تفسير القرآن العظيم

الحافظ ابن كثير

İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

— TAM METİN —

Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri

İMAM HAFIZ İBN-İ KESÎR

3

KARINCA POLEN

Scanned with CamScanner

تفسير

القرآن العظيم

[HADİSLERLE KURÂN-I KERÎM TEFSÎRİ]

İBN-İ KESÎR TEFSÎRİ

-Tam Metin-

İMAM HÂFIZ İBN-İ KESÎR

Tahkik:
Abdurrezzak el-Mehdi

Tercüme:
Dr. Savaş Kocabaş

3. Cilt

Scanned with CamScanner

BU CİLTTEKİ SÛRELER

ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ (2. Ciltten Devam) 7
NİSÂ SÛRESİ 207

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

[2. Ciltten Devam]

İyilik Makamına Ancak İnfakla Ulaşılır:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

92. Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça birr'e (iyilik) eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir.

Tefsiri:

Vekî', tefsirinde, Amr b. Meymun'dan şöyle nakleder: "...Birr'e (iyilik) eremezsiniz" deki birr'den maksat cennettir.

[1465] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Ebû Talha Medine'deki Ensarın en zenginiydi. En hoşuna giden mülkü ise Mescid-i Nebevî'ye bakan Beyruha adındaki bahçesiydi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de zaman zaman oraya girer ve tatlı-hoş suyundan içerdi. *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyilik"e eremezsiniz."* âyeti nazil olunca, "Ya Rasûlallah! Allah (c.c), '*Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyilik"e eremezsiniz.*' buyuruyor. Benim en sevdiğim malım ise Beyruha bahçesidir. Onu, Allah için sadaka olarak veriyorum. Bundan dolayı Allah'ın bana 'iyilik'i (birr) vermesini ve âhirette sevap almayı umuyorum. Ey Allah Rasûlü! Bu bahçede Allah'ın sana gösterdiği şekilde tasarrufta bulun" dedi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi

Scanned with CamScanner

ve sellem), *"Aferin, şahane! Bu, çok kazanç getiren bir mal. Bu çok kâr getiren bir mal. Söylediğini duydum. Ben bunu akrabalarına vermeni uygun buluyorum"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha, '(Buyurduğunuz şekilde) yapacağım yâ Rasûlallah!' diyerek, bahçeyi akrabaları ve amca çocukları arasında paylaştırdı."[1] Bunu Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir.

[1466] Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettiklerine göre Ömer (radıyallâhu anh): "Ya Rasûlallah! Benim elime Hayber'deki payıma düşen (bahçe) kadar hoşuma giden bir mal geçmedi. Onda ne yapmamı emredersin?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Aslını (bahçeyi) elinde tut ve meyvesini Allah için dağıt"* buyurdu.[2] Bezzâr da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Aklıma, *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyilik"e eremezsiniz."* âyeti geldi. Allah'ın bana verdiği nimetleri teker teker hatırımdan geçirdim de cariyem Rumiyye'den daha iyisini bulamadım. Bunun üzerine, "O Allah rızası için hürdür" dedim. Ben Allah için verdiğim bir şeyden dönecek olsaydım onunla nikahlanırdım, yani evlenirdim.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾

93. Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrâil'in (Ya'kub'un) kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlüsü İsrâiloğullarına helâl idi. De ki: Eğer doğru sözlü iseniz o zaman Tevrat'ı getirip onu okuyun.

94. Artık bundan sonra her kim Allah'a karşı yalan uydurursa, işte bunlar, zâlimlerin ta kendisidirler.

95. De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrâhim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi.

1 Buhârî, 1461; Müslim, 998; Mâlik, 2/595; Ahmed b. Hanbel, 3/141; İbn Hibbân, 3340.
2 Buhârî, 2764; Müslim, 1633; İbn Mâce, 2397; Ahmed b. Hanbel, 2/114; İbn Hibbân, 4899.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Âyetin Nüzul Sebebi:

[1467] İmam Ahmed b. Hanbel, Şehr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir grup Yahudi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Bize, sana soracağımız ve bir peygamberden başkasının bilemeyeceği bazı şeylerden soracağız" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bana dilediğinizi sorun. Fakat bana Allah adına ve Yakûb'un oğullarından aldığı sözü verin ki; ben size bir şey anlatır da onun hakk olduğunu görürseniz İslâm'a girip bana uyacaksınız"* dedi. Onlar da, "Tamam, söylediğin gibi olsun" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şimdi bana dilediğinizi sorun."* buyurdu. Yahudiler şöyle dediler: "Bize, israiloğullarının kendilerine haram ettikleri yiyeceğin ne olduğunu söyle. Bize, adam ile kadının sularını, nasıl olup da ondan hem erkek hem de kız oluyor bunu söyle. Ümmi peygamberin uykudaki halini söyle. Bir de O'nun meleklerden dostu kimdir?" Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan, bunlara cevap verdiği taktirde kendisine mutlaka uyacaklarına dair tekrar söz alıp şöyle anlatmaya başladı: *"Biliyor musunuz; İsrâil (Yakûb) bir defasında hasta olmuştu. Hastalığı uzayınca, Allah kendisine şifa verirse en sevdiği içecek ve yiyeceği kendisine yasaklayacağına dair adakta bulundu. Onun en sevdiği yiyecek deve eti, en sevdiği içecek ise deve sütüydü."* Yahudiler buna, "Evet, vallahi öyle" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'ım! Bu durumlarına şahit ol"* dedi. Sonra şöyle buyurdu: *"Size, kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayan ve Mûsâ (a.s)'a Tevrat'ı indiren Allah aşkına soruyorum; erkeğin menisi beyaz ve koyu, kadının menisi sarı ve ince değil midir? Hangisi üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle ondan ve ona benzer olur. Erkeğin menisi kadının menisine üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle erkek, kadının menisi erkeğin menisine üstün gelirse çocuk Allah'ın izniyle kız olur, değil mi?"* Onlar, "Evet" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine, *"Allah'ım! Onlara şahit ol"* buyurdu. Sonra: *"Size, Mûsâ (a.s)'a Tevrat'ı indiren Allah aşkına soruyorum; bu ümmi peygamberin gözlerinin uyuyup kalbinin uyumadığını biliyor musunuz?"* dedi. Onlar da, "Vallahi evet" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine, *"Allah'ım! Şahit ol"* buyurdu. Yahudiler, "Şimdi de bize meleklerden dostunun kim olduğunu söyle. İşte ondaki cevabına göre yollarımızı ya birleştiririz veya ayırırız" dediler. Hz. Pey-

Scanned with CamScanner

gamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Benim dostum Cebrâil (a.s)'dır. Allah (c.c) hangi peygamberi gönderdiyse onun dostu Cebrâil (a.s)'dır."* buyurdu. Yahudiler bu cevap üzerine, "İşte şimdi senden ayrılacağız. Senin dostun başka bir melek olsaydı sana uyacaktık" dediler. Bunun üzerine yüce Allah, *"De ki: Cebrâil'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki Allah'ın izniyle Kur'ân'ı senin kalbine bir hidâyet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve mü'minler için de müjdeci olarak o indirmiştir."* (Bakara, 97) Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, bundaki gibi Haşim b. Kâsım'ın Abdulhamid'den rivâyeti yanında, Hüseyin b. Muhammed'in Abdulhamid'den nakliyle de rivâyet etmiştir.

[1468] (Hadisin Başka Tariki:) İmam Ahmed b. Hanbel, Said b. Cübeyr (radıyallâhu anh) kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Bir grup Yahudi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ey Ebû Kâsım! Biz sana beş şey soracağız. Eğer bize bunların cevabını söylersen peygamber olduğunu anlayıp sana tâbî olacağız." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan Yakûb (a.s)'ın oğullarından, *"Allah söylediklerimize şahittir"* diyerek ahit aldığı gibi ahit aldı. Sonra, *"Getirin sorularınızı"* buyurdu. "Peygamberin alameti nedir?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Gözleri uyur, ama kalbi uyumaz"* diye cevap verdi. "Kadının hangi durumda erkek, hangi durumda kız çocuğu doğurduğunu söyle" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İki meni buluşur. Eğer erkeğin menisi kadının menisine galip gelirse kadın erkek çocuğu doğurur, kadının menisi erkeğin menisine galip gelirse kadın kız çocuğu doğurur."* buyurdu. Yahudiler, "Bize Yakûb (a.s)'ın kendisine yasakladığı şeyi söyle" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yakûb (a.s) siyatik (diz ağrısı) hastalığından rahatsız idi ve kendisine sadece şu şu hayvanların sütlerinin zarar vermediğini gördü. (İmam Ahmed b. Hanbel der ki: Bazıları bahsedilen hayvanın deve olduğunu söylemişlerdir) Öyle olunca onların etini kendisine haram kıldı."* buyurdu. Yahudiler: Doğru söyledin, dediler. Sonra, "Bize bu şimşeği (ra'd) anlat" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ra'd, Allah'ın (c.c) bulutlar için görevlendirdiği bir melektir. Elinde ateşten kamçılar vardır ve onlarla bulutları Allah'ın (c.c) emrettiği yerlere iter ve sürer."* buyurdu. Yahudiler, "O halde bu işittiğimiz ses nedir?" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"O meleğin sesidir"* buyurunca, "Doğru söyledin" dediler. "Geriye tek bir şey kaldı, onu da söylersen sana uyacağız. Her peygamberin kendisine haberler getiren bir meleği vardır. Bize senin

Scanned with CamScanner

meleğinin kim olduğunu söyle," dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Cebrâil (a.s)'dır."* buyurdu. Bunun üzerine "Harp, savaş ve azapla inen o Cebrâil bizim düşmanımızdır. Rahmet, yağmur ve bitkiyle gelen Mikâil'i söyleseydin kabul ederdik" dediler. Bunun üzerine, Allah (c.c), *"De ki: Cebrâil'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki, Allah'ın izniyle Kur'ân'ı önce gelen kitapları doğrulayıcı, mü'minler için bir hidâyet ve müjde olarak senin kalbine o indirmiştir."* (Bakara, 97) âyetiyle sonraki âyeti indirdi.[3] Bunu Tirmizî ile Nesâî, Abdullah b. Velid el-Icli'nin rivâyetiyle benzer bir lafızla rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen, garip hadistir" demiştir. İbn Cüreyc ile Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: İsrâil -yani Yakûb- (a.s)'ı geceleri diz ağırısı tutar, onu rahatsız ve huzursuz edip uyutmazdı. Gündüz ise bu ağrı giderdi. Yakûb (a.s), Allah (c.c) kendisinin de hiçbir çocuğunun da damar yemeyeceğine dair Allah için adakta bulundu. Dahhâk ile Süddî böyle rivâyet etmişlerdir. Bunu Taberî de tefsirinde böyle rivâyet etmiş ve anlatmış ve şöyle demiştir: Oğulları da babalarına uyma ve yolunu takip etme adına babalarına uyarak bunu kendilerine haram edip yemediler.

Âyetlerin Açıklaması:

"Tevrat'ın indirilmesinden önce", yani, Yakûb (a.s) bunları kendisine daha Tevrat inmeden önce yasaklamıştı. Bu âyetle önceki âyet arasında iki bağ ve ilişki bulunmaktadır. Birincisi: Yakûb (a.s) kendisine en sevdiği şeyi yasaklamış ve onu Allah rızası için terk etmiştir. Ki bu onların şeriatında caizdi. Bunun, öncesindeki, *"Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyilik"e eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir."* âyetinden sonra inmesinde bir anlam vardır ki o da şudur: Bizim şeriatımızda meşru olan da kulun sevdiği ve arzuladığı şeyleri Allah'a itaat ve ibadet yolunda infak etmesidir. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Malını, sevdiği ve hoşlandığı halde veren..."* (Bakara, 177) *"Onlar (ebrar kullar) yoksula, yetime ve esire, sevdikleri halde yiyecek yedirirler."* (İnsan, 8)

---

3 Tirmizî, 3117; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 9072; Ahmed b. Hanbel, 2483; Taberânî, 12429. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (8/242) şöyle der: "Bunu kısa şekliyle Tirmizî rivâyet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ile Taberânî de rivâyet etmişlerdir. İkisinin râvileri sikadır." Tirmizî ise, "Hasen, garip bir hadistir" demiştir. Tüm senetlerde geçen Abdullah b. Velid'de leyyinlik vardır. Fakat hadisin çoğu kısımlarının şahidi bulunmaktadır ki o da bir önceki hadistir. Ama hadisteki şimşek bölümü kuvvetli değildir.

Scanned with CamScanner

İkisi arasındaki ikinci münasebet: Daha evvel geçen âyetlerde Hıristiyanlardan ve onların Hz. İsa (a.s) hakkındaki bâtıl inançlarından bahsedilip görüşleri çürütüldü, İsa (a.s) ile annesi hakkındaki hakikat ve gerçek yakin derecesinde ortaya çıktı. Allah'ın (c.c), kudreti ve dilemesiyle O'nu (a.s) nasıl yarattığı ve yüce Rabbe ibadete çağırmak üzere İsrâiloğullarına gönderildiği anlatıldı. Yüce Allah şimdi de Yahudilere -Allah onlara lânet eylesin- reddiye vermeye, vukuunu ve mümkün olduğunu inkâr etmiş oldukları neshin gerçekleşmiş olduğunu açıklamaya başlamıştır. Çünkü yüce Allah, Yahudilerin Tevrat kitabında, Nûh (a.s) gemiden çıktığında Allah'ın (c.c) ona yeryüzündeki tüm hayvanları helâl kıldığını, daha sonra Yakûb (a.s)'ın deve eti ile sütünü kendisine yasakladığını, oğullarının bunda ona uyduklarını bildirmiştir. Tevrat da bunların ve bunlara ilave olarak başka şeyleri haram kılındığı hükmünü getirmiştir. Meselâ, yüce Allah Âdem (a.s)'a kızlarını oğullarıyla evlendirmeyi helâl kılmıştır. Bu, daha sonra haram kılındı. İbrâhim (a.s)'ın şeriatında cariyeyi odalık edinmek helâldi. Nitekim İbrâhim (a.s) da Sâra üzerine cariyesi Hacer'i odalık edindiğinde böyle yapmıştı. Fakat bu, Tevrat'ta Yahudilere haram kılındı. İki kız kardeşi bir anda nikah altında bulundurmak da helâldi ve Yakûb (a.s) iki kızkardeşle evlenmişti. Sonra bu, onlara Tevrat'ta haram kılındı. Bunların hepsi Tevrat'ta vardır ve bu neshin tâ kendisidir. Bu durum Allah'ın (c.c) İsa (a.s) ile gönderdiği şeriatta da aynıdır. Allah (c.c) Tevrat'ta haram kılınan bir takım şeyleri onda helâl kılmıştır. Peki, onlar neden bunlarda İsa (a.s)'a tâbî olmadılar, bilakis yalanlayıp muhalefet ettiler? Aynı şekilde yüce Allah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i dosdoğru din, sırat-ı müstakim ve atası İbrâhim (a.s)'ın dini üzere gönderdiğinde neden ona uymuyorlar?

İşte bu yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrâil'in (Ya'kub'un) kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlüsü İsrâiloğullarına helâl idi."* Yani, Tevrat inmeden önce İsrâil (a.s)'ın kendisine haram kıldığının dışında her yiyecek İsrâiloğullarına helâldi. Yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"De ki: Eğer doğru sözlü iseniz o zaman Tevrat'ı getirip onu okuyun."* Çünkü Tevrat bizim söylediklerimizin aynısını söylemektedir. *"Artık bundan sonra her kim Allah'a karşı yalan uydurursa"*, yani, neshin gerçekleştiğine dair açıklamalarımızdan ve bunun doğru olduğu apaçık belli olduktan sonra her kim Allah'a karşı yalan uydurur ve Allah'ın (c.c) onlara Cumartesi'yi ve ebediyete kadar Tevrat'a tutunmayı emrettiğini,

Scanned with CamScanner

Mûsâ'dan sonra delil ve hüccetlerle Allah'a çağıran başka hiçbir peygamber göndermeyeceğini iddia ederse, *"işte bunlar, zâlimlerin ta kendisidirler."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"De ki: Allah doğruyu söylemiştir."* Yani: Ey Muhammed! Onlara de ki: Allah (c.c) Kur'ân'da bildirdiği ve haber verdiği şeylerde doğru söylemiştir. *"Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrâhim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi."* Yani, Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle koymuş olduğu İbrâhim'in dinine uyun. Çünkü o hiçbir şüphe ve kuşkunun bulunmadığı hakikattir. O hiçbir peygamberin daha mükemmel, daha açık, daha eksiksiz ve tam olanını getirmediği yoldur. Yüce Allah başka âyetlerde de şöyle buyurur: *"De ki: Şüphesiz Rabbim beni doğru yola, dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrâhim'in dinine iletti. O, ortak koşanlardan değildi."* (En'âm, 161) *"Sonra da sana, 'Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dinine uy! O müşriklerden değildi' diye vahyettik."* (Nahl, 123)

Yeryüzündeki İlk Mâbed:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

96. Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidâyet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev Mekke'deki (Kâbe)dir.

97. Orada apaçık nişâneler, (mesela) İbrâhim'in makamı vardır. Oraya kim girse emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.

Tefsiri:

Yüce Allah'ın, etrafında tavaf etmek, ona yönelerek namaz kılmak, ibadet etmek için kapanmak sûretiyle Allah'a ibadet etmeleri ve kendisine yaklaşmaları için tüm insanlığa konulmuş ilk evin (mâbedin) *"Mekke'deki mâbed"*

Scanned with CamScanner

olduğunu bildiriyor. Yani ilk mâbed, Hıristiyanların ve Yahudilerin, dini ve yolu üzere olduklarını iddia ettikleri Halil İbrâhim (a.s)'ın Allah'ın emri üzerine inşa ettiği ve haccetmeleri için tüm insanlara çağrıda bulunduğu halde, haccetmedikleri Kâbe'dir. Bu yüzden yüce Allah Kâbe'nin, *"bereket mekânı ve tüm insanlar için hidâyet kaynağı"* olarak kurulduğunu ifade etmiştir.

[1469] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder. Ben, "Ya Rasûlallah! Yeryüzünde ilk inşa edilen mescid (mâbed) hangisidir?" dedim. *"Mescid-i Haram (Kâbe)'dir"* buyurdu. "Sonra hangisidir?" dedim. *"Mescid-i Aksa'dır"* buyurdu. "İkisi arasında kaç yıl var?" dedim. *"Kırk yıl"* buyurdu. "Sonra hangi mesciddir?" dedim. *"Namaz vaktine nerede erişirsen orada kıl. Çünkü hepsi mesciddir."* buyurdu.[4] Bunu Buhârî ve Müslim de A'meş'in rivâyetiyle tahric etmişlerdir. İbn Ebî Hâtim, *"Şüphesiz ...kurulan ilk ev Mekke'deki (Kâbe)dir."* âyetiyle ilgili olarak Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Bundan önce evler vardı. Fakat Kâbe, Allah'a ibadet için kurulan ilk evdir." İbn Ebî Hâtim, Halid b. Ar'ara'dan da şöyle nakleder: Bir adam Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a gelerek, "Bana Kâbe'den bahseder misin? Orası yeryüzünde inşa edilen ilk ev midir?" diye sordu. Ali (radıyallâhu anh), "Hayır. Ama orası bereketli kılınan ilk evdir, İbrâhim'in makamıdır. Oraya kim girerse güvenlikte olur" dedi. Sonra İbrâhim (a.s)'ın burayı nasıl inşa ettiğini anlattı. Biz bunu Bakara sûresinde, burada tekrara gerek bırakmayacak kadar uzun şekilde ele almıştık. Süddî, buranın yeryüzünde inşa edilen ilk ev olduğunu söylemiştir. Fakat doğru olan Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın görüşüdür.

[1470] Beyhakî'nin, Delâilu'n-Nübüvve'de, senedinde İbn Lehia'nın bulunduğu bir senetle, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği "Allah Cebrâil (a.s)'ı Âdem ile Havva'ya gönderdi. Cebrâil (a.s) onlara Kâbe'yi inşa etmelerini emretti ve Âdem (a.s) inşa etti. Cebrâil (a.s) sonra ona orayı tavaf etmesini emretti. Sonra ona 'Sen insanların ilkisin, bu da insanlar için inşa edilen evlerin ilkidir' dedi" hadis-i nebevisine gelince; Evet, bu hadis gördüğün gibi sadece İbn Lehia'dan gelen rivâyetlerdendir ve zayıftır. Kuvvetli ihtimalle bu Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'ın sözüdür ve bunu Yermuk savaşında ganimetten payına düşen kitap ehli iki kişiden işitmiştir.

4 Buhârî, 336; Müslim, 520; Nesâî, 2/32; İbn Mâce, 753; Ahmed b. Hanbel, 5/150, 167; İbn Hibbân, 1598.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah *"Mekke'deki"* buyuruyor. Âyette Bekke denilmiştir. Bekke, meşhur görüşe göre Mekke'nin isimlerinden biridir. Ona Bekke adının verilmesi hususunda kimisi; "Çünkü orası zâlimlerin ve zorbaların boynunu eğmiştir (بكا، يبكو)" demiştir. Kimisi, "Çünkü insanlar orada izdiham yaparlar (تباكّون فيها)" demiştir. Katâde de şöyle demiştir: Böyle isimlendirilmesi insanların orada ufalanmış toprak gibi tamamen eşit olmalarından dolayıdır (بكّ، يبكّ). Zira, hiçbir yerde yapılamazken burada kadınlar erkeklerin önünde namaz kılabilirler. Bu Mücâhid, İkrime, Said b. Cübeyr, Amr b. Şuayb ve Mukâtil b. Hayyan'dan böyle rivâyet edilmiştir. Hammad b. Seleme... İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: "Mekke Fecc'den Ten'im'e kadar, Bekke ise Kâbe'den Batha'ya kadar olan yerdir." Muğîre de İbrâhim en-Nehaî'den şöyle nakleder: Bekke Kâbe ve mescid kısmına denir. Ebû Mâlik, Ebû Sâlih, İbrâhim en-Nehaî, Atiyye el-Avfî ve Mukâtil b. Hayyan da, "Kâbe'nin bulunduğu yer Bekke, kalan kısım ise Mekke'dir" demişlerdir. Mekke şehrinin birçok ismi zikredilmiştir: Mekke, Bekke, Beyt-i Atik (eski ev), Beyt-i Haram (dokunulmaz ev), Beled-i Haram (dokunulmaz belde), Beled-i Emin (emniyetli şehir), Me'mûn (güvenli yer), Ümmü Ruhm (rahmetin merkezi), Ümmü Kurâ (şehirlerin anası), Salâh (iyilik, güzellik), Arş (taht), Kâdis (paklayıcı). Kadis (قادس) ismi ona günahlardan temizlediği için verilmiştir. Diğer isimleri; Mukaddese, Nâsse (kurak yer), Bâsse, Bessâse, Hâtıme (kıran, önünde boyun eğdiren), Re's (baş, başkan), Kûsî (esasen, Abduddar kabilesinin mahallesinin adı), Belde, Beniyye (inşa edilmiş yer) ve Kâbe.

"Orada apaçık nişâneler.. vardır." Yani, İbrâhim (a.s) tarafından inşa edildiğine, yüce Allah'ın büyük değer verip yücelttiğine dair alametler vardır.

Yüce Allah daha sonra *"(Mesela) İbrâhim'in makamı vardır."* buyurmuştur. İbrâhim Makamı'ndan kasıt, Kâbe'nin temellerini ve duvarlarını yaparken bunları yükselttikçe üzerinde durup oğlu İsmail (a.s)'ın kendisine taş verdiği yerdir. Burası Kâbe'nin duvarına bitişikti. Hilafeti döneminde Hz. Ömer, tavafın rahat yapılabilmesi ve orada namaz kılan kimselere gürültü olmaması için burayı doğuya doğru çekti. Çünkü yüce Allah, *"Siz de İbrâhim'in makamından bir namazgah edinin."* (Bakara, 125) buyurarak bize orada namaz kılmamızı emretmiştir. İlgili hadisleri -Allah'a hamd-u senalar olsun- bu âyetin tefsirinde zikrettiğimizden dolayı, burada tekrarlamamıza gerek kalmamıştır.

Scanned with CamScanner

Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Orada apaçık nişâneler, (mesela) İbrâhim'in makamı vardır."* Yani, apaçık nişanelerden biri Makam-ı İbrâhim ile Meş'ar-ı Haram (Müzdelife'deki vakfe yeri)'dir. Mücâhid der ki: İbrâhim (a.s)'ın Makam-ı İbrâhim'deki ayak izleri açık bir delildir. Ömer b. Abdulaziz, Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî, Mukâtil ve başkalarından da böyle rivâyet edilmiştir. Ebû Tâlib de meşhur Lamiyye Kasidesi'nde şöyle der:

ومَوطئُ إبراهيم في الصخر رطبة... على قدميه حافيًا غير ناعل

İbrâhim'in kayadaki ayakkabısız yalınayak,

Ayak izleri ıslaktır, taptaze durmaktadır.

İbn Ebî Hâtim... Atâ kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Makam-ı İbrâhim"* hakkında şöyle nakleder: Makam-ı İbrâhim Harem'in tamamıdır. Diğer rivâyette, "Hacer-i Esved'in tamamı İbrâhim Makamı'dır" demiştir. Said b. Cübeyr'den şöyle nakledilir: Hacc İbrâhim'in Makamı'dır. Ben kitapta aynen böyle gördüm. Ama muhtemelen bunun doğrusu "Hacer İbrâhim'in Makamı'dır" olmalı. Nitekim Mücâhid bunu açıkça böyle ifade etmiştir.

"Oraya kim girse emniyette olur." Yani, korku içindeki her kim Mekke haremine girerse her türlü kötülükten emniyette olur. Bu, cahiliye döneminde de böyleydi. Nitekim Hasan-ı Basrî ve başkaları şöyle demişlerdir: Adam birini öldürür, ardından boynuna bir yün takarak Harem'e girerdi. Sonra öldürülenin oğlu onu orada görür de galeyana gelmez, onun çıkmasını beklerdi. İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: *"Oraya kim girse emniyette olur."* Yani, kim Kâbe'ye sığınırsa Kâbe onu himayesine alır. Fakat birileri tarafından barındırılmaz, kendisine yiyecek ve içecek verilmez. Oradan çıkınca da suçunun cezası verilir. Yüce Allah başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi) güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâla bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?"* (Ankebût, 67) Allah (c.c) yine şöyle buyurur: *"Onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler."* (Kureyş, 3-4)

Hatta, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen hadislerle sahabilerden nakledilen haberlerde ifade edildiği üzere, bu bölgedeki hayvanların avlanması ve yuvalarında rahatsız edilmesi, ağaçlarının kesilmesi ve otlarının

Scanned with CamScanner

biçilmesi haram olup, bu hükümler buranın dokunulmaz oluşu hükmünün bir parçasıdır.

[1471] Nitekim Buhârî ve Müslim'de -lafız Müslim'indir- İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin Fethi gününde, *"Artık hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet (cihada çıkma niyeti bulundurmak ve hazırlıklı olmak) vardır. Cihada çağrıldığınızda hemen çıkın."*[5] buyurmuştur.

[1472] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine Mekke'nin fethi gününde şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz bu beldeyi Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün haram kılmıştır. O yüzden burası Allah'ın haram kılmasıyla kıyâmete kadar haram bölgedir. Burada savaşmak benden önce hiç kimseye helâl kılınmamıştı. Bana da bir günün belli bir vaktinde izin verildi. Mekke, Allah'ın haram kılmasıyla kıyâmete kadar haram bölgedir; dikeni koparılmaz, avı ürkütülmez, düşürülen malı sahibini bulmak amacı dışında alınmaz ve otu koparılmaz."* Bu sırada Abbâs (radıyallâhu anh), "Ey Allah Rasûlü, İzhir (Mekke ayrığı) hariç. Bu ot Mekkeli demirciler ve boyacılar tarafından kullanılır. Ayrıca evlerde de kullanılmaktadır." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *"İzhir hariç"* buyurdu.[6] Buhârî ile Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bunun gibi veya yakın bir rivâyeti vardır.

[1473] Buhârî ile Müslim'in Ebû Şurayh el-Adevi'den naklettiklerine göre -lafzı Müslim'e aittir- Ebû Şurayh el-Adevî, Mekke'ye (Abdullah b. Zübeyr'e karşı savaşmak üzere) ordular gönderen vali Amr İbn Said'e şöyle dedi: Ey Emir! İzin ver de sana bir şey anlatayım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethinin ertesi günü bir konuşma yaptı. Konuşurken onu şu kulaklarım işitti, kalbim kavradı ve gözlerim gördü. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu: *"Mekke'yi Allah dokunulmaz bölge kıldı, fakat insanlar dokunulmaz kılmadılar (buna riâyet etmediler). Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kişinin orada kan akıtması helâl değildir. Mekke'nin bitkisi koparılmaz. Şâyet Allah Rasûlü'nün orada savaş yaptığını ileri sürerek kendisine ruhsat çıkarmak isteyen birisi olursa ona, "Allah, yalnızca Rasûlü'ne izin verdi, size izin*

5 Bu hadis daha önce, Bakara sûresi 216. âyetin tefsirinde geçti.

6 Buhârî, 1834; Müslim, 1353; Ahmed b. Hanbel, 1/315, 316; Ebû Dâvûd, 218; Tirmizî, 1590; Nesâî, 5/203; İbn Hibbân, 3720.

Scanned with CamScanner

vermedi" deyiniz. Allah bana da yalnızca gündüzün belli bir süresinde izin verdi. Bugün Mekke'nin haramlığı dünkü haline geri dönmüştür. Burada bulunanlar bulunmayanlara aktarsın." Ebû Şurayh'a, "Peki Amr sana ne cevap verdi?" diye soruldu. Ebû Şurayh dedi ki: Bana şöyle dedi: "Ben bunu senden daha iyi bilirim ey Ebû Şurayh! Harem bölgesi bir isyankâra, öldürülmesi gerekirken kaçan bir kimseye ve hırsızlık yapıp cezadan kaçan kimseye sığınak olamaz."[7]

[1474] Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Sizden hiç kimseye Mekke'de silah taşımak helâl değildir."*[8] Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

[1475] Abdullah b. Adiyy b. Hamrâ ez-Zührî'den rivâyet edildiğine göre, kendisi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i (hicreti esnasında) Mekke panayırının yapıldığı Hazvera tepesinde şöyle derken işitmiştir: *"Vallahi (Ey Mekke), sen Allah'ın en hayırlı (değerli) beldesisin. Sen Allah'ın en çok sevdiği toprak parçasısın. Zorla çıkarılmasaydım senden çıkmazdım."*[9] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivâyet etmişlerdir. Lafız İmam Ahmed b. Hanbel'indir. Tirmizî, "Hasen, sahih hadistir" demiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da benzer bir sahih hadis rivâyet edilmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan benzer bir rivâyette bulunmuştur. İbn Ebî Hâtim, Yahyâ b. Ca'dete b. Hübeyre'den şöyle rivâyet etmiştir: *"Oraya giren emniyette olur."* âyetinden kasıt cehennem'den emniyette olmasıdır.

[1476] Beyhakî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh) kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği şu hadis de bu mânâdadır: *"Kim Kâbe'ye girerse iyiliğe girer ve kötülükten çıkar. Bu kimse oradan günahları bağışlanmış olarak çıkar."*[10] Beyhakî daha sonra, "Bunu sadece Abdullah b. Müemmel rivâyet etmiş olup bu râvi kuvvetli değildir" demiştir.

---

7 Bakara sûresi 126. âyetin tefsirinde geçti.

8 Bakara sûresi 126. âyetin tefsirinde geçti.

9 Sahihtir. Tirmizî, 3925; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 4252; İbn Mâce, 3108; Ahmed b. Hanbel, Rasûlullah 305; Hâkim, 3/431; İbn Mâce, 3708. Hâkim, sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

10 Beyhakî, Sünen-i Kübrâ 5/158, Şuabu'l-İman, 4053. İmam Beyhakî Sünen-i Kübrâ'da şöyle demiştir: Bunu sadece Abdullah b. Müemmil rivâyet etmiş olup bu râvi kuvvetli değildir. el-Mizan'da (4637), Bunu muhaddisler zayıf saymışlardır. Yahyâ b. Maîn'den gelen bir rivâyet, "zayıftır"; diğeri ise "fena değildir" şeklindedir.

Scanned with CamScanner

"Yol bulabilenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır." Haccın farz olduğunun delili bu âyettir. Haccın farziyet delilinin, *"Hacc ve Umre'yi Allah için tamamlayın."* (Bakara, 196) âyeti olduğu da söylenmiştir. Fakat birincisi daha kuvvetlidir.

Hacc'ın İslâm'ın temel rükünlerinden ve esaslarından olduğuna dair birçok hadis vardır. Müslüman âlimler de bunda şüphe götürmez şekilde icma etmişlerdir. Şer'i naslara ve icmaya göre ömründe bir defa haccetmek mükellefe farzdır.

[1477] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize yaptığı bir konuşmada, *"Ey insanlar! Allah size haccı farz kılmıştır. Öyleyse haccedin"* buyurdu. Bir adam, "Her yıl mı ya Rasûlallah?" diye sordu. Hz. Peygamber sustu. Adam üç defa tekrarlayınca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evet deseydim her yıl farz olacaktı ve buna gücünüz yetmeyecekti"* buyurdu. Sonra şöyle dedi: *"Ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın. Zira, sizden evvelki ümmetleri çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı gelmeleri helâk etmiştir. Size bir şey emrettiğimde onu gücünüz nisbetinde yapın. Bir şeyden nehyettiğimde ise onu bırakın"*[11] Bunu Müslim de benzer lafızla rivâyet etmiştir.

[1478] İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize hutbe verdi ve onda, *"Ey insanlar! Şüphesiz Allah size haccı farz kılmıştır."* buyurdu. Bunun üzerine Akra' b. Habis kalkarak, "Ya Rasûlallah! Her yıl mı?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Her yıl olduğunu söyleseydim her yıl farz olurdu. Farz olsaydı yerine getiremez, buna güç yetiremezdiniz. Hacc (ömürde) bir defadır. Kim fazla yaparsa o nafiledir."* buyurdu.[12] Bunu Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Hâkim, Zührî'nin nakliyle rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Şerik, Semmak'tan, o İkrime'den o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan benzer bir rivâyette bulunmuştur. Hadis Üsame b. Zeyd'in rivâyetiyle de nakledilmiştir.

[1479] İmam Ahmed b. Hanbel, Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: *"Yol bulabilenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."*

---

11 Müslim, 1337; Nesâî, 5/110, 111; Ahmed b. Hanbel, 2/507; İbn Hibbân, 3704.

12 Ebû Dâvûd, 1721; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 3599; İbn Mâce, 2776; Ahmed b. Hanbel, 1/291; Hâkim, 2/293. Zehebî hadisin Buhârî ve Müslim'in sıhhat koşullarına sahip sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

Scanned with CamScanner

âyeti nazil olunca bazıları, "Ya Rasûlallah! Bu her yıl mı?" diye sordular, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu. Sonra tekrar, "Ya Rasûlallah! Bu her yıl mı?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi: *"Hayır. Ama evet deseydim farz olacaktı."* buyurdu. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ey îmân edenler, size açıklanınca hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın"*[13] âyetini nazil etti. Bunu Tirmizî, İbn Mâce ve Hâkim de Mansur b. Verdan'ın nakliyle böyle rivâyet etmişlerdir. Sonra Tirmizî, "Hasen, garip hadistir" demiştir. Ancak Tirmizî'nin söylediği pek isabetli değildir. Çünkü Buhârî, "Ebû Buhteri, Ali (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmemiştir" demiştir (dolayısıyla hadis hasen olamaz, munkatı'dır).

[1480] İbn Mâce Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bazıları, "Ya Rasûlallah! Hacc her yıl mıdır?" diye sordular. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben evet deseydim farz olacaktı. Farz olunca yerine getiremeyecek, getiremeyince de azap edilecektiniz."* buyurdu.[14]

[1481] Buhârî ve Müslim, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Süraka b. Mâlik, "Ya Rasûlallah! Bizim bu temettu haccımız sadece bizim bu yıla mahsus mudur, yoksa ebedi bir hüküm müdür?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayır, ebedi bir hükümdür"* buyurdu.[15]

[1482] Müsned-i Ahmed ile Sünen-i Ebî Dâvûd'da, Ebû Vakid el-Leysi'nin, babasından yaptığı nakille gelen rivâyette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) o haccında eşlerine, *"Sonra bu vakit (eve, çadıra) kapanma vaktidir -yani bu vakit kapanma vaktidir- Onun için evlerden çıkmayın"*[16] buyurmuştur.

---

13 Mâide: 101. Hadisi İmam Ahmed b. Hanbel (1/113, hadis no: 907), İbn Mâce (2883) ve Hâkim (2/293, 294, hadis no: 31 57) rivâyet etmişlerdir. Zehebî, "Râvîlerden Mehul b. İbrâhim Rafızidir" ve "Râvîlerden Abdu'l-A'lâ b. Amir zayıftır" sözleriyle hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir. Fakat Mehul b. İbrâhim Tirmizî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde başka râviler tarafından mütâbaat edilmiştir. Abdu'l-A'lâ'yı da Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zur zayıf bulurken Yahyâ b. Maîn, "Pek kuvvetli değildir" demekle yetinmiştir. Bu hadisteki zayıflık âyetin nüzul sebebinin zikredildiği kısımdır. Hadisin aslının ise şahitleri olup geçen hadis, bundan sonraki hadis ve başkaları bunlardan bazılarıdır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

14 Hasendir. İbn Mâce (2885) bu lafızla, Ebû Ya'lâ ise (3690) daha uzun şekliyle rivâyet etmişlerdir. Bu önceki hadisin şahididir.

15 Buhârî, 2505; Müslim, 1216; Nesâî, 5/157; Ahmed b. Hanbel, 3/217; İbn Hibbân, 3791. Hepsi de Câbir (radıyallâhu anh)'tan.

16 Ebû Dâvûd, 1722; Ahmed b. Hanbel, 5/219; Ebû Ya'lâ, 1444.

Scanned with CamScanner

Hacca yol bulma ve güç yetirme konusuna gelince; bu da çeşitlidir. Çünkü, fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere kişi bazen kendisiyle güç yetirirken, bazen başkasıyla güç yetirir.

[1483] İmam Tirmizî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam kalktı ve "Hacı kimdir ya Rasûlallah?" diye sordu. O, *"Saçı başı dağınık (traş olmayan) ve kötü kokulu (koku kullanmayan)dır"* buyurdu. Başka biri kalktı ve "En faziletli hacc hangisidir ey Allah Rasûlü?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Telbiye getirilen ve kurban kesilen hacdır"* buyurdu. Ardından başka biri kalktı ve (âyette geçen "hacca yol bulmak" ifadesindeki) "yol"dan kasıt nedir ya Rasûlallah?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Azık ve binektir"* buyurdu.[17] İbn Mâce de, İbrâhim b. Yezîd el-Huzi'nin nakliyle böyle rivâyet etmiştir. Tirmizî der ki: Biz bunu sadece İbrâhim b. Yezîd'in rivâyetiyle biliyoruz. Bazı ilim erbabı onun ezberi konusunda olumsuz şeyler söylemişlerdir. İmam Tirmizî burada böyle söylemiş, Hacc kitabında ise, "Bu hasen bir hadistir" demiştir. Şüphesiz senedindeki İbrâhim b. Yezîd dışındaki tüm râviler sikadırlar. Onun hakkında da bu hadisten dolayı olumsuz şeyler söylemişlerdir. Ancak başka râviler de ona mütabaat etmişlerdir. Nitekim İbn Ebî Hâtim... Muhammed b. Abbad b. Câfer'den şöyle nakleder: Ben İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanında otururken şöyle anlattı: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Yol nedir?" dedi. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Azık ve binektir"* buyurdu. İbn Merdûyeh de böyle rivâyet etmiştir. İbn Ebî Hâtim yukarıdaki rivâyeti naklettikten sonra şöyle der: İbn Abbâs, Enes, Hasan, Mücâhid, Ata, Said b. Cübeyr, Rebî' b. Enes ve Katâde'den de benzer sözler rivâyet edilmiştir. Bu hadis başka tariklerle Enes, Abdullah b. Abbâs, İbn Mes'ûd ve Âişe'den de (Allah hepsinden râzı olsun), hepsi de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak rivâyet edilmiştir. Ancak, Ahkâm Kitabı'nda ortaya konulduğu gibi bunların senetleri hakkında olumsuz şeyler söylenmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Hâfız İbn Merdûyeh bu konu üzerine eğilerek hadisin tüm tariklerini bir araya getirmiştir.

---

17 Hasene benzemektedir. Tirmizî, (813, 2997), İbn Mâce (2896), Şâfiî (1/283), Dârekutnî (2/217), Taberî, 4782 ve Beyhakî (4/330) İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Râvilerden Yezîd el-Huzi'yi bazı muhaddisler hafızası bakımından zayıf bulmuşlardır. Tirmizî ilk rivâyetin ardından, "Bu hasen hadistir ve ilim erbabınca uygulama da böyledir. Hadis, şahitleriyle hasene yaklaşmaktadır." demiştir.

Scanned with CamScanner

[1484] Hâkim, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, *"Yol bulabilenlerin o evi haccetmesi"* âyeti hakkında sorularak, "Yol nedir?" denildi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Azık ve binektir"* buyurdu.[18] Hâkim daha sonra, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da bu senedi sahih bir hadistir" demiştir.

[1485] İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yol bulabilenlerin o evi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."* âyetini okuyunca bazıları, "Ya Rasûlallah! Yol nedir?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Azık ve binektir."* buyurdu.[19] Bunu Vekî', tefsirinde, Yûnus yoluyla nakletmiştir.

[1486] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Hacca* -yani farz olan hacca- *gitmekte acele edin. Zira, sizden kimse başına ne geleceğini bilemez."*[20]

[1487] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim hacca gitmek isterse onda acele etsin."*[21] Bunu Ebû Dâvûd da başka bir tarikle rivâyet etmiştir. Taberî de, *"Yol bulabilenlerin o evi haccetmesi" Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."* âyetiyle ilgili olarak İbn Abbâs (radıyallâhu

---

18 Hasene benzemektedir. Dârekutnî (2/216) ve Hâkim (1/442) Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Hâkim, "Buhârî ve Müslim'in koşullarını taşımaktadır" demiştir... Özetle; bu hadis bir çoğu tamamen zayıf senetle, bazısı ise sadece zayıf senetle rivâyet edilmiştir. Fakat tenkitçi muhaddislerin çoğu bunun Hasan-ı Basrî'den mürsel şekildeki rivâyetini sahih bulmuşlardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bence bu hasen değil, hasene yakın kuvvetindedir. Çünkü rivâyetlerin hiçbirinde zayıflığını giderecek bir şey yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

19 Mürsel ve sahihtir. Taberî (7484) ve Beyhakî (4/330) sahih senetlerle birçok tarikten Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir. Daha önce geçtiği gibi birçok kişi mürsel rivâyeti doğru bulmuştur. Bunu Taberî (7474) ve Beyhakî (4/331) birçok tarikle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan onun kendi sözü olarak rivâyet etmişlerdir. Benzeri sözler bir grup tâbiînden gelmiştir. Bk. Taberî Tefsiri. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

20 Ahmed b. Hanbel, 1/214. Senedi kuvvetli değildir. İsmail b. Halife cumhurca zayıf biridir, bazıları onu sika saymıştır. Belleği kötüdür. Bunun sahabe sözü olması ihtimali daha kuvvetli gibi gözükmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

21 Ahmed b. Hanbel (1/225) rivâyet etmiştir. Râvilerden Safvân b. Ebî Safvân zayıf olduğundan senedi zayıftır. Bunun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olması daha kuvvetli gibidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

anh)'tan şöyle nakleder: Kimin üç yüz dirhemi varsa o hacca yol bulmuştur. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın azatlı kölesi İkrime'den de şöyle rivâyet edilmiştir: Yol bulmaktan kasıt sağlığı yerinde olmaktır. Vekî' b. Cerrah... İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Yol bulmaktan kasıt azık ve bineği olmaktır."

"Kim inkâr ederse bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir." buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve bazıları şöyle demişlerdir: Yani, kim hac farizasını inkâr ederse kâfir olur ve Allah ondan müstağnidir.

[1488] Said b. Mansur, Süfyân-ı Sevrî kanalıyla İkrime'den şöyle rivâyet edilmiştir: *"Kim, İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve.."* (Âl-i İmrân, 85) âyeti nazil olunca Yahudiler, "Biz Müslümanlarız" dediler. Yüce Allah peygamberine, "Onlarla tartış ve delillerini çürüt" diye emretti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara, *"Yüce Allah hacca yol bulan Müslüman'a hacca gidip Kâbe'yi tavaf etmeyi farz kıldı"* dedi. Onlar ise, "Ama bize farz kılmadı" diyerek haccetmeyi reddettiler.[22] Bunun üzerine yüce Allah, *"Kim inkâr ederse bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir."* buyurdu. İbn Ebî Necîh de Mücâhid'den buna yakın bir rivâyette bulunmuştur.

[1489] İbn Merdûyeh, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kimin azığı ve bineği olur da Beytullah'a gidip haccetmezse, Yahudi veya Hıristiyan olarak ölmesinin ona bir zararı olmaz! Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: 'Yol bulabilenlerin o evi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.'"*[23] Bunu Taberî de rivâyet

22 Bu mürseldir. Mürsel ise Hadis Istılahları kitaplarında belirtildiği gibi zayıf hadis kapsamında yer almaktadır.

23 Çok zayıftır. Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözü olması tercihe şayan görüştür. Bunu Tirmizî (812) ve İbn Adiyy (7/120) Ali (radıyallâhu anh)'ın nakliyle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Gariptir, senedine eleştiriler vardır" demiştir. İbn Hacer (radıyallâhu anh) şöyle der: "Bu Ömer (radıyallâhu anh)'tan kendi sözü olarak rivâyet edilmiştir. Bu mevkuf rivâyet, İbn Sabit'in mürsel rivâyetine eklendiğinde bu hadisin aslının olduğu ortaya çıkar. Hadis, haccı terki helâl gören kimse hakkında olduğu şeklinde yorumlanır. Böylece hadisin mevzu olduğunu söyleyenlerin yanlış oldukları ortaya çıkmaktadır." Ben derim ki: Merfû şeklindeki rivâyet çok zayıftır. Doğrusu bunun mevkuf olduğudur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

etmiştir. İbn Ebî Hâtim de Ebû Zür'a er-Râzî'den aynısını rivâyet etmiştir. Tirmizî de farklı bir senetle rivâyet etmiş ve "Bu garip bir hadistir, sadece bu kanalla biliyoruz. Senedi hususunda olumsuz şeyler söylenmiştir. Râvilerden Hilal meçhuldür. Haris de hadiste zayıf kabul edilir" demiştir. Buhârî, "Bu Hilal hadisi münker biridir" demiş; İbn Adiyy de: Bu hadis mahfuz değildir, demiştir. Hâfız Ebû Bekir el-İsmaili de Abdurrahman b. Ğanm'dan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: "Kimin hacca gücü yeter de haccetmezse onun Yahudi veya Hıristiyan ölmesi farksızdır." Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'den rivâyet edilen bu sözün senedi sahihtir. Said b. Mansur da Sünen'inde Hasan-ı Basrî'den şöyle rivâyet etmiştir: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Vallahi, hac imkânı varken haccetmeyen kimseleri araştırıp onlardan cizye alması için dört bir yandaki İslâm beldelerine adam göndermeyi düşündüm. Onlar Müslüman değiller. Onlar Müslüman değiller.

Ehl-i Kitab'ın Küfrü ve Allah Yolundan Alıkoyması:

قُلْ يَآأَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَآأَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

98. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah yaptıklarınızı görüp dururken niçin Allah'ın âyetlerini inkâr edersiniz?"

99. De ki: "Ey Ehl-i kitap! (Gerçeği) görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek mü'minleri ondan çeviriyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."

Tefsiri:

Bu âyetlerde Allah, Kitap ehlinden olan kâfirlere, ısrarla hakkı kabul etmemeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, Allah yolunda olmaya çalışan mü'minleri tüm gayret ve çabalarıyla O'nun yolundan alıkoymalarından dolayı sert bir dille eleştiriyor ve uyarıyor. Oysa onlar kendilerine eski peygamberlerden ulaşan bilgilerdeki işaretlerle insanların efendisi, peygamberlerin sonuncusu ve yerle göğün Rabbinin elçisi olarak Haşimi soyundan Mekke'li

Scanned with CamScanner

ümmi ve Arap bir peygamberin geleceğini biliyorlardı. Yüce Allah ellerindeki peygamberlerden gelme bilgilere aykırı davranarak müjdelenmiş peygamberi yalanlamalarından, O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) inatla inkâr edip reddetmelerinden haberdar ve buna şahit olduğunu bildirirerek onları tehdit ediyor. Yüce Allah kendisinin onların yaptıklarından gafil olmadığını, yani "hiçbir malın ve oğulların fayda vermeyeceği günde" bunların karşılığını kendilerine vereceğini bildiriyor.

Kitap Ehline Uyarsanız Sizi Yeniden Küfre Çevirirler:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُۥ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِٱللَّهِ فَقَدْ هُدِىَ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

100. Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir gruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi inkârcılığa geri çevirirler.

101. Size Allah'ın âyetleri okunurken, Allah Rasûlü de aranızda iken nasıl inkârcılık edersiniz? Her kim Allah'a sımsıkı sarılırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir.

Tefsiri:

Allah Teâlâ mü'min kullarını, Allah'ın kendilerine verdiği ihsanından ve peygamberini gönderme lütfundan dolayı kendilerini kıskanan bir takım Yahudilere itaat etmemeleri hususunda uyarıyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurmaktadır: *"Ehl-i kitap'tan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler..."* (Bakara, 109) Yüce Allah burada da aynı şekilde şöyle buyuruyor: *"Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir gruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi inkârcılığa geri çevirirler."* Ardından ekliyor: *"Size Allah'ın âyetleri okunurken, Allah Rasûlü de aranızda iken nasıl inkârcılık edersiniz?"* Yani, küfür sizden siz de küfürden uzakta bulunmakta iken. Çünkü, Allah'ın âyetleri Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gece-gündüz inmekte, O da bunları onlara okumakta ve tebliğ etmektedir.

Scanned with CamScanner

Bunun benzeri şu âyettir: *"Peygamber sizi, Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde niçin Allah'a inanmıyorsunuz? Halbuki O, sizden kesin söz de almıştı. Eğer inanırsanız. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık âyetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."* (Hadîd, 8-9)

[1490] Nitekim bir rivâyette ifade edildiğine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün ashabına, *"Sizce kimin imanı en hayret vericidir?"* diye sordu. Onlar, "Melekler" diye cevap verince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar kendilerine vahiy inmekte iken nasıl inanmasınlar ki?!"* buyurdu. "Öyleyse bizler" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben aranızda iken siz nasıl inanmayacaksınız ki?!"* buyurdu. "Öyleyse en hayret verici olan kimlerin imanıdır?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden sonra gelecek ve bir takım sayfalar (Kur'ân'ı kitap halinde) bulup da onlara iman eden kimselerdir"* buyurdu.[24] Biz bu hadisi ve senedini -Allah'a hamdolsun- Buhârî Şerhi'nin baş taraflarında zikrettik.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Her kim Allah'a sımsıkı sarılırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir."* Bununla birlikte Allah'a sımsıkı sarılmak ve O'na tevekkül edip dayanmak; hidâyetin temel esası, sapıklıktan selâmette olmanın yolu, sırat-ı müstakimde gitmenin vesilesi, istikamet üzere olmanın ve murada ulaşmanın yoludur.

Allah'tan Hakkıyla Korkmak ve İpine Sarılmak:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

102. Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölün.

24 Hadis Bakara sûresinin başlarında, 156. hadis[illegible]

Scanned with CamScanner

103. Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişilerdiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız.

Tefsiri:

İbn Ebî Hâtim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan, *"Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun"* buyruğu hakkında şöyle rivâyet etmiştir: "Bu (Allah'tan O'na yaraşır şekilde korkmak); Allah'ın emirlerine itaat edilip karşı gelinmemesi, zikredilip unutulmaması, şükredilip nankörlük yapılmamasıdır." Bunun senedi sahihtir.

[1491] İbn Merdûyeh ise bunu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği bir hadis-i olarak şöyle rivâyet etmiştir: *"Bu Allah'ın emirlerine itaat edilip karşı gelinmemesi, şükredilip nankörlük yapılmaması ve zikredilip unutulmamasıdır."*[25] Bunu Hâkim de Müstedrek'inde yine İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği bir hadis-i şerif olarak zikretmiş, sonra, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da bu senedi sahih bir hadistir." demiştir.[26] Hâkim böyle demiştir, fakat bunun İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın sözü olması daha kuvvetlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İbn Ebî Hâtim, daha şöyle der: Mürre el Hemedânî, Rebî' b. Hüşeym, Amr b. Meymûn, İbrâhîm en-Nehaî, Tâvûs, Hasan, Katâde, Ebû Sînan ve Süddî'den de buna benzer sözler rivâyet edilmiştir. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Kişi dilini hapsetmedikçe Allah'tan hakkıyla sakınmış olamaz.

Said b. Cübeyr, Ebû Âliye, Rebî' b. Enes, Katâde, Mukâtil b. Hayyân, Zeyd b. Eslem, Süddî ve başkalarına göre bu âyet, *"Şu halde Allah'tan gü-*

---

25 Doğrusu bunun mevkuf olduğudur. İbn Merdûyeh bunu Müellifin naklettiği şekilde merfû olarak zikretmiştir. Fakat bunu Hâkim (2/294), Taberânî (8501) ve Taberî (7539) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir. İmam Beğavî de tefsirinde muallak olarak zikrederek "İbn Mes'ud ve İbn Abbâs şöyle dediler" demiştir. İbn Merdûyeh'in rivâyet ettiğinde de râvilerden birinin yanlışlıkla bunu merfû olarak rivâyet etmiş olması mümkündür.

26 Bilakis daha önce geçtiği gibi Hâkim bunu bu senetle mevkuf olarak zikretmiştir.

Scanned with CamScanner

cünüz yettiğince Allah'tan sakının" (Teğabun, 16) âyetiyle neshedilmiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan ise şöyle dedikleri rivâyet etmiştir: "Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun" âyeti neshedilmedi. Fakat "Allah'a yaraşır şekilde korkmaktan" maksat Allah yolunda tüm gayretleriyle cihad etmeleri, Allah yolunda kimsenin kınamasından korkmamaları, kendileri, babaları ve oğulları aleyhine de olsa adaletli olmalarıdır.

"Ve ancak Müslümanlar olarak ölün." buyruğunun mânâsı ise şudur: Sağlıklı ve selâmette iken Müslümanlığınızı muhafaza edin ki Müslümanlar olarak ölesiniz. Çünkü kerem sahibi Allah'ın kuralı (sünnetullah) şudur ki; kim ne hâl üzere yaşarsa o hâl üzere ölür ve kim ne hâl üzere ölürse o hâl üzere diriltilir. İslâm'dan başka din üzere ölmekten Allah'a sığınırız.

[1492] İmam Ahmed b. Hanbel, Mücâhid'den şöyle rivâyet etmiştir: İnsanlar Kâbe'yi tavaf ediyorlardı ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da oturmakta olup yanında Mihcen bulunuyordu. dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"'Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölün.' Bir damla zakkum dünyaya damlasaydı yeryüzündekilerin yaşamlarını altüst ederdi. Siz bir de yegâne yiyeceği zakkum olan kimseyi düşünün; hâli nice olur?"*[27] Bunu ayrıca Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ile İbn Hibbân, Sahih'inde ve Hâkim, Müstedrek'inde rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen ve sahihtir"; Hâkim de, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da onların koşullarını taşıyan sahih bir hadistir" demiştir.

[1493] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim cehennem'den uzak kılınmayı ve cennet'e girmeyi istiyorsa; ölüm ona Allah'a ve âhiret gününe iman etmekte, insanlara da kendisine davranılmasını istediği gibi davranmakta iken gelsin."*[28]

---

27 Tirmizî, 2585; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 1107; İbn Mâce, 4325; Ahmed b. Hanbel, 1/300, 301; İbn Hibbân, 7470; Hâkim, 2/294. Hâkim Buhârî ve Müslim'in koşullarını taşıdığını ifade etmiş, Zehebî de ona katılmıştır. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Oysa bunda herkese göre A'meş'in an'aneli rivâyeti vardır. O ise müdellistir. Dolayısıyla bu senet zayıf, metin gariptir. Nitekim İbn Ebî Şeybe (13/161) bunu başka bir vecihten mevkuf olarak rivâyet etmiştir ki, bu daha doğrudur.

28 Ahmed b. Hanbel, 2/192 (6768); Müslim, 1844; Ahmed b. Hanbel, 2/161; İbn Hibbân, 5961. Metin Ahmed b. Hanbel'in rivâyetidir. İbn Hibbân bunu daha uzun şekliyle rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

[1494] İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i vefatından üç gün önce şöyle buyururken işittim: *"Sizden biri ölürken mutlaka Aziz ve Celil olan Allah'a hüsn-ü zan besler halde ölsün."*[29] Bunu Müslim de rivâyet etmiştir.

[1495] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah der ki: Ben kulumun bana beslediği zannı üzereyim; hakkımda iyi zanda bulunursa kendisine o, kötü zanda bulunursa yine o zannettiği (kötü) verilecektir."*[30]

[1496] Bu hadisin metni Buhârî ve Müslim'de de vardır. Onların Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan başka bir kanalla rivâyet ettikleri hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah şöyle buyurur: 'Ben kulumun bana beslediği zannı üzereyim.'"*[31]

[1497] Hâfız Bezzâr, ...Câfer b. Süleyman'dan, o Sabit'ten, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Ensar'dan biri hastaydı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ziyaretine giderken onunla çarşıda karşılaştı ve selâm verdi. Ardından, *"Nasılsın ey filan?"* diye sordu. "İyiyim ey Allah Rasûlü! Allah'a ümit besliyor, günahlarımdan korkuyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hangi kulda böyle iken ikisi birden bulunursa mutlaka Allah (c.c) ona umduğunu verir ve korktuğundan emniyette eyler"* buyurdu.[32] Bezzâr daha sonra, "Bunu Sabit'ten rivâyet eden Câfer b. Süleyman'dan başka birini bilmiyoruz" demiştir. Bunu Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'ın rivâyetiyle tahric etmişlerdir. Tirmizî, "Gariptir. Bazıları bunu Sabit'ten mürsel olarak rivâyet etmişlerdir" demiştir.[33]

---

29 Müslim, 2877; Ebû Dâvûd, 3113; İbn Mâce, 4167; Ahmed b. Hanbel, 3/315 (13977); İbn Hibbân, 636.

30 Ahmed b. Hanbel, 2/391. İbn Lehia'dan dolayı senedi zayıftır. Bir sonrakine bk.

31 Sahihtir. Bu, hadisin bir bölümdür. Buhârî, 7505; Müslim, 2675; Tirmizî, 2388; Ahmed b. Hanbel, 2/445; İbn Hibbân, 639.

32 Tirmizî, 983; İbn Mâce, 4261; Ebû Ya'lâ, 3303. Câfer b. Süleyman'dan dolayı senedi kuvvetli değildir. Zîra onun bazıları zayıf, bazıları ise sika olduğunu söylemişlerdir. Bunu başkaları mürsel olarak rivâyet etmişlerdir ki, o daha kuvvetlidir.

33 Tirmizî'nin ifadesi, "Hasen, gariptir" şeklindedir. Muhtemelen farklılık nüshaların farklılığından kaynaklanmaktadır.

Scanned with CamScanner

[1498] İmam Ahmed'in Hâkim b. Hizam'dan rivâyet ettiği, "Ben yere ancak ayakta iken kapanacağıma dair Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e biat ettim" hadisine gelince; bunu Nesâî Sünen'inde ve "Secdeye nasıl gidilir" başlığı altında tahric etmiştir. Buna farklı mânâlar da verilmiştir. Kimine göre mânâsı "Ancak Müslüman olarak ölmeye" şeklindedir. Kimine göre ise, "Düşmandan kaçarken değil, saldırırken öldürüleceğime dair" şeklindedir ve sonuç itibariyle bunun mânâsı ilki gibidir.

"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; parçalanmayın." Allah'ın ipine sarılmayı bazıları, "Allah'a verdiği söze bağlı kalmak" diye tefsir etmişlerdir. Tefsiri birazdan yapılacak olan şu âyetteki "Allah'ın bağı" ifadesinin "Allah'tan bir ahit ve zimmet" mânâsında olduğu gibi, *"Onlar (Yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ahdine ve insanların (müminlerin) ipine (himayesine) sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur"* (Âl-i İmrân, 112)

Kimine göre ise "Allah'ın ipi"nden kasıt Kur'ân-ı Kerim'dir.

[1499] Nitekim Haris el-A'ver kanalıyla Ali (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet edilerek rivâyet edilen bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Kur'ân Allah'ın sapsağlam ipi ve dosdoğru yoludur."*[34]

[1500] Bu konuda aynı mânâda bir de hadis vardır: İmam Taberî, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'ın Kitabı gökten yere uzattığı ipidir."*[35]

[1501] İbn Merdûyeh de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Şüphesiz bu Kur'ân Allah'ın sağlam ipidir. Bu apaçık nur, faydalı ilaçtır. Kendine tutunanı koruyucu, kendine uyanı kurtarıcıdır."*[36] Huzeyfe (radıyallâhu anh) ile Zeyd b. Erkam (radıyallâhu anh)'tan

---

34 Daha önce 316. hadis olarak geçti. Senedindeki Haris el-A'ver'den dolayı senedi zayıftır. Fakat bunun şahitleri vardır ki o da gelecek hadislerdir.

35 Taberî (7570); Ebû Ya'lâ 1021; Ahmed b. Hanbel, 3/4, 17; Taberânî, 2678. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Ancak Atiyye el-Avfî'den dolayı senedi zayıftır. Zîra Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan münker rivâyetlerde bulunmuştur. Fakat hadisin şahitleri vardır. Bir sonraki hadise bk.

36 Senedinde İbrâhim el-Hicri vardır. Hakkında bazı olumsuz şeyler söylenmiş olsa da sadûktur. Bunu Dârimî de (2/431, hadis no: 3197) Câfer b. Avn'ın İbrâhim el-Hicri'den, onun da Ebû Ahvas'tan, onun da İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan mevkuf olarak rivâyet etmiştir ki, bu daha kuvvetlidir. Fakat bu mânâda Zeyd b. Erkam (radıyallâhu

Scanned with CamScanner

da benzer hadis-i şerifler rivâyet edilmiştir. Vekî' der ki: ... Ebû Vail'den; Abdullah şöyle dedi: Burası birilerinin geldiği ve bulunduğu yoldur ki o şeytandır. Ey Abdullah, bu yola gel. Siz Allah'ın ipine sarılın. Çünkü Allah'ın ipi Kur'ân'dır.

Yüce Allah ardından, *"Parçalanmayın."* buyurarak Müslümanlara birlik olmayı emredip parçalanmaktan men ediyor. Tefrikadan men eden, birlik ve beraberlik içinde olmayı emreden birçok hadis de vardır.

[1502] Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah sizdeki üç şeyden hoşnut olur, üç şeye kızar. Sizin Allah'a ibadet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamanızdan, toptan Allah'ın ipine sarılıp parçalanmamanızdan, Allah'ın yönetiminize geçirdiği kimseyle karşılıklı nasihatleşmenizden hoşnut olur. Şu üç şeyden dolayı da size kızar: dedikodudan, çok soru sormaktan ve malı boşa harcamaktan."*[37]

Bu ümmete ittifak edecekleri görüşlerin hatalı olmayacağı garantisi verilmiştir. Bu hususta da birçok hadis vardır. Ümmetin bölünüp parçalanmasından endişe duyulmuş, ümmet de sonunda bölünmüş ve yetmiş üç fırkaya ayrılmıştır. Bunların biri kurtulan gruptur (Fırka-ı Naciye). Cehennem azabından güvende olacak ve selâmet içinde cennet'e girecekler bu topluluk Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının yolunda olanlardır.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişilerdiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı..."* Bu âyet esasen Evs ve Hazrec kabileleri hakkındadır. Zira, cahiliye döneminde bu iki kabile arasında birçok savaş olmuştu. Birbirlerine şiddetli düşmanlık, kin ve nefretten dolayı aralarında uzun savaşlar ve büyük olaylar olmuştu. İslâm gelip bunlardan bazıları Müslüman olunca bunlar Allah'ın rızası için birbirlerini seven, Allah için ilişki içinde olan, iyilik ve takvada yardımlaşan kardeşler oluverdiler. Yüce Allah bu hususu başka bir yerde de şöyle ifade etmiştir: "O,

anh)'tan merfû hadis rivâyet edilmiştir. Müslim'in rivâyet ettiği uzun bir hadiste (2408) şöyle buyurulmuştur: "Allah'ın kitabında hidâyet ve nur vardır. Kim ona tutunur ve alırsa doğru yol üzere olur. Kim de bırakırsa yolunu şaşırır ve sapar. Hadisin başka şahitleri de vardır. Bk. ed-Durru'l-Mensur, 2/207; Mecmau'z-Zevâid, 9/163.

37 Müslim, 1715; Ahmed b. Hanbel, 2/327; İbn Hibbân, 3388.

Scanned with CamScanner

seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyendir. Ve (Allah), onların kalplerini birleştirmiştir. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı." (Enfâl, 62-63) Gerçekten de onlar kâfir olmaları sebebiyle cehennem çukurunun hemen kıyısındaydılar. Allah (c.c) imana iletmek sûretiyle onları bundan kurtarmıştır. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Huneyn günü de bu kabilelere aynı nimeti hatırlatmış ve onunla minnette bulunmuştur.

[1503] Zîra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimetleri Allah'ın gösterdiği doğrultuda paylaştırırken bazılarına daha fazla vermesinden dolayı Ensar'dan bazıları homurdanmış, bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara şu konuşmayı yapmıştı: *"Ey Ensar topluluğu! Ben sizi şaşkın ve sapkın bir halde buldum da Allah (c.c) size benim vesilemle hidâyet etmedi mi? Paramparça iken Allah sizi benimle birleştirmedi mi? Siz fakir iken Allah sizi benim sayemde zenginleştirmedi mi?"* Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) her cümlesinde Ensar, "Allah ve Rasûlü herkesten lütufkardır!" dediler.[38]

[1504] Muhammed b. İshâk ve başkaları şöyle demişlerdir: Bu âyet Evs ve Hazrec kabileleri hakkında indi. Zira, Yahudilerden biri Evs ve Hazrec kabilelerinden bir grup insanın yanından geçerken onların içinde bulundukları birlik ve muhabbeti kıskandı. Sonra yanlarına giderek daha önce aralarında geçen Buas savaşıyla diğer savaşları anlatması için birisini gönderdi. O da söylediğini yaptı. Bunu âdet haline getirip sürekli yapınca bir süre sonra bunlar arasında kavmiyetçilik duyguları kabardı. Birbirlerine öfkelenip kızdılar ve cahiliyye şiarlarıyla seslendiler. Silahlarını temin edip şehir dışında buluşarak savaşmak üzere anlaştılar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu duyunca yanlarına geldi. Onları sakinleştirmeye çalışıyor, "Ben aranızda iken cahiliyye davası gütmeye mi başladınız?" diyordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra onlara bu âyeti okudu. Sonunda yaptıklarına pişman olup barıştılar, birbirlerine sarılıp silahlarını attılar.[39] İkrime ise bu âyetin Hz.

38 İnşallah birazdan gelecek.

39 Bunu İbn İshâk mu'dal bir senetle rivâyet etmiş, Vâhidi Esbâb-ı Nüzûl'da (233, 234) başka bir vecihle İbn Abbâs'tan müsned olarak rivâyet etmiştir. Ancak onda da Ebû Nasr el-Esedi ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Tercihe şayan görüş; Yüce Allah burada Evs ve Hazrec kabilelerine câhiliye döneminde, özellikle Buas savaşı sırasında içinde bulundukları durumu hatırlatmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya iftira (ifk) meselesinde ortalığı velveleye veren ve birbiriyle atışan Ensar hakkında indiğini söylemiştir.[40] Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Ümmetten İyiliğe Çağırıp Kötülükten Alıkoyan Bir Zümrenin Olmasına Dâvet:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾

104. Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.

105. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte onlara büyük bir azap vardır.

106. O gün nice yüzler ağarır, nice yüzler kararır. O zaman yüzleri kara olanlara, "İmânınızdan sonra küfrettiniz ha! İşte o küfrünüzün cezası olarak tadın azabı" denir.

107. Yüzleri ağaranlar ise, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada ebedî kalacaklardır.

40 Ensarın ifk hadisesinde farklı tavırlar içinde olması Sahih-i Buhârî'de yer almaktadır. Fakat onda bu âyetin nüzulüne dair bir şey yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu hadis Nûr sûresinde gelecek.

Scanned with CamScanner

108. İşte bunlar, Allah'ın, sana hak olarak okuduğumuz âyetleridir. Allah hiçbir kimseye haksızlık etmek istemez.

109. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. İşler, dönüp dolaşıp Allah'a varır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun."* Yani, aranızdan kendini Allah'ın "hayır ve güzelliğe dâvet etme, iyiliği emredip kötülükten sakındırma" emrini yerine getirmeye adayacak bir topluluk olsun. *"İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."* Dahhâk der ki: Bunlar seçkin sahabiler ve seçkin hadis râvilerdir. Yani, Allah yolunda cihad edenlerle âlimlerdir.

[1505] Ebû Câfer el-Bakır der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun."* âyetini okudu. Sonra, *"Hayır, Kur'ân'a ve sünnetime uymaktır"* buyurdu.[41] Bunu İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir. Âyette, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker vazifesi ümmetten her bir ferdin kendi durumuna göre görev ve vazifesi olmakla birlikte, ayrıca ümmet içinde bu görevi özel olarak yerine getirecek bir topluluğun da olması istenmektedir.

[1506] Nitekim Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle düzeltsin. Ona gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Ona da gücü yetmezse kalbiyle düzeltsin. Bu ise imanın en zayıf halidir."* Başka bir rivâyette Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözünün sonunda, *"Bunun ötesinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur."*[42] demiştir.

[1507] İmam Ahmed, Huzeyfe b. Yeman (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, siz ya iyiliği emredip kötülükten alıkoyarsınız veya Allah (c.c) size katından bir azap gönderir de sonra dua ettiğiniz*

41 Bu mu'dal, dolayısıyla zayıftır.

42 Sahihtir. Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetini bulamadım. Bunu şu kaynaklar Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir: Müslim, 49; Ebû Dâvûd, 1140; Tirmizî, 2172; Nesâî, 8/112; İbn Mâce, 1275; Ahmed b. Hanbel, 3/20; İbn Hibbân, 306.

Scanned with CamScanner

halde duanız kabul olunmaz."[43] Bunu Tirmizî ve İbn Mâce de rivâyet etmişler, Tirmizî, "Hasendir" demiştir. Bu konuda birçok hadis ve âyet-i kerime vardır ki, bu âyetlerin tefsiri kendi bölümlerinde gelecektir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın."* Allah Teâlâ bu ümmeti, kendilerine apaçık deliller gelmişken bırakıp parçalanıp bölünen ve emr-i bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münkeri terk eden önceki ümmetler gibi olmaktan sakındırıyor.

[1508] İmam Ahmed, Ebû Amir Abdullah b. Lühayy'dan şöyle rivâyet etmiştir: Muâviye b. Süfyân ile hacca gittik. Mekke'ye vardığımızda öğle namazını kıldıktan sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kitap ehli dinlerinde 72 fırkaya bölündüler. Bu ümmet de 73 fırkaya* -yani hevasına göre din anlayışına sahip gruplara- *ayrılacak. Bunların biri dışında tamamı cehennem'de olacak. O ise cemaattir. Ümmetimden sahibinin her emrine uyan köpek gibi, nefsinin esiri olup her şeyde ona uyan kimseler olacak. Bu onun her damarına ve eklemine kadar girecek."* Muâviye daha sonra şöyle dedi: Ey Araplar, Vallahi, eğer siz peygamberinizin getirdiklerini uygulamazsanız başka insanlar onu uygulamamaya daha layıktırlar (onlar hiç uygulamazlar).[44] Bunu Ebû Dâvûd da, Ahmed b. Hanbel kanalıyla aynı şekilde rivâyet etmiştir. Bu hadis birçok tarikten gelmiştir.

Allah Teâlâ devamla şöyle buyuruyor: *"O gün"*, kıyâmet günü *"nice yüzler ağarır"* ki onlar ehl-i Sünnet ve'l-cemaatten olan kimselerdir, *"nice yüzler kararır."* Onlar ise bid'at ehli ve fırkalardan birine mensup kimselerdir. Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh) söylemiştir.

"O zaman yüzleri kara olanlara şöyle denir: "İmânınızdan sonra küfrettiniz ha!" Hasan-ı Basrî, "bunlar münafıklardır" demiştir. *"İşte o küfrünüzün cezası olarak tadın azabı" denir."* Bu vasıf ise her kâfiri kapsar.

"Yüzleri ağaranlar ise, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler", yani cennettedirler. *"Orada ebedî kalacaklardır."* Orada sonsuza dek kalacak ve oradan bir an olsun ayrılmayı arzulamayacaklardır.

---

43 Şahitleriyle birlikte hasen ve sahihtir.

44 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 4597; Ahmed b. Hanbel, 4/102. Senedi hasendir. Birçok şahidi olup yakında gelecektir.

Scanned with CamScanner

[1509] Nitekim İmam Tirmizî, bu âyetin tefsirinde Ebû Galib'den şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Ümâme Şam Camisinin minarelerinde asılmış başları (Haricîler) görünce, "Cehennem'in köpekleri! Bunlar gökkubbe altında öldürülenlerin en şerlileri, bunların öldürdükleri de gökkubbe altında öldürülenlerin en hayırlılarıdırlar" dedi. Sonra, *"O gün nice yüzler ağarır, nice yüzler kararır..."* âyetini okudu. Ebû Ümâme'ye, "Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" dedim. "Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hatta iki hatta üç veyahut dört defa -dedi ve yediye kadar bu şekilde saydı- işitmiş olmasaydım size anlatmazdım." dedi.[45] Tirmizî daha sonra, "Bu hasen hadistir" demiştir. Bunu İbn Mâce ile Ahmed b. Hanbel de benzer şekilde rivâyet etmişlerdir. İbn Merdûyeh de bu âyetin tefsirinde Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan çok garip ve ilginç uzun bir rivâyet zikreder.[46]

Allah Teâlâ sonra şöyle buyuruyor: *"İşte bunlar"* ey Muhammed! *"Allah'ın sana hak"*, dünya ve ahretteki hakikatleri ortaya koyucu *"olarak okuduğumuz âyetleridir."* Yani, bunlar Allah'ın apaçık delilleri, hüccetleri ve burhanlarıdır. *"Allah hiçbir kimseye haksızlık etmek istemez."* Yani, onlara zulmetmez. Bilakis Allah (c.c) hak ve adaletten hiçbir zaman sapmayan, adaletin merkezi olan hakemdir. Çünkü o her şeye gücü yeten ve her şeyi bilendir. Öyle olunca da hiçbir kuluna haksızlık etme ihtiyacı duymaz.

Bu yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyurmuştur: *"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır."* Yani, bunların hepsi Allah'ın mülkü ve kullarıdırlar. *"İşler, dönüp dolaşıp Allah'a varır."* Yani, dünya ve âhirette tasarruf sahibi yegâne hâkim O'dur.

En Hayırlı Ümmet:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۗ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۚ مِنْهُمُ
الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِنْ
يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ

45 1142. hadis olarak daha önce geçti. Ebû Galib'in zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır.

46 Bu hadisi Suyutî de başkaları da tefsir kitaplarında zikretmemişlerdir. İbn Merdûyeh tefsiri de henüz basılmamıştır.

Scanned with CamScanner

الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

110. Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız: Ehl-i kitap'ta inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır.

111. Onlar (Ehl-i kitap) size, incitmekten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşa girecek olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.

112. Onlar (Yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur. Bundan ancak Allah'ın ipi ve insanların ipi sayesinde kurtulabileceklerdir. Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkûm edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır.

Tefsiri:

Allah Teâlâ, Muhammed ümmetinin tüm ümmetlerin en hayırlısı ve üstünü olduğunu bildirerek şöyle buyuruyor: *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."* İmam Buhârî, Ebû Hazim'den şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz"* âyeti hakkında şöyle dedi: "Sizler insanlara en hayırlı ve faydalı insanlarsınız. İslâm'a girmeleri için onları boyunlarında zincirlerle getirirsiniz."[47] İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Atiyye el-Avfî, İkrime, Atâ ve Rebî' b. Enes de, *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış*

47 Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bu sözü altın harflerle yazılacak bir sözdür. Çağımızdaki bazı âlimler ise bunun aksine, İslâm'ı sahabilerin Farslılara, Rumlara ve başka milletlerle savaşlarındaki gibi insanlara kuvvet kullanarak da olsa ulaştırmak isteyen Müslümanı, büyük ve helâk edici günahları işliyormuşçasına kötü ve şaz bir Müslüman olarak kabul ediyorlar. Bunlar, insanları herhangi bir yolla İslâm'a sokmanın onlar için bir rahmet ve iyilik olup kendi yararlarına bir şey olduğunu göz ardı ediyorlar. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Doğru yola ileten ancak O'dur.

Scanned with CamScanner

en hayırlı ümmetsiniz" âyetini aynı şekilde şöyle tefsir etmişlerdir: Sizler insanlara en faydalı ve en yararlı insanlarsınız. Yani, Muhammed ümmeti en hayırlı ümmet ve insanlara en faydalı insanlardır. Bu yüzden ardından (bunu açıklayıcı olarak) şöyle buyurulmuştur: *"İyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız."*

[1510] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Leheb'in kızı Düre'den şöyle rivâyet etmiştir: Bir adam minber üzerinde iken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ey Allah Rasûlü! En hayırlı insanlar kimlerdir?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"En çok Kur'ân okuyan, Allah'tan en çok sakınan, iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı ve sıla-ı rahmi en çok yapandır."* buyurdu.[48] Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve Hâkim -Müstedrek'inde- Said b. Cübeyr (radıyallâhu anh)'tan İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz"* âyeti hakkında şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: Onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacir'lerdir. Fakat doğru görüş bu âyetin tüm ümmet hakkında genel olduğudur. Her bir nesli ve çağı fazilet bakımından farklılık arzetse de sonuçta en faziletli ümmettir. Bu ümmetin en hayırlı ve faziletli nesli Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gönderildiği nesil, sonra ardındaki nesil, daha sonra onun ardından gelen nesildir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de şöyle buyurmuştur: *"İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Rasûl'ün de size şahit olması için sizi vasat"* yani en hayırlı *"bir ümmet kıldık."* (Bakara, 143)

[1511] Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, İbn Mâce ve Hâkim, Muâviye b. Hayde'den şöyle rivâyet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz (insanları) yetmiş ümmete tamamlıyorsunuz ve Allah katında hepsinden daha hayırlı ve daha değerli olan sizsiniz."*[49] Bu meşhur bir hadistir. Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir. Bu hadis benzer lafızla Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) ile Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh) kanalıyla da rivâyet edilmiştir.

---

48 Ahmed b. Hanbel, 6/431; Taberânî, 24/257, 258. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (7/263) şöyle demiştir: Râvileri sikadır. Bazıları haklarında bir takım sözler edilmiş olsa da bunlar zarar vermeyecek derecededir, demiştir.

49 Tirmizî, 3001; İbn Mâce, 4287; Ahmed b. Hanbel, 4/447; Abdurrezzak, et-tefsir, 446; Hâkim 4/84. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafak etmiştir. Tirmizî de, "Hasen hadistir" demiştir. Hadisin şahitleri de vardır.

Scanned with CamScanner

Bu ümmet hayırlarda ve faziletlerde bu makama peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) sebebiyle ulaşmıştır. Çünkü O, Allah katında kulların en üstünü, peygamberlerin en kıymetlisidir. Yüce Allah onu daha önce hiçbir nebî ve rasûle vermediği mükemmel ve büyük bir şeriatla göndermiştir. Dolayısıyla onun metod ve yoluna göre yapılan az amel, diğerlerine göre yapılan çok amelden daha hayırlıdır.

[1512] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana, daha önce hiçbir peygambere verilmeyen şeyler verildi."* buyurdu. Biz: "Ya Rasûlallah! Onlar nelerdir?" diye sorduk. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben (kafirlerin kalplerine) korku salmakla desteklendim. Bana yeryüzünün anahtarları verildi. Adım Ahmed konuldu. Toprak bana temiz kılındı. Ümetim de ümmetlerin en hayırlısı ve üstünü kılındı."* buyurdu.[50] Hadisi bu kanalla sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Senedi hasendir.

[1513] İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Derdâ'dan şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle işittim: Ebû Kâsım'ı şöyle derken işittim -Ümmü Derdâ der ki: Ebû Derdâ'yı ne önce ne sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bu şekilde künyesiyle anarken görmedim-: *"Yüce Allah şöyle dedi: 'Ey İsa! Ben senden sonra öyle bir ümmet göndereceğim ki, onlar arzuladıkları ve hoşlarına giden şeylere sahip olduklarında hamd ve şükrederler. Hoşlanmadıkları şeyler başlarına gelirse o durumda da sevabını Allah'tan umarak sabrederler. Üstelik onların (esasen) ilimleri de hilimleri de yoktur.' İsa (a.s), 'Rabbim, hiçbir hilim ve ilimleri yokken bunu nasıl yapacaklar?' dedi. Yüce Allah, 'Ben onlara hilm ve ilmimden vereceğim' buyurdu."*[51]

Konuyla Alakalı Bazı Hadisler:

[1514] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana hesap görmeden cennet'e girecek yetmiş bin kişi lutfedildi. Onların yüzleri*

50 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 1/98. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/260) şöyle der: Senedindeki Abdullah b. Muhammed b. Ukayl ezberi kötü olan biridir. Fakat İmam Ahmed b. Hanbel, İshâk ve Humeydi ondan hadis almışlardır. Dolayısıyla hadis hasendir. Hadis Heysemî'nin söylediği gibidir. Zîra bunun şahitleri vardır.

51 Ahmed b. Hanbel, (6/450) rivâyet etmiştir. Senedi, Leys b. Ebî Süleym'den dolayı zayıftır.

Scanned with CamScanner

ayın on dördü gibi parlak, kalpleri bir kişinin kalbi gibidir. Rabbimden daha da artırmasını istedim de her birine yetmiş bin kişi verdi. Öyle inanıyorum ki bu, köylülere kadar ulaşacak ve çöllerin kenarlarındakilere kadar erişecektir."[52]

[1515] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Bekr es-Sehmi'den, o Hişam b. Hassan'dan, o Kâsım b. Mihran'dan, o Abdurrahman b. Ebî Bekr'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Rabbim bana cennet'e hesapsız girecek yetmiş bin kişi verdi."* Ömer (radıyallâhu anh), "Daha fazlasını isteseydin?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Fazlasını istedim ve bana her bir kişi için yetmiş bin daha verdi."* buyurdu. Ömer (radıyallâhu anh) yine, "Daha fazlasını isteseydin?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Fazlasını istedim de bana bu kadar verdi"* buyurdu. Râvilerden Abdullah b. Bekr bunu söylerken ellerini öne doğru açmış, kulaçlarını yaymıştır. Hişam ise şöyle demiştir: Bu Allah'tandır, ne kadar olduğu bilinemez.[53]

[1516] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Şurayh b. Ubeyd'den şöyle rivâyet etmiştir: Sevban Humus'ta iken hastalandı. Oranın valisi Abdullah b. Kurt el-Ezdi idi ve onu ziyaret etmedi. Kelâî kabilesinden biri onu ziyarete geldiğinde Sevban ona, "Yazı yazmayı biliyor musun?" diye sordu. O, "Evet" deyince, "O zaman bir mektup yaz" dedi ve vali Abdullah b. Kurt'a şöyle yazdırdı: "Allah Rasûlü'nün dostu Sevban'dan! Yanında Mûsâ (a.s) veya İsa (a.s)'ın bir hizmetçisi olsaydı (ve de hastalansaydı) onu ziyaret ederdin!." Sonra mektubu katladı ve ona, "Bunu valiye ulaştırır mısın?" dedi. O da "Evet" dedi. Adam gitti ve mektubu Abdullah b. Kurt'a teslim etti. Abdullah mektubu okur okumaz irkilerek ayağa kalktı. İnsanlar, "Ne oldu, bir durum mu var?" dediler. Bunun üzerine vali Sevban'ın yanına gelerek onu ziyaret etti. Yanında bir süre oturduktan sonra kalktı. Sevban elbisesini tuttu ve şöyle dedi: Otur da sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim

52 Ahmed b. Hanbel (22) ve Ebû Ya'lâ (112) rivâyet etmişlerdir. Heysemî Mecmau'z-Zevâid'de (10/409, hadis no: 18712): Senedindeki Mes'udi sonraları bunamıştır, demiştir. Dolayısıyla hadisin senedi zayıftır. Fakat hadisin şahitleri vardır. Sonraki hadise bakınız.

53 Ahmed b. Hanbel (1708) ve Bezzâr (3546) Abdurrahman b. Ebî Bekr'in nakliyle rivâyet etmişlerdir. Senedindeki Kâsım b. Mihran hemen hemen meçhul biridir. Mûsâ b. Ubeyd hakkında da sadece İbn Hibbân, sika demiştir. Böylece hadisin senedi kuvvetli değildir. Fakat sanırım önceki ve sonraki hadislerle kuvvetlenmiştir.

Scanned with CamScanner

bir hadisi anlatayım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Muhakkak ümmetimden yetmiş bin kişi hesapsız ve azapsız cennet'e girecek. Bunların her 1000 kişiyle de 70 bin kişi daha girecek."*[54] Hadisi bu vecihten sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Senedindeki râvilerin tamamı Şamlı ve Humuslu sika râvilerdir. Dolayısıyla bu, Allah'a hamd-u senalar olsun, sahih bir hadistir.

[1517] Taberânî... Şurayh b. Ubeyd'den, o Ebû Esma er-Rahabi'den, o da Sevban (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz Aziz ve Celil olan Rabbim bana ümmetimden yetmiş bin kişinin hesaba çekilmeyeceğini, bunların her biniyle beraber yetmiş bin kişinin daha böyle olacağını vaad etti."*[55] Muhtemelen mahfuz olan budur; yani Şurayh ile Sevban arasında Ebû Esma er-Rahabi vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1518] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında uzun uzun konuştuk. Ertesi sabah yanına vardığımızda şöyle buyurdu: *"Bu gece peygamberler ümmetleriyle birlikte bana gösterildiler. Bir peygamber yanında bir kişiyle, bir peygamber yanında iki kişiyle, bir peygamber beraberinde küçük bir grupla geçiyordu. Bir peygamberin yanında da hiç kimse yoktu. Sonra yanımdan İsrâiloğullarından kalabalık bir toplulukla Mûsâ (a.s) geçti. Hoşuma gittiler ve "Bunlar kimdir?" diye sordum. "Bu kardeşin Mûsâ (a.s), beraberindekiler de israiloğullarıdır." denildi. Sonra, "Benim ümmetim nerede?" dedim. "Sağına bak" denildi. Baktım ki tepeleri insan yüzleri kaplamış. Sonra bana, "Soluna bak" denildi. Baktım ki ufku insan yüzleri kaplamış. Bana, "Râzı oldun mu?" denildi. "Râzı oldum ey Rabbim" dedim. Bana, "Bunlarla birlikte yetmiş bin kişi de cennet'e hesapsız girecek" denildi."* Hz.

---

54 Ahmed b. Hanbel (5/280) rivâyet etmiştir. Râvilerden Damdam b. Zür'a hakkında Yahyâ b. Maîn ile İbn Hibbân sika, Ebû Hâtim ise zayıf, demiştir. Hâfız İbn Hacer de Takrib'de, "Saduk olup bazen yanılmaktadır" demiştir. Sanki sonraki rivâyette olduğu gibi Sevban ile Şurayh arasında kopukluk vardır. Zîra Şurayh sika olmakla birlikte Hâfız onu, "Mürsel rivâyette çok bulunur" diye nitelemiştir.

55 Taberânî (1413) rivâyet etmiştir. Râvileri Humuslu sika râvilerdir. Fakat Muhammed b. İsmail b. Ayyaş hakkında el-Mizan'da (7225) şöyle denmektedir: "Ebû Dâvûd, "Pek kuvvetli değildir" dedi. Ebû Hâtim de, "O babasından hiçbir şey işitmemiştir" dedi." Fakat hadisin daha önce geçen şahitleri olup onlarla kuvvetlenmektedir. Başka şahitleri için bk. Mecmau'z-Zevâid (10/408, 409). Birazdan başka şahitleri de gelecektir.

Scanned with CamScanner

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra bize şöyle buyurdu: *"Annem babam size feda olsun. Yetmiş binden biri olabilirseniz olun. Olamazsanız tepedekilerden olun. Onlardan da olamazsanız ufku kaplayanlardan olun. Çünkü ben orada insanların birbirine girip karıştıklarını (çok kalabalık olduklarını) gördüm."* Bunun üzerine Ukkâşe b. Muhsan ayağı kalkarak, "Ya Rasûlallah! Yetmiş bin arasında olmam için Allah'a dua et!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona dua etti. Sonra bir adam daha kalktı ve "Ya Rasûlallah! Beni onlardan eylemesi için de Allah'a dua et!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ukkâşe senden önce davrandı"* buyurdu.[56] Sonra konu üzerinde sohbete daldık. "Bu yetmiş bin kişi kimler acaba?"; "İslam üzere doğup Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan o hâl üzere ölen kimseler olmalı" gibi sözler söylüyorduk. Konuşmalarımız Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca şöyle buyurdu: *"Onlar dağlama yaptırmayan, rukye yaptırmayan, uğursuzluk inancı olmayan ve sadece Rabblerine tevekkül eden kimselerdir."* İmam Ahmed b. Hanbel, bu senetle böyle rivâyet etmiştir. Başka bir tarikle yaptığı rivâyette şu ziyade vardır: *"Rabbim râzı oldum, Rabbim râzı oldum" dedim. "Râzı oldun mu?" buyurdu. "Evet" dedim. Bana "Soluna bak" buyurdu. Baktım ki ufku insanların yüzleri kaplamış. "Râzı oldun mu?" diye buyurdu. "Râzı oldum" dedim."*[57] Hadis bu kanalla sahih olup İmam Ahmed b. Hanbel'den başkası tahric etmemiştir.

[1519] (Başka bir hadis): Ahmed b. Meni'... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana ümmetlerin toplanma anındaki halleri gösterildi. Ümmetimin gelişi gecikti. Sonra onları görünce sayıları ve halleri hoşuma gitti ve mutlu oldum; ovaları ve dağları doldurmuşlardı. Yüce Allah, "Hoşnut oldun mu ey Muhammed?" buyurdu. "Evet" dedim. "Bunlarla beraber yetmiş bin kişi de hesap görmeden cennet'e girecekler. Onlar rukye (muska) ve dağlama yaptırmayan ve sadece Rabblerine tevekkül eden kimselerdir" buyurdu."* Bunun üzerine Ukkâşe b. Muhsan ayağı kalkarak, "Ya Rasûlallah! Beni

56 Buhârî, Kitabu't-Tıbb'da (Hadis no: 5752) rivâyet etmiştir.

57 Ahmed b. Hanbel, 1/401; Abdurrezzak, 10519; Ebû Ya'lâ, 5339. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (9/304) şöyle der: Bunu Ahmed b. Hanbel hem uzun hem kısa haliyle rivâyet etmiştir. Bunu Ebû Ya'lâ da rivâyet etmiştir. Her ikisinin uzun rivâyetteki râvileri sahih hadisin râvileridir. Ben derim ki: Fakat Hasan-ı Basrî bunu mürsel olarak nakletmiştir. Fakat metnin çoğu kısımlarının şahidi vardır. Bazı kısımları ise gariptir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

yetmiş binden yapması için Allah'a dua et!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sen onlardan olacaksın"* buyurdu. Sonra başka bir adam kalkarak, "Ya Rasûlallah! Beni onlardan etmesi için Allah'a dua et!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ukkâşe seni geçti"* buyurdu.[58] Bunu Hâfız Ziya el-Makdisî rivâyet etmiş ve "Bana göre bu Müslim'in koşullarını taşıyan bir hadistir" demiştir.

[1520] Taberânî, İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ümmetimden yetmiş bin kişi hesapsız cennet'e girecek."* buyurdu. "Onlar kimlerdir?" diye sorulunca, *"Onlar dağlama ve muska yaptırmayan, uğursuzluk inancı olmayan ve sadece Rabblerine dayanıp tevekkül eden kimselerdir"* buyurdu.[59] Bunu Müslim, Hişam b. Hassan'dan rivâyet etmiştir. Ukkâşe olayı bunda da geçmektedir.

[1521] (Başka bir hadis): Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ümmetimden yetmiş bin kişilik bir zümre cennet'e (direk) girecektir. Bunların yüzleri ayın on dördü gibi parlak ve aydın olacaktır."* Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) devamla şöyle der: Bunun üzerine Ukkâşe b. Mihsan el-Esedî, üzerindeki çizgili elbiseyi kaldırarak ayağa kalktı ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Beni onlardan kılması için Allah'a dua et" dedi. Allah Rasûlü, *"Allah'ım! Bunu onlardan kıl"* diye dua etti. Daha sonra Ensar'dan bir adam ayağa kalkarak, "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a beni onlardan kılması için dua et" deyince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ukkâşe senden önce davrandı"* buyurdu.[60]

[1522] Taberânî, Sehl b. Sa'd es-Sâidî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhakkak ümmetimden yetmiş bin kişi -veya yedi yüz bin kişi- (direkt) cennet'e girecek. Bunlar birbirlerine tutunarak girerler ve en arkadakiler girmeden en öndekiler girmez (hepsi bir anda girer). Bunların yüzleri de ayın on dördüncü gecesindeki gibi (parlak) olacak."*[61]

---

58 Ebû Ya'lâ, 5340. Senedi, Asım b. Behdele'den dolayı hasendir.

59 Müslim, 218; Ahmed b. Hanbel, 4/436; Taberânî, 18/380, 425.

60 Buhârî, 5811, 6542; Müslim, 216; Ahmed b. Hanbel, 2/400, 401; İbn Hibbân, 7244.

61 Ahmed b. Hanbel, 6543; Müslim, 219; Ebû Nuaym, Sıfatu'l-Cenneti, 253.

Scanned with CamScanner

[1523] (Başka bir hadis): İmam Müslim Sahih'inde Husayn b. Abdurrahman' dan şöyle nakleder: Said b. Cübeyr'in yanındaydık. "Dün akşam düşen yıldızı hanginiz gördü?" dedi. "Ben (gördüm) dedim." Sonra "Namazda değildim, fakat beni akrep sokmuştu" dedim. "Onun için ne yaptın?" dedi. "Rukye yaptım" dedi. "Seni bunu yapmaya iten şey nedir?" dedi. "Şa'bî'nin bize naklettiği hadis" dedim. "Şa'bî size ne anlattı?" dedi. "Bize Büreyde b. Husab el-Eslemi'den onun, "Nazar ve hayvan sokması dışında hiçbir şeyde rukye yapılmaz" dediğini nakletti." dedim. Bunun üzerine Said b. Cübeyr şöyle dedi: Kişinin işittiği şeye uyması güzeldir. Fakat bize de İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet etti: *"Bana ümmetler gösterildi. Kimi peygamberi yanındaki küçük bir grupla, kimi peygamberi beraberindeki bir-iki adamla birlikte gördüm. Kimi peygamberin yanında ise hiç kimse yoktu. Birden bana büyük bir kalabalık gösterildi. Onları ümmetim zannettim. Fakat bana, "Bu Mûsâ ile kavmidir. Fakat sen ufka bak" dediler. Ufka baktım ki çok büyük bir kalabalık var. Bana, "İşte senin ümmetin bunlardır. Onların yanında 70 bin daha var ki onlar hesapsız ve azapsız cennet'e girecekler." denildi."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söyledikten sonra kalkıp evine geçti. İnsanlar cennet'e hesapsız ve azapsız girecek kimseler hakkında konuşmaya daldılar. Kimileri, "Belki de bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile arkadaşlık yapmış kimselerdir" dediler. Kimileri, "Belki de Müslüman doğup Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kimselerdir" dediler. Başka şeyler de söylediler. Derken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanlarına çıkageldi. *"Konuşmaya daldığınız şey nedir?"* buyurdu. Sahabiler söyleyince, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Onlar rukye yapmayanlar ve yaptırmayanlar, dağlama yaptırmayanlar, uğursuzluğa inanmayanlar ve yalnız Rabblerine tevekkül edenlerdir."* Bunun üzerine Ukkâşe kalkarak, "Beni onlardan etmesi için Allah'a dua et." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sen onlardansın"* buyurdu. Sonra başka biri kalktı ve "Beni onlardan etmesi için Allah'a dua et." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ukkâşe senden önce davrandı"* buyurdu.[62] Bunu İmam Buhârî de, Useyd b. Zeyd'in, Hüşeym'den nakliyle rivâyet etmiştir. Fakat onda "rukye yapmazlar" ifadesi yoktur.

62 Buhârî, 6541; Müslim, 220; Ahmed b. Hanbel, 1/271; İbn Hibbân, 6430. "Rukye yapmazlar" ifadesi sadece Müslim'de vardır ve gariptir.

Scanned with CamScanner

[1524] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zübeyr'den şöyle rivâyet eder: Câbir b. Abdullah'ı işittim, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle duydum" dedi ve bir hadis söyledi. Hadisin bir yerinde şu ifadeler yer alıyordu: *"(Ümmetimden) İlk zümre kurtuluşa erer. Yüzleri ayın on dördü gibi olan bu yetmiş bin kişi hesaba hiç çekilmez. Ardlarından gelenler ise gökteki en parlak yıldız gibidirler. Sonrakiler de şöyledirler;..."*[63] Bunu Müslim de Ravh'tan rivâyet etmiştir, fakat onda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in adı anılmamaktadır (Câbir (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olarak rivâyet edilmiştir).

[1525] (Başka bir hadis): Hâfız Ebû Bekir b. Ebî Asım, es-Sünne isimli kitabında Ebû Ümâme el-Bahili (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Rabbim ümmetimden 70 bin kişiyi, onların her biniyle birlikte 70 bin kişiyi daha, bir de Rabbimin avucuyla üç avuç kadar kimseyi (çokluktan kinayedir) hesapsız ve azapsız cennet'e koyacağına dair bana vaat etti."*[64] Bunu Taberânî de ceyyit bir senetle böyle rivâyet etmiştir.

[1526] (Hadisin Başka Tariki:) İbn Ebî Âsım, Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah bana ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesaba çekmeden cennet'e koyacağını vaad etti."* Yezîd b. Ahnes, "Ya Rasûlallah! Vallahi onların senin ümmetine oranı kırmızı sineklerin tüm sineklere oranı gibidir." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: *"Ancak Allah (c.c) bana 70.000, her 1.000 ile birlikte 70.000 kişi daha vaad etti, bunlara üç avuç daha ekledi."*[65] Bunun senedi de hasendir.

[1527] (Başka bir hadis): Ebû Kâsım Taberânî, Utbe b. Abdussülemi (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)

---

63 Ahmed b. Hanbel, 3/383. hadisin senedi Müslim'in koşullarını taşımaktadır. Bunu Müslim de Revh kanalıyla rivâyet etmiştir. Onda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in adı anılmamaktadır, fakat sonundaki bir ifadeden Câbir (radıyallâhu anh)'ın bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiği anlaşılmaktadır.

64 Tirmizî, 2437; İbn Mâce, 4286; Ahmed b. Hanbel, 5/268; İbn Ebî Âsım, 589. Tirmizî, "Bu hasen, garip bir hadistir" demiştir.

65 Ahmed b. Hanbel, 5/250 İbn Ebî Âsım, 588. Senedindeki Velid b. Müslim müdellis olmakla birlikte burada hadisi işittiğini açıkça ifade etmiştir. Olsa olsa tesviye tedlisi yapmış olabilir. Böyle olsa bile hadisin metninde mütabaat edilmiştir.

Scanned with CamScanner

şöyle buyurdu: *"Azîz ve Celîl olan Rabbim bana ümmetimden 70.000 kişiyi hesaba çekmeden cennet'e koyacağını vaat etti. Sonra bunların her birini 70.000 kişiye şefâat edecek. Sonra Azîz ve Celîl olan Rabbim üç avuç alıp (cennet'e koyacak)."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söyleyince Ömer (radıyallâhu anh) tekbir getirdi ve "Allah (c.c) ilk yetmiş bin kişiyi anne babalarına, oğullarına ve akrabalarına şefâatçi kılacak. Umarım ki, Allah beni son avuçlardan birinde kılar." dedi.[66] Hâfız Ziya el-Makdisî, Sıfatu'l-Cenne isimli kitabında şöyle der: Bu senette bildiğim hiçbir illet yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1528] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Rifâa el-Cüheni'den şöyle rivâyet ettiğine göre, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bir yerden geliyorduk. Kedîd -veya Kudeyd- denilen yere geldiğimizde..." dedi, sonra bir hadis zikretti. Hadisin bir kısmında şu ifadeler yer alıyordu: *"Azîz ve Celîl olan Rabbim bana, ümmetimden 70.000 kişiyi hesaba çekmeden cennet'e koyacağını vaat etti. Ben sizler, salih eşlerinizle çocuklarınız cennet'teki meskenlerinize yerleşmeden onların cennet'e girmeyeceklerini umuyorum."*[67] Ziya el-Makdisî der ki: Bana göre bu Müslim'in koşullarını taşıyan bir hadistir.

[1529] (Başka bir hadis): Abdurrezzak, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rabbim bana ümmetimden 400 bin kişiyi hesaba çekmeden cennet'e koyacağını vaat etti."* Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Bunu bizim için artır ya Rasûlallah!" dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ellerini birleştirdi ve tekrar, "Bunu bizim için böyle artır ya Rasûlallah!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İşte böyle"* buyurdu. Sonunda Ömer (radıyallâhu anh), "Yeter ey Ebû Bekir" dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Beni bırak. Allah'ın hepimizi cennet'e koymasının sana ne zararı var ki?" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "Allah dilerse tüm kullarını bir elle cennet'e koyar" dedi. Hz. Peygamber

66 Bunu Taberânî (17/771) ve Dârimî "Bişr-i Mürsi'ye Reddiye" kitabında (395) tahric etmişlerdir. Başka bir vecihten İbn Hibbân, (7247), Taberânî (17/312) ve Beyhakî, el-Ba's'ta (300) rivâyet etmişlerdir. Tüm senetlerde bulunan Amir b. Zeyd meçhuldür. Hadisteki, "Onların anne babaları, çocukları ve akrabalarına şefâat edeceğine" ilişkin ifadeler münkerdir.

67 Ahmed b. Hanbel, 4/16; İbn Mâce, 4286. Bunu İbn Hibbân (212) ve Taberânî de (4556) Yahyâ b. Ebî Kesir'den uzun bir şekilde rivâyet etmiştir ve bunun senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ömer doğru söyledi"* buyurdu.[68] Bu hadisi bu senetle sadece Abdurrezzak rivâyet etmiştir. Bunu Ziya el-Makdisî söylemiştir.

[1530] Bunu Hâfız Ebû Nuaym da rivâyet etmiştir. Onun Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Rabbim bana ümmetimden 100 bin kişiyi hesaba çekmeden cennet'e koyacağını vaat etti."* Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Bunu bizim için böyle artır ya Rasûlallah!" dedi ve râvilerden Süleyman b. Harb'in söylediğine göre eliyle işaret etti. Ömer (radıyallâhu anh), "Şüphesiz Allah insanları bir avuçla cennet'e koymaya kadirdir" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ömer doğru söyledi"* buyurdu.[69] Hadis bu kanalla gariptir.

[1531] (Hadisin Başka Tariki:) Hâfız Ebû Ya'lâ, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ümmetimden cennet'e yetmiş bin kişi girecek"* buyurdu. Sahabeler, "Ya Rasûlallah! Bize artır" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Her bir kimsenin yetmiş bin hakkı vardır"* buyurdu. Sahabiler yine, "Bize daha da artır" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir tepe üzerindeydi. Eliyle bir avuç toprak savurdu ve *"İşte böyle"* buyurdu. Sahabiler, "Bundan sonra hâlâ cehennem'e gireni de Allah (rahmetinden) uzak eylesin" dediler.[70] Bunun senedi de ceyyit, râvileri sikadır. Tek istisnası Abdulkâhir b. Seriyy'dir. Onun hakkında da İbn Maîn, "Sâlihtir" demiştir.

[1532] Taberânî'nin...Ebû Bekir b. Umeyr'den, onun da babasından rivâyet ettiğine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah bana ümmetimden 300 bin kişiyi hesapsız cennet'e koyacağını vaat etti."* buyurdu. Bunun üzerine üzerine Umeyr, "Ya Rasûlallah! Bizim için artır" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) eliyle işaret ederek, *"İşte böyle"* buyurdu. Umeyr tekrar, "Ya Rasûlallah! Bizim için artır" deyince Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Yeter. Şüphesiz Allah dilerse insanları tek bir avuçla cennet'e koyar"

---

68 Abdurrezzak, 20556; Ahmed b. Hanbel, 3/165; Beyhakî, el-Esmâu Ve's-sıfât, 721; İbn Ebî Âsım, 590. Katâde dışındaki râvileri Buhârî ve Müslim'in râvileridir. Fakat Katâde bunu an'ane yoluyla rivâyet etmiştir ki Katâde de müdellis biridir.

69 Ahmed b. Hanbel, 3/193; Ebû Nuaym, el-Hilye 2/334. Ebû Hilal er-Rasibi'den dolayı senedinde leyyinlik vardır. Fakat bunun şahitleri bulunmaktadır.

70 Ebû Ya'lâ, 3783. Senedinde Abdulkâhir b. Seriyy vardır. Takrib'te ifade edildiğine göre bu makbul biridir. İbn Maîn, "Sâlihtir"; Zehebî de, "Saduktur" demiştir.

Scanned with CamScanner

dedi. Allah'ın nebîsi de (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ömer doğru söylüyor"* buyurdu.[71]

[1533] (Başka bir hadis): Taberânî, Ebû Said el-Enmari 'den Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Rabbim bana ümmetimden 70 bin kişiyi hesapsız cennet'e koyacağını vaat etti. Allah (c.c) her bin kişiyi de yetmiş bin kişiye şefâatçi kılacak. Rabbim daha sonra iki eliyle üç defa avuçlayacak (ve onları cennet'e koyacak)."* Kays böyle rivâyet ettikten sonra der ki: Ben Ebû Said'e, "Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" dedim. "Evet. Kulaklarımla işittim ve kalbimle idrak ettim" dedi. Ebû Said daha sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: *"İnşaallah bu (avuçlar) ümmetimin Muhacir'lerini içine alır ve kalanını da Allah (c.c) bizim bedevilerle tamamlar."*[72] Hadisin başka bir rivâyetinde şu ziyade vardır: Ebû Said şöyle dedi: Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında hesaplandı da sayı 400.090.000'e ulaştı.

[1534] (Başka bir hadis): İmam Taberânî, Ebû Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhammed'in canı elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, kıyâmet günü sizden hepsi de yeri basan gece karanlığı gibi büyük bir kalabalık cennet'e alınacak. Melekler, "Neden Muhammed'le birlikte diğer tüm peygamberlerle gelenlerden daha çok insan geldi?" diyecekler."*[73] Bunun senedi hasendir.

Bu ümmetin fazilet, şeref ve üstünlüğüne, onların dünya ve âhirette ümmetlerin en hayırlı ümmet olduklarına delalet eden başka tür hadisler:

[1535] İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim:

---

71 Taberânî (17/64) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/405) şöyle der: "Ebû Bekir b. Umeyr'i tanıyamadım. Diğer râviler ise Sahih'in râvileridir." Böylece hadisin senedi zayıftır. Fakat gördüğün gibi şahitleri bulunmaktadır.

72 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (406) ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (22 gibi 304) rivâyet etmişler, Heysemî de Mecmau'z-Zevâid'de (10/408): Râvileri sikadır, demiştir. Bunun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan gelen şahitleri vardır ki onu da Ahmed b. Hanbel, (2/359) rivâyet etmiştir. Bunun râvileri, Mecmau'z-Zevâid'de (10/403) ifade edildiği gibi Sahih'in râvileridir.

73 Taberânî (33455) rivâyet etmiş, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/404): Senedinde Muhammed b. İsmail b. Ayyaş vardır, o ise zayıftır, demiştir. Bununla birlikte Müellif hasen olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

"Ben kıyâmet günü ardımdan gelen ümmetimin cennet halkının üçte biri olacaklarını umuyorum." Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle deyince biz tekbir getirdik. Sonra *"Onların insanların üçte biri olacaklarını umuyorum"* buyurdu, biz yine tekbir getirdik. Sonra, *"Sizin onların yarısı olacağınızı umuyorum"* buyurdu.[74] Bu İmam Ahmed b. Hanbel, Revh kanalıyla İbn Cüreyc'ten de rivâyet etmiştir, bu Müslim'in koşullarını taşıyan sahih bir hadistir

[1536] Buhârî ve Müslim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize *"Siz cennet halkının dörtte biri olmak istemez misiniz?"* buyurunca tekbir getirdik. Sonra, *"Siz cennet halkının üçte biri olmak istemez misiniz?"* buyurunca biz tekrar tekbir getirdik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra şöyle buyurdu: *"Sizin cennet halkının yarısı olacağınızı umuyorum."* buyurdu.

[1537] (Hadisin Başka Tariki:) Taberânî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Cennet'in dörtte birinin sizin, dörtte üçünün diğer ümmetlerin olmasını nasıl buluyorsunuz?"* diye sordu. Sahabiler, "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Üçte biri sizin olursa ne dersiniz?"* buyurdu. "Bu daha çok" dediler. *"Peki yarısı sizin olursa?"* buyurdu. "Bu daha da çok" dediler. Bunun üzerine Hz. peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet halkı 120 saf olup bunların 80 safı sizin saflar olacak."*[75] Taberânî der ki: Bunu sadece Haris b. Hasir rivâyet etmiştir.

[1538] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Büreyde (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet halkı 120 saftır ve bunun sekseni bu ümmettir."*[76] Bunu Tirmizî de Ebû Sinan kanalıyla Büreyde'den böyle rivâyet etmiş ve "Bu hasen hadistir." demiştir. Bunu İbn Mâce de rivâyet etmiştir.

---

74 Ahmed b. Hanbel, 3/383; Bezzâr, 3533. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/402) şöyle der: "Râvileri sikadır, Sahih'in râvileridir. Aynı şekilde Ahmed'in râvileri de böyledir."

75 Ahmed b. Hanbel, 1/453; Ebû Ya'lâ, 5358; Taberânî, 10350. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/403): Haris b. Hasira dışındaki râvileri Sahih'in râvilerdir. O da muhaddislerce sika olarak zikredilmiştir. Hadisin şahitleri vardır.

76 Tirmizî, 2546; İbn Mâce, 4289; Ahmed b. Hanbel, 5/355; Hâkim, 1/82. Hâkim bunun Müslim'in koşullarını taşıyan bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

[1539] (Başka bir hadis): İmam Taberânî... Halid b. Yezîd el-Beceli'den... o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet ehli 120 saftır ve bunların 80'i benim ümmetimdendir."*[77] Hadisi rivâyette Halid b. Yezîd tek kalmıştır ve İbn Adiyy onun hakkında olumsuz şeyler söylemiştir.

[1540] (Başka bir hadis): Taberânî Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: *"Bunların (kitapları sağlarından verilenlerin) birçoğu önceki ümmetlerdendir, birçoğu da sonrakilerdendir."* (Vâkıa, 39-40) âyeti nazil olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz cennet halkının dörtte biri olacaksınız. Siz cennet halkının üçte biri olacaksınız. Siz cennet halkının yarısı olacaksınız. Siz cennet halkının üçte ikisi olacaksınız."*[78]

[1541] Abdurrezzak, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Bizler en son gelenleriz, fakat kıyâmet gününde herkesin önünde bulunan ilkler olacağız. Bizler cennet'e ilk girecek insanlarız. Oysa diğer ümmetlere bizden önce kitap verildi ve bize onlardan sonra verildi. Allah onların ayrılığa düştükleri konularda bizi doğruya iletti. Şu içinde bulunduğumuz (Cuma) günü de onların ayrılığa düştükleri bir konudur. İnsanlar bu hususta da bizim arkamızdan gelirler; zîra yarın (Cumartesi) Yahudilerin (kutsal günü), öbür gün de Hıristiyanların (kutsal günü)dür."*[79] Bunu Buhârî ve Müslim de aynı senetle ve benzer bir lafızla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir.

[1542] Bunu Müslim başka bir kanalla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biz (dünyada) en son, kıyâmette ise ilk ümmetiz; cennet'e en önce biz gireceğiz."*[80]

[1543] (Başka bir hadis): Dârekutnî, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

---

77 Taberânî (10682) rivâyet etmiş, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/403) şöyle demiştir: "Senedindeki Halid b. Yezîd ed-Dımeşki zayıftır. Fakat sika olduğu da söylenmiştir." Ben derim ki: Fakat bir önceki hadisle kuvvetlenmektedir.

78 Müellif bunu Taberânî'ye nispet etmiştir. Bunu Ahmed b. Hanbel de (2/391) rivâyet etmiştir. Fakat onda "Cennet halkının üçte ikisi" ifadesi yoktur ki bu daha sahihtir.

79 Sahihtir. Daha önce Bakara sûresi 213. âyette geçti.

80 Sahihtir. Bu da Bakara sûresi 213. âyette geçti.

Scanned with CamScanner

"Cennet, ben girmeden diğer tüm peygamberlere, ümmetim girmeden de diğer ümmetlere yasaklanmıştır."[81] Dârekutnî daha sonra şöyle demiştir: Bunu Zührî'den sadece İbn Akil rivâyet etmiştir. Bunu İbn Adiyy ile Sa'lebi de rivâyet etmişlerdir ve hepsinde de Zührî'den tek rivâyet eden kişi İbn Akil'dir.

İşte buraya kadar zikredilen hadisler, *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız"* âyetiyle aynı mânâyı ifade etmektedir. Ümmetten bu vasfa sahip olan kimseler ümmete yapılan bu övgü ve methin kapsamında onunla birlikte yer alırlar. Nitekim Katâde şöyle der: Bana ulaşan habere göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaptığı hacda bazılarının uygunsuz hareketler yaptıklarını görünce, *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz..."* âyetini okudu. Sonra şöyle buyurdu: *"Kim bu ümmetten olmayı istiyorsa Allah'ın ondaki şartını yerine getirsin."* Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir.

Ümmetten bu vasfa sahip olmayanlar ise yüce Allah'ın *"Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!"* (Mâide, 79) buyruğuyla yerdiği Ehl-i kitab'a benzemişlerdir. Bu yüzden yüce Allah ümmeti bu vasfından dolayı övdükten sonra kitap ehlini yermeye ve azarlamaya başlayarak şöyle buyuruyor: *"Ehl-i kitap'ta"* Allah'ın Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indirdiğine *"inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır."* Yani, onların pek azı Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene inanır. Çoğunluğu ise sapkınlık, küfür, fısk ve isyan içindedir.

Yüce Allah daha sonra izzet ve zaferin kâfir ve inkârcı kitap ehline karşı mü'min kullarında olacağını müjdeyle haber vererek şöyle buyuruyor: *"Onlar (Ehl-i kitap) size, incitmekten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşa girecek olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez."* Gerçekten de öyle oldu. Allah (c.c) Hayber günü onları zelil

81 İbn Adiyy (4/129) rivâyet etmiştir. Hadisin üç illeti vardır. Abdullah b. Muhammed b. Ukayl hadiste zayıftır. Nitekim İbn Adiyy, onu söyleyerek hadisi zayıf göstermiştir. Ondan rivâyet eden Züheyr b. Muhammed'i birçok muhaddis zayıf saymıştır. Saîd b. Müseyyeb de sahih olan görüşe göre Hz. Ömer'den bir şey iştimemiştir. Dolayısıyla hadis munkatıdır.

Scanned with CamScanner

etti ve burunlarını yerde sürttü. Allah (c.c) daha önce de Medine'deki Benî Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kureyza Yahudi kabilelerinin hepsini alçaltmış ve zelil etmişti. Şam'daki Hıristiyanları da sahabiler birçok yerde yenerek güçlerini kırdılar. Oradaki hâkimiyeti, sonsuza ve ebediyete dek sürmek üzere ellerinden aldılar. Şam Hz. İsa'nın (a.s.) inmesine kadar İslâm tacı takılı olmaya devam edecek, Hıristiyanlar da aynı halde devam edeceklerdir. Hz. İsa (a.s) İslâm dinine ve Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şeriatına göre yönetecek; haçı kıracak, domuzu öldürecek, bu dini kabul etmeyenlere cizye koyacak ve İslâm'dan başka hiçbir din kabul etmeyecektir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Onlar (Yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur"* Yani, Allah zillet ve alçaklığı onlara musallat etmiştir ve nerede olurlarsa olsunlar bundan kurtulamayacaklardır. *"Bundan ancak Allah'ın ipi ve insanların ipi sayesinde kurtulabileceklerdir."* Allah'ın ipinden kasıt Allah katından gelen zimmet ve himayedir ki o mü'minlerin onlarla zimmet akdi yapmaları, cizye konulması ve İslâm dini hükümlerinin kendilerine dikte edilmesidir. "İnsanların ipi"nden kasıt ise insanların onlara verdiği emandır. Kadın bile olsa -hatta Müslüman âlimlerin iki görüşünden birine göre köle bile olsa- bir Müslüman'ın eman vermesi sonucu barış imzalanan, anlaşma yapılan veya esir alınan kimse gibi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), *"Allah'ın ipi ve insanların ipiyle"* buyruğunu, "Allah'tan bir ahit ve insanlardan bir ahitle" diye tefsir etmiştir. Mücâhid, İkrime, Atâ, Dahhâk, Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî ve Rebî' b. Enes de böyle demişlerdir. *"Allah'ın gazabına uğramışlar"*, kendilerini Allah'ın gazabına mâruz bırakınca hak ettiklerinden dolayı Allah'ın gazabı peşlerini bırakmamıştır. *"Ve zillete mahkum edilmişlerdir."* Onların zillete mahkûmiyeti hem kader hem de dini bakımdandır (yani zillet hem onların alınyazısı haline gelmiş, hem de Allah daha sonra gönderdiği Muhammedî şeriatta onların zilletini gerektiren hükümler koymuştur.) Bu yüzden Allah Teâlâ daha sonra şöyle buyuruyor: *"Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı."* Yani, onları buna kibir, azgınlık ve hasetleri sevk etmiştir. Bunlar da onlara âhiret zilletinin yanında dünya var oldukça sürecek zillet, alçaklık ve meskenete yol açmıştır. Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır."* Yani, onları Allah'ın âyetlerini inkâr etmeye, Allah'ın elçilerini öldürmeye sevk eden ve bu hale düşüren şey Allah'ın emirlerine çok karşı gelmeleri, günahlara

Scanned with CamScanner

dalmaları, Allah'ın şeriatında haddi aşmalarıydı. Bunların tümünden Allah'a sığınırız, ancak Allah'tan yardım dileriz.

İbn Ebî Hâtim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "İsrâiloğulları bir günde üç yüz peygamber öldürürler, ardından o günün sonunda sebze pazarlarını kurarlardı."

Kitap Ehlinden İman Edenler:

لَيْسُوا سَوَآءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللهِ اٰنَآءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَآ أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا وَأُولٰٓئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللهُ وَلٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

113. Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar.

114. Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar iyi insanlardandır.

115. Onların yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, takvâ sahiplerini çok iyi bilir.

116. İnkâr edenler var ya, onların malları da evlâtları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar, cehennemliklerdir; onlar orada ebedî kalacaklardır.

Scanned with CamScanner

117. Onların, bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamaların durumu, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu bir rüzgârın durumu gibidir. Onlara Allah zulmetmedi; fakat onlar kendilerine zulmediyorlar.

Tefsiri:

İbn Ebî Necîh'in İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o, *"Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki.."* âyetini "Kitap ehli ile Muhammed ümmeti bir değildir." diye tefsir etmiştir. Süddî de böyle demiştir.

[1544] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği şu hadis desteklemektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün yatsı namazını geciktirdi. Sonra camiye geldi. İnsanları bekler halde görünce, *"Din mensupları arasında bu vakitte Allah'ı zikreden sizden başkaları yoktur."* buyurdu. Ardından, *"Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki.."* ile sonrasındaki âyetler nazil oldu.[82]

Muhammed b. İshâk ve başkalarının söyledikleri ve Atiyye el-Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği gibi birçok müfessirden nakledilen meşhur görüşe göre ise; bu âyetler kitap ehlinden iman eden Abdullah b. Selâm, Esed b. Ubeyd, Sa'lebe b. Said, Useyd b. Sa'ye ve benzeri din adamları hakkında nazil olmuştur. Mânâsı şöyledir: Sözü edilen kitap ehli kişiler ile İslâm'a giren bu kimseler bir değildir. Bu yüzden yüce Allah, *"Hepsi bir değildir"* buyurmuştur. Yani, bunların hiçbiri aynı değildir. Kimisi mü'min, kimisi isyankâr ve günahkârdır. Onun için ardından şöyle buyuruyor: *"Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır."* Yani, Allah'ın emirlerini yerine getiren, koyduğu şer'î kurallara uyan ve Allah'ın peygamberine itaat eden bir topluluk. Çünkü bunları yapanlar kâim (görevini yerine getiren), yani müstakim (doğru yolda yürüyen)dirler. *"Ki bunlar gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar."* Yani, geceleri ibadete kalkar, uzun uzun teheccüd namazı kılar ve namazlarında Kur'ân okurlar.

---

82 Nesâî, et-Tefsir, 93; Ahmed b. Hanbel, 1/396; Ebû Ya'lâ, 5306; İbn Hibbân, 1530. Senedi, Asım b. Behdele'den dolayı zayıftır. O saduktur, fakat çok hata yapan biridir. Hadiste nüzul sebebi kısmı gariptir. Bu metin, daha önce geçtiği gibi bir grup sahabiden rivâyet edilmiştir ve onlarda da nüzul sebebi yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

"Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar iyi insanlardandır." Bunlar Âl-i İmrân sûresinin sonundaki, *"Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler. Allah'ın âyetlerini az bir paraya satmazlar..."* (Âl-i İmrân, 199) buyruğunda anlatılanlarla aynı kimselerdir. O yüzden yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Onların yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız bırakılmayacaktır."* Yani, bunların hiçbiri Allah (c.c) katında boşa gitmeyecek, bilakis Allah mükâfatlarını en cömert şekilde verecektir. *"Allah, takva sahiplerini çok iyi bilir."* Yani, hiçbir amel sahibinin ameli yüce Allah'a gizli kalmaz ve hiçbir iyi amel sahibinin yaptığı O'nun katında karşılıksız kalmaz.

Yüce Allah daha sonra Allah'a eş koşan kâfirlerden bahsederek şöyle buyuruyor: *"İnkâr edenler var ya, onların malları da evlâtları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır."* Yani, Allah (c.c) onlara azap etmeyi ve cezalandırmayı dilediğinde onlar bundan kurtarılamazlar. *"İşte onlar, cehennemliklerdir; onlar orada ebedî kalacaklardır."*

Allah Teâlâ daha sonra -Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve Süddî'nin söylediklerine göre- kâfirlerin bu dünyada yaptıkları harcamalara şunu misal getiriyor: *"Onların, bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamaların durumu kavurucu bir rüzgârın durumu gibidir."* Âyette (rüzgarın sıfatı olarak zikredilen) "صِرٌّ" kelimesini İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime, Said b. Cübeyr, Katâde, Hasan-ı Basrî, Dahhâk, Rebî' b. Enes ve başkaları "şiddetli soğuk" ile tefsir etmişlerdir. Atâ ise "soğuk ve don" anlamı vermiştir. İbn Abbâs'tan gelen diğer bir rivâyet ile Mücâhid'den yapılan rivâyete göre ise mânâsı ateştir (ve dolayısıyla mânâ "ateş gibi kavurucu rüzgar"dır). Bu, sonuç itibariyle ilkiyle aynı mânâdadır. Çünkü şiddetli soğuk, özellikle de don, ateşin eşyayı yakması gibi ekini ve meyveleri yakıp kavurur. *"(Bu rüzgar) kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveder"*, yani onu yakar. Burada devşirme veya hasat vakti gelmiş olan ekine (veya meyveye) indiğinde onu mahveden, meyve ve ekini bitirip ondan hiçbir eser bırakmayan, böylece sahibini bunlara en ihtiyaç duyduğu anda eli boş bırakan kavurucu soğuk kastedilmektedir. Ekinin ürünü sahibinin günahları sebebiyle yok edildiği gibi, kâfirlerin dünyadaki amellerinin sevabını ve meyvesini de Allah (c.c) mahveder. İşte kâfirler de dünyalık işlerini asılsız ve temelsiz olarak bina etmektedirler. *"Onlara Allah zulmetmedi; fakat onlar kendilerine zulmediyorlar."*

Scanned with CamScanner

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ۚ وَدُّوا۟ مَا عَنِتُّمْ ۚ قَدْ بَدَتِ ٱلْبَغْضَآءُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ ۖ وَمَا تُخْفِى صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٰٓأَنتُمْ أُولَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِٱلْكِتَٰبِ كُلِّهِۦ ۖ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا ۖ وَإِذَا خَلَوْا۟ عَضُّوا۟ عَلَيْكُمُ ٱلْأَنَامِلَ مِنَ ٱلْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا۟ بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

118. Ey iman edenler! Sizden başkalarını sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Onların öfkeleri ağızlarından taşmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Düşünüp anlıyorsanız, size âyetlerimizi açıkladık.

119. İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Siz, bütün kitaplara inanırsınız; onlar ise, sizinle karşılaştıklarında "İnandık" derler; kendi başlarına kaldıklarında da, size olan öfkelerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: Öfkenizden ölün! Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir.

120. Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da sevinirler. Eğer sabreder ve sakınırsanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah mü'min kulları münâfıkları sırdaş edinmekten, yani onları Müslümanların sırlarından ve düşmanlarına karşı gizli planlarından haberdar etmekten sakındırıyor. Çünkü münâfıklar tüm çaba ve gayretleriyle mü'minlere karşı ve onlara zarar verebilecek herşeyi yapmaktan, ellerinden

Scanned with CamScanner

gelen her türlü hile ve tuzağa başvurmaktan geri durmazlar. Mü'minlerin sıkıntı, zorluk ve meşakkat içinde olmalarını arzular ve bundan hoşlanırlar. "*Sizden başkalarını*", yani diğer dinlerden olanları "*sırdaş edinmeyin.*" "Kişinin sırdaşı" (بطانة); mahrem bilgilerini ve sırlarını açtığı en yakın dostlarıdır.

[1545] Nitekim Buhârî, Nesâî ve başkalarının Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Allah hangi peygamberi gönderdi ve kimi halife yaptıysa mutlaka onun iki yakın adamı olmuştur: Biri ona iyiliği emir ve tavsiye eder, diğeri ise kötülüğü emreder ve ona teşvik eder. Onlardan kötülüğü emredenin şerrinden korunanlar Allah'ın muhafazasıyla korunmuşlardır.*"[83] Bunu Evzâî de benzer bir lafızla Ebû Seleme'nin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan nakliyle yine merfû olarak rivâyet etmiştir. İmam Buhârî bunu Sahih'inde muallak olarak rivâyet etmiş; Ubeydullah b. Ebî Câfer, Safvân b. Süleym'den, o Ebû Seleme'den, o da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den dedikten sonra hadisi zikretmiştir. Ebû Seleme'nin her üç sahabiden ayrı ayrı rivâyet etmiş olması mümkündür. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İbn Ebî Hâtim, İbn Dahkane'den şöyle nakleder: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'a, "Burada Hire halkından belleği kuvvetli ve okuma yazma bilen bir genç var. Onu kâtip edinsen?" denildi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "O durumda mü'minlerden başka bir dost edinmiş olurum" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın bu sözü, bu âyetle birlikte Ehl-i zimmenin kâtip olarak çalıştırılmalarının caiz olmadığını göstermektedir. Çünkü bu onların Müslümanlar üzerinde söz sahibi olmalarına, Müslümanlarla çekişme ve savaş halinde bulunan düşmanlar tarafından bilinmesi tehlikeli olan gizli bilgilerin onlara ulaştırılmasına yol açacaktır. Bu yüzden yüce Allah ardından, "*Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar*" buyurmuştur.

[1546] Nitekim Hâfız Ebû Ya'lâ, Ezher b. Şahid'den şöyle nakleder: İnsanlar Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'a gittiklerinde o bir hadis söyler, onlar da anlamazlarsa Hasan-ı Basrî'ye gelirler ve o da bunları onlara açıklardı. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) bir gün Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, "*Müşriklerin ateşiyle aydınlanmayın. Yüzüklerinize Arapça nakış yapmayın.*" hadisini söyledi. Fakat insanlar bunun mânâsını anlayamadılar ve Hasan-ı Basrî'ye gelerek, "Enes (radıyallâhu anh) bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

83 Buhârî, 6611; Nesâî, 7/158; Ahmed b. Hanbel, 3/39; Ebû Ya'lâ, 1228; İbn Hibbân, 6192.

Scanned with CamScanner

ve sellem)'in *'Müşriklerin ateşiyle aydınlanmayın. Yüzüklerinize Arapça nakış yapmayın.'* hadisini söyledi" dediler. Hasan-ı Basrî şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Yüzüklerinize Arapça nakış yapmayın." sözüyle, "Ona Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in adını yazmayı" kastetmiş, "Müşriklerin ateşiyle aydınlanmayın." sözüyle de, "İşlerinizi müşriklere danışmayın" demek istemiştir. Hasan-ı Basrî daha sonra şöyle dedi: Bunun Allah'ın Kitabı'ndaki delili, *"Ey iman edenler! sizden başkalarını sırdaş edinmeyin."* buyruğudur.[84] Hâfız Ebû Ya'lâ bunu böyle rivâyet etmiştir. Bunu Nesâî de biraz farklı bir senetle, İmam Ahmed b. Hanbel de ona yakın bir senetle rivâyet etmiştir. Fakat onda Hasan-ı Basrî'nin âyeti tefsiri yoktur. Ancak bu tefsir de isabetli değildir. Çünkü, "Yüzüklerinize Arapça nakış yapmayın." ifadesi açıktır ve "yüzüklerinizi arapça yazıyla nakşetmeyin" mânâsına gelmektedir. Bundan maksat ise Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzüğüne benzemesinin önüne geçmektir. Zîra O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzüğünde "Muhammedun Rasûlullah" yazılıydı.

[1547] Bu yüzden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sahih bir hadiste, "Bir kimsenin yüzüğünü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzüğü gibi nakşetmesini yasaklamıştır."[85] "Müşriklerin ateşiyle aydınlanma"ya gelince, onun mânâsı da şöyledir: Onlara çok yakın olarak ülkelerine yerleşip onlarla birlikte yaşamayın. Bilakis onlardan uzak olun ve ülkelerinden hicret edin.

[1548] O yüzden Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği bir hadiste, "Müslümanlarla kâfirlerin ateşleri birbirini görmemelidir" (o derece birbirinden uzak olmalıdır)"[86] buyurmuştur.

[1549] Başka bir hadiste de, *"Kim müşrikle birlikte olur veya onunla aynı yerde otururbut, o müşrik gibidir"*[87] buyurmuştur. Hadisi Hasan-ı Basrî'nin

84 Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 9535; Ahmed b. Hanbel, 3/99. Senedi zayıftır. Râvîlerden Ezher b. Raşid meçhuldür. Bundan iki sonraki hadis bunun baş tarafına şahittir. Bundan hemen sonraki hadis de bunun son tarafına gerek bıraktırmaz.

85 Müslim, 2092; Ebû Ya'lâ, 3896. Enes (radıyallâhu anh)'tan.

86 Ebû Dâvûd, 2645; Tirmizî, 1604. Cerîr b. Abdullah'tan. Senedi hasendir. Fakat Ebû Dâvûd ile Tirmizî, bunun mürsel olduğunu onaylamışlardır. Bununla birlikte Kays b. Ebî Hazm'ın mürselleri ceyyittir. Bundan sonraki hadis de bunun şahididir.

87 Ebû Dâvûd (2787) Semûre b. Cündeb'den rivâyet etmiştir. Senedindeki Süleyman b. Mûsâ el-Horasânî leyyindir. Gelecek hadis buna şahitlik eder. "Müşrikle birlikte

Scanned with CamScanner

söylediği mânâda açıklamak ve ona âyet-i kerimeyi delil getirmek isabetli değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Şanı yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Onların öfkeleri ağızlarından taşmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür."* Yani onlar, akıllı ve zeki herkesin bilebileceği kadar açık bir şekilde kalplerindeki İslâm'a ve Müslümanlara karşı besledikleri kin ve nefretlerinin yanında, bu kin ve nefretleri yüzleriyle düşünmeden sarf ettikleri sözlerine yansır. Yüce Allah, daha sonra şöyle buyuruyor: *"Düşünüp anlıyorsanız, size âyetlerimizi açıkladık."*

"İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz." Yani: Ey Mü'minler! Siz mü'min gözüktüklerinden dolayı o münafıkları seviyorsunuz. Onlar ise sizi ne görünürde ne de kalpleriyle seviyorlar. *"Siz, bütün kitaplara inanırsınız"* Yani, sizde bu hususta hiçbir şek, şüphe ve tereddüt yoktur. Şek, tereddüt ve şaşkınlık onlardadır. Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Siz, bütün kitaplara inanırsınız"* Yani, sizin kitaplarına ve Ehl-i kitabın kitaplarına, daha önce indirilen tüm kitaplara inanırsınız. Onlar ise sizin kitabınızı inkâr ederler. Dolayısıyla siz onlardan nefret etmeye, onların sizden nefret etmelerinden daha layıksınız. Bunu Taberî rivâyet etmiştir.

"Onlar, sizinle karşılaştıklarında 'İnandık' derler; kendi başlarına kaldıklarında da, size olan öfkelerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar." Katâde'ye göre "Enâmil" parmak uçları mânâsına gelmektedir. Nitekim şair şöyle der:

أوَدُّكما ما بَلّ حَلْقِيَ ريقَتى وَمَا حَمَلَتْ كَفَّايَ أنْمُلي العَشْرا

Tükrüğüm boğazımı ıslattığı ve iki avcum on parmak ucunu,

Taşıdığı sürece ikinizi sevmeye devam edeceğim.

---

olmak"tan kasıt, onunla oturup kalktığı ve yiyip içtiği kimse haline gelmesidir. "Kafirlerle birlikte oturmak"tan kasıtsa küfür diyarında yaşamaktır. Fakihlerin büyük çoğunluğu bunu, kişinin İslâm'ın şiarlarını yerine getirememesi durumuna yormuşlardır. Getirebiliyorsa İslâm ülkelerine bir faydası olacak eğitim ve benzeri sebeplerden dolayı orada ikamet edebilir. Orada sürekli ikamet etmek ise caiz değildir. Bunu Şam'ın büyük fakihi ve müftüsü hocamız Abdurrezzak el-Halebi'den işittim. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Süddî ve Rebî' b. Enes ise "enâmil"i parmak ile tefsir etmişlerdir.

Münafıklar böyledirler; mü'minlere, onlara inanıyor ve onları seviyormuş gibi gözükürler. Oysa içlerindeki tamamen farklıdırlar. Nitekim yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Size olan öfkelerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar."* Parmak uçlarını ısırmak kin ve öfkenin en şiddetli halidir. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"De ki: Öfkenizden ölün! Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir."* Yani, siz mü'minleri ne kadar kıskanırsanız kıskanın ve onlara ne kadar öfkelenirseniz öfkelenin, Allah mü'min kullarına nimetini tamamlayacak, dinini kemale erdirecek, sözünü yüceltecek ve dinini galip ve muzaffer kılacaktır. Onun için siz kin ve nefretinizden ölün! *"Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir."* Yani, Allah (c.c) kalplerinizde bulunan ve gönüllerinizde gizlediğiniz mü'minlere karşı kin, haset ve nefreti çok iyi bilmektedir. Ve O (c.c) bunun cezasını dünyada iken size umduğunuzun aksini göstermek, âhirette ise hiçbir şekilde ayrılmadan ve çıkmadan sonsuza dek kalacağınız cehennem'deki şiddetli azapla cezalandıracaktır.

Şanı yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da sevinirler."* Bu halleri onların mü'minlere besledikleri düşmanlığın ne kadar şiddetli olduğunu göstermektedir. Zira, mü'minlere bir bolluk, yardım ve destek erişse, taraftarları çoğalıp güçlenseler münâfıklar buna üzülürler. Müslümanlara bir kıtlık isabet etse veya Uhud'da olduğu gibi belli bir ilâhi hikmetten dolayı yenilgiye uğratılsalar münâfıklar buna sevinirler.

Yüce Allah mü'minlere hitaben şöyle buyuruyor: *"Eğer sabreder ve sakınırsanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez."* Yüce Allah şerlilerin şerrinden ve azgınların tuzaklarından emin olmak için mü'minleri sabretmeye, Allah'tan sakınmaya ve düşmanlarını kuşatmakta olan Allah'a tevekkül etmeye teşvik etmektedir. Çünkü mü'minlerin Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvetleri yoktur. O Allah ki, neyi dilese olur ve O (c.c) dilemedikçe hiçbir şey olamaz. Varlık âleminde hiçbir şey O'nun takdir etmesi ve dilemesi olmadıkça gerçekleşmez. Kim Allah'a tevekkül edip dayanırsa Allah (c.c) ona yeter.

Scanned with CamScanner

Allah'ın Uhud Savaşında Mü'minlere Yardımı:

Yüce Allah daha sonra Uhud savaşını, orada mü'min kullarını sınamasını ve mü'minlerle münâfıkları ortaya çıkarmasını, mü'minlerden sabır ve sebat edenlerin bu hallerini anlatmaya başlıyor:

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾ إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

121. Hani sen, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için sabah erkenden ailenden ayrılmıştın. Allah, hakkıyla işiten ve bilendir.

122. O zaman sizden iki bölük Allah onların dostu olduğu halde bozulmaya yüz tutmuştu. Mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

123. Andolsun, sizler güçsüz halde iken Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız.

Tefsiri:

Cumhûra göre burada anlatılan Uhud savaşıdır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî ve daha pek çokları böyle demişlerdir. Hasan-ı Basrî'den başka bir rivâyete göre ise bu Hendek savaşıdır. Taberî'nin rivâyet ettiği bu haber zayıf olup itibara alınmaz.

Uhud savaşı hicretin üçüncü yılının Şevval ayında bir Cumartesi günü olmuştur. Katâde, "Şevval'den 11 gece geçtikten sonra (12. günde); İkrime ise: Şevval'ın tam ortasında Cumartesi günü olmuştur" demiştir.

[1550] Uhud Savaşının Sebebi: Bedir savaşında Müşriklerin eşrafından bir takım kimseler öldürülmüş Ebû Süfyân'ın ticaret kervanı ise hiçbir saldırıya mâruz kalmamıştı. Bunun üzerine öldürülenlerin oğullarıyla Mekke'nin hayatta kalan diğer önde gelenleri Ebû Süfyân'a, "Bu malları Muhammed ile savaş için ayır" dediler. Sonra malları bu yolda harcadılar ve Mekke ile Ahbaş'lılardan ordu topladılar. Üç bine yakın bir orduyla yola çıkıp

Scanned with CamScanner

Medine'nin karşısındaki Uhud dağı yakınlarına konakladılar. Cuma günü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cuma namazını, akabinde Neccaroğullarından Mâlik b. Dinar adında birinin cenaze namazını kıldırdı. Daha sonra çıkıp Müşriklere doğru gitme veya Medine'de kalıp bekleme hususunda sahabilerle istişare etti. Abdullah b. Übeyy Medine'de kalınması yönünde görüş beyan etti. Böyle yaptıkları taktirde müşrikler bulundukları yerde kalırlarsa kötü bir hapis durumunda olacaklar, Medine'ye girerlerse Müslüman erkekler onlarla yüzyüze savaşırken kadınlarla çocuklar yukarıdan üzerlerine taş atabileceklerdi. Dönerlerse de hiçbir sonuç alamadan elleri boş döneceklerdi. Bedir'e katılmamış bazı sahabeler ise düşmana doğru gitme yönünde görüş söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) zırhını giydi ve onlara doğru yola çıktı. Düşmana doğru gidilmesini söyleyen bazı sahabiler "Yoksa biz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i buna zorlamış mı olduk?" diyerek pişman oldular ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Ya Rasûlallah! Sen istiyorsan Medine'de kalalım" dediler. Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bir peygamberin zırh giydikten sonra, Allah onun hakkında hükmünü verinceye kadar geri dönmesi olmaz"* buyurdu ve ashabından bin kişiyle birlikte yola çıktı. Şavt denen yere geldiklerinde Abdullah b. Übeyy, görüşüne uyulmadığına öfkelenerek 300 adamıyla geri döndü. O ve adamları, "Bugün savaş olacağını bilsek sizinle geleceğiz. Ancak sizin bugün savaş yapacağınızı sanmıyoruz." dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise yoluna devam etti. Uhud eteklerine varıp vadinin bir tarafına konakladı. Kendisinin ve askerlerinin sırtını Uhud'a verdi. "Biz emretmeden hiç kimse savaşa başlamasın" diye de tâlimat verdi. Sonra O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve 700 sahabesi savaşa hazırlık yaptılar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) okçuların başına da Amr b. Avf oğullarının kardeşi olan Abdullah b. Cübeyr'i koydu. O gün sayıları elli olan okçulara, *"(Buradan gelebilecek) süvarileri bizden uzaklaştırın. Bulunduğunuz taraftan bize kesinlikle gelemesinler. Savaş ister lehimize ister aleyhimize olsun, her hâlükarda burada kalın. Bizi kuşlar parçalarken görseniz bile kesinlikle yerinizden ayrılmayın."* diye emretti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki kat zırh giydi. Sancağı Abduddaroğullarından Mus'ab b. Umeyr'e verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gün savaş için bazı gençlere izin verirken bazılarını ileriki bir vakte erteledi. Onlara yaklaşık iki yıl sonraki Hendek savaşında izin vermiştir.

Scanned with CamScanner

Bu arada Kureyşliler de savaşa hazırlanıyorlardı. Sayıları 3000 idi ve yedekte tuttukları 200 de süvarileri vardı. Süvarilerin sağ kanadının başına Halid b. Velid'i, sol kanadına ise Ebû Cehil'in oğlu İkrime'yi geçirdiler. Sancağı da Abduddar oğullarına verdiler.[88] Sonra, detayları bu âyetler geldikçe görülecek olan olaylar gerçekleşti.

İşte yüce Allah bunu anlatarak şöyle buyuruyor: *"Hani sen, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için"* sağ kanat, sol kanat ve emredeceğin diğer şekilde yerlerini göstermek ve yerleştirmek için *"sabah erkenden ailenden ayrılmıştın. Allah, hakkıyla işiten ve bilendir."* Söylediklerinizi işiten, kalplerinizdekileri bilendir.

İmam Taberî burada bir soru ortaya atar ki o özetle şöyledir: Yüce Allah *"Hani sen, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için sabah erkenden ailenden ayrılmıştın."* buyurduğu halde siz nasıl olur da Cuma günü namazdan sonra çıktığını söylersiniz? Taberî bunu şöyle cevaplar: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onları yerlerine yerleştirmek için çıkışı Cumartesi gününün sabahıydı.

"O zaman sizden iki bölük Allah onların dostu olduğu halde bozulmaya yüz tutmuştu."

[1551] İmam Buhârî, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"O zaman sizden iki bölük Allah onların dostu olduğu halde bozulmaya yüz tutmuştu."* âyeti bizim hakkımızda, yani Hariseoğulları ile Selemeoğulları hakkında nazil oldu. Âyetteki, *"Allah onların dostu olduğu halde"* ifadesinden dolayı âyetin hakkımızda inmemiş olmasını temenni etmiyoruz."[89] Bunu İmam Müslim de böyle rivâyet etmiştir. Seleften birçok kişi onların Hariseoğulları ile Selemeoğulları olduklarını söylemiştir.

Allah'ın Bedir Savaşında Yardımı:

"Andolsun, sizler güçsüz halde iken Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız." Bedir savaşı da hicretin 2. yılında Ramazan ayının 17. sinde Cuma günü olmuştur. Bedir, Allah'ın (c.c) İslâm'ı ve Müslümanları aziz kıldığı, şirki kahredip, şirk yurdunu

88 Bk. Delâilu'n-Nübüvve, 3/306, 210; Tefsir-i Taberî, 7716, 7717.
89 Buhârî, 4051, 4558; Müslim, 2505; İbn Hibbân, 7288.

Scanned with CamScanner

ve taraftarlarını mahvettiği furkan (ayrım) günüdür. Bedirde Müslümanlar çok azdı. Sayıları 313 olup beraberlerinde yalnız iki at ile yetmiş deve vardı. Diğerlerinin tamamı ise yaya idi. İhtiyaçları olan teçhizatları da yoktu. Düşman ise 900 ile 1000 kişi arasında olup zırhlar ve miğferler giymişlerdi. Tam teçhizatlıydılar, süslü ve kuvvetli atları vardı. Yüce Allah bu savaşta vahyini ve Kur'ân'ını galip, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve arkadaşlarının yüzünü ak, şeytan ve neslini ise rezil rüsva etti. Bundan dolayı yüce Allah mü'min kullarına ve müttaki taraftarlarına bu nimetini hatırlatarak şöyle buyuruyor: *"Andolsun, sizler güçsüz"*, yani sayıca az *"olduğunuz halde"* zaferin sadece Allah'tan olup sayı ve teçhizat çokluğuyla olmadığını bilmeniz için, *"Allah Bedir'de de size yardım etmişti."* O yüzden yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Rasûlü ile mü'minler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır. Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Zîra Allah bağışlayan, esirgeyendir."*

İmam Ahmed b. Hanbel, Semmak'tan şöyle nakleder: İyâz el-Eş'ari şöyle anlattı: Yermuk savaşında bulundum. Bize beş kişi kumandanlık yapıyordu: Ebû Ubeyde, Yezîd b. Ebû Süfyân, İbn Hasene, Hâlid b. Velîd ve İyâz -bu Semmak'ın kendinden bu olayı aktardığı İyâz değildir-. Râvi devamla şöyle der: Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Savaş olduğunda Ebû Ubeyde'ye başvurun ve onun emirlerine bağlı kalın" demişti. Ebû Ubeyde'ye, "Ölüm üzerimize hücum ediyor" diyerek mektup yazdık ve ondan yardım istedik. O da bize şu cevabı gönderdi: "Bana mektubunuz ulaştı. Benden yardım istiyorsunuz. Ben size yardımı daha güçlü, askeri daha çabuk erişecek birini söyleyeceğim: Azîz ve Celîl olan Allah. Siz O'ndan yardım isteyin. Çünkü Muhammed de (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü sizden daha az teçhizatla muzaffer kılındı. Size bu mektubum ulaştığında düşmanla savaşa tutuşun ve bir daha bana başvurmayın." Biz de onlarla savaşa girdik ve yenerek dört fersah kovaladık. Bu savaşta ganimet ele geçirdik. Sonra nasıl paylaştıracağımıza dair aramızda istişare yaptık. İyâz, "Her bir kimseye öldürdüğü kişi başına on hisse verilmesi" düşüncesini ortaya attı. Ebû Ubeyde, "Kim benimle yarışacak?"

Scanned with CamScanner

dedi. Bir genç: Eğer kızmayacaksan ben, dedi. Genç yarışta Ebû Ubeyde'yi geçti. Hatta Ebû Ubeyde'yi bir Arap atının üstünde iki saç örgüsü arkaya doğru uçuşurken gördüm.[90] Senedi sahihtir. Bunu İbn Hibbân da Sahih'inde benzer lafızla Bündar'ın Gunder'den nakliyle rivâyet etmiştir. Hâfız Ziya el-Makdisî de kitabına o rivâyeti almıştır.

Bedr Mekke ile Medine arasında bir mevki olup adını Bedir b. Nareyn adında birinin kazdığı kuyudan almaktadır. *"Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız."* Yani Allah'a itaati yerine getirmiş olasınız.

إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَى إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

124. O zaman sen, mü'minlere şöyle diyordun: İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?

125. Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder.

126. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı. Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır.

90 Mevkuftur, sahihtir. Ahmed b. Hanbel (1/49) Müslim'in koşullarına sahip senetle rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

127. Allah, kâfirlerden bir kısmının kökünü kessin veya onları perişan etsin, böylece bozulmuş bir halde dönüp gitsinler diye, size yardım eder.

128. Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için azâblandırır.

129. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

Tefsiri:

Âyetlerde anlatılan vaadlerin Bedir'de mi yoksa Uhud'da mı olduğu hakkında müfessirlerin iki farklı görüşü vardır. Birinci görüşe göre, *"O zaman sen, mü'minlere şöyle diyordun"* cümlesi bir önceki âyetle, yani *"...Allah, Bedir'de de size yardım etmişti."* âyetiyle bağlantılıdır. Hasan-ı Basrî, Şa'bî, Rebî' b. Enes ve başkalarından rivâyet edilen bu görüşü İmam Taberî de tercih etmiştir. Abbad b. Mansur, Hasan-ı Basrî'den şöyle rivâyet etmiştir: *"O zaman sen, mü'minlere şöyle diyordun: İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?"* buyruğunda anlatılanlar Bedir savaşında olanlardır. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiş, sonra şöyle demiştir: Bize .... Şa'bî'den rivâyet edildi: Müslümanlar Kürz b. Câbir'in müşriklere yardım gönderdiğini duyunca buna çok üzüldüler. Bunun üzerine yüce Allah, *"O zaman sen, mü'minlere şöyle diyordun: İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?... Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder."* âyetlerini (124,125. âyetler) indirdi. Kürz, müşriklerin yenilgiye uğradıkları haberini alınca müşriklere yardım göndermekten vazgeçti. Böyle olunca da Allah (c.c) Müslümanlara 5.000 melek takviyesini göndermedi. Rebî' b. Enes der ki: Allah Teâlâ Müslümanlara önce 1.000 melek gönderdi. Sonra onlar 3.000, daha sonra 5.000 oldular.

Soru: Bu görüşe göre bu âyetle Bedir savaşını anlatan, *"Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peş peşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu. Allah bunu (meleklerle yardımı) sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir."* (Enfâl, 9-10) Âyetlerde anlatılanlar arasındaki görünüşteki çelişkiyi nasıl giderirsiniz?

Scanned with CamScanner

Cevap: Tevbe sûresindeki bin sayısı üç bin veya daha fazla sayıyla çelişmemektedir. Çünkü, *"peş peşe gelen bin melek"* deki "peş peşe" kelimesi onlara ilk binden sonra ardı ardına başka binlerin gönderilerek yardım edilmesi mânâsını ifade eder. Oradaki âyetlerin akışı burada Âl-i İmrân sûresindeki âyetlerin akışına benzemektedir. Dolayısıyla anlaşıldığı kadarıyla bu Bedir savaşında olmuştur. Zira, bilindiği gibi meleklerin savaşa iştirakleri Bedir harbinde olmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Said b. Ebû Urube de Katâde'den şöyle nakleder: Yüce Allah Bedir gününde Müslümanlara 5.000 melekle yardım etti.

İkinci Görüş: Bu vaad, *"Hani sen, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için sabah erkenden ailenden ayrılmıştın."* (Âl-i İmrân, 121) âyetiyle bağlantılıdır, dolayısıyla Uhud savaşında verilmiş bir vaaddir. Bu da Mücâhid, İkrime, Dahhâk, Zührî, Mûsâ b. Ukbe ve başkalarının görüşüdür. Fakat bunlar, "Beş bin melek yardımı gelmedi; çünkü Müslümanlar o gün savaştan kaçtılar" demişlerdir. İkrime ise ayrıca şöyle demiştir: 3.000 melek yardımı da gelmedi; çünkü yüce Allah, *"Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız... Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder."* buyurmuştu. Mü'minler ise sabretmeyip kaçtılar, dolayısıyla kendilerine tek bir melek gönderilmedi.

"Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız." Yani düşmanınızın karşısında direnir ve sebat ederseniz, benden sakınıp emirlerime uyarsanız. *"Onlar da hemen şimdi üzerinize gelseler"* cümlesindeki "من فورهم هذا (hemen şimdi)" ifadesini Hasan-ı Basrî, Katâde, Rebî' b. Enes ve Süddî: "Bu yüzleriyle, bu halleriyle" diye tefsir ederler. Mücâhid, İkrime ve Ebû Sâlih, "Bu öfkeleriyle" şeklinde tefsir ederler. Dahhâk da, "Bu öfkeleri ve yüzleriyle" diye tefsir eder. Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: "Yani, bu gelişlerinde." Bunun da, "Bu öfkeleriyle" mânâsına geldiği söylenir. *"Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder."* "مسوّمين" (müsevvimîn)'den kasıt "alınları nişanlılar"dır. Ebû İshâk es-Sebîî'i, Harise b. Mudarrib kanalıyla Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bedir savaşında meleklerin nişanı beyaz yün idi. Atlarının alınlarında da nişanları vardı. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiş, ardından Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle nakletmiştir: Yani, yeleleri kesilmiş, alınları ve kuyrukları beyaz yünle nişanlandırılmış atlar. Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Melekler Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yünle

Scanned with CamScanner

nişanlanmış halde geldiler. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı da kendilerinin ve atlarının alınlarını beyaz yünle alametlendirdiler. Katâde ve İkrime, "Yani, savaş nişanıyla alametlendirilmiş atlar"; Mekhul ise, "Sarıklarla nişanlanmıştı" demiştir.

[1552] İbn Merdûyeh, Atâ b. Ebî Rebâh kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Müsevvimin" alametlendirilmiş mânâsına gelir. Meleklerin Bedir günündeki nişanları siyah sarıklar, Huneyn günündeki nişaneleri ise kırmızı sarıklardı[91] İbn Merdûyeh başka bir kanalla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Melekler sadece Bedir günü savaştılar. İbn İshâk da yine İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Meleklerin Bedir günündeki nişanları ucunu sırtlarına sarkıttıkları beyaz sarıklar, Huneyn günündeki nişanları ise kırmızı sarıklardı. Melekler sadece Bedir savaşında çarpıştılar. Diğerlerinde ise çarpışmayıp sadece Müslümanları kalabalık gösterdiler, onlara yardım ettiler. Sonra bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan başka bir senetle rivâyet etmiştir ki, onun lafzı da buna yakındır. İbn Ebî Hâtim, Yahyâ b. Abbad'dan şöyle nakleder: Bedir günü Zübeyr (radıyallâhu anh)'ın başında sarı bir sarık vardı. O gün melekler de aynı şekilde başlarında sarı sarıklarla indiler. Bunu İbn Merdûyeh de, farklı bir senetle rivâyet etmiştir.

"Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı." Allah melekleri indirmeyi ve size bunu haber vermeyi yalnızca size müjde olması ve gönlünüzü hoşnut edip rahatlatması için yaptı. Yoksa, her zaman için zafer sadece Allah (c.c) katındandır. Dilerse düşmanlarını size ve onlarla savaşmanıza gerek kalmadan kahr ve mağlup eder. Nitekim yüce Allah başka bir yerde mü'minlere savaşı emrettikten sonra şöyle buyurur: *"(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihâyet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz. Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şâd edecek. Onları, kendileri-*

91 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (11469) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (6/327, hadis no: 10901): Abdulkuddüs b. Habib metruktur, demiştir. Ben derim ki: Bu mevkuf gibi görünüyor ki bu daha kuvvetli ihtimaldir. Bunu sadece İbn Habib merfû olarak rivâyet etmiştir. bk. el-Mizan, 5156.

Scanned with CamScanner

ne tanıttığı cennet'e sokacaktır." (Muhammed, 4-6) İşte Allah burada da şöyle buyuruyor: *"Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı."* Yani, Allah Teâlâ erişilmez kuvvet ve izzet sahibidir. Takdirinde hikmet sahibi olup her şeyi yerli yerince sapasağlam yapar.

Allah Teâlâ daha sonra şöyle buyuruyor: *"Allah, kâfirlerden bir kısmının kökünü kessin..diye..."* Yani, Allah size cihad ve mücadeleyi, ondaki her durumda bulunan hikmetten dolayı emretmektedir. O yüzden kendileriyle savaşan kâfirler hakkındaki tüm ihtimalleri zikrederek şöyle buyuruyor: *"Allah, kâfirlerden bir kısmının kökünü kessin"* yok etsin *"veya onları perişan"* rezil rüsva *"etsin, böylece bozulmuş""* sizden elde etmeyi umduklarını elde edemeden elleri boş ve öfkeli *"bir halde dönüp gitsinler diye."* İşte Allah size cihadı ve savaşı bu sebeplerden dolayı emreder. Yüce Allah daha sonra ara bir cümleyle dünya ve âhirette hüküm verme yetkisinin sadece hiçbir ortağı olmayan tek Allah'a ait olduğunu ifade ediyor: *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur."* Yani, onların durumu bana kalmıştır. Nitekim yüce Allah başka yerlerde şöyle buyurur: *"Senin vazifen sadece tebliğ etmektir. Hesap sormaksa bize düşer."* (Ra'd, 40) *"Onları hidâyete erdirmek senin vazifen değildir. Allah dilediğini hidâyete erdirir."* (Bakara, 272) *"Şüphesiz sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Ama Allah dilediğini hidâyete erdirir."* (Kasas, 56) Muhammed b. İshâk, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur."* buyruğunu şöyle tefsir etmiştir: Senin kullarım hakkında, sana emrettiklerimi yerine getirmek dışında hiçbir yargı yetkin yoktur. Yüce Allah bu ara cümleden sonra kendisinin kâfirler hakkında yapacağı diğer ihtimalleri sıralayarak şöyle buyuruyor: *"Allah, ya onlara tevbe nasip eder"*, yani, içinde bulundukları küfürden çıkarıp sapıklıktan sonra hidâyete erdirir *"veya zâlim oldukları için"* küfür ve günahlarının cezası olarak dünya ve âhirette *"cezalandırır."* Çünkü onlar zalim olmaları sebebiyle bunu hak etmişlerdir.

[1553] İmam Buhârî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sabah namazında ikinci rek'attan doğrulup *"Semiallahu limen hamideh, Rabbenâ ve lekel hamd"* dedikten sonra, *"Allah'ım! Filana filana lânet et"* diye ederken işittim. Bunun üzerine yüce Allah, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur."* âyetini nazil etti.[92] Bunu Nesâî de rivâyet etmiştir.

92 Buhârî, 4559; Nesâî, 2/203; Ahmed b. Hanbel, 2/147; İbn Hibbân, 1987.

Scanned with CamScanner

[1554] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, *"Allah'ım! Filana filana lânet et. Allah'ım! Haris b. Hişam'a lânet et. Allah'ım! Süheyl b. Amr'a lânet et. Allah'ım! Safvân b. Ümeyye'ye lânet et."* diye beddua ederken işittim. Bunun üzerine, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için azâblandırır."* âyeti nazil oldu. Gerçekten de bunların hepsine tevbe nasip edildi.[93]

[1555] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört kişiye beddua ederdi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için cezalandırır."* âyetini nazil etti. Allah (c.c) sonra bu kimseleri İslâm'a hidâyet etti.[94]

[1556] Muhammed b. Aclan, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazı müşriklere isimlerini anarak lânet ederdi ve buna Allah (c.c) şu âyeti nazil edene kadar devam etti: *Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için cezalandırır."* Allah (c.c) o kimseleri daha sonra İslâm'a hidâyet etti.[95]

[1557] Yine İmam Buhârî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) birine beddua veya dua edeceği zaman rükudan sonra kunût duası okurdu. "سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ (Allah kendisine hamd edeni işitir. Rabbimiz, hamd yalnız sana mahsustur.)" dedikten sonra şöyle dua ve beddua ederdi: *"Allah'ım! Velîd İbn Velîd'i, Selemе İbn Hişam'ı ve Ayyaş İbn Ebî Rabîa'yı kurtar. Allah'ım! Mudar kabilesini daha beter et! Yaşadıkları şu yılları, Yusuf peygamber döneminde yaşanan zorlu yıllara dönüştür."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu dua ve bedduasını yüksek sesle okurdu. Hatta bazı sabah namazlarında bazı Arap kabileleri için, "Allah'ım! Falana, falana lânet et!" şeklinde beddua ederdi. Bu durum, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için cezalandırır."* âyeti ininceye kadar sürdü.[96]

---

93 Tirmizî, 3004; Ahmed b. Hanbel, 2/93. Tirmizî: Bu hasen, garip hadistir, demiştir. Oysa Ömer b. Hamza zayıftır. Fakat bundan sonraki hadis buna şahitlik etmektedir.

94 Tirmizî, 3005; Ahmed b. Hanbel, 2/104; İbn Hibbân, 1988. Tirmizî: Bu hasen, garip hadistir, demiştir. Ben derim ki: Senedi kuvvetlidir. Gördüğün gibi bunun şahitleri vardır.

95 Bunu Ahmed b. Hanbel (2/118) bu lafızla rivâyet etmiştir.

96 Buhârî, 4560; Müslim, 675; Ahmed b. Hanbel, 2/255; İbn Hibbân, 1972.

Scanned with CamScanner

[1558] İmam Buhârî'nin Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivâyetinde ise o şöyle demiştir: "Uhud günü Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başı (yüzü) yaralanınca O (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Peygamberlerini yaralayan bir kavim nasıl kurtulur"* diye buyurdu. Bunun üzerine, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur..."* âyeti nazil oldu.[97] Buhârî'nin Sahih'inde ta'lik yoluyla zikrettiği bu hadis başka muhaddislerce muttasıl şeklinde zikredilmiştir.

[1559] İmam Buhârî'nin Uhud gazvesi hakkında Sâlim'den yaptığı rivâyete göre; babası (İbn Ömer (radıyallâhu anh)) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sabah namazının ikinci rekatında başını rükudan kaldırdıktan ve "Semiallâhu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'l-hamd" dedikten sonra "Allah'ım! Filana, filana ve filana lanet et" diye derken işitti. Bunun üzerine yüce Allah (c.c) *"O işten sana hiçbir şey düşmez... Zalim olduklarından dolayı onlara azap eder."* âyetini nazil etti.[98] İmam Buhârî, Hanzala b. Ebû Süfyân'dan da şöyle rivâyet etmiştir: Sâlim b. Abdullah'ı şöyle derken işittim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Safvân b. Umeyye, Suheyl b. Amr ve el-Hâris b. Hişam'a beddua ediyordu. Bunun üzerine: *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için cezalandırır."* (Âli İmrân, 3) buyruğu nâzil oldu."[99] İmam Buhârî, bu ziyadeyi muallak ve mürsel olarak rivâyet etmiştir.[100] İmam Ahmed b. Hanbel'in bunu Müsned'inde müsned ve muttasıl olarak rivâyeti biraz önce geçti.

[1560] İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Uhud günü ön dişleriyle azı dişleri arasındaki dişleri kırılınca ve alnı yaralanıp yüzüne kan akınca, "Kendilerini Rablerine dâvet ettiği halde peygamberlerine böyle yapan bir millet nasıl iflah olur?" dedi. bunun üzerine yüce Allah, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için cezalandırır."* âyetini nazil etti.[101] Bunu İmam Müslim de rivâyet etmiştir ve onun senediyle rivâyet eden başka kimse yoktur.

---

97 Buhârî (4068. hadisten sonra); Müslim, 1791; Tirmizî, 3002, 3003; İbn Mâce, 4027; Ahmed b. Hanbel, 3/99, 253; İbn Hibbân, 6575. İmam Buhârî bunu muallak, diğerleri ise muttasıl olarak rivâyet etmişlerdir.

98 Buhârî, 4069.

99 Bu önceki hadisin devamıdır. Buhârî'de 4070. hadis olarak yer almaktadır.

100 İbn Hacer, Fethu'l-Bârî'de (7/366) şöyle der: Bunun muallak olduğunu iddia eden yanılmıştır.

101 Sahihtir. Biraz önce Buhârî'nin muallak rivâyeti olarak geçti.

Scanned with CamScanner

[1561] İmam Taberî, Katâde'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud günü yaralandı; rubaiye (ön dişleriyle azı dişi arasındaki yan kesici dişi) kırıldı, kaşı açıldı, üzerindeki iki kat zırhla yere düştü. Bedeninden kan akıyordu. O sırada Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim oradan geçmekteydi. Hemen Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i oturtup yüzündeki kanı sildi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kendilerini Allah'a çağırdığı halde Peygamberlerine böyle yapan bir kavmin hâli nice olur?"* diyerek kendine geldi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onlara tevbe nasip eder veya zâlim oldukları için cezalandırır."* âyetini nazil etti.[102] Bunu Abdurrezzak da benzer lafızla Mâmer'in Katâde'den nakliyle rivâyet etmiştir. Fakat onda "kendine geldi" ifadesi yoktur.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor:

"Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır." Yani, gökler ile yer Allah'ın mülkü, bunların içindekiler Allah'ın kullarıdırlar. *"Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder."* Onlarda yegâne tasarruf sahibi Allah'tır; O'nun hükmüne karşı çıkabilecek hiç kimse yoktur. Allah yaptıklarından hesaba çekilmez, bilakis kullar hesaba çekilirler. *"Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."*

Faiz Yemek:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَآ أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا
اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ
رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾
الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ
النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ

102 Mürseldir. Hadisin metni sahih olup daha önce geçmiştir. Bu, Tefsir-i Taberî'de de 7811. hadis olarak geçmektedir.

Scanned with CamScanner

إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

130. Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.

131. Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının!

132. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin ki rahmete erdirilesiniz.

133. Rabbinizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennet'e koşun!

134. O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları (Muhsinleri) sever.

135. Onlar bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.

136. İşte onların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir!

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarını faiz alıp vermekten, onu kat kat alarak yemekten men ediyor. Nitekim cahiliye devrinde öyleydi; borç ödeme vakti geldiğinde alıcı, "Ya ödersin ya da ödeyeceğin miktarı artırırsın" der, o da ödeyebilirse öder, ödeyemezse alacaklı süreyi uzatır, borçlu ödeyeceği miktarı yükseltirdi. Her yıl böyle yapılır, bazen az miktarda bir malın katlanarak borcun kat kat fazlasına ulaştığı olurdu.

Yüce Allah daha sonra kulların hem dünyada hem âhirette kurtuluşa ermeleri için Allah'tan sakınmalarını emrediyor. Sonra onları cehennem'le tehdit ederek ve ondan sakındırarak şöyle buyuruyor: *"Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının! Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin ki rahmete erdirilesiniz."*

Scanned with CamScanner

Ardından onları hayırlar işlemeye ve Allah'a yaklaştıracak amellerde koşuşturmaya çağırarak şöyle buyuruyor: *"Rabbinizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennet'e koşun!"* Yani, ben cehennem'i hazırladığım gibi müttakilere de cennet'i hazırladım. Kimine göre *"genişliği gökler ve yer kadar"* ifadesi cennet'in son derece geniş olduğuna dikkat çekmek için kullanılmıştır. Bu, cennet halkının minderleri hakkındaki, *"içleri atlastan minderler."* (Rahmân, 54) ifadesindeki gibidir. Orada sanki, "İçi atlastan olan döşeğin dışı nasıl olur; düşünün?" denmek istenmiştir. Kimine göre ise genişliği gerçekten de uzunluğu kadardır. Çünkü cennet Arş'ın altında bir kubbedir. Kubbe ve yuvarlak bir şeyin genişliği ise uzunluğu kadardır.

[1562] Nitekim sahih hadis kitaplarında yer alan şu hadis de buna delalet etmektedir: *"Allah'tan cennet'i istediğinizde Firdevs cennet'ini isteyin. Çünkü o cennet'in en yüksek ve en orta yeridir. Cennet'in nehirleri de oradan kaynar. Burası cennet'in tavanı ve Rahmân'ın Arş'ıdır."*[103]

Şu âyet-i kerime de buna benzemektedir: *"Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennet'e koşuşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."* (Hadîd, 21)

[1563] İmam Ahmed'in Müsned'inde yer alan bir haberde şöyle denilmektedir: Heraklius Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gönderdiği mektupta, "Sen beni eni gökler ve yer kadar olan cennet'te çağırıyorsun. Peki cehennem nerededir?" diye yazdı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sübhânallâh! Gece gelince gündüz nerede olur?"* buyurdu.[104]

---

103 Buhârî, 2790; Ahmed b. Hanbel, 2/335; İbn Hibbân, 4611. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan. İbn Hibbân'ın rivâyeti bundan daha uzundur.

104 Ahmed b. Hanbel, 3/441; İbn Ahmed b. Hanbel, 4/74, 75; Ebû Ya'lâ, 1597. Saîd b. Ebî Raşid'in, Heraklius'un elçisi Tennuhi'den rivâyetiyle. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (8/234, hadis no: 13894): Ebû Ya'lâ ile Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in râvîleri sikadır, demiştir. Şeyh Hüseyin Esed'de ona katılmıştır. Fakat bu su götürür bir iddiadır. Çünkü rivâyetlerin tamamında yer alan Saîd b. Ebî Raşid neredeyse tamamen meçhul biridir. İbn Hibbân, onun sika olduğunu, kendisinin "meçhulleri sika sayma" kuralına binaen söylemiştir. Hâfız İbn Hacer de Takrib'de "Makbul biridir" demiştir. Kastı başka bir râvî tarafından da rivâyet edildiği durumdadır. Burada ise böyle olmamıştır. Ayrıca metinde tezatlar vardır. Bir rivâyette Heraklius'un elçisini kilisede buldukları ifadesi yer almaktadır. Oysa Müslüman olmuşken orada neden bulunsun? Gördüğün gibi bu rivâyet kuvvetli değildir.

Scanned with CamScanner

[1564] Bunu Taberî de rivâyet etmiş ve şöyle demiştir:...Ya'la b. Mürre'den: Humus'ta Heraklius'un Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gönderdiği elçiyi gördüm. İyice yaşlanmıştı. Şöyle anlattı: Heraklius'un mektubunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdim. Verince onu solundaki bir adama uzattı. "Mektubu okuyan adamınız kimdir?" diye sordum, "Muâviye" dediler. Baktım ki mektubu gönderen adamımın mektubunda şöyle yazılı: "Sen beni müttakiler için hazırlanmış eni göklerle yer kadar olan cennet'e çağırıyorsun. Öyleyse cehennem nerededir?" Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sübhanallah. Gece gelince gündüz nerede olur?"* buyurdu.[105] A'meş... Târık b. Şihab'dan şöyle nakleder: Bir grup Yahudi Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a, "Cennet'in eni gökler ve yer kadar ise cehennem nerededir?" diye sordular. Ömer (radıyallâhu anh) onlara, "Sizce gündüz geldiğinde gece nerededir? Gece geldiğinde gündüz nerededir?" dedi. Bunun üzerine Yahudiler, "Vallahi sen aynen Tevrat'taki ifadeyi kullandın" dediler. Bunu Taberî, üç tarikten rivâyet etmiştir. Sonra şöyle demiştir: ... Yezîd b. Esam'dan: Kitap ehlinden bir adam şöyle dedi: "Müslümanlar, 'Genişliği gökler ve yer olan cennet diyorlar. Peki cehennem nerededir?' dedi" Bunun üzerine İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Söyle bakalım, gece geldiğinde gündüz nerede, gündüz geldiğinde gece nerede olur?" dedi.

[1565] Bu merfû olarak da rivâyet edilmiştir. Zîra Bezzâr, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Gördün mü Allah '*Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet için koşuşun*' buyurmuş? Cennet böyleyse cehennem nerededir?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Peki, gece geldiğinde gündüz nerede olur?"* dedi. Adam, "Allah'ın dilediği yerde olur" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İşte cehennem de öyle; Allah nerede olmasını dilerse orada olur"* buyurdu.[106]

Bununla şu iki mânâdan birinin kastedilmiş olması mümkündür:

---

105 Taberî (7830) rivâyet etmiştir. Senedi Müslim b. Halid ez-Zenci'den dolayı zayıftır. Bunun merfû rivâyeti bundan sonraki rivâyetle kuvvetlenmektedir. Zayıflığı Heraklius'un zikrinin geçtiği kısmıdır.

106 Bezzâr, 2196; Hâkim, 1/36; İbn Hibbân, 103. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Heysemî de Mecmau'z-Zevâid'de (6/327), "Râvîleri Buhârî'nin râvîleridir" demiştir.

Scanned with CamScanner

Bir: "Gündüz olduğunda gecenin nerede olduğunu bilemeyişimiz onun hiçbir yerde olmamasını gerektirmez. Biz bilmesek de o vardır ve yerindedir. Ateş de bunun gibi Allah'ın dilediği yerde olur. Bu ihtimal, daha önce Bezzâr'ın Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan naklettiği hadisten dolayı bu görüş daha kuvvetlidir.

İki: Mânâ şöyle de olabilir: "Gündüz dünyanın bu yüzünü kuşattığında gece onun öbür tarafındadır. Aynı şekilde cennet de A'lâ-i İlliyyin'de, yani en yücelerdedir; tüm göklerin üstünde ve Arş'ın altındadır. Genişliği ise yüce Allah'ın buyurduğu gibi göklerle yerin genişliği kadardır. Cehennem de esfel-i esfelinde, en alttadır. Dolayısıyla cennet'in genişliğinin göklerle yerin genişliği kadar olması cehennem'in var olmasına engel değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yüce Allah daha sonra cennet halkının niteliklerinden bahsederek şöyle buyuruyor.: *"O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da"*, Yani, yüce Allah'ın başka bir âyette buyurduğu gibi: *"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler."* (Bakara, 274) Onlar sıkıntılı ve rahat anlarında, istekliyken ve değilken, sağlıklı ve hasta hallerinde, kısaca tüm koşullarda infak ederler. Yani, onları Allah'a itaat ve ibadetten, O'nun rızasını kazandıracak yerlere harcamada bulunmaktan, akrabalarına ve Allah'ın diğer kullarına türlü iyiliklerde bulunmaktan hiçbir şey engellemez. *"Öfkelerini yutarlar ve insanları affederler."* Yani, öfkeleri kabardığında onu bastırırlar. Yani, gizler ve kimseye belli etmezler. Ayrıca kendilerine kötülük yapanları da affederler. Bu konuda birçok rivâyet vardır. Yüce Allah buyurur ki: "Ey Ademoğlu! Öfkelendiğinde beni hatırlayıp an ki ben de öfkelendiğimde seni hatırlayıp helâk edeceklerimle birlikte helâk etmeyeyim." Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

[1566] Ebû Ya'lâ da Müsned'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim öfkesini engellerse Allah da ondan azabını engeller. Kim dilini hapsederse Allah (c.c) kusurlarını örter. Kim Allah'tan özür dilerse Allah (c.c) özrünü kabul eder."*[107] Bu garip bir hadis olup senedi problemlidir.

107 Ebû Ya'lâ (4338); Dulabi, el-Küna, 2/44. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/297): "Ebû Ya'lâ rivâyet etmiştir. Senedinde Rebî' b. Süleyman el-Ezdi zayıftır." demiştir. Ha-

Scanned with CamScanner

[1567] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Yiğit güreşte başkalarını yenen değildir. Asıl yiğit öfkelendiğinde kendisine hâkim olan kişidir."*[108] Bunu Buhârî ve Müslim de Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.

[1568] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sizden kim varisinin malını kendi malından daha çok sever?"* diye sordu. "Ya Rasûlallah! Hepimiz kendi malımızı varisimizin malından daha çok severiz." dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şunu bilin ki, sizden herkes varisinin malını kendi malından daha çok seviyor. Senin malından sana (Allah için) gönderdiğinden başka ne kalır? Varisinin malı ise senin harcamayıp artırdığındır."* buyurdu. Sonra, *"Siz içinizde kimi kuvvetli sayarsınız?"* diye sordu. "Kimsenin yıkamadığını" dedik. *"Hayır, bilakis o öfkelendiğinde kendine hâkim olan kimsedir"* buyurdu. Sonra "Siz içinizde kimi rakûb sayarsınız?" diye sordu. *"Hiçbir çocuğu olmayan kimseyi"* dedik. *"Hayır, bilakis rakûb (evladı olduğu halde) ondan kendisine hiçbir hayır dokunmamış kişidir."* buyurdu.[109] Bunun ilk bölümünü Buhârî de rivâyet etmiştir. Hadisin aslını Müslim A'meş'in nakliyle rivâyet etmiştir.

[1569] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Hasbe'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hutbesine katılan bir adamdan rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Biliyor musunuz rakûb kimdir?"* diye sordu. Sahabiler, "Çocuğu olmayan kimsedir" dediler. *"Asıl rakûb çocuğu olan, fakat öldükten sonra (anne ve babası) için hiçbir hayır ve iyilikte bulunmayan kimsedir."* buyurdu. Sonra, *"Biliyor musunuz, Sa'lûk kimdir?"* diye sordu. "O hiçbir malı olmayan kimsedir." dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Asıl Sa'lûk malı olup da ondan hiçbir hayır ve iyilikte bulunmadan ölen kimsedir."* buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra, *"Pehlivan kimdir?"* diye sordu. "Pehlivan kimsenin yenemediği

---

disin bir illeti daha vardır ki o da Enes'in kölesi Ebû Amr'dır. Zîra o meçhuldür. Bunu İbn Ebi'd-Dünya da es-Samt kitabında (s.21) tahric etmiştir. Hadisin buna yakın lafızla ve aynı mânâda şahitleri vardır. bk. Mecmau'z-Zevâid, 13708.

108 Buhârî, 6114; Müslim, 2609; Ahmed b. Hanbel, 2/236; Mâlik, 3/905, 906.

109 Hadisin tamamını bu şekilde Ahmed b. Hanbel (1/382) rivâyet etmiştir. Baş tarafını Buhârî (no: 6442), son kısmını ise Müslim (no: 2608) rivâyet etmişlerdir. İmam Ahmed'in senedi Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur.

Scanned with CamScanner

kimsedir." dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Asıl pehlivan öfkelenen, öfkesi iyice şiddetlendiği, öfkeden yüzü kızarıp kılları diken diken olduğu halde öfkesini yenen kimsedir."* buyurdu.[110]

[1570] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ahnef b. Kays'tan, o da Cariye b. Kudame es-Sa'di adında bir amcasından rivâyet ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Ya Rasûlallah! Bana, fayda verecek bir şey söyle. Fakat az olsun ki kavrayıp belleyeyim." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Öfkelenme."* buyurdu. Adam bunu defalarca söyledi ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) her defasında, *"Öfkelenme"* buyurdu.[111] İmam Ahmed b. Hanbel bunu, Ebû Muâviye'nin Hişam'dan nakliyle de böyle rivâyet etmiştir. Yahyâ b. Said el-Kattan'ın Hişam'dan nakliyle yaptığı rivâyette ise şöyle geçmektedir: Bir adam, "Ya Rasûlallah! Bana bir söz söyle ve onu kısa tut ki iyice anlayıp belleyeyim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Öfkelenme"* buyurdu. Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

[1571] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Humeyd b. Abdurrahman'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir adamdan nakliyle şöyle rivâyet etmiştir: Bir adam, "Ya Rasûlallah! bana bir tavsiyede bulun" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Öfkelenme"* buyurdu. Adam der ki: "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle söyleyince düşündüm ve gördüm ki öfke kötülüklerin hepsini kendinde topluyor."[112] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

[1572] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Esved kanalıyla Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre Ebû Zerr (radıyallâhu anh) kendisine ait bir havuzdan su sularken bir grup adam geldi. Aralarında konuşurken onlardan

---

110 Ahmed b. Hanbel, 5/367 (hadis no: 22605). Mecmau'z-Zevâid'de (3/11, hadis no: 4003) şöyle denmektedir: Senedinde Ebû Hınsa -veya İbn Hınsa- vardır. Hüseyni onun hakkında, "Meçhul biridir" demiştir. Diğer râvîleri ise sikadır. Ben derim ki: Hadis metni böyle uzun şekliyle münkerdir. Bazı kısımlarının ise şahitleri vardır ki onlardan biri bir önceki hadistir.

111 Ahmed b. Hanbel, 5/34; Hâkim, 3/615; İbn Hibbân, 5689; Taberânî, 2096. Senedi Buhârî ve Müslim'in şartlarına uymaktadır. Birçok şahidi vardır. bk. Mecmau'z-Zevâid, 8/68.

112 Ahmed b. Hanbel, 5/373 (hadis no: 22660). Heysemî'nin Mecmau'z-Zevâid'de (8/68, 69) söylediği gibi senedi Buhârî'nin koşullarını taşımakta olup birçok şahidi vardır.

Scanned with CamScanner

birileri, "Sizden kim Ebû Zerr'e gidip başındaki saçları oynatır?" dediler. Birisi, "Ben" dedi. Havuzun başındaki Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'a gelerek onun saçlarıyla oynadı. Ebû Zerr (radıyallâhu anh), başta ayaktaydı ve adam böyle yapınca oturdu. Sonra yere uzandı. Ona, "Ey Ebû Zerr, Neden önce oturdun, sonra yere uzandın?" diye sorulunca şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize şöyle buyurdu: *"Sizden biri öfkelendiğinde ayakta ise otursun. Öfkesi giderse ne âlâ. Gitmezse yere uzansın."*[113] Bunu Ebû Dâvûd da Ahmed b. Hanbel'den, onun senediyle rivâyet etmiştir.

[1573] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Vail San'ani'den şöyle nakleder: Urve b. Muhammed'in yanında oturuyorduk. Bir adam çıkageldi ve onu kızdıracak şeyler söyledi. Bunun üzerine Urve kalkıp gitti ve yanımıza abdestli olarak döndü. Sonra şöyle dedi: Bana babam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından olan dedem Atiyye b. Sa'd es-Sa'di'den şöyle nakletti: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz öfke şeytandandır. Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş ise ancak suyla söndürülür. Dolayısıyla sizden biri kızdırıldığında abdest alsın."*[114] Bunu Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

[1574] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim (borç verdiği) bir fakire mühlet verir veya borcunu silerse Allah onu cehennem ateşinden korur. Dikkat edin; cennet'e götüren ameller zordur, çetindir.* (Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu cümleyi üç defa tekrarladı). *Bahtiyar kişi fitnelerden korunan kişidir. Allah katında kulun yuttuğu öfke yudumundan daha hoş bir yudum yoktur. Hangi kul öfkesini yutarsa Allah (c.c) onun içini imanla doldurur."*[115] Bunu sadece İmam Ahmed rivâyet etmiştir. Senedi hasen olup onda cerh edilen hiç kimse yoktur. Metni de hasendir.

---

113 Ebû Dâvûd, 4783; Ahmed b. Hanbel, 5/152. Bu Müslim'in koşullarında bir senettir. Fakat Ebû Dâvûd bunun mürsel olduğunu doğrulamıştır. Bk. Sahih-i Ebî Dâvûd, 400. Bunu İbn Hibbân da (5688) İbn Ebî Esved'in Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivâyetiyle tahric etmiştir ki o da mürseldir.

114 Ebû Dâvûd, 4784; Ahmed b. Hanbel, 4/226. Senedi, râvîlerden Urve'nin meçhul olması sebebiyle zayıftır.

115 Ahmed b. Hanbel (1/327) zayıf senetle rivâyet etmiştir. Çünkü râvîlerden Nûh zayıftır. Zehebî, el-Mizan'da (4/275) onu bununla illetli saymış ve bunu onun münker rivâyetlerinden kabul etmiştir. İbn Kesir bunun farkına varmayarak hadisi hasen kabul etmiştir.

Scanned with CamScanner

[1575] (Aynı mânâda başka bir hadis): Ebû Dâvûd, Süveyd b. Vehb'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birinin oğlundan, o da babasından şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim yerine getirme gücü olduğu halde öfkesini yutarsa Allah (c.c) onu emniyet ve imanla doldurur. Kim imkânı olduğu halde güzel elbise giymeyi terk ederse* (Râvilerden Bişr der ki: sanıyorum, "tevazusundan dolayı terk ederse" dedi) *Allah (c.c) ona izzet ve şeref elbisesi giydirir. Kim birisini Allah için evlendirirse Allah ona hükümdarlık tacını takar."*[116]

[1576] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim öfkesinin dediğini yapma gücü varken yutup onu yapmazsa, Allah (c.c) kıyâmet günü onu bütün kullarının yanında çağırarak dilediği hurileri seçmesi için ona izin verir."*[117] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce, Said b. Ebû Eyyûb'un bu şekildeki nakliyle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen, garip hadistir" demiştir.

[1577] (Başka bir hadis): Abdurrezzak, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan *"Öfkelerini yutarlar"* buyruğuyla ilgili olarak şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim yapması mümkün olduğu halde öfkesini yutar ve öfkesinin dediğini yapmazsa Allah onu emniyet ve imanla doldurur."*[118] Bunu Taberî rivâyet etmiştir.

[1578] (Başka bir hadis): İbn Merdûyeh, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kul, Allah için yuttuğu öfke kadar sevaplı bir yudum yudumlamamıştır."*[119] Bunu İbn Mâce de rivâyet etmiştir.

---

116 Ebû Dâvûd, 4778; Beyhakî, 8304. Râvîlerden biri meçhuldür. Baş tarafının şahitleri vardır. Son kısmı ise münkerdir.

117 Ebû Dâvûd, 4777; Tirmizî, 2022; İbn Mâce, 4186; Ebû Ya'lâ, 1497. Tirmizî, "Hasen, garip hadistir" demiştir. Sehl b. Muaz'dan dolayı senedi zayıftır.

118 Abdurrezzak, Tefsirinde (458) ve Taberî de Tefsir'inde (7841) tahric etmişlerdir. Senedinde adı anılmayan biri vardır. Abdulcelil de meçhuldür. Fakat hadis daha önce geçen 1360 ve 1361 numaralı hadislerle kuvvet kazanmaktadır.

119 İbn Mâce, 4189. Busayri, ez-Zevaid'de bunun senedinin sahih olduğunu söylemiş, Münzirî de et-Tergîb ve't-Terhîb'de (4058), "Râvîleri Sahih-i Buhârî'deki râvîlerdir" demiştir. Ben derim ki: Bunda bir müdellis olan Hasan-ı Basrî'nin an'anlı rivâyeti vardır.

Scanned with CamScanner

"Onlar ki öfkelerini yutarlar." Yani, insanlar onların öfkelendiklerini bilmezler. Nefislerini onlara kötülük dokundurmaktan engeller, bunu da Allah'tan sevap umarak yaparlar.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Ve insanları affederler."* Yani, onlara hiçbir kötülükte bulunmadıkları gibi kendilerine zulmedenleri de affederler. Böylece içlerinde hiç kimseye karşı kötü bir his kalmaz. Bu insanın en kâmil halidir. O yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Allah da güzel davranışta bulunanları (muhsinleri) sever."* Çünkü bunlar ihsan makamındaki kimselerde bulunan hasletlerdendir.

[1579] Bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Şu üç şeye yemin ederim: Sadakadan dolayı hiçbir mal eksilmez. Allah, affetmesi sebebiyle kulun ancak izzetini artırır. Kim Allah için tevâzu gösterirse Allah (c.c) onu yüceltir."[120]

[1580] Hâkim de Müstedrek'inde Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim kendisi için (cennet'te) köşklerin yükseltilmesinden ve makamının yüceltilmesinden mutlu olacaksa kendisine zulmedeni affetsin, vermeyene versin ve onunla ilişkiyi kesene gidip gelsin."*[121] Hâkim daha sonra, "Bu, Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da, senedi sahih bir hadistir. İbn Merdûyeh bu hadis-i şerifi daha sonra Hz. Ali (radıyallâhu anh), Ka'b b. Ucre, Ebû Hureyre ve Ümmü Seleme'den (Allah hepsinden razı olsun.) naklen rivâyet etmiştir." diyor.

[1581] Bu Dahhâk'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle de şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet günü geldiğinde bir münadi, "İnsanları affedenler nerede? Rabbinizin yanına gelin ve ücretinizi alın." diye duyuru yapar. Affetmişse cennet'e girmek her Müslüman'ın hakkıdır."*[122]

---

120 Bunu Tirmizî (2325) ve Ahmed b. Hanbel (4/431) Ebû Kebşe el-Enmari'den bundan daha uzun şekilde rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen, sahih hadistir" demiştir. Hadisin baş tarafı gariptir. Bunu Müslim (2588), Ahmed b. Hanbel (2/235) ve İbn Hibbân da (3248) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir ki asıl sahih rivâyet budur. Bu rivâyette "Şu üç şeye yemin ederim" ifadesi yoktur.

121 Bunu Hâkim (2/295) rivâyet etmiş ve sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise, "Senedindeki Ebû Ümeyye'yi Dârekutnî zayıf kabul etmiştir. İshâk da Ubâde'nin zamanına erişmemiştir" demiştir. Fakat bunun müellifin getirdiği hadislerle şahitleri vardır. Konuyla ilgili başka hadisler de bulunmaktadır.

122 Çok zayıftır. Dahhâk İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile buluşmamıştır. Ondan münker hadisler rivâyet etmiştir ki, bu onlardandır.

Scanned with CamScanner

"Onlar bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler." Yani, onlardan bir günah sadır olursa hemen tevbe ve istiğfar ederler.

[1582] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir adam günah işler ve Ey Rabbim, bir günah işledim, beni bağışla!" der. Yüce Allah, "Kulum bir günah işledi ve günahı affeden, günahtan dolayı cezalandıran bir Rabbinin olduğunu bildi. Ben kulumu bağışladım." der. Sonra bir günah daha işler ve "Ey Rabbim, ben bir günah işledim, beni bağışla!" der. Yüce Allah, "Kulum bir günah işledi ve günahı affeden, günahtan dolayı cezalandıran bir Rabbinin olduğunu bildi. Ben kulumu bağışladım." der. Sonra bir günah daha işler ve "Ey Rabbim, bir günah işledim, beni bağışla!" der. Yüce Allah, "Kulum bir günah işledi ve günahı affeden, günahtan dolayı cezalandıran bir Rabbinin olduğunu bildi. Ben kulumu bağışladım. Sizi şâhit tutuyorum ki ben kulumu bağışladım. Artık dilediğini yapsın" der."*[123] Bunu Buhârî de İshâk b. Ebî Talha'nın benzer bir lafızla rivâyetiyle tahric etmiştir.

[1583] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Biz, "Ya Rasûlallah! Seni gördüğümüzde kalplerimiz yumuşuyor ve âhiret ehli insanlar oluyoruz. Senden ayrıldığımızda ise dünya hoşumuza gidiyor, hanımlarımıza ve çocuklarımıza yaklaşıyoruz." dedik. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Siz daima yanımdaki hâl üzere kalsanız melekler sizinle elleriyle tokalaşırlar, sizi evlerinizde ziyaret ederlerdi. Sizler günah işlemeseydiniz Allah (c.c) bağışlamak için günah işleyen bir topluluk getirirdi."* buyurdu. Biz, "Ya Rasûlallah! Bize cennet'i anlat. Onun köşkleri nasıldır?" dedik. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Tuğlaları altın ve gümüşten, sıvası miskten, çakılları inci ve yakuttan, toprağı ise zaferândandır. Oraya giren hiçbir sıkıntı çekmeyip nimetler içinde yüzer. Hiç ölmeyip sonsuza kadar yaşar. Elbisesi eskimez, gençliği sona ermez. Şu üç kişinin duası geri çevrilmez: Adaletli yönetici, orucunu açana kadar oruçlu ve de mazlumun duası geri çevrilmez. Haksızlık yapılmış mazlum bulutlarda taşınır, ona göğün kapıları açılır. Rab Teâlâ: 'Biraz gecikse de sana mutlaka yardım edeceğim' buyurur."*[124] Bunu Tirmizî ve İbn Mâce başka bir kanalla Sa'd'den rivâyet etmişlerdir.

123 Buhârî, 7507; Müslim, 2758; Ahmed b. Hanbel, 2/296; İbn Hibbân, 622.

124 Ahmed b. Hanbel, (2/305) bu senetle rivâyet etmiştir. Tirmizî de başka bir vecihten

Scanned with CamScanner

[1584] Tevbe ederken abdest alıp iki rek'at namaz kılmak önemlidir. Zîra İmam Ahmed b. Hanbel, Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis işittiğimde Allah (c.c) beni ondan dilediği kadar faydalandırırdı. Birisi ondan (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir söz işittiğini söylerse ona yemin ettirir, ederse ona inanırdım. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) da bana doğru sözlü biri olarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittiğini söyledi: *"Herhangi bir kimse bir günah işler de güzelce abdest alıp namaz kılarsa* (Râvilerden Süfyân'ın nakline göre, iki rek'at namaz kılarsa) *ve Azîz ve Celîl olan Allah'tan bağışlanma dilerse Allah (c.c) onu mutlaka bağışlar."*[125] Bunu İbn Medini, Humeydi, İbn Ebî Şeybe, Sünen sahipleri, İbn Hibbân Sahih'inde, Bezzâr ve Dârekutnî birçok tarikle Osman b. Muğîre'den rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen bir hadistir" demiştir. Bu hadisi ve tariklerini "Müsned-i Ebî Bekr" isimli kitabımızda uzunca zikrettik. Bu genel olarak hasendir. Bu Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan naklettiği hadislerdendir.

[1585] Bu hadisin sahih olduğunun bir şahidi de Müslim'in Sahih'inde mü'minlerin emiri Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiği şu hadistir: *"Sizden kim güzelce abdest alır, sonra "Eşhedu en lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh. Ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûlu: Şehâdet ederim ki Allah'dan başka hiçbir ilâh yoktur. Tektir, hiçbir ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed onun kulu ve elçisidir." derse ona cennet'in sekiz kapısı da açılır ve bunlardan dilediğine girer."*[126]

[1586] Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerine göre ise Hz. Osman b. Affan (radıyallâhu anh) insanlara Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in abdesti gibi abdest aldı, sonra şöyle dedi: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Kim benim bu abdestim gibi abdest alır, sonra aklına*

(2526) Ziyad et-Tâî'nin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bu şekildeki nakliyle rivâyet etmiştir. Tirmizî, "Bu hadis bana göre pek sahih değildir. Bana göre bu muttasıl değildir" demiştir. Bunu İbn Mübârek de (1057) Sa'd et-Tâî'nin tarikiyle rivâyet etmiştir. Onda adı anılmayan biri vardır. Ben derim ki: O Ebû Müdle'dir ki kendisi makbul biridir. Dolayısıyla senet makbuldür.

125 Ebû Dâvûd, 1521; Tirmizî, 406; Ahmed b. Hanbel, 1/2; İbn Hibbân, 623. Esma b. Hakem'den dolayı senedi hasendir.

126 Müslim, 234; Ebû Dâvûd, 69; Tirmizî, 55; Nesâî, 1/92; Ahmed b. Hanbel, 4/145; İbn Hibbân, 1050. Bu Müslim'deki bir hadisin son kısmıdır.

Scanned with CamScanner

hiçbir şey getirmeden iki rek'at namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır."[127] Bu hadis dört halifenin, evvelkilerin ve sonrakilerin efendisi, âlemlerin Rabbinin elçisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettikleri bir hadistir. Hadisin ifadeleri açıktır. Kur'ân'da da günahkârın günahı için istiğfar etmesinin ona fayda vereceği ifade edilmiştir.

Nitekim Abdurrezzak, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bana kadar ulaşan habere göre, *"Onlar bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler."* âyeti nazil olunca İblis ağlamış.

[1587] Hâfız Ebû Ya'lâ, Ebû Bekir (radıyallâhu anh) kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet etmiştir: *"Siz "Lâ ilâhe illallâh" ile istiğfarı bırakmayın. Bunları çok yapın. Çünkü İblis şöyle demiştir: Ben insanları günahlarla helâk ettim. Onlar da beni "Lâ ilâhe illallâh" ile istiğfar ile helâk ettiler. Bunları yaptıklarını görünce ben de onları heva ve hevesleriyle helâk etmeye çalıştım. Onlarsa kendilerini hidâyet üzere sanırlar."*[128] Râvilerden Osman b. Matar ile hocası zayıftırlar.

[1588] İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Ebî Amr ile Ebû Heysem el-Atvari kanalıyla Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"İblis, 'Ey Rabbim, Senin izzetine and olsun ki, ruhları bedenlerinde olduğu sürece ademoğullarını saptırmaya devam edeceğim' dedi. Bunun üzerine Hz. Allah, 'İzzetime ve Celâlime and olsun ki, benden bağışlanma diledikleri sürece ben de onları bağışlayacağım' buyurdu."*

[1589] Hâfız Bezzâr, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Bir adam gelerek, "Ya Rasûlallah! Ben bir günah işledim" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Günah işlediysen istiğfar et, Rabb'inden bağışlanma dile"* buyurdu. Adam, "Ben istiğfar ediyorum, sonra tekrar günah işliyorum" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Günah işlediğinde dönüp*

127 Buhârî, 1934; Müslim, 226; Ebû Dâvûd, 106; Nesâî, 1/80; Ahmed b. Hanbel, 1/59; İbn Hibbân, 1058. İbn Hibbân'ın rivâyeti uzundur.

128 Bunu Ebû Ya'lâ (136) rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/207), "Senedinde Osman b. Matar vardır ki o zayıf biridir" demiştir. Ben derim ki: Bu hadisi kendisinden aldığı Abdulğafur b. Abdulaziz el-Vasıti de metruk biridir. İbn Hibbân onun hakkında, "Hadis uydururdu" İbn Adiyy, "Hadisleri münkerdir" demiştir. Dolayısıyla hadis çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

Rabb'inden bağışlanma dile" buyurdu. Bu cümleyi dört defa tekrarladıktan sonra, *"Rabbinden bağışlamasını dile ki aşağılık bir şekilde def olan İblis olsun."* dedi.[129] Hadis bu kanalla gariptir.

"Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!" Yani, Allah dışında hiç kimse bağışlayamaz.

[1590] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel'in Esved b. Seri'den rivâyet ettiğine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir esir getirildi. Esir, "Allah'ım! Sana tevbe ediyor, Muhammed'e ise etmiyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bu hak sahibinin kim olduğunu bildi"* buyurdu.[130]

"Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler." Yani, günahlarından tevbe ederler ve vakit geçirmeden Allah'a dönerler. Günahları tamamen terk etmeseler de ona devam etmez, ısrarla yapmazlar. Defalarca günah işlemiş olsalar bile ondan tevbe ederler.

[1591] Nitekim Ebû Ya'lâ (radıyallâhu anh) da Müsned'inde Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kimse günde yetmiş defa dönüp tekrar günah işlemiş olsa bile Allah'tan bağışlanma dilemeye devam ettiği sürece günahta ısrar etmiş olmaz."*[131] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Bezzâr da -Müsned'inde- Osman b. Vakıd'ın nakliyle rivâyet etmişlerdir. Osman'ı Yahyâ b. Maîn sika saymıştır. Hocası Ebû Nusayra el-Vasıti'nin asıl adı Müslim b. Ubeyd'dir. Onu da Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân sika kabul etmişlerdir. Ali b. el-Medînî ile Tirmizî'nin, "Bu hadisin senedi pek kuvvetli değildir" demeleri büyük ihtimalle Ebû Bekir'in kölesinin meçhul olması sebebiyledir. Ancak onun gibi birinin meçhullüğünün bir zararı yoktur. Çünkü tâbiinin büyüklerindendir.

129 Bunu Bezzâr (3249) rivâyet etmiş ve "Bunun Enes (radıyallâhu anh)'tan bundan başka bir vecihle rivâyet edildiğini bilmiyoruz" demiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/199) şöyle demiştir: Senedindeki Beşşar b. Hakem hakkında İbn Adiyy, "Fena biri değildir" demiştir. Diğer râvîler ise sika kabul edilmişlerdir. Fakat hadisin birçok şahidi vardır. Bk. Mecmau'z-Zevâid.

130 Ahmed b. Hanbel, 3/435 (15160) ve Taberânî (839) rivâyet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/199) şöyle demiştir: Senedinde Muhammed b. Musab vardır. Onu Ahmed b. Hanbel sika sayarken başkaları zayıf kabul etmişlerdir. Diğer râvîleri ise Sahih-i Buhârî'nin râvîleridir.

131 Ebû Dâvûd, 1514; Tirmizî, 3559; Ebû Ya'lâ, 138, 139. Tirmizî bunun zayıf olduğunu, "Gariptir. Bunu sadece Ebû Nusayra'nın rivâyetiyle biliyoruz" sözleriyle ifade etmiştir.

Scanned with CamScanner

Onun Ebû Bekir'le olan bağı yeter. Dolayısıyla hadis hasendir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Bile bile." Mücâhid ve Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr bunu "Allah'ın tevbe edenin tevbesini kabul ettiğini bile bile" diye tefsir etmişlerdir. Şu âyetlerde ifade edilen de buradaki gibidir: *"Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden ve pek esirgeyen olduğunu hâlâ bilmezler mi?"* (Tevbe, 104) *"Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok affedici ve esirgeyici bulacaktır."* (Nisâ, 110) Benzer âyetler pek çoktur.

[1592] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minberde şöyle derken işitmiştir: *"Merhamet edin ki merhamet olunasınız. Bağışlayın ki bağışlanasınız. Sözü dinleyip ondan etkilenmeyen kimseye yazıklar olsun. Bile bile yaptıkları kötülüklerde ısrar edenlere yazıklar olsun!"*[132] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"İşte onların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar"* türlü türlü içecekten ırmaklar *"akan, içinde ebedî kalacakları"* sonsuza dek duracakları *"Cennetlerdir."* Yani, onlardaki bu hasletlerin mükâfatı bağışlanma ile bu niteliklere sahip cennetlerdir. *"Böyle amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir!"* Yüce Allah bu âyette cennet'ini de övmüş olmaktadır.

Bunlar Allah'ın Sizi İmtihanıdır; Sakın Gevşemeyin:

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ ۙ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ
﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٣٩﴾ إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ ۚ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ
نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ ۗ وَاللَّهُ

132 Ahmed b. Hanbel, 2/165, 219. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/191): Hibbân b. Zeyd dışındaki râvîleri Buhârî'nin râvîleridir. Onun da İbn Hibbân sika olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd ise, "Hepsi de usta ve sika râvîlerdir" demiştir.

Scanned with CamScanner

لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ
الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

137. Sizden önce nice (milletler hakkında) ilâhî kanunlar gelip geçmiştir. Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da yalanlayanların âkıbetinin ne olduğunu görün!

138. Bu (Kur'ân), bütün insanlığa bir açıklamadır; takva sahipleri için de bir hidâyet ve bir öğüttür.

139. Gevşeklik göstermeyin, üzülmeyin. Eğer inanmışsanız, en üstün olan sizsiniz.

140. Eğer siz (Uhud'da) bir yara aldıysanız, o topluluk da benzer bir yara almıştı. O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz. Tâ ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın ve aranızdan şahitler edinsin. Allah zalimleri sevmez.

141. Bir de (böylece) Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak, kâfirleri de helâk etmek ister.

142. Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennet'e gireceğinizi mi sandınız?

143. Andolsun ki siz, ölümle yüzyüze gelmezden önce onu temenni ederdiniz. İşte şimdi onu karşınızda görmektesiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah Uhud'da yenilgiye uğrayan ve içlerinden 70 kişi öldürülen mü'minlere hitap ederek şöyle buyuruyor: *"Sizden önce nice (milletler hakkında) ilâhî kanunlar gelip geçmiştir."* Yani, bunun benzerleri sizden evvelki peygamber takipçilerinin de başına gelmiştir. En sonunda ise muzaffer olanlar mü'minler, bozguna uğrayan ve perişan olanlar kâfirler olmuştur. Bu yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da yalanlayanların âkıbetinin ne olduğunu görün!"*

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Bu"* Kur'ân *"bütün insanlığa bir açıklamadır;"* Onda her şeyin net açıklaması ve evvelki ümmetlerin düşmanlarıyla ne halde olduklarının bilgisi vardır. Yani, Kur'ân'da sizden evvelki ümmetlerin haberleri bulunmaktadır. *"Takvâ sahipleri için de bir hidâyet ve bir öğüttür."* Yani, kalpleri için hidâyet, haram ve günahlardan engelleyici bir öğüttür.

Yüce Allah daha sonra mü'minleri teselli ederek şöyle buyuruyor: *"Gevşeklik göstermeyin, üzülmeyin."* Yani, bu olanlardan dolayı zaafa düşmeyin. *"Eğer inanmışsanız, en üstün olan sizsiniz."* Yani, güzel son ve zafer sizin olacaktır ey mü'minler!

"Eğer siz bir yara aldıysanız, o topluluk da benzer bir yara almıştı." Yani, siz yara aldıysanız ve içinizden bazıları öldürüldüyse, düşmanlarınızda da buna yakın ölüm ve yaralanma vardır.

"O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz." Yani, sonunda siz muzaffer olacağınız halde bildiğimiz bir hikmetten dolayı bazen düşmanlarınızı size galip getiririz. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Ta ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın"*. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bunu şöyle tefsir eder: Tâ ki kimlerin düşmanlarla savaşmaya sabredeceğini görsün, *"ve aranızdan şahitler edinsin."* Yani, kendi yolunda savaşan ve rızasını kazanma uğrunda tüm gayretlerini ortaya koyanlar edinsin. *"Allah zalimleri sevmez."*

"Bir de Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak... ister" Yani, günahları varsa onları silmek, yoksa başlarına gelen musibetin büyüklüğüne göre makamlarını yükseltmek ister. *"Kâfirleri de helâk etmek ister."* Çünkü onlar galip olduklarında şımarır ve taşkınlık yaparlar. Bu da onların helâk ve mahvolmalarının, yok olup tükenmelerinin sebebi olur.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennet'e gireceğinizi mi sandınız?"* Allah Teâlâ Bakara sûresinde de şöyle buyurur: *"(Ey mü'minler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennet'e gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihâyet peygamber ve beraberindeki mü'minler, 'Allah'ın yardımı ne zaman!' dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır."* (Bakara, 214) Yüce Allah başka bir yerde de şöyle buyurur: *"Elif.*

Scanned with CamScanner

Lâm. Mîm. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece 'İman ettik' demeleriyle bırakılıvereceklerini mi sandılar? Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır." (Ankebût, 2) O yüzden burada, *"Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennet'e gireceğinizi mi sandınız?"* buyuruyor. Yani, sizin cennet'e girmeniz, Allah sizi imtihan ederek içinizden kendi yolunda cihad edenleri ve düşmana karşı mücadelede sebat edenleri belirlemedikçe gerçekleşmeyecektir.

"Andolsun ki siz, ölümle yüzyüze gelmezden önce onu temenni ederdiniz. Onu görünce bakıp duruyorsunuz." Yani: Ey Mü'minler! Siz o gün gelmeden önce düşmanla karşılaşmayı temenni ediyor, o gün için yanıp tutuşuyor, onlarla çarpışmak ve savaşmayı arzuluyordunuz. İşte temenni ettiğiniz ve aradığınız şey karşınızdadır. Haydi, sabır ve sebatla savaşın bakalım!

[1593] Nitekim Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadiste Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin ve Allah'tan afiyet dileyin. Onlarla karşılaştığınızda ise sabredin. Bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır."*[133] Bu yüzden yüce Allah burada *"Onu görünce"* buyuruyor: Yani, ölümü görünce. Kılıçların parıltısında, mızrakların şakırtısında, düşmanların savaş için saf tutuşunda ölümü gördünüz. Kelâm âlimleri bunu "tahyil" (hayal etme) kelimesiyle ile ifade ederler. Tahyil; duyu organlarınca hissedilemeyen şeylerin hissedilebilen şeyler gibi hayal edilerek hissedilmesidir. Koyunun koçu dost ve kurdu düşman olarak hayal etmesi gibi.

Hz. Peygamber'in Ölümüyle Birlikte Ökçesi Üzeri Dönmek mi?

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا
ۗ وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ
اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا ۗ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ

133 Buhârî, 2966; Müslim, 1742; Ebû Dâvûd, 2631. Abdullah b. Ebî Evfa (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۚ وَسَنَجْزِي الشّٰكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ ۙ
مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ ۚ فَمَا وَهَنُوا لِمَآ أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا
وَمَا اسْتَكَانُوا ۗ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّآ أَنْ
قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰتَاهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ
الْاٰخِرَةِ ۗ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۚ ﴿١٤٨﴾

144. Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.

145. Hiçbir kimse yok ki, ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır. Her kim, dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de âhiret sevabını isterse, ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.

146. Nice peygamberler vardı ki, beraberinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar da, bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.

147. Onların sözleri, sadece şöyle demekten ibaretti: "Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla; ayaklarımızı (yolunda) sabit kıl; kâfirler topluluğuna karşı bizi muzaffer kıl!"

148. Allah da onlara dünya mükâfatını ve âhiret mükâfatının güzelliğini verdi. Allah, iyileri sever.

Tefsiri:

Uhud gününde Müslümanların bir kısmı bozguna uğrayıp bir kısmı öldürülünce şeytan, "Haberiniz olsun ki Muhammed öldürüldü" diye yaygara kopardı. İbn Kamie de müşriklerin yanına döndüğünde, "Ben Muhammed'i öldürdüm" dedi. Oysa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vurmuş ve başını

Scanned with CamScanner

yaralamıştı. Bu haber insanlarda büyük etki bıraktı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in öldürüldüğünü sandılar. Allah'ın (c.c) birçok peygamber hakkında anlattığı gibi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de öldürülebileceğini düşündüler. Bu ise onlarda zaafa, gevşekliğe ve savaşta pasif olmaya yol açtı. İşte yüce Allah, *"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir."* âyetini bunun hakkında nazil etmiştir. Yani, onların peygamber oluşlarında ve öldürülmelerinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e örneklik vardır. İbn Ebî Necîh, babasından şöyle nakleder: Muhacirlerden biri Ensar'dan kana bulanmış birinin yanından geçerken ona, "Ey filan, Muhammed'in öldürüldüğüne dair bir şey duydun mu?" dedi. Ensardan olan kişi, "Eğer Muhammed öldürülmüşse o tebliğ görevini yerine getirmiştir. O zaman siz de dininizi müdafaa yolunda savaşmaya devam edin" dedi. Bunun üzerine, *"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir."* âyeti nazil oldu. Bunu Hâfız Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de zikretmiştir.

Yüce Allah daha sonra zaafa uğrayanları ayıplayarak şöyle buyuruyor: *"Şimdi o ölür ya da öldürülürse, ökçeniz üzeri geri mi döneceksiniz?"* Yani, gerisin geriye eski halinize mi döneceksiniz? *"Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri"*, yani Allah'a ibadet ve taatte bulunanları, Peygamber'ine hem ölü hem diri halinde itaat edenleri *"mükâfatlandıracaktır."* Sahih, Müsned ve Sünen kitaplarında ve diğer İslâmî kaynaklarda birçok yolla gelen doğruluğu kesin haberlerde sabittir ki; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh) bu âyeti okumuştur. Ben de Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadisleri topladığım "Müsned-i Ebî Bekr" ve "Müsned-i Ömer" kitaplarımda bunu yazdım.

[1594] Râvilerden Zührî der ki: Bana Ebû Selem, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) dışarı çıktığında Ömer (radıyallâhu anh) insanlarla konuşuyordu. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Otur ey Ömer!" dedi, fakat Ömer oturmak istemedi. Bunun üzerine insanlar Hz. Ömer'i bırakıp Hz. Ebû Bekir'in yanına geldiler. Ebû Bekir onlara şu konuşmayı yaptı: "Kim Muhammed'e tapıyorduysa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyorduysa şüphesiz Allah diridir, asla ölmez."

Scanned with CamScanner

Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Vallahi sanki insanların Ebû Bekir kendilerine bu âyeti okuyancaya kadar böyle bir âyetin indiğinden haberleri yoktu da okuyunca ondan öğrendiler. Artık kimden bir şey işitsem bu âyeti okuyordu. Said b. Müseyyeb'in bana haber verdiğine göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da şöyle demiş: Âyeti Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan işitir işitmez şaşakaldım ve ayaklarım beni taşımaz oldu da öylece yere yığılıverdim.[134]

[1595] İmam Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Ali (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayattayken, *"Şimdi o ölür ya da öldürülürse, ökçeniz üzeri geri mi döneceksiniz?"* âyetini okur ve şöyle derdi: "Vallahi, Allah bizi doğru yola ilettikten sonra ökçemiz üzeri geri dönmeyelim. Vallahi, eğer Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölür veya öldürülürse, ölünceye dek O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) savaştığı dava uğruna savaşacağım. Vallahi ben onun kardeşi, dostu, amcası oğlu ve varisiyim. Ona benden daha layık kim vardır?"[135]

"Hiçbir kimse yok ki, ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır." Yani, herkes Allah'ın kendisine takdir ettiği şekilde ve ancak O'nun (c.c) kendisine belirlediği süreyi doldurduktan sonra ölür. Bu yüzden Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır."* Şu âyetlerde de ifade buyrulduğu gibi: *"Ömrü uzun olanın çok yaşaması ve ömürlerin azalması şüphesiz Kitaptadır."* (Fâtır, 11) *"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel (kıyâmet günü) vardır."* (En'âm, 2)

Yüce Allah bu âyet-i kerimede korkakları cesaretlendirmekte ve savaşa teşvik etmektedir. Çünkü savaşa katılmak veya ondan geri durmak ömrü ne uzatır ne de kısaltır. Nitekim İbn Ebî Hâtim, Habib b. Sahban'dan şöyle nakleder: Bir cihadda Müslümanlardan biri -ki o Hucr b. Adiyy'dir- Dicle nehrini

134 Buhârî, 4453, 4454.

135 Bunu aynı senetle Hâkim (3/126, hadis no: 4635) rivâyet etmiş, Suyutî de ed-Durru'l-Mensur'da (2/145) ayrıca İbn Münzir'e nispet etmiştir.

Scanned with CamScanner

kastederek, "Sizin düşmana ulaşmanıza şu su damlacığı mı engel oluyor? Oysa, *"Hiçbir kimse yok ki, ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır.'* dedi. Sonra atını Dicle'ye doğru sürdü. O öyle yapınca diğerleri de atlarını Dicle'ye sürdüler. Düşmanlar onları görünce, 'Bunlar deliler' deyip kaçtılar."

"Her kim, dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de âhiret sevabını isterse, ona da bundan veririz." Yani, kimin çabası ve çalışması dünya için olursa dünyadan Allah'ın ona takdir ettiği kadar alır. Âhiretten ise hiçbir nasibi olmaz. Ama bir kimsenin yaptığı işlerdeki hedefi âhiret olursa Allah (c.c) ona âhiretinin yanında dünyadan da kendisine taksim etmiş olduğu nasibini verir. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *Âhiret kazancını isteyenin kazancını artırırız; dünya kazancını isteyene de ondan veririz; ama âhirette bir payı bulunmaz."* (Şûrâ, 20) *"Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehennem'e sokarız. Kim de âhireti diler ve bir mü'min olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür."* (İsrâ, 18-19) O yüzden burada *"Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız."* buyurmuştur. Yani, şükürleri ve amelleri nispetinde onlara hem dünyada hem de âhirette lütuf ve rahmetimizden vereceğiz.

Allah Teâlâ daha sonra mü'minleri Uhud'da başlarına gelenlerden dolayı teselli ederek şöyle buyuruyor: *"Nice peygamberler vardı ki, beraberinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar."* Yani, nice peygamberler öldürüldü ve onlarla birlikte arkadaşlarından nice erler ve yiğitler öldürüldüler (قاتل: savaştı değil, قُتِل: öldürüldü kıraatına göre verilen mânâ). Bu İmam Taberî'nin görüşüdür. Çünkü o şöyle demiştir: Âyeti, *"Nice peygamberler vardı ki, beraberinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar."* şeklinde okuyanlar şöyle demişlerdir: Âyette peygamberlerin öldürüldüğü, onlarla birlikte savaşa katılanların hepsinin değil, çoğunun öldürüldüğü belirtilmekte, zaaf ve gevşekliğe düşmeyenlerin ise öldürülmeyip geride kalan az sayıda kişiler olduğu ifade edilmektedir. Taberî devamla der ki: "قاتل: savaştı" kıraatini tercih edenler ise şöyle demişlerdir: Onların hepsi öldürülmüş olsaydı, *"gevşeklik ve zaaf göstermediler"* sözünün bir mânâsı kalmazdı. Çünkü onların öldükten sonra "gevşeklik ve zaaf göstermemek" ile nitelenmeleri imkânsızdır.

Scanned with CamScanner

Taberî sonunda "قُتِل: öldürüldü" kıraatini tercih etmiştir. Çünkü yüce Allah bu âyetle öncesindeki âyetlerde Uhud gününde birisinin "Muhammed öldürüldü" diye bağırışını duyarak bozguna uğrayan ve kaçan kimseleri ayıplayarak onlara şöyle demektedir: Ey mü'minler! *"Şimdi o ölür ya da öldürülürse"* siz dininizden çıkıp *"gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz?"*

İbn İshâk'ın Siret'inde anlattıkları ise âyetin başka bir şekilde yorumunu gerektirmektedir. Çünkü o şöyle der: Yani, beraberindeki arkadaşlarıyla savaşırken öldürülen nice peygamberler vardır. Ama onlar peygamberlerinden sonra düşmanlarına karşı zayıflık göstermediler, Allah (c.c) ve dinleri uğrunda cihad ederken başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler. Ki asıl sabır budur. *"Allah"* ise *"sabredenleri sever."* Böylece İbn İshâk, "Beraberinde birçok adamları olduğu halde" ifadesini hâl cümlesi yapmıştır. Süheylî de bu görüşü desteklemiş ve hararetle savunmuştur. Aslında âyetteki, *"Bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler."* ifadesinden dolayı bu da isabetli bir tefsirdir. Ümevi de Meğazi kitabında bunu Muhammed b. İbrâhim'in kitabından böyle rivâyet etmiş olup başkası böyle bir rivâyette bulunmamıştır.

Süfyân-ı Sevrî'nin.. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiğine göre o *"ribbiyyûne kesir: "birçok Allah erleri"* ifadesini "binlerce" diye tefsir etmiştir. İbn Abbâs, Mücâhid, Said b. Cübeyr, İkrime, Hasan, Katâde, Süddî, Rebî' ve Atâ el-Horasânî de bunu "kalabalık insan toplulukları" şeklinde tefsir etmişlerdir. Abdürrezzâk'ın Hasan-ı Basrî'den rivâyetine göre o bunu, "birçok âlim" diye açıklamıştır. Başka bir rivâyette ise, "birçok sabırlı, salih ve müttaki âlimler." diye tefsir etmiştir. Taberî, bazı Basralı Nahiv âlimlerinden şöyle nakletmiştir: Ribbiyyûn, "Aziz ve Celil olan Rabb'e ibadet edenler" mânâsına gelir. Bazıları buna itiraz ederek, "Öyle olsaydı Ribbiyyûn değil Rabbiyyûn denilirdi" demişlerdir. İbn Zeyd de, "Ribbiyyûn" halk ve tebeaya, "Rabbaniyyûn" ise yöneticilere denir, demiştir.

"Bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler." Katâde ve Rebî' b. Enes der ki: Yani, Peygamberlerin öldürülmesinden dolayı *"gevşeklik göstermediler ve"* görüşlerinden ve dinlerinden dönerek *"zaaf göstermediler."* Bilakis Allah'a (c.c) kavuşuncaya dek peygamberlerinin savaştığı dâva uğrunda savaşmaya devam

Scanned with CamScanner

ettiler. "*Zaaf göstermediler*" ifadesini İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Zillet göstermediler" Süddî ve İbn Zeyd, "Düşmanlarına boyun eğmediler" Muhammed b. İshâk, Süddî ve Katâde ise, "Peygamberleri öldürüldüğünde zaaf göstermediler" diye tefsir etmişlerdir. *"Allah sabredenleri sever."*

"Onların sözleri" âdetleri ve daima yaptıkları şey, *"sadece şöyle demekten ibaretti: Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla; ayaklarımızı (yolunda) sabit kıl; kâfirler topluluğuna karşı bizi muzaffer kıl!"*

"Allah da onlara dünya mükâfatını" zafer, galibiyet ve güzel sonucu *"ve âhiret mükâfatının güzelliğini verdi."* Yani, dünya mükâfatının yanında bunu da verdi. *"Allah, iyileri sever."*

Dostunuz Allah'tır; Kâfirlere Uymayın:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ
﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا
لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا ۖ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ ۖ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾
وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ ۖ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ
فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ ۚ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ ۗ
وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَى
أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا
عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ ۗ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

149. Ey iman edenler! Eğer kâfirlere uyarsanız, gerisin geriye (eski dininize) döndürürler de, hüsrana uğrayanların durumuna düşersiniz.

150. Oysa sizin mevlâ'nız Allah'tır ve O, yardımcıların en hayırlısıdır.

Scanned with CamScanner

151. Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları sebebiyle, kâfirlerin kalplerine yakında korku salacağız. Gidecekleri yer de cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!

152. Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir. Nihâyet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve emre aykırı hareket ettiniz. Kiminiz dünyayı istiyor, kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi affetti. Zaten Allah, mü'minlere karşı çok lütufkârdır.

153. O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, durmadan (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. (Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri:

Şânı yüce Allah burada mü'min kullarını kâfirlere ve münâfıklara itaat etmekten men ediyor. Çünkü onlara itaat kişiyi dünya ve âhirette helâk uçurumuna yuvarlar. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Eğer kâfirlere uyarsanız, gerisin geriye (eski dininize) döndürürler de, hüsrana uğrayanların durumuna düşersiniz."*

Yüce Allah daha sonra kendisine itaati, dost edinilmesini ve O'ndan yardım dilenip O'na tevekkül edilmesini emrederek şöyle buyuruyor: *"Oysa sizin Mevlâ'nız Allah'tır ve O, yardımcıların en hayırlısıdır."*

Ardından mü'minlere, küfür ve şirkleri nedeniyle kâfirlere dünya ve âhirette hazırladığı azap ve işkence yanında bir de kalplerine mü'minlerden korkma ve onlar karşısında zillet duyguları atacağını müjdeleyerek şöyle buyuruyor: *"Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları sebebiyle, kâfirlerin kalplerine yakında korku salacağız. Gidecekleri yer de cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!"*

[1596] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bana benden önce hiçbir peygambere verilme-*

Scanned with CamScanner

miş beş şey verildi; bana bir aylık mesafeden (kafirlerin kalplerine salınan) korkuyla desteklendim. Yeryüzü bana namazgah ve temizleyici kılındı. Ganimetler bana helal kılındı. Bana şefâat hakkı verildi. Önceden peygamber (esas itibariyle) sadece kendi kavmine gönderilirdi, ben ise tüm insanlara gönderildim."[136]

[1597] İmam Ahmed b. Hanbel de Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Rabbim beni peygamberlere (diğer rivâyette, diğer ümmetlere) şu dört şeyle üstün kıldı: Ben bütün insanlara gönderildim. Yeryüzünün her yeri bana ve ümmetime mescid ve temizleyici kılındı. Nitekim ümmetimden birine hangi namaz vakti erişirse onun mescidi ve taharet maddesi (su veya toprak) yanındadır. Allah'ın, düşmanlarımın kalbine bir aylık mesafeden saldığı korkuyla desteklendim. Ganimetler bana helâl kılındı."*[137] Bunu Tirmizî rivâyet etmiş ve "Hasen, sahih hadistir" demiştir.

[1598] Said b. Mansur, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Ben düşmana karşı (kalplerine konulan) korkuyla yardım olundum."*[138] Bunu İmam Müslim de rivâyet etmiştir.

[1599] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bana beş şey verildi: "Kırmızı ve siyah deriliye (tüm insanlığa) gönderildim. Yeryüzünün her yeri bana ve ümmetime mescid ve temizleyici kılındı. Ganimet benden önce kimseye helâl kılınmamışken bana helâl kılındı. Bir aylık mesafedeki düşmanıma gönderilen korkuyla desteklendim. Bana şefâat hakkı verildi. Her peygamber şefâat hakkını kullandı. Ben ise şefâat hakkımı saklı tuttum. Sonra onu Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimselere ayırdım."*[139] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

---

136 Buhârî, 335; Müslim, 521; Nesâî, 1/ 209; Nesâî, 1/ 209; Ahmed b. Hanbel, 3/ 304; İbn Hibbân, 6398.

137 Bunu Ahmed b. Hanbel (5/248) aynı uzunlukta, Tirmizî ise Süleyman tarikiyle daha kısa şekliyle rivâyet etmiş ve "Hasen, sahih hadistir" demiştir. Senedi Seyyar el-Emevi'den dolayı hasendir. Fakat hadisin şahitleri vardır.

138 Bunu Müslim (533) bundan daha uzun şekilde rivâyet etmiştir.

139 Ahmed b. Hanbel, 4/416. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (8/258), "Bunu Ahmed b. Hanbel hem muttasıl hem mürsel olarak rivâyet etmiştir. Taberânî de rivâyet etmiş olup onun râvîleri Buhârî'nin râvîleridir" demiştir. Senedi kuvvetli olup şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

[1600] Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan "kâfirlerin kalplerine yakında korku salacağız." âyetiyle ilgili olarak şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Süfyân sizden bir şeyler elde ederek Mekke'ye döndü. Fakat Allah (c.c) onun kalbine bir korku salmıştır.[140] Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

"Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Nitekim yüce Allah daha önce onlara vaadde bulunmuştu. Bu âyet-i kerime, daha önce anlattığımız, *"O zaman sen, mü'minlere şöyle diyordun: 'İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?' Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder."* âyeti hakkındaki iki görüşten, "Bunların Uhud günü hakkında olduğuna" dair görüşe delil gösterilebilir. Çünkü Müslümanlar düşman sayısı 3.000 olmasına rağmen onlarla savaşa tutuştukları günün ilk saatlerinde galip durumdaydılar. Bazı okçular yaptıklarını yapıp diğer bazıları da gevşeyince, kendilerine sabır ve itaat etmeleri koşuluyla verilen vaad ertelendi. O yüzden şöyle buyurulmuştur: *"Siz Allah'ın izni ile"* sizi onlara musallat etmesi ve üzerlerine salmasıyla *"düşmanlarınızı öldürürken"* (Arapçası: "تَحسونهم: onları öldürüyorsunuz) *"Allah"* gün başında *"size olan vâadini yerine getirmiştir."*

Nihâyet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı", onlara karşı zafer ve galibiyeti *"size gösterdikten sonra zaafa düştünüz."* İbn Cüreyc, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "فشلتم zaafa düştünüz" korkuya kapıldınız demektir. *"(Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve emre uymadınız."* Sözgelimi okçularınız... *"Kiminiz Dünyayı istiyor"*, Onlar kâfirlerin bozguna uğradıklarını görünce ganimet almak isteyenlerdir. *"Kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah, denemek için"*, sınamak ve imtihan etmek için *"sizi onlardan alıkoydu."* Savaşı sizin aleyhinize ve onların lehine çevirdi. *"Ve andolsun sizi affetti."* Bu yaptığınızı bağışladı. Allahu A'lem, Allah'ın onları bağışlama nedeni düşmanın sayı ve teçhizat bakımından çok ve güçlü, Müslümanların ise sayı ve teçhizat bakımından zayıf olmalarıdır. İbn Cüreyc ise buradaki, *"Ve andolsun sizi affetti."* cümlesini "kökünüzü kazımadı" diye tefsir etmiştir. Muhammed b. İshâk da bu yorumu yapmış olup bu ikisini de İmam Taberî rivâyet etmiştir.

140 Atiyye b. Sa'd el-Avfî'den dolayı senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

"Zaten Allah, mü'minlere karşı çok lütufkârdır."

[1601] İmam Ahmed b. Hanbel, Ubeydullah'tan şöyle nakleder; İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Yüce Allah Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Uhud günündeki kadar hiçbir yerde yardım etmedi." dedi. Biz bunu garip karşılayınca İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Benimle bunu inkâr eden kimse arasındaki hakem Allah'ın Kitabı'dır. Zîra Allah (c.c) Uhud günü hakkında, *"Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâadini yerine getirmiştir."* buyurmuştur. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) âyetteki "تَحسّونهم" cümlesini "onları öldürüyorsunuz" diye tefsir etmiştir. *"Dünyayı isteyeniniz de vardı, âhireti isteyeniniz de vardı."* cümlesinde kastedilenler okçulardır. Zira, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları bir yere yerleştirmiş ve "Arkamızı koruyun. Bizi öldürülüyor halde görseniz bile yardımımıza koşmayın. Bizi ganimet topluyor halde görseniz dahi bize iştirak etmeyin." diye talimat verdi. Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimet toplamaya başlayıp müşrikler de savaş alanını terk edince okçular hep birlikte yerlerinden ayrılarak savaş alanına dalıp ganimet toplamaya başladılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının safları böyle olmuş -parmaklarını birbirine geçirdi- ganimet topluyorlardı. Okçular tuttukları gediği boş bırakınca düşmanların atlıları oradan girerek Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabına saldırdılar. Müslümanlar kime vurduklarını bilmeden rastgele vuruştular ve böylece çok sayıda Müslüman öldürüldü. Oysa gün başında galibiyet Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ashabınındı. Hatta müşriklerin 7 veya 9 sancaktarı öldürülmüştü. Müslümanlar dağa doğru gitmekteydiler ve -insanların anlattıklarına göre- henüz mağaraya ulaşmamış olup Mihras pınarının alt taraflarındaydılar ki, şeytan "Muhammed öldürüldü" diye bağırmaya başladı. İnsanlar bunun doğruluğundan şüphe etmediler. Onu Sa'deyn denen yerde görene kadar da bundan şüphe etmedik. Dimdik âsilâne yürümesinden O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanıdık. Öyle sevindik ki sanki başımıza gelenler hiç olmamıştı. Bize doğru çıkarken, "Allah'ın, Allah Rasûlü'nün yüzünü kanatanlara gazabı şiddetli olur" diyordu. Bir de, "Allah'ım! Onlar bize galip gelemeyecekler" diyordu. Sonunda bize ulaştı. Çok geçmeden birden bire Ebû Süfyân'ın dağın eteğinden sesi geldi: İki defa ilâhını kastederek, "Yücel ey Hübel" dedikten sonra şöyle dedi: "Ebû Kebşe'nin oğlu nerede? Ebû Kuhafe'nin oğlu nerede, Hattab'ın oğlu nerede?" Ömer (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! Ona cevap vereyim

Scanned with CamScanner

mi?" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ver"* buyurdu. Ebû Süfyân, "Yücel ey Hübel" deyince Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Allah daha yüce ve daha üstündür" dedi. Ebû Süfyân, "Hübel'in savaşa onayı çıktı. Onu kötü anmayı bırak" dedi.[141] Ebû Süfyân tekrar, "Ebû Kebşe'nin oğlu nerede? Ebû Kuhafe'nin oğlu nerede, Hattab'ın oğlu nerede?" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu Ebû Bekir, ben de Ömer'im" dedi. Ebû Süfyân, "Bugün Bedir gününe karşılıktır. Günler nöbetleşedir. Savaşı da bazen biri bazen diğeri kazanır." dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Fakat eşit değiliz. Bizim ölülerimiz cennet'te, sizin ölüleriniz ise cehennem'deler." dedi. Ebû Süfyân, "Siz öyle sanıyorsunuz. O durumda biz zarara ve hüsrana uğramış oluruz" dedi. Ebû Süfyân devamla: "Ölüleriniz arasında azaları kesilmiş olanları göreceksiniz. Fakat bu büyüklerimizin görüşüyle olmamıştır" dedi. Sonra ekledi: "Cahiliyye heyecanıyla yapılmış bir hareket. Fakat öyle yapılmışsa onu da kötü görmeyiz."[142] Bu haber ve ondaki anlatım gariptir. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın mürsel rivâyetlerindendir. Çünkü o da babası da Uhud savaşına katılmamışlardır. Bunu Hâkim de Müstedrek'inde başka bir senetle rivâyet etmiştir. İbn Ebî Hâtim ile Beyhakî de Delâilu'n-Nübüvve'de Süleyman b. Dâvûd el-Haşimi'nin rivâyetiyle tahric etmişlerdir. Rivâyetin bazı bölümlerinin Sahih'lerde ve diğer hadis kitaplarında şahitleri vardır.

[1602] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Uhud savaşında kadınlar Müslümanların arkasında bulunuyorlar ve Müslümanların yaralıklarının işlerini bitiriyorlardı. Yüce Allah, *"Kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah, denemek için"* buyruğunu indirine kadar, yemin ederek "bizden dünyayı isteyen hiç kimse yoktur" deseydim yeminimin bozulmadığını umardım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı O'nun sözüne uymayarak emrini yerine getirmeyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yedisi Ensar'dan, ikisi Kureyş'ten (muhacirlerden) olmak üzere do-

141 Müşrikler bir iş yapmaya niyetlendiklerinde iki ok alıp birine "Evet", diğerine "Hayır" yazarlar, sonra putlarının yanına gidip onlardan birini çekerler ve "Evet" oku çıkarsa yapar, "Hayır" oku çıkarsa ondan vazgeçerlerdi. Ebû Süfyân da savaşa çıkmadan önce buna başvurmuş ve "Evet" cevabı çıkmıştı. O yüzden Ömer (radıyallâhu anh)'a "O onayladı. Ondan uzak dur, kötü sözle anma" demiştir.

142 Hâkim (2/296) ve Beyhakî Delâilu'n-Nübüvve'de (3/269-270) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Büyük bir kısmının Sahih hadis kitaplarında şahidi varken bir kısmı da gariptir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

kuz kişiyle tek başına kaldı. Onuncuları da kendisiydi. Müşrikler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yaklaştıkça O (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onları bizden def eden kimseye Allah rahmetiyle muamele eylesin"* diyor, bunun üzerine Ensar'dan biri kalkarak ölene kadar savaşıyordu. Sonra Müşrikler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yaklaşınca tekrar, "Onları bizden def eden kimseye Allah rahmetiyle muamele eylesin" diyordu. Yedi kişi öldürülene kadar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle dedi. Onlar ölünce kalan iki arkadaşına, *"Arkadaşlarımıza karşı âdil olmadık"* buyurdu. Derken Ebû Süfyân geldi ve "Yücel ey Hübel" diye seslendi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Siz de 'Allah daha üstün daha yücedir' deyin"* buyurdu. Onlar da "Allah daha yüce ve daha üstündür" dediler. Ebû Süfyân bu defa, "Bizim Uzza'mız var, sizinse yoktur" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah bizim dostumuzdur, kâfirlerin ise hiçbir dostu yoktur."* diye seslendi. Sonra Ebû Süfyân, "Bugün Bedr'in intikamıdır. Bir gün aleyhimize olursa bir gün de lehimizedir. Bir gün üzülürsek bir gün de seviniriz. Hanzala'ya karşılık Hanzala, Filana karşılık filan, falana karşılık falan öldürülmüştür." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ama onlar bir değildir. Bizim ölülerimiz hayatta olup nimetlerle rızıklandırılmaktalar. Sizin ölüleriniz ise cehennem'de azap görmekteler"* buyurdu. Ebû Süfyân, "Eğer ölüleriniz arasında azaları kesilmiş olanlar varsa bu büyüklerimizin emriyle olmamıştır. Ben onu ne emrettim, ne de yasakladım, ne istedim, ne de kerih gördüm. O beni ne üzer ne de sevindirir." dedi. Müslümanlar ölülerine bakarlarken Hamza (radıyallâhu anh)'ın karnının yarılmış olduğunu gördüler. Hind Hamza (radıyallâhu anh)'ın ciğerini alıp ağzına atmış, fakat yiyememişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onun bir yerini yedi mi?"* diye sorunca "Hayır" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zaten Allah (c.c) Hamza'nın hiçbir yerini cehennem'e sokmayacaktı"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hamza'yı koyup cenâze namazını kıldırdı. Ensar'dan biri daha getirilip yanına konuldu ve onun cenâze namazı da kılındı. Sonra Ensar'dan olanın cenâzesi kaldırılıp Hamza (radıyallâhu anh) orada bırakıldı. Sonra Ensar'dan başka biri getirilip yanına konuldu. Onun da cenâze namazı kılınıp kaldırıldı ve Hamza (radıyallâhu anh)'ın cenâzesi yine orada kaldı. O gün bu şekilde yetmiş kişinin cenâze namazı kılındı.[143] Bunu da sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

143 Hadis bu uzun haliyle çok zayıftır. Ahmed b. Hanbel (1/463, hadis no: 4400) İbn Mes'ud

Scanned with CamScanner

[1603] Berâ b. Azib (radıyallâhu anh) dedi ki: "O gün müşriklerle karşı karşıya geldik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) okçulardan oluşan bir askerî birliği konuşlandırdı ve başlarına Abdullah (b. Cübeyr)'i kumandan tayin ederek, *"Buradan ayrılmayın, bizim onlara karşı zafer kazandığımızı görseniz dahi yine ayrılmayın. Onların bize karşı zafer kazandıklarını görseniz gelip bize yardım etmeyin"* dedi. Birbirimizle karşı karşıya gelince müşrikler kaçtılar. Öyle ki kadınların dağa doğru hızlıca koştuklarını gördüm. Elbiselerinin eteklerini yukarı doğru çektiklerinden baldırları, halhalları görününceye kadar açılmıştı. Bunun üzerine (okçular), "Haydi ganimete, haydi ganimete koşalım" demeye koyuldular. Abdullah (b. Cübeyr), "Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana buradan ayrılmayın diye emretmişti" dediyse de onun dediğini kabul etmediler. Ama yerlerinde durmayı kabul etmeyince de nereye gideceklerini şaşırdılar. O gün yetmiş kişi öldürüldü. Ebû Süfyân yüksekçe bir yere çıkarak, "Hayattakiler arasında Muhammed var mı?" diye sordu. Allah Rasûlü, *"Ona karşılık vermeyin"* diye buyurdu. "Peki, hayattakiler arasında Ebû Kuhafe'nin oğlu (Ebû Bekir) var mı?" diye sordu. Allah Rasûlü, *"Ona cevap vermeyin"* diye buyurdu. Bu sefer: "Hayattakiler arasında Hattab'ın oğlu (Ömer) var mı?" diye sordu. (Cevap alamayınca) "Bunlar öldürüldüler. Hayatta olsalardı karşılık verirlerdi" dedi. Fakat Ömer kendisini tutamayarak, "Yalan söylüyorsun ey Allah'ın düşmanı, Allah seni üzecek şekilde bunları hayatta bıraktı" diye cevap verdi. Ebû Süfyân, "Yücel ey Hübel" dedi. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ona cevap veriniz"* diye buyurdu. "Ne diyelim" diye sordular. Allah Rasûlü, *"Allah daha üstün, daha yücedir"* deyiniz diye buyurdu. Ebû Süfyân, "Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yoktur" dedi. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ona cevap veriniz"* buyurdu. "Ne diyelim?" diye sordular. Allah Rasûlü, *"Allah bizim mevlâmızdır, sizinse mevlânız*

(radıyallâhu anh)'ın rivâyeti olarak tahric etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (6/110), "Senedinde Atâ b. Saib vardır ki o (sonraları) bunamıştır." demiştir. Hadisin ikinci illeti Amir b. Şurahbil eş-Şa'bî'dir. Burada direk İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivâyet eden Şa'bî'nin onunla buluşmuşluğu yoktur. Hadisin bir kısmının destekleyici şahitleri varken bir kısmının yoktur. Şahidi olmayanlardan biri "Hind'in Cehennem ehli olduğu"nu ima eden, "Allah Hamza'nın hiçbir yerini Cehennem'e koyacak değildi" cümlesidir. Bilindiği gibi Hind İslâm'a girmiş ve iyi bir Müslüman olmuştur. Müslüman olmasa bile, kıyâmet gününde ölülerin uzuvları kendilerine iade edilecektir. Ayrıca hadiste ifade edilen, "Hamza (radıyallâhu anh)'ın cenâze namazının yetmiş defa kılındığı" hususu da şahidi bulunmayan (başka hiçbir hadis ve rivâyette ifade edilmemiş) bir husustur.

Scanned with CamScanner

yok" deyiniz, buyurdu. Ebû Süfyân, "Bedir'e karşılık (işte böyle) bir gün. Savaş da nöbetleşedir. Ölülerin azalarının kesilmiş olduğunu göreceksiniz. Böyle yapılmasını ben emretmedim, fakat bundan rahatsız da olmadım." dedi.[144] Bunu Buhârî tek başına rivâyet etmiştir. Sonra da Bera'dan başka bir senetle rivâyet etmiştir. Bundan daha geniş rivâyet yakında gelecek.

[1604] Yine İmam Buhârî Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivâyet etmiştir:[145] Uhud gününde (ilkin) müşrikler bozguna uğradı. İblis -Allah'ın lâneti üzerine olsun- "Ey Allah'ın kulları! Arkanıza dikkat edin" diye bağırdı. Bunun üzerine onların önlerinde olanlar geri döndü, arkada kalanlarıyla birlikte amansız savaştılar. Huzeyfe bakınırken babası Yeman'ı görüverdi. "Ey Allah'ın kulları babam, babam (onu öldürün)" dedi. (Râvilerden Urve) der ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: "Allah'a yemin ederim onu öldürmekten geri durmadılar" Bunun üzerine Huzeyfe, "Allah sizi bağışlasın" dedi. Urve dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, Huzeyfe'de (Allah'ın emrini babasına tercihinden vs. dolayı) fazilet ve bereket Allah'a kavuşuncaya kadar hiç eksik olmadı"[146]

[1605] Muhammed b. İshâk, Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Vallahi, Hind ile hizmetçileri ve arkadaşlarını paçalarını sıvamış az veya çok hiçbir şey alamadan kaçarlarken gördüm. Biz meydandan müşrik-

144 Buhârî, 3039, 4043; Ebû Dâvûd, 2662; Ahmed b. Hanbel, 4/293; İbn Hibbân, 4738.

145 Buhârî, 4065.

146 Hadisin son cümlesine muhaddislerce farklı mânâlar verilmiştir. Tercümemizdeki mânâ dışında, "Huzeyfe babasını öldürenler için dua ve istiğfara devam etti" anlamı da verilmiştir. Her iki mânâya göre Huzeyfe (radıyallâhu anh) "Ey Müslümanlar, babam babam" sözüyle Müslümanları babasını öldürmeye teşvik etmiş olur. Bazılarına göre ise hadisin son cümlesinin mânâsı, "Babasının öldürülmesinden dolayı Huzeyfe'nin içinde hayatı boyunca hep bir hüzün olmuştur" şeklindedir. Onlar buna bazı nüshalardaki "hayr" yerine "hüzn" kelimesinin olmasını delil getirmişlerdir. Bu durumda Huzeyfe (radıyallâhu anh), "Babam, babam" sözüyle Müslümanları babasını öldürmekten engellemek istemiştir. Babasına hüznü ise Müslüman olmadan öldüğünden dolayıdır. Ancak hiçbir sahabinin, bizzat savaşa çıkmış bir müşrik için böyle bir şey yapması düşünülemez. Zira, Allah (c.c) yakınlarını ve dünyalıkları Allah'a ve O'nun (c.c) yolunda cihada tercih edenler hakkında şu tehditte bulunur: "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Rasûlü'nden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah, emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez." (Tevbe: 24). Doğrusunu en iyi Allah bilir. (Çevirmen).

Scanned with CamScanner

leri kovunca okçular(ımız) ganimet toplamak için savaş meydanına doğru geldiler. Arkamızı süvarilere açtılar ve hemen ardından arkamızdan vurulduk. O arada biri, "Muhammed öldürüldü diye bağırınca hem müşrikler hem biz savaştan çekildik. Sancaktarları öldürmüştük ve onlardan kimse sancağa yaklaşamıyordu." Muhammed b. İshâk devamla şöyle der, "Müşriklerin sancağı hep yerde kaldı. Sonunda Alkame kızı Amra el-Harisiyye onu alıp Kureyşliler adına kaldırdı. Bunun üzerine Kureyşliler onun etrafında toplandılar."[147] Süddî... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Uhud günü hakkımızda *"Kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah, denemek için"* buyruğunu indirine kadar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından hiçbirinin dünyayı istediğini düşünmüyordum. Bu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan birçok kanalla rivâyet edilmiştir. Abdurrahman b. Avf ve Ebû Talha'dan da rivâyet edilmiştir ki, bunu İbn Merdûyeh, tefsirinde tahric etmiştir.

"Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu." buyruğunda gelince; Muhammed b. İshâk Adiyy b. Neccar'dan şöyle nakleder: Enes b. Mâlik'in amcası Enes b. Nadr ile Talha b. Ubeydullah, ellerindeki silahı bırakan bir grup Muhacir ve Ensar'la birlikte Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanına gittiler. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Size savaşı bıraktıran nedir?" diye sordu. Enes (radıyallâhu anh), "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öldürüldü!" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh): "Ondan sonra yaşayıp da ne yapacaksınız ki? Kalkın ve onun öldüğü yolda ölün." dedi. Bunun üzerine Enes (radıyallâhu anh) müşriklere doğru ilerledi ve öldürülene kadar savaştı.[148]

[1606] İmam Buhârî, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Amcam Bedir gazvesine katılamayınca "Ben Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ilk savaşına katılamadım. Andolsun, eğer Allah Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunmamı nasip ederse, şüphesiz Allah benim nasıl bir gayret göstereceğimi görecektir" dedi. Uhud günü gelince savaşa katıldı. Müslümanlar bozguna uğrayınca "Allah'ım! Bunların -yani bu Müslümanların- yaptıklarından dolayı sana özür beyan ediyor, Müşriklerin yaptıklarından da beri olduğumu ilan ediyorum." dedi. Sonra kılıcını alıp ileri atıldı. Sa'd b. Muâz ile karşılaştı. Ona: "Nereye ey Sa'd! Muhakkak ki ben cennetin ko-

147 Taberî, 8008; Beyhakî, 3/227, 228. Senedi ceyyit, râvîleri sikadır. Burada İbn İshâk tahdisi sarahaten söylemiştir.

148 Taberî (4945) rivâyet etmiştir. Bu mu'daldir. Râvîlerden Kâsım meçhuldür. Haber münker olup doğrusu sonrasındaki rivâyettir.

Scanned with CamScanner

kusunu, Uhud'un berisinden alıyorum" dedi. İleri atıldı ve öldürüldü. Kimse onu tanıyamadı. Ancak kızkardeşi onu bir beninden -ya da parmak uçlarından- tanıyabildi. Bedeninde mızrak yarası, kılıç darbesi ve isabet eden ok yarasından oluşan seksen küsür yara görülmüştü."[149] Bu Buhârî'nin lafzıdır. Bunu Müslim de Sabit'in Enes (radıyallâhu anh)'tan rivâyetiyle buna yakın lafızla tahric etmiştir.

[1607] Yine İmam Buhârî, Osman b. Mevheb'den şöyle rivâyet etmiştir: Beytullah'ı hacceden bir adam geldi. Bir takım kimselerin oturmakta olduğunu görünce: "Şu oturanlar kimlerdir?" diye sordu. "Bunlar Kureyş'tendir" dediler. "Peki bu yaşlı kimdir?" diye sordu. "O İbn Ömer'dir" dediler. Onun yanına giderek, "Bir konuda soru soracağım, onu bana anlat" dedi. İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Sor" dedi. Adam, "Bu Beyt'in dokunulmazlığı aşkına doğru söyle; Osman b. Affan'ın Uhud günü kaçtığını biliyor musun?" İbn Ömer, "Evet" dedi. Adam, "Bedir günü de bulunmayıp o gazveye de katılmadığını biliyor musun?" dedi. İbn Ömer, "Evet" dedi. Bu sefer, "Onun Rıdvan Bey'atinde de bulunmayıp, ona katılmadığını da biliyor musun?" dedi. İbn Ömer yine, "Evet" deyince, adam tekbir getirdi. Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Gel de senin bana sorduğun hususları açıklayayım" Onun Uhud günü kaçtığını sordun. Şehadet ederim ki Allah bundan ötürü onu affetmiştir. Bedir'de bulunmayışına gelince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı onun nikâhı altında idi ve o sırada hastaydı. Bu sebeple Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Sana Bedir'e katılmış olan birinin ecri ve payı verilecektir"* diye buyurdu. Rıdvan bey'atinde bulunmayışına gelince; Mekke vadisinde Osman b. Affan'dan daha güçlü bir şahsiyet bulunsaydı, şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Osman'ın (radıyallâhu anh) yerine onu gönderirdi. (Fakat olmadığından) Osman'ı göndermişti. Rıdvan bey'ati ise Osman Mekke'ye gittikten sonra oldu. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) sağ elini göstererek, *"Bu Osman'ın elidir"* deyip onu kendi elinin üzerine koydu ve *"Bu da Osman için (bey'at) olsun"* dedi. Haydi şimdi bu söylediklerimi de öğrenmiş olarak gidebilirsin."[150] İmam Buhârî daha sonra bunu başka bir kanaldan, Osman b. Ebû Avane'nin Osman b. Abdullah b. Mevheb'den nakliyle rivâyet etmiştir.

149 Buhârî (4048) bu lafızla, Müslim de (1903) yakın bir lafızla rivâyet etmiştir.

150 Buhârî, 4066; Ahmed b. Hanbel, 2/120.

Scanned with CamScanner

"O zaman" Allah'ın sizin müşrikleri yenmekten alıkoyduğu vakit *"Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde"* siz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i arkanızda bırakıp giderken O (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizi düşmandan kaçmayı bırakmaya ve geri dönüp düşmana tekrar saldırmaya çağırdığı halde *"siz, durmadan yukarı doğru çıkıyor."* düşmanlarınızdan kaçarak Uhud'a doğru çıkıyordunuz. Hasan-ı Basrî ile Katâde buradaki çıkma fiilini "تُصعدون" yerine "تَصعَدون" okumuştur ki, o da dağa doğru çıkma mânâsına gelmektedir. *"Hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz."* Yani, korku ve dehşetten arkanıza dönüp de bakmıyordunuz. Süddî anlatıyor: Uhud'da müşrikler bastırıp Müslümanları mağlup edince Müslümanlardan bazıları Medine'ye gittiler, bazıları ise Uhud dağına çıkıp kayanın üzerinde durdular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Bana doğru gelin ey insanlar, bana doğru gelin ey insanlar" diyerek Müslümanları yanına çağırıyordu. Yüce Allah da âyette onların Uhud'a çıkışlarını, ardından Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onları çağırışını anlatmıştır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Katâde, Rebî' b. Enes ve İbn Zeyd de böyle demişlerdir. Uhud günü henüz müşrik olan Abdullah b. Ziba'ra da kasidesinde Müslümanların Uhud günündeki yenilgilerini şu dizelerle anlatıyor:

Ey Beyn kargası[151] *işittin, hadi anlat:*
Sen ancak yapılmış bir şeyi söylersin.
Hayır ve şerrin belli bir süresi vardır.
Her birinin başı ve sonu...

Sonunda şöyle der:

Keşke Bedir'e katılmış büyüklerimiz,
Düzlediğimizde Hazrec'in telaşını görselerdi.
Kuba'da savaşı terk ediş anlarını,
Abduleşell'in adamlarını teker teker öldürüşümüzü.
Sonra yavru hayvanların salınarak dağa kaçışları gibi,
Sizden kaçıp oynayarak gidişlerini.
Biz de onların iki kat eşrafını öldürdük.

151 Câhiliye döneminde gagası ve ayakları kırmızı olan bir kuş idi. Bu kuş uğursuzluk sembolü olarak kabul edilirdi. Bk. es-Sıhah fi'l-luğa 1/60. (C.

Scanned with CamScanner

Bedir'deki eğriliği düzelttik de düzeliverdi.

O vakit Hz. Peygamber sadece on iki sahabesiyle tek kalmıştı.

[1608] İmam Ahmed b. Hanbel, Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud savaşında elli okçuyu bir yere yerleştirdi ve başlarına Abdullah b. Cübeyr'i getirdi. Onlara, "Bizi (ölülerimizi) kuşların kapıştıklarını görseniz bile ben size haber göndermedikçe buradan ayrılmayın. Bizi, düşmanı yenmiş ve onları altımızda ezmekte iken görseniz dahi ben size haber göndermedikçe buradan ayrılmayın." diye talimat verdi. Müslümanlar müşrikleri yenilgiye uğrattılar. Vallahi ben (müşrik) kadınları eteklerini toplayıp, bacakları ve halhalları gözükür halde dağa çıkarlarken gördüm. Bunun üzerine Abdullah b. Câbir'in adamları, "Ganimet yerine gidelim, ey millet ganimet toplamaya gidelim. Arkadaşlarınız galip geldiler, daha neyi bekliyorsunuz?" dediler. Abdullah b. Cübeyr (radıyallâhu anh), "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in size söylediklerini unuttunuz mu?" dedi. Ama onlar, "Vallahi biz insanların bulunduğu yere gidip ganimetten pay alacağız" dediler. Okçular yerlerini terk edip oraya gelince işler tersine döndü ve Müslümanlar yenilmeye başladılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkalarından çağırdığı kimseler işte bunlardı. Sonunda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında sadece on iki adam kaldı. Bizden yetmiş kişi şehid edildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Bedir günü müşriklerden 140 kişiyi haklamışlardı; yetmişini öldürmüş, yetmişini esir almışlardı. Ebû Süfyân üç defa, "Aralarında Muhammed var mı?" diye bağırdı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına cevap vermemelerini söyledi. Ebû Süfyân bu defa, "Aralarında Ebû Kuhafe'nin oğlu (Ebû Bekir) var mı, Hattab'ın oğlu orada mı?" diye seslendi. Ebû Süfyân adamlarına dönerek, "Öldürülmüşler. Artık onlardan kurtuldunuz." dedi. Ebû Süfyân'ın bu sözü üzerine Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kendini tutamayarak, "Yalan söyledin ey Allah düşmanı! Saydığın kimselerin hepsi de hayattadırlar. Geride seni üzecek kimseler kaldı." dedi. Ebû Süfyân, "Bu Bedir'e karşılık bir gündür. Savaş dönüşümlüdür. Ölülerinizden bazılarının azalarının kesilmiş olduğunu göreceksiniz. Ben onu emretmedim. Ama çirkin de görmedim." Sonra Ebû Süfyân sürekli, "Yücel ey Hübel, yücel ey Hübel!" demeye başladı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ona cevap vermeyecek misiniz?"* buyurdu. "Ne diyelim ya Rasûlallah?" dediler. *"Allah daha büyük ve daha üstündür, deyin"* buyurdu. Ebû Süfyân: "Bizim Uzzâ'mız var. sizinse Uzzâ'nız yoktur."

Scanned with CamScanner

dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine, *"Ona cevap vermeyecek misiniz?"* buyurdu. "Ne diyelim ya Rasûlallah?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah bizim dostumuzdur. Sizinse dostunuz yoktur, deyin"* buyurdu.[152] Bunu İmam Buhârî de daha kısa şekliyle, Züheyr b. Muâviye'nin nakliyle tahric etmiştir.

[1609] İmam Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Müslümanlar Uhud günü bozguna uğrayarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den uzaklara gittiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında Ensar'dan on bir kişi ile Talha b. Ubeydullah vardı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla dağa doğru çıkarken müşrikler arkadan yetiştiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bunların karşısına çıkacak kimse yok mu?"* buyurdu. Talha, "Ben varım ya Rasûlallah!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sen öylece kal ey Talha"* buyurdu. Sonra Ensar'dan birisi, "Ben varım ya Rasûlallah!" deyip Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i korumak için çarpıştı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberindekilerle birlikte dağa çıkarken müşrikler tekrar arkadan yetiştiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bunların karşısına çıkacak kimse yok mu?"* buyurdu. Talha yine, "Ben varım ya Rasûlallah!" dedi. Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilkindeki gibi söyledi. Ensar'dan biri, "Ben varım ya Rasûlallah!" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona izin verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve adamları dağa doğru çıkarken o da şehit edilene kadar müşriklerle savaştı. Müşrikler yine yetiştiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) aynı şekilde söylüyor, Talha "Ben varım ya Rasûlallah!" diyor, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona izin vermiyor, Ensar'dan başka biri izin isteyince ona izin veriyor, o da kendinden öncekiler gibi çarpışıyordu. Sonunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında Talha dışında kimse kalmadı. Müşrikler ikisini birden kuşattılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bunlarla kim savaşacak?"* diye sorunca Talha, "Ben ya Rasûlallah!" dedi. O da kendinden öncekiler gibi vuruştu. Parmak uçları yaralanınca (şiddetle bir yere çarpan, yanan vs. kimsenin çıkardığı ses gibi) "Hassi" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bismillah deseydin veya Allah'ın adını ansaydın melekler seni göğe yükseltecekler ve gökyüzünde kaybolana kadar insanlar seni havada göre-*

152 Ahmed b. Hanbel, (4/293) kısa şekilde rivâyet etmiştir. Daha önce geçti. Bunu Buhârî de (3039) rivâyet etmiştir. İmam Ahmed'in

Scanned with CamScanner

ceklerdi." buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra bir araya toplanmış arkadaşlarının bulunduğu yere çıktı.[153]

[1610] İmam Buhârî, Kays b. Ebî Hazim'den şöyle nakleder: Ben Talha'nın Uhud günü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i korumak için çarpışırken felç olan elini gördüm.[154]

[1611] Buhârî ve Müslim, Ebû Osman en-Nehdi'den şöyle rivâyet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizzat çarpıştığı günün bir vaktinde O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında Talha b. Ubeydullah ile Sa'd'dan başka hiç kimse kalmamıştı.[155]

[1612] Hammad b. Seleme, Ali b. Zeyd ile Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud günü çevresinde sadece Ensar'dan yedi ve Kureyşten (muhacirlerden) iki kişi kaldı. Müşrikler yaklaşınca, *"Kim onları bizden def ederse ona cennet vardır (veya: o benim cennet'te komşumdur)"* buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan biri hemen atıldı ve öldürülene kadar vuruştu. Müşrikler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tekrar sıkıştırınca yine, *"Kim onları bizden def ederse ona cennet vardır (veya o benim cennet'te komşumdur)"* buyurdu. Bu defa yine Ensar'dan biri öne atıldı ve öldürülene kadar savaştı. Ensar'ın yedisi de şehit edilen kadar böyle devam ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) geride kalan iki arkadaşına *"Arkadaşlarımıza karşı âdil olmadık (yani hep Ensar savaştı, biz Muhacir'lerden kimse çarpışmadı)"* buyurdu.[156] Bunu Müslim benzer bir lafızla Hüdbe b. Halid'in Hammad b. Seleme'den... nakliyle rivâyet etmiştir.

[1613] Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Uhud günü Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ok torbasındaki okları benim önüme açarak, *"Anam babam sana feda olsun, ok at"* diye buyurdu."[157] Bunu İmam Buhârî, Abdullah b. Muhammed'in Mervan b. Muâviye'den nakliyle tahric etmiştir.

---

153 Nesâî, 6/30; Beyhakî, 2/236. Senedi zayıftır. Bunda Ebû Zübeyr'in an'aneli rivâyeti vardır ki kendisi müdellistir. Hadisin metninin şahitleri vardır. Zayıflık sadece "Bismillah deseydin.." den itibaren son kısmındadır.

154 Buhârî, 3724, 4063.

155 Buhârî, 3722.

156 Ahmed b. Hanbel, 3/286; Müslim, 1789; İbn Hibbân, 4718.

157 Buhârî, 4055; Müslim, 2412; Tirmizî, 2830; İbn Mâce, 130; Ahmed b. Hanbel, 1/174.

Scanned with CamScanner

[1614] Muhammed b. İshâk'ın, Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'dan naklettiğine göre kendisi Uhud günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i korumak için ok atmıştır. Sa'd der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana ok veriyor ve *"Anam babam sana feda olsun, ok at!"* diyordu. Hatta atmam için demiri olmayan ok verdiği bile oldu.

[1615] Buhârî ve Müslim, Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Uhud günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm. Beraberinde, önünde savaşan iki adam vardı. Üzerlerinde beyaz elbiseler bulunan bu kimseler alabildiğine şiddetli çarpışıyorlardı. Onları ne daha önce görmüştüm, ne de sonra gördüm." Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'ın kastettiği Cebrâil ile Mikâil (a.s) idi.

[1616] Ebû Esved, Urve b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Beni Cümah kabilesinden Übeyy b. Halef daha Mekke'de iken, "Muhammed'i mutlaka öldüreceğim" diye yemin etmişti. Onun yemin haberi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca *"İnşaallah asıl ben onu öldüreceğim"* buyurdu. Uhud günü miğfer giymiş halde geldi. "Muhammed kurtulacak olursa ben kurtulmayayım" diyordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmek için üzerine yürüdü. Ancak Abduddar kabilesinden Mus'ab b. Umeyr (radıyallâhu anh) karşısına dikilerek bedenini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bedenine siper yaptı. Ancak Übeyy, Mus'ab'ı şehid etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zırh ve miğferi arasında Übeyy'in boynunun görünce oraya bir mızrak sapladı. Übeyy atından düştü, fakat yarasından hiç kan akmıyordu. Arkadaşları gelerek götürdüler. Öküzün böğürmesi gibi böğürüyordu. Ona, "Sana sıkıntı veren nedir ki? Bu sadece bir çizik!" dediler. Übeyy onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, "Hayır, asıl ben onu öldüreceğim" sözünü hatırlattı. Sonra, "Canımı elinde tutan Allah'a and olsun ki bendeki acı ve yara Zulmecaz panayırındakilere paylaştırılsaydı hepsi ölürdü." dedi. Sonra ölüp cehennem'e gitti. Yazıklar olsun cehennemliklere!

[1617] Muhammed b. İshâk der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vadiye çekilirken Übeyy b. Halef, "Sen kurtulursan ben kurtulmayayım" diyerek arkadan yetişti. Müslümanlar, "Ya Rasûlallah! Bizden biri karşısına çıksın" dediler. "Bırakın gelsin" buyurdu. Yaklaşınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Haris b. Samme'den mızrağını aldı. Bazılarının bana anlattıklarına göre; Allah Rasûlü mızrağı alırken onu sırtında kırmızı sinek bulunan

Scanned with CamScanner

bir devenin silkinmesi gibi salladı. Sonra gelmekte olan Übeyy'i karşıladı ve boynuna bir defa mızrak sapladı. Bunun üzerine Übeyy defalarca sallanarak yere yuvarlandı. Vakıdi de Ka'b b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan buna yakın bir rivâyette bulunmuştur. Vâkıdî der ki: İbn Ömer (radıyallâhu anh) şöyle derdi: Übeyy Rabiğ vadisinde öldürülmüştü. Ben bir gece vakti orada yürürken yanan bir ateş gördüm. Yaklaştığımda baktım ki bir zincire bağlı ve susuzluktan ızdırap çeken bir adam! Sonra birden bir adam göründü ve "Ona su verme; çünkü o Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in öldürdüğü adamdır; Übeyy b. Halef'tir." dedi.

[1618] Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gün rubâıyye dişini (ön dişlerle azı diş arasındaki yan kesici dişini) göstererek, *"Allah Rasûlü'ne böyle yapanlara Allah'ın gazabı şiddetli olur. Allah Rasûlü'nün Allah yolunda öldürdüğü adama Allah'ın gazabı şiddetli olur."* buyurdu.

[1619] Bunu Buhârî ayrıca İbn Abbâs (radıyallâhu anh) kanalıyla şu lafızla rivâyet etmiştir: "Allah Rasûlü'nün Allah yolunda öldürdüğü kimseye Allah'ın gazabı şiddetli olur. Allah Rasûlü'nün yüzünü kana bulayan millete Allah'ın gazabı şiddetli olur."[158]

[1620] Muhammed b. İshâk der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mübarek yan kesici dişi kırıldı, yanağı ve dudakları yaralandı. Ona bunu Utbe b. Ebî Vakkas yapmıştı. Zira, bana Sâlih b. Keysan, kendisine anlatan birinden, Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'ın ona şöyle anlattığını rivâyet etti: Ben Utbe b. Ebî Vakkas kadar hiç kimseyi öldürmek istemedim. Hakkında bildiğim kötü ahlâklı ve milleti içinde sevilmeyen biri olması şöyle dursun, bu konuda benim için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, *"Allah'ın elçisinin yüzünü kana bulayan millete Allah'ın gazabı şiddetli olur."* buyruğu yeterliydi.

[1621] Abdurrezzak, Miksam'dan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud günü yan kesici dişini kırıp yüzünü kana bulayınca Utbe b. Ebî Vakkas'a şöyle beddua etti: *"Allah'ım! Bir yıl yaşamadan onu kâfir olarak öldür!"* Gerçekten de bir yıl geçmeden kâfir olarak ölüp cehennem'e gitti.

158 Buhârî, 4074; Ahmed b. Hanbel, 1/287, 288 (uzun şekilde); Ebû Ya'lâ, 2366.

Scanned with CamScanner

[1622] Vâkıdî, Nâfi' b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Muhacirlerin birinden şöyle işittim: Ben Uhud gazvesine katıldım. Bir de baktım oklar dört bir taraftan yağıyor ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunların ortasında duruyor. Ama okların hepsi de sahabiler tarafından O'ndan engelleniyordu. O gün Abdullah b. Şihab ez-Zührî'yi gördüm, sürekli, "Bana Muhammed'i gösterin. O kurtulursa ben kurtulmayayım" diyordu. Oysa Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hemen yanıbaşında yapayalnız duruyordu. Oradan çıkınca Safvân, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görmemesinden dolayı onu azarladı. Abdullah b. Şihab, "Vallahi onu görmedim. Yemin ederim ki o bizden korunmakta. Dört kişi (savaşa) çıkarken onu öldüreceğimize anlaştık ve sözleştik, ama bir türlü muvaffak olamadık" dedi. Vâkıdî der ki: Bizim tespitimize göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünü yaralayan İbn Kamie, dudağını yaralayan ve yan kesici dişini kıran Utbe b. Ebî Vakkas'tır.

[1623] Ebû Dâvûd Tayalisî, mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Uhud gününden bahsedildiğinde Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ağlar ve "O gün tamamen Talha'nın günüdür" der, sonra şöyle anlatırdı: Ben Uhud günü oraya giden en son kişiydim. Bir de baktım ki bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ve onu müdafaa etmek ve korumak için savaşıyor. Kendi kendime o kişi Talha. Zîra ben geç kaldım. Onun benim milletimden olmasını daha çok isterim." dedim. Benimle müşrikler arasında tanımadığım bir adam vardı. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ondan daha yakındım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim atamadığım kadar uzun adımlar atarak gidiyordu. Bir de baktım ki o Ebû Ubeyde b. Cerrahmış. Birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittik. Yan kesici dişi kırılmış ve yüzü yaralanmıştı. Yanağına miğferin halkalarından ikisi geçmişti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Talha'yı kastederek, *"Siz arkadaşınızla ilgilenin"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kan akıyordu, o yüzden sözüne kulak vermedik. Yüzündekileri çıkarmak için yanına vardım. Ebû Ubeyde, "Onu bana bırakmazsan hakkımı helâl etmem" deyince bıraktım. Ebû Ubeyde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e eziyet vermemek için halkayı eliyle çıkarmak istemiyordu. Onun için dişini halkaya geçirip çıkardı ve halkayla birlikte kendisinin de ön dişi çıktı. Onun gibi yapmak için harekete geçtim, ama, "Onu bana bırakmazsan hakkımı helâl etmem" dedi. Sonra diğerini de ilki gibi çıkardı. Halkayla birlikte başka bir ön dişi daha

Scanned with CamScanner

düştü. Ebû Ubeyde ön dişi olmayanların en güzeliydi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tedâvi işlemini bitirdikten sonra birlikte bir çukurda bulunan Talha'nın yanına vardık. Bir de ne görelim; üzerinde yetmiş küsur, belki daha az belki de daha fazla mızrak, ok ve kılıç yarası almış, parmakları kırılmış. Bu defa da onun tedavisiyle uğraştık. Bunu Heysem b. Küleyb ile Taberânî, İshâk b. Yahyâ'nın nakliyle rivâyet etmişlerdir. Heysem'in rivâyetindeki ifade şöyledir: Ebû Ubeyde bana, "Senden Allah aşkına rica ediyorum, bu işi bana bırak" dedi. Sonra oku ağzına aldı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e acı verme korkusuyla yavaş yavaş çekip çıkardı. Bunu yapınca kendisinin ön dişi çıktı....[159] Hâfız Ziya el-Makdisî de kitabında bu rivâyeti (halkaları çıkaranın Ebû Ubeyd olduğunu) tercih etmiştir. Ali b. el-Medînî bu hadisi İshâk b. Yahyâ'dan dolayı zayıf bulmuştur. Çünkü Yahyâ b. Said el-Kattan, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Buhârî, Ebû Zür'a, Ebû Hâtim, Muhammed b. Sa'd, Nesâî ve başkaları onun hakkında olumsuz şeyler söylemişlerdir.

[1624] İbn Vehb ise Amr b. Saib'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud gününde yaralandığında Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'ın babası Mâlik yarayı emerek temizledi ve tertemiz hale getirdi. Ona "Kanı tükür" denildi, fakat, "Hayır, vallahi onu asla tükürmeyeceğim" dedi. Sonra dönüp savaşmaya devam etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim cennet ehlinden birine bakmak isterse buna baksın."* buyurdu. Sonra Mâlik çok geçmeden şehit oldu.[160]

[1625] Nitekim Buhârî ve Müslim'de yer alan rivâyete göre Sehl b. Sa'd'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaralanması sorulduğunda o şöyle dedi: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzü yaralandı, yan kesici dişi kırılmış ve başındaki miğferi parçalanmıştı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Fâtıma kanı yıkıyor, Ali (radıyallâhu anh) da başına kalkanla su döküyordu. Fâtıma suyun kanı artırmaktan başka bir şeye yaramadığını görünce bir parça hasır alıp yaktı ve küllerini yaranın üzerine bastırdı. Böylece kan durdu.[161]

---

159 Tayâlisî, 6; Bezzâr, 1791. İkisi de Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivâyet etmiştir. Tüm senetlerde geçen râvî İshâk b. Yahyâ b. Talha hakkında Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (6/112, hadis no: 10076), "Metruktur" demiştir.

160 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 5/266. Mürseldir.

161 Buhârî, 2911; Müslim, 1790; İbn Mâce, 3464; İbn Hibbân, 6579.

Scanned with CamScanner

Âyetlerin Tefsirinin Devamı:

"(Allah) size keder üstüne keder verdi ki," Yani, sizi keder üzerine kederle cezalandırdı. "بغمّ" daki be harfi alâ mânâsındadır. Nitekim Araplar "filanoğullarının başına bir iş geldi" mânâsını "نزل ببني فلان" cümlesiyle de, "نزل على بني فلان" cümlesiyle de ifade ederler. İmam Taberî der ki: (Firavun'un, Mûsâ (a.s)'a iman eden sihirbazlara söylediği) "ولأصلبنكم في جذوع النخل" (*sizi hurma dallarına asacağım!*) sözündeki "fî" edatı da aynı şekilde "alâ" mânâsındadır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: İlk keder yenilgi sebebiyle ve "Muhammed öldürüldü" denildiğindeki keder, ikincisi ise, müşrikler Müslümanların bulunduğu dağın üstüne çıktıklarında ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, "Allah'ım! Onlar bizden üstün olamazlar" dediğindeki kederdir.[162] Abdurrahman b. Avf, "İlk keder bozgunla yaşanan, ikincisi ise "Muhammed öldürüldü" denmesiyle yaşanan kederdir. İkincisi Müslümanlar için yenilgiden daha ağır ve daha büyük bir musibetti" İki görüşü de İbn Merdûyeh rivâyet etmiştir. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan benzer bir görüş rivâyet edilmiş, İbn Ebî Hâtim de Katâde'den yine benzer bir görüş nakletmiştir. Süddî ise, "İlk keder ganimet ve zaferden mahrumiyetlerinden dolayı, ikincisi ise düşmanın üzerlerine saldırmasından dolayı yaşadıkları keder ve sıkıntıdır" demiştir. Muhammed b. İshâk, *"(Allah) size keder üstüne keder verdi ki"* âyetini şöyle tefsir eder: Allah sizi kederden sonra kederle; öldürülen kardeşlerinizin öldürülmesi, düşmanlarınızın sizden üstün hale geçmeleri ve "Peygamberiniz öldürüldü" yaygarasının sizde meydana getirdiği moral çöküntüsüyle cezalandırdı. Bunlar başınıza peş peşe geliyordu. Mücâhid ve Katâde der ki: İlk keder Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in öldürüldüğü haberini işitmeleri, ikinci keder ise öldürülmeleri ve yaralanmalarıdır. Katâde ve Rebî' b. Enes'ten ise bunun tersi rivâyet edilmiştir. Bir rivâyette Süddî şöyle demiştir: İlk keder zafer ve ganimet fırsatını kaçırmaları, ikincisi düşmanlarının üzerlerine saldırmalarıdır. Süddî'nin bu görüşü daha önce geçti.

Taberî der ki: Bunların doğruya en yakını şu mânâdır: Ey mü'minler, Rabbiniz daha önce arzuladığınız şeyleri size göstermiş ve vermişken bu defa Rabbinize (c.c) karşı gelmeniz ve Peygamber'inizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) emirlerine aykırı hareketinizden dolayı, sizi müşriklerden ganimet ele geçirip onlara karşı muzaffer olmaktan mahrum etmekle, sizden ölen ve yaralanan-

162 Bu daha önce defalarca geçen bir hadisten bir kısımdır.

Scanned with CamScanner

ların olmasıyla, bir de Peygamber'inizin öldürüldüğüne dair yaygaraları duymanız ve ellerinden kurtulmuşken düşmanlarınızın size tekrar saldırmasıyla sizi cezalandırmıştır.

"Tâ ki bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz." Ellerinden giden fırsat, ganimet ile düşmanı yenmek, başlarına gelen ise yaralanma ve ölümlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Abdurrahman b. Avf, Hasan-ı Basrî, Katâde ve Süddî böyle tefsir etmişlerdir. *"Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* O her türlü noksanlıktan münezzeh ve her çeşit kemal sıfatına sahiptir. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur.

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِنْكُمْ ۙ وَطَآئِفَةٌ
قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ۖ يَقُولُونَ هَلْ
لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا
لَا يُبْدُونَ لَكَ ۖ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا ۗ قُلْ
لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ
وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ
إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا ۖ وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

154. Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir grup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. İçlerinde sana açmadıkları bir şey gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir.

Scanned with CamScanner

155. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden şeytan (yerlerinden) kaydırmıştı. Yine de Allah onları affetti. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, halîmdir.

Tefsiri:

Şanı yüce Allah mü'minlere, ellerinde silah varken, hüzün ve kederli bir halde iken onlara sükunet ve emniyet indirmesi, yani gözlerine hafif uyku çöktürmesi nimetini hatırlatıyor. Böylesi bir haldeki uyku ve uyuşukluk hâli güvenlik hissinin alametidir. Nitekim yüce Allah Enfâl sûresinde Bedir gazvesinden bahsederken de, *"Hani O, kendi katından bir emniyet olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu"* (Enfâl, 11) buyurmuştur. İbn Ebî Hâtim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Savaş anındaki uyku bastırması Allah'tan, namaz esnasında uyku bastırması ise şeytandandır.

[1626] İmam Buhârî, Ebû Talha'dan şöyle rivâyet etmiştir: Ben de uyuşukluk hâli yaşayanlardandım. Hatta kılıç elimden defalarca düştü; kılıç düşüyor ben alıyordum, yine düşüyor yine alıyordum. İmam Buhârî bunu Meğazi Kitabı'nda bu şekilde muallak olarak rivâyet etmiştir. Tefsir Kitabı'nda da müsned olarak şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Talha şöyle dedi: Uhud günü savaş için saf tuttuğumuz anda bizi uyuşukluk hâli kapladı. Öyle ki kılıcım elimden düşüyor ve alıyordum, tekrar düşüyor yine alıyordum.[163]

[1627] Bunu Tirmizî, Nesâî ve Hâkim de Ebû Talha (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Uhud savaşında başımı kaldırıp sağıma soluma bakınmaya başladım. O esnada Müslümanlardan kalkanının siperinde uyuklamaktan dolayı kafasını eğmeyen kimse yoktu.[164] Bu Tirmizî'nin lafzıdır. Tirmizî bu rivâyet için, "Hasen ve sahihtir" demiştir.

[1628] Bunu Nesâî de rivâyet etmiştir. Onun lafzı da şöyledir. Ebû Talha dedi ki: Ben de üzerine uyuşukluk çöken kimselerdendim....[165] Nesâî Zübeyr ile Abdurrahman b. Avf'tan da bunun benzerini rivâyet etmiştir.

[1629] Beyhakî, Ebû Talha (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Uhud savaşında saflarımızda iken bizi bir uyku hâli kapladı. Öyle ki kılıcım elim-

163 Buhârî 4068. hadiste muallak olarak tahric etmiş, fakat 4562. numaralı rivâyette bunu muttasıl olarak zikretmiştir. Bunu ayrıca Ahmed b. Hanbel (4/49) rivâyet etmiştir.

164 Tirmizî, 3007; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11198; Hâkim, 2/297.

165 Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11080, 11199; İbn Sa'd, 3/505.

Scanned with CamScanner

den düşüyor, alıyordum, sonra tekrar düşüyor yine alıyordum. Diğer grup münâfıkların ise canlarını kurtarmaktan başka bir kaygıları yoktu. Onlar en korkak ve ödlek, hakka yardımdan en uzak kimselerdi.

"Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlardı", asılsız ve doğru olmayan zanlarda bulunuyorlardı. Onlar Allah (c.c) hakkında şüphe ve zan taşıyan kimselerdir.[166] Beyhakî bu ziyadeyle rivâyet etmiştir. Muhtemelen ziyade râvilerden merhum Katâde'nin sözüdür. Gerçekten de öyledir; zîra yüce Allah şöyle buyurur: *"Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu."* Yani bu hâl sizden iman ve yakîn sahibi, sebat eden samimi tevekkül ehli kimseleri kaplıyordu. Ki onlar Azîz ve Celîl olan Allah'ın elçisine yardım edeceğine ve umduğunu gerçekleştireceğine kesin inanan kimselerdir. O yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyurmuştur: *"Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir grup da"* Yani, korku, kaygı ve endişelerinden dolayı bunlara hafif uyku çökmüyordu. Bunlar, *"Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar,"* Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Aslında siz Peygamberin ve mü'minlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz."* (Feth, 12) Münâfıklar da böyleydiler. Müşriklerin o an için galip durumda olduklarını görünce her şeyin tükendiği, İslâm'ın yok olup bittiği zannına kapıldılar. Bu, şek ve şüphe ehlinin hâlidir; kötü bir şey olduğunda hemen bu tür çirkin zanlara kapılırlar. Yüce Allah daha sonra onların şöyle dediklerini bildiriyor: O vakit, *"Bu işten bize ne!" diyorlardı."* Yüce Allah buyuruyor ki: *"De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. İçlerinde sana açmadıkları bir şey gizliyorlar."* Allah Teâlâ onların içlerinde gizledikleri şeyin ne olduğunu açıklayarak şöyle buyuruyor: *"'Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik' diyorlar."* Yani, onların Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gizledikleri düşünce buydu.

[1630] İbn İshâk, Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: (Babam) Zübeyr bana şöyle anlattı: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteyken durum kritikleşip korkumuz artınca Allah bize uyku gönderdi.

166 Ahmed b. Hanbel, 2904; İbn Hibbân, 7180; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/273, 274. Fakat son kısmı, Taberî'de olduğu gibi son kısmı müdrecdir.

Scanned with CamScanner

Bizden çenesi göğsüne düşmemiş hiç kimse yoktu. Vallahi ben Muattib b. Kuşeyr'in[167] sözlerini işitiyor, fakat sanki rüya görüyordum. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyordu ve ben bunu olduğu gibi belleğime kaydettim.[168] Yüce Allah da, *"Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" dediler* buyruğunu bunun için, Muattib'in bu sözünden dolayı indirdi. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

"De ki: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi." Yani ölüm, Allah'ın takdir ettiği bir kaderidir, kaçmak ve kurtulmak imkânsız bir hükmüdür.

"Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı)." Yani, yüce Allah'ın tüm bunları başınıza getirmesindeki hikmet; pis ile temizi birbirinden ayırmak, sarf ettikleri sözler ve ortaya koydukları fiiller sayesinde mü'min ile münafığın bilinmesini sağlamaktır. *"Allah içinizde ne varsa"* kalbinizde gizli her ne düşünce ve his varsa onların *"hepsini bilir."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"(Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden."* geçmişte işledikleri bazı günahları sebebiyle *"şeytan (yerlerinden) kaydırmıştı."* Nitekim selef-i salihin şöyle demiştir: Sâlih amelin mükâfatı ondan sonra salih bir amelin daha nasip edilmesi, günahın cezası da ardından başka bir günaha düşürülmesidir. *"Yine de Allah onları affetti."* Yani, savaştan kaçışlarını affetmiştir. *"Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, halîmdir."* Yani, günahları bağışlar ve kullarına karşı yumuşak ve sabırlıdır. Onların kusurlarını affeder, görmezden gelir. Hz. Osman (radıyallâhu anh) ve onun Uhud savaşında kaçışı konusunda İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivâyet, *"Gerçekten Allah sizi affetmiştir"* âyetinin tefsirinde geçti.[169] Burada şu rivâyeti de zikretmemiz uygun olur:

---

167 Münâfıklardan biridir. İbn Selûl'ün adamlarındandı. Daha sonra tevbe ettiği söylenir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

168 Taberî, 8093, 8094; Beyhakî, 3/273. Taberî'nin senedi hasen, râvîleri sikadır. İbn İshâk da tahdisi açıkça söylemiştir.

169 152. âyetin tefsirinde 1607 numaralı hadis olarak geçmiştir.

Scanned with CamScanner

[1631] İmam Ahmed b. Hanbel, Şakik'ten şöyle nakleder: Abdurrahman b. Avf, Velid b. Ukbe ile karşılaştı. Velid ona, "Neden seni mü'minlerin emiri Hz. Osman (radıyallâhu anh)'tan uzaklaşmış görüyorum?" dedi. Abdurrahman, "Ona söyle; ben iki pınar savaşında (râvilerden Asım "Uhud savaşında" demiştir) kaçmadım, Bedir'den geri kalmadım, Ömer'in sünnetini (adetini) de terk etmedim" dedi. Velid gidip bunu Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a haber verdi. "Ben Uhud günü kaçmadım" demiş. "Allah'ın affetmiş olduğu bir şeyden dolayı beni nasıl kınayabilir?" Zîra Allah (c.c) "*(Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden şeytan (yerlerinden) kaydırmıştı. Yine de Allah onları affetti.*" buyurmuştur. "Ben Bedir'den geri kalmadım." demiş. Ben o vakit Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Rukiyye'nin vefatına kadar hastalığıyla meşguldüm. Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onda bana ganimet payı ayırdı. O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimet ayırdığı kimse ise cihada katılmış demektir. "Ben Ömer (radıyallâhu anh)'ın sünnetini terk etmedim" demiş. Ona ne benim gücüm yeter ne de kendisinin. Ona git ve bunları söyle.[170]

Ölüm Gerçeği:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

156. Ey iman edenler! Sizler, inkâr edenler ve yeryüzünde sefere çıkan veya savaşan kardeşleri hakkında, "Eğer bizim yanımızda kalsalardı ölmezler, öldürülmezlerdi" diyenler gibi olmayın. Allah bu

170 Ahmed b. Hanbel, 1/492 (hadis no: 492). Asım b. Behdele'den dolayı senedi hasendir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (7/226) "Senedindeki Asım, rivâyet ettiği hadisler hasen derecesinde olan bir râvîdir. Diğer râvîler ise sikadırlar" demiştir.

Scanned with CamScanner

kanaatı onların kalplerine (kaybettikleri yakınları için onulmaz) bir hasret (yarası) olarak koydu. Canı veren de alan da Allah'tır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görür.

157. Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, şunu bilin ki, Allah'ın mağfireti ve rahmeti onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.

158. Andolsun, ölseniz de öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarını, yolculuklarda ve savaşlarda öldürülen yakınları için, "Yolculuğa veya savaşa çıkmasalardı başlarına bunlar gelmezdi" diyen inançları bozuk kâfirlere benzemekten sakındırarak şöyle buyuruyor: *"Ey iman edenler! Sizler, inkâr edenler ve yeryüzünde sefere çıkan."* yani ticaret ve benzeri sebeplerle yolculuğa çıkan *"veya savaşan kardeşleri hakkında, "Eğer bizim yanımızda kalsalardı ölmezler, öldürülmezlerdi."* yani yolculukta ölmezler, savaşta öldürülmezlerdi *"diyenler gibi olmayın. Allah bu kanaati onların kalplerine (kaybettikleri yakınları için onulmaz) bir hasret (yarası) olarak koydu."* Yani, yüce Allah onlarda bu inancı, ölülerine ve maktullerine olan hasret acıları artsın diye yaratmıştır.

Yüce Allah onlara cevap olarak şöyle buyuruyor: *"Canı veren de alan da Allah'tır."* Yani, yaratma güç ve yetkisi yalnız O'nun elindedir. Her şey O'na dönecektir.O'nun dilemesi ve takdiri olmadan hiçbir şey dirilemez ve ölemez. Allah'ın kaza ve takdiri olmadan hiç kimsenin ömrü bir an bile uzamaz ve kısalmaz. *"Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görür."* Yani, O'nun (c.c) bilmesi ve görmesi bütün yaratıklarında geçerlidir. Onların hiçbir şeyleri Allah'a gizli kalmaz.

"Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, şunu bilin ki, Allah'ın mağfireti ve rahmeti onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır." buyruğunda Allah yolunda öldürülmenin ve ölmenin de Allah'ın rahmet, afv ve rızasına kavuşmanın vesilelerinden olduğu mânâsı vardır. Bu, dünyada kalıp onun fani malını biriktirmekten daha iyidir.

Yüce Allah daha sonra ölen veya öldürülen herkesin sonunun ve dönüşünün Azîz ve Celîl olan Allah'a olduğunu ve onlara yaptıklarının karşılığını

Scanned with CamScanner

vereceğini; iyiliklerine iyilik, kötülüklerine de kötülükle mukabelede bulunacağını bildiriyor ve şöyle buyuruyor: *"Andolsun, ölseniz de öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız."*

Allah'ın Mü'minlere Lütufları:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ ۚ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ۚ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١٦٤﴾

159. O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şâyet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.

160. Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder? Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar.

161. Bir peygambere, ganimet malında (ümmet malında) ihanet etmek yaraşmaz. Kim ganimet malında hıyanet ederse, kıyâmet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese -asla haksızlığa uğratılmaksızın-kazandığı tastamam verilir.

Scanned with CamScanner

162. Allah'ın hoşnutluğunu gözetenle Allah'ın hışmına uğrayan bir olur mu hiç? Berikisinin yeri cehennemdir. Cehennem ise ne kötü bir varış noktasıdır.

163. Onlar Allah katında derece derecedirler. Allah onların yaptıklarını görmektedir.

164. Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini arındıran, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.

Tefsiri:

Yüce Allah Peygamber'ine hitap ederek, O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem), emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınan ümmetine karşı yumuşak ve hoş sözlü bir peygamber yapma lütfunu hatırlatıp O'na ve mü'minlere minnette bulunuyor: *"O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın!"* Yani, Allah'ın sana ve onlara rahmeti olmasaydı seni hangi şey onlara karşı yumuşak yapabilirdi ki! Katâde der ki: "فبما رحمة" nın aslı "فبرحمة" olup "ما" ziyadedir. Araplar bu "ما"'yı bazen, "فبما نقضهم ميثاقهم" de olduğu gibi marifenin başına, bazen ise "عمّا قليل"de olduğu gibi nekranın başına getirirler. Burada da "فبما رحمة" buyurulmuştur ve aslı "فبرحمة"dir. Hasan-ı Basrî der ki: Bu Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (daimi bir huy ve) ahlâkıdır. Allah (c.c) O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ahlâka sahip biri olarak göndermiştir. Şu âyet de bu âyete benzemektedir: *"Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."*

[1632] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Ümâme el-Bahili (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) elimi tuttu ve *"Ey Ebû Ümâme! Mü'minler arasında kalbim kendisine yumuşayan kimseler vardır."* buyurdu.[171] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir.

171 Ahmed b. Hanbel, 5/217 rivâyet etmiştir. Bunu Taberânî (7499) İbn Kesir (rh.a)'in zikrettiği lafızla rivâyet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/63) şöyle der: "İmam Ahmed rivâyet etmiştir. 'Râvîleri Buhârî'nin râvîleridir' demiştir." Ben derim ki: Hadisin tüm senetlerinde bulunan Raşid el-Hibrani, Buhârî ve Müslim'in rivâyet etmedikleri biri olmamakla birlikte sikadır. Bakiyye de kendisine [illegible]

Scanned with CamScanner

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: "Şâyet *kaba*" "غليظ" katı ve sert demektir. Ardından katı yüreklilik zikredildiğinden, burada "konuşmada sertlik ve katılık" kastedildiği anlaşılmaktadır. "*Ve katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi.*" Yani, sen onlara karşı sert sözlü ve katı kalpli olsaydın etrafından dağılır, seni terk ederlerdi. Fakat Allah onları senin etrafında topladı ve kalplerini ısındırmak için seni onlara karşı yumuşak yaptı.

[1633] Nitekim Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh) şöyle der: Ben eski kitaplarda Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in niteliklerini şöyle gördüm: "O kaba ve katı değildir. Çarşıda sokakta bağırmaz. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, aksine affeder ve bağışlar."

[1634] Tirmizî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Allah bana farzları uygulamamı emrettiği gibi insanları idare etmemi de emretti.*"[172] Bu garip bir hadistir.

Yüce Allah ardından şöyle buyurmuştur: "*Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış.*" Allah'ın bu emrinden dolayı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir durum olduğunda sahabesinin gönüllerini hoş etmek ve yaptıkları işi daha gayret ve istekle yapmalarını sağlamak için sahabelerine danışırdı.

[5] Nitekim Bedir savaşında ticaret kafilesinin üzerine gidip gitmeme hususunda sahabesine danışmış, onlar şöyle cevap vermişlerdi: "Ya Rasûlallah! Sen bizden denizi geçmemizi istesen seninle birlikte denizi geçeriz. Bizi Dünyanın öbür ucuna yürütsen seninle birlikte yürürüz. Sana Mûsâ (a.s)'ın kavminin O'na (a.s) söyledikleri gibi, 'Sen ve Rabbin gidip savaşın. İşte biz burada oturacağız' demeyiz. Bilakis, 'Sen yürü, biz seninleyiz. Önünde, sağında ve solunda seninle birlikte savaşacağız.' deriz."[173] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine nereye konaklayacakları hususunu da sahabelerine da-

172 İbn Adiyy, el-Kamil'de (2/15) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan diye rivâyet etmiş, Bişr b. Ubeyd ed-Darimi'den dolayı illetli olduğunu belirtmiş, "O imamlardan münker rivâyetlerde bulunur" demiştir. Zehebî de el-Mizan'da (1205), "Ezdi bunu yalancı olarak addetmiştir" demiştir. Zehebî sonra bu hadisle birlikte başka hadislerini de zikretmiş ve, "Bu hadisler sahih değildir" demiştir. Onun rivâyet ettiği hocası da zayıftır. Nitekim İbn Adiyy buna, "Kendisi gibi zayıf veya meçhul birinden rivâyet eder" diyerek işaret etmiştir.

173 Buhârî (3952) bundan daha uzun şekilde rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

nışmış, "ölmek için acele eden" (lakabıyla anılan) Münzir b. Amr insanların önüne geçerek konaklamaya uygun yeri göstermişti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'da da Medine'de kalma veya çıkıp düşmanla dışarıda savaşma hususunda sahabesine danışmış, büyük çoğunluk çıkma yönünde görüş belirtince O da çıkmıştı. Hendek'te de gelen gruplarla Medine'nin o yılki ürünün üçte birini onlara verme hususunda danışmış, Sa'd b. Muaz ile Sa'd b. Ubâde kabul etmeyince bundan vazgeçmişti. Hudeybiye'de de müşriklere saldırıp saldırmama hususunda danışmış, Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Biz hiç kimseyle savaşmak için değil, sadece umre yapmak için geldik" deyince onun söylediğine uymuştu.

[1636] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifk olayında da, *"Ey Müslümanlar! Eşime ithamda bulunan ve ona iftira eden kimselere ne yapayım, söyleyin. Vallahi, ailemde hiçbir kötülük görmedim. Onlar kime iftira atıyorlar? Vallahi o adam hakkında da hayır ve iyilikten başka bir şey bilmiyorum"* buyurdu.[174] İfk hadisesinde Âişe (radıyallâhu anhâ)'yı boşama hususunda Ali (radıyallâhu anh) ile Üsame (radıyallâhu anh)'a danıştı. İşte Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) savaş ve benzeri konularda sahabeleriyle istişare ederdi.

İstişare Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vacip miydi, yoksa bu sadece kalplerini hoş etmek için teşvik edilmiş mendup bir amel miydi? Bu konuda fakihlerin iki farklı görüşü vardır. Hâkim'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre O (radıyallâhu anh), *"İş hakkında onlara danış."* âyetini "Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'a danış" diye tefsir etmiştir.[175] Hâkim, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahihtir" demiştir. Kelbi de Ebû Sâlih'ten, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Bu âyet Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh) hakkında

174 Buhârî, 4757.

175 Senedin rivâyet zincirindeki râvîler Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Fakat bu ikisine mahsus bir şey değildir, buna başkaları da dâhildir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir esirleri konusunda Ebû Bekir, Ömer, Sa'd b. Muaz ve başkalarına danışmış, (ifk hadisesinde) Âişe (radıyallâhu anhâ) hakkında Ali (radıyallâhu anh) ve başkalarına danışmıştır. Hatta Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlarla bile istişare etmiştir. Hudeybiye umresinde müşrikler Müslümanları Kâbe'ye gitmekten engelleyince Ümmü Seleme'ye danışmıştır. Bununla birlikte Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in istişaresinde Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer'in ayrı bir yeri vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

nazil oldu; çünkü bunlar Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki havarisi, veziri ve Müslümanların babalarıydılar."[176]

[1637] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Ğanem'dan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'a, *"İkinize danıştığım hangi konuda ittifak ederseniz size aykırı hareket etmem."* buyurdu.[177]

[1638] İbn Merdûyeh, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Azmettiğin zaman" (karar verdiğin zaman) ifadesindeki azmetmenin ne mânâya geldiği soruldu, *"İstişare ehli kimselere sorup sonra ona uymaktır."* buyurdu.[178]

[1639] İbn Mâce Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"İstişare edilen kimse güvenilir kimse (olmalı)dır."*[179] Bunu Ebû Dâvûd ve Tirmizî de-hasen olduğunu söyleyerek- rivâyet etmişlerdir.

[1640] İbn Mâce daha sonra İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İstişare edilen kimse güvenilir kimse (olmalı) dır."*[180] Bunu sadece İbn Mâce rivâyet etmiştir.

[1641] İbn Mâce, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biri kardeşine danıştığında danıştığı kimse ona fikir versin."* Bunu da yine İbn Mâce'den başkası rivâyet etmemiştir.

"Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven." Yani, istişare edip karar verince de onda Allah'a tevekkül et. *"Şüphesiz Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever."*

---

176 Böylesi senet hüccet olamaz. Zîra asıl ismi Muhammed b. Saib olan Kelbi, hadisi metruk ve yalancılıkla suçlanan biridir. Onun hocası da çok zayıftır.

177 Münkerdir. Ahmed b. Hanbel (4/227) rivâyet etmiş, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (9/53): İbn Ğanem Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hiçbir hadis işitmemiştir. Diğer râvî Şehr b. Havşeb müdellis olup burada da an'anlı rivâyette bulunmuştur. Rivâyet mevzuya yakın derecede münkerdir.

178 Bunun hiçbir senedini bulamadım. Metin de gariptir. Görünüşe bakılırsa mevzu gibidir.

179 Ebû Dâvûd, 5128; Tirmizî, 2823; Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 256. Senedi sahihtir ve şahitleri de vardır.

180 İbn Mâce (3746) rivâyet etmiştir. Busayri, Zevaid'de şöyle der: Ebû Saîd hadisinin senedi sahih, râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

"Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder?" Burada ifade edilen aynen, daha önce geçen *"Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır."* (Âl-i İmrân, 126) âyetinde ifade edilen gibidir. Yüce Allah daha sonra mü'minlere kendisine tevekkül etmelerini emrederek şöyle buyuruyor: *"Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar."*

"Bir peygambere, ganimet malına (ümmet malına) hıyanet etmek yaraşmaz." İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve birçok ilim erbabı bu âyetteki "ğulûl" kelimesini hiyanet ile tefsir etmişlerdir.

[1642] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Müslümanlar Bedir günü bir kadife kumaşı arayıp bulamayınca, "Belki onu Peygamber almıştır" dediler. Bunun üzerine, *"Bir peygambere, ganimet malına hıyanet yaraşmaz."* âyeti nazil oldu. Ğulûl yapmak hiyanet etmek demektir.[181]

[1643] Taberî, bu âyet hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu âyet-i kerime Bedir günü kaybolan kadife bir kumaş hakkında nazil oldu. Bazıları, "Onu belki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) almıştır" dediler ve bunu defalarca tekrarladılar. Bunun üzerine yüce Allah, *"Bir peygambere, ganimet malında (ümmet malında) ihanet etmek yaraşmaz. Kim ganimet malında hıyanet ederse, kıyâmet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir."* âyetini nazil etti.[182] Bunu Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivâyet etmiş, Tirmizî, "Hasen ve gariptir" demiştir. Bazıları bunu mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.[183] İbn Merdûyeh Mücâhid'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Münâfıklar kaybolan bir malda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i itham ettiler. Bunun üzerine yüce Allah,

181 Senedi kuvvetli değildir. Râvîlerden Müseyyeb b. Vadıh münker rivâyetlerde bulunmuştur. Huseyf hakkında da olumsuz kanaatler vardır.

182 Ebû Dâvûd, 3971; Tirmizî, 255; Taberî, 8135. Huseyf kanalıyla rivâyet etmişlerdir. Huseyf, Abdurrahman el-Cezeri'nin oğlu olup hadis rivâyetinde hata yapan saduk biridir. Bunu Vâhidi, başka bir vecihten rivâyet etmiş olup senedi zayıftır. Böylece hadis tüm tarikleriyle fena değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

183 Bazılarının mürsel olarak rivâyet etmiş olması muttasıl rivâyeti illetli yapmaz. Çünkü muttasıl senedin râvîleri Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan birçok tarikten rivâyet edilmiştir. Bk. Taberî, 8135, 8136.

Scanned with CamScanner

"Bir peygambere, ganimet malında (ümmet malında) ihanet etmek yaraşmaz." âyetini nazil etti. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan buna benzer birçok rivâyet vardır.

Âyette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emaneti ulaştırma, ganimeti taksim etme ve başka her konuda hiyanetten uzak olduğu ifade edilmektedir. Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: *"Bir peygambere, ganimet malında (ümmet malında) ihanet etmek yaraşmaz."* Yani, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazı müfrezelere verip bazılarına vermezlik yapmaz. Dahhâk da böyle demiştir. Muhammed b. İshâk der ki: *"Bir peygambere, ganimet malında (ümmet malında) ihanet etmek yaraşmaz."* Yani, kendisine gelen vahyin bir kısmını terk ederek ümmetine tebliğ etmemek O'na yaraşmaz. Hasan-ı Basrî, Tâvûs, Mücâhid ve Dahhâk buradaki fiili (أن يَغُلّ yerine) "أن يُغَلّ" şeklinde okumuşlardır ki, o durumda mânâ, "Bir peygambere ihanet edilmesi hiç yakışık almaz"dır. Katâde ve Rebî' b. Enes der ki: Bu âyet-i kerime Bedir günü nazil oldu. Zîra o gün sahabelerden bazıları hiyanet etmişlerdi. İmam Taberî bunu onlardan rivâyet etmiş, sonra bazı isimler zikrederek onların bu kıraate "hıyanet ile suçlanmak" mânâsı verdiklerini söylemiştir.

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Kim ganimet malında hıyanet ederse, kıyâmet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese -asla haksızlığa uğratılmaksızın-kazandığı tastamam verilir."* Bu büyük bir tehdit ve şiddetli bir vaiddir.

(Ümmetin Ortak Malını Zimmetine geçirme Hususundaki Hadisler:)

Sünnette gelen birçok hadiste emanete hiyanetten nehyedilmiştir.

[1644] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mâlik el-Eşcai'den, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah katında en büyük hiyanet bir kulaç arazide yapılan hiyanettir. İki adamı bir arazide veya evde komşu iken biri diğerinin bir kulaç arazisini kendi arazisine katar. Katınca o araziyi yedi katıyla kıyâmet gününe kadar boynuna geçirmiş olur."*[184]

184 Ahmed b. Hanbel, 5/341. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (üzere 175) bunun senedini hasen saymıştır. Hadisin ayrıca şahitleri de bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

[1645] Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde, Said b. Zeyd (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim bir karış yeri zorla zimmetine geçirirse, o yer kıyâmet günü yedi katıyla birlikte boynuna geçirilir."*[185]

[1646] İmam Ahmed b. Hanbel, Müstevired b. Şeddad'dan şöyle rivâyet etmiştir: Ben Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Kim işimizin başına geçip vali olursa; evi yoksa alsın, eşi yoksa evlensin, hizmetçisi yoksa hizmetçi tutsun, bineği yoksa binek edinsin. Kim de bunların dışında bir şey alırsa o emanete hiyanet etmiştir."*[186] İmam Ahmed b. Hanbel bunu böyle rivâyet etmiştir.

[1647] Ebû Dâvûd ise başka bir senet ve farklı bir metinle şöyle rivâyet etmiştir:..Müstevrid b. Şeddad'dan (radıyallâhu anh): Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Kim valimiz olursa eş edinsin. Hizmetçisi yoksa hizmetçi tutsun. Evi yoksa ev edinsin."* Ebû Bekir[187] der ki: Bana bildirildiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş: *"Kim bundan başka bir şey edinirse o haindir veya hırsızdır."*[188]

[1648] (Başka bir hadis): İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü meleyen bir koyunu taşırken ve "(İmdadıma yetiş) Ey Muhammed, ey Muhammed!" derken görmeyeyim. O vakit ben, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ etmiştim." diyeceğim. Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü böğüren bir deveyi taşırken ve "Ey Muhammed, ey Muhammed!" derken görmeyeyim. O vakit ben, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ etmiştim." diyeceğim. Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü kişnemekte olan bir atı taşırken ve "Ey Muhammed, ey Muhammed!" derken görmeyeyim. O vakit ben, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ etmiştim." diyeceğim. Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü kuru bir deri (post) taşırken ve "Ey Mu-*

185 Buhârî, 2452; Müslim, 1610; Ahmed b. Hanbel, 1/188; İbn Hibbân, 3159.

186 Ahmed b. Hanbel, 4/229 (hadis no: 17554). Râvîlerden İbn Lehia'nın zayıf olması sebebiyle hadisin senedi zayıftır.

187 Muhtemelen o Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tır. Bk. Muhtasar-ı Sünen-i Ebû Dâvûd (Ahmed Şakir tahkikli) 4/201.

188 Ebû Dâvûd, 2945 rivâyet etmiştir. Râvîlerden Mûsâ b. Verdan'ın [illegible] sebebiyle hadisin senedi zayıftır. Metin de gariptir.

Scanned with CamScanner

hammed, ey Muhammed!" derken görmeyeyim. O vakit ben, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ etmiştim." diyeceğim."[189] Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hiçbir kitabında yoktur.

[1649] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Humeyd es-Saidi'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ezd kabilesinden İbn Lütbiye adında birini zekât toplamak için görevlendirdi. Adam görevden döndükten sonra, "Bunlar sizin, şunlarsa bana hediye edildi." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) minbere çıkarak şu konuşmayı yaptı: *"Ne oluyor görevlilere de onları mal toplamak için gönderiyoruz, sonra geliyor ve "Bunlar sizin, şunlar ise bana hediye edildi." diyorlar. O babasının ve annesinin evinde oturup bekleseydi onlar kendisine hediye edilir miydi, edilmez miydi? Muhammed'in canı elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, sizden herhangi bir kimse bundan bir şey getirirse kıyâmet günü onu boynunda getirecektir. O deveyse böğürerek, inekse böğürerek, koyunsa meleyerek gelir."* Sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini koltuk altlarının beyazlığını göreceğimiz derecede havaya kaldırdı ve üç defa, *"Allah'ım! Tebliğ ettim mi?"* dedi.[190] Râvilerden Hişam b. Urve'nin şu ziyadesi vardır: Ebû Humeyd şöyle dedi: "Bunu gözlerim gördü ve kulaklarım işitti. Zeyd b. Sabit'e sorun." Bu iki hadisi Buhârî ve Müslim de Süfyân b. Uyeyne'nin nakliyle rivâyet etmişlerdir. "Zeyd b. Sabit'e sorun" ifadesi Buhârî'de de vardır.

[1650] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Humeyd'den, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Memurların aldıkları hediyeler hiyanettir"*[191] Bu hadis sadece İmam Ahmed

189 Taberî (8157) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Senedi hasen, metin de doğrudur. Bu, Buhârî ile Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyeti olarak varit olmuştur. Bk. ed-Durru'l-Mensur, 2/163.

190 Buhârî, 6979; Müslim, 1832; Ahmed b. Hanbel, 5/423, 424; İbn Hibbân, 4515.

191 Metin hasendir. Ahmed b. Hanbel (5/424), Beyhakî (10/138) ve -Mecmau'z-Zevâid'de (4/151) ifade edildiği üzere- Taberânî rivâyet etmişlerdir. Heysemî şöyle demiştir: "Senetteki İsmail b. Ayyaş Hicazlıdır ve zayıftır, demiştir. Taberânî'nin senedinin hasen olduğunu söylemiş, sonra şöyle demiştir: Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta Câbir (radıyallâhu anh)'ın nakliyle hasen bir senetle rivâyet etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da rivâyet etmiştir, ancak ondaki Yeman b. Saîd zayıftır. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan da rivâyet etmiştir ve ondaki Humeyd b. Muâviye el-Bahili zayıftır." Böylece hadis bu şahitlerle birlikte en azından hasen derecesindedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

b. Hanbel'in rivâyet ettiği hadislerdendir. Senet bakımından zayıftır. Sanki önceki hadisten kısaltılmadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1651] (Başka bir hadis): Tirmizî, Ahkâm Kitabı'nda Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni Yemen'e göndermişti. Yola çıkmış giderken arkamdan biri gelerek (Allah Rasûlü'nün emriyle) geri çevirdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Seni niçin çevirdiğimi biliyor musun? Sakın gittiğin yerdeki insanlardan benim iznim olmadan bir mal almayasın. Çünkü o hiyanettir. Yüce Allah ise, 'Bir peygambere, ganimet malında (ümmet malında) ihanet etmek yaraşmaz. Kim ganimet malında hıyanet ederse, kıyâmet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir.' buyuruyor. Seni bunun için getirttim. Şimdi işine git.*" buyurdu.[192] Tirmizî şöyle demiştir: Bu hasen ve garip bir hadistir. Onu sadece bu vecihten biliyoruz. Bu konuda Adiyy b. Amira, Büreyde, Müstevrid b. Şedad, Ebû Humeyd ve İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan da rivâyetler vardır.

[1652] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) birgün aramızda iken ayağa kalkarak hiyanetten (ğulûl) bahsetti. Hakkında büyük ve dehşet verici şeyler söyledi. Sonra şöyle buyurdu: "*Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü boynunda meleyen bir koyunu taşırken ve "Ya Rasûlallah! bana yardım et!" derken görmeyeyim. Ben ona, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ etmiştim." diyeceğim. Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü kişneyen bir atı boynunda taşırken ve "Ya Rasûlallah! bana yardım et!" derken görmeyeyim. Ben ona, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ etmiştim." diyeceğim. Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü boynunda çığlık atan bir canı (ganimetten çaldığı köleyi veya çocuğu) taşırken ve "Ya Rasûlallah! bana yardım et!" derken görmeyeyim. Ben ona, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ etmiştim." diyeceğim. Sakın sizden kimseyi kıyâmet günü boynunda parlak elbiseler taşır-*

192 Tirmizî (1335) Muaz'dan (radıyallâhu anh) rivâyet etmiş ve "Gariptir. Sadece Dâvûd el-Evdi'nin rivâyetiyle biliyoruz." diyerek zayıf olduğunu ifade etmiştir. Bunu sadece o rivâyet etmiştir. Ganimet vs. malından almaktan nehiy hakkında ise Müellifin de zikredeceği bir hadis vardır.

Scanned with CamScanner

ken ve "Ya Rasûlallah! bana yardım et!" derken görmeyeyim. Ona da, "Allah katında senin için hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ etmiştim." diyeceğim."[193] Bunu Buhârî ile Müslim de Ebû Hayyan'ın rivâyetiyle tahric etmişlerdir.

[1653] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Adiyy b. Amira el-Kindi'den şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey insanlar! Sizden kim bir işimiz için görevlendirilir de bir iğne veya daha değerli bir şeyi bizden gizlerse, o hiyanet olup kıyâmet günü onu yanında getirir."* buyurdu. Bunun üzerine şu anda şekli gözümün önünde olan Ensar'dan es-mer birisi (râvilerden Mücalid: O Said b. Ubâde'dir, demiştir) kalkarak, "Ya Rasûlallah! Benden bu görevi geri alın!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Neden?"* diye sordu. Adam, "Seni şöyle şöyle derken duydum" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Onu şimdi de söylüyorum; her kimi bir işle görevlendirdiysek onu azı ve çoğuyla getirsin. Daha sonra ondan kendisine verileni alsın, verilmeyene dokunmasın."*[194] Bunu Müslim ve Ebû Dâvûd da birçok tarik yoluyla İsmail b. Ebî Halid'den rivâyet etmiştir.

[1654] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Râfi'den (radıyallâhu anh) şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazen ikindiden sonra Abduleşhel oğullarının mahallesine gidip onlarla sohbet eder ve akşama hızlıca (Mescid-i Nebevî'ye) geri inerdi. Ebû Râfi der ki: Bir defasında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşam namazı için hızlıca (Mescid-i Nebevî'ye) giderken Baki mezarlığından geçti. İki defa, *"Off off, yazıklar olsun sana, yazıklar olsun sana!"* dedi. Bu beni çok üzdü. Beni kastettiğini sanarak biraz geriden yürüdüm. *"Ne oldu sana, yürüsene!"* buyurdu. "Ben bir şey mi yaptım ya Rasûlallah?" dedim. *"Ne oldu ki?"* diye sordu. "Bana yazıklar olsun, dediniz" dedim. *"Hayır! Burası filanın kabridir. Falan kabilenin zekâtını getirmesi için görevlendirmiştim. O da çizgili bir elbiseyi kendisine almış. Şimdi kendisine ateşten böyle bir elbise giydirilmiş"* buyurdu.[195]

---

193 Buhârî, 3073; Müslim, 1831; Ahmed b. Hanbel, 2/426; İbn Hibbân, 4848.

194 Müslim, 1833; Ebû Dâvûd, 3581; Ahmed b. Hanbel, 4/192; İbn Hibbân, 5078.

195 Ahmed, 6/392 (Hadis no: 26641); Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 935. Ebû Râfi''den. Ebû Râfi soyundan Menbuz dışındaki râvîler sikadır. O ise Takrib'de ifade edildiği gibi makbul biridir. Dolayısıyla hadis fena değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

[1655] (Başka bir hadis): İmam Ahmed'in oğlu Abdullah, Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimet alınan deveden bir kılı alır ve şöyle buyururdu: *"Benim bundaki hakkım ancak sizin hakkınız gibidir. Ganimetten vs. zimmetinize mal geçirmekten sakının. Çünkü o kıyâmet günü sahibi için rezillik sebebidir. İpi, iğneyi ve bunlardan değerli şeyleri, her şeyi teslim edin. Beldenizde iken ve yolculukta, yakın-uzak tüm düşmanlarla cihad edin. Çünkü cihad cennet kapılarından bir kapıdır. Allah onunla kişiyi hüzün ve kederden kurtarır. Allah'ın koyduğu had cezalarını yakın-uzak herkeste uygulayın. Allah yolunda kimsenin kınamasından çekinmeyin."*[196] Bunu İbn Mâce de rivâyet etmiştir.

[1656] (Başka bir hadis): Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İplik ve iğneyi dahi teslim edin. Çünkü ganimet vs. den mal aşırmak kıyâmet gününde sahibi için utanç, rezalet ve ateştir."*[197]

[1657] (Başka bir hadis): Ebû Dâvûd, Ebû Mes'ud el-Ensârî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni zekât toplamak için gönderdi ve gönderirken şöyle buyurdu: *"Git bakalım ey Ebû Mes'ud! Sakın seni kıyâmet gününde, zekât malından zimmetine geçirdiğin deveyi sırtında ve böğürür halde bulmayayım."* Ben, "Öyleyse gitmiyorum" dedim. *"O durumda seni zorlamam"* buyurdu.[198] Bunu sadece Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

[1658] (Başka bir hadis): İbn Merdûyeh, Büreyde (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Bir taş cehennem'e atılır da dibine doğru yetmiş yıl yol alır da dibine*

196 Ahmed b. Hanbel (5/330) bu lafızla, İbn Mâce de (2850) başka vecihte rivâyet etmiştir. Busayri, Zevaid'de bunun İsa b. Sinan sebebiyle illetli olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân da başka bir vecihten ve daha uzun bir lafızla rivâyet etmiş, Şuaby el-Arnavuti, el-İhsan'da bu hadisi hasen saymıştır. Bunun bir de Ahmed (4/127) ile Taberânî'nin (18/259) İrbad b. Sariye'nin rivâyetiyle gelen bir şahidi bulunmaktadır. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (5/338), "Bunda İrbaz kızı Ümmü Habibe vardır. Hakkında sika olduğunu söyleyen veya cerh eden hiç kimse görmedim" demiştir.

197 Ebû Dâvûd, 2694; Nesâî, 6/262; Abdurrezzak, 9498; Ahmed b. Hanbel, 2/184. Senedi hasendir ve bir de şahidi vardır. Ayrıca bk. Tefsir-i Kurtubî, 1882.

198 Ebû Dâvûd, 2947; Hâkim, 1/406. Hâkim Buhârî ve Müslim'in sıhhat koşullarını taşıdığını söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. O kimselerdir.

Scanned with CamScanner

ulaşmaz. Hiyanet malı da getirilip sahibiyle birlikte atılır ve sahibine "onu getir" denilir. İşte Allah'ın (c.c) 'Kim ganimet malında hıyanet ederse, kıyâmet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir.' buyruğunda anlatılan budur."[199]

[1659] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hayber günü Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir grup, "Filan şehid oldu, filan şehid oldu." diyerek geldiler. Bir adamın başına geldiklerinde onun için de, "Filan da şehid olmuş" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Asla! Ben onu zimmetine geçirdiği elbise -veya abaye- ile birlikte cehennem'de gördüm"* buyurdu. Sonra: *"Ey Hattab'ın oğlu (Ömer)! Gidip insanlara cennet'e sadece mü'minlerin gireceğini duyur."* buyurdu. Ben de çıkıp, "İyi bilin ki, cennet'e sadece mü'minler girecektir." dedim.[200] Bunu Müslim ve Tirmizî de İkrime b. Ammar'dan itibaren aynı senetle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen-sahih hadisdir" demiştir.

[1660] (Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan başka bir tarik): İmam Taberî, Abdullah b. Üneys'ten şöyle nakleder: Bir gün Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile zekât hakkında karşılıklı konuşuyorduk. "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zekât malını zimmete geçirmekten bahsederken, "Kim bir deve veya koyunu zimmetine geçirirse onu kıyâmet günü beraberinde taşır." dediğini duymadın mı? dedi. Ben, "Duydum" dedim.[201] Bunu İbn Mâce de rivâyet etmiştir.

[1661] (Başka bir hadis): İmam Taberî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd b. Ubâde'yi zekât toplamak için gönderdi ve *"Ey Sa'd! Sakın ha; kıyâmet günü böğürerek taşıyacağın bir deveyle gelme!"* buyurdu. Sa'd, "Ya Rasûlallah! ne zekâtı alırım, ne de onu getiririm" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu zekât toplamaktan muaf tuttu.[202] İmam Taberî daha sonra Ubeydullah'ın Nâfi''den nakliyle rivâyet etmiştir.

---

199 Senedi zayıftır. İki illeti vardır. Birincisi Ahmed b. Eban'dır. Onun biyografisini bulamadım. Diğeri Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe ise birçok kimse tarafından cerh edilmiştir.

200 Müslim, 114; Tirmizî, 1574; Ahmed b. Hanbel, 1/30.

201 İbn Mâce, 1810; Ahmed b. Hanbel, 3/498 (Hadis no: 15633); Taberî, 15633; Taberî, 8161. Senedi fena değildir. Râvîlerden Mûsâ b. Cübeyr'i İbn Hibbân ile Zehebî sika saymışlardır. Metnin de şahitleri bulunmaktadır.

202 Taberî iki tarikten (8162, 8163) rivâyet etmiş olup bunlar sahihtir.

Scanned with CamScanner

[1662] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Sâlim b. Abdullah'tan şöyle nakleder: Mesleme b. Abdulmelik ile birlikte Rum diyarında (cihadda) idik. Bir adamın eşyaları arasında ganimetten çalınmış bir mal bulundu. Bunu Sâlim b. Abdullah'a sorunca o şöyle dedi: "Bana babam Abdullah, (babası) Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kimin eşyaları arasında çalıntı ganimet malı bulursanız onu (çalıntı malı) yakın"* (sanıyorum "ona da vurun" dedi) Bunun üzerine çalıntı mal pazara çıkarıldı. Onun içinde bir de Kur'ân bulundu. Sâlim'e sordum. "Onu sat ve parasını tasadduk et." dedi.[203] Bunu Ali b. el-Medînî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de Abdulaziz b. Muhammed ed-Deraverdi'nin nakliyle rivâyet etmişlerdir. Ali b. el-Medînî, Buhârî ve başkaları, "Bu Ebû Vakıd'ın naklettiği münker bir rivâyettir" demişlerdir. Dârekutnî de, "Sahih olan bunun sadece Sâlim'in fetvası olduğudur" demiştir. Ahmed b. Hanbel ve takipçisi âlimler bu hadisin gerektirdiği şekilde fetva vermişlerdir. Emevi de ... Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Ganimetten mal çalan kimse cezası, yükünün çıkarılıp ganimet malıyla birlikte toptan yakılmasıdır. Emevi daha sonra Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Ganimetten çalan kimsenin yükü toplanıp yakılır. Kölenin had cezasından daha az sayıda değnek vurulur. Ganimetteki hissesinden de mahrum edilir.

Ancak İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî ile cumhûr-u ulemâ bundan farklı bir görüş beyan ederek, "Ganimet malından çalanın eşyası yakılmayıp sadece çaldığı mal miktarına uygun bir ta'zir cezası[204] verilir" demişlerdir. İmam Buhârî, "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ganimet malından çalan kimsenin cenâze namazını kılmaya yanaşmamış, fakat eşyasını da yaktırmamıştır" demiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1663] İmam Ahmed b. Hanbel, Cübeyr b. Mâlik'ten şöyle nakleder: (Müslümanları tek bir mushafta toplama amacıyla Hz. Osman (radıyallâhu anh) tarafından) mushafların yakılma emri verilince İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), "Kim bir mushafı zimmetine geçirebilirse geçirsin. Zîra bir kimse neyi

203 Ahmed (1/22), Ebû Dâvûd (2713), Tirmizî (1461) ve İbn Adiyy (4/58, 59) rivâyet etmişlerdir. Tüm rivâyetlerdeki râvî Sâlih b. Muhammed b. Zaide çok zayıftır. Tirmizî bu hadisin zayıf olduğunu şöyle ifade etmiştir: Bu gariptir. Buhârî'ye bu hadisi sordum da, "Bunu Sâlih b. Muhammed el-Leysi rivâyet etmiştir. O ise rivâyeti münker biridir.

204 Ta'zir cezası: Âyet ve hadislerle had cezası konulmamış olan suçlar veya bazı günahlar için İslâm devletinin serbestçe belirleyip uyguladığı cezalara denir. (Çevirmen).

Scanned with CamScanner

zimmetine geçirirse kıyâmet günü onunla gelecektir." dedi. Sonra ekledi: "Ben bunu Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağzından yetmiş defa işittim. Şimdi Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağzından işittiğim bir şeyi terk mi edeyim?"[205] Vekî', tefsirinde, İbrâhim en-Nehaî'den şöyle nakleder: Mushafların yakılması emredilince İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), "Ey insanlar, mushafları zimmetinize geçirin. Çünkü kim neyi zimmetine geçirirse kıyâmet günü onunla gelecektir. mushaf sizin kıyâmet günü birlikte geleceğiniz ne güzel bir zimmete geçirilmiş şeydir (ğulûl)!" dedi.

[1664] Ebû Dâvûd, Semûre b. Cündeb'den şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ganimet ele geçirildiğinde Bilal'e emrederdi, o da insanlara duyuru yapar, insanlar da ellerinde bulunan ganimet mallarını getirirlerdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun beşte birini ayırır, kalanını bölüştürürdü. Bir gün yapılan duyuru sonrasında bir adam elinde kıldan bir yularla çıkageldi ve "Ya Rasûlallah! İşte ganimetten ele geçirdiğimiz eşyalardandı" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa, *"Sen Bilal'i duyuru yaparken işitmiş miydin?"* dedi. Adam, "Evet" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Öyleyse onu getirmeni ne engelledi?"* dedi. Adam özür diledi, fakat Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Asla! Sen kıyâmet günü onunla geleceksin. Bunu senden kabul etmeyeceğim"* buyurdu.[206]

Âyetlerin tefsirine dönelim:

"Allah'ın hoşnutluğunu gözetenle Allah'ın hışmına uğrayan bir olur mu hiç? Berikisinin yeri cehennemdir. Cehennem ise ne kötü bir varış noktasıdır." Yani, Allah'ın koyduğu kurallarda O'nun rızasını gözeterek bu sayede rızasını ve bol sevabını kazanan ve dehşet verici azabından korunan kimse ile, Allah'ın gazabını hak edip onu kendinden ayrılmaz ve kaçınılmaz kılan, kıyâmet günü yurt ve yuvası cehennem olan -ki orası ne kötü varış yeridir- kimse bir olur mu? Bu âyetin Kur'ân'da pek çok benzeri olup bazıları şunlardır: *"Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar."* (Ra'd, 19) *"Şu halde, kendisine güzel bir vaatte bulunduğumuz kimse -ki ona kavuşacaktır- (sırf) dünya hayatının geçici menfaat ve zevkini yaşattığımız, sonra kıyâmet*

205 Mevkûf ve sahihtir.

206 Semûre'nin rivâyetini bulamadım. Bilakis bunu Ebû Dâvûd (2712), Hâkim (2/127), Hâkim (2/213) Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

gününde (azap için) huzurumuza getirilenler arasında bulunan kimse gibi midir?" (Kasas, 61)

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Onlar Allah katında derece derecedirler. Allah onların yaptıklarını görmektedir."* Hasan-ı Basrî ve Muhammed b. İshâk bunu şöyle tefsir etmişlerdir: İyilik sahipleriyle kötülük sahipleri derece derecedirler. Ebû Ubeyde ve Kesâî ise, "Cehennem'deki yer ve makamlarının derecesi farklı farklıdır" diye tefsir etmişlerdir. Yani, her birinin cennet'teki makamları ve cehennem'in dibindeki yerleri farklı derecelerdedir. Nitekim yüce Allah başka bir yerde *"Herbirinin işlediklerine karşılık dereceleri vardır."* (En'âm, 132) buyurmuştur. Bu yüzden yüce Allah âyetin sonunda, *"Allah onların yaptıklarını görmektedir."* buyuruyor. Yani, onlara karşılıklarını olduğu gibi verecek; hiçbir iyiliklerini eksiltmeyip yapmadıkları hiçbir kötülüğü eklemeyecek, bilakis her çalışanın çalıştığının karşılığını aynen verecektir.

"Andolsun ki içlerinden...bir peygamber göndermekle", yani kendisiyle konuşabilmeleri, soru sorabilmeleri, sohbet edip faydalanabilmeleri için kendi cinslerinden (insanlardan). Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Kaynaşmanız için size kendinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun âyetlerindendir."* (Rûm, 21) Âyetteki "kendinizden" ifadesinden kasıt "kendi cinsinizden(insanlardan)"dir. Yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor."* (Kehf, 110) *"(Rasûlüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı."* (Furkân, 20) *"Senden önce de ancak şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz kişiler gönderdik."* (Yusuf, 109) *"Ey cin ve insan topluluğu, içinizden... peygamberler gelmedi mi?"* (En'âm, 130) Kendilerine gönderilen Peygamberin kendi cinslerinden olması en büyük nimetlerdendir. Zîra bu insanlara, onunla konuşabilme ve anlamak için kendisine başvurma imkânı sağlar. O yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Kendilerine Allah'ın âyetlerini"*, yani Kur'ân'ı *"okuyan, kendilerini temizleyen"* yani; nefislerinin, şirk ve cahiliyye döneminde iç içe bulunduğu pis ve iğrenç huy ve hallerden temizlenmesi ve arınması için kendilerine iyilikleri emredip kötülüklerden sakındıran, *"kendilerine Kitap ve hikmeti"*, Kur'ân ve Sünnet'i *öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapkınlık"*, yani herkesçe malum olan açık bir azgınlık ve cehalet *"içinde idiler."*

Scanned with CamScanner

Yenilgideki Hikmetler:

أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾ وَمَآ أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

165. Onları iki misline uğrattığınız bir musibete kendiniz uğrayınca, "Bu nereden?" dediniz. De ki: O, kendi kusurunuzdandır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

166. İki ordu karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, bu da mü'minleri ayırt etmesi içindi.

167. Bir de münafıkları ortaya çıkarması için idi. Bunlara, "Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın" denildiği zaman, "Bir savaş olacağını bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik" dediler. Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler. Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Halbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir.

168. (Evlerinde) oturup da kardeşleri hakkında, "Bize uysalardı öldürülmezlerdi" diyenlere de ki: Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım!

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Onları"* Bedir günü *"iki misline uğrattığınız bir musibete"* (zira o gün müşriklerden yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmiş kişiyi esir almışlardı) *"kendiniz uğrayınca"*, Uhud savaşında sizden yetmiş kişi şehid

Scanned with CamScanner

edilince, *"Bu nereden?"* Yani, "Bu nereden başımıza geldi?" *"dediniz. De ki: O, kendi kusurunuzdandır."*

[1665] İbn Ebî Hâtim, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Uhud günü, evvelki yıl Bedir'de ele geçirdikleri esirleri fidye karşılığı serbest bırak-tıklarının cezasını çektiler; Müslümanlardan yetmiş kişi öldürüldü, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı savaştan kaçtılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yan kesici dişi kırıldı, başındaki tolgası kırıldı ve yüzüne kan aktı. Bu olayda yüce Allah, *"Onları iki misline uğrattığınız bir musibete kendiniz uğrayınca, 'Bu nereden?' dediniz. De ki: O, kendi kusurunuzdandır."* âyetini nazil etti. Yani, bunlar, fidye almanız sebebiyledir.[207] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de, ancak daha uzun bir lafızla rivâyet etmiştir. Hasan-ı Basrî de böyle demiştir.

[1666] İmam Taberî, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Cebrâil (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammed! Allah kavminin esirleri almalarını hoş bulmadı. Sana onları iki şey arasında muhayyer bırakmanı emrediyor; ya getirilip boyunları vurulur veya onları fidye karşılığı serbest bırakırsınız, fakat sizden aynı sayıda kişi öldürülür." Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları toplayıp onlara bunu bildirince şöyle dediler: "Onlar bizim akrabalarımız ve kardeşlerimizdir. Onlardan fidye alalım da düşmanlarımıza karşı güçlenelim. Bizden de onların sayısınca şehid verelim. Bunda hoşlanmayacağımız bir durum yoktur." Uhud günü de Müslümanlardan yetmiş kişi, Bedir savaşı esirleri sayısı kadar kimse şehid edildi.[208] Bunu Tirmizî de rivâyet etmiş ve "Hasen ve garip bir hadistir. Bunu sadece İbn Ebî Zaide'nin rivâyetiyle biliyoruz." demiştir. Ebû Üsame de Hişam'dan bunun benzerini rivâyet etmiştir. İbn Sirin, Ubeyde kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Muhammed b. İshâk, İbn Cüreyc, Rebî' b. Enes ve Süddî ise, *"De ki: O, kendi kusurunuzdandır."* cümlesini şöyle tefsir etmişlerdir: Bu bela, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizden okçulara "Yerinizden ayrılmayın" diye

207 Senedi kuvvetli değildir. Râvîlerden Kurad'ın asıl ismi Abdurrahman b. Ğazevan'dır ve münker rivâyetlerde bulunmuştur.

208 Taberî (8190) aynen bu lafızla, Tirmizî (1567) ve Nesâî Sünen-i Kübrâ'da (8662) yakın bir lafızla rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen-garib bir hadistir" demiştir. Sahih olan bunun mürsel rivâyetidir. Metin de gariptir. İnşallah, rivâyetlerin tamamı Enfâl sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

emrettiği halde, onların emre uymamasından dolayı başınıza gelmiştir. *"Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter."* Yani, Allah (c.c) dilediğini yapar, istediği hükmü verir. Hükmünde O'na (c.c) hesap soracak hiç kimse yoktur.

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"İki ordu karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur"* Yani, sizin düşmandan kaçmanız, onların sizden bir takım kimseleri öldürüp bazılarını da yaralamaları Allah'ın kaza ve takdiriyle olmuştur ve bunda Allah'ın hikmetleri vardır. *"Bu ise mü'minleri ayırt etmesi içindi."* Yani, sarsılmayıp sabır ve sebat eden mü'minleri ortaya çıkarmak içindi. *"Bir de münafıkları ortaya çıkarması için idi. Bunlara: 'Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın' denildiği zaman, 'Bir savaş olacağını bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik' dediler."* Burada kastedilenler Uhud'a giderlerken yarı yolda Abdullah b. Übeyy'le birlikte geri dönen onun adamları kastedilmiştir. Bazı mü'minler de ardlarından giderek onları geri (Uhud'a) dönmeye, savaşmaya ve Müslümanlara yardım etmeye teşvik ediyor, "Hiç olmazsa gelip savunma yapın" diyorlardı. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime, Said b. Cübeyr, Dahhâk, Ebû Sâlih, Hasan-ı Basrî ve Süddî, *"Def edin"* cümlesini (savunun) "Müslümanların sayısını kalabalıklaştırın" diye tefsir etmişlerdir. Hasan b. Sâlih, "Duanızla (şerlerini) def edin" diye tefsir etmiştir. Bir başkası ise, "Sınır tutun, bekçilik yapın" diye tefsir etmiştir.

Ancak onlar şu bahaneyi ileri sürdüler: *"Bir savaş olacağını bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik."* Mücâhid der ki: Yani, bir savaş yapacağınızı bilseydik sizinle gelirdik. Ama siz savaş yapmayacaksınız ki!

[1667] Muhammed b. İshâk der ki: Bana Muhammed b. Müslim ez-Zührî, Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân Asım b. Ömer b. Katâde ve Husayn b. Abdurrahman b. Arm b. Sa'd b. Muaz ile başka âlimlerimiz şöyle anlattılar: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) on bin kişilik ashabıyla Uhud'a gitmek üzere yola çıktı. Uhud ile Medine arasındaki Şavt denen yere vardıklarında Abdullah b. Selûl, "Muhammed başkalarının sözünü dinleyerek Medine'den çıktı. Benim sözümü ise dinlemedi. Vallahi ey insanlar, biz bugün ne için öldürüleceğimizi bile bilmiyoruz" diyerek ordunun üçte biriyle Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ayrıldı. Kendisine uyan bu münâfıklar ve imanları zayıf kimselerle Medine'ye geri döndü. Beni Seleme oğullarından Abdullah b. Amr b. Haram arkalarından gitti ve "Ey milletim! Size Allah'ı hatırlatıyo-

Scanned with CamScanner

rum; sakın ha, düşmanlarınızın gelip yurdunuza dayandığı şu vakitte Peygamberinizden ve milletinizden desteğinizi çekmeyin." diyerek geri çevirmeye çalıştı. Onlarsa, "Biz sizin savaşacağınızı bilseydik sizi yalnız bırakmazdık. Fakat bir savaş olacağı düşüncesinde değiliz" dediler. Ona güçlük çıkararak Medine'ye dönmekten başkasını kabul etmeyince Abdullah b. Amr onlara, "Allah düşmanları! Allah sizi uzak eylesin. Allah bizi sizin yardımınıza gerek bıraktırmayacaktır." dedi ve Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geri geldi.[209]

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler."* Âlimler bu âyeti kişinin hâlinin değişebileceğine, bir halde imana daha yakın, başka bir halde küfre daha yakın olabileceğine delil getirmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ, *"Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler."* buyurmuştur. Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı."* Yani onlar kendilerinin dahi inanmadıkları sözleri söylüyorlar. Bunlardan biri, *"Bir savaş olacağını bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik"* sözleriydi. Çünkü Bedir gazvesinde eşraflarının başına gelenlerden dolayı Müslümanlarla savaşmak için içleri yanıp tutuşan ve uzak bir beldeden gelmiş bir müşrik ordusunun olduğunu kesin olarak biliyorlardı. Sayıca Müslümanlardan kat kat fazla olan bu orduyla Müslümanlar arasında bir savaş kaçınılmazdı. Yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"Halbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir."*

Allah Teâlâ daha sonra şöyle buyuruyor: *"(Evlerinde) oturup da kardeşleri hakkında, 'Bize uysalardı öldürülmezlerdi'* yani, danıştıklarında söylediğimiz 'Medine dışına çıkmayıp orada kalma yönündeki görüşümüze uysalardı öldürülenlerle birlikte öldürülmezlerdi' *diyenlere de ki: Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım!"* Yani, kişi evinde oturmakla öldürülmek ve ölmekten kurtulabiliyorsa sizin hiç ölmemeniz gerekir. Oysa sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile ölüm size mutlaka gelecektir. Eğer sözünüzde haklıysanız ölümü kendinizden def edin bakalım! Mücâhid, Câbir b. Abdullah'tan şöyle nakleder: Bu âyet-i kerime Abdullah b. Selûl ile arkadaşları hakkında nazil oldu.

209 Taberî, 8192. Bunlar mürsel olup toplu halleriyle birbirlerini kuvvetlendirmektedirler. Bunu İbn Hişam, Siret'inde (3/52) İbn İshâk'ın bulunduğu bu senetle rivâyet etmiştir. Rivâyet mu'daldir. Bk. Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/221.

Scanned with CamScanner

Şehitler Ölü Değildirler:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ
يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ
بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ
الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ
لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ
وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ
﴿١٧٤﴾ إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

169. Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar.

170. Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.

171. Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.

172. Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır.

173. Bir kısım insanlar, mü'minlere, "Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!" dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve "Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!" dediler.

Scanned with CamScanner

174. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük kerem sahibidir.

175. İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun.

Tefsiri:

Yüce Allah şehitlerin bu dünyada öldürülmüş olsalar da ölü olmadıklarını, çünkü ruhlarının yerleşim diyarı olan cennet'te olup rızıklandırıldıklarını bildiriyor.

[1668] İmam Taberî, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gönderdiği ve Bi'r-i Maûne (Maûne kuyusu)nda şehit edilenler hakkında Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Sayıları kırk mıydı, yetmiş miydi, kesin olarak bilmiyorum. Söz konusu kuyunun bulunduğu yerde de Amir b. Tufeyloğulları oturuyordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sahabileri yolculuk esnasında en son bu kuyuya bakan bir mağarada konaklarlar. Sonra aralarında, "Bunlara Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mesajını kim tebliğ edecek?" diye konuşurken, içlerinden -sanıyorum- Abdullah b. Milhan, "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mesajını ben tebliğ ederim" der. Çıkıp mahallelerine gider ve evlerinin önünde bir yere gizlenir. Sonra, "Ey Bi'r-i Maûne halkı! Ben Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'nün bir elçisiyim. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur ve Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür. Öyleyse siz de Allah'a ve Rasûlü'ne iman edin." der. Evin bir yerinden bir adam mızrağıyla çıkıp gelir ve onu böğrüne saplayıp öbür tarafından çıkarır. Abdullah b. Milhan da, "Allâhu Ekber! Kâbe'nin Rabbine and olsun ki kazandım!" der (ve şehid olur). Onun izini sürerek mağaradaki arkadaşlarının yanına kadar varırlar. Amir b. Tufeyl oradakilerin hepsini öldürür. İbn İshâk der ki: Enes b. Mâlik bana şöyle anlattı: Allah Teâlâ onlar hakkında, "Bizden milletimize ulaştır ki; biz Rabb'imize kavuştuk. O bizden biz de ondan hoşnut olduk." diye bir âyet nazil oldu. Biz bunu bir süre okuduktan sonra neshedilip kaldırıldı ve *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar."* âyeti nazil oldu.[210]

210 Taberî (8224) rivâyet etmiştir. Senedi hasen, râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

[1669] İmam Müslim de Mesrûk'tan şöyle rivâyet eder: Abdullah'a, *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar."* âyetini sorduk. Dedi ki: Bunu biz de sorduk da şöyle anlatıldı: Onların ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır. Onların Arş'ta asılı kandilleri vardır. Cennet'te diledikleri yere uçar, sonra dönüp bu kandillere girerler. Rableri onlara nazar buyurup, "Arzuladığınız bir şey var mı?" diye sorar. "Cennet'te dilediğimiz yere uçabiliyoruz. Daha ne isteyelim?" derler. Rableri onlara bunu onlara üç defa söyler. Bir istek belirtmedikçe bırakılmayacaklarını anlayınca, "Ey Rabbimiz! Biz şehit olmak için ruhlarımızın tekrar bedenlerimize çevrilmesini istiyoruz." derler.

Allah (c.c) bir ihtiyaçlarının olmadığını görünce onlara isteklerini sormayı bırakır.[211] Bunun benzeri Enes (radıyallâhu anh) ile Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan da rivâyet edilmiştir.

[1670] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'tan lütuf ve ikram gören hiçbir kimse dünyaya döndürülmeyi arzulamaz. Bunu sadece şehid ister. Zîra o, şehidliğin fazilet ve üstünlüğünü gördüğünden dolayı dünyaya döndürülüp tekrar şehit olmayı arzular."*[212] Bunu Hammad tarikiyle sadece Müslim rivâyet etmiştir.

[1671] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle buyurdu: *"Biliyor musun; Allah (c.c) babana, 'Bir arzu ve temennide bulun!' buyurdu. Baban, 'Dünya'ya götürülüp tekrar şehit olmayı temenni ederim.' dedi. Allah Teâlâ da, Ben 'Onlar dünyaya hiç gönderilmeyecekler' diye hükmettim, buyurdu."*[213] Bunu bu kanalla sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim'in Sahih'leri ile diğer kaynaklarda ifade edildiğine göre Câbir (radıyallâhu anh) -ki onun asıl ismi Abdullah b. Amr b. Haram el-Ensârî'dir- Uhud savaşında şehit düşmüştür.

---

211 Müslim, 1887. Bunda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in adı geçmemektedir. Fakat bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü hükmündedir. Taberî (8205) bunu merfû olarak rivâyet etmiştir, fakat senedi zayıftır. Fakat bunun başka şahitleri olup yakında gelecektir.

212 Buhârî, 2817; Müslim, 1877; Ahmed b. Hanbel, 3/153; Ebû Ya'lâ, 2879.

213 Ahmed b. Hanbel, 3/361; Ebû Ya'lâ, 2002. Abdullah b. Ukayl sebebiyle senedi hasendir. Bunu Tirmizî (3013) başka bir vecihten uzun şekilde rivâyet etmiştir. Hâkim (3/204) sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bunun şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

[1672] İmam Buhârî, İbn Münkedir'den şöyle rivâyet etmiştir: Câbir'i şöyle derken işittim: Babam şehid edildiğinde ben ağlayarak yüzündeki örtüyü açarken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabileri beni engelliyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise beni engellemedi ve şöyle buyurdu: *"Ağlama! Melekler göğe yükseltene kadar onu kanatlarıyla gölgelendirdiler."*[214]

[1673] Buhârî, Müslim ve Nesâî de birçok tarikle yine Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: "Babam Uhud günü şehid edildiğinde ben yüzündeki örtüyü kaldırırken..."[215] Bu da yukardakine yakın bir lafızladır.

[1674] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kardeşleriniz Uhud günü şehid olunca Allah (c.c) ruhlarını yeşil kuşların karınlarına koydu. Onlar cennet'in nehirlerine uğrar, meyvelerinden yer ve Arş'ın gölgesindeki kandillerde kalırlar. Yiyecek ve içeceklerinin güzelliğini tadıp yuvalarının hoşluğunu görünce, "Keşke kardeşlerimiz Allah'ın bize neler yaptığını bilselerdi! Böylece cihada isteksiz olmaz, savaştan kaçınmazlardı." dediler. Azîz ve Celîl olan Allah da, "Ben bunu sizin yerinize onlara iletirim." buyurdu ve onlar hakkında, "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar." ile sonrasındaki âyetleri nazil etti."*[216] Bunu İmam Ahmed böyle rivâyet etmiştir. İmam Taberî ise biraz farklı senetle rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Hâkim iki farklı senetle rivâyet etmişlerdir ve biri diğerinden daha kuvvetlidir. Hâkim'in, Müstedrek'inde... Said b. Cübeyr'den, onun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyeti şöyledir: *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar."* âyeti Hamza ile (Uhud'da şehid olan) arkadaşları hakkında

---

214 Buhârî (4080) Ebû Velid et-Tahalisi kanalıyla muallak olarak rivâyet etmiş, İbn Hibbân ile Beyhakî -Delâilu'n-Nübüvve'de (3/297)- muttasıl olarak tahric etmişlerdir ve râvîleri sikadır.

215 Buhârî, 1244; Müslim, 2471; Nesâî, 4/13; Ahmed b. Hanbel, 3/298. Bunların hepsinde kendisine "Ağlama!" denilen kadın Câbir'in halası Amr kızı Fâtıma olarak geçmektedir.

216 Ebû Dâvûd, 2520; İbn Hibbân, 1/266; Ebû Ya'lâ, 331; Hâkim, 2/88. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafak etmiştir. Bunda Ebû Zübeyr'in rivâyeti an'anlıdır. Fakat Ebû Dâvûd, arada Saîd b. Cübeyr'i zikredince senet muttasıl olmuştur. Hadisin şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

nazil oldu. Hâkim sonra, "Bu, tahric etmemiş olsalar da Buhârî ile Müslim'in koşullarında bir hadistir" demiştir. Katâde, Rebî' b. Enes ve Dahhâk'tan yapılan rivâyetlere göre onlar da bu âyetin Uhud şehitleri hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir.

[1675] (Başka bir hadis): İbn Merdûyeh, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) birgün bana baktı ve *"Ey Câbir! Seni neden üzgün görüyorum?"* diye sordu. "Ya Rasûlallah! Babam şehid oldu ve ardında bir borç ve bakıma muhtaç bir aile bıraktı." dedim. Buyurdu ki: *"Sana bir şey anlatayım mı? Allah herkesle perde arkasından konuştu. Babanla ise direkt* (râvilerden Ali b. el-Medînî: yani yüzyüze, demiştir) *konuştu. Ona "Benden iste, vereyim" buyurdu. Baban, "Senden beni dünyaya göndermeni ve senin yolunda tekrar öldürülmeyi istiyorum." dedi. Yüce Allah, "Ben geçmişte insanların dünyaya tekrar döndürülmeyeceklerine hükmettim" buyurdu. Baban, "Ey Rabbim! Öyleyse halimi ardımdakilere bildir" dedi. Bunun üzerine yüce Allah, "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar." âyetini nazil etti."*[217] İbn Merdûyeh daha sonra Câbir'den başka bir tarikle benzer bir lafızla rivâyet etmiştir. Beyhakî de Delâilu'n-Nübüvve'de Ali b. el-Medînî'nin rivâyetiyle tahric etmiştir.

[1676] Beyhakî bunu ayrıca Urve'nin Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan nakliyle şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Câbir'e, *"Ey Câbir! Sana güzel bir haber müjdeleyeyim mi?"* dedi. Câbir: Evet, buyur! deyince, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şunu hissettim ki; Allah (c.c) babanı diriltti ve "Ey kulum, benden ne dilersen dile, onu sana vereceğim!" buyurdu. O, "Rabbim! Sana gereği gibi ibadet etmedim. Senden, beni dünyana döndürmeni ve böylece peygamberinle birlikte savaşarak senin yolunda tekrar öldürülmeyi isterim." dedi. Yüce Allah ise: "Geçmişte insanın dünyaya bir daha döndürülmeyeceği hükmettim." buyurdu."*[218]

---

217 Tirmizî, 3010; İbn Mâce, 2800; İbn Hibbân, 7022; Hâkim, 3/203, 204. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de, "Hasen-garib hadistir" demiştir.

218 Hâkim, 3/203; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve 3/298. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, fakat Zehebî, "Feyz b. Vesik yalancıdır" diyerek tenkit etmiştir. Bir başka illet de râvîlerden İsa b. Abdurrahman ez-Zurki'dir. Fakat hadisin şahitleri bulunmaktadır. Bir önceki hadise bk.

Scanned with CamScanner

[1677] (Başka bir hadis): İmam Ahmed, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şehidler cennet'in kapısında, bir nehrin doğduğu yerdedirler. Orada yeşil bir kubbe vardır ve rızıkları onlara cennet'ten sabah akşam getirilir."*[219] Bunu sadece İmam Ahmed rivâyet etmiştir. Bunu Taberî de Muhammed b. İshâk kanalıyla rivâyet etmiştir ki, onun senedi ceyyittir. Öyle anlaşılıyor ki şehidler çeşit çeşittir; bazılarının ruhları cennet'te gezerken bazılarının ruhları cennet girişindeki bu nehirde bulunur. Hepsinin son durağının bu nehir olup orada toplanmaları, yemeklerinin kendilerine sabah akşam getirilmesi de mümkündür. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İmam Ahmed'in Müsned'inde geçen bir hadiste her mü'minin ruhunun cennet'te olduğu ve onun meyvelerinden yediği, oradaki güzellik ve sevinci gördüğü, Allah'ın (c.c) kendisine hazırladığı izzet ve ikramı seyrettiği ifade edilmektedir. Bunun senedi de sahih, aziz ve değerlidir. Zira, senedinde izinden gidilen üç mezhep imamı vardır.

[1678] Zîra bunu İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfiî'den, o İmam Mâlik'ten... Ka'b b. Mâlik'ten şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mü'minin ruhu cennet'teki ağaçlardan (meyvelerinden) yiyen bir kuş halindedir ve Allah onu tekrar yarattığı günde bedenine geri döndürene kadar bu hâl devam eder."*[220] Başka bir hadiste, *"Mü'minin ruhu cennet'te bir kuş şeklindedir."* buyurulmuştur.

Şehidlerin ruhları ise daha önce geçtiği gibi yeşil kuşların kursaklarındadırlar. Ruhları diğer mü'minlerin ruhlarına göre yıldız gibidir. Nitekim kendi başlarına uçabilmektedirler. Kerem sahibi ve lütufkâr Allah'tan bizi iman üzere öldürmesini niyaz ederiz.

"Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar." Yani, Allah yolunda öldürülen şehidler diri olup O'nun katındadırlar. İçinde bulundukları nimet ve ihsanlardan dolayı sevinçlidirler. Kendilerinden sonra Allah yolunda şehid olan kardeşlerine, yanlarına geleceklerini ve karşılaşa-

219 Ahmed b. Hanbel, 1/266; Taberî, 8212; İbn Hibbân, 4658. Hâkim Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Senedi kuvvetlidir.

220 Mâlik, 1/240; İbn Mâce, 4271; Ahmed b. Hanbel, 3/455; İbn Hibbân, 4657.

Scanned with CamScanner

cakları şeylere dair hiçbir korku duymayacaklarını, ardlarında bıraktıklarına dair hiçbir hüzünlerinin kalmayacağını müjdelerler.

Muhammed b. İshâk der ki: Yani, geçmişte bir süre birlikte cihad eden kardeşlerinin kendilerine katılmalarına, Allah'ın (c.c) verdiği mükâfat ve nimetlerde kendilerine iştirak edeceklerinden dolayı sevinirler. Süddî der ki: Şehid olan kimseye, içinde "Yanına filan gün filan kişi, filan gün filan kişi gelecek." diye yazılı bir kağıt verilir. Onlar da, dünyada insanların yakınlarının gurbetten gelişine sevinmeleri gibi arkadaşlarının gelişine sevinirler. Said b. Cübeyr der ki: "Şehidler cennet'e girince ve orada şehidlere sunulan izzet ve ikramı görünce, "Keşke dünyadaki kardeşlerimiz de bizim bildiğimiz bu izzet ve ikramları bilseler de cihada katıldıklarında şehid olana dek canla başla savaşsalar ve bizim eriştiğimiz nimetlere erişseler!" dediler. Onların bu hâl ve düşünceleri Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bildirildi. Rableri, "Hakkınızda peygambere âyet indirdim ve hâlinizi ve içinde bulunduğunuz izzet ve ikramı haber verdim." deyince buna da sevindiler. İşte Allah'ın, *"Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar."* buyruğunda anlatılan budur.

[1679] Buhârî ve Müslim'in Enes (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettikleri Bi'r-i Maûne'de 70 Ensar'ın bir sabah vakti şehid edilmesi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kunut duasında onları şehid edenlere beddua ve lânet etmesi olayı hakkında Enes (radıyallâhu anh) şöyle der: Hatta onların hakkında bir süre tilavet ettiğimiz ve sonra neshedilen şu âyet nazil oldu: *"Bizden milletimize ulaştır ki; biz Rabb'imize kavuştuk. O bizden razı oldu biz de ondan razı olduk."*[221]

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Onlar, Allah'tan gelen nimet ve kerem in; Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler."* Muhammed b. İshâk der ki: Vaad edilen nimetleri ve bol mükâfatı gözleriyle görünce sevindiler ve mutlu oldular. Abdurrahman b. Zeyd der ki: Bu âyet şehid olan veya olmayan tüm mü'minleri kapsamaktadır. Yüce Allah peygamberlere verdiği bir ihsan ve lütuftan bahsetmişse çoğunlukla daha sonraki mü'minlere verdiği ihsan ve lütuflardan da bahsetmiştir.

221 Bu daha önce geçti. Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

"Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler." buyruğunda bahsedilenler Hamrau'l-Esed adıyla anılan günde şehid olanlardır.

[1680] Olay şöyle gerçekleşmiştir: Müşrikler Müslümanları yenilgiye uğrattıktan sonra beldelerine doğru yola çıktılar. Bir süre gittikten sonra Medine'lilerin işlerini bitirmediklerine ve köklerini kazımadıklarına pişman oldular. Bu haber Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca onları kovalamak, kendilerinin hâlâ güçlü ve kuvvetli olduklarını göstermek maksadıyla Müslümanları arkalarından gitmeye çağırdı. Bunda da sadece Uhud savaşına katılanlara izin verdi. Birazdan zikredeceğimiz sebepten dolayı sadece Câbir b. Abdullah'a (radıyallâhu anh) izin vermedi. Müslümanlar Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaat adına yaralı ve bitkin halleriyle Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu çağrısına icabet ettiler.[222]

[1681] İbn Ebî Hâtim, İkrime'den şöyle rivâyet etmiştir: Müşrikler Uhud'dan dönünce, "Ne Muhammed'i öldürdünüz, ne genç kızları esir aldınız! Yaptığınız ne kötüdür. Geri dönün!" dediler. Bunu duyan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müslümanları (Medine'den çıkarak müşrikleri karşılamaya) çağırdı, onlar da icabet ettiler. Hamrau'l-Esed (râvilerden Süfyân b. Uyeyne tereddüt ederek: Bi'r-i Ebî Uyeyne denen yere, demiştir) vardıklarında müşrikler, "Gelecek yıl gelelim" diyerek gittiler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de geri döndü. Bu Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gazvelerden sayılırdı. Hakkında şu âyet nazil oldu: *"Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler."*[223] Bunu İbn Merdûyeh de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir.

[1682] Muhammed b. İshâk der ki: Uhud gazvesi Şevval ayının on beşinde Cumartesi günü yapıldı. Ertesi gün, Yani Şevval ayının on altısında Pazar günü olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi düşmanı takibe dâvet eden bir çağrıda bulundu. Çağrıda, "Bizimle sadece, dün cihada gelenler çıksın." diyordu. Câbir b. Abdullah, "Ya Rasûlallah! Babam bana (bakıma muhtaç) yedi bacımı bıraktı." deyince Allah Rasûlü, *"Evladım! Bu kadınları başlarında erkek olmaksızın bırakıp gitmek ne sana ne de bana*

222 Bk. Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/313, 314. Bunun birçok şahidi vardır.
223 Bu mürseldir. Fakat birçok şahidi vardır. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

yaraşır. Allah Rasûlü ile cihad etme faziletini elde etmek adına seni kendime tercih edecek değilim. O yüzden sen kızkardeşlerinin yanında kal." buyurdu. O da kızkardeşlerinin yanında kaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra ona çıkması için izin verdi, o da çıktı. Zîra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çıkışı sadece düşmanı korkutma ve arkalarından geldiklerine göre kuvvetli oldukları, başlarına gelenlerin onları zayıflatmadığı ve gevşetmediği mesajını ulaştırma hedefine matuftu. Muhammed b. İshâk der ki: Bana Osman'ın kızı Âişe'nin kölesi Ebû Saib'den şöyle rivâyet edildi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Abduleşhel oğulları kabilesinden Uhud'a katılmış bir sahabesi bana şöyle anlattı: Ben ve kardeşim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Uhud savaşına katıldık ve oradan yaralı olarak döndük. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi düşmanı kovalamak için çıkılacağı duyurusunu yapınca kardeşime (bir rivâyete göre ben kardeşime-, "Vallahi elimizde bineceğimiz bir binek yoktur ve her birimiz ağır yaralıyız. Ama Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile yapılan bir savaş fırsatını kaçıracak mıyız?" dedim ve Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cihada çıktık. Benim yaram kardeşiminkinden daha hafifti. Yarası ağırlaştığında onu taşıyordum ve sonra kendisi yürüyordu. Nihâyet Müslümanlara yetiştik.[224]

[1683] İmam Buhârî, Urve'den şöyle rivâyet etmiştir: Âişe (radıyallâhu anhâ) bana şöyle dedi: "Ey yeğenim! Senin babaların Zübeyr ile Ebû Bekir de onlardandı. Allah'ın peygamberinin başına Uhud'da gelenler gelip müşrikler çekilip gidince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların tekrar dönmelerinden endişe ederek, *"Kim onların peşinden gitmek ister?"* buyurdu. Bunun üzerine aralarında Zübeyr (radıyallâhu anh) ile Ebû Bekir'in de (radıyallâhu anh) bulunduğu yetmiş kişi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çağrısına uyarak yola çıktılar.[225] Hadisi bu lafızla sadece İmam Buhârî rivâyet etmiştir. Hâkim de Müstedrek'inde Urve'den başka bir senetle rivâyet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olmakla birlikte senedi sahihtir." demiştir.[226] Bunu ayrıca İbn Merdûyeh, Said b. Mansur ve Ebû Bekir Humeydi de rivâyet et-

224 Taberî (8233) İbn İshâk'ın Hüseyn'den, onun da İkrime'den nakliyle mürsel olarak rivâyet etmiştir. Beyhakî de (3/315) İbn İshâk'ın hocalarından rivâyetiyle rivâyet etmiştir. Bunun şahitleri vardır.

225 Buhârî, 4077; Müslim, 1/241; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/312.

226 Hâkim, 2/298. Sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bir önceki hadise bk.

Scanned with CamScanner

mişlerdir. Hâkim'in bir rivâyetinde Urve'nin ifadeleri şöyledir: Âişe (radıyallâhu anhâ) bana şöyle dedi: "Baban, yaralı olduğu halde Allah (c.c) ve Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) çağrısına icabet edenlerdendi." Hâkim daha sonra, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da bu onların koşullarını taşıyan sahih bir hadistir" demiştir.

[1684] İbn Merdûyeh ise Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana, *"Senin babaların, Ebû Bekir ile Zübeyr yara aldıktan sonra Allah (c.c) ve Rasûlü'nün çağrısına icabet edenler arasındaydı"* buyurdu.[227] Bu hadisin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözü olarak rivâyeti tamamen hatalıdır. Hata hem senet bakımındandır. Zîra bu, daha önce geçtiği üzere sika râvilerin Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın sözü şeklindeki rivâyetleriyle çelişmektedir. Hata hem de mânâ bakımındandır. Zira, Zübeyr (radıyallâhu anh) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın babalarından değildir. Bunu asıl Âişe (radıyallâhu anhâ) Urve b. Zübeyr'e söylemiştir. Çünkü o kızkardeşinin, yani Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın kızı Esma'nın (radıyallâhu anhâ) oğludur.

[1685] İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Uhud'da olanlar olduktan sonra Ebû Süfyân Allah'ın kalbine saldığı korkuyla hemen Mekke'ye döndü. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ebû Süfyân sizden kimilerine zarar vermişken Allah'ın kalbine saldığı korkuyla dönüp gitti."* buyurdu. Uhud gazvesi Şevval ayında olmuştu. Tüccarlar yılda bir kez Zilkade ayında Medine'ye gelirler ve Küçük Bedir denen yere inip konaklarlardı. Bu yılki gelişleri de Uhud savaşının hemen sonrasına denk gelmişti. Ayrıca Müslümanlar yara almışlardı. Müslümanlar bu durumu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e arz ederek dert yandılar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise kendisiyle birlikte çıkmaları ve onların peşinden gitmeleri için insanlara çağrıda bulundu ve *"Tüccarlar şimdi gidip hac vakti tekrar gelirler. Fakat Müşrikler gelecek yıla kadar saldırmaya güç yetiremezler."* buyurdu. Bu arada şeytan dostlarına (onu dost edinen, dolayısıyla sözlerinden etkilenebilecek olanlara) gitti ve "İnsanlar sizin için toplandılar" diyerek onları korkutmaya çalıştı. İnsanlar peşinden gelmeye yanaşmayınca onları teşvik amacıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ardımdan hiç kimse gelmese de kendim gideceğim"* buyurdu. Bunun üzerine aralarında Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Zübeyr, Sa'd, Talha, Abdurrahman b.

227 Merfû olarak aslı yoktur.

Scanned with CamScanner

Avf, İbn Mes'ud, Huzeyfe b. Yeman ve Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın bulunduğu yetmiş kişi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yola çıktılar. Ebû Süfyân'ın ardından gittiler ve onu Safra denen yere kadar takip ettiler. İşte bu olaylar üzerine yüce Allah, *"Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır."* âyetini nazil etti.[228]

[1686] İbn İshâk daha sonra şöyle der: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hamrau'l-Esed denen yere kadar geldi. (İbn Hişam'ın söylediğine göre burası Medine'ye sekiz mil mesafededir) İbn İshâk devamla şöyle der: İbn Ümmü Mektum'u da Medine'de vali olarak bıraktı. Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri Hamra'da kaldıktan sonra Medine'ye geri döndü. Bana Ebû Bekir'in oğlu Abdullah'ın anlattığına göre Huzai kabilesinden Ma'bed b. Ebû Ma'bed onlara uğradı. Tuhame'deki Huzai kabilesinin Müslüman'ı ve müşrikiyle hepsi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile sulh halindeydiler ve orada olan hiçbir şeyi O'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) gizlemezlerdi. Ma'bed de o gün hâlâ müşrikti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Ey Muhammed! Senin ve ashabının başına gelenler bize ağır geldi. Biz senin onların yanında afiyet ve selâmet içinde olmanı arzulardık." dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hamrau'l-Esed'den ayrıldıktan sonra Ravha denen yerde Ebû Süfyân ve adamlarıyla karşılaştı. Onlar, "Muhammed'in arkadaşlarına, komutanlarına ve yakın adamlarına darbe vurduk. Sonra ise köklerini kazımadan dönüp gittik. Mutlaka dönüp geride kalanlarına da saldıracak ve onlardan kurtulacağız." diyerek dönüp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ashabına saldırmaya karar vermişlerdi. Ebû Süfyân, Ma'bed'i görünce, "Arkanda neler var ey Ma'bed?" dedi. Ma'bed, "Muhammed ve ashabı benzerini hiç görmediğim kadar kalabalık bir orduyla yola çıktılar. Sizinle savaşmak için yanıp tutuşuyorlar. Ona o gün savaşa katılmayanlar da katılmış. Yaptıklarına pişman olmuşlar. Onlarda size karşı benzerini hiç görmediğim bir kin var." dedi. Ebû Süfyân, "Olamaz! Peki sence ne yapalım?" dedi. Ma'bed, "Vallahi bence atların alınlarını görmeden buradan ayrılma" dedi. Ebû Süfyân, "Vallahi biz kalanlarının kökünü kazımak için karar aldık" dedi. Ma'bed, "Ben seni bundan sakındırıyorum. Vallahi gördüklerim (öyle etkileyiciydi ki) beni bir kaç beyitlik şiir söylemeye itti" dedi. Ebû Süfyân, "Ne söyledin?" deyince Ma'bed şiirini okudu:

228 Taberî (8238) senedinde meçhul râvîler bulunan bir senetle rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Neredeyse bineğim uğultulardan yıkılıyordu.
Bölük bölük atlılar, sel gibi aktığı vakit.
Asil ve uzun boylu aslanlar atların sırtında.
Düşmanla karşılaştıklarında sebat eden... ve silah kuşanmışlar.
Yenilmez komutanlarıyla tepede gözüktüklerinde,
Yeri eğimli sanarak koştukça koştum.
Ova atlar ve uğultularıyla dolup taşınca.
Dedim: Sizinle karşılaştığında vay haline Harb'in oğlunun (Ebû Süfyân)!
Ben Mekkelileri erkenden uyarıyorum.
Aklı başında ve uyanık her birini.
Ahmed'in ordusuna karşı.
Onunla birlikte olanlar basit kimseler değiller.
Bu uyarım asılsız olarak nitelenemez.

Bunu söyleyince Ebû Süfyân ve beraberindekiler yönlerini çevirip Mekke'ye doğru gittiler. Yolda Abdulkays oğullarından bir kafileyle karşılaştılar. Ebû Süfyân onlara, "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. "Medine'ye gidiyoruz." dediler. "Niçin?" dedi. "Erzak almak için" dediler. "Sizinle göndereceğim bir mektubu Muhammed'e ulaştırır mısınız? Bunu yaparsanız yarın size Ukkâz pazarından kuru üzüm getiririm" dedi. Onlar, "Pekiyi" deyince Ebû Süfyân şöyle dedi: "Muhammed ile karşılaştığınızda kendisine, geride kalanlarının kökünü kazımak üzere O'nun ve arkadaşlarının üzerine yürümeye karar verdiğimizi söyleyin." Kafile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hamrau'l-Esed'de iken oradan geçiyordu. Ebû Süfyân ile adamlarının sözlerini Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve ashabına iletince onlar, "Hasbunallahu ve ni'mel-vekil: (Allah bize yeter. O ne güzel bir koruyucudur)" dediler. İbn Hişam, Ebû Ubeyde'den şöyle rivâyet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müşriklerin Mekke'ye döndüklerini duyunca, *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, onlar için öyle taşlar hazırlanmıştı ki, sabaha kadar kalsalardı hepsi kökten yok olup giderdi."* buyurdu.[229]

[1687] Hasan-ı Basrî, *"Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar"* buyruğuyla ilgili şunları anlatır: Ebû Süfyân ve adamları

229 Taberî, 8243. Ayrıca bk. Siret-i İbn Hişam, 3/81-83.

Scanned with CamScanner

Müslümanlara darbe vurduktan sonra geri dönünce Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ebû Süfyân, Allah (c.c) kalbine korku koymuş halde kaçtı. Kim peşinden gitmek ister?"* buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir grup kişi yola çıkıp onun izini sürmeye başladılar. Bu haber Ebû Süfyân'a ulaşmıştı. Yolda bir ticaret kervanıyla karşılaşınca onlara, "Muhammed'i geri çevirirseniz size şu kadar mal veririz." dedi. Tüccarlar da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek O'na bunu haber verdiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan bunu duyunca, *"Hasbunallahu ve ni'mel'-vekil"* dedi. Bunun üzerine yüce Allah bu âyeti nazil etti. İkrime, Katâde ve daha pek çokları, "Bu âyet Hamrau'l-Esed gazvesi hakkında nazil oldu" demişlerdir.

Âyetin Uhud'dan sonraki İkinci Bedir olayında nazil olduğu da söylenmiştir, fakat doğru olan ilkidir.

"Bir kısım insanlar, mü'minlere, 'Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!' dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve..." Yani, insanlar, bir takım kimselerin kendileriyle savaşmak üzere toplandıklarını haber edip düşmanlarının sayılarının çokluğuyla korkuttuklarında onlar buna aldırış etmediler. Bilakis Allah'a tevekkül edip O'ndan yardım istediler: *'Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!' dediler."*

[1688] İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Hasbunallahu ve ni'mel'-vekil: (Allah bize yeter. O ne güzel bir koruyucudur)" sözünü İbrâhim (a.s) ateşe atıldığında söylemişti. Bu sözü Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, "İnsanlar sizin için toplandılar; onlardan korkun" denildiğinde söyledi: *"'Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!' dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve 'Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!' dediler."*[230] Bunu Nesâî de rivâyet etmiştir. İmam Buhârî bunu daha sonra başka bir tarikle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şu lafızla rivâyet etmiştir: "İbrâhim (a.s)'ın ateşe atılırken son sözü 'Hasbunallahu ve ni'mel'-vekil' olmuştu. Abdurrezzak, Abdullah b. Amr'dan şöyle rivâyet etmiştir: Bu, İbrâhim (a.s)'ın ateşe atıldığında söylediği sözdür. Bunu Taberî rivâyet etmiştir.

230 Buhârî, 4564; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 1[illegible]

Scanned with CamScanner

[1689] İbn Merdûyeh, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Uhud savaşında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, *"Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!"* denilmişti. Yüce Allah da bu konuda bu âyeti nazil etti.[231]

[1690] İbn Merdûyeh kendi senediyle Ebû Râfi'den şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ı beraberindeki bir grup insanla Ebû Süfyân'ın peşinden gönderdi. Bunlar yolda Huzaa kabilesinden bir adamla karşılaştılar. Adam, "Onlar sizin için toplandılar." deyince onlar ""Hasbunallahu ve ni'mel'-vekil: (Allah bize yeter. O ne güzel bir koruyucudur)" dediler. İşte bu âyet onlar hakkında nazil oldu.[232]

[1691] İbn Merdûyeh sonra Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Büyük bir probleme duçar olduğunuzda "Hasbunallahu ve ni'mel'-vekil" deyin"*[233] Hadis, bu vecihten gariptir.

[1692] İmam Ahmed b. Hanbel, Avf b. Mâlik'ten şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki kişi arasında hüküm verdi. Birisi, "Allah bana yeter. O ne güzel koruyucudur." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Adamı bana getirin."* buyurdu. Getirilince, *"Sen ne söyledin?"* dedi. Adam, "Allah bana yeter. O ne güzel koruyucudur, dedim." deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah zaaf göstererek âciz kalmayı yeriyor. Fakat sen akıllı olmalısın. Dolayısıyla bir işi yapmaktan âciz kaldığında, 'Allah bana yeter. O ne güzel bir koruyucudur' de"* buyurdu.[234] Bunu ayrıca Ebû Dâvûd ve Nesâî, yine Avf b. Mâlik yoluyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın bir lafızla rivâyet etmişlerdir.

---

231 Senedi zayıftır. Râvîlerden Abdurrahim b. Muhammed b. Ziyad ve altındaki râvîlerin tercemelerini bulamadım.

232 Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Râfi''den dolayı senedi zayıftır. Onun biyografisi için bk. el-Mizan, 63413.

233 Suyutî, ed-Durru'l-Mensur'da (2/364) yine İbn Merdûyeh'ten rivâyet etmiştir. Senedindeki Mus'ab b. Saîd el-Missisi Ebû Hayseme hakkında İbn Adiyy, el-Kâmil'de (6/364), "Sikalardan münker rivâyetlerde bulunur, onların rivâyetlerinde tashifler yapar" demiştir. Rivâyet çok zayıftır, fakat bir sonraki hadis bunun doğru olabileceği ihtimalini düşünmemizi sağlar. Ayrıca âyet de bu mânâya işaret etmektedir.

234 Ebû Dâvûd, 3627; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 10462. Hiçbir senedinin hâlî kalmadığı isim Seyf eş-Şami, Mizan'da (346) ve başka kitaplarda ifade edildiği üzere bilinmeyen meçhul biridir. Hocamız da Camiu'l-Usul'de (7670) bunun zayıf olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

[1693] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"O Sûr'a üfürüldüğü zaman var ya"* (Müddessir, 8) buyruğu hakkında şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sûra üflemekle görevli melek ağzına Sûr'u almış, alnını yere eğmiş ve 'Ne zaman Sûr'a üflenmesi emredilecek?' diye kulağını gelecek emre vermişken ben nasıl zevk-u sefa içinde yaşayabilirim?"* buyurdu. Ashabı, "Peki biz ne diyelim?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"'Allah bize yeter. O ne güzel bir vekildir. Biz sadece Allah'a tevekkül ettik' deyin"* buyurdu.[235] Bu birçok vecihten gelen ceyyit bir hadistir.

[1694] Bize mü'minlerin anneleri Cahş kızı Zeyneb (radıyallâhu anhâ) ile Âişe (radıyallâhu anhâ) hakkında gelen bir habere göre bunlar birbirlerine karşı övündüler. Zeyneb (radıyallâhu anhâ), "Beni Allah, seni ise ailen evlendirdi." dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ), "Benim suçsuzluğum gökten inen Kur'ân âyetiyle bildirildi" dedi. Zeyneb bunu kabul ettikten sonra şöyle dedi: "Safvân b. Muattal'ın bineğine binerken ne demiştin?" Âişe (radıyallâhu anhâ), "Allah bana yeter. O ne güzel bir vekildir" demiştim, dedi. Bunun üzerine Zeyneb (radıyallâhu anhâ), "Mü'minlerin sözünü söylemişsin" dedi.[236]

Yüce Allah buna bağlı olarak şöyle buyuruyor: *"Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler."* Yani, Allah'a tevekkül edince Allah onların sıkıntılarını giderdi, tuzak kurmaya çalışanların tuzağını püskürttü ve sonunda Müslümanlar (selâmetle) yurtlarına döndüler. *"Kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan"*, yani, düşmanlarının onlara karşı gizlice kurmuş oldukları tuzaktan hiçbir şey fenalık dokunmadan *"Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük kerem sahibidir."*

[1695] Beyhakî, *"Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve lütfuyla geri geldiler."* buyruğu hakkında İbn Abbâs

235 Tirmizî (2431), Ahmed b. Hanbel (3/7, 73) ve Hâkim (4/559) Atiyye kanalıyla rivâyet etmişlerdir. İbn Hibbân (823) ve Hâkim (4/559) A'meş'in Ebû Sâlih'ten, o da Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan bu lafızla nakliyle rivâyet etmişlerdir. Zehebî bunu Ebû Yahyâ et-Temimi sebebiyle illetli saymıştır. Fakat bu kişi İbn Hibbân ile Ebû Ya'lâ'nın (1084) rivâyetinde mütâbaa edilmiştir. Bunun birçok şahidi ve tariki olup inşaallah birazdan gelecektir.

236 Allah'ın izniyle Ahzâb sûresinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Nimet" onların afiyet ve selâmette olmaları, "lütuf" ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hacc mevsimi olan o vakitte oradan geçmekte olan bir kafilenin mallarını satın alıp onda kâr etmesi ve onu sahabeleri arasında paylaştırmasıdır.[237] İbn Ebî Necîh, "*Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!*" âyeti hakkında Mücâhid'den şöyle rivâyet etmiştir: Bu sözü söyleyen Ebû Süfyân idi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Bedir'de, arkadaşlarımızı öldürdüğünüz yerde buluşalım!" demiş, O da, "*Umulur ki*" diye karşılık vermişti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) buluşma yerine gitti ve Bedir'de konakladı. Oradaki pazara gidip alış-veriş yaptılar. Allah'ın (c.c), "*Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır.*" âyetini bu olay üzerine nazil etti. Küçük Bedir Gazvesi denilen gazve de budur.[238] Bunu İmam Taberî rivâyet etmiştir.

[1696] İmam Taberî, İbn Cüreyc'den de şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Süfyân'la sözleştiği yere doğru giderken yolda karşılaştıkları müşriklere Kureyşlileri soruyor, onlar da mü'minleri korkutmak için hileyle, "Sizinle savaşmak için toplandılar." diyor, mü'minlerse buna "Hasbunallahu ve ni'mel'-vekil" diye karşılık veriyorlardı. Müslümanlar sonunda Bedir'e geldiler. Orada, kendileriyle tartışacak kimselerin olmadığı sakin ve rahat bir pazar buldular. Müşriklerden biri gelerek Mekke'lilere Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in süvarilerini haber verdi ve bu konuda şu şiirini söyledi:

Benim genç dişi devem Muhammed'in atlarından ürktü.
Siyah üzüm gibi saçılmış Acve hurmalarından.
Kudeyd pınarını benimle buluşma yeri edindiler.

İmam Taberî sonra şöyle der, "Kâsım bize böyle nakletti" Fakat bu hatalı olup doğrusu şöyledir:

237 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/318. Senedinin râvîleri sikadır.
238 Mürseldir. Taberî (8248) Mücâhid'in nakliyle rivâyet etmiştir. "Umulur ki" ifadesi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olamaz. Bilakis bu Mücâhid'in sözüdür. Mürsel de hadisin zayıf türlerindendir.

Scanned with CamScanner

Genç devem Muhammed'in iki sınıf arkadaşlarından (muhacirler ile Ensar).

Ve Medine'deki siyah üzüme benzer Acve hurmasından.

Cesur babasının âdetine meylediyor.

Kudeyd pınarını buluşma yeri yaptı.

Yarın kuşluk vaktinde oradaki Dacnan pınarını.[239]

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur."* Yani, şeytanın dostları sizleri korkutur, kendilerinin güçlü-kuvvetli ve kararlı oldukları imajını vermeye çalışır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun."* Size hakikati olduğundan farklı ve başka şeyleri süslü gösterdiğinde bana tevekkül edin ve sığının. Çünkü onlara karşı ben size yeterim ve size ben yardım ederim. Nitekim, Allah Teâlâ'nın şu buyrukları da bu mânâdadır: *"Allah kuluna yetmez mi? Seni O'ndan başkasıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa onu doğru yola erdirecek yoktur. Kimi hidâyete erdirirse, onu da saptıracak yoktur. Allah, intikam sahibi, mutlak galip değil midir? Andolsun ki onlara, 'Gökleri ve yeri yaratan kimdir?' diye sorsan, muhakkak, 'Allah'tır' diyecekler. De ki: Öyleyse söyleyin bakalım; Allah bana bir zarar vermek istese, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Veya bana bir rahmet dilese, O'nun rahmetini önleyebilir mi? De ki: Allah bana yeter. Tevekkül edenler O'na tevekkül ederler."* (Zümer, 36-38) *"Şu halde şeytanın dostlarıyla savaşın. Şüphesiz ki şeytanın hilesi zayıftır."* (Nisâ,76) *"İşte onlar, şeytanın taraftarıdırlar. İyi bilin ki, şeytanın taraftarları muhakkak hüsrana uğrayanların tâ kendileridirler."* (Mücâdile, 19) *"Allah, 'Ben ve peygamberlerim elbette gâlip geleceğiz' diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, azîzdir."* (Mücâdile, 21) *"Şüphesiz ki Allah, kendisine yardım edenlere yardım eder."* (Hacc, 40) *"Ey îmân edenler, Allah'a (dâvasına) yardım ederseniz, Allah da size yardım eder."* (Muhammed, 7) *"Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve imân edenlere, hem dünya hayatında, hem de şâhitlerin şahitlik yapacağı günde mutlaka yardım ederiz. O gün, öne sürdükleri mâzeretler zâlimlere fayda vermez. Lânet onlara, kötü yurt onlarındır."* (Ğâfir, 51-52)

239 Bunu Taberî (8249) rivâyet etmiştir. Mu'daldir. Dolayısıyla hadis zayıftır.

Scanned with CamScanner

Küfürde Yarışanlar:

وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۚ إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۗ يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

176. (Rasûlüm) İnkârda yarışanlar seni üzmesin. Çünkü onlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara, âhiretten yana bir nasip vermemek istiyor. Onlar için çok büyük bir azap vardır.

177. Şurası muhakkak ki, imanı verip inkârı alanlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onlar için elîm bir azap vardır.

178. İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını arttırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

179. Allah, mü'minleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, elçilerinden dilediğini ayırdeder. O halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder, takvâ sahibi olursanız sizin için de çok büyük bir ecir vardır.

Scanned with CamScanner

180. Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gösterenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu onlar için pek fenadır. Cimrilik ettikleri şey de kıyâmet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: *"İnkârda yarışanlar seni üzmesin."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzüntüsü insanlara düşkün olmasından kaynaklanıyordu. Yaptığı dâvete kâfirlerin derhal karşı çıkma, inatlaşma ve isyan etme şeklinde tepki vermeleri O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzüyordu. O yüzden yüce Allah, "Bunlar seni üzmesin" buyurmuştur. *"Çünkü onlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara, âhiretten yana bir nasip vermemek istiyor."* Yani, Allah'ın (c.c) hikmetiyle onlar hakkındaki muradı; dilemesi ve kudretiyle onlara âhİrette hiçbir nasip bırakmamaktır. *"Onlar için çok büyük bir azap vardır."*

Allah Teâlâ, daha sonra kesin bir bilgi olarak şunu ifade ediyor: *"Şurası muhakkak ki, inkârı iman mukabilinde satın alanlar"*, yani imanı küfürle değişenler *"Allah'a hiçbir zarar veremezler."* Bilakis kendilerine zarar verirler. *"Onlar için elîm bir azap vardır."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını arttırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır."* Yüce Allah başka yerlerde de aynı mânâda şöyle buyurur: *"Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar."* (Mü'minûn, 55-56) *"(Rasûlüm!) Sen bu sözü (Kur'ân'ı) yalan sayanı bana bırak (kendini üzme). Biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırıyoruz."* (Kalem, 44) *"Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlarla ancak dünyada onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kâfir olarak canlarının güçlükle çıkmasını istiyor."* (Tevbe, 85)

"Allah, mü'minleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır." Yani, sabreden mü'min ile itaatten kaçan münâfığın bilinmesi için dostlarının belli olup düşmanlarının rezil rüsva

Scanned with CamScanner

olduğu bir sınav yapar. Burada kastedilen mü'minlerin sınav edildiği Uhud gazvesidir. Orada mü'minlerin iman, sabır, dayanıklılık ve sebatlarıyla Allah ve Rasûlü'ne itaatleri belli olmuş, münâfıkların maskeleri düşmüş, Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) isyânkarlıkları, hıyanetlikleri ve cihaddan kaçışları ortaya çıkmıştır. O yüzden yüce Allah, *"Allah, mü'minleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır."* buyuruyor. Mücâhid der ki: Allah (c.c) Uhud günü onları birbirlerinden ayırmıştır. Katâde der ki: Allah onları birbirlerinden cihad ve hicret yoluyla ayırmıştır. Süddî de şöyle der: Kâfirler, "Eğer Muhammed doğru sözlüyse bize mü'minlerle kâfirleri bildirsin!" deyince yüce Allah, *"Allah, mü'minleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır."* âyetini indirdi. Yani, mü'mini kâfirden ayırıp çıkaracaktır. Bunların hepsini İmam Taberî rivâyet etmiştir. *"Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir."* Yani, Allah mü'min ile kâfiri birbirinden ayırıcı alametler koymak sûretiyle her birini ortaya çıkarmasaydı sizler Allah'ın kullarının gizli hallerini bilemeyecektiniz. Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Fakat Allah, elçilerinden dilediğini ayırt eder."* Bunun benzeri bir âyet şudur: *"O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi vâkıf kılmaz; ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar."* (Cin, 26-27)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"O halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin."* Yani, Allah'a (c.c) ve Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaat edin, size getirdiği şer'î kurallarda O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyun. *"Eğer iman eder, takvâ sahibi olursanız sizin için de çok büyük bir ecir vardır."*

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gösterenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu onlar için pek fenadır...."* Yani, cimri kimse, mal biriktirmenin kendisine bir faydasının olacağını sanmasın. Bilakis o, dinine zararlıdır. Bazen dünyasına da zararlı olur. Sonra yüce Allah biriktirdiği malın kıyâmet günündeki akibetini bildirerek şöyle buyuruyor: *"Cimrilik ettikleri şey de kıyâmet gününde boyunlarına dolanacaktır."*

[1697] İmam Buhârî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: *"Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gös-*

Scanned with CamScanner

terenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu onlar için pek fenadır...."[240] Hadisi bu kanalla sadece Buhârî rivâyet etmiş, Müslim rivâyet etmemiştir. Bunu İbn Hibbân da başka bir tarikle rivâyet etmiştir.

[1698] İmam Ahmed, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah (c.c) malının zekâtını ödemeyenlere kıyâmet günü mallarını iki gözü üzerinde iki nokta bulunan bir yılan şeklinde gösterir. Sonra zorla boynuna dolandırır. Yılan, 'Ben senin malınım. Ben senin hazinenim, senin hazinenim.' der."*[241] Bunu Nesâî de bu lafızla ve başka bir senetle rivâyet etmiş, sonra şöyle demiştir: Abdulaziz'in, babası Amr b. Dinar'dan, onun Ebû Sâlih'ten, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyeti (İbn Hibbân'ın rivâyeti) daha sağlamdır. Ben derim ki: İki rivâyet arasında bir çelişki yoktur. Çünkü hadisin Abdulaziz'e iki ayrı kanaldan ulaşmış olması mümkündür. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Nitekim Hâfız İbn Merdûyeh bunu birçok kanaldan Ebû Sâlih'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetiyle; Muhammed b. Ebî Hamid'in Ziyad el-Hıtmi'den, onun da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetiyle getirmiştir.

[1699] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet etmiştir: *"Bir kul malının zekâtını ödemezse, malı güçlü kuvvetli büyük bir yılan yapılır. Yılan peşinden gelir, o kaçar. Yılan, "Ben senin biriktirmiş olduğun hazinenim" diyerek peşinden gelir."* İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), sonra bunun Allah'ın kitabından delili olarak şu âyeti okudu: *"Cimrilik ettikleri şey de kıyâmet gününde boyunlarına dolanacaktır."*[242] Bunu Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen-sahih hadistir" demiştir. Bunu Hâkim de rivâyet etmiştir. İmam Taberî ise birçok kanalla İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan onun kendi sözü olarak rivâyet etmiştir.[243]

---

240 Buhârî, 4565; Nesâî, 5/39; Ahmed b. Hanbel, 2/279; Mâlik, 1/256; Ebû Ya'lâ, 6319; İbn Hibbân, 3258.

241 Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 2260; Ahmed b. Hanbel, 2/98. Senedi sahihtir.

242 Tirmizî, 3012; Nesâî, 2221; İbn Mâce, 1784; Ahmed b. Hanbel, 2/98. Tirmizî, "Hasen-sahih hadistir" demiştir. Ben derim ki: Râvîleri Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Senet muttasıldır.

243 Bunun merfû rivâyete bir zararı olmaz. Çünkü merfûnun senedi sahih olup daha önce geçen ve gelecek şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

[1700] (Başka bir hadis): Hâfız Ebû Ya'lâ, Sevban (radıyallâhu anh) yoluyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet etmiştir: *"Her kim ardında zekâtı ödenmemiş mal bırakırsa o şey kıyâmet günü kendisine iki gözü üzerinde iki nokta bulunan bir yılan şeklinde görünür ve onun ardından gider. Adam, "Yazıklar olsun. Sen kimsin?" der. Yılan, "Ben senin ardında bıraktığın hazinen (zekatı ödenmemiş malın)ım." der. Peşinden ısrarla gidip elini, ardından bedeninin diğer yerlerini yutar."*[244] Başkaları rivâyet etmemiş olmakla birlikte bunun senedi ceyyittir, kuvvetlidir. Bunu Taberânî de Abdullah el-Beceli kanalıyla rivâyet etmiştir.

[1701] Bunu Taberî ile İbn Merdûyeh, Behz b. Hakim'in, babasından, onun kendi babasından, onun da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakliyle şöyle rivâyet etmiştir: *"Her kim efendisine giderek fazla malından ister o da vermezse kıyâmet günü efendisine, ağzında dolaşarak diş aralarını temizleyen bir yılan çağrılır."*[245] Taberî'nin rivâyetinin lafzı böyledir.

[1702] İmam Taberî, Ebû Kuzaa'dan, o da bir adamdan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Her kim yakın akrabasına varıp Allah'ın verdiği fazla maldan ister, o da malını esirgerse, dilini ağzında dolaştıran bir yılan çıkarılır ve bu yılan bedenine dolanır."*[246] İmam Taberî daha sonra bunu Ebû Mâlik el-Abdi'nin kendi sözü olarak rivâyet etmiştir. Başka bir kanaldan da Ebû Kuzaa'dan mürsel olarak nakletmiştir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Bu, kendilerine indirilen ve ellerinde bulunan kutsal kitaplardaki bilgileri saklayarak açıklamayan Kitap ehli hakkında nazil olmuştur. Bunu da Taberî rivâyet etmiştir. Bu mânâ âyetin kapsamında yer almakla birlikte sahih olan görüş ilk görüştür (malı esirgemek). Bununla birlikte "Bu, âyetin kapsamına girmeye daha layıktır" da denilebilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Göklerin ve yerin mirası Allahındır."* Yani, -başka bir âyette ifade edildiği gibi- *"Sizi, üzerinde tasarrufa*

244 Ceyyittir. Hâkim (1/388), Taberânî (1408) ve İbn Hibbân (3257) rivâyet etmişlerdir. Hâkim, Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir.

245 Taberî (8284) hasen bir senetle rivâyet etmiştir. Şahitleri vardır.

246 Bunu Taberî mevkuf (8281), mürsel (8283) ve muttasıl merfû (8282) olarak rivâyet etmiştir. Bu ise çelişki olup hadisin zayıf olmasını gerektirir. Fakat daha önce geçen Muâviye b. Hayde hadisi buna şahitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

yetkili kıldığı şeylerden harcayın." (Hadîd, 7) Çünkü her şeyin dönüp varacağı yer Allah'tır. Onun için mallarınızdan, kıyâmet günü size fayda verecek harcamalarda bulunun. *"Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır."* Yani, sizin niyetlerinizden ve yüreklerinizde gizlediklerinizden haberdardır.

Yahudilerin "Allah Fakirdir" İddiaları:

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا
قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾
ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ الَّذِينَ
قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ
قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ
جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

181. Gerçekten, "Allah fakir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü andolsun ki Allah işitmiştir. Onların (bu) dediklerini, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı!

182. Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez.

183. "Doğrusu Allah bize, (gökten inen) ateşin yiyeceği (yakıp kor edeceği) bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" diyenlere şöyle de: Size, benden önce mucizelerle, (özellikle) dediğiniz (mucize) ile nice peygamberler geldi. Eğer doğru insanlar iseniz, ya onları niçin öldürdünüz?

184. (Rasûlüm!) Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse (yadırgama); gerçekten, senden önce apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getiren nice peygamberler de yalancılıkla itham edildi.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Said b. Cübeyr, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu?" (Bakara, 245) âyeti nazil olunca Yahudiler, "Ey Muhammed! Rabbin fakir düşmüş de kullarından borç istiyor!" dediler. Bunun üzerine yüce Allah *"Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü andolsun ki Allah işitmiştir."* âyetini nazil etti. Bunu İbn Merdûyeh ile İbn Ebî Hâtim rivâyet etmişlerdir.

[1703] Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) Mirdas'ın evine gittiğinde Yahudilerden kalabalık bir toplulukla karşılaştı. Bunlar Finhas adında bir adamın etrafında toplanmışlardı. Yahudilerin haham ve din adamlarından olan bu adamın yanında bir de Eşya' adında biri vardı. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) Finhas'a, "Ey Finhas, Allah'tan kork ve Müslüman ol! Vallahi sen Muhammed'in Allah (c.c) katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyorsun. O size Allah katından, elinizdeki Tevrat ve İncil'de bulunan bir hakikat getirmiştir." dedi. Finhas, "Vallahi ey Ebû Bekir, bizim Allah'a ihtiyacımız yoktur, O bize muhtaçtır! Hiç O'nun bize yalvardığı gibi biz ona yalvarmıyoruz. Biz O'ndan müstağniyiz. Zengin olsaydı arkadaşınızın söylediği gibi bizden borç almazdı. Sizi faizden men ediyor, ama bize veriyor. Zengin olsaydı bize faiz vermezdi." dedi. Buna öfkelenen Ebû Bekir (radıyallâhu anh) Finhas'ın yüzüne şiddetli bir tokat attı ve "Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, sizinle aramızda sulh andlaşması olmasaydı senin boynunu vururdum ey Allah düşmanı! Eğer doğruysanız gücünüz yettiğince bizi yalanlayın!" dedi. Bu olay üzerine Finhas, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitti ve "Ey Muhammed! Arkadaşının yaptığına bak!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a, "Seni bunu yapmaya iten ne oldu?" diye sordu. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! Bu Allah düşmanı büyük bir söz etti; Allah'ın fakir, kendilerinin ise zengin olduğunu söyledi. Bunu söyleyince de Allah için öfkelenip yüzüne vurdum." dedi. Fakat Finhas bunu inkâr ederek, "Öyle bir şey demedim." dedi. Bunun üzerine yüce Allah Finhas'ı yalanlayan ve Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ı tasdikleyen *"Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü andolsun ki Allah işitmiştir."* âyetini nazil etti.[247] Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

247 Taberî (8300), İbn İshâk tarikiyle rivâyet etmiştir. Râvîlerden Zeyd b. Sabit'in kölesi

Scanned with CamScanner

"Onların (bu) dediklerini, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı!" Bu bir tehdit ve uyarıdır. O yüzden, *"Onların (bu) dediklerini"* ifadesinin ardından *"haksız yere peygamberleri öldürmeleri"* denmiştir. Yani, işte onların Allah (c.c) hakkındaki sözleri bu, Allah'ın peygamberlerine karşı davranışları da budur. Allah Teâlâ bunların cezasını en büyük bir cezayla verecektir. O yüzden âyetin devamında şöyle buyurulmuştur: *"Ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı! Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez."* Yani onları azarlayıcı, kınayıcı, alçaltıcı ve küçültücü tarzda böyle denilecektir.

"Doğrusu Allah bize, (gökten inen) ateşin yiyeceği (yakıp kor edeceği) bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" diyenlere şöyle de." Yüce Allah, kitaplarında kendilerine, "Mucizeleri arasında, ümmetinden biri sadaka sunduğunda kabul edilince gökten onu yiyen bir ateş inmedikçe hiçbir peygambere inanmayın" dediğini iddia edenleri yalanlıyor. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Hasan-ı Basrî ve başkaları böyle demişlerdir. Yüce Allah buyuruyor ki: *"Onlara şöyle de: Size, benden önce mucizelerle"* delil ve burhanlarla *"hem de dediğiniz mucizeyle"*, yani kabul olunan kurbanları yiyen mucizeyle *"nice peygamberler geldi. Eğer"* hakka uyduğunuz ve peygamberleri önder kabul ettiğiniz iddianızda *"doğru insanlar iseniz, onları niçin öldürdünüz?"*

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse (yadırgama); gerçekten, senden önce apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getiren nice peygamberler de yalancılıkla itham edildi."* Yani, onların yalanlamaları sende zaaflığa yol açmasın. Beyyinelerle, yani kesin hüccet ve burhanlarla geldikleri halde yalanlanan peygamberlerde senin için güzel örneklik vardır. Âyette Zebur'dan kasıt Peygamberlere indirilen sahifeler gibi gökten gelen semavi kitaplardır. *"Aydınlatıcı kitap"*tan kasıt da "apaçık, net ve anlaşılır kitap"tır.

Muhammed b. Ebî Muhammed meçhuldür. Taberî (8302) bunu ayrıca Süddî yoluyla mürsel olarak ve kısa şekilde; İkrime (8316) kanalıyla mürsel olarak rivâyet etmiştir. Fakat bu mürsel rivâyette Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın Yahudiye vurduğu geçmemektedir.

Scanned with CamScanner

Her Nefis Ölümü Tadacaktır:

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۖ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَآ إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ۗ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

185. Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyâmet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennem'den uzaklaştırılıp cennet'e konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatıcı geçimlikten başka bir şey değildir.

186. Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve sakınırsanız, muhakkak ki bu, azme değer şeylerdendir.

Tefsiri:

Yüce Allah burada tüm yaratıkları kapsayan bir durumdan bahsederek her nefsin ve canlının ölümü tadacağını bildiriyor. Yüce Allah başka bir yerde de şöyle buyurur: *"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak."* (Rahmân, 25-26) Çünkü hiç ölmeyen Hayy sadece O'dur. Cinler ve insanlar ise ölürler. Melekler ve Arş'ı taşıyanlar da öleceklerdir. Ebedilik ve sonsuzluk ise sadece tek, vahid ve kahhâr olan Allah'a mahsustur. İlk (Evvel) O olduğu gibi Son da (Âhir) O'dur. Bu âyette tüm insanlara bir teselli vardır. Çünkü yeryüzünde hiç kimse kalmayıp hepsi ölecek. Dünya için belirlenen süre sona erince, Allah'ın insanların sulbünde olmasını takdir ettiği meniler tükenip insan nesli son bulunca Allah (c.c) kıyâmeti koparacak ve önemlisi ve önemsizi, azı ve çoğu, büyüğü ve küçüğüyle kullarının tüm amellerinin karşılığını verecek, hiç kimseye zerre kadar haksızlık etmeyecek. O yüzden yüce Allah ardından *"Ve yaptıklarınızın karşılığı size tastamam ancak kıyâmet günü verilecektir."* buyurmuştur.

Scanned with CamScanner

[1704] İbn Ebî Hâtim, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettikten sonra o acılı anda insanlara birisi geldi. Onu görmüyor, fakat sesini duyuyorlardı. Şöyle diyordu: "Ey ev halkı, Allah'ın selâm, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun. *"Her canlı ölümü tadacaktır. Ve yaptıklarınızın karşılığı size tastamam ancak kıyâmet günü verilecektir."* Her musibetin tesellisi, her yokun tedariki, her kaybın telafisi yalnızca Allah'tadır. Öyleyse siz de sadece Allah'a güvenin ve yalnız O'na dönün. Çünkü asıl felaketzede sevaptan mahrum olan kişidir. Allah'ın selâm, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun." Câfer b. Muhammed der ki: Babamın bana söylediğine göre Hz. Ali (radıyallâhu anh), "Onun kim olduğunu biliyor musunuz? O Hızır (a.s)'dır" demiş.[248]

"Kim cehennem'den uzaklaştırılıp cennet'e konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir." Yani, kim cehennem'den uzaklaştırılarak ondan kurtulmuş ve cennet'e konmuşsa tam bir kurtuluşa ermiş demektir.

[1705] İbn Ebî Hâtim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennet'teki bir kamçılık yer dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. İsterseniz şu âyeti okuyun: "Kim cehennem'den uzaklaştırılıp cennet'e konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir."*[249] Bu, Buhârî ve Müslim'de de birçok kanaldan rivâyet edilmiştir, fakat onda bu ziyade yoktur. Hadisi bu ziyadeyle ayrıca İbn Hibbân ile Hâkim Muhammed b. Amr'ın nakliyle rivâyet etmişlerdir.

[1706] Bunu İbn Merdûyeh başka bir kanaldan şöyle rivâyet etmiştir:... Sehl b. Sa'd'den: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hakikaten, sizden birinin cennet'teki bir kamçılık yeri dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."*

---

248 Asılsız ve bâtıldır. Senedindeki Ali b. Ebî Ali el-Lehebi el-Haşimi hakkında Zehebî, el-Mizan'da (5897) şöyle demiştir: İmam Ahmed, "Münker rivâyetleri vardır" Ebû Hâtim ile Nesâî, "Metruktur" İbn Maîn, "Hiç bir şeydir" demişlerdir. Beyhakî'nin Delâilu'n-Nübüvve'sinde (7/267) başka tarikle, Câfer b. Muhammed'in babasından nakliyle rivâyet edilmiştir. Bu rivâyet de mu'daldir. Bu rivâyette bir illet daha vardır ki o da yalancılıkla itham edilen biri olan Kâsım b. Abdullah el-Umeri'dir.

249 Tirmizî, 3013; Ahmed b. Hanbel, 2/438; İbn Hibbân, 7417; Hâkim, 2/299. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Senedi, Muhammed b. Amr'dan dolayı hasendir. Tirmizî de, "Bu sahih hadistir" demiştir. İmam Buhârî'nin rivâyetinde âyet kısmı zikredilmemektedir (2793, 3253), muhtemelen o kısım müdrecdir.

Scanned with CamScanner

buyurdu. Sonra, *"Kim cehennem'den uzaklaştırılıp cennet'e konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir."* âyetini okudu.[250]

[1707] Daha önce *"Ve ancak Müslümanlar olarak ölün"* âyetininin tefsirinde de geçtiği üzere; Vekî', tefsirinde Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim cehennem'den uzaklaştırılıp cennet'e girmek istiyorsa ölümü ona, Allah'a ve âhiret gününe iman etmekte ve insanlara, kendisine davranılmasını istediği gibi davranmakta iken gelsin."*[251] Bunu İmam Ahmed de, Müsned'inde, Vekî''den yine aynı senetle rivâyet etmiştir.

"Bu dünya hayatı ise aldatıcı geçimlikten başka bir şey değildir." Bu ifade dünyayı horluyor, önemini küçümsüyor ve onun düşük, fani, küçük ve geçici olduğunu ifade ediyor. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde de şöyle buyurmuştur: *"Fakat siz (ey insanlar!) dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa âhiret daha hayırlı daha devamlıdır."* (A'lâ, 16-17) *"Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının bir geçimliği ve süsüdür. Allah katında olan daha iyi ve devamlıdır."* (Kasas, 60)

[1708] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: *"Vallahi, dünya âhirete göre ancak, sizden birinin parmağını denize daldırması gibidir. Parmağı ondan ne kadar suyla dönüyor bir baksın."*[252] Katâde *"Bu dünya hayatı ise aldatıcı geçimlikten başka bir şey değildir."* buyruğu hakkında şöyle der: Vallahi dünya hayatı sonunda terk edilecek geçici bir metadır. Kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'a andolsun ki onun yok olup sahibinin elinden gitmesi pek yakındır. Öyleyse gücünüz yetiyorsa bu geçici metadan Allah'a ibadet ve taat olacak şeyler almaya bakın. Güç ve kuvvet ise yalnız Allah'tadır.

"Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz..." buyruğunun benzeri, *"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz."* âyetidir. Yani,

250 Rivâyet mürseldir. Çünkü râvîlerden Amr b. Ali ile Ebû Hazim arasında kopukluk vardır. Fakat öncesindeki hadis buna şahitlik etmektedir. Bunun bir de âyet zikredilmemiş bir şahidi vardır. Bk. Mecmau'z-Zevâid (10/415); et-Tergîb ve't-Terhîb, 5573.

251 Daha önce Âl-i İmrân sûresi 102. âyetin tefsirinde geçmiştir.

252 Müslim, 2858; Tirmizî, 2323; Ahmed b. Hanbel, 4/228; İbn Mâce, 4108; İbn Hibbân, 4330. Müstevrid b. Şeddad'dan.

Scanned with CamScanner

mü'min malı, canı, evladı veya eşi konusunda mutlaka sınanacaktır. Sınavının zorluğu dininin kuvveti oranındadır. Eğer dini sağlamsa sınavı daha ağır olur. *"Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz."* Yüce Allah burada, henüz Bedir savaşı olmadan önce, Medine'ye yeni gelmiş mü'minleri kitap ehlinden ve müşriklerden gelecek eziyetlerden dolayı teselli ediyor ve Allah (c.c) bu sıkıntıdan kurtarana kadar onları hoş görmelerini, affetmelerini ve görmezden gelmelerini emrediyor: *"Eğer sabreder ve sakınırsanız, muhakkak ki bu, azme değer şeylerdendir."*

[1709] İbn Ebî Hâtim, Üsame b. Zeyd (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı, Allah'ın kendilerine emrettiği gibi müşrikleri ve kitap ehlini affediyor ve eziyetlerine sabrediyorlardı. Yüce Allah, *"Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz."* buyurmuştu. Allah (c.c) izin verene kadar emrettiği gibi affedici oldu.[253] İbn Ebî Hâtim bunu böyle kısa şekilde rivâyet etmiştir.

[1710] İmam Buhârî ise Üsame b. Zeyd (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün Fedek yapımı palan vurulmuş bir merkebe binmiş ve Üsâme b. Zeyd'i de terkine almış Hâris b. Hazrecoğulları arasında oturan ve hasta olan Sa'd b. Ubâde'yi ziyarete gidiyordu. O vakit henüz Bedir savaşı meydana gelmemişti. Üsâme olayın bundan sonrasını şu şekilde anlattı: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilerlerken Abdullah b. Übey b. Selûl'ün bulunduğu bir meclise geldi. O vakitler Abdullah henüz Müslüman olmamıştı. Bir de baktık ki meclis farklı kesimlerden oluşuyor! Müslümanlarla puta tapan müşrikler ve Yahudiler bir aradalar. Bu mecliste Abdullah b. Revâha da vardı. Merkep ortalığı tozutunca Abdullah b. Übey ridâsı ile burnunu kapattı ve "Bizim üzerimize tozutmayın!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara selâm verdi. Sonra durup merkepten indi ve onları Allah'a imana dâvet etti. Onlara Kur'ân okudu. Abdullah b. Übey, "Be adam! Eğer bu söylediklerin doğruysa bundan daha güzel bir söz yoktur. Ama bunları meclisimizde anlatıp bizi rahatsız etme! Kendi bölgene git! Bunları sana kim gelirse onlara anlat!" dedi. Bunun üzerine Abdullah b.

253 Senedi Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun sahih bir senettir. Sonrasındaki hadise bk.

Scanned with CamScanner

Revâha şöyle dedi: "(Bu adamın söylediklerini boş ver!) Ey Allah'ın Elçisi! Şu meclisimizde bizi Kur'ân ile sarıver! Bizi onun nûru ile bürü! Bu bizim hoşumuza gidiyor." (Birden ortam gerildi.) Müslümanlar, müşrikler ve Yahudiler birbirlerine hakaret etmeye başladılar. Neredeyse birbirlerini boğazlayacaklardı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise onları sakinleştirmeye çalıştı ve ortam sakinleşince bineğine binip yoluna devam etti. Sa'd b. Ubâde'nin yanına varınca ona, *"Ey Sa'd! Ebû Hubâb'ın söylediklerini duymadın mı? Şöyle şöyle dedi"* buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde şöyle dedi: "Ey Allah'ın Elçisi! Onu hoşgörüp bağışla! Sana Kitâb'ı indiren (Rabbime) yemin ederim ki; Allah Teâlâ sana hakikati vermiştir. Bu şehir halkı, onu taçlandırıp başlarına kral yapmak üzere anlaşmıştı. Allah Teâlâ'nın sana lutfettiği hakikatten dolayı liderliği gerçekleşmeyince kıskançlık krizine girdi. Bu yüzden biraz önce gördüğün davranışları sergilemiştir." Bu söz üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu affetti. Zaten Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashâb-ı kirâm, Allah'ın kendilerine emrettiği gibi müşrikleri ve Ehl-i kitab'ı hoş görürler, rahatsız edici söz ve davranışlarına karşı sabrederlerdi. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurdu: *"Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve sakınırsanız, muhakkak ki bu, azme değer şeylerdendir."* Allah (c.c) yine şöyle buyurdu: *"Ehl-i kitap'tan çoğu hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler. Yine de siz, Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar onları affedip bağışlayın. Şüphesiz Allah herşeye kadirdir."* (Bakara, 209) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın bu emrini hoşgörü olarak anlayıp uyguladı. Onun bu tavrı Allah Teâlâ'nın onlarla savaşma konusunda kendisine izin vermesine kadar sürdü. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Bedir savaşına çıkıp onda Allah Teâlâ'nın takdiriyle Kureyş'in ileri gelen kâfirleri ölünce, Abdullah b. Übeyy ile yanındaki müşrikler ve putperestler, "Bu iş revaç bulmaya başladı" diyerek Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) İslâm üzere beyat edip Müslüman olduklarını ilan ettiler.[254] Hak olan bir şeyi yerine getiren, bir iyiliği emreden veya bir kötülükten men eden herkes de mutlaka eziyete mâruz kalır. Bunun tek çözümü ise Allah için sabretmek, Allah'tan yardım istemek ve O'na (c.c) dönmektir.

254 Buhârî, 4566; Müslim, 1798; Ahmed b. Hanbel, 5/203.

Scanned with CamScanner

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

187. Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!

188. Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azap vardır.

189. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter.

Tefsiri:

Bu âyetlerde Allah (c.c), peygamberleri diliyle Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iman etmeleri, adını insanlara anıp yüceltmeleri, dâvasına katılmak için hazırlıklı olmaları, gönderince derhal tâbi olmaları hususunda kendilerinden söz aldığı, onlarınsa bunu gizleyip dünya ve âhiret nimetlerine kavuşma yerine basit şeyleri ve dünyevi hazları tercih ettiği Kitap ehlini yeriyor ve tehdit ediyor. Zîra onların bu ticaretleri ne kötü, alış-verişleri ne iğrençtir. Burada âlimlere de, onların yoluna girdikleri ve onlar gibi oldukları taktirde başlarına aynı şeylerin geleceğine dair uyarı vardır. O yüzden âlimlerin ellerindeki salih amele yönelten faydalı ilmi etraflarındakilere dağıtmaları ve ondan hiçbir şeyi gizlememeleri şarttır.

[1711] Nitekim birçok tarikten rivâyet edilen bir hadis-i şerif'te Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Her kime ilimden (bildiği) bir şey sorulur, o da bunu gizlerse kıyâmet günü ağzına ateşten bir gem vurulur."*[255]

255 Daha önce Bakara sûresi 159 âyetin tefsirinde geçti. Bu, şahitleriyle birlikte kuvvetli bir hadistir.

Scanned with CamScanner

"Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azap vardır." âyetiyle de kendisinde olmadığı halde fazlasıyla varmış gibi gösteren riyakâr ve gösterişçi kimseler kastedilmektedir.

[1712] Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim bir şeyi kendisinde çok varmış gibi göstermek için yalan iddiada bulunursa Allah ancak onun azlığını artırır"*[256] buyurmuştur.

[1713] Yine sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kendisine verilmemiş şeylerle tokluk gösterişinde bulunan kimse (altı üstlü) iki iftira elbisesi giymiş gibidir."*[257] buyurmuştur.

[1714] İmam Ahmed b. Hanbel'in rivâyetine göre Abdurrahman b. Avf'ın oğlu şöyle dedi: Mervan kapıcısı Râfi'e şöyle dedi: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a git ve şöyle sor: "Bizden, yaptığı her şeye sevinen ve yapmadığı şeylerle övülmekten hoşlanan herkes azap görecekse hepimiz azap göreceğiz demektir." İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Bundan size ne? Bu kitap ehli hakkında nazil olmuştur." dedi ve sonra *"Allah, kendilerine kitap verilenlerden, 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz' diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!"* âyetini, ardından *"Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azap vardır."* âyetini okudu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) daha sonra şöyle dedi: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kitap ehline bir şey sordu, onlar ise sorduğunu gizleyip başka bir şey söylediler ve yanından çıktılar. Sonra da onu sorduğu şeye cevap vermiş gibi yaptıklarını sandılar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sorduğu sorunun cevabını gizlediklerine sevindiler ve bu becerilerinden (!) dolayı övülmeyi hak ettiklerini düşündüler.[258] Bunu İmam Buhârî -Tefsir'de-,

256 Hadisi bu lafızla görmedim. Benzer lafızlarla birçok hadis varit olmuştur. Bk. et-Tergîb ve't-Terhîb, 1174 vd.

257 Buhârî, 5219; Müslim, 2130; Ebû Dâvûd, 4997; Ahmed b. Hanbel, 61/346; İbn Hibbân, 5738.

258 Buhârî (4568. hadisin akabinde); Müslim, 2778; Tirmizî, 3014; Nesâî, et-Tefsir, 106; Ahmed b. Hanbel, 1/298; Taberî, 8348.

Scanned with CamScanner

Müslim, Tirmizî ve Nesâî de -son ikisi yine tefsir kitaplarında-, İbn Ebî Hâtim, Taberî, Hâkim ve İbn Merdûyeh, hepsi de Abdulmelik b. Cüreyc kanalıyla ve benzer lafızla rivâyet etmişlerdir. Bunu Buhârî ayrıca, Alkame b. Vakkas'tan rivâyet etmiştir.[259]

[1715] İmam Buhârî, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönemindeki bir grup münâfık Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihada çıktığı zaman İslâm ordusundan geride kalırlardı. Hz. Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhalefet etmelerinden dolayı da pek sevinirlerdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihaddan dönünce ona mâzeret öne sürüp yemin ederlerdi. Yapmadıkları işlerle övülmek isterlerdi. Bunun üzerine, *"Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azap vardır,"* âyeti nâzil oldu.[260] Bunu İmam Müslim de İbn Ebî Meryem'in nakliyle, benzer bir lafızla rivâyet etmiştir.

[1716] Bunu İbn Merdûyeh, tefsirinde, Zeyd b. Eslem'den şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh), Râfi b. Hudeyc (radıyallâhu anh) ve Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh) Mervan'ın yanındaydılar. Mervan, "Ey Ebû Said, Allah'ın (c.c) *"Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır..."* âyeti hakkında ne dersin? Çünkü biz ettiklerimize seviniyor ve yapmadığımız şeylerle övülmekten hoşlanıyoruz." dedi. Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh), "Bu o kabilden değildir. Âyet esasen bazı münâfıklar hakkındadır. Onlar Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cihad için birlik gönderdiğinde ona katılmazlardı. Giden birliğin akibeti kötü olursa gitmediklerine sevinir, Allah'tan bir zafer ve fetih nasip olduğunda ise Müslümanları râzı etmek, zafer ve fetihlerine sevindiklerinden dolayı onlar tarafından övülmek için onlara yemin ederlerdi" dedi. Mervan, "O nerede bu nerede?" dedi. Ebû Said el-Hudrî, "O bunu biliyor" dedi. Mervan, "Öyle mi ey Zeyd?" diye sordu. Zeyd (radıyallâhu anh), "Ebû Said el-Hudrî doğru söylüyor" dedi. Ebû Said el-Hudrî, "Bunu o da -yani Râfi b. Hudeyc- biliyor, fakat söylediği taktirde zekâttaki develerini elinden almandan korkuyor." dedi. Yanından çıktıklarında Zeyd (radıyallâhu anh), Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'a "Senin hakkında yaptığım şahitlik-

259 Buhârî, 4568.
260 Buhârî, 4567; Müslim, 2777.

Scanned with CamScanner

ten dolayı beni övmeyecek misin?" dedi. Ebû Said, "Evet, doğru şahitlikte bulundun" dedi. Zeyd, "Doğru şahitlikte bulunduğumdan dolayı beni övmeyecek misin?" dedi.[261]

[1717] İbn Merdûyeh sonra İmam Mâlik'in Zeyd b. Eslem'den Râfi b. Hudeyc'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ben ve Zeyd b. Sabit, Medine valisi olduğu dönemde Mervan b. Hakem'in yanında iken Mervan "Ey Râfi', bu âyet hangi konuda nazil oldu?" diye sordu....[262] Râvi gerisini biraz önce geçen Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh) hadisi gibi zikretmiştir. Yine biraz önce geçtiği gibi Mervan daha sonra bunu sorması için birisini İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a göndermiş, o da rivâyette geçen sözleri söylemiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın söylediği ile onların söyledikleri arasında bir çelişki yoktur. Çünkü âyet genel olup söylediklerimizin hepsinde geçerlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1718] Yine İbn Merdûyeh, Muhammed b. Sabit el-Ensârî'den şöyle rivâyet etmiştir: (Babam) Sabit b. Kays el-Ensâri'nin bana anlattığında göre kendisi, "Ya Rasûlallah! Vallahi ben helâk olmuş olmaktan korkuyorum." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Neden?"* diye sorunca Sabit şöyle dedi: "Yüce Allah kişiyi yapmadığı şeylerle övülmekten hoşlanmasını men etti. Ben ise kendime baktığımda övülmekten hoşlandığımı görüyorum. Allah kibirden ve kendini beğenmekten men etti. Ben ise güzel olan şeyden hoşlanıyorum. Allah Teâlâ bizi, seslerimizi senin sesinden yüksek çıkarmaktan men etti. Ben ise gür sesli biriyim." Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Sen, övülen biri olarak yaşamak, şehid olarak ölmek ve cennet'e girmekten râzı olmaz mısın?"* buyurdu. Gerçekten de (babam) övülen bir kimse olarak yaşadı ve Müseyleme-i Kezzab'la yapılan savaşta şehid edildi.[263]

---

261 Müellif senedi şöyle zikretmiştir: Leys b. Sa'd'ın Hişam b. Sa'd'den, onun Zeyd b. Eslem'den. Leys ve yukarısındaki râvîler Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Fakat Müellif Leys'den öncesini zikretmemiştir. İbn Merdûyeh'in tefsir kitabı ise henüz basılmamıştır. Sadece onun kanalıyla gelen bir hadis de hüccet olamaz. Dolayısıyla bu konudaki hüccet hadis bir öncekidir.

262 Mâlik ve sonrasındaki râvîler Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Bunun hakkında söylenecekler bir önceki hadiste söylenenler gibidir.

263 Hâkim (3/234) ve Taberânî (13110) rivâyet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafak etmiştir. Asıl doğrusu ise hasen olduğudur. Bunu İbn Hibbân (6167) ile Taberânî de (1314) İsmail b. Muhammed b. Sabit'in, "Sabit b. Kays şöyle dedi" diyerek başlayan hadisi şeklinde rivâyet etmiştir. Bu da hasen bir hadistir. Tamamı birazdan gelecek.

Scanned with CamScanner

"Sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır." cümlesindeki fiil hem "فلا تحسبنهم...: *Sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır"* hem de "...فلا يحسبنهم: *sanmasınlar ki onlar azaptan kurtulacaklardır"* şeklinde okunmuştur. Yani, onlar azaptan kurtulacaklarını sanmasınlar. Onların azap görmesi kaçınılmazdır.

"Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter." Yani, O (c.c) her şeyin malikidir, her şeyi yapmaya kadirdir. O'nu hiçbir şey âciz bırakamaz. O'ndan korkun ve emirlerine karşı gelmeyin. Azabından ve intikamından sakının. Çünkü O en büyüktür, daha büyüğü yoktur. En güçlüdür, daha güçlüsü yoktur.

Göklerin ve Yerin Yaratılışı Üzerinde Tefekkür:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ
لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى
جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا
بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ
فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا
يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ
وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

190. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.

191. Onlar ki; ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tenzih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!

192. Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehennem'e koyarsan, artık onu rüsvay etmişsindir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur.

Scanned with CamScanner

193. Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, "Rabbinize inanın!" diye imana çağıran bir dâvetçiyi (Peygamberi, Kur'ân'ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz!

194. Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vaad ettiklerini de ikram et ve kıyâmet gününde bizi rezil-rüsva etme; şüphesiz sen vaadinden caymazsın!

Tefsiri:

Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Kureyşliler Yahudilere giderek, "Mûsâ size hangi mucizelerle gelmişti?" diye sordular. Yahudiler, "Onun âsâsı ve seyredenlere bembeyaz görünen eli vardı" dediler. Kureyşliler bu defa Hıristiyanlara giderek, "İsa nasıldı?" diye sordular. Onlar da, "Körü ve alacayı iyileştirir, ölüleri diriltirdi." dediler. Daha sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Rabbine dua et de Safa tepesini bize altın yapsın." dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Rabbine dua edince, *"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."* âyetleri nazil oldu. Yani, "Öyleyse bunlar üzerinde tefekkür etsinler."[264] Fakat bu rivâyet problemlidir. Çünkü bu Medine'de inen âyetlerdendir. Müşriklerin Safa tepesini altına dönüştürme talepleri ise Mekke'de olmuştu. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Âyetin mânâsı şöyledir: *"Göklerin ve yerin yaratılışında... akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."* Yani, yüksekliği ve büyüklüğüyle gökte, sertliği ve (muhtelif yerlerine ulaşılabilir şekilde) alçaklığıyla yeryüzünde açık ibretler vardır. Hareketli ve sabit yıldızları, denizleri, dağları ve çölleri, ağaçları, bitkileri, tahılları ve meyveleri, hayvanları, madenleri, farklı renk, koku, tat ve özellikteki çeşit çeşit faydalı maddeleriyle yer ve gökte açık âyetler vardır. *"Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."* Gündüz ile gecede de birbirleri ardınca gelmeleri ve sırayla birbirlerinden alıp vererek uzayıp kısalmaları yönünden âyetler vardır.

264 İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan bu rivâyet sahih değildir. Bunu Vâhidi, Esbâb-ı Nüzûl'da (284) ve Taberânî (12322) rivâyet etmişlerdir. Heysemî Mecmau'z-Zevâid'de (10913), "Senedindeki Yahyâ el-Hamani zayıftır" demiştir. Ayrıca bk. Fethu'l-Bârî, 8/235.

Scanned with CamScanner

Bazen biri uzayıp diğeri kısalır. Sonra eşitlenirler. Sonra biri diğerinden alır ve kısa olan uzar, uzun olan kısalır. Bunların hepsi ise güçlü ve büyük hikmet sahibi Allah'ın takdiriyle gerçekleşir. O yüzden yüce Allah, *"akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."* buyurmuştur. Yani, bunlarda Allah'ın haklarında, *"Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler."* (Yusuf, 105-106) buyurduğu akıllarını kullanmayan kör ve sağır kimseler için değil, her şeyi gerçek hâli üzere ve net şekilde idrak eden, akılları tam zeki kimseler için âyetler ve ibretler vardır.

Daha sonra yüce Allah akıl sahiplerinin niteliklerini anlatarak şöyle buyurmuştur: *"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar.."*

[1720] Nitekim Buhârî ve Müslim'in İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Namazı ayakta kıl. Gücün yetmezse oturarak, ona da gücün yetmezse yan üzeri yatarak kıl."*[265] buyurmuştur. Yani, onlar her hallerinde sırlarıyla, kalpleriyle ve dilleriyle Allah'ı zikretmekten bir an geri kalmazlar. *"..Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler."* Yani, bunlardaki yaratanın büyüklüğüne, kudretine, ilmine, hikmetine, dilediğini seçmesine ve rahmetine delalet eden hikmetleri anlarlar. Şeyh Ebû Süleyman-ı Dârânî der ki: Evimden çıktığımda gözüme ne takılsa mutlaka onda Allah'ın bana bir nimetini ve ondan alacağım bir ibret görürüm. Bunu İbn Ebi'd-Dünya, Tevekkül ve İbret Alma isimli kitabında rivâyet etmiştir. Hasan-ı Basrî'den şöyle rivâyet edilir: "Bir saat tefekkür etmek bir geceyi ibadet ve namazla geçirmekten daha hayırlıdır" Fudayl der ki: Hasan-ı Basrî şöyle dedi, "Tefekkür sana kendinin iyi ve kötü yönlerini gösteren bir aynadır." Süfyân b. Uyeyne, "Tefekkür kalbine giren bir nurdur, ışıktır" der. Süfyân b. Uyeyne bazen şu şiiri söylerdi:

İnsanda düşünme denen bir şey varsa eğer,

Her şeyde ona bir ibret vardır.

İsa (a.s)'ın şöyle dediği rivâyet edilir: "Konuşması zikir, susması tefekkür ve bakması tefekkür olan kimseye müjdeler olsun!" Lokman-ı Hekim, "Uzun

265 Buhârî, 1117; Ebû Dâvûd, 952; Tirmizî, 372; İbn Mâce, 1223. Hadisi Sahih-i Müslim'de göremedim.

Scanned with CamScanner

süreli yalnızlık insana daha çok fikir ilham eder. Uzun tefekkür ise cennet kapısının çalındığının alametidir" der. Vehb b. Münebbih, "Her uzun uzun tefekkür eden kimse anlar. Her anlayan bilir. Her bilen de ona göre hareket ve amel eder" der. Ömer b. Abdulaziz der ki: "Allah'ı sözle anmak güzeldir. Allah'ın nimetleri üzerinde düşünmek ise en hayırlı ibadettir" Muğis el-Esved şöyle der: "Kabirleri her gün ziyaret edin ki sizi tefekkür etmeye sevk etsin. Mahşer anını kalbinizle izleyin. İki grubun birbirinden ayrılarak birinin cennet'e diğerinin cehennem'e gidişini görün. Kalplerinize ve bedenlerinize cehennem'i, topuzlarını ve katlarını hissettirin." Muğis bunları söylerken ağlıyordu. Arkadaşları tarafından aklı başından gitmiş halde kaldırıldı. Abdullah b. Mübârek der ki: Bir adam kabristan ile çöplüğün olduğu yerde yaşayan bir rahibin yanından geçerken ona, "Ey rahip, Sende ibret alacağın dünya hazinelerinden iki hazine var; biri insan hazinesi, diğeri mal mülk hazinesi." der. İbn Ömer (radıyallâhu anh) hakkında yapılan rivâyete göre o kalbine sözleşme yaptırmak için harabe bir eve gidip kapısında durur ve "Sakinlerin, ahalin nerede?" der, sonra kendisine dönüp, *"O'ndan başka her şey yok olacaktır."* (Kasas, 88) âyetini okurdu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Tefekkür halinde kılınan orta uzunlukta bir namaz, gafil bir kalple gece boyu kılınan namazdan daha iyidir. Hasan-ı Basrî der ki: Ey ademoğlu! Midenin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe ayır. Kalan üçte birini de tefekkür edebilmek için soluk alıp vermeye ayır. Hukemadan biri şöyle der: Her kim dünyaya ibret almaksızın bakarsa, bu gafleti miktarınca kalp gözünün basireti gider. Bişr-i Hâfi der ki: İnsanlar, Allah'ın büyüklüğünü tefekkür etselerdi O'na isyan etmezlerdi. Hasan-ı Basrî, Amir b. Abdikays'tan şöyle rivâyet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının bir, iki veya üçünden değil, pek çoğundan şöyle işittim: İmanın ışığı -veya nuru- tefekkürdür. İsa (a.s)'ın şöyle dediği rivâyet edilir: Ey güçsüz insan! Nerede olursan ol Allah'tan kork! Dünyada bir misafir ol. Camileri kendine ev edin. Gözlerine ağlamayı, bedenine sabrı, kalbine de tefekkürü öğret. Yarınki rızkının tasasını çekme. Rivâyete göre Ömer b. Abdulaziz bir gün dostlarının arasında iken ağladı. Sebebi sorulunca şöyle dedi: Dünyayı, onun lezzet ve zevklerini düşündüm de gördüm ki, daha zevkleri saf bir şekilde yaşanamadan acıları onu bulandırıyor. Onda, ders alacak kişi için ibret yoksa, nasihat alacak kişi için öğüt vardır. İbn Ebi'd-Dünya der ki: Bana Hüseyin b. Abdurrahman şu şiiri söyledi:

Scanned with CamScanner

Tefekkür mü'minin gezisidir.
Mü'minin lezzeti ise aldığı ibretler.
Yalnızca Allah'a hamd ederiz.
Biz, hepimiz teyakkuzda bekleriz.
Oyun oynaşta nice kişilerin ömrü,
Hiç farkına varmadan tükenip gider.
Hayal üstü gibi olan nice hazlar,
Pınarların şırıltısı ve ağacın gölgesinde
Bitkilerin sevinci ve meyvelerin tatlığındadır.
Onu ve ailesini değiştirir,
Başkasıyla geçen hızlı ömür.
Biz sadece Allah'a hamdederiz,
Şüphesiz bunda öğüt vardır.
Muhakkak bunda alırsa eğer,
Akıllı için bir öğüt vardır.

Yüce Allah kendisinin zatına, sıfatlarına, şeriatına, kudretine ve âyetlerine delalet eden mahlukatı üzerinde düşünüp ibret almayan kimseleri yererek şöyle buyurur: *"Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler."* (Yusuf, 105-106) Yüce Allah mü'min kullarını ise överek şöyle buyuruyor: *"Onlar ki; ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler"* ve şöyle derler: *"Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın."* Yani, sen bu mahlukatı boş yere yaratmadın. Bilakis hak bir hikmet üzere; kötü işler yapanları yaptıklarıyla cezalandırmak, iyi işler yapanları ise daha iyisiyle mükâfatlandırmak için yarattın. Mü'min kullar daha sonra Allah'ı boş şeylerle iştigalden tenzih ederek şöyle derler: *"Seni"* herhangi bir şeyi boş yere yaratmaktan *"tenzih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!"* Yani: Ey mahlukatı hak ve adaletle yaratan, ey noksanlıklardan, kusurlardan ve abesle iştigalden münezzeh olan! Güç ve kuvvetinle bizi cehennem azabından koru. Bizden râzı olmanı sağlayacak amelleri işlemeyi bize nasip ve müyesser eyle. Bizi, nimetlerle dolu cennetlerine koymana, elim azabından korumana yol açacak salih amelleri yapmaya muvaffak et.

Scanned with CamScanner

"Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehennem'e koyarsan, artık onu rüsvay etmişsindir." Alçaltmış, rezil ve perişan halini herkesin gözleri önüne sermişsindir. *"Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur."* Yani, kıyâmet günü zalimlerin, sana karşı yardım edecek ve haklarında verdiğin karardan kurtaracak kimseleri yoktur.

"Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, 'Rabbinize inanın!' diye iman için nidada bulunan bir nidacıyı" yani imana çağıran dâvetçiyi (ki o Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir) *"işittik ve hemen iman ettik."* Yani, çağrısına icabet edip O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) tâbi olduk. *"Artık"* imanımız ve peygamberine tâbi olmamız hatırına *"bizim günahlarımızı bağışla"*, yani onları ört ve gizle, *"kötülüklerimizi"*, sana karşı yaptığımız kötü amellerimizi *"sil ve canlarımızı iyilerle beraber al"* bizi Sâlihlerin arasına kat *"ey Rabbimiz!"*

"Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vaad ettiklerini de ikram et" Bu cümleye iki şekilde mânâ verilmiştir. Birincisi: Bize, peygamberlerine iman ettiğimiz taktirde vereceğini vaad ettiklerini ikram et. Diğeri; Bize peygamberlerinin diliyle yaptığın vaadlerini ikram et. İkinci mânâ daha kuvvetlidir.

[1721] Nitekim İmam Ahmed, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Askalan, Filistin'deki iki gelin şehirden biridir. Yüce Allah kıyâmet günü oradan hiç hesaba çekilmeyecek yetmiş bin kişiyi diriltecek. Orada şehid olmuş ve Allah'ın huzuruna O'nun konukları olarak varacak yetmiş bin kişiyi daha diriltecek. Bunlar kesik başları ellerinde ve damarlarından kan akarak saflar halinde Allah'ın huzuruna varacak ve "Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vaad ettiklerini de ikram et" diyecekler. Yüce Allah da, "Kullarım doğru söylüyor. Onları Beyza nehrinde (beyaz nehir) yıkayın" buyurur. Şehidler oradan bembeyaz ve tertemiz çıkarlar ve cennet'te diledikleri yerde gezerler."*[266] Bu Müsned'deki garip hadislerden sayılmaktadır. Hatta bazıları uydurma olduğunu söylemişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. *"Ve kıyâmet*

266 Ahmed b. Hanbel, 3/225; İbn Adiyy, 1/298, 5/210. İbnu'l-Cevzî bunu uydurma hadisleri ele aldığı "el-Mevzuat" kitabında (2/53) zikretmiştir. İbnu'l-Cevzî, "Enes hadisinin tüm senetlerindeki isim Hilal b. Zeyd Ebû İkal hakkında İbn Hibbân, 'Enes (radıyallâhu anh)'a nispet ederek asılsız şeyler rivâyet eder. Onun hadisleri hiçbir şekilde hüccet olarak kabul edilemez' demiştir" Heysemî de, Mecmau'z-Zevâid'de (16665): Ebû İkal'i İbn Hibbân sika, cumhûr ise zayıf saymıştır. Böylece çok zayıf olduğundan farklı tariklerle gelmesi hadisi kuvvetlendirmeye yetmemiştir.

Scanned with CamScanner

gününde" tüm insanların gözü önünde *"bizi rezil-rüsva etme; şüphesiz sen vaadinden caymazsın!"* Peygamberlerinin haber verdiği "kıyâmet gününde huzurunda duruş" şeklindeki buluşma mutlaka gerçekleşecektir.

[1722] Hâfız Ebû Ya'lâ, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Âdemoğlu kıyâmet günü Allah'ın huzurunda durduğunda utançlık ve perişanlığı o dereceye ulaşır ki, hakkında cehennem'e gönderilme emrinin verilmesini temenni eder."*[267] Bu garip bir hadistir.

Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gece teheccüd namazına kalktığında Âl-i İmrân sûresinin son on âyetini (190-200. âyetler) okuduğu sabittir.

[1723] Nitekim İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet eder: Bir gece teyzem Meymune'nin evinde kaldım. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir süre ailesiyle sohbet ettikten sonra yattı. Gecenin son üçte biri olunca oturdu. Göğe bakıp "...إن في خلق السماوات والأرض / *Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır...*" âyetini okudu. Bunu Müslim de Ebû Bekir b. İshâk es-San'ani'nin İbn Ebî Meryem'den nakliyle böyle rivâyet etmiştir.

[1724] İmam Buhârî'nin daha sonra birçok tarikle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivâyetine göre[268] Kütüb-i Site'nin diğer yazarları da bunu yine İmam Mâlik tarikiyle böyle rivâyet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd, Mahrame b. Süleyman'ın nakliyle rivâyet etmişlerdir.

---

267 Ebû Ya'lâ (1776) Câbir (radıyallâhu anh)'tan diye rivâyet etmiştir. Senedindeki Fadl b. İsa, Mecmau'z-Zevâid'de (18393) ifade edildiği üzere zayıf olduğu hususunda ittifak edilen biridir. Heysemî der ki: Kıyâmetin dehşetini anlatan İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) hadisi ve bunun kâfir hakkında olduğu daha önce geçti. Söz konusu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) hadisini Taberânî (10083) ve Ebû Ya'lâ (4982) şu lafızla rivâyet etmişlerdir: "Kıyâmet gününde kâfirin teri ağzında gem gibi olur ve kâfir, "Ey Rabbim, beni Cehennem'e gönderme şeklinde de olsa biraz rahatlat" der." Heysemî (14341) der ki: Bunu Taberânî el-Mu'cemu'l-Evsat ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'de iki farklı senetle rivâyet etmiştir. Kebîr'dekinin senedi Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Evsat'takinde de İbn İshâk vardır ki o sika fakat müdellistir. Böylece yukarda geçen hadis bu şahit sayesinde kuvvetlenir, fakat Heysemî'nin söylediği gibi kâfir hakkında olduğu şeklinde yorumlanır.

268 Buhârî, 183; Müslim, 763 (Hadis no: 182); Ebû Dâvûd, 1367; Tirmizî, eş-Şemail, 262; İbn Mâce, 1363; Mâlik 1/121; Ahmed b. Hanbel, 1/242; İbn Hibbân, 2579.

Scanned with CamScanner

[1725] (Hadisin Başka Tariki:) İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: (Bir gün babam) Abbâs bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ailesinin evinde geceleyerek O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bellememi emretti. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gece insanlara yatsı namazını kıldırdıktan sonra kendinden başka kimse kalmayınca kalktı. Yanımdan geçerken, *"Kim o, Abdullah mı?"* diye sordu. "Evet" dedim. *"Dur (gelme)"* dedi. Ben, "Abbâs bu geceyi yanınızda geçirmemi emretti." deyince, *"Öyleyse gel ardımdan"* buyurdu. İçeri girer girmez, *"Abdullah'a yatak serin"* diye emretti ve çuval bezinden bir yastık getirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun üzerinde uyudu. Hatta horultusunu bile işittim. Sonra (uyandı ve) doğrulup oturdu. Başını göğe kaldırdı ve üç defa, "Sübhane'l-meliku'l-kuddûs" (Her şeyin sahibi ve tüm noksanlıklardan münezzeh ve pak olan Allah'ı tenzih ederim) dedi. Sonra Âl-i İmrân sûresinin son on âyetini okudu.[269] Bu konuda Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın oğlu Ali'nin babası İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle bir hadis rivâyet etmiştir.

[1726] (Hadisin Başka Tariki:) İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gece, gecenin belli bir vakti geçtikten sonra dışarı çıktı ve göğe bakıp "إن في خلق السماوات والأرض..." âyetinden başlayarak sûreyi sonuna kadar okudu. Sonra, *"Allah'ım! Kalbimi nurlandır, kulağımı nurlandır, gözümü nurlandır, sağımı nurlandır, solumu nurlandır, önümü nurlandır, arkamı nurlandır, üstümü nurlandır ve altımı nurlandır. Kıyâmet gününde nurumu büyük yap."* dedi.[270] Bu, Buhârî'nin bazı tariklerinde Küreyb'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle gelen, aslı olan bir duadır.

[1727] Ayrıca İbn Merdûyeh ile İbn Ebî Hâtim de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Kureyşliler Yahudilere giderek, "Mûsâ size hangi mucizeler getirdi?" dediler. Yahudiler, "Onun âsâsı ve görenlere bembeyaz gözüken bir eli vardı." dediler. Müşrikler sonra Hıristiyanlara giderek, "İsa sizin aranızda nasıldı (ne gibi hasletleri vardı)?" diye sordular. Onlar da, "O körü ve alacalıyı iyileştiriyor, ölüleri diriliyordu." dediler. Ardından Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek, "Rabbine dua et de bizim

269 Müslim, 763 (Hadis no: 191); Ebû Dâvûd, 1353.

270 Senedi zayıftır. Senedinde adı anılmayan biri vardır. Hadisin aslı Buhârî (6316), Müslim (763) ve Ebû Dâvûd'da (5043) vardır.

Scanned with CamScanner

için Safa tepesini altına dönüştürsün." dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun için Rabb'ine (c.c) dua edince, "*Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır...*" âyetleri nazil oldu. Yüce Allah, "İnsanlar bunlar hakkında düşünsünler" demek istemektedir.[271] Bu İbn Merdûyeh'in rivâyetindeki lafızdır. Bu âyetin tefsirinin başında da Taberânî'nin rivâyetiyle zikredilen bu hadis âyetin Mekkî olmasını gerektiriyor. Oysa yaygın görüşe göre bu Medenî'dir. Delili ise diğer hadistir.

[1728] İbn Merdûyeh, Atâ'dan şöyle rivâyet etmiştir: Ben, İbn Ömer ve Ubeyd b. Umeyr hep birlikte Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanına gittik ve evine girdik. Onunla aramızda perde vardı. Âişe (radıyallâhu anhâ), "Ey Ubeyd, ziyaretimize gelmeni engelleyen nedir?" dedi. Ebû Ubeyd, Şairin, 'Arada bir ziyaret et ki sana olan muhabbet artsın' sözüdür" dedi. İbn Ömer (radıyallâhu anh), Bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gördüğün en ilginç şeyi anlat" dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ) ağladı ve şöyle dedi: "O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) her şeyi hayret vericiydi. Benim sıram olan bir gece geldi ve cildi cildime dokunduktan sonra, "Beni bırak da Azîz ve Celîl olan Rabbime ibadet edeyim." dedi. Ben, "Vallahi ben hem bana yakın olmanı istiyorum, hem de Rabb'ine ibadet etmeni arzuluyorum" dedim. Kalkıp su kırbasına uzandı ve abdest aldı. Alırken fazla su dökmüyordu. Sonra kalkıp namaz kıldı. Sakalı ıslanana kadar ağladı. Sonra secdeye vardı. Orada da yer ıslanana kadar ağladı. Sonra yanı üzeri yattı ve ağladı. Bilâl gelip sabah namazı için ezan okumasına kadar bu devam etti. Bilâl, "Ya Rasûlallah! Allah (c.c) geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlamışken neden ağlıyorsun?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Yazık sana ey Bilâl! Bu gece Allah bana şu âyetleri nazil etmişken ben nasıl ağlamam: *Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.*" Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra, "*Bunları okumayan ve tefekkür etmeyenlere yazıklar olsun!*" buyurdu.[272]

271 Çok zayıftır. Senedindeki Yahyâ el-Hammani hadis hırsızıdır. Biraz önce geçti.

272 Senedi çok zayıftır. Senetteki Haşrec b. Nebate, birçok kişi tarafından zayıf sayılan ve münker rivâyetleri bulunan biridir. Hocası Ebû Cenab'ın adı da Yahyâ b. Ebû Hayye'dir ki onu da Nesâî, Dârekutnî ve Darimi zayıf saymışlardır. Fellas, "Metruktur" Kattan da, "Ondan hadis naklini caiz görmüyorum" demiştir. Bu ayrıca müdellistir. Bk. el-Mizan, 4/371.

Scanned with CamScanner

[1729] (Hadisin Başka Tariki:) Abd b. Humeyd, tefsirinde Atâ'dan şöyle rivâyet etmiştir: Ben, Abdullah b. Ömer ve Ubeyd b. Umeyr mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanına girdik. Âişe (radıyallâhu anhâ) perde gerisindeydi. Ona selâm verdik. "Kim onlar?" dedi. Biz, "Bu Abdullah b. Ömer ile Ubeyd b. Umeyr'dir" dedik. Âişe (radıyallâhu anhâ), "Ey Ubeyd b. Umeyr, bizi ziyaret etmenizi engelleyen nedir?" dedi. "Evvelkilerin 'Arada bir ziyaret et ki sana olan muhabbetleri artsın' sözüdür" dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ), "Biz senin ziyaret etmeni ve uğramanı arzularız" dedi. Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh): "Bu boş konuşmalarınızı bırakın! Sen bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de gördüğün en ilginç şeyi anlat" dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ) ağlamaya başladı ve "O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) her şeyi hayret vericiydi. Bir gecemde bana geldi ve benimle yatağa girdikten ve cildi cildime temas ettikten sonra, *"Ey Âişe! Bana izin ver de Rabbime ibadet edeyim"* dedi. "Ben hem bana yakın olmanı hem de arzuladığın şeyi yapmanı isterim" dedim. Bunun üzerine kalkıp evde kırbayı aldı ve çok su dökme(den abdest aldı). Sonra kalkıp Kur'ân okudu. Sonra ağladı ve gözyaşları bellerine kadar aktı. Sonra oturup Allah'a hamd-u sena etti. Sonra ağladı. Öyle ki gözyaşlarının kucağına kadar aktığını gördüm. Sonra sağ yanına yattı ve elini yanağının altına koydu. Sonra ağladı ve gözyaşlarının yere kadar ulaştığını gördüm. O sırada Bilal yanına girerek sabah namazının vaktinin geldiğini haber verdi ve "Ey Allah Rasûlü, namaza!" dedi. Bilâl O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağladığını görünce, "Ya Rasûlallah! Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını affettiği halde ağlıyor musun?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ey Bilal! Peki ben çok şükreden bir kul olmayayım mı? Bu gece bana şu âyetler indirilmişken nasıl ağlamam: "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır... Derler ki: Rabbimiz!... Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tenzih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!" (Âl-i İmrân: 190, 191)"* Sonra: *"Bunları okuyup da tefekkür etmeyenlere yazıklar olsun!"* buyurdu.[273]

273 Asılsızdır. Asfahani, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (1951) başka kanalla Ebû Cenab'dan rivâyet etmiştir ki o çok zayıftır. Zaten bu hadisin illetli râvîsi de odur. Rivâyette birçok yönden de kabul edilemez, asılsız olduğu anlaşılan anlatımlar vardır. Bunlardan bazıları: a. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın, mahremlerinden olmadığı halde Zübeyr'e mah-

Scanned with CamScanner

[1730] İbn Hibbân da Sahih'inde Atâ'dan: "Ben ve Ubeyd b. Umeyr Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanına gittik..." diye rivâyet eder. Gerisi önceki rivâyete yakın bir lafızladır.[274] İbn Ebi'd-Dünya da "Tefekkür ve Öğüt Alma" isimli kitabında Şücâ b. Eşres kanalıyla böyle rivâyet eder.

[1731] Sonra şöyle der: Ben Süneyd'den işittim, Süfyân-ı Sevrî'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet ediyordu: *"Kim Âl-i İmrân sûresini okur da tefekkür etmezse yazıklar olsun ona!"*[275] Bunu söylerken de parmaklarıyla ona kadar saydı. Hasan b. Abdulaziz der ki: Bana Ubeyd b. Saib şöyle anlattı: Evzâî'ye, "Bu âyetler üzerinde tefekkürün mânâsı nedir?" diye sorduk, "Bunları anlayarak okumaktır" dedi. İbn Ebi'd-Dünya, Abdurrahman b. Süleyman'dan şöyle rivâyet eder: Evzâî'ye tefekkürün alt sınırının ve kişiyi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Yazıklar olsun" sözünün muhatabı olmaktan kurtaracak en az şeyin ne olduğunu sordum. Bir müddet başını önüne eğdi, sonra, "Onları anlayarak ve idrak ederek okumasıdır." dedi.

[1732] (Başka bir hadis): İbn Merdûyeh, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) her gece Âl-i İmrân sûresinin sonundaki on âyeti okurdu.[276] Râvilerden Muzahir zayıftır. Bu rivâyette gariplik vardır.

---

remlerindenmiş gibi davranması. b. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya, "Bu boş konuşmaları bırakın" demesi. c. Güya Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın erkeklerin yanında "Cildi cildime temas etti" demesi. d. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağlayışını aşırı şekilde anlatan ifadeler. Zîra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu kadar çok ağladığına dair sahih bir hadis yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

274 İbn Hibbân (620) rivâyet etmiştir. Senedi zayıftır. Şeyh Şuayb el-Arnavuti ise bunun kuvvetli ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir. Fakat hadis gariptir ve metninde de münkerlik vardır. Diğer muteber hadis kitaplarında değil de sadece İbn Hibbân'ın kitabında geçmesi de bunun bir delilidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

275 Rivâyet mu'dal olduğu gibi râvîlerden Süneyd'i de birçok kişi zayıf kabul etmiştir.

276 Zayıftır. İbn Sünni, Amelu'l-Yevmi ve'l-Leyle'de (688) ve Mecmau'z-Zevâid'de (2/77) ifade edildiği gibi Taberânî, el-Evsat'ta Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Müellif bunu ayrıca İbn Merdûyeh'e nispet etmiş ve hem o hem de Heysemî bunu, râvîlerden Muzahir b. Eslem sebebiyle zayıf saymışlardır.

Scanned with CamScanner

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنكُم مِّن ذَكَرٍ
أَوْ أُنثَىٰ ۚ بَعْضُكُم مِّنۢ بَعْضٍ ۖ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ثَوَابًا مِّنْ عِندِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ
الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

195. Bunun üzerine Rableri, onların dualarına karşılık verdi (dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır. O Allah ki, karşılığın güzeli O'nun katındadır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti."* Âyetteki isticâbe, çağrıya icabet etmek ve duayı kabul etmek mânâsına gelir. Şairin söylediği gibi:

وداع دعا يا مَن يجيب إلى النّدى فَلم يَسْتجبْه عنْد ذاك مجيب

Bir dâvetçi "Hey, kim icabet edecek dâvete" diye seslendi de;

O anda kimse icabet etmedi ona.

[1733] Said b. Mansur, Ümmü Seleme'nin akrabalarından bir adamdan şöyle rivâyet eder: Ümmü Seleme, "Ya Rasûlallah! Allah'ın kadınların hicreti hakkında hiçbir şey söylediğini duymuyoruz." dedi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Bunun üzerine Rableri, onların dualarına karşılık verdi (dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz-..."* âyetini nazil etti. Ensar, "Ümmü Seleme bize ilk gelen kadın Muhacir'dir" demişlerdir.[277]

277 Hâkim, (2/300) tahric etmiş, Buhârî'nin şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Fakat senedi l[illegible] Tirmizî

Scanned with CamScanner

Bunu Hâkim de Müstedrek'inde, Süfyân b. Uyeyne'nin nakliyle rivâyet etmiş, sonra "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da onların şartlarını taşıyan sahih bir hadistir." demiştir. İbn Ebî Necîh, Mücâhid kanalıyla Ümmü Seleme'den şöyle rivâyet etmiştir: Son nazil olan âyet, *"Bunun üzerine Rableri, onların dualarına karşılık verdi (ve dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz-..."* âyetidir. Bunu İbn Merdûyeh tahric etmiştir.

Âyetin mânâsı şöyledir: Akıl sahibi mü'minler Rabblerinden bunları isteyince Rabbleri hemen karşılık verdi. Nitekim "karşılık verdi" cümlesinin başındaki "fe" edatı hemen ardından mânâsını ifade eder. Yüce Allah başka bir yerde de şöyle buyurmuştur: *"Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm."* (Bakara, 186)

Âyetteki, *"Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz-... içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım."* ifadesi Allah'ın, mü'minlerin o dualarına ne şekilde karşılık verdiğini bildirmektedir. Yani, Allah onların duasına, "Yaptıkları hiçbir amelin O'nun (c.c) katında boşa gitmeyeceğini, bilakis erkek olsun kadın olsun her amel sahibine amelinin mükâfatının eksiksiz verileceğini" söyleyerek karşılık vermiştir.

"-Ki hep birbirinizdensiniz-..." Yani, benim sevap ve mükâfatım hususunda hepiniz eşitsiniz. *"Onlar ki, hicret ettiler."* Yani, küfür beldesini bırakıp iman beldesine geldiler. Dostlarından, kardeşlerinden, sevdiklerinden ve komşularından ayrıldılar. *"Yurtlarından çıkarıldılar."* Yani, müşrikler eziyet ederek orasını onlara dar yaptılar ve sonunda aralarından çıkmaya mecbur ettiler. Onun için ardından *"Benim yolumda eziyete uğradılar"* denilmiştir. Yani, insanlara göre onların tek suçu, yalnızca Allah'a iman etmeleriydi. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Halbuki o kâfirler Rabbınız olan Allah'a İnandığınızdan dolayı sizi ve peygamberi yurdunuzdan çıkarıyorlar."* (Mümtehine, 1) *"Onlardan, sırf, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar."* (Burûc, 8)

(3023), Abdurrezzak (498) ve Taberî de (8368) Amr'ın, Ümmü Seleme'nin bir oğlundan nakliyle tahric etmişlerdir. Tirmizî (3022) ayrıca Mücâhid'in Ümmü Seleme'den nakliyle rivâyet etmiştir ki bunun senedi munkatı'dır. Fakat hadis önceki hadise şahitlik etmektedir.

Scanned with CamScanner

"Çarpıştılar ve öldürüldüler." Bu, yani Allah yolunda savaşıp o yolda öldürülmek, yüzü kana ve toprağa bulanmak makamların en yükseğidir.

[1734] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan bir hadiste; bir adam, "Ya Rasûlallah! Ben sabrederek ve sevabını Allah'tan umarak arkamı dönmeksizin cihada katılırsam Allah benim günahlarımı siler mi?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evet"* buyurdu. Adam, "Nasıl dedin?" dedi ve sorusunu tekrarladı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evet, borç dışında her şeyi siler. Bunu biraz önce bana Cebrâil (a.s) söyledi"* buyurdu.[278]

Yüce Allah âyetin devamında şöyle buyuruyor: *"Andolsun, onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım."* Yani aralarında hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin aklından geçmeyen süt, bal, şarap ve bozulmamış temiz su ırmaklarının aktığı cennetlere koyacağım. *"Bu mükâfat, Allah tarafındandır."* Yüce Allah mükâfatın büyüklüğünü ifade etmek için kendisine nispet etmiştir. Çünkü verdiğinde mutlaka bol ve çok veren kerem sahibi ve cömert olan O'dur. Şairin dediği gibi:

Azap edince azabı devamlıdır.

Verdiğinde de aldırmaksızın bol bol verir.

"Allah; karşılığın güzeli O'nun katındadır." Yani, iyi ameller yapanlara güzel mükâfat O'nun katındadır. İbn Ebî Hâtim, Hariz b. Osman'dan şöyle rivâyet etmiştir: Şeddâd b. Evs (radıyallâhu anh) şöyle derdi: "Ey insanlar, kaza ve kaderinde Allah'ı suçlamayın. Çünkü Allah (c.c) hiçbir mü'mine zulmetmez. Dolayısıyla sizden biri isteyip arzuladığı bir şeye kavuşursa Allah'a hamd etsin. Başına hoşlanmadığı bir şey gelince de sevabını Allah'tan umarak sabretsin. Çünkü güzel mükâfat yalnızca Allah katındadır.

278 Buhârî, 4046; Müslim, 1899; Nesâî, 6/33; Ahmed b. Hanbel, 3/308; İbn Hibbân, 4663.

Scanned with CamScanner

Kafirlerin Dünyada Keyif Sürmelerine Aldanmamak:

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

196. İnkârcıların (refah içinde) diyar diyar dolaşması, sakın seni aldatmasın!

197. Azıcık bir menfaattir o. Sonra onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir!

198. Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, altlarından ırmaklar akan, ebedî olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır.

Tefsiri:

Yüce Allah burada buyuruyor ki: Kâfirlerin nimetler içinde sevinçli ve keyifli bir yaşam sürmelerine bakıp aldanmayın. Çünkü onlar çok yakında nimetlerin hepsini kaybedecek ve işledikleri kötü amellerinin mahkûmu ve esiri olacaklar. Biz bu nimetleri kendilerine, hissettirmeden helâke götürmek için bir tuzak olarak veriyoruz. Onların içinde bulundukları nimetler sonuçta, *"Azıcık bir menfaattir. Sonra onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir!"* Nitekim yüce Allah başka âyetlerde de şöyle buyurur: *"İnkâr edenler müstesna, hiç kimse Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlıkla) gezip dolaşması seni aldatmasın."* (Mü'min, 4) *"De ki: Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler. Dünyada bir miktar geçim (sağlarlar), sonra dönüşleri bizedir; sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız."* (Yûnus, 69-70) *"Onları biraz faydalandırır, sonra kendilerini ağır bir azaba sürükleriz."* (Lokman, 24) *"Sen inkârcılara mühlet ver; onlara azabı biraz geciktir."* (Târık, 17) *"Vadettiğimiz güzel bir nimete kavuşan kimse; dünya hayatında kendisine bir geçimlik verdiğimiz, sonra kıyâmet günü azap için getirilen kimse gibi midir?"* (Kasas, 61)

Scanned with CamScanner

Yüce Allah kâfirlerin dünyadaki hallerini bildirdikten ve sonlarının cehennem olacağını ifade ettikten sonra şöyle buyuruyor: *"Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram"*, yani ziyafet *"olarak altlarından ırmaklar akan, ebedî olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır."*

[1735] İbn Merdûyeh, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"O kimselere, hem babalarına hem çocuklarına iyilik ettiklerinden dolayı ebrâr (iyiler) denmiştir. Sende babanın bir takım hakları olduğu gibi çocuklarının da bazı hakları (onlara karşı görevlerin) vardır."*[279] İbn Merdûyeh, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan bu şekilde, merfû olarak rivâyet etmiştir. İbn Ebî Hâtim ise Muharib b. Disar'dan, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Allah'ın onlara iyiler demesi babalarına ve çocuklarına iyilik etmeleri sebebiyledir. Sende babanın hakları olduğu gibi çocuklarının da hakları vardır." Bu rivâyet doğruya daha yakındır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İbn Ebî Hâtim, sonra Hasan-ı Basrî'den şöyle rivâyet eder: "Ebrâr, küçük karıncayı bile incitmeyen kimsedir." İbn Ebî Hâtim, Esved'den şöyle rivâyet eder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: İyi olsun, kötü olsun herkes için ölmek yaşamaktan daha hayırlıdır. Kişi iyilik yapan biriyse Allah (c.c) onun hakkında, *"İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır."* buyuruyor. Abdurrezzak da Sevrî'nin A'meş'ten nakliyle böyle rivâyet etmiştir. Bu rivâyette İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) sözünün sonunda, *"İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını arttırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır."* (Âl-i İmrân, 178) âyetini de okumuştur.

İmam Taberî, Lokman'dan şöyle rivâyet eder: Ebû Derdâ (radıyallâhu anh) şöyle derdi: Her mü'min için ölmek yaşamaktan daha hayırlıdır. Her kâfir

279 Asıl doğrusu bunun mevkuf olduğudur. Merfû rivâyetin senedindeki ise Saîd b. Yahyâ vardır ve o saduktur. Dârekutnî, "Pek kuvvetli değildir" demiştir. Kendinden hadis rivâyet ettiği Ubeydullah b. Velid el-Vassafi hakkında ise Mizan'da (5404) şöyle denilmiştir: Yahyâ, "Bir şey değildir" Ebû Zür'a ile Dârekutnî de, "Zayıftır" demişlerdir. Rivâyette de çelişki vardır. Bazen Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın sözü, bazense onun Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği hadis olarak zikretmiştir. Bu, İbn Kesir'in söylediği gibi Abdullah'ın kendi sözü olmaya daha yakın gözükmektedir. Suyutî de, ed-Durru'l-Mensur'da (2/199) böyle zikretmiş ve "Mevkuf daha sahihtir" demiştir.

Scanned with CamScanner

için de ölmek daha hayırlıdır. Kim bana inanmıyorsa, işte Allah (c.c) şöyle buyuruyor: *"İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır."* Bir âyette de şöyle buyuruyor: *"İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını arttırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır."* (Âl-i İmrân, 178)

Kitap Ehlinden İman Edenler:

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَآ أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَآ أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولٰٓئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَآأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

199. Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler. Allah'ın âyetlerini az bir pahaya satmazlar. İşte onlar için Rableri katında ecirleri vardır. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk olandır.

200. Ey iman edenler! Sabredin, sebat gösterin; nöbette olun (ribat) ve Allah'tan korkun ki kurtuluşa erebilesiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah bir grup Kitap ehli hakkında bilgi veriyor, onların Allah'a hakkıyla iman ettiklerini, önceki kitaplara imanları yanında Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de iman ettiklerini, Allah'a karşı huşûlu, yani itaatkar, huzurunda boynu eğik ve zelil olduklarını bildiriyor. *"Allah'ın âyetlerini az bir pahaya satmazlar."* Ellerindeki Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i müjdeleyen, onun sıfat ve niteliklerini, peygamber olarak gönderilişini ve ümmetinin niteliklerini anlatan bilgileri gizlemezler. İster Yahudi ister Hıristiyan olsunlar bunlar Kitap ehlinin en seçkin ve en üstünleridirler. Nitekim yüce Allah başka âyetler de şöyle buyurur: *"Kendilerine daha önceden kitap verdiklerimiz buna da inanırlar. Kur'ân onlara okunduğu zaman, 'Ona inandık, doğrusu o Rabbimizden gelen gerçektir; biz şüphesiz daha önceden Müslüman olmuş kimseleriz' derler. İşte onlara, sabırlarından dolayı, ecirleri*

Scanned with CamScanner

iki defa verilir; onlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da sarfederler." (Kasas, 52-54) *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler. Onu inkâr edenlere gelince; işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır."* (Bakara, 121) *"Mûsâ'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır."* (A'râf, 159) *"Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar."* (Âl-i İmrân, 113) *"De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'ân) okununca, derhal yüzüstü secdeye kapanırlar. Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar. (Kur'ân okumak) onların saygısını artırır."* (İsrâ, 107-109) Bu nitelikler Yahudilerde vardır, fakat gâyet azdır. Abdullah b. Selâm ve onun gibi iman eden Yahudi hahamlar gibi böylesi kimseler vardır, fakat sayıları 10'u bulmamıştır. Hıristiyanlardan ise doğru yolu bulan ve hakka boyun eğenlerin sayısı çoktur. Nitekim yüce Allah, *"İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulacaksın. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da 'Biz Hıristiyanlarız' diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar."* (Mâide, 82) buyurur. Yüce Allah orada (85. âyet) *"Söyledikleri (bu) sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi."* buyurduğu gibi, burada da *"İşte onlar için Rableri katında ecirleri vardır."* buyurmuştur.

[1736] Nitekim Ebû Tâlib'in oğlu Câfer (radıyallâhu anh), patrik ve papazların olduğu bir ortamda Habeşistan kralı Necâşî'ye Meryem sûresini okuduğunda hem kendisi, hem onlar sakalları ıslanıncaya kadar ağlamışlardır.[280]

[1737] Buhârî ve Müslim'deki rivâyetlere göre Necâşî öldüğünde Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun ölüm haberini ashabına üzüntüyle haber vermiş ve *"Habeşistan'da bir kardeşiniz ölmüştür. Onun cenâze namazını kılın."* buyurmuştu. Sonra sahraya çıkmış ve Müslümanlara saf tutturarak onun cenâze namazını kıldırmıştı.[281]

280 Sahih bir hadistir. İnşaallah Meryem sûresinin başlarında gelecek.

281 Buhârî, 1317; Müslim, 952 (hadis no: 66); Ahmed b. Hanbel, 3/355; İbn Hibbân, 3100. Câbir (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

[1738] İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûyeh de Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmişlerdir: Necâşî vefat edince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kardeşiniz için bağışlanma dileyin."* buyurdu. Bazıları, "Habeşistan'da ölen küfrün önde geleni için istiğfar etmemizi emrediyor" dediler. Bunun üzerine *"Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler."* âyeti nazil oldu.[282]

[1739] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böyle buyurduğunu Abd b. Humeyd ile İbn Ebî Hâtim başka bir tarikle Hasan-ı Basrî'den rivâyet etmişlerdir. [283] İbn Merdûyeh bunu daha sonra Humeyd'in Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan zikrettiğine yakın bir lafızla rivâyet etmiştir.

[1740] Taberî, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Necâşî ölünce Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kardeşiniz Ashama vefat etti."* buyurdu. Sonra (sahraya) çıkıp başkaları gibi onun cenâze namazını kıldırdı ve namazda dört defa tekbir aldı. Münâfıklar, "Habeşistan'da ölen kâfir acem hükümdarın cenaze namazını kıldırıyor." dediler. Bunun üzerine, *"Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler."* âyeti nazil oldu.[284]

[1741] Ebû Dâvûd, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivâyet etmiştir: Biz Necâşî vefat ettikten sonra, kabrinin üzerindeki bir nurun hiç eksik olmadığını konuşurduk.[285]

[1742] Hâfız Hâkim, Müstedrek'inde, Abdullah b. Zübeyr'den şöyle rivâyet etmiştir: Necâşî'nin aynı topraklardan bir düşmanı peyda oldu. Bunun üzerine Muhacir'ler Necâşî'ye giderek, "Biz karşılarına çıkıp seninle

282 Taberânî, Evsat'ta (2688) Müemmel b. İsmail'in Hammad'dan bu şekildeki nakliyle rivâyet etmiştir. Müemmel'in hafızası kötüdür. Fakat hadis öncesiyle kuvvetlenmektedir.

283 Bu mürsel hadis önceki hadisin şahididir ve sonrasındaki hadisi de kuvvetlendirmektedir.

284 Taberî (8376) rivâyet etmiştir. Senedindeki Revvad b. Cerrah birçok muhaddis tarafından zayıf görülen biridir. Fakat bunun şahidi vardır ki o da bir önceki Hasan-ı Basrî kanalıyla gelen hadistir.

285 Ebû Dâvûd (2523) rivâyet etmiştir. Senedi hasendir. İbn İshâk burada hadisi işittiğini açıktan ifade etmiştir.

Scanned with CamScanner

birlikte savaşmak istiyoruz. Yiğitliğimizi görmeni ve bize yaptığın iyiliklerin karşılığını vermeyi arzuluyoruz." dediler. O ise, "Hayır. Allah'ın yardımıyla gelen çözüm, insanların yardımıyla gelen çözümden daha iyidir." dedi. İşte Allah'ın, *"Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler."* buyruğu bu konuda nazil oldu.[286] Hâkim sonra, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da bu, senedi sahih bir hadistir" demiştir.

İbn Ebî Necîh, Mücâhid'den şöyle rivâyet eder: *Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki"* âyetinde bahsedilenler Kitap ehlinden İslâm'a girenlerdir. Abbad b. Mansur der ki: Hasan-ı Basrî'ye, *"Ehl-i kitap'tan öyleleri var ki...iman ederler."* âyetini sordum, "Onlar Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce kitap ehli iken O'na tâbi olan ve İslâm'ı öğrenen, böylece Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce iman etmiş olmaları ve Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymaları sebebiyle Allah'ın (c.c) iki katıyla mükâfatlandıracağı kimselerdir. Bunların her ikisini İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

[1743] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet ettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Üç kişinin mükâfatı iki kat verilecektir."* buyurduğu hadisinde onlardan birini, "Kitap ehlinden hem kendi peygamberine hem de bana iman eden adam" diye zikretmiştir.[287]

"Allah'ın âyetlerini az bir pahaya satmazlar." Yani, onlardan bazı rezil ve alçak grupların yaptığı gibi ellerinde bulunan bilgileri gizlemez, bilakis bedel almadan verirler. O yüzden yüce Allah daha sonra şöyle buyurmuştur: *"İşte onlar için Rableri katında ecirleri vardır. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk olandır."* Mücâhid, "Hesabı çabuk olandır" ifadesini "sayması hızlıdır" şeklinde tefsir etmiştir. Bunu İbn Ebî Hâtim ve başkaları rivâyet etmişlerdir.

İman Edenlere Sabır ve Sebat Etmeleri Emri:

"Ey iman edenler! Sabredin, sebat gösterin; nöbette olun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz." Hasan-ı Basrî (rh.a) der ki: Kitap ehli Allah'ın kendileri için seçip râzı olduğu dinde, yani İslâm dininde sebat et-

286 Hâkim, Müstedrek'te (2/300) rivâyet etmiştir.

287 Sahihtir. Buhârî, 3011; Müslim, 154; Ebû Dâvûd, 2053; Tirmizî, 1116; Nesâî, 6/115; İbn Mâce, 1956; Ahmed b. Hanbel, 4/402; İbn Hibbân, 227.

Scanned with CamScanner

mek, bolluk ve darlıkta, zorluk ve rahatlıkta dinini terk etmeyip ölene kadar Müslüman kalmakla, dinlerini gizleyen düşmanlarına karşı sebat etmekle emrolunmuşlardır. Selef âlimlerden daha pek çokları da böyle demişlerdir.

Ribat (nöbette olmak) ise sürekli ibadet yerinde durmak ve sebat etmektir. Namazdan sonra diğer namazı beklemek mânâsına geldiği de söylenmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Sehl b. Huneyf, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve başkaları böyle demişlerdir.

[1744] İbn Ebî Hâtim bu âyetin tefsirinde, Müslim ve Nesâî'nin de tahric ettikleri, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet edilen şu hadisi zikretmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Size Allah'ın (c.c) onunla günahları örteceği ve dereceleri yükselteceği amelleri söyleyeyim mi? Zor koşullarda eksiksiz ve güzel abdest almak, camilere çok adım atmak ve (camide) namazdan sonra diğer namazı beklemek. İşte ribat budur, ribat budur!"*[288]

[1745] İbn Merdûyeh, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bir gün bana yönelerek, "Yeğenim! Sen, *'Ey iman edenler! Sabredin, sebat gösterin; nöbette olun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.'* âyetinin ne konuda indiğini biliyor musun?" diye sordu. "Bilmiyorum" dedim. Dedi ki: "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında Müslümanların ribat yaptıkları (düşmanla çarpışmak üzere sürekli hazır halde bekledikleri) bir savaş yoktu. Ancak bu âyet camileri ihya eden, namazı vaktinde kılan ve sonra orada (camide) Allah'ı zikredenler hakkında indi. Bu âyet onlar hakkında nazil oldu" *"Sabredin"*, yani beş vakit namazda sabredin. *"Sebat gösterin"*, yani nefsinize ve hevahevesinize karşı direnin. *"Ribat edin"*, yani camide nöbet tutun. *"Allah'tan korkun ki..."* Yani üzerinizdeki görevleri yerine getirmede titiz olun ki *"başarıya erişebilesiniz."*[289] Bunu Hâkim de Müstedrek'inde başka bir senetle yine Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan aynı lafızla rivâyet etmiştir.

[1746] İmam Taberî, Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Size günah ve hataları silen*

---

288 Sahihtir. Mâlik (1/261) rivâyet etmiş, onun tarikiyle Müslim (251), Nesâî (1/89), Ahmed (2/288) ve İbn Hibbân (1038) rivâyet etmişlerdir.

289 Senedi zayıftır. Râvîlerden Ali b. Yezîd'in biyografisini bulamadım. Bunu Hâkim de başka bir tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir. Sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır.

Scanned with CamScanner

şeyleri bildireyim mi? Zor koşullarda güzelce ve tam abdest almak, namazdan sonra diğer namazı beklemektir. İşte ribat budur."[290] buyurdu.

[1747] Yine Taberî, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Size günah ve hataları örten şeyleri bildireyim mi?"* diye sordu. "Buyur, söyle ya Rasûlallah!" dedik. *"Abdest alınması gerektiğinde güzelce abdest almak, camiye çok adım atmak ve namaz kıldıktan sonra diğer namazı beklemektir. İşte ribat budur."* buyurdu.[291]

[1748] İbn Merdûyeh, Ebû Eyyûb (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip başımızda durdu ve *"Size Allah'ın (c.c) onunla günahları örttüğü ve karşılığında büyük sevap verdiği şeyleri söyleyeyim mi?"* diye sordu. "Evet, ya Rasûlallah! Onlar nelerdir?" dedik. *"Zor koşullarda güzelce abdest almak, camilere çok adım atmak ve namazdan sonra diğer namazı beklemektir."* buyurdu. Sonra *"Allah'ın, 'Ey iman edenler! Sabredin, sebat gösterin, nöbette olun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.' buyruğunda kastedilen budur. O, camilerdeki ribattır (nöbet)."* buyurdu[292] Hadis bu kanaldan çok gariptir.

[1749] Dâvûd b. Sâlih der ki: Ebû Seleme b. Abdurrahman bana "Ey yeğenim, *"Ey iman edenler! Sabredin, sebat gösterin, nöbette olun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz."* âyetinin ne konuda nazil olduğunu biliyor musun?" dedi. "Hayır" dedim. "Yeğenim, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde, sınır boylarında beklenilen bir savaş yoktu. Ancak bundan kasıt namazdan sonra diğerini beklemektir." dedi.[293] Bunu Taberî rivâyet etmiştir. İbn Merdûyeh'in rivâyeti ve bunun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın sözü olduğu daha önce geçti. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Buradaki ribat'ın, "düşman topraklarında savaşmak, İslâm beldelerinin sınırlarını korumak ve düşmanın Müslüman beldelerine girmesini önlemek"

---

290 Taberî (8395) rivâyet etmiştir. Senedindeki Abdullah b. Saîd el-Makberi zayıftır.

291 Taberî (8396) rivâyet etmiştir. Senedi kuvvetli değildir.

292 Râvîlerden Vazi b. Nâfi''den dolayı senedi zayıftır. Mizan'da (9320) şöyle denmiştir: Onun hakkında İbn Maîn, "sika değildir" Buhârî, "Hadisleri münkerdir" Nesâî de, "Metruktur" demiştir. Hadis bundan farklı bir lafızla daha önce geçti.

293 Taberî (8394) rivâyet etmiştir. Musab b. Sabit'ten dolayı senedi zayıftır. Son üçten önceki hadise bk.

Scanned with CamScanner

mânâsına geldiği de söylenmiştir. Buna teşvik eden ve sevabının büyük olduğunu dile getiren hadisler vardır.

[1750] İmam Buhârî, Sehl b. Sa'd es-Sâidî (radıyallâhu anh)'tan, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah yolunda bir gün nöbet tutmak (ribat) dünya ve üzerindekilerden daha hayırlıdır."*[294]

[1751] (Başka bir hadis): İmam Müslim, Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh)'tan, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Bir gün bir gece nöbet tutmak bir ay oruç tutup gecelerinde namaz kılmaktan daha faziletlidir. O kişi ölürse yapmakta olduğu amelin sevabı yazılmaya ve rızkı verilmeye devam eder. Bu kimse fitnecinin (şeytan) şerrinden de güvende olur."*[295]

[1752] İmam Ahmed b. Hanbel, Fudale b. Ubeyd'den şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Her ölenin ameli (nin yazılması)na son verilir. Ama Allah yolunda nöbet tutarken ölen kimsenin ameli kıyâmet gününe kadar artarak yazılmaya devam eder ve bu kimse kabir azabından güvende olur."*[296] Ebû Dâvûd ve Tirmizî de Ebû Hâni' el-Havlani'den böyle rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen ve sahih hadistir" demiştir. Bunu ayrıca İbn Hibbân, Sahih'inde rivâyet etmiştir.

[1753] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Her ölenin amelinin yazımına son verilir. Ama Allah yolunda nöbet tutan kimse başka. Zira, tekrar diriltene kadar sevabı yazılmaya devam edilir. Ayrıca o kabir azabından güvende olur."*[297] Bunu Abdullah b. Yezîd de rivâyet etmiştir, fakat onda son cümle yoktur. Senedinde İbn Lehia vardır, fakat (burada olduğu gibi) İbn Lehia'nın işittiğini açıkça

294 Buhârî, 2794; Müslim, 1881; Tirmizî, 1648; Nesâî, 6/15; İbn Mâce, 2756; Ahmed b. Hanbel, 3/433.

295 Müslim, 1913; Nesâî, 6/39; Tirmizî, 1665; Ahmed b. Hanbel, 5/440; İbn Hibbân, 4626.

296 Ebû Dâvûd, 2500; Tirmizî, 1621; Ahmed b. Hanbel, 6/20; İbn Hibbân, 4624; Hâkim, 1/1. İbn Hibbân ve Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Senedi hasendir.

297 Ahmed (4/150, 157); Taberânî, 17/307. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (5/289) hasen olduğunu söylemiştir. Bunun şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

ifade ettiği hadisler hasen derecesindedir. Özellikle geçen şahitlerle birlikte ele alındığında bu hadis hasen olmaktadır.

[1754] (Başka bir hadis): İbn Mâce, Sünen'inde, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Kim Allah yolunda sınırda nöbet tutarken ölürse yapmakta olduğu sâlih amelinin sevabı kendisine yazılmaya devam edilir. Rızkı verilmeye devam eder. Bu kimse fitnecinin (şeytan) şerrinden emniyette olur ve Allah (c.c) onu, en korkunç ânın korkusundan güven ve emniyette diriltir."*[298]

[1755] (Hadisin Başka Tariki:) İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Kim sınırda nöbet tutarken ölürse kabir azabından korunur, en büyük korkudan emniyette olur (o dehşetli anın korkusunu yaşamaz). Rızkı sabah akşam cennet'ten getirilir. Kıyâmet gününe kadar Allah yolunda sınırda nöbet tutan kimsenin sevabı yazılır."*[299]

[1756] (Başka bir hadis): İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Derdâ (radıyallâhu anhâ)'dan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Kim Müslümanların sahillerinde üç gün nöbet tutarsa bir yıl nöbet tutma sevabı kazanır."*[300]

[1757] (Başka bir hadis): İmam Ahmed, Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Osman (radıyallâhu anh) minberde verdiği hutbede şöyle diyordu: "Ben size Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim bir hadisi söyleyeceğim. Bunu aktarmamı yalnızca, sizi başkalarına kaptırmama isteğim engelliyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah yolunda bir gecelik nöbet tutmak geceleri namazla geçirilen ve gündüzlerinde oruç tutulan bin geceden hayırlıdır."*[301] İmam

298 İbn Mâce (2767) rivâyet etmiş, Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (1833) ve Busayri de Zevaid'de sahih olduğunu söylemiştir.

299 Ahmed (2/404) rivâyet etmiştir. Bu, şahitleriyle birlikte hasen hadistir.

300 Ahmed (6/362) ve Taberânî (24/254) Ümmü Derdâ'nın rivâyeti olarak tahric etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (7496), "Bu İsmail b. Ayyaş'ın Medine'lilerden rivâyetidir" demiştir. Bilindiği gibi onun kendi belde halkı -Şamlılar- dışındaki kimselerden rivâyeti zayıftır. Fakat hadis faziletli ameller konusundadır ve aslının şahitleri vardır.

301 Ahmed b. Hanbel (1/61-65) zayıf bir senetle rivâyet etmiştir. Çünkü hem râvîlerden Musab zayıftır. Hem de senet munkatı'dır. Fakat Hâkim (2/81) arada İbn Zübeyr'i zikrederek senetteki kopukluğu gidermiştir. Musab da hadisin metninde mütabaat edilmiştir. Dolayısıyla hadis, şahitleriyle birlik[illegible]

Scanned with CamScanner

Ahmed bunu ayrıca Mus'ab b. Sabit'in Osman (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivâyet etmiştir.

[1758] Bunu İbn Mâce de yine Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmiştir ve ondaki ifade şöyledir: Osman b. Affan (radıyallâhu anh) insanlar, verdiği hutbede şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis işitmiştim. Onu size söylememi sadece sizden ve arkadaşlarınızdan mahrum olma korkum engelledi. Dileyen bunu kendisi için seçsin, dileyense bıraksın. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Kim Allah yolunda bir gece sınırda nöbet tutarsa, o bir gece orucu ve gece ibadetiyle bin gece (ve gündüz) gibidir."*[302]

[1759] (Hadisin Başka Tariki:) Tirmizî, Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'ın kölesi Ebû Sâlih'ten şöyle rivâyet etmiştir: Osman (radıyallâhu anh)'ı minberde şöyle derken işittim: "Ben yanımdan ayrılıp dağılırsınız korkusuyla, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim bir hadisi sizden gizledim. Sonra herkes kendisi için en uygununu seçmesi için onu size anlatmayı uygun gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i işittim, şöyle buyuruyordu: *"Allah yolunda bir gece sınır nöbeti tutmak başka evlerde geçirilen bin günden daha hayırlıdır."*[303] Tirmizî sonra şöyle demiştir: "Hadis bu vecihten hasen ve gariptir" İmam Buhârî, "Ebû Sâlih Osman (radıyallâhu anh)'ın kölesi olup asıl adı Burkan'dır" demiştir. Tirmizî dışındaki muhaddisler ise onun adını Haris olarak zikretmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1760] İmam Ahmed b. Hanbel de Leys b. Sa'd ile İbn Lehia'nın bulunduğu senetle rivâyet etmiştir. Ondaki rivâyetin sonunda şu ziyade vardır: Osman (radıyallâhu anh) sözünün sonunda, "Artık her bir kimse dilediği gibi sınır boyunda nöbet tutsun." dedi. Ardından, "Tebliğ ettim mi?" dedi. Onlar, "Evet" deyince, Osman (radıyallâhu anh), "Allah'ım! Şahit ol!" dedi.[304]

---

302 İbn Mâce (2766) rivâyet etmiştir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem zayıf olduğundan dolayı senedi zayıftır. Busayri, Zevaid'de onu bu açıdan illetli bulmuştur. Senedindeki bir diğer isim Musab b. Sabit de zayıftır. Fakat hadisin şahitleri vardır ve onlar sayesinde hasen olmaktadır.

303 Tirmizî (1667) ve Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (4377) rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen, sahih ve garip hadistir" demiştir.

304 Ahmed b. Hanbel (1/62, 444), Ebû Sâlih'ten dolayı leyyin bir senetle rivâyet etmiştir. Ebû Sâlih'in ismi Burkan, kimine göre ise Haris'tir. Metni destekleyen şahit hadisler vardır.

Scanned with CamScanner

[1761] (Başka bir hadis): İmam Tirmizî, Muhammed b. Münkedir'den şöyle rivâyet eder: Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh) bir gün nöbet tutmakta olan Şurahbil b. Sımt'ın yanına uğradı. Nöbetin ona ve arkadaşlarına ağır geldiğini görünce şöyle dedi: "Ey Sımt'ın oğlu, sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim bir hadisi söyleyeyim mi?" dedi. O, "Evet" deyince Selman-ı Farisi şöyle anlattı: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah yolunda nöbet tutmak bir ay boyunca oruç tutmak ve gece namazı kılmaktan daha faziletlidir* (veya "hayırlıdır" dedi). *Orada ölen kimse kabir azabından güvende olur. Onun ameli kıyâmet gününe kadar kendisi için işletilir, amel defterine kaydedilir."*[305] Hadisi bu vecihten sadece İmam Tirmizî rivâyet etmiş ve "Bu hasen hadistir." demiştir. Bazı nüshalarda şu ziyade yer almaktadır: "Bunun senedi muttasıl değildir. İbn Münkedir'in Selman-ı Farisi ile buluşmuşluğu yoktur. Ben derim ki: Görüldüğü kadarıyla Muhammed b. Münkedir bunu Şurahbil b. Sımt'tan rivâyet etmiştir.

[1762] Bunu Müslim ile Nesâî de Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir: "Bir gündüz ve gece cihadda nöbet tutmak bir gecenin oruç ve gece namazından daha hayırlıdır. Onun rızkı kendisine gönderilir ve o fitnecinin (şeytan) şerrinden de emniyette olur."[306] Sadece Müslim'in nakliyle gelen rivâyeti daha önce zikretmiştik.

[1763] (Başka bir hadis): İbn Mâce, Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslümanların namusları ötesinde sevabını Allah'tan umarak bir gece Allah yolunda tutmak, Allah katında (tamamı ibadetle geçirilen) Ramazan dışındaki bir aydan daha faziletli ve sevabı daha büyüktür." Sanıyorum ki şöyle dedi: "Bu bin yıldan, bin yıl boyunca tutulan oruç ve kılınan gece namazından daha faziletlidir. Allah onu sağ salim ailesine döndürürse, ona bin yıl hiçbir günah yazılmaz ve o süre boyunca sevapları yazılmaya devam edilir, kıyâmet gününe kadar nöbet tutma sevabı yazılır."*[307] Hadis bu kanaldan garip, hatta münkerdir. Zîra râvilerden Ömer b. Subeyh yalancılıkta suçlanan biridir.

---

305 Tirmizî (1665) bu vecihten rivâyet etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir. Sonraki hadise bk.

306 Müslim, 1913. Bundan on hadis önce geçti.

307 İbn Mâce (2768) rivâyet etmiştir. Busayri, Zevaid'de, "Senedi zayıftır. Zîra Muhammed b. Ya'la ile Ömer b. Subeyh zayıf râvîlerdir" demiştir. Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (2/245, 246) şöyle demiştir: Bunda mevzu hadis alametleri açıkça görülmektedir. Hayret

Scanned with CamScanner

[1764] (Başka bir hadis): İbn Mâce (radıyallâhu anh), Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah yolunda bir gece nöbet tutmak bir adamın ailesinin yanında kalıp bin yıl oruç tutmasından ve gece namazı kılmasından daha hayırlıdır. Bir yıl 365 gün, her bir gün ise bin yıl gibidir."*[308] Bu da garip bir hadistir. Zîra râvilerden Said b. Halid'i Ebû Zür'a ve birçok hadis imamı zayıf saymışlardır. Ukayli, "Hadisi mütabaatla bile itibara alınmaz" İbn Hibbân, "Hadislerinin alınması caiz değildir" Hâkim de, "Hadisler uydurmuş ve onu Enes'e nispet etmiştir" demişlerdir.

[1765] (Başka bir hadis): İbn Mâce, Ukbe b. Amir el-Cüheni'den şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah, ordunun bekçiliğini yapan bekçiye merhametiyle muamele etsin."*[309] Bunda iki râvi, Ömer b. Abdulaziz ile Ukbe b. Amir arasında kopukluk vardır. Çünkü Ömer b. Abdulaziz onun zamanına erişmemiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1766] (Başka bir hadis): Ebû Dâvûd, Sehl b. Hanzala'dan şöyle rivâyet etmiştir: Huneyn gazvesinde sahabeler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte uzun süre boyunca, yatsı vaktine kadar yürüdüler. Ben de yatsı namazını Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kılacak şekilde onlara yetiştim. O arada bir atlı gelerek, "Ya Rasûlallah! Ben yanınızdan ayrıldıktan sonra şu şu dağlara çıktım. Bir de baktım ki Havazin kabilesi, develerine bindirilmiş kadınlarıyla, develeri ve koyunlarıyla birlikte Huneyn'de toplanmışlar" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebessüm etti ve *"İnşallah onlar yarın Müslümanların ganimeti olacak."* buyurdu. Sonra, *"Bu gece bizim*

---

edilecek bir durum yok; zîra râvîsi Ömer b. Subeyh'tir. Hâfız Zehebî, Mizan'da (6147) şöyle demiştir: İbn Hibbân, "O hadis uyduran kimselerdendir" demiş; Dârekutnî ve başkaları, "Metruktur" dediler.

308 İbn Mâce (2770), İbn Hibbân, el-Mecruhin'de (1/317) ve Ukayli (2/102) rivâyet etmişlerdir. Tüm senetlerinde bulunan Saîd b. Halid hakkında Busayri şöyle demiştir: Buhârî, "Onda zayıflık vardır" Hâkim, "Enes (radıyallâhu anh)'a nispet ederek birçok uydurma hadis söylemiştir" Ebû Nuaym da, "Enes (radıyallâhu anh)'tan münker rivâyetlerde bulunmuştur" demişlerdir. Hadis bâtıldır.

309 İbn Mâce (2769), Ukbe b. Amir'in rivâyetiyle tahric etmiştir. Müellif bunu munkatı' olmak açısından zayıf görmüş, Busayri de Zevaid'de Sâlih b. Muhammed b. Zaide'nin zayıf olduğunu bildirmiştir. Bu faziletli ameller konusunda bir hadistir ve bununla ilgili başka pek çok hadis bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

bekçiliğimizi kim yapacak?" diye sordu. Enes b. Ebî Mersed, "Ben yaparım ya Rasûlallah!" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Öyleyse bineğine bin!"* buyurdu. O da atına binip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şu boğaza git ve en tepesine kadar çık. Bu gece (çok uyanık ol ki) bulunduğun taraftan gelecek bir pusuya düşmeyelim"* diye buyurdu. Sabah olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazgâhına çıkıp iki rek'at namaz kıldı. Sonra *"(Bekçilik yapan) atlınızı gördünüz mü?"* diye sordu. Namaz kılarken de ara ara o boğaza doğru bakıyordu. Namazı bitirince, *"Size müjde! Atlı savaşçınız geldi."* buyurdu. Biz boğazdaki ağaçların arasından bakarken atlı birden geliverdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda durdu ve, "Ben gidip boğazın en tepesinde, bana emrettiğiniz yerde durdum. Sabah olunca her iki boğazın iki tarafındaki tepelere çıkıp etrafa baktım, fakat kimseyi göremedim." dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bu gece atından hiç indin mi?"* diye sordu. Atlı, "Hayır. Namaz veya tuvalet ihtiyacım dışında hiç inmedim" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Hak ettin. Bundan sonra (bu savaşta) yapman gereken hiçbir şey yoktur."* buyurdu.[310] Bunu Nesâî de rivâyet etmiştir.

[1767] (Başka bir hadis): İmam Ahmed, Ebû Reyhane'den şöyle rivâyet eder: Bir savaşta Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraberdik. Gecenin bir vakti bir tepeye geldiğimizde konaklayıp geceyi orada geçirdik. Geceleyin çok üşüdük. Hatta çukur kazıyıp içine giren ve üstünü kalkanla kapatan kimseler gördüm. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların bu halini görünce, *"Bu gece kim bekçiliğimizi yaparsa dua edeceğim ve bu sayede o ayrıcalıklı bir nimete sahip olacak"* buyurdu. Ensardan birisi, "Ben ya Rasûlallah!" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bana yaklaş"* buyurdu. Yaklaşınca *"Sen kimsin?"* diye sordu ve adam adını söyledi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona dua etmeye başladı ve uzun uzadıya dua etti. Ebû Reyhane der ki: Ben Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duasını işitince, "Ben de ikinci biri olarak bekçilik yapabilirim" dedim. *"Bana yaklaş"* buyurdu, yaklaştım. *"Sen kimsin?"* diye sordu. "Ben Ebû Reyhane'yim" dedim. Bana da Ensar'dan olan adama yaptığından daha kısa bir dua yaptı. Sonra şöyle buyurdu: *"Allah korkusundan yaş döken* -veya 'ağlayan'- *göze*

310 Ceyyittir. Ebû Dâvûd (2501) ve Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (8870) rivâyet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

*cehennem ateşi haramdır. Allah yolunda sabaha kadar uyumayan göze ce*hennem ateşi haramdır."[311] Bunu Nesâî de "Allah korkusundan" cümlesinden itibaren sonuna kadar ve daha uzun bir şekilde rivâyet etmiştir.

[1768] (Başka bir hadis): Tirmizî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ile geceyi Allah yolunda nöbet tutarak geçiren göz."*[312] Tirmizî daha sonra, "Hasen ve garip bir hadistir. Sadece Şuayb b. Ruzeyk'in rivâyetiyle biliyoruz." demiştir. Tirmizî, "Bu konuda Hz. Osman (radıyallâhu anh) ile Ebû Reyhane'den de (radıyallâhu anh) rivâyetler vardır" demiştir. Ben derim ki: Allah'a hamdolsun bunların ikisi de daha önce geçti.

[1769] (Başka bir hadis): İmam Ahmed, Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Kim, hükümdardan ücret almaksızın kendinden bir iyilik olarak Müslümanların bekçiliğini yaparsa gözleriyle cehennem'i sadece bir yeminin (kefaretle) çözülmesi süresi kadar görür. Zîra yüce Allah, "Sizden herkes oraya mutlaka uğrayacaktır."*[313] *buyurmaktadır."*[314] Bunu sadece İmam Ahmed rivâyet etmiştir.

[1770] (Başka bir hadis): İmam Buhârî, Sahih'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Altına ve gümüşe, giyim kuşam eşyalarına kul-köle olan kahrolsun, sürünsün, bedbaht olsun! Böyle birine bir şey verirsen hoşnut olur, vermezsen öfkelenir. Kahrolsun böylesi, perişan olsun! Ayaklarına diken batsa bunu çıkaracak yardımcı bulamasın! Buna karşılık saçı başı dağınık*

311 Ahmed b. Hanbel, (4/134) ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (8736) rivâyet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (5/287), "Ahmed'in râvîleri sikadır" demiştir. Hâkim (2/83) bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bu hasen bir hadistir.

312 Tirmizî (1639) rivâyet etmiş ve "Hasen ve garip bir hadistir." demiştir. Ben derim ki: Atâ' el-Horasânî'den dolayı senedi leyyindir. Fakat hadisin şahitleri vardır.

313 Meryem: 72.

314 Ahmed (3/437) ve Ebû Ya'lâ (1490) rivâyet etmişlerdir. Heysemî (5/187), "Ahmed'in iki rivâyetinin birinde İbn Lehia vardır ve onun durumu Rişdin'den daha iyidir" demiş; Münzirî de, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (1849), "Senedi mütabaatlarda fena değildir" demiştir. Fakat âlimler zühd ve takva konularındaki hadislerde tolersanslı olmuşlardır.

Scanned with CamScanner

ve ayakları tozlar içinde olsa bile Allah yolunda savaşırken atının yularına yapışarak mücadele eden kula da müjdeler olsun! Buna bir görev verilirse öncü birliklerle ileri gidip nöbet tutar; geri hizmeti yapacaksa bu görevini de en iyi şekilde yerine getirir. Tüm bunlara rağmen de (gariban biri olduğundan) bir yere girmek üzere izin isterse kendisine izin verilmez, herhangi bir hususta aracılık etse aracılığı kabul olunmaz."[315] Bu hadis, konuyla ilgili getirebildiğimiz hadislerin sonuncusudur. Bol nimetlerinden dolayı geçen yıllar ve günler boyunca verdiği bol nimetler için Allah'a hamd-u senalar olsun!

[1771] İmam Taberî, Zeyd b. Eslem'den şöyle rivâyet eder: Ebû Ubeyde, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a yazdığı bir mektupta Rumların kalabalık oluşlarından ve onlardan çekincelerinden bahsediyordu. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ona şu mektubu gönderdi: "Mü'min bir kulun başına her ne zorluk ve sıkıntı gelirse Allah (c.c) daha sonra ona bir rahatlık ve çıkış yolu yaratır. Şurası kesin ki bir zorluk iki kolaylığa galebe çalamaz. Allah (c.c), kitabında da şöyle buyurur: *"Ey iman edenler! Sabredin, sebat gösterin; nöbette olun (ribat) ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz."*[316]

[1772] Hâfız İbn Asâkir, Abdullah b. Mübârek'in biyografisinde Muhammed b. İbrâhim b. Ebî Sekine'den şöyle rivâyet eder: Abdullah b. Mübârek Tarsus'tan ayrılacağı zaman, Fudayl b. İyâz'a ulaştırmam için bana şu şiiri yazdırdı:

Ey Haremeyn'in (Mekke ve Medine'nin) âbidi!
Bizi görseydin, kendinin ibadet ederken eğlencede olduğunu görürdün.
Ey yanağını gözyaşıyla boyayan!
Bizimse boğazlarımız kanlarımızla boyanıyor.
Veya ey atını lüzumsuz şeylerde yoran!
Bizim atlarımızsa düşmana saldırıda yorulur.
Sizin miskiniz var; bizim miskimiz ise,
At nallarının ucundan kalkan tozlardır.
Peygamberimizden bize ulaşan, yalanlanamaz,
Doğru ve sahih bir hadisinde buyurur ki:

315 Buhârî, 2886, 2887.
316 Mevkûftur. Taberî (8393) râvîleri sika olan hasen senetle rivâyet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Allah yolundaki atlardan kişinin burnuna konan tozlarla
Alevli kızgın ateşin dumanı aynı yerde bulunmaz.
İşte aramızdaki yalan söylemez Allah Kitabı da,
"Şehid ölü değildir" diye söyler.

Muhammed b. İbrâhim der ki: Fudayl b. İyâz'ı Mescid-i Haram'da gördüm ve mektubunu teslim ettim. Onu okuyunca gözlerinde yaş boşaldı ve "Ebû Abdurrahman doğru söylemiş ve bana samimi olarak nasihat etmiş" dedi. Sonra "Sen hadis yazan kimselerden misin?" diye sordu. "Evet" deyince şöyle dedi: Öyleyse, Ebû Abdurrahman'ın mektubunu bize getirmenin mükâfatı olarak şu hadisi yaz" dedi ve yazdırdı: "Bize Mansur b. Mu'temir... Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivâyet etti: Bir adam, "Ya Rasûlallah! Bana öyle bir amel söyle ki onunla mücahidlerin sevabına ulaşayım" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sen hiç dinlenmeden namaz kılabilir, ara vermeden her gün oruç tutabilir misin?"* diye sordu. Adam, "Ya Rasûlallah! Ben bunları yapamayacak kadar güçsüzüm" deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sana bunu yapma gücü verilse bile Allah yolunda cihad edenlerin derecesine (sevabına) erişemezdin. Bilmiyor musun; kendisi üzerinde olmaksızın atı eğlencesine koştuğunda bile Mücâhide sevap yazılır."*[317]

"Allah'tan korkun" Yani, her işinizde ve halinizde Allah'tan korkun ve sakının.

[1773] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Yemen'e gönderirken Muaz b. Cebel'e (radıyallâhu anh) şöyle buyurmuştur: *"Nerede olursan ol Allah'tan kork. Günahın ardından iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara da güzel ahlâkla muamele et."*[318]

---

317 Senedi fena değildir. Muhammed b. İbrâhim'i İbn Hibbân sika saymıştır. Yukarısındaki râvîler de Buhârî ve Müslim'in râvîleridir. Hadisin aslı Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de olup birazdan gelecektir.

318 Tirmizî, 1987 numaralı hadisin akabinde, Ahmed (5/128), Taberî (20/287) Muaz'dan diye rivâyet etmişlerdir. Muaz ile Meymun arasındaki kopukluktan dolayı hadis munkatı'dır. Aynı zamanda Meymun zayıf biridir. Bunu Tirmizî (1987), Ahmed (5/135) ve Hâkim (54) ve Kuzai de (652) Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivâyet etmişlerdir. Hâkim, Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî, "Ebû Zerr hadisi sahih sahihtir" demiştir.

Scanned with CamScanner

"Tâ ki kurtuluşa erişesiniz." Yani, tâ ki dünya ve âhirette başarıya erişebilesiniz. Taberî'nin rivâyetine göre Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, *"Allah'tan korkun ki kurtuluşa erişesiniz."* âyetini şöyle tefsir ederdi: "Siz benimle aranızdaki konularda benden korkun ve sakının ki, yarın benimle karşılaştığınız da kurtuluşa erişesiniz."

Âl-i İmrân sûresinin sonu.

Allah'a hamd-u senalar olsun.

Allah'tan, bize Kur'ân ve Sünnet üzere ölmeyi nasip etmesini niyaz ederiz! Amin!

Scanned with CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

NİSÂ SÛRESİ

[176 âyettir. Medine'de inmiştir.]

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Nisâ sûresi Medine'de nazil oldu. İbn Merdûyeh de Abdullah b. Zübeyr ile Zeyd b. Sabit'ten böyle rivayet etmiştir.

[1774] İbn Merdûyeh, Abdullah b. Lehia'nın da bulunduğu bir senetle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da şöyle rivayet etmiştir: Nisâ sûresi nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bundan böyle hapsetmek (varisleri haklarından engellemek) yoktur."* buyurdu.

Hâkim, Müstedrek'inde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Nisâ sûresinde beş âyet var ki dünya ve içindekilere sahip olmak beni onlar kadar sevindirmez ve mutlu etmezdi: *"Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez..."* (Nisâ, 40) *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."* (Nisâ, 31) *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar."* (Nisâ, 48) *"Biz, her peygamberi -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi, Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı."* (Nisâ, 48) *"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince;) işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."* (Nisâ, 64) *"Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok affedici ve esirgeyici bulacaktır."* (Nisâ, 110)

Scanned with CamScanner

Hâkim, daha sonra, "Râvilerden Abdurrahman babasından hadis dinlediği kabul edilirse bu senet sahihtir. Zîra, bu konuda ihtilaf vardır" demiştir. Abdurrezzak da İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: "Nisâ sûresindeki şu beş âyet bana dünyadakilerin tümünden daha sevimlidir: *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."* (Nisâ, 31) *"...İyilik olursa onu katlar (kat kat arttırır), kendinden de büyük mükâfat verir."* (Nisâ, 40) *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar."* (Nisâ, 48) *"Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok affedici ve esirgeyici bulacaktır."* (Nisâ, 110) *"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince;) işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."* Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir.

Taberî daha sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Nisâ sûresinde sekiz âyet var ki, onlar bu ümmet için üzerine Güneş'in doğduğu ve battığı her şeyden daha hayırlıdır. Birincisi: *"Allah size (bilmediklerinizi) açıklamak ve sizi, sizden önceki (iyi) lerin yollarına iletmek ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor. Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hikmet sahibidir."* (Nisâ, 26) İkincisi: *"Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine uyanlar (kötü arzuların esiri olanlar) ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler."* (Nisâ, 27) Üçüncü âyet: *"Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır."* (Nisâ, 28) İbn Abbâs (radıyallâhu anh) sonra aynen İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın okuduğu âyetleri okumuştur. Hâkim, İbn Ebî Müleyke'den şöyle rivayet eder: "İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ı işittim, şöyle diyordu: Bana Nisâ sûresinden sorun. Çünkü ben Kur'ân'ı küçükken okudum." Hâkim daha sonra, "Tahric etmemiş olsalar da bu Buhârî ve Müslim'in standartlarına uyan sahih bir hadistir" demiştir.

Allah'tan Korkun:

يَآ أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِ
وَالْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

Scanned with CamScanner

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla;

1. Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan korkun ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.

Tefsiri:

Yüce Allah kullarına takvayı, yani yalnızca hiçbir ortağı olmayan kendisine ibadet etmeyi emrediyor. İnsanları tek bir nefisten, yani Âdem (a.s)'dan yaratmasını, ondan da eşini yani Havva (a.s)'ı yaratmasını sağlayan kudretine dikkat çekiyor. Allah (c.c) Havva (a.s)'ı Âdem (a.s) uykudayken onun sol arka kaburga kemiğinden yaratmış, uyandığında onu görünce hoşlanmış, aralarında ünsiyet ve sevgi peyda olmuştur. İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: "Kadın, erkekten yaratıldığından dolayı ona düşkün yapıldı. Erkek de topraktan yaratıldığı için o da toprağa düşkün yapıldı. Şu halde kadınlarınıza sahip çıkın."

[1775] Sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı ise en üst tarafıdır. Onu düzeltmeye kalkışırsan kırarsın. Ama faydalanmaya çalışırsan ondan bu haliyle faydalanırsın."*[319]

"İkisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan." "بثّ" yaymak ve dağıtmak mânâsına gelir. Yani, Allah (c.c) Âdem (a.s) ile Havva'dan (a.s) birçok erkek ve kadınlar üretmiş, onları farklı sınıf, özellik ve renkte olan ve muhtelif dilleri konuşan kimseler olarak dünyanın dört bir yanına yaymıştır. Sonra bunların hepsi diriltilip kendisine döndürülecek ve huzurunda toplanacaktır. Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan...korkun"* Yani, Allah'a itaat etmek sûretiyle O'ndan korkun. İbrâhim, Mücâhid ve Hasan-ı Basrî der ki: *"Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan...korkun."* Bu, insanların birbilerine, "Allah aşkına ve akrabalık bağların aşkına senden şunu istiyorum" gibi sözleridir. Dahhâk ise bunu şöyle tefsir etmiştir: Adıyla akit sözleşmeleri yaptığınız ve birbirinizle sözleştiğiniz Allah'tan korkun. Akrabalık haklarına riayet etmemekten sakının, bilakis onlara iyilik yapın ve ilişkilerinizi kesmeyin.

319 Buhârî, 3331; Müslim, 1468. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime, Mücâhid, Hasan-ı Basrî, Dahhâk, Rebî' b. Enes ve daha başkaları da böyle demişlerdir. Bazıları "الأرحام" kelimesinin sonunu "بِهِ"deki zamire atfen sonu esreli okumuşlardır. Yani, "O Allah'tan korkun ki O'nun adını ve akrabalık bağlarınızı kullanarak birbirinizden istekte bulunursunuz." Mücâhid ve bazıları böyle demişlerdir. *"Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."* Yani, O (c.c) sizin tüm hal ve hareketlerinizi gözetlemektedir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Allah her şeye şahittir."* (Mücâdele, 6)

[1776] Sahih bir hadiste, *"Allah'a O'nu görüyormuş gibi ibadet et. Zîra, sen O'nu görmesen de O seni görmektedir"*[320] buyurulmuştur. Bu cümle, her şeyden haberdar olan ve gözetleyen Allah'ın kendisini gördüğü ve gözetlediği şuuru içinde olmaya teşvik ve emretmektedir. Aynı sebepten dolayı Allah (c.c) âyette, insanların birbirlerine şefkatli ve güçsüzlere karşı merhametli olmalarını sağlamak için asıllarının bir anne ve babadan geldiğini bildirmiştir.

[1777] Nitekim Sahih-i Müslim'de, Cerîr b. Abdullah el-Beceli'den şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına Mudar kabilesinden fakirlik ve biçareliklerinden eski-püskü elbiselerle bir grup insan gelmişti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazından sonra kalkıp bir konuşma yaptı. Konuşmasına Allah'ın, *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden korkun..."* buyruğunu sonuna kadar okuyarak başladı. Ardından, *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır"* (Haşr, 18) âyetini okudu. Sonra sahabileri tasadduk etmeye teşvik etti. Cerîr (radıyallâhu anh) der ki: "Bunun üzerine her biri dinarından, dirheminden, buğdayından ve hurmasından sadaka verdi..."[321] İmam Ahmed ile Sünen sahipleri de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Hutbe-i hace"sini (hutbe girişinde okuduğu âyet ve duaları) anlatan hadiste böyle nakletmişlerdir. Fakat onda, "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra üç âyet okudu..." ziyadesi vardır ve onlardan biri, *"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden korkun"* âyetidir.[322]

320 Hadîd sûresi 6. âyetin tefsirinde gelecek.
321 Müslim, 1017; Tirmizî, 2675. Yâsin sûresi 12. âyette gelecek.
322 Bu hasen bir hadistir. Bk. Camiu'

Scanned with CamScanner

Yetimlerin Malları Hususunda Hassasiyet:

وَاٰتُوا الْيَتَامٰى أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنٰى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ ذٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾ وَاٰتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا ﴿٤﴾

2. Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak (kendi malınızmış gibi) yemeyin; şüphesiz bu büyük bir günahtır.

3. Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdir de) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.

4. Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yiyin.

Tefsiri:

Yüce Allah büluğ çağına erdiklerinde yetimlere mallarını tam ve eksiksiz teslim etmeyi emrediyor, onu yemekten ve kendi malına katmaktan da men ediyor. O yüzden, *"Temizi pis olanla değişmeyin"* buyurmuştur. Süfyân-ı Sevrî, Ebû Sâlih'ten şöyle rivayet eder: Sana takdir edilen rızk gelmeden acele ederek onu erkenden haram yolla elde etmeye çalışma. Said b. Cübeyr de şöyle tefsir etmiştir: İnsanların haram mallarını sizin helâl mallarınızla değişmeyin. Yani, şöyle demek istiyor: Sizin helâl malınızı saçıp savurup, sonra da yetimlerin size haram olan mallarını yemeyin. Said b. Müseyyeb ile Zührî şöyle tefsir ederler: Çelimsiz hayvanı verip ondan besilisini alma. İbrâhim en-Nehaî ile Dahhâk, "Sahteyi verip hakiki olanı alma" demişlerdir.

Scanned with CamScanner

Süddî de şöyle der: Bazıları yetimin sürüsündeki besili bir koyunu alıp yerine zayıf koyunu verir ve "Bir koyuna karşı bir koyun" derlerdi. Değeri yüksek bir dirhemi (gümüş para) değeri düşük bir dirhemle değiştirir ve "Bir dirheme karşılık bir dirhem" derlerdi.

Mücâhid, Said b. Cübeyr, Mukâtil b. Hayyan, Süddî ve Süfyân b. Hüseyin, *"Onların mallarını kendi mallarınıza (katıp) yemeyin"* âyetini, "Yani, onların malını kendi malınıza katıp karışık olarak yemeyin" diye tefsir etmişlerdir.

"Şüphesiz bu, büyük bir günahtır." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) buradaki "حوباً كبيرًا"ı "büyük günah" diye tefsir etmiştir.

[1778] Nitekim İbn Merdûyeh, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "حوباً كبيرًا"in ne olduğu sorulduğunda, *"Büyük günah demektir"* buyurdu.[323] Fakat senedindeki Muhammed b. Yûnus el-Kudey mi zayıftır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın tefsirin benzeri Mücâhid, İkrime, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, İbn Sirin, Katâde, Dahhâk, Mukâtil b. Hayyan, Ebû Mâlik, Zeyd b. Eslem ve Ebû Sinan'dan da rivayet edilmiştir.

[1779] Sünen-i Ebî Dâvûd'da rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle dua etmiştir: "اغْفِرْ لَنَا حُوبَنَا وَخَطَايَانَا/*Allah'ım! Bizim günahlarımızı ve hatalarımızı bağışla.*"[324]

[1780] İbn Merdûyeh... Vasıl'dan, o İbn Sirin'den, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Ebû Eyyûb (radıyallâhu anh) hanımını boşayınca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Ey Ebû Eyyûb, Ümmü Eyyûb'u boşamak hûb idi."* buyurdu.[325] İbn Sirin, "Hûb, günah demektir" demiştir.

---

323 Merfû olarak asılsızdır. Müellifin söylediğine göre İbn Merdûyeh tahric etmiş ve el-Kudeymi sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir. Doğrusu o ki el-Kudeymi çok zayıftır. Hatta el-Mizan'da (8353) şöyle denmektedir: İbn Adiyy, "Hadis uydurmakla itham edilmiştir"; İbn Hibbân, "Belki de 1000'den fazla hadis uydurmuştur" demiştir. Bunu Taberî (8451) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olarak rivayet etmiştir ki doğrusu da odur. Benzeri Mücâhid (8949) ile Katâde'den de (8953) rivayet edilmiştir.

324 Ebû Dâvûd (3892) Ebû Derdâ'dan rivayet etmiştir.

325 Taberânî (25/136) rivayet etmiştir. Yahyâ b. Abdulhamid el-Hammani'den dolayı senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

[1781] İbn Merdûyeh sonra Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Ebû Eyyûb Ümmü Eyyûb'u boşamayı düşündüğünde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin isteyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ümmü Eyyûb'u boşamak gerçekten bir hûb'dur"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Eyyûb onu boşamaktan vazgeçti.[326]

[1782] İbn Merdûyeh daha sonra ve Hâkim de Müstedrek'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Talha hanımı Ümmü Süleym'i boşamak isteyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ümmü Süleym'i boşamak gerçekten bir hûb'dur"* buyurdu. O da boşamadı.[327]

Böylece bu cümlenin mânâsı şöyledir: "Onların mallarını sizin mallarınızla birlikte yemeniz büyük bir günah ve büyük bir hatadır. Onun için ondan uzak durun."

"Eğer yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder kadınla evlenin." Yani, sizden birinin himayesinde bir yetim olur da ona emsallerinin mehri miktarı bir mehir verememekten korkarsa başka kadınlarla evlensin. Çünkü onlar çoktur ve Allah bu hususta ona bir darlık getirmemiştir.

[1783] İmam Buhârî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet eder: Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre bir adamın himayesinde yetim bir kız vardı. Adam onunla evlendi. Kızın bir hurmalığı vardı ve adamın onunla evlenmesindeki asıl maksadı da bu hurmalıktı. Kalbinde kıza karşı en ufak bir sevgi taşımıyordu. Bu evlilik üzerine *"(Kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız"* âyeti indi. (Hadisin ravilerinden Hişam İbn Yusuf) der ki: Öyle zannediyorum ki (Urve, oğlu Hişam'a) şöyle demiş: "Bu yetim kız, hurmalıkta ve adamın diğer mallarında ona ortaktı."[328]

326 Senedi zayıftır. Râvilerden Huze'de zayıflık vardır. Avf'ın da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan rivayeti yoktur. O asıl Enes b. Sirin'den rivayet eder. Dolayısıyla hadis ya munkatı' veya mürseldir.

327 Zayıftır. Hâkim (2/302) rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiş, Zehebî ise, "Hayır vallahi, Ali b. Asım çok zayıftır" demiştir.

328 Buhârî, 4573. Hadisin senedi şöyledir: İmam Buhârî: Bize İbrâhim b. Mûsâ anlattı: Bize Hişam anlattı; İbn Cüreyc'den; Bana Hişam haber verdi; Babasından rivayet etti; Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etti.

Scanned with CamScanner

[1784] İmam Buhârî daha sonra İbn Şihab ez-Zührî'den şöyle rivayet etmiştir: Urve'nin bana anlattığına göre kendisi Hz. Âişe'ye, *"Eğer yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (diğer) kadınlardan ikişer, üçer, dörder kadınla evlenin"* âyetinin tefsirini sormuş, O da (radıyallâhu anhâ) şöyle cevap vermiş: "Bak yeğenim![329] Bu âyette bahsi geçen yetim kız, velisinin himayesindedir. Ayrıca onun malına ortaktır. Hem güzelliği, hem de malı velisinin hoşuna gitmektedir. Ancak velisi, onun mehrini âdil olarak ya da başkalarının vereceği kadar vermeden onunla evlenmek istemektedir. İşte böyle velilerin, himayelerindeki yetim kızlarla evlenmeleri yasaklanmıştır. Ancak onlarla, mehirleri konusunda âdil davranarak ve emsallerinin aldığı mehirlerin en yükseği üzerinden mehirlerini vererek evlenebilirler. Aksi takdirde, kendilerine helâl olan diğer kadınlarla evlenmeleri emredilmiştir." Urve Hz. Âişe'nin şunları da söylediğini nakleder: "Bu âyetten sonra insanlar, Hz. Peygamber'den kadınlar hakkında fetva istediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, *'Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar'*[330] âyetini indirdi." Hz. Âişe sözlerine şöyle devam etti: "Bu ikinci âyette (Nisâ: 127) bulunan "وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ" (O yetimlerle evlenmeyi arzu etmektesinizdir/etmemektesinizdir)[331] ifadesiyle, "sizden birinin, (himayesindeki) malı az ve güzelliği noksan olan yetim kızla evlenme arzusunun olmaması" kastedilmiştir. Erkeklerin, himayeleri altındaki güzellik ve maldan nasibi az olan yetim kızlarla evlenme isteği taşımamaları sebebiyle, himayeleri altındaki güzellikleri ve mallarından etkilendikleri yetim kızlarla evlenmeleri de yasaklanmıştır. Ancak adaletli olmaları durumunda onlarla evlenmelerine izin verilmiştir."[332]

"Beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın." Yani, onların dışındaki kadınlardan dilerseniz iki, dilerseniz üç, diler-

329 Urve, Hz. Âişe'nin kızkardeşinin oğlu idi. Bundan dolayı Hz. Âişe kendisine "yeğenim" diye hitap etmiştir.

330 Nisâ: 127.

331 "رغب" fiili في (de, da) edatıyla kullanıldığında "bir şeyi arzulamak ve istemek", "عن"(den, dan) kullanıldığında ise "istememek ve arzulamamak" mânâsına gelir. Âyette bu edatlardan hiçbiri olmayıp mânâ ikisi arasında mücmel ve müphem bırakılmış; tefsiri, alamet ve karinelere dayanarak mânâsını ortaya çıkaracak ilim erbabına terk edilmiştir. Bu hadiste de Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) ikinci mânâyı vermiştir. Âyet her iki mânâyı kapsayacak şekilde de tefsir edilebilir. Âyetin iki mânâsı için bk. Tefsir-i Alusi, Âl-i İmrân sûresi 127. âyetin tefsiri; Şevkani, Fethu'l-Kadîr, aynı âyetin tefsiri. (Çevirmenin notu).

332 Buhârî, 4574; Müslim, 3018; Nesâî, et-Tefsir, 110.

Scanned with CamScanner

seniz dört kadınla evlenebilirsiniz. Âyetteki "مثنى ikişer", "ثلاث üçer" ve "رباع dörder" ifadeleri aynen, *"Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur"* âyetindeki gibidir. Yani, bazı meleklerin iki, bazılarının üç, bazılarının dört kanadı vardır. Bir takım delillere binaen o âyette meleklerin kanatlarının dörtten fazla olma ihtimali reddedilmemektedir. Bu âyette ise erkeğin evleneceği kadınlar belirtilen dört sayısıyla sınırlandırılmış bulunmaktadır. Zîra, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve cumhura göre bu âyet de ona delalet etmektedir. Çünkü burada Allah (c.c) bir nimetini dile getirmekte ve onu mübah kıldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla dörtten fazlasıyla evlenmek caiz olsaydı Allah (c.c) onu söylerdi. İmam Şâfiî der ki: Allah'ın muradını açıklayıcı konumda olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünneti de dörtten fazla kadınla bir anda evli olmanın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başka hiç kimseye caiz olmadığına delalet etmektedir. İmam Şâfiî'nin söylediği âlimlerin ittifak ettiği bir husustur. Bunda tek muhalif, dokuza kadar evlenilebileceği görüşündeki bazı Şialar ile bunda hiçbir sınırın olmadığını söyleyen bazı kimselerdir. Bazıları dörtten fazla kadınla evlenmenin caiz oluşuna Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Buhârî ve diğer hadis kitaplarında geçtiği üzere dokuz, Buhârî'nin rivayetlerinin bazı lafızlarında geçtiği üzere on bir kadınla evlenişini -ki İmam Buhârî bunları tâlikli olarak tahric etmiştir- delil getirebilirler.

[1785] Nitekim bize Enes (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiğine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) on beş kadınla nikâhlandı ve onların on üçüyle gerdeğe girdi. Bir anda on bir kadınla evli bulundu ve vefat ettiğinde dokuz hanımı vardı.[333] Ancak âlimler bunu, birazdan zikredeceğimiz "evlenilecek kadın sayısının dörtle sınırlı olduğu"na dair hadislerden dolayı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mahsus hükümlerden saymışlardır.

Bir Anda En Fazla Dört Kadınla Evlenilebileceğine Dair Hadisler:

[1786] İmam Ahmed, Sâlim'den, o da babasından şöyle rivayet eder: Gaylan b. Seleme es-Sekafî Müslüman olduğunda nikâhı altında on dört kadın vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Onlardan dördünü seç"* buyurdu. Gaylan Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın halifeliği döneminde tüm ha-

333 Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve'de (7/289) Enes (radıyallâhu anh)'ı zikretmeksizin mürsel olarak rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

nımlarını boşadı ve malını oğulları arasında taksim etti. Bunu duyan Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Vallahi öyle sanıyorum ki şeytan çaldığı gaybi bilgiler arasında senin öleceğini öğrenip onu senin içine atmış. Belki pek az yaşarsın. Vallahi ya hanımlarını tekrar nikâhına alır ve mallarını oğullarından geri alırsın. Yoksa ben malını boşadığın kadınlara miras olarak verir, Ebû Rigal'in kabri gibi senin kabrinin de taşlanmasını emrederim" dedi.[334] İmam Şâfiî, Tirmizî, İbn Mâce, Dârekutnî, Beyhakî ve başkaları; İsmail b. Uleyye, Gunder, Yezîd b. Zürey', Said b. Ebî Arube, Süfyân-ı Sevrî, İsa b. Yûnus, Abdurrahman b. Muhammed el-Muharibi, Fadl b. Mûsâ ve başka büyük râvilerin tarikiyle Mâmer'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Onların dördünü seç" sözünü rivayet etmişlerdir. Hadisin Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile ilgili kısmı sadece İmam Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilmiştir. Bu güzel bir ilavedir, fakat İmam Şâfiî'nin zikrettiği illetten dolayı zayıf bulunmuştur. Zîra, Tirmizî bu hadisi zikrettikten sonra şöyle demiştir: Buhârî'yi şöyle derken işittim: "Bu hadis mahfuz değildir. Asıl doğrusu Şuayb ve başkalarının Zührî'den yaptıkları 'Bana Muhammed b. Ebî Süveyd es-Sekafî'den rivayet edildi ki Gaylan b. Seleme şöyle demiş' diye başlayan rivayetidir. İmam Buhârî der ki: Zührî'nin asıl rivayeti onun Sâlim'den, onun da babasından (Hz. Ömer) yaptığı şu rivayettir: Sakif kabilesinden bir adam hanımlarını boşayınca Ömer, 'Ya hanımlarını geri nikâhına alırsın. Ya da senin kabrini Ebû Rigal'in kabri gibi taşlattırırım' dedi."[335] Fakat zikredilen bu illet pek isabetli değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bunu Abdurrezzak da Zührî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Aynı şekilde İmam Mâlik de Zührî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Beyhakî, senedi; Zührî, Osman b. Muhammed b. Ebî Süveyd'den, o da Muhammed b. Yezîd'den şekilde zikretmiş; Ebû Hâtim ise, "Bu hatalıdır. Zîra, rivayet Zührî'nin direk Muhammed b. Ebî Süveyd'den nakliyledir" demiş ve hadisi zikretmiştir. Başta zikrettiğimiz İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan hadisin râvileri, Buhârî ve Müslim'in koşullarını taşıyan sika râvilerdir. Sonra bu hadis Mâmer'in değil, Zührî'nin nakliyledir.

334 Ahmed, 2/14 (hadis no: 4617); İbn Hibbân, 4156. Bunu başka bir vecihle Eyyûb'un Nâfi'den, onun Sâlim'den, onun da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakliyle Dârekutnî (3/271) ve Beyhakî (7/173) rivayet etmişlerdir. İbn Hacer'in Telhîsu'l-Habîr'de (1693) söylediği gibi bunun râvileri sikadır.

335 Tirmizî (3/435) 1128. hadisin akabinde muallak olarak zikretmiştir. Mâlik (2/582) ve Abdurrezzak (12621) Zührî'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[1787] Hâfız Ebû Bekir el-Beyhakî... Eyyûb'dan, o Nâfi' ile Sâlim'den, onlar da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Gaylan b. Seleme'nin nikâhı altında on kadın vardı. Gaylan Müslüman oldu, hanımları da onunla birlikte Müslüman oldular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hanımlarından dördünü seçmesini emretti.[336] Bunu Nesâî de Sünen'inde böyle rivayet etmiştir. Ebû Ali b. Seken, "Bunun tek râvisi Sirar b. Müceşşir'dir ki o sikadır" demiştir. Onu İbn Maîn de onun sika olduğunu söylemiştir. Ebû Ali der ki: Onu Semeyde' b. Vahib, Sirar'dan rivayet etmiştir.

Hadisin söz konusu hususa delaleti şöyledir: Bir kimsenin dörtten fazla kadınla birlikte evli olması caiz olsaydı Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Gaylan'ın, onunla birlikte Müslüman olmuşlarken tüm hanımlarını nikâhı altında tutup birlikte yaşamalarına izin verirdi. Onların dördünü seçip diğerlerinden ayrılmasını emredince bundan dörtten fazla kadınla evli olmanın hiçbir şekilde caiz olmadığı anlaşıldı. Mevcut nikâhın devamı böyle olursa baştan evlenmenin böyle olması daha evladır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1788] (Konuyla İlgili Başka Bir hadis): Ebû Dâvûd ile İbn Mâce, Kays b. Haris'ten -bu Sünen-i Ebû Dâvûd'da Haris b. Kays b. Umeyre el-Esedi olarak geçmektedir- şöyle rivayet etmişlerdir: Müslüman olduğumda sekiz eşim vardı. Bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince, *"Onlardan dördünü seç"* buyurdu.[337] Bu sened hasendir. Hadisin şahitleri olduğundan dolayı, böylesi bir ihtilaf (rivayet edilenin ismi konusundaki ihtilaf) tek başına hadise bir zarar vermez.

[1789] (Başka bir hadis): İmam Şâfiî (rh.a), Müsned'inde, Nevfel b. Muâviye ed-Diyli'den şöyle rivayet etmiştir: Beş kadınla evli iken Müslüman oldum. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana, *"Onlardan dilediğin dördünü seç ve birinden ayrıl"* buyurdu. Ben de gidip onlardan ilk evlendiğim ve altmış yıldır beraber yaşadığımız doğumdan kesilmiş ihtiyar olanı boşadım.[338] İmam Beyhakî'nin söylediği gibi bunların hepsi daha önce geçen Gaylan hadisinin sahih olduğunu desteklemektedir.

---

336 Hasendir. Telhîsu'l-Habîr'de (3/169) zikredildiği üzere Dârekutnî (3/271) ve Beyhakî (7/183) rivayet etmişlerdir. Hâfız İbn Hacer, "Râvileri sikadır" demiştir.

337 Hasendir. Ebû Dâvûd (2241), İbn Mâce (1952) ve Beyhakî (7/183) İbn Ebî Leyla'dan rivayet etmişlerdir. O saduk, fakat ezberi kötüdür. Ancak hadisin, onu hasen yapan şahitleri vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

338 İmam Şâfiî, el-Müsned'de (2/16) zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü İmam Şâfiî'nin

Scanned with CamScanner

"Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin." Yani, çok eşiniz olduğunda aralarında adaleti sağlamaktan korkarsanız. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz"* (Nisâ, 129) buyurmuştur. Yani, kim bunu yapamayacağından korkarsa bir kadınla veya cariyelerle yetinsin. Çünkü cariyeler arasında adalet vacip değil, müstehaptır. Kim yaparsa güzel yapmış olur, kim de yapmazsa ona bir günah yoktur.

"Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır." Bazıları bunu, "Bu, aile efradınızın çoğalmaması için daha uygundur" diye tefsir etmişlerdir. Zeyd b. Eslem, Süfyân b. Uyeyne ve İmam Şâfiî (Allah hepsine merhamet etsin) böyle demişlerdir. Bu mânâ Allah'ın *"Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir"* (Tevbe, 28) buyruğundan alınmadır. Zîra, oradaki "عَيْلة" yoksulluk mânâsına gelir. Şair de şöyle der:

فما يَدري الفقير متى غناه وما يَدرِي الغَنيُّ متى يعيل

İşte fakir ne zaman zengin olacağını bilemez.

Zengin de ne zaman fakir düşeceğini bilemez.

Araplar, "adam fakir oldu" mânâsını "عال الرجل" cümlesiyle ifade ederler ki bu fiilin çekimi "عال يعيل عيلة" şeklindedir. Fakat bu tefsir isabetli değildir. Çünkü çocukların çoğalmasından korkmak, hür kadınlarla evlenme durumunda olduğu gibi çok cariye edinme durumunda da geçerlidir.

Dolayısıyla doğru görüş, cumhurun söylediği gibi buradaki "ألاّ تعولوا" cümlesinin "haksızlık yapmaktan korkarsanız" mânâsına geldiğidir. Nitekim verdiği hükümde haktan meyletmiş, haksızlık ve zulüm yapmışsa bu "عال الرجل" (adam haksızlık yaptı) cümlesi ile ifade edilir. Ebû Talip de meşhur kasidesinde şöyle der:

بميزان قسطٍ لا يَخيس شعيرة له شاهد من نفسه غير عائل

Bir arpa danesi kadar şaşmayan bir terazisi,

Bir de haktan sapmayan kendinden şahidi vardır.

rivayet ettiği hocası meçhuldür. Zira adı zikredilmemiştir. Fakat hadisin başka senetleri olup onlar hasen derecesine yükselmiştir.

Scanned with CamScanner

Hüşeym der ki: Ebû İshâk'tan rivayet edildiğine göre; Osman b. Affan (radıyallâhu anh) Kûfelilere gönderdiği onları azarlayan bir mektubunda şöyle demiştir: "Ben şaşmaz bir terazi değilim." Bunu Taberî rivayet etmiştir.

[1790] İbn Ebî Hâtim, İbn Merdûyeh ve İbn Hibbân (Sahih'inde) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "'ذلك أدنى ألاّ تعولوا' *'Bu zulmetmemenize daha uygun olanıdır' mânâsındadır.*"[339] İbn Ebî Hâtim der ki: Babam (Ebû Hâtim), "Bu hatalıdır ve doğrusu bunun Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın sözü olduğudur" dedi. İbn Ebî Hâtim der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ), Mücâhid, İkrime, Hasan, Ebû Mâlik, Ebû Rezîn, İbrâhim Nehaî, Şa'bî, Dahhâk, Atâ el-Horasânî, Katâde, Süddî ve Mukâtil b. Hayyân da, "Bu, adaletten meyletmemenize daha uygundur" diye tefsir etmişlerdir. İkrime de buna, biraz önce zikrettiğimiz Ebû Tâlib'in şiirini örnek göstermiştir. Fakat onun zikrettiği şiir aynen Siret'te rivayet edildiği gibidir. Taberî de bunu rivayet etmiş, sonra doğru şeklini zikretmiş ve o mânâyı tercih etmiştir.

Mehir:

*"Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (*نِحْلَة *nihle) verin."* Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Nihle mehir demektir. Muhammed b. İshâk, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan, "Nihle farz demektir" dediğini rivayet etmiştir. Mukâtil b. Hayyan, Katâde ve İbn Cüreyc, "Yani bir vecibe (dini görev) olarak" demişlerdir. İbn Cüreyc buna "belirlenmiş" nitelemesini de eklemiştir. İbn Zeyd der ki: Nihle Arapların dilinde vacip (dini görev) anlamına gelir. O şöyle der: Kişi kadınla ancak ona ödemesi dinî bir görev olan bir mal mukabilinde evlenebilir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra hiç kimse hiçbir kadınla, ödemesi vacip bir mehir olmadan evlenemez. Nikâhta asılsız ve göstermelik bir mal mehir olarak zikredilemez. Müfessirlerin açıklamalarından anlaşılan şudur: Adamın mehri evleneceği kadına mutlaka ödemesi ve bunu gönül hoşluğuyla yapması gerekir. Hediye ve ikram gönül rızasıyla verildiği gibi, kadına da mehri gönül rızasıyla verilir. Mehir zikredildikten sonra kadın onun hepsini veya bir kısmını gönül hoşluğu içinde kocasına bağışlarsa kocası onu helâl ve hoş olarak yiyebilir. O yüzden yüce

339 Ebû Hâtim er-Râzî (rh.a), bunun asıl Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın sözü olduğunu söylemiş, İbn Kesir ve Suyutî de (ed-Durru'l-Mensur'da) görüşüne katılmışlardır.

Scanned with CamScanner

Allah, *"Eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yiyin"* buyurmuştur. İbn Ebî Hâtim, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Sizden biri bir hastalıktan şikâyetçi ise eşinden üç-dört dirhem alıp onunla bal satın alsın. Sonra onu gökyüzünden inen suyla karıştırsın. Böylece hoş, afiyetli, şifalı ve mübarek bir karışım meydana gelmiş olur. Hüşeym, Ebû Sâlih'ten şöyle rivayet eder: Eskiden adam kızını evlendirirken mehri kendisi alırdı. Yüce Allah bundan men etti ve *"Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin"* âyeti nazil oldu. Bunu İbn Ebî Hâtim ve Taberî rivayet etmişlerdir.

[1791] İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman el-Beylemani'den şöyle rivayet etmiştir. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin"* buyurdu. Sahabiler, "Mehir nedir?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ailelerinin karşılıklı rızayla üzerinde anlaştıkları miktar"* buyurdu.[340]

[1792] İbn Merdûyeh, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) verdiği bir hutbede üç defa, *"Bekârlarınızı evlendirin"* buyurdu. Bir adam ayağa kalkıp "Ya Rasûlallah! Aralarındaki mehir ne kadar olacak?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ailelerinin karşılıklı rızayla üzerinde anlaştıkları bir mal"* buyurdu.[341] Râvilerden İbn Beylemani zayıftır. Ayrıca senette kopukluk vardır.

Yetimlere ve Mallarına Sahip Çıkmak:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللهُ لَكُمْ قِيَاماً وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا
وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾ وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا
بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ۚ وَلَا

340 Zayıftır. Beyhakî (7/239) rivayet etmiştir. Hadisin iki illeti vardır. Biri mürsel olması, diğeri ise İbn Beylemani'nin zayıflığıdır. Sonraki hadise bk.

341 Beyhakî, 7/239. Bunun üç illeti vardır: Haccac b. Ertah ve İbn Beylemani'nin zayıf râviler olması ile Ömer ile İbn Beylemani arasındaki kopukluk. Bunu Taberânî (12990), Dârekutnî (3/244) ve Beyhakî de (7/239) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (4/280, hadis no: 7476): Senedinde Muhammed b. Abdurrahman el-Beylemani vardır ki o zayıftır, demiştir. Muttasılı ve mürseliyle hadis zayıftır. Çünkü tüm senetlerinde, çok zayıf biri olan İbn Beylemani vardır.

Scanned with CamScanner

تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا۟ ۚ وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ فَأَشْهِدُوا۟ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

5. Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.

6. Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin; eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter.

Tefsiri:

Yüce Allah insanlar için dayanak kıldığı, yani ticaret ve benzeri yollarla geçimlerine vesile yaptığı malları aklı ermezlere vermekten nehyediyor. Reşit (akli olgunluğa erişmiş) olmayanlara hacr (tasarruftan men edilme) hükmünün kaynağı bu âyettir. Hacr çeşitlidir. Bazen çocuk olmasından dolayı yapılır; zîra çocuk meramını ifade etmekten yoksundur. Bazen deli olmasından kaynaklanır. Bazense akıl veya dinindeki noksanlık sebebiyle kötü tasarrufta bulunmasını engellemek için uygulanır. Hacr'in bir sebebi de iflastır. Borçlar adamı kuşatır ve mal varlığı onu ödemeye yetmezse alacaklıların talep etmeleri durumunda hâkim ona hacr uygular. Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin"* buyruğu hakkında, "Onlar senin oğulların ve kadınlardır" dediğini rivayet etmiştir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Hakem b. Uteybe, Hasan-ı Basrî ve Dahhâk da, "Onlar kadınlar ve çocuklardır" demişlerdir. Said b. Cübeyr, "Onlar yetimler ve çocuklardır" demiştir. Mücâhid, İkrime ve Katâde de, "Onlar kadınlardır" demişlerdir.

[1793] İbn Ebî Hâtim, Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Aklı ermezler; kocalarına itaat edenler dışındaki kadınlardır."[342] Bunu

342 Senedi çok zayıf, mevzu gibidir. Râvilerden Ali b. Yezîd zayıf, hocası Ali b. Yezîd el-

Scanned with CamScanner

İbn Merdûyeh daha uzun şekliyle rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: *"Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin"* âyetindeki kimseler hizmetçilerdir. Onlar insî şeytanlardır.

"O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Yüce Allah buyuruyor ki: Allah'ın sana lutfettiği ve geçim vesilesi kıldığı malını alarak hanımına ve çocuklarına verip de sonra onların eline bakma. Bilakis, malını elinde tut ve iyi bak. Giyecekleri, içecekleri ve geçimleri için harcayan sen ol. Taberî, Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Üç sınıf insan vardır ki Allah'a dua ederler de duaları kabul olunmaz: Kötü hanımı olup da onu boşamayan adam. Allah (c.c) *mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin"* buyurduğu halde malını aklı ermeze veren adam. Birinden alacaklı olduğu halde bazılarını buna şahit tutmayan kimse."

"Onlara güzel söz söyleyin." Yani, iyilik ve ikram olarak güzel sözler söyleyin. Bu âyet-i kerime giyecek ve içeceklerini temin etmek, güzel söz söylemek ve iyilik yapmak sûretiyle aile efradına ve bilfiil hacr altında bulunan kimselere iyiliği teşviki içermektedir.

"Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin." İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Hasan-ı Basrî, Süddî ve Mukâtil âyeti "deneyin" diye tefsir etmişlerdir. Mücâhid, âyetteki "evliliğe gelene kadar" ifadesini "büluğ çağına gelene kadar" diye tefsir etmiştir. Cumhur-u ulema ise şöyle demiştir: Erkek çocukta ergenlik çağına gelme bazen ihtilamla olur. İhtilam; çocuğun dünyaya gelmesine sebep olan ve hızla çıkan sıvının rüyada iken çıkmasıdır.

[1794] Ebû Dâvûd, Sünen'inde Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şu hadisi belledim: *"Büluğa erdikten sonra yetimlik yoktur. Akşama kadar gün boyu susma orucu da yoktur."*[343]

Elhan daha zayıftır. Buhârî onun hakkında, "Hadisi münkerdir"; Dârekutnî, "Metruktur" demiştir. Onun hocası Kâsım hakkında da İbn Hibbân, "Sahabelerden mu'dal rivayetlerde bulunurdu" demiştir.

343 Şahitleriyle birlikte hasendir. 736. hadiste detaylıca geçti. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Scanned with CamScanner

[1795] Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ) ile başka sahabilerden rivayet edilen başka bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurulmuştur: *"Kalem şu üç kişiden kaldırılmıştır (bunlara günah yazılmaz): ihtilam oluncaya -veya on beş yaşını doldurunca- kadar çocuktan, uyanana kadar uyuyandan ve aklı başına gelene kadar deliden."*[344]

[1796] Âlimler bunu Buhârî ve Müslim'de Abdullah b. Ömer kanalıyla gelen şu hadisten de almışlardır: Ben Uhud günü on dört yaşımda iken Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürüldüm. Ancak izin vermedi. Hendek günü on beş yaşımda iken götürüldüğümde ise izin verdi.[345] Bu hadis kendisine ulaştığında Ömer b. Abdulaziz, "İşte çocuk ile büyük arasındaki fark budur" dedi. Cinsel organın etrafında sert kılların bitmesinin ergenlik alameti olup olmayacağı hususunda ise âlimler arasında görüş farklılığı olup bunda üç görüş vardır:(bir görüşe göre ergenlik alametidir, diğerine göre değildir). Üçüncü görüşe göre ise Müslüman çocuklarla zimmî çocuklar arasında fark vardır. Kılın erken çıkması için kendisi bir şeyler yapmış olma ihtimalinden dolayı Müslüman çocuk hakkında ergenlik alameti sayılmaz. Ehl-i zimmet çocuk hakkında ise ergenlik alameti sayılır. Çünkü ergenlik çağına geldiğinde cizye vergisini ödemekle yükümlü olacağından dolayı, onun erken kıl bitmesi için böyle bir şey yapma ihtimali bulunmamaktadır. Sahih olan görüş ise ihtilamın hepsi hakkında ergenlik alameti sayılmasıdır. Çünkü bu, tüm insanların eşit olduğu fıtri bir husustur. Çocuğun erken kıl çıkması için orayla oynaması ise uzak bir ihtimaldir.

[1797] Sonra İmam Ahmed b. Hanbel'in, Atiyye el-Kurazî'den rivayet ettiği hadis-i şerife göre Sünnet-i Nebeviye de buna delalet etmektedir. O şöyle anlatır: Kureyza (savaşı) gününde bizi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gösterdiler. O da kılı bitenlere bakılmasını emretti. Kimin kılı bitmişse

344 Sahihtir. Ebû Dâvûd (4398); Nesâî, 6/156; İbn Mâce, 2041; Ahmed b. Hanbel, 6/144; İbn Hibbân, 142; Hâkim, 2/59. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bunun Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiş bir de şahidi vardır ki onu şu muhaddisler rivayet etmişlerdir: Ebû Dâvûd, 4401; Müslim, 1868; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 7344; Tirmizî, 1423; Ahmed b. Hanbel, 154; İbn Hibbân, 143. Ebû Dâvûd ve diğerlerinin râvileri sikadırlar. Hâkim (1/258) sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

345 Buhârî, 2664; Müslim, 1868; Ebû Dâvûd, 4406; Tirmizî, 1711; Nesâî, 6/155; İbn Mâce, 2543; Ahmed b. Hanbel, 2/17; İbn Hibbân, 4728.

Scanned with CamScanner

öldürülüyor, kiminki bitmemişse serbest bırakılıyordu. Ben de kılı bitmeyenlerden olduğumdan bana dokunulmadı.[346] Dört Sünen sahibi de buna yakın bir lafızla rivayet etmişler, Tirmizî, "Hasen-sahih hadistir" demiştir. Onların öldürülme sebebi şuydu. Sa'd b. Muaz (radıyallâhu anh), onlar (Kureyza Yahudileri) hakkında savaşçıların öldürülmesi, çocukların ise serbest bırakılması hükmünü vermişti. Ebû Ubeyd de el-Ğarib kitabında Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân'dan şöyle rivayet eder: Bir çocuk bir şiirinde bir kız hakkında iftirada bulunmuştu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da "Onun organına bakın" diye emretti. Kıl bitmediği görülünce ona iftira cezası uygulamadı. Ebû Ubeyd der ki: "İbtihar" iftira mânâsına gelir. Yani, gerçek olmadığı halde "Filan kızla şöyle yaptım" demesidir. Sözünde doğru ise ona "ibtiyar" denir. Nitekim Kümeyt şiirinde şöyle der:

قبيح بمثلي نعت الفتاة إما ابتهارا وإما ابتيارا

Benim gibi biri için çirkin bir şeydir.

İbtihar veya ibtiyar yoluyla kızı nitelemek.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin."* Said b. Cübeyr der ki: Yani, onları salih ve mallarını da koruyabilecek bir olgunlukta görürseniz mallarını kendilerine teslim edin. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Hasan-ı Basrî ve daha pek çok imam böyle demişlerdir. Fakihler de aynı şekilde, "Çocuk salih ve malını koruyabilecek olgunlukta olursa kendisinden hacr kalkar ve velisinin eli altında bulunan malı onun yoluyla kendisine teslim edilir" demişlerdir. *"Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin."* Yüce Allah zaruri bir durum olmaksızın çocuğun malını saçıp savurmaktan, büluğa ermeden malını tez elden çıkarmak için rastgele harcamaktan nehyediyor. *"Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın."* Yetimin malına ihtiyacı olmayan kimse ona karşı iffetli olup ondan hiçbir şey yemesin. Şa'bî der ki: Yetim malı veliye leş ve kan gibidir (ondan sadece zaruret durumunda alabilir). *"Yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin."* İbn Ebî Hâtim, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet eder: *"Zengin olan (veli) iffetli*

346 Ebû Dâvûd, 4404; Tirmizî, 1584; Nesâî, 6/155; İbn Mâce, 2541; Abdurrezzak, 18743; Hâkim, 4/390. Tirmizî, "Hasen-sahih hadistir" demiştir. Hadis söylediği gibidir; râvileri Buhârî ve Müslim'in râvîleridir.

Scanned with CamScanner

olmaya çalışsın" buyruğu, yetim malı hakkında nazil oldu. İbn Ebî Hâtim yine Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet eder: *"Yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin"* Âyeti, yetimin malına bakan ve işleten velisi hakkında nazil olmuş ve ihtiyacı olduğu takdirde ondan yemesine izin verilmiştir. İbn Ebî Hâtim yine Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet eder: Bu âyet-i kerime yetimin velisi hakkında nazil olmuştur. Yani, yetimin malından mala verdiği emek miktarı alsın. Bunu İmam Buhârî de rivayet etmiştir.

Fakihler, "Veli malı koruma ve bakmasının normal bedeli ile ihtiyacı olan miktardan hangisi az ise onu alabilir" demişlerdir. Daha sonra maddi rahatlığa ulaştığında önceden aldıklarını geri ödemesi gerekip gerekmediği hususunda iki görüşleri vardır.

Bir: Ödemesi gerekmez. Çünkü o yaptığı işin karşılığını fakirken almıştır. İmam Şâfiî müntesibi âlimlerce asıl sahih görüş budur. Çünkü âyet-i kerime yetim malından yemeyi bedelsiz olarak mübah kılmıştır.

[1798] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Benim hiçbir malım yoktur ve bir de yetimim vardır" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yetimin malından israf etmeden, saçıp savurmadan, hiçbir malını ticarette kullanmadan ve malını onunla korumadan* (veya râvilerden Hüseyin'in tereddüdüne göre "malının onun malı sayesinde başkasının elinden kurtarmaya kalkışmadan") *yetimin malından ye!"* buyurdu.[347]

[1799] İbn Ebî Hâtim, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Yanımda bir yetim var ve benim hiçbir malım yoktur. Onun malından yiyebilir miyim?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ondan israfa kaçmaksızın normal miktarda ye!"* buyurdu. Bunu Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce, Hüseyin el-Muallim'in de bulunduğu bir âlimler grubu rivayet etmişlerdir.

[1800] İbn Hibbân, Sahih'inde, İbn Merdûyeh ise tefsirinde Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Bir adam, "Ya Rasûlallah! Yetimi hangi nedenle döveyim?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kendi çocuğunu hangi sebeple dövüyorsan onu da aynı sebeple döv. Malı-*

347 Ahmed b. Hanbel, 2/186, hadis no: 6708. Bu hasen hadistir. Şahitleri de vardır. Bir sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

nı da, kendi malını korumada kullanmadan ve kendine sermaye yapmadan harca!" buyurdu.[348] Taberî, Kâsım b. Muhammed'den şöyle rivayet eder: Bir bedevi İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gelerek, "Benim himayemde bazı yetimler var. Hem onların hem benim devem var. Kendi devemden veriyor ve fakir düşüyorum. Onların sütlerinden bana ne (kadarı) helâldir?" diye sordu. İbn Abbâs, "Onun kaybolan develerini arıyor, uyuz hastalığına karşı onları katranlıyor, havuzlarını sıvıyor ve suluyorsan, (develerin) nesline zarar vermeksizin ve sağmakta aşırı gitmeksizin için sütlerinden içebilirsin" dedi. Bunu İmam Mâlik Muvatta'ında Yahyâ İbn Said'den rivayet etmiştir. Bu, yani harcanan yetim malının bedelinin ona ödenmeyeceği görüşü Atâ b. Ebî Rebâh, İbrâhim en-Nehaî, Atiyye el-Avfî ve Hasan-ı Basrî'nin de görüşüdür.

İkinci görüş: Yetime harcanan malının bedeli ödenir. Çünkü yetimin malı normalde yasak olup sadece zaruretten dolayı izin verilmiştir. Zaruret durumunda başkasının malını yiyen kimse ona bedelini ödemek zorunda olduğu gibi yetimin malından yiyen kimse de bedelini ona ödemek zorundadır. İbn Ebi'd-Dünya, Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: "Ben bu mal hususunda kendimi, yetimin velisi gibi sayıyorum. İhtiyacım olmazsa dokunmam. İhtiyacım olursa borç alır ve elim bollaşınca onu öderim."

(Rivayetin başka bir tariki): Said b. Mansur, Bera (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Ömer (radıyallâhu anh) bana şöyle dedi: "Mal hususunda kendimi yetimin velisi gibi sayarım. İhtiyacım olursa ondan alır ve elim bollaşınca onu iade ederim. İhtiyacım olmazsa da dokunmam." Bunun senedi sahihtir. Beyhakî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan benzer bir rivayette bulunmuştur. Aynı şekilde İbn Ebî Hâtim de Ali b. Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: *"Yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin"* âyetinde kastedilen borçtur." Abide, Ebû Âliye, Ebû Vâil (rivayetlerden birine göre- Said b. Cübeyr, Mücâhid, Dahhâk ve Süddî'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir), İkrime İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında, "Üç parmağıyla yer" dediğini rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim daha sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin"* âyetiyle ilgili şöyle rivayet etmiştir: "Yetimin malına muhtaç

348 İbn Hibbân, 4244; Taberânî, 244. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (8/163) şöyle demiştir: "Râvilerden Mualla b. Mehdi için İbn Hibbân ve başkaları sika demiştir. Onda zayıflık vardır. Diğer râvileri de sikadır. Bu, şahitleriyle birlikte hasen bir hadistir."

Scanned with CamScanner

olmamak için kendi malından karnını doyuracak kadar yer." Mücâhid'den ve (rivayetlerden birine göre) Meymun b. Mihran ve Hakem'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. Amir Şa'bî der ki: "Ondan ancak, aç kimsenin leş yemeye mecbur kalması gibi mecbur kaldığında yiyebilir. Ondan yerse daha sonra öder." Bunu da İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. İbn Vehb, Nâfi' b. Ebî Nuaym'dan şöyle rivayet eder: Yahyâ b. Said el-Ensârî ile Rebîa'ya Allah'ın (c.c), *"Yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin"* buyruğunu sordum, şöyle dediler: "Bu yetim hakkındadır. Fakir ise kendisine fakirliği miktarınca harcar. Velinin ise onda hiçbir hakkı yoktur." Fakat sözün akışına bakıldığında bu uzak bir ihtimaldir. Çünkü mânâ şöyledir: *"Zengin olan"* veli *"iffetli olmaya çalışsın."* Velilerden *"Yoksul olan ise uygun olarak"*, yani en güzel şekilde *"yesin."* Nitekim başka bir âyette, *"Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın"* (En'âm, 152) buyurulmuştur. Yani, ona ancak koruyucu ve bakıcı olarak yaklaşın. Ondan bir şeye ihtiyaç duyduğunuzda ise ondan en uygun şekilde alın.

"Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun." Yani, onlar büluğ çağına erdikten ve onlardan bir olgunluk gözlemledikten sonra, işte o vakit mallarını onlara teslim edin. Mallarını kendilerine teslim ederken de başkalarını buna şahit tutun. Yüce Allah burada büluğa erdiklerinde yetimlere mallarını teslim eden velilere, teslimatı inkâr etmemeleri için bazı kimseleri buna şahit tutmalarını emrediyor. *"Hesap sorucu olarak da Allah yeter."* Yani, hem yetimlere bakarlarken, hem de mallarını onlara teslim ettiklerinde veliler üzerinde hesap sorucu, şahit ve gözetleyici olarak Allah (c.c) yeter. Malı tam ve eksiksiz mi, yoksa noksan, eksik, kendi malına katılmış ve hesabı karıştırılmış olarak mı teslim etmişler... Allah (c.c) bunların hepsini bilir.

[1801] O yüzden Sahih-i Müslim'de geçen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ey Ebû Zerr! Ben seni zayıf görüyor ve kendim için neyi arzuluyorsam senin için de aynısını arzuluyorum. Onun için sakın ha, iki kişiye dahi başkanlık yapma ve sakın ha yetim malının velâyetini üstlenme."*[349]

349 Müslim, 1826; Ebû Dâvûd, 2868; Nesâî, 6/255; İbn Hibbân, 5564. Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

Miras, Vasiyet:

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ ۖ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا
تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾
وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ
وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ
ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ ۖ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ
وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

7. Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.

8. (Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.

9. Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde (halleri ne olur) diye korkacak olanlar haksızlıktan çekinsinler. Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.

10. Yetimlerin mallarını zulümle yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar çılgın ateşe gireceklerdir.

Tefsiri:

Said b. Cübeyr ile Katâde şöyle demişlerdir: Müşrikler mirası sadece büyük erkeklere bırakırlar, kadınlara da çocuklara da ondan hiçbir şey vermezlerdi. Onun için yüce Allah, *"Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır"* âyetini nazil etti. Yani, Allah'ın hükmünde bunların hepsi eşittir. Bunların hepsi mirastan mal alabilme hususunda eşittirler. Allah'ın ölüyle akrabalık, eşlik veya velâ bağı (azatlı köleyle efendisi arasındaki bağ) gibi

Scanned with CamScanner

yakınlığına göre her bir kimseye belirlediği miras miktar değişse de, bunların tümü varis olma hakkına sahip olma hususunda eşittirler. Velâ da soy bağı gibi bir bağdır.

[1802] İbn Merdûyeh, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Ümmü Kücce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Benim iki kızım var. Bunların babası öldü ve hiçbir şeyleri yoktur" dedi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır"* âyetini nazil etti.[350] Bu hadis, iki miras âyetinde de başka bir lafızla tekrar zikredilecek. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın." Yani, miras taksim edilirken miras hakkı bulunmayan bazı akrabalar, yetimler ve yoksullar orada bulunurlarsa onlara terikeden bir miktar mal verin. Bu, İslâm'ın ilk dönemlerinde vacipti. Müstehap olduğu da söylenmiştir. Bu hükmün mensuh (neshedilmiş) olup olmadığı hususunda iki görüş vardır. İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* âyeti mensuh değil muhkemdir. Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan İkrime dışında Said b. Müseyyeb de rivayet etmiştir. İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bu, uygulaması devam eden yürürlükteki bir âyettir. Mücâhid'den de bu âyetle ilgili şöyle rivayet edilmiştir: Bu, gönüllerinden koptuğu sürece miras sahiplerine vacip bir şeydir. Aynı şekilde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh), Abdurrahman b. Ebû Bekr, Ebu'l-Âliye, Şa'bî, Hasan-ı Basrî, İbn Sirin, Said b. Cübeyr, Mekhûl, İbrâhim en-Nehaî, Atâ b. Ebû Rebâh, Zührî ve Yahyâ b. Ya'mer'den de, "Bu vaciptir" dedikleri rivayet edilmiştir. İbn Ebî Hâtim Muhammed b. Sirin'den şöyle rivayet eder: Âbide bir vasiyetin taksimini üstlenmişti. Emri üzerine bir koyun kesildi ve onu âyette geçen kimselere dağıttı. Sonra, "Bu âyet olmasaydı, bu mallar benim olacaktı" dedi. İmam Mâlik, topluca rivayet edilen bir tefsir kitabının bir yerinde İmam Zührî'den şöyle rivayet eder: "Malı taksim edilirken Mus'ab'ın malından Urve'ye de verildi." Zührî der ki: "Bu muhkemdir." İmam Mâlik, Abdulkerim kanalıyla Mücâhid'den şöyle rivayet eder: "Bu, gönüllerden koptuğu sürece vacip bir haktır."

350 11. âyetin tefsirinde gelecek.

Scanned with CamScanner

Âyetin, Ölmeden Önce Bu Kimselere Vasiyet Etme Hakkında Olduğu Görüşünde Olanlar:

Abdurrezzak, Ebû Bekir (radıyallâhu anh) oğlu Abdurrahman kızı Esma ile Kâsım b. Muhammed'den şöyle rivayet etmişlerdir: Abdurrahman b. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, babası Abdurrahman'ın mirasını taksim ediyordu ve o tarihte Âişe (radıyallâhu anhâ) henüz hayattaydı. Abdullah, hiçbirini istisna tutmaksızın evdeki her yoksul ve akrabaya babasının malından verdi ve *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* âyetini okudu. Kâsım der ki: Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a söyledim, şöyle dedi: "Doğru yapmamış. Onun böyle bir hakkı yoktur. Bu ancak vasiyet meselesidir. Bu âyet sadece ölecek kimsenin bu kimselere yapacağı vasiyet meselesidir." Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Bu Âyetin Tamamen Neshedildiği Görüşünde Olanlar:

Süfyân-ı Sevrî'nin rivayetine göre Ebû Sâlih İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* âyeti mensuhtur. Katâde'nin İkrime'den rivayetine göre ise o İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* âyetini birkaç âyet sonraki *"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder."* âyeti neshetmiştir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* buyruğu miras âyetleri inmeden önce geçerliydi. Yüce Allah daha sonra miras âyetlerini nazil ederek her hak sahibine hakkını verdi. Böylece sadaka, ölmekte olan kişinin vasiyetinde belirlediğiyle sınırlı kaldı. Bunları İbn Merdûyeh rivayet etmiştir.

İbn Ebî Hâtim, Atâ'dan, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* âyetini miras âyeti neshetti. Her bir kimseye ana babasının ve akrabalarının bıraktığı maldan az veya çok bir pay ayrıldı. İbn Ebî Hâtim, Said b. Müseyyeb'den şöyle rivayet eder: Bu âyet mensuhtur. Bu, mirastan önceki hükümdü. Adam bir

Scanned with CamScanner

mal bıraktığında taksimde hazır bulunduklarında ondan yetim, fakir, yoksul ve akrabalara verilirdi. Bu daha sonra miras âyetleriyle neshedildi ve Allah (c.c) her hak sahibine hakkını verdi. Bunun yanında kişi yakınlarına dilediği şekilde vasiyette de bulunabilirdi. İmam Mâlik, Zührî kanalıyla Said b. Müseyyeb'den şöyle rivayet eder: Bu âyet mensuhtur; miras ve vasiyet âyetleri neshetmiştir. Aynı şekilde İkrime, Ebû Şa'sâ, Kâsım b. Muhammed, Ebû Sâlih, Ebû Mâlik, Zeyd b. Eslem, Dahhâk, Atâ el-Horasânî, Mukâtil b. Hayyân ve Rabîa b. Ebû Abdurrahman'dan da, onların, "Bu âyet mensuhtur" dedikleri rivayet edilmiştir. Cumhurun, dört mezhep imamı ile takipçilerinin görüşü de böyledir. İmam Taberî, burada ilginç bir görüş tercih etmiştir ki o da özetle şöyledir: Ona göre, *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa bundan, onları da rızıklandırın"* âyetinin mânâsı şöyledir: Vasiyet malının taksiminde ölünün yakınları hazır bulunurlarsa bundan onlara verin ve oradaysalar yetimlere ve yoksullara da güzel söz söyleyin. Taberî'nin uzun ifadeler ve tekrarlar sonunda söylemeye çalıştığı özetle bu. Ancak bu, su götürür bir iddiadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunursa"* âyeti, mirası paylaştırma hakkındadır, dediğini rivayet etmiştir. Birçok kişi de böyle demiştir.

Buna göre mânâ Taberî'nin söylediği gibi değil, şöyledir: Mirastan kendilerine bir pay düşmeyen bu fakirler, yetimler ve yoksullar bol miktarda mal paylaştırılırken orada iseler, şunu bunu mirastan mal alırken gördüklerinde ondan bir şeylerin kendilerinin olmasını arzularlar. Ama hiçbir şey verilmediğinden dolayı da ümitsizlik içindedirler. Çok şefkat ve merhamet sahibi yüce Allah onlara iyilik, sadaka ve ihsan olmak üzere, orta miktarda bir şeyler verilmesini emretmiştir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de, *"Her biri mahsul verdiği zaman mahsulünden yeyin, hasat edildiği gün de hakkını verin"* (En'âm, 141) buyurmuş, ihtiyaç sahipleri ve fakirler görür korkusuyla malı gizlice toplayıp taşıyanları yermiştir. Nitekim bahçe sahipleri kıssasında da şöyle buyurmuştur: *"Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi... Derken yürüyorlardı; fısıldaşıyorlardı. 'Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın' diye."* (Kalem, 17-23-24) Kim Allah'ın (c.c) nimetlerine karşı nankörlük yaparsa Allah (c.c) onu sahip olduğu en değerli şeyden mahrumiyetle cezalandırır.

Scanned with CamScanner

[1803] O yüzden bir hadiste, *"Bir mala (fakire verilmesi gerekirken verilmemiş bir) sadaka karışırsa, sadaka o malı mutlaka bozar."*[351] buyurulur. Yani, o sadakanın verilmemesi malın bütünüyle helâk olmasına sebep olur.

"Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde (halleri ne olur) diye korkacak olanlar haksızlıktan çekinsinler. Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bu, bir adam ölmek üzere iken başkasının onu varislerine zarar verecek bir vasiyette bulunurken işitmesi hakkındadır. Yüce Allah onu işiten kimseye Allah'tan korkmayı, adamı doğruya iletme ve yönlendirmeyi, kendi varislerinin perişan olmalarını istemediği gibi o varislerin de perişan olmaması için çalışmasını emrediyor. Mücâhid ve daha başkaları böyle demişlerdir.

[1804] Buhârî ve Müslim'deki bir hadiste; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hastayken ziyaretine gittiğinde Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! Benim malım mülküm var ve tek varisim kızımdır. Malımın üçte ikisini tasadduk edeyim mi?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayır"* buyurdu. Sa'd, "Peki, yarısını?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine, *"Hayır"* buyurdu. Sa'd, "Peki üçte birini?" diye sorunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu defa, *"Tamam, üçte biri olur, fakat üçte bir de çoktur"* buyurdu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: *"Varislerini zengin kimseler olarak bırakman onları insanlara el açan fakir kimseler olarak bırakmandan daha hayırlıdır."*[352]

[1805] Buhârî ve Müslim'de geçen bir rivayette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: "Keşke insanlar üçte biri dörtte bire indirselerdi. Çünkü Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Tamam, üçte biri olur. Fakat üçte bir de çoktur"*[353] buyurmuştur.

Fakihler şöyle demişlerdir: Varisleri zengin iseler ölmekte olan kişinin malının üçte birinin tamamında vasiyette bulunması, fakir iseler vasiyetini üçte birden daha azında yapması müstehaptır. Kimine göre âyetin mânâsı şöyledir: Yetimlerin mallarında tasarruftan çekinsinler, büyüyecekler de geri

351 Bezzâr, el-Keşf (881); Beyhakî, 4/159. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (3/64) şöyle demiştir: Bunda Osman b. Abdurrahman el-Cumahi vardır. Ebû Hâtim, "Hadisi yazılır, fakat hüccet olmaz" demiştir. İbn Adiyy de, "Rivayetleri münkerdir" demiş, bazı münker rivâyetlerini zikretmiştir.

352 Sahihtir. Daha önce Bakara sûrenin 182. âyetinde geçti.

353 Sahihtir. Daha önce Bakara sûresinin 182.

Scanned with CamScanner

alacaklar diye o malları israf ile ve tez elden yemesinler. Bunu Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Bu da güzel bir görüştür ve ardından gelen "yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenleri tehdit eden" âyet de bu mânâyı desteklemektedir. Yani, ardından evlatlarına nasıl davranılmasını istiyorsan, sen de velisi olduğunda insanların evlatlarına öyle davran.

Yüce Allah daha sonra malını haksızlıkla yiyenlerin karınlarına ateşten başka bir şey koymadıklarını bildiriyor ve şöyle buyuruyor: *"Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar çılgın ateşe gireceklerdir."* Yani, (alım-satım gibi mülkiyet intikalini ifade eden) hiçbir sebebe dayanmaksızın yetimin malını alıp yediklerinde, onlar ancak kıyâmet günü karınlarında yanacak bir ateş yemektedirler.

[1806] Nitekim Buhârî ve Müslim'de geçen ve Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Helak edici yedi şeyden uzak durunuz"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Onlar nelerdir?" diye sorulunca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla karşılaşıldığında firar etmek, namuslu, kötülüklerden bihaber ve mü'min kadınlara iftirada bulunmaktır"* buyurdu.[354]

[1807] İbn Ebî Hâtim, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Biz, "Ya Rasûlallah! Miraç gecesi neler gördün?" diye sorduk. "Bir ara Allah'ın çok kalabalık kullarının olduğu bir yere götürüldüm. Adamların her birinin deve dudağı gibi dudakları vardı. Birisi adamın çenesini açıyor, sonra ateşten bir kaya getirilip adamın ağzına atılıyor ve kaya adamın çığlık ve bağırışları içinde altından çıkıyordu. "Bunlar kimlerdir ey Cebrâil?" dedim. "Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenlerdir. Onlar karınlarına ancak ateş tıkınıyorlar ve çılgın ateşe atılacaklardır" dedi.[355] Süddî der ki: Yetim malı yiyen kimse kıyâmet günü ateş ağzında gelir. Ateş kulaklarından, burnundan ve gözlerinden çıkar ve her gören onun yetim malı yediğini bilir.

---

354 Buhârî, 2766, 5764; Ebû Dâvûd, 2874; Nesâî, 6/256; İbn Hibbân, 5561; Beyhakî, 8/249.

355 Çok zayıftır. Taberî (8725) rivayet etmiştir. Senedindeki Ebû Harun Amara b. Cüveyn hakkında Zehebî, el-Mizan'da şöyle demiştir: "Tamamen leyyindir." İmam Ahmed, "Hiçbir şey değildir" demiştir. Hammad b. Zeyd yalancılıkla suçlamıştır.

Scanned with CamScanner

[1808] İbn Merdûyeh, Ebû Merze'den şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kıyâmet günü bazı kimseler ağızlarında ateş yanar halde diriltilirler"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Onlar kimlerdir?" diye sorunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'ın (c.c), "Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar" buyruğunu görmedin mi?"* buyurdu.[356] Bunu İbn Ebî Hâtim Ebû Zür'anın Ukbe b. Mükrem'den, İbn Hibbân da Ahmed b. Ali b. Müsenna'nın Ukbe b. Mükrem'den nakliyle rivayet etmişlerdir.

[1809] İbn Merdûyeh Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben iki güçsüzün malı hususunda uyarıyorum."*[357] Yani, sizlere onların mallarından uzak durmanızı ve dikkatli olmanızı tavsiye ediyorum.

[1810] İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan şu rivayet daha önce Bakara sûresinde de geçti: *"Zulümle yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir"* (Nisâ, 4) âyeti nazil olunca yanlarında yetim bulunanlar yiyecek ve içeceklerini yetimlerin yiyecek ve içeceklerinden ayırdılar. Yetimin yemeği arttığında kaldırıyor ve o yiyene veya yemek bozulana kadar bekletiyorlar (ondan bir lokma olsun almıyorlardı). Ancak bu onlara meşakkatli geldi ve durumu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediler. Bunun üzerine Allah (c.c), *"Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onların işlerini düzeltmek(yüzüstü bırakmaktan) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir"* âyetini nazil etti. Bunun üzerine Müslümanlar yiyecek ve içeceklerini yetimlerin yiyecek ve içeceklerine katıştırdılar.[358]

356 Ebû Ya'lâ (7440) Ebû Berze'den rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (7/2, hadis no: 10915), "Senedindeki Ziyad b. Münzir yalancıdır" demiştir.

357 Senedi kuvvetli değil, fakat mânâsı doğrudur. Râvilerden Abdullah b. Câfer el-Mahzumi hakkında İmam Ahmed b. Hanbel, "Sikadır"; (bir rivayette "fena değildir") demiştir. Yahyâ da, "Saduktur, ezberi sağlam değildir" demiştir. Hocası Osman b. Muhammed el-Ahnesi hakkında da Zehebî, el-Mizan'da (5557), "Saduktur, münker rivayetleri de vardır" demiştir.

358 Bakara sûresinin 220 âyetinin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ ۚ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ
لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ
وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ
بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ ۚ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ
لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

11. Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona varis olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir (düşer. Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş farzlardır (paylardır). Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Bu, sonrasındaki âyet ve bu sûrenin son âyeti bu üç âyet Feraiz (miras paylaşımı) ilminin âyetleridir. Feraiz ilmi bu üç âyetle bunların tefsiri olarak gelen hadislerden çıkarılmıştır. Şimdi bunların tefsiri mesabesinde olan hadislerden bazılarını zikredelim. Meselelerin teker teker ortaya konması, imamlar arasındaki farklı görüşlerin, delil ve hüccetlerin zikredilmesinin yeri ise Kitabu'l-Ahkâm'dır. Feraiz ilmini öğrenmeye teşvik eden hadisler vardır. Bu özel meseleler ise bu ilmin en önemli meselelerindendir.

[1811] Ebû Dâvûd ile İbn Mâce, Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

Scanned with CamScanner

"İlim üçtür ve onun dışındakiler fazlalıktır: muhkem bir âyet, geçerli ve sabit bir sünnet ve âdil bir feraiz."[359]

[1812] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Ebû Hureyre, miras ilmini öğrenin ve öğretin; zîra o ilmin yarısıdır. O unutulur ve ümmetimin elinden alınacak ilk şey de odur."*[360] Bunu İbn Mâce rivayet etmiş olup senedinde zayıflık vardır. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ile Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan da rivayet edilmiştir, fakat her bir rivayet problemlidir. İbn Uyeyne der ki: Buna ilmin yarısı denilmesi herkesin karşılaştığı bir konu olmasından dolayıdır.

[1813] İmam Buhârî, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: "Hasta olduğum bir sırada Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebû Bekir (radıyallâhu anh) yürüyerek gelip Ebû Seleme mahallesindeki evimde beni ziyaret ettiler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim baygın olduğumu, hiçbir sûrette aklî melekelerimi kullanamadığımı fark etmiş. Bunun üzerine su istemiş ve getirilen suyla abdest alıp sonra üzerime su serpmiş. Bunun üzerine hemen kendime geldim ve 'Ey Allah'ın Elçisi! Malım hakkında ne yapmamı emredersin?' diye sordum. Bunun üzerine şu âyet indi: *"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras*

---

359 Ebû Dâvûd (2885); İbn Mâce,, 54; Hâkim, 4/332; Deylemi, 4197; Ebû Dâvûd, Dârekutnî, 4/68; Beyhakî, 6/208. Hâkim herhangi bir şey söylememiş, Zehebî, "Zayıf hadistir" diye not düşmüştür. Münavî de, Feyzu'l-Kadîr'de (5709) şöyle demiştir: Zehebî, el-Mühezzeb'de şöyle demiştir -ki Zerkeşî de ona uymuştur-: "Senedinde Abdurrahman b. Ziyad el-Afriki zayıftır."

360 İbn Mâce, 2719; Dârekutnî, 4/67; Hâkim, 4/332; Beyhakî, 6/209. Senedindeki Hafs b. Amr b. Ebî Attaf çok zayıftır. Hâkim, hakkında herhangi bir şey söylemezken, Zehebî, "Hafs çok zayıf, bu hadis de zayıftır" demiştir. Hadisin başka bir tariki olup onu Tirmizî (2091) rivayet etmiş ve zayıf olduğunu söylemiştir. Buna benzer bir hadisi Ebû Dâvûd Tayalisî (76), Darimi (1/72, 73), Hâkim (4/333) ve Beyhakî (6/208) birçok tarikle Süleyman b. Câbir el-Hicri'den rivayet etmişlerdir ki bu şahıs meçhul biridir. Mecmau'z-Zevâid'de (4/223, hadis no: 7134) belirtildiği gibi bunu Taberânî de el-Mu'cemu'l-Evsat'ta Ebû Bekre'den rivayet etmiştir. Heysemî, "Râvilerden Muhammed b. Ukbe ed-Debbusi'yi İbn Hibbân sika sayarken, Ebû Hâtim zayıf görmüştür. Saîd b. Übeyy b. Ka'b'ı İbn Hibbân sika saymıştır. Diğer râviler de sikadır" demiştir.
Özetle; bu, birçok tarik ve şahidi bulunan bir hadistir ve gördüğün gibi bunlar sayesinde hasen derecesine yükselebilir. Fakat "O ilmin yarısıdır" cümlesi bundan müstesnadır; zira onu sadece Hafs b. Ömer rivayet etmiştir ki o çok zayıf bir râvîdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

vermenizi) emreder."[361] Bunu Müslim ile Nesâî de Haccac b. Muhammed el-A'ver'den onun İbn Cüreyc'den nakliyle rivayet etmişlerdir. Diğer Sünen sahipleri de Süfyân b. Uyeyne'nin Muhammed b. Münkedir'den, onun da Câbir'den rivayetiyle tahric etmişlerdir.

[1814] Âyetin nüzûl sebebi hakkında başka bir rivayet: İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Sa'd b. Rebî'in karısı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Bunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Babaları sizinle Uhud savaşında cihad ederken şehid düştü. Amcaları mallarını aldı ve bunlara hiçbir şey bırakmadı. İnsanlar bunlarla ancak malları olduğunda evlenirler" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah bu konuda hükmünü verecektir"* buyurdu ve bunun üzerine miras âyeti nazil oldu. Âyet inince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kızların amcalarına şu haberi gönderdi: *"Malın üçte ikisini Sa'd'ın iki kızına bırak. Sekizde birini karısına ver. Geriye kalan da senindir."*[362] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce de Abdullah b. Muhammed b. Akil'den gelen birçok tarikle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Sadece onun rivayetiyle bilinmektedir" demiştir. Anlaşılan o ki Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen ilk hadisde anlatılandan dolayı -ileride geleceği gibi- bu sûrenin son âyeti nazil olmuştur. Zîra, Sa'd'ın kızkardeşleri yoktu. Sadece kızları vardı ve babası veya oğulları da yoktu (kelâle). Biz İmam Buhârî'ye uyarak onu burada zikrettik. Çünkü İmam Buhârî de burada (Nisâ sûresinin bu âyetinde) zikretmiştir. İkinci hadisin bu âyetin nüzul sebebi olma ihtimali daha yüksektir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder."* Yani, Allah (c.c) size onlar hakkında âdil davranmanızı emreder. Zîra, cahiliye döneminde mirasın tamamı erkeklere verilip kadınlara hiçbir şey bırakılmazdı. Yüce Allah ise mirastan pay alma hususunda erkeklerle kadınların eşit tutulmasını emretti. Fakat iki sınıf arasında fark gözeterek erkeğe kadının iki katını verdi. Çünkü erkeğin, ailenin nafakasını ve maişetini temin etme, ticaret yapıp para kazanma ve geçim sıkıntılarını yüklenme zorunluluğu vardır. Bu yüzden ona kadı-

361 Buhârî, 4577; Müslim, 1616, hadis no: 6; Taberânî, 8733; İbn Carud, 956.

362 Ebû Dâvûd, 2891; Tirmizî, 2092; İbn Mâce, 2720; Ahmed b. Hanbel, 3/352; Vâhidi, 298; Beyhakî, 6/229; Hâkim, 4/334, 342. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Aynı şekilde Tirmizî de, "Hasen, sahih hadistir" demiştir.

Scanned with CamScanner

nına verilenin iki katını vermek uygun düşmüştür. Nitekim bazı zeki insanlar, *"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder"* âyetinden Allah'ın kullarına merhametinin annenin oğluna merhametinden daha fazla olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Çünkü yüce Allah anne babaya çocukları lehinde emir vermiş, bundan da onlara anne babalarından daha merhametli olduğu anlaşılmıştır.

[1815] Nitekim varit olan sahih bir hadise göre; Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuğundan ayrı düşmüş esir bir kadın gördü. Kadın çocuğunu bulmak için esirler arasında dört bir tarafta çocuğunu arıyor, küçük bir çocuk buldu mu onu alıp hemen göğsüne yapıştırıyordu. Sonunda onu buldu ve hemen bağrına basıp memesini ağzına verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sizce bu kadın, atmama imkânı varken çocuğunu ateşe atar mı?"* diye sordu. Biz, "Hayır ya Rasûlallah!" dedik. Bu sefer Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İşte andolsun ki Allah da kullarına bu kadının çocuğuna merhametinden daha merhametlidir"* buyurdu.[363] İmam Buhârî burada İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şu rivayette bulunur: Mal çocuğa verildi, vasiyet emri de anne baba için yapıldı. Yüce Allah bunlardan dilediklerini neshederek erkeğe kadının iki katını verdi, anne ve babadan her birine miras malının altıda birini veya üçte birini verdi. Kadına, kocasının malının sekizde veya dörtte birini, kocaya ise karısının malının yarısını veya dörtte birini ayırdı.

[1816] Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder"* buyruğu hakkında şöyle rivayet eder: Yüce Allah erkek ve kız çocuklarla ebeveyn hakkında miras hükümlerini indirince insanlar veya onlardan bazıları bundan hoşlanmayarak, "Kadına kocasının malından dörtte bir veya sekizde bir veriliyor, kız çocuğuna yarısı veriliyor. Küçük yaştaki erkeğe de miras veriliyor. Oysa bunların hiçbiri düşmanla savaşmaz, ganimet almazlar. Bu konu hakkında hiç konuşmayın. Belki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu unutur veya ona söyleriz de değiştirir" dediler. Bazıları, "Ata binmediği ve düşmanla savaşmadığı halde genç kıza babasından kalan malın yarısını mı verelim? Hiçbir faydası dokunmadığı halde mirastan küçük çocuğa da mı vereceğiz..." dediler. Nitekim kendileri cahiliye döneminde böyle yapıyorlardı;

363 Bakara sûresi 143. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

mirastan sadece düşmanla savaşanlara veriyor, miktarını büyükten küçüğe doğru azaltıyorlardı.[364] Bunu İbn Ebî Hâtim ile Taberî de rivayet etmişlerdir.

Bazıları, *"(Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır"* âyetindeki "fevka" (üstünde, fazla) kelimesinin ziyade olup cümlenin mânâsının, "Eğer çocuklar iki kadın iseler" şeklinde olduğunu, bunun benzerinin, *"Kâfirlerin boyunları üzerine vurun"* (Enfâl, 12) âyeti olduğunu söylemişlerdir. Fakat, bu âyetteki iddia da diğer âyetteki iddia da doğru değildir. Çünkü Kur'ân'da tamamen faydasız olan fazla hiçbir kelime yoktur. Böyle bir şey olamaz. Ayrıca, yüce Allah *"Ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır"* buyurmuştur. Şayet söyledikleri gibi olsaydı, "Ölünün bıraktığının üçte ikisi o ikisinindir" denilirdi. İki kıza üçte iki verileceği hükmü ise sûrenin son âyetindeki iki kızkardeş hakkındaki hükümden alınmıştır. Çünkü yüce Allah orada iki kıza üçte iki ile hükmetmiştir. İki kızkardeş mirastan üçte iki alırsa iki kız evladın aynı şekilde üçte iki alması daha evladır.

[1817] Nitekim daha önce geçen Câbir (radıyallâhu anh) hadisinde ifade edildiği gibi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd b. Rebî'in kızına üçte iki ile hükmetmişti.[365] Kur'ân ve Sünnet de buna delalet etmektedir. Ayrıca yüce Allah, *"Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur"* buyurmuştur. Şayet iki kızın payı mirasın yarısı olsaydı Allah Teâlâ bunu bildirirdi. Tek olduğunda yarım alacağını bildirdiğine göre iki kızın üç kız hükmünde olduğu anlaşıldı. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır..." Ana-babanın mirasta birkaç durumu vardır:

Birinci Durum: Çocuklarıyla birlikte mirasçı olmaları... Bu durumda anne ve babadan her birine altıda bir verilir. Ölenin sadece bir kızı varsa ona yarısı, anne ve babadan her birine altıda bir verilir. Kalan altıda biri de baba asabe yoluyla alır. Böylece bunda baba mirastan hem fariza, hem de asabe yoluyla mal almış olur.

İkinci Durum: Mirası sadece ana babanın alması hâli. Bu durumda anneye fariza yoluyla altıda bir verilir ve baba kalanı salt asabe yoluyla alır.

364 Taberî, 8727. Râvilerden Atiyye b. Sa'd çok zayıftır. Ondan rivayet edenler arasında da meçhuller vardır.

365 İki hadis önce geçti.

Scanned with CamScanner

Böylece annenin fariza yoluyla aldığının iki katını, yani mirasın üçte ikisini alır. Bu durumda ana babayla birlikte ölünün kocası veya karısı bulunursa koca yarısını, karı ise dörtte birini alır. Koca ve karıya fariza yoluyla bunlar verildikten sonra annenin ne kadar alacağı hususunda âlimler ihtilaf etmiş olup bunda üç görüş vardır:

Bir: Her iki meselede geriye kalanın üçte birini alır. Çünkü kalan mal anababa hakkında mirasın tamamı gibidir. Allah da (c.c) anneye babanın yarısını alacağına hükmetmiştir. Dolayısıyla; kalanın üçte birini anne, üçte ikisini ise baba alır. Bu Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın görüşü, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan gelen rivayetlerin en sahihidir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) ile Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh) da böyle demişlerdir. Büyük yedi fakih ile dört mezhep imamı ve cumhur-u ulemanın görüşü de böyledir.

İki: Yüce Allah'ın, *"Eğer çocuğu yok da ana-babası ona varis olmuş ise, anasına üçte bir (düşer)"* buyruğundaki genel ifadeden dolayı anne mirasın tamamının üçte birini alır. Çünkü âyet genel olup, ölenin annesiyle birlikte kocasının veya karısının bulunması durumuyla bulunmaması durumunu da kapsamaktadır. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın görüşüdür. Ali (radıyallâhu anh) ile Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan da böyle rivayet vardır. Kadı Şurayh ile Dâvûd-u Zahirî de bu görüştedirler. İmam Ebû Hasan Muhammed b. Abdullah el-Lebban el-Basri de, "el-İcaz fi İlmi'l-Feraiz" kitabında bunu tercih etmiştir. Bu, su götürür bir iddiadır, hatta zayıftır. Çünkü âyetin zahirinden anlaşıldığında göre bu, anne ile babanın terikenin tamamını almaları durumunu anlatmaktadır. Burada ise koca veya karı hissesini alır, geriye kalan terikenin tamamıymış gibi olur ve -daha önce belirtildiği gibi- anne onun üçte birini alır.

Üçüncü görüş: Anne tüm terikenin üçte birini sadece karının hayatta olması durumunda alır. Çünkü o durumda malın dörtte birini ölenin karısı alır ki, bu on ikide üç eder. Anne üçte biri alır ki, o on ikide dört eder. Kalan on ikide beşi ise baba alır. Ölenin kocasının hayatta olması durumunda ise anne, koca aldıktan sonra geriye kalan malın üçte birini alır. Çünkü anne malın tamamının üçte birini alacak olursa babadan daha fazla almış olur. Böylece hesap altı (paydası) üzerinden yapılır; koca altının yarısını yani üçünü (altıda üçünü), anne geriye kalanın üçte biri olan toplam mirasın altıda birini, baba

Scanned with CamScanner

da geriye kalanı, yani altıda ikisini alır. Bu da İbn Sirin'den rivayet edilmiştir. Bu, iki görüşün karması bir görüş olup her bir sûrette biriyle uyuşmaktadır. Bu da zayıftır ve asıl doğru görüş birincisidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Ana babanın üçüncü durumu: İster ana baba bir olsun, ister baba bir veya ana bir olsun ölenin kardeşleriyle ana babasının birlikte varis olmaları hali. Bu durumda kardeşler babayla birlikte mirastan bir şey alamaz, fakat annenin üçte bir hissesini altıda bire düşürürler. Böylece kardeşler varken anneye altıda bir verilir. Ana ve baba dışında başka bir varis yoksa kalanı baba alır. Cumhura göre zikrettiğimiz hususlarda iki kardeş, üç kardeş ve daha fazla kardeş hükmündedir. Nitekim Beyhakî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın azatlı kölesi Şu'be'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bir gün Hz. Osman (radıyallâhu anh)'ın yanına girdi ve "İki kardeş annenin üçte bir hissesini engellemez. Çünkü Allah (c.c) *'Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir (düşer)'* buyuruyor. Kavminin dilinde de "ehevani" (iki kardeş) ile "ihve" (kardeşler) ayrı şeylerdir" dedi. Osman (radıyallâhu anh) şöyle cevap verdi: "Ben, benden önce olan, tüm İslâm diyarlarında uygulanan ve insanların birbirinden devraldığı bir şeyi değiştiremem." Fakat bu rivayetin sahih olduğu şüphelidir. Çünkü Şu'be, İmam Mâlik'in kendisi hakkında olumsuz şeyler söylediği biridir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan bu rivayet doğru olsaydı en seçkin talebeleri aynı görüşte olurlardı. Oysa onlardan nakledilen bunun aksidir. Nitekim Abdurrahman b. Ebî Zinad, Harice b. Zeyd'den, o da babasından şöyle rivayet eder: "İki kardeş'e de 'kardeşler' denir. Ben sadece bu konuyu ele alan bir kitapçık kaleme yazdım." İbn Ebî Hâtim, Katâde'den şöyle rivayet eder: *"Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir (düşer)."* İnsanlar anneye zarar açtılar, ona mirası tam vermiyorlar. Oysa tek kardeş onu üçte bir hisseden mahrum etmez, birden fazla kardeş mahrum eder. İlim erbabı çocukların annesini üçte bir oranından düşürürken, çocukların evlendirilmesi ve nafakası gibi yükleri annelerinin değil, babalarının yüklenmesini dikkate alıyorlardı. Bu güzel bir görüştür. Fakat İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan sahih bir senetle yapılan rivayete göre, o çocukların annelerinden engelledikleri altıda bir hissenin kendilerine kalacağı görüşündedir. Bu sıra dışı bir görüş olup Taberî, tefsirinde şöyle demiştir: "İbn Tâvûs'tan, o babasından, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etti: Kardeşlerin anneden engelledikleri altıda bir hisse kendilerine kalır. Onlar annelerinden bunu, babalarına değil, kendilerine kalması için engellemişlerdir." Taberî daha sonra

Scanned with CamScanner

şöyle der: "Bu, ümmetin tamamının görüşüne muhaliftir. Nitekim bana Yunus, Süfyân'dan, o Amr'dan, o Hasen b. Muhammed'den, o da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Kelâle hiçbir oğlu ve babası olmayan kimsedir."

"(Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır." Selefi ve halefiyle tüm âlimler borcun vasiyetten önce geldiği hususunda icma etmişlerdir. Zaten bu, mânâsı üzerinde düşünüldüğünde âyet-i kerimeden de anlaşılmaktadır.

[1818] Nitekim İmam Ahmed, Tirmizî, İbn Mâce ve tefsir sahibi âlimler Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Siz, *"Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır"* âyetini okuyorsunuz. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölünün vasiyetinin yerine getirilmesinden önce borçlarının ödenmesine hükmederdi. Ana bir oğullar birbirlerine varis olurlar, fakat baba bir kardeşler birbirlerine varis olamazlar. Adam ana baba bir kardeşine varis olur, ama baba bir kardeşine varis olamaz.[366]

Tirmizî sonra şöyle der: Bunda sadece Haris el-A'ver'in rivayetini biliyoruz. Onun hakkında ise bazı ilim erbabı olumsuz şeyler söylemişlerdir.

Ben derim ki: Fakat Haris Feraiz ilmini ezbere bilen, Feraiz ve Matemetikle çok ilgilenen biriydi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz." Yani, biz cahiliye dönemi ile İslâm'ın ilk dönemi aksine babalara ve çocuklara mirastan pay ayırdık ve ondan pay alabilme hususunda hepsini eşit kıldık. Zîra, daha önce geçen İbn Abbâs (radıyallâhu

366 Tirmizî, 2122; İbn Mâce, 2715; Tayalisî, 179; Humeydi, 56; Dârekutnî, 4/86, 87; İbn Cârud, 950; Ahmed b. Hanbel, 1/131; Hâkim, 4/336; Beyhakî, 6/267; Taberî, 8738, 8739. Bunlar Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin hepsinde Haris el-A'ver vardır. Onu çoğunluk zayıf saymıştır. Fakat kendisi Miras ilminde imamdır ve bu ilmi Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan almıştır. İmam Buhârî bu hadisi (5/377) muallak olarak rivayet etmiştir. Hâfız İbn Hacer der ki: "Senedi zayıftır." Fakat Tirmizî, "İlim erbabınca uygulama böyledir" demiştir. Sanki İmam Buhârî de bu delile, ifade ettiği mânâ üzerindeki ittifaktan dolayı dayanmıştır. Yoksa zayıf hadisi delil getirme makamında zikretmek âdetinden değildir. Bunun mânâsını destekleyen bir şahidi vardır ki onu İbn Mâce (2433) ve Ahmed (4/136) Sa'd b. Atvel'den rivayet etmişlerdir. Busayri bunun için, "Senedi sahih hadistir" demiştir. Sonuç itibariyle hadis İnşaallah fena değil veya hasendir.

Scanned with CamScanner

anh)'tan yapılan rivayette ifade edildiği üzere mal çocuğa kalır, ana baba için de vasiyette bulunulurdu. Fakat Allah (c.c) bunu neshederek her bir kimseye, ölene soyca yakınlıklarına göre değişen miktarda hisse ayırdı. Çünkü bazen insana babasından gelen dünyevî veya uhrevî faydalar oğlundan çok olurken bazen bunun tersi olur. O yüzden yüce Allah, *"Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz"* buyurmuştur. Yani, fayda bundan gelebileceği gibi diğerinden de gelebilir. O yüzden biz mirastan hem oğullara hem babalara pay ayırdık. Mirastan pay alabilmede esas itibariyle hepsini eşit yaptık. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Bunlar Allah tarafından konmuş farzlardır (paylardır)." Yani, miras konusunda teker teker zikrettiğimiz bu detaylar, bazı varislere diğerinden fazla pay ayrılması...vs. Allah'ın hükmettiği ve koyduğu farizalardır. Her şeyi kendi yerine koyan ve her şeye hak ettiğini veren Allah, her şeyi hakkıyla bilen ve büyük hikmet sahibi olan yegâne zattır. O yüzden ardından, *"Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir"* buyurulmuştur.

Eşlerin Birbirine Varis Oluşu:

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۚ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ ۚ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۙ غَيْرَ مُضَارٍّ ۚ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

12. Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eğer çocukları yoksa, eşlerinizin bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa yapacağınız vasiyetten ve ödenen borçtan sonra, bıraktığınızdan kalanın dörtte biri onlarındır (eşlerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onların-

Scanned with CamScanner

dır. Eğer bir erkek veya kadının, ana-babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kızkardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, halimdir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: Ey erkekler! Hanımlarınız hiçbir çocukları yok iken ölürlerse bıraktıklarının yarısı sizindir. Ama *"Çocukları varsa, yapacağınız vasiyetten ve ödenen borçtan sonra bıraktıklarının dörtte biri sizindir."* Borcun vasiyetten öncelikli olduğu daha önce geçti. Borçtan sonra vasiyet, ondan sonra da miras gelir. Bu, âlimlerin üzerinde icma ettikleri bir husustur. Ne kadar aşağı doğru giderse gitsin oğulların çocuklarının hükmü öz oğullarınki gibidir.

"Çocuğunuz yoksa yapacağınız vasiyetten ve ödenen borçtan sonra, sizin bıraktığınızdan kalanın dörtte biri onlarındır (eşlerinizindir)..." Bu konuda söylenecekler daha evvel anlattıklarımız gibidir.

"Eğer bir erkek veya kadının, ana babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kızkardeşi varsa, her birine altıda bir düşer." Kelâle kelimesi iklil'den türemedir. "İklil" başın her tarafını kuşatan şeye denir. Burada kastedilen ise kişinin usûlü (baba, dede vs.) ve fürûu (oğul, torun vs.) dışında kendisine varis akrabalarıdır. Nitekim Şa'bî'den şöyle rivayet edilir: Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a kelâle sorulduğunda şöyle cevap verdi: "Bunu kendi görüşüme göre söyleyeceğim. Eğer doğruysa Allah'tandır. Yanlışsa benden ve şeytandan olup Allah (c.c) ve Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan beridir." İbn Ebî Hâtim, tefsirinde Tâvûs'tan şöyle rivayet eder; İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile en son görüşen bendim ve o görüşmemizde şöyle demişti: "Asıl doğru görüş benim söylediğim, benim söylediğim, benim söylediğimdir. Kelâle hiçbir oğlu ve babası olmayan kimsedir." Hz. Ali (radıyallâhu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) da böyle demişlerdir. Bu görüş birçok yoldan gelen sahih senetlerle İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Zeyd b. Sabit'ten de rivayet edilmiştir. Medine, Kûfe ve Basralı âlimler, yedi fukaha, dört imam, selef ve halefiyle âlim

Scanned with CamScanner

rüştedirler. Üzerinde icma edildiği birçok âlim tarafından söylenen bu konuda bir de merfû hadis rivayet edilmiştir.[367]

Ebû Hüseyin b. Lebban der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan buna aykırı bir rivayette bulunulmuştur. Ona göre kelâle hiç oğlu olmayan kimseye denir. Fakat doğrusu ilkidir. Bunu rivayet eden ise İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın ne demek istediğini anlamamış olabilir.

"Ve bir erkek yahut bir kızkardeşi varsa..." Aralarında Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (radıyallâhu anh) bulunduğu seleften bazılarının kıraatindeki gibi, kasıt anne bir kardeştir. Katâde 'nin rivayetine göre Ebû Bekir (radıyallâhu anh) da bunu böyle tefsir etmiştir. *"Her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar."*

Annenin kardeşleri diğer varislerden birkaç yönden ayrılırlar: Bir: Mirastan pay almalarına sebep olan kişiyle -yani anneyle- birlikte mirasçı olurlar. İki: Erkekleriyle kadınları eşit miktarda alırlar. Üç: Sadece ölenin kelâle olması durumunda mirasçı olurlar. Dolayısıyla babayla, dedeyle, çocukla ve çocuğun çocuğuyla birlikte mirasçı olmazlar. Dört: Erkek veya kız olarak sayıları ne kadar çok olursa olsun üçte birden fazla alamazlar. İbn Ebî Hâtim, Zührî'den şöyle rivayet eder: "Hz. Ömer (radıyallâhu anh) anne bir kardeşlerin hissesi, erkek ile kız eşit olarak aralarında paylaştırılır" diye hükmetti. Zührî der ki: Bence Ömer (radıyallâhu anh) bu hükmü ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öğrendiği için vermiştir. Nitekim yine bu yüzden yüce Allah, *"Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar"* buyurmuştur.

Âlimler, "Ortaklaşma Meselesi" adı verilen bir konuda ihtilaf ettiler o da şudur: Koca, anne veya nine, annenin oğullarından ikisi ve ana babanın bir veya daha fazla oğlu olursa... Cumhura göre; kocaya yarısı, anne veya ni-

367 Müellifin kastettiği Hâkim'in (4/336, hadis: 7966) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği, "...Kelâle; ardında hiçbir çocuk ve baba bırakmayan kimsedir." Hâkim bunun Müslim'in şartlarına uygun sahih bir hadis olduğunu söylemiş, Zehebî ise "Hammani, yani Yahyâ b. Abdulhamid zayıftır" diyerek düzeltme yapmıştır. Bunun, Suyutî tarafından ed-Durru'l-Mensur'da (2/443) "Ebû Şeyh, Feraiz'de Bera'nın rivayeti olarak rivayet etmiştir" diyerek zikrettiği bir de şahidi vardır. Ben bunu bulamadım. Görünüşe bakılırsa bu çok zayıftır. Çünkü fakihler Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakledilen rivayete dayanmış, onu delil olarak zikretmişlerdir. Bu merfû rivayet sahih olsaydı, fakihler fıkıh kitaplarında zikrederlerdi. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

neye altıda bir, annenin oğluna üçte bir verilir. Anne bir oğula ana baba bir kardeşler aynı oranla iştirak ederler. Bu durumla halife Hz. Ömer (radıyallâhu anh) zamanında karşılaşılmış, o da kocaya mirasın yarısını, anneye altıda birini vermiş, kalan üçte biri ise annenin oğullarına vermişti. Bunun üzerine ana ile babanın oğulları, "Ey mü'minlerin emiri, farzet ki bizim babamız eşekti. Biz tek annenin oğulları değil miyiz? Bizi onların hissesine ortak et" dediler. Ana baba bir kardeşlerin ananın oğullarına ortak edilmesi görüşü Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ve Hz. Osman (radıyallâhu anh)'tan sahih senetlerle gelmiştir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan yapılan iki rivayetten biri olan bu görüş Zeyd b. Sabit ile Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan da sahih senetlerle rivayet edilmiştir. Said b. Müseyyeb, Şurayh el-Kadı, Mesruk, Tâvûs, Muhammed b. Sirin, İbrâhim en-Nehaî, Ömer b. Abdulaziz, Süfyân-ı Sevrî ve Şureyk de böyle fetva vermiş olup İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve İmam İshâk b. Râhûyeh de bu görüştedirler.

Hz. Ali (radıyallâhu anh) ise onları üçte birde ortak yapmayıp tamamını annenin çocuklarına verirdi. Asabe olduklarından dolayı ana-babanın çocuklarına bir şey vermezdi. Vekî' b. Cerrah, "Ondan rivayet edilen farklı bir görüş yoktur" demiştir. Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh) ile Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'nin görüşü ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan meşhur rivayet de böyledir. Şa'bî, İbn Ebî Leylâ, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan, Hasan b. Ziyad, Züfer b. Hüzeyl, İmam Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Âdem, Nuaym b. Hammad, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahirî de bu görüştedirler. Feraizci lakabıyla anılan Ebû Hüseyin el-Lebban da, "el-İcaz" isimli kitabında bunu tercih etmiştir.

"(Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır." Yani, vasiyetini âdilce yapsın. Kimi varislere, mirastaki hakkından tamamen veya kısmen mahrum bırakmak veya diğerlerine Allah'ın (c.c) belirlediğinden fazlasını vermek sûretiyle zarar vermesin, zulüm ve haksızlık yapmasın. Kim böyle bir çaba içinde olursa hükümleri ve şeriatı konusunda Allah'la mücadele etmiş ve onunla zıtlaşmış gibi olur.

[1819] Nitekim İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, o da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivayet eder: *"Başkasına zarar verecek bir vasiyette bulunmak büyük günahlardandır."*[368] Taberî de bu

368 Asıl sahih görüşe göre mevkuftur. Dârekutnî (4/151), Dârekutnî (3/189) ve Taberî (8789) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Ukayli, Ömer b. Muğîre sebebiyle

Scanned with CamScanner

Ömer b. Muğîre yoluyla rivayet etmiştir. Künyesi Ebû Hafs olan bu zat aslen Basra'lı olup Missisa'ya yerleşmiştir. Ebû Kâsım İbn Asâkir onun hakkında, "Yoksul ve zavallıların müftüsü adıyla bilinirdi" demiştir ve çok sayıda imamın kendisinden rivayette bulunduğu biridir. Ebû Hâtim, "Hadiste şeyhtir"; Ali b. el-Medînî, "Meçhuldür, tanımıyorum" demiştir. Nesâî ise Sünen'inde başka bir tarikle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, "Başkasına zarar verecek vasiyette bulunmak büyük günahlardandır" sözünü İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olarak rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim de başka bir tarikle böyle rivayet etmiştir. Taberî de aynı şekilde mevkuf olarak rivayet etmiştir. Taberî'nin bazı tariklerinde İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın *"(Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır"* buyruğunu da okuduğu yer almaktadır. Taberî, "Sahih olan bunun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olduğudur" demiştir.

Bu yüzden, mal sahibinin varisi lehine yaptığı ikrarın geçerli olup olmadığı hususunda âlimlerin iki farklı görüşü vardır:

Bir: Caiz değildir. Çünkü mal sahibi şüpheli konumdadır. Zîra, (istediği halde yapamadığı) vasiyeti ikrar şeklinde yapma yoluna gitmiş olabilir.

[1820] Nitekim sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Şüphesiz Allah (c.c) her hak sahibine hakkını vermiştir. Dolayısıyla hiçbir varise vasiyette bulunulamaz" buyurmuştur. Bu İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şâfiî'nin ilk görüşüdür. İmam Şâfiî yeni mezhebinde bunun sahih olduğu görüşünü benimsemiştir ki Tâvûs, Atâ, Hasan-ı Basrî ve Ömer b. Abdulaziz de aynı görüştedirler. İmam Buhârî de Sahih'inde bunu tercih etmiş, buna Râfi b. Hadic'in, 'Evinin, hanımının kapadığı gibi bırakılması' vasiyetini delil getirmiş, sonra şöyle demiştir: Bazı insanlar ise varislerin su-i zan beslemelerine yol açacağından dolayı mal bırakan kimsenin ikrarının caiz olmadığını söylemişlerdir.

---

bunu illetli bulmuş ve "Merfu rivayetinde mütâbaat edilmez. Zira insanlar bunu mevkuf olarak rivayet etmişlerdir" demiştir. Zeylai de, Nasbu'r-Râye'de (4/402) Ukayli'nin görüşüne katılmıştır. Bunu Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (11092) ve Taberî (8784, 9785) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan sahih senetlerle rivayet etmişlerdir ki sahih doğrusu da bunun mevkuf olduğudur. Şüphesiz vasiyette zulüm en büyük günahlardandır. Konuyla ilgili bazı hadisler olup, bir sonraki âyetin akabinde zikredilecektir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

[1821] Zîra, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Zandan sakının. *Zîra, zan sözlerin en yalanıdır*"[369] buyurmuştur. Yüce Allah da, "*Muhakkak ki Allah size emanetleri sahiplerine ulaştırmanızı emreder*" (Nisâ, 58) buyurmuş, ne varisi ne de başka birini bunun dışında tutmamıştır. İmam Buhârî'nin sözü sona erdi.

Böylece, eğer ikrar hakikate uygun ve doğru yapılmışsa onda bu ihtilaf geçerlidir. Bazı varislerin daha çok, bazılarının daha az alması için başvurulmuş bir hile ise icmayla ve "*(Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, halîmdir*" buyruğundaki açık ifade gereği haramdır.

Allah'ın Koyduğu Sınırlara Uymak:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

13. Bunlar, Allah'ın (koyduğu) sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur.

14. Kim Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.

Tefsiri:

Yani, Allah'ın (c.c), ölüye yakınlıkları, ihtiyaçları, miras malı olmadığında düşecekleri sıkıntıya göre mirasçıların her biri için belirlediği miras hisseleri Allah'ın koymuş olduğu sınırlardır. Öyleyse onları çiğnemeyin, aşmayın. O yüzden yüce şöyle buyurmuştur: "*Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse*", yani her kim hile ve gayr-i meşru yollarla bazı mirasçılara az bazılarına çok vermeye kalkışmayıp aksine herkesin durumunu Allah'ın (c.c) hükmü-

369 Buhârî, 5143; Müslim, 2563; Ebû Dâvûd, 4882, 4917; Tirmizî, 1928; Mâlik, 2/908; Ahmed b. Hanbel, 2/312. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

ne, O'nun mirası taksim ve paylaştırmasına bırakmak sûretiyle mirasla ilgili hükümlerinde Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaat ederse *"Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır."* Çünkü bu kimse Allah'ın (c.c) hükmünü değiştirmiş, hükmünde O'na muhalefet etmiştir. Bu ise ancak Allah'ın taksimine ve hükmüne rıza göstermemekten doğar. Onun için yüce Allah onu, elem verici ve daimi azapta alçaltarak cezalandıracaktır.

[1822] İmam Ahmed, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Adam yetmiş yıl boyunca salih insanların amellerini işler. Ancak vasiyet edeceği zaman adaletten sapınca hayatı yapmış olduğu en kötü amelle noktalanarak cehennem'e gider. Bir adam da yetmiş yıl boyunca kötü insanların amellerini işler ve vasiyetinde âdil olunca hayatı yapmış olduğu en güzel amelle noktalanarak cennet'e girer."* Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hadisini naklettikten sonra şöyle dedi: "Dilerseniz, *'Bunlar, Allah'ın (koyduğu) sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur. Kim Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır'* âyetlerini (Bakara: 13, 14) okuyun."[370]

[1823] Ebû Dâvûd, Sünen'inin "Vasiyette başkasına zarar vermek babı"nda Şehr b. Havşeb'den şöyle rivayet eder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) bana Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, "Bir adam veya kadın altmış yıl boyunca Allah'a itaat üzere yaşar. Sonra ölüm vakti zarar verecek bir vasiyette bulunarak cehennem'i hak ederler" hadisini söyledi. Ebû Hureyre ardından bana, *"Bunlar, Allah'ın (koyduğu) sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere*

370 Ebû Dâvûd, 2867; Tirmizî, 2117; İbn Mâce, 2704; Ahmed, 2/278; Beyhakî, 6/271. Rivayetlerin hepsinde yer alan râvi Şehr b. Havşeb, hataları çok saduk biridir. Zehebî, "Bazıları ondan hadis alınacağı görüşündedirler" demiştir. Hadis sakındırma kabilinden olduğundan dolayı Elbanî'nin Zaifu't-Tirmizî'de (614) buna zayıf demesi uygun olmamıştır. Hadis hasen olmasa bile ona yakındır. Nitekim Tirmizî, "Hasen, sahih ve gariptir" demiştir. Konuyla ilgili başka hadisler de vardır. Bk. ed-Durru'l-Mensur, 2/228.

Scanned with CamScanner

koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur" (Bakara: 13) âyetini okudu.[371] Bunu Tirmizî ile İbn Mâce de, Eş'as'ın nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen ve gariptir" demiştir. İmam Ahmed'in rivayeti hepsinden daha uzundur.

İslâm'ın İlk Dönemindeki Zina Cezası:

وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۚ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾ وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَآذُوهُمَا ۚ فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا ۗ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾

15. Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin.

16. İçinizden fuhuş yapan her iki tarafa ceza verin. Tevbe edip uslanırlarsa artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin; şüphesiz Allah tevbeleri çok kabul eden ve çok esirgeyendir.

Tefsiri:

İslâm'ın başlangıcında kadın zina eder ve bu geçerli bir delille sabit olursa bir evde hapsedilir, ölene kadar hiçbir yere çıkmasına müsaade edilmezdi. İşte Allah (c.c) bu hükmü şöyle anlatıyor: *"Kadınlarınızdan fuhuş"*, yani zina *"yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin."* Allah'ın (c.c) onlara açacağı yol ilk bunu neshedecek bir nasstır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Allah (c.c) Nûr sûresini nazil edip zinanın cezasını kırbaçlanmak veya recmedilmek (taşlanarak öldürülmek) yapana kadar zinanın hükmü böyleydi. İkrime, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Atâ' el-Horasânî, Ebû Sâlih, Katâde, Zeyd b. Eslem ve Dahhâk'tan da, "Bu mensuhtur" dedikleri rivayet edilmiştir. Bu, hakkında ittifak edilen bir hususdur.

[1824] İmam Ahmed, Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy geldiğinde bundan etkile-

371 Senedi bir önceki gibi çok zayıf değildir.

Scanned with CamScanner

nir, kederlenir ve rengi sararıp solardı. Allah (c.c) bir gün ona öyle bir âyet indirdi ki ona sevindi ve şöyle buyurdu: *"Zina cezasının hükmünü benden alın. Allah o zina eden kadınlar için bir yol vermiştir. Evli evliyle, bekâr bekârla zina yapmışsa; evlinin evli ile zina etmesinin cezası yüz değnek ve taşlanarak öldürülmek, bekârın bekârla zina etmesinin cezası ise yüz değnek ve bir yıl sürgün edilmektir."*[372]

[1825] İmam Müslim ile Sünen sahipleri de Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber'in aynı hadisini rivayet etmişlerdir ki, onun lafzı şöyledir: *"Zina cezasının hükmünü benden alın, onun hükmünü benden alın. Bekârın bekârla zina etmesinin cezası yüz değnek ve bir yıl sürgün edilmek, evlinin evli ile zinasının cezası ise yüz değnek ve taşlanarak öldürülmektir."*[373] Tirmizî, "Bu Hasen-sahih hadistir" demiştir.

[1826] İmam Ebû Dâvûd'un Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan rivayetindeki ifade ise şöyledir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy indiğinde bu O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünden okunurdu. *"Yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar"* âyeti inip sonra bu vahiy ortadan kalkınca (evvelki hüküm neshedilince) Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Zina cezasının hükmünü benden alın, onu benden alın! Allah (c.c) o kadınlara bir yol verdi. Bekârın bekârla zina etmesinin cezası yüz değnek ve bir yıl sürgün edilmek, evlinin evli ile zinasının cezası ise yüz değnek ve taşlanarak öldürülmektir."*[374]

[1827] İmam Ahmed, Seleme b. Muhabbak'tan da şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Zina cezasının hükmünü benden alın, onu benden alın! Allah (c.c) o kadınlara bir yol verdi. Bekârın bekârla zina etmesinin cezası yüz değnek ve bir yıl sürgün edilmek, evlinin evli ile zinasının cezası ise yüz değnek ve taşlanarak öldürülmektir."*[375]

---

372 Sahihtir. Ahmed (5/318, hadis no: 22208) Muhammed b. Câfer'in rivâyetiyle tahric etmiştir. Sonraki hadise bk.

373 Müslim, 1690; Ebû Dâvûd, 4415; Tirmizî, 1434; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 7142; Ahmed b. Hanbel, 5/313; İbn Hibbân, 4425; Beyhakî, 8/222.

374 Ebû Dâvûd Tayalisî, 584. Senedindeki Mübârek kuvvetli değildir. Fakat asıl hüccet bir önceki hadistir.

375 Hasendir. Ahmed (3/476, hadis no: 115480) Seleme b. Muhbik'in olduğu bir senetle rivayet etmiştir. Bu râvînin rivayette gevşeklik vardır. Ancak hadisin şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

Bunu Ebû Dâvûd da Fadl b. Delhem'in nakliyle uzun haliyle rivayet etmiş, sonra "O hadis âlimi değil, Vasıt'ta kasaplık yapan biriyidi" demiştir.

[1828] İbn Merdûyeh, Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"(Zina yapanlar) bekârlarsa kırbaçlanır ve sürgün edilirler. Evlilerse kırbaçlanır ve taşlanarak öldürülürler. İhtiyarlarsa taşlanarak öldürülürler."*[376] Hadis, bu kanalla garîptir.

[1829] Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Nisâ sûresi(ndeki zina edenleri evlerde hapsetmeyi emreden âyet) inince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Nisâ sûresinden sonra hapis yoktur."* buyurdu.[377] İmam Ahmed, bu hadisin gerektirdiği gibi, zina etmiş evli kişinin hem sopalanacağı hem de recmedileceği içtihadında bulunmuştur. Cumhur ise onun sopalanmayıp sadece recmedileceği görüşündedirler.

[1830] Cumhur şöyle demiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Maiz, Gamidli kadın ve iki Yahudi'yi recmetmiş,[378] recm öncesinde onlara sopa vurdurmamıştır. Bu da sopanın onlar hakkında şart olmadığını göstermektedir. Cumhura göre sopa neshedilmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1831] Sünen sahipleri İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Birisini Lut kavminin yaptığı işi yaparken görürseniz yapanı da yapılanı da öldürün."*[379]

"Tevbe edip uslanırlarsa..." Yani, yapmakta oldukları şeyi tamamen terk edip ondan sıyrılırlar, hâl ve hareketlerini düzeltirlerse *"artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin."* Bundan sonra onlara çirkin sözlerle sert davranmayın. Çünkü günahtan tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibi olur. *"Şüphesiz Allah tevbeleri çok kabul eden ve çok esirgeyendir."*

[1832] Buhârî ve Müslim'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Sizden birinin cariyesi zina ederse ona*

---

376 Amr b. Abdulgaffar dışındaki râvileri sikadır. O ise zayıftır. Diğer râvi Fadl b. Delhem de zayıftır.

377 Dârekutnî (4/68) ve Beyhakî (6/162) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Dârekutnî, "Bunu müsned olarak sadece İbn Lehia ile kendisinden naklettiği kardeşi rivayet etmiştir ki bunların ikisi de zayıftır" demiştir.

378 İnşaallah bundan ileride bahsedilecektir.

379 Ebû Dâvûd, 4462; Tirmizî, 1465; İbn Mâce, 2561. A'râf sûresinin 84. âyetinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

cezası olan sopayı vurdursun, fakat kötü söz söylemesin."[380] Yani, işlediğinin keffareti olan had cezasını uyguladıktan sonra işlediğinden dolayı onu kınamasın ve ayıplamasın.

Tevbesi Kabul Olunan ve Olunmayanlar:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ ۚ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

17. Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak cahilce kötülük edip de sonra hemen tevbe edenlerin tevbesidir; işte Allah bunların tevbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

18. Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca, "Ben şimdi tevbe ettim" diyenler ile kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır.

Tefsiri:

Yüce Allah sadece cahilce kötü amel işleyip can boğaza dayanmadan, ruhunu kabzeden meleği görmeden biraz önce bile olsa tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder. Mücâhid ve başkaları, "Allah'a hatayla veya kasıtlı isyan eden kimse, onu terk edip sıyrılana kadar cahildir" demişlerdir. Katâde, Ebû Âliye'den şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı şöyle derlerdi: Kulun düştüğü her günah cahilce yaptığı bir günahtır. Bunu Taberî rivayet etmiştir. Abdurrezzak, Katâde'den şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı, "Allah'a karşı kasıtlı veya kasıtsız işlenen her günahın cehaletle yapılmış bir günah" olduğunda ittifak etmişlerdir. İbn Cüreyc der ki: Abdullah b. Kesir bana Mücâhid'den şöyle nakletti: Allah'a karşı günah olan şeyi yapan herkes onu yaparken cahildir.

380 Hadis sahih olup İnşaallah 25. âyetin tefsirinde gelecektir.

Scanned with CamScanner

İbn Cüreyc der ki: Atâ b. Ebî Rebâh da bana bunun benzerini söyledi. Ebû Sâlih, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kişinin günah işlemesi cehaletindendir.

"Sonra hemen (yakın zaman içinde) tevbe edenlerin" ifadesi hakkında Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani, işlediği günah ile ölüm meleğini görme anı arasında tevbe edenler. Dahhâk, "Ölmeden önce tevbe eden yakın zaman içinde tevbe etmiştir" der. Katâde ve Süddî, "Sağlığı yerinde olduğu sürece tevbe edenler" diye tefsir ederler ki bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da rivayet edilmiştir. Hasan-ı Basrî, "Can boğaza gelmeden tevbe edenler" der. İkrime de, "Dünya hayatının tümü yakın zamandır" der.

Konuyla İlgili Hadisler:

[1833] İmam Ahmed, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Can boğaza dayanmadıkça Allah (c.c) kulunun tevbesini kabul eder."*[381] Bunu Tirmizî ile İbn Mâce Abdurrahman b. Sabit b. Sevban'ın nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Bu hasen ve garip hadistir" demiştir. İbn Mâce'de rivayet eden sahabi Abdullah b. Amr olarak zikredilmiştir. Fakat bu hata olup doğrusu Abdullah b. Ömer b. Hattab'dır.

[1834] İbn Merdûyeh, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Hangi kul ölmeden bir ay önce tevbe ederse Allah (c.c) tevbesini kabul eder. Bundan daha kısa süre önceki tevbesini de, bir gün önceki, bir saat önceki tevbesini de kabul eder. Allah onun pişmanlığını ve samimiyetini bilirse tevbesini mutlaka kabul eder."*[382]

[1835] Ebû Dâvûd Tayâlisî, Milhan'dan Eyyûb adında birinden şöyle rivayet etmiştir: Abdullah b. Amr'ı şöyle derken işittim: "Kim ölümünden bir yıl önce tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Kim ölümünden bir ay önce

381 Tirmizî, 3537; İbn Mâce, 4253; Ahmed b. Hanbel, 2/132; İbn Hibbân, 628. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî ise hasen olduğunu söylemiştir.

382 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr de (13609) rivayet etmiş, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/198), "Senedindeki Abdullah b. Babeltide zayıflık vardır" demiştir.

Scanned with CamScanner

tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Kim ölümünden bir Cuma önce tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Kim ölümünden bir gün önce tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Kim ölümünden bir saat önce tevbe ederse tevbesi kabul edilir. Zîra, yüce Allah, *"Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra hemen tevbe edenlerin tevbesidir; işte Allah bunların tevbesini kabul eder"* buyurmuştur. Abdullah b. Amr daha sonra, "Ben sana sadece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğimi söyledim" dedi.[383] Ebû Dâvûd Tayâlisî, Ebû Ömer el-Havdi, Ebû Amir el-Akdi de Şa'bî'den böyle rivayet etmişlerdir.

[1836] İmam Ahmed, Abdurrahman b. Beylemani'den şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dört sahabesi bir araya geldiklerinde biri şöyle dedi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, *"Allah kulun ölmeden bir gün önce yaptığı tevbeyi kabul eder"* derken işittim. Diğeri, "Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" diye sordu. O "Evet" diye cevap verince şöyle dedi: "Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz Allah kulun ölmeden yarım gün önceki tevbesini kabul eder."* Üçüncü sahabi, "Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" diye sordu. "Evet" diye cevap verince şöyle dedi: Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz Allah kulun ölmeden bir kuşluk vakti öncesindeki tevbesini kabul eder."* Dördüncü sahabi, "Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" diye sordu. O "Evet" diye cevap verince şöyle dedi: Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Muhakkak ki Allah, can çekişmedikçe kulun tevbesini kabul eder."*[384] Bunu Said b. Mansur, Deraverdi'den, o Zeyd b. Eslem'den, o da Abdurrahman b. Beylemani'den buna yakın bir lafızla rivayet etmiştir.

383 Tayalisî (2284) rivayet etmiştir. Râvilerden Eyyûb'un meçhul olması sebebiyle senedi zayıftır. Şu'be'nin söylediğine göre o Milhan kabilesinden bir adamdır. Veya önceki hadisin delalet ettiği gibi İbn Nüheyk'tir. Böylece hadis zayıf, metin de gariptir.

384 Ahmed bu lafızla (3/425)'de, yakın bir lafızla da (5/362)'de rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/196, hadis no: 17505), "İbn Beylemani dışındaki râvileri Buhârî'nin râvîleridir. O ise sikadır" demiştir. Fakat bu isabetli değildir. Çünkü İbn Beylemani, İbn Hacer'in Takrib'de kesin bir dille ifade ettiği gibi zayıftır. Hadisin son kısmı sahih olup geçen ve gelecek bazı şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

[1837] İbn Merdûyeh, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah (c.c) can çekişmedikçe kulunun tevbesini kabul eder."*[385]

Konuyla İlgili Mürsel Hadisler:

[1838] İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'den şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Can boğaza gelmediği sürece Allah kulunun tevbesini kabul eder."*[386] Bu, Hasan-ı Basrî'den (rh.a) rivayet edilen mürsel ve hasen bir hadistir.

[1839] Yine İmam Taberî, Ebû Eyyûb Büşeyr b. Ka'b'dan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Can boğaza gelmediği sürece Allah kulunun tevbesini mutlaka kabul eder."*[387]

[1840] Taberî daha sonra "...Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan rivayet edildi ki, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur..." diyerek bunun aynısını rivayet etmiştir.[388]

[1841] (Başka bir rivayet:) İmam Taberî, Ebû Kılabe'den şöyle rivayet eder: Allah (c.c) İblis'e lânet edip rahmetinden kovunca İblis O'ndan (c.c) mühlet istedi ve "Senin izzetin ve celâlin üzerine yemin ederim ki, ruh onda olduğu sürece Âdemoğlunun kalbinden çıkmayacağım" dedi. Bunun üzerine yüce Allah ona, "İzzetime and olsun ki ben de onda ruh olduğu müddetçe tevbesini geri çevirmeyeceğim" dedi.[389]

[1842] Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak da rivayet edilmiştir; zîra İmam Ahmed, Müsned'inde Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: *"İblis, "Senin izzetine and olsun ki ruhları bedenlerinde olduğu sürece onları ayartmaya devam edeceğim" dedi. Bunun üzerine azîz ve celîl olan*

385 Senedi kuvvetli değildir. Bezzâr (3243) başka bir vecihle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiş, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/198), "Senedindeki Yezîd b. Abdulmelik en-Nevfeli metruktur" demiştir.

386 Taberî (8860) mürsel olarak rivayet etmiştir. Hadis bir öncekinin şahidi konumundadır.

387 Taberî (8858) mürsel olarak rivayet etmiş olup hadis, öncekinin şahididir.

388 Taberî (8859) ve Kuzai (1085) rivayet etmişlerdir. Katâde ile Ubâde arasında kopukluk vardır. Fakat hadis şahit olmaya elverişlidir.

389 Taberî (8855) Ebû Kılabe'den kendi sözü olarak...

Scanned with CamScanner

Allah şöyle buyurdu: "İzzetime ve celalime and olsun ki benden bağışlanma diledikleri sürece ben de onları bağışlayacağım."[390]

Hadis-i şerifler, yaşama ümidi varken azîz ve celîl olan Allah'a tevbe eden kimsenin tevbesinin kabul olunacağına delalet etmektedir. O yüzden yüce Allah devamla şöyle buyurmuştur: *"...işte Allah bunların tevbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir."* Fakat hayattan ümidini kestiği, ölüm meleğini gördüğü, nefesi boğazında düğümlendiği, göğsü daraldığı ve can boğaza dayanıp nefes boğazının son noktasında hırıltıyla çıktığı vakit tevbesi kabul edilmez. O an kaçacak hiçbir yeri yoktur. O yüzden yüce Allah şöyle buyurur: *"Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca, 'Ben şimdi tevbe ettim' diyenlere.... tevbe yoktur."* Nitekim bir âyette, *"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, 'Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik' derler. Ama baskınımızı görüp de öylece inanmaları kendilerine fayda vermedi"* (Mü'min, 84-85) buyurulmuştur. Şu âyet-i kerimede de yüce Allah, Güneş'i batıdan doğarken gördüklerinde yeryüzündekilerin tevbelerini kabul etmeyeceğini bildirmiştir: *"Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz biz de bekleyeniz!"* (En'âm, 158)

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"...kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur."* Yani, küfrü ve şirki üzere öldüğünde kâfirin pişmanlığı da tevbesi de kabul edilmez. Yeryüzü dolusu fidye verse ondan kabul olunmaz. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Âliye ve Rebî' b. Enes şöyle demişlerdir: *"...kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur"* âyeti müşrikler hakkında nazil olmuştur.

[1843] İmam Ahmed, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Araya perde girmedikçe Allah kulunun tevbesini kabul eder* (başka bir rivayette: kulunu bağışlar)" buyurdu. Oradakiler, "Perdenin girmesi nedir?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve

390 Ahmed b. Hanbel (3/29, 41) ve Ebû Ya'lâ (1273) rivayet etmişlerdir. Ebû Amr ile Ebû Saîd arasında kopukluk vardır. Bunu İmam Ahmed (3/76) ile Ebû Ya'lâ (1399) ayrıca, İbn Lehia'nın Derrac'tan rivâyetiyle tahric etmişlerdir.İbn Lehia ile Derrac'ın zayıf olmalarından dolayı senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

sellem), *"Canın müşrik olarak çıkmasıdır"* buyurdu.[391] Bu yüzden yüce Allah âyetin devamında şöyle buyuruyor: *"Onlar için elim bir azap"*, yani şiddetli, acı verici ve daimi bir azap *"hazırlamışızdır."*

Kadınların Mali Haklarına dokunulamaz:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾ وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ ۙ وَاٰتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَآؤُكُمْ مِنَ النِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا ۖ وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

19. Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, olabilir ki; bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda çok hayırlar kılar!

20. Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi

391 Ahmed, 5/174 ve Bezzâr (3241) rivayet etmişlerdir. Râvilerden Abdurrahman b. Sabit hakkında İmam Ahmed, "Hadisleri münkerdir" derken, İbn Adiyy, "Hadisleri zayıf olmak birlikte yazılır" demiştir. Bir diğer râvi Ömer b. Nuaym hakkında Zehebî, el-Mizan'da (6235), "Kim olduğu bilinmemektedir" demiştir. Bir de Mekhul'ün Ebû Zerr (radıyallâhu anh) ile buluşmuşluğu olmadığında senette kopukluk vardır. Mekhul müdellis biri olup burada da an'anlı rivayet etmiştir. Bunu ayrıca Ahmed (5/174), Bezzâr (4242), Hâkim (4/257) ve İbn Hibbân (627) aynı senetle Mekhul'ün Üsame b. Selman'dan onun da Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmişlerdir. Ancak Üsame meçhuldür. Bununla birlikte Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de herhangi bir eleştiri getirmemiştir. Sonuç olarak hadis kuvvetli değildir.

Scanned with CamScanner

geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?

21. Vaktiyle siz birbirinizle haşir-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!

22. Geçmişte olanlar bir yana, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayâsızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.

Tefsiri:

[1844] İmam Buhârî, *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir"* âyeti(nin nüzul sebebi) hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Cahiliyye döneminde bir adam öldüğünde karısı hakkında en yetkili kimseler adamın akrabaları olurdu. İsterse onlardan biri onunla evlenirdi. Yoksa, dilerlerse onu başka biriyle evlendirirler, dilerlerse kimseyle evlendirmezlerdi. Sonuç itibariyle kadın hakkında kocanın akrabaları kadının akrabalarından daha çok söz sahibiydi. İşte bu durumu düzeltmek için bu âyet nazil oldu.[392] Bunu İmam Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî, ve İbn Merdûyeh de Ebû İshâk eş-Şeybânî'nin İkrime ile Atâ el-Kufi'den, onların İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmişlerdir.

[1845] Ebû Dâvûd, *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın"* buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Adam akrabasının karısına varis olur, bu yüzden de mehrini vermedikçe ölene kadar onu sıkıştırırdı. İşte Allah (c.c) (bu âyetle) bundan nehyetti. hadisi bu senetle sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.[393] Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan benzer ifadeyle birçok kişi rivayet etmiştir. Nitekim Vekî', Miksam kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Cahiliye döneminde adam öldüğünde bir adam gelip karısının üzerine bir elbise atar, böylece onunla evlenme hakkına herkesten çok sahip olurdu. Bu yüzden yüce Allah, *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir"* âyetini nazil etti. Ali b. Ebî Talha da *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir"* âyeti

392 Buhârî, 4570, 6948; Ebû Dâvûd, 2089; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 114; Vâhidi, 299.
393 Ebû Dâvûd (2090) rivayet etmiştir. Senedi hasen, râvileri sikadır.

Scanned with CamScanner

hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Adam ölüp ardında bir cariye bırakırsa yakın dostu elbisesini cariyenin üzerine atarak onu başkalarından alıkoyardı. Kadın güzelse onunla evlenir, çirkinse mirasını alabilmek için ölene kadar başkalarıyla evlenmekten alıkoyardı. Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Medinelilerden biri karısı öldüğünde bir adam elbisesini karısının üzerine atar, böylece adamın nikâhı miras yoluyla ona geçmiş sayılırdı. Kadın bir fidye vermedikçe de onu yanında alıkoyardı. İşte bu yüzden yüce Allah, *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir"* âyetini nazil etti. Zeyd b. Eslem bu âyet hakkında şöyle der: Cahiliye döneminde Medinelilerden bir adam öldüğünde malına varis olanlar karısına da varis olurlardı. O da kadının malını miras yoluyla alabilmek için yanında tutar veya dilediği biriyle evlendirirdi. Tühame kabilesinde de adam karısına kötü davranır ve sonunda başka bir adamla evlenmemek şartıyla onu boşar veya verdiği mehrin bir kısmıyla kendini kurtarmak isterse kadını onun karşılığında serbest bırakırdı. İşte Allah (c.c) bu âyeti indirerek mü'minleri bundan nehyetti. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

İbn Merdûyeh, Ebû Ümâme b. Sehl'den şöyle rivayet eder: Ebû Kays b. Eslet ölünce oğlu onunla evlenmek istedi. Bu onların cahiliye dönemindeki adetleriydi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir"* âyetini nazil etti. Bunu İbn Ebî Hâtim, Muhammed b. Fudayl kanalıyla rivayet etmiştir. Daha sonra İbn Cüreyc'den şöyle rivayet etmiştir: Atâ'nın bana anlattığına göre cahiliye döneminde bir adam ölüp ardında kadın bıraktığında adamın akrabaları kadını kendilerinden bir çocuk için başkalarıyla evlenmekten alıkoyarlardı. O yüzden, *"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir..."* âyeti nazil oldu. İbn Cüreyc der ki; Mücâhid dedi ki: Adam öldüğünde karısı hakkında en yetkin kişi adamın (üvey) oğluydu. Kadının oğlu olmaması durumunda dilerse onunla evlenir, dilerse onu adamın kardeşi veya kardeşinin oğluyla evlendirirdi.

[1846] İbn Cüreyc, İkrime'den şöyle rivayet eder: Bu âyet-i kerime Evs kabilesinden Ma'n b. Asım'ın kızı Kübeyşe hakkında nazil oldu. Kocası Ebû Kays b. Eslet ölünce adamın oğlu onunla evlenmek istemiş, bunun üzerine kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Ne kocama varis oldum, ne de evlenmek için serbest bırakıldım" demişti. Bunun üze-

Scanned with CamScanner

rine bu âyet-i kerime nazil oldu.[394] Süddî Mâlik'ten şöyle rivayet eder: Cahiliye döneminde adam ölünce akrabaları karısının üzerine bir elbise atarlardı. Adamın (başka karısından olma) küçük bir oğlu veya kardeşi varsa delikanlı olana kadar kadını yanında tutar, ölürse ona varis olurdu. Eğer kadın üzerine elbise atılmadan kaçıp ailesinin yanına gidebilirse kurtulurdu. İşte Allah (c.c), bu yüzden indirdi. Mücâhid bu âyetle ilgili şunları söyler: Adamın evinde baktığı yetim bir kız varsa, karısı ölür de onunla evlenir veya onu oğluyla evlendirir ümidiyle kimseyle evlendirmez, sonra kendisi evlenir veya oğluyla evlendirirdi. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiş, sonra şöyle demiştir: Şa'bî, Atâ Ebî Rebâh, Ebû Miclez, Dahhâk, Zührî, Atâ' el-Horasanî ve Mukâtil b. Hayyan'dan da bunun benzeri rivayet edilmiştir.

Ben derim ki: Böylece âyet-i kerime, cahiliye devrindeki uygulamayı, Mücâhid ve onunla aynı görüşü paylaşanların anlattıklarını ve benzer her durumu içeren her durumu kapsamaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın." Yani, vermiş olduğunuz mehrin tamamını veya bir kısmını veyahut onlara karşı bir hakkınızı istemeyerek ve zorla size bırakması için hanımlarınızla ilişkinizi kötüleştirmeyin, onlara zarar vermeyin. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: *"Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın."* Yani, onları zorlamayın. Burada karısıyla birlikte yaşamaktan hoşlanmayan, ona mehir borcu bulunan, fidye vermesi için kötü davranan adam kastedilmektedir. Dahhâk, Katâde ve daha başkaları da böyle demişler ve Taberî de bunu tercih etmiştir. İbn Mübârek ile Abdurrezzak da İbn Beylemanî'den şöyle rivayet etmişlerdir: Bu iki âyetten birinde cahiliye dönemi, diğerinde ise İslâm dönemine ait iki âdetten bahsedilmiştir. Abdullah b. Mübârek der ki: İbn Beylemanî cahiliye âdetiyle, *"Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir"* buyruğunu, İslâm döneminde yapılan ile de *"Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın."* buyruğunu kastetmektedir.

394 Taberî (8874) rivayet etmiştir. Râvilerden Haccac b. Ertah müdellis olması yanında sonradan bunamıştır. Fakat hadisin şahitleri bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

"Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça"; İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Said b. Müseyyeb, Şa'bî, Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sirin, Said b. Cübeyr, Mücâhid, İkrime, Atâ' el-Horasânî, Dahhâk, Ebû Kılâbe, Ebû Sâlih, Süddî, Zeyd b. Eslem ve Said b. Ebî Hilal, "Bundan kasıt zinadır" demişlerdir. Yani, karın zina yapmışsa verdiğin mehri iade etmesi için çalışabilir, vazgeçip sana bırakması için ona sıkıntı ve baskı yapabilirsin. Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"(Ey mü'minler!) Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur."* (Bakara, 229) İbn Abbâs (radıyallâhu anh), İkrime ve Dahhâk bunu kadının şirretliği ve kocasına karşı isyanıyla tefsir etmişlerdir. İmam Taberî ise bunun zina, kocaya isyan, şirretlik, ağzı bozukluk ve benzeri her şeyi kapsadığı görüşünü tercih etmiştir. Yani, bunların tümü kadının, haklarının tamamından veya bir kısmından vazgeçmesini sağlamak ve ondan boşanmak maksadıyla yatakta yalnız bırakılmasını mübah kılar. Bu mânâ güzeldir. Doğrusunu ise en iyi Allah bilir. Nitekim daha önce geçtiği üzere sadece Ebû Dâvûd, Yezîd en-Nahvî kanalıyla... İbn Abbâs'ın,

"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: Adam akrabasının karısına varis olur, bu yüzden de mehrini vermedikçe ölene kadar onu sıkıştırırdı. İşte Allah (c.c) (bu âyetle) bundan nehyetti. İkrime ile Hasan-ı Basrî, "Bu, âyetin tamamının cahiliye dönemi âdetlerinden bahsetmiş olmasını gerektirmektedir. Fakat Müslümanlar da İslâm döneminde aynısını yapmaktan nehyedilmişlerdir" demişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd der ki: Söz konusu zorlama Mekke'de vardı. Adam soylu bir kadınla evlenir, kadın onunla uyuşamayınca izni olmadan kimseyle evlenmemesi şartıyla onu boşar, şahitler getirip bunu belgelendirip onları buna şâhit tutardı. Birisi evlenme teklifi yaptığında almış olduğu malı eski kocasına geri verir ve râzı edebilirse adam evlenmesine izin verir, yoksa engellerdi. İşte Allah'ın, *"Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın/evlilikten engellemeyin"* buyruğu da bunun hakkındadır. Mücâhid der ki: *"Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını alıp götürmeniz için de kadınları sıkıştırmayın (evlilikten engellemeyin)"* âyetindeki adl (عضل) ile Bakara

Scanned with CamScanner

sûresindeki adl'[395] aynı mânâdadır. *"Onlarla iyi geçinin."* Yani, onlarla hoş sohbetli olun, gücünüz yettiğince hal, hareket ve görünüşünüz güzel olsun. Hanımının bunları sana yapmasını arzuladığın gibi sen de aynılarını ona yap. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır."* (Bakara, 228)

[1847] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurmuştur: *"Sizin en hayırlınız eşine karşı en iyi olanınızdır. Ben de eşine karşı en iyi olanınızım."*[396] Gerçekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ahlâkı öyleydi; hanımlarına güzel davranır, hep güleryüz gösterir, şakalaşır ve oynaşır, onlara cömertçe harcar, onlarla şakalaşıp yarışırdı. Hatta mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ) ile yarış yapar, bununla ona olan sevgisini gösterirdi.

[1848] Âişe (radıyallâhu anhâ) der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile yarış yaptım ve onu geçtim. Bu, şişmanlamamdan önceydi. Şişmanladıktan sonra yaptığımız yarışta ise o beni geçti ve *"Bu ona mukabildir"* buyurdu.[397] Bazen bütün hanımlarını yanında gecelediği hanımının evinde toplayıp hepsiyle birlikte yemek yer, sonra her biri evine dağılır. Hanımıyla bir örtü altında yatar, üst kıyafetini atıp alt kıyafetiyle kalırdı. Yatsı namazından sonra evine girer ve uyumadan önce kısa bir süre hanımıyla muhabbetle sohbet ederdi. Nitekim yüce Allah da, *"Andolsun ki, Rasûlullah, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir"* (Ahzâb, 21) buyurmaktadır. Kadınlarla iyi geçinme ve bunun detayları "Kitabu'l-Ahkâm" kitabımızda vardır. Hamd Allah'a mahsustur.

"Eğer onlardan hoşlanmazsanız, olabilir ki; bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda çok hayırlar kılar!" Yani, belki de istemediğiniz halde sabredip onları nikâhınızda tutmanızda dünya ve âhirette sizin için pek çok faydalar vardır. Nitekim İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bu âyetle ilgili olarak şöyle

---

395 Kasıt, "Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, aralarında iyilikle anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın (فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ)" (Bakara, 232) buyruğudur. (Çevirmenin notu).

396 Sahihtir. Tirmizî (3895), Darimi (2/159) ve İbn Hibbân (4177) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen, garip ve sahih hadistir" demiştir. Bunun İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bir şahidi var ki onu da İbn Mâce (1977) ve İbn Hibbân (1486) rivayet etmişlerdir.

397 Sahihtir. Ebû Dâvûd 2578; İbn Mâce, 1979; Ahmed b. Hanbel, 6/129; İbn Hibbân, 4691.

Scanned with CamScanner

der: Bahsedilen hayır, adamın karısına sevgi duymaya başlaması, böylece Allah'ın ondan bir çocuk lutfetmesi ve o çocuğun çok hayırlı ve bereketli bir evlat olmasıdır.

[1849] Sahih bir hadiste, *"Hiçbir mü'min erkek hiçbir mü'min kadının (eşinin) huyundan nefret etmesin. Çünkü onun bir huyunu beğenmeyecek olursa başka bir huyunu beğenir"*[398] buyurulmuştur.

"Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?" Yani, sizden biri karısından ayrılıp yerine başkasıyla evlenmek isterse, yüklerle mal bile olsa ilkine verdiği mehirden hiçbir şeyi geri almasın. Âl-i İmrân sûresinde "kıntar"ın ne mânâya geldiği hususunda,, tekrara gerek bırakmayacak kadar uzun açıklamalar yapmıştık.

Bu âyette çok miktarda mehir vermenin caiz olduğuna delil vardır. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da başta insanları fazla miktarda mehir vermekten men ederken sonra bu görüşünden dönmüştür.

[1850] Nitekim İmam Ahmed, Ebû Acfa es-Silmi'den şöyle rivayet eder: "Bakın! Kadınların mehirlerini çok yükseltmeyin. Mehirleri çoğaltmak bu dünyada bir şeref ve Allah katında bir takva göstergesi olsaydı Allah Rasûlü buna hepinizden daha layık olurdu. Halbuki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir hanımına on iki ukıyye'den fazla mehir vermedi, hiçbir kızına bundan fazla mehir verilmedi. Kişi karısına çok mehir vermeye mecbur kalırsa, bu onun içinde kadına karşı düşmanlık doğurur, hatta "Senden dolayı kırba bağına dahi muhtaç oldum" der.[399] Bunu İmam Ahmed ve Sünen sahipleri ayrıca Muhammed b. Sirin'in... nakliyle rivayet etmişler ve Tirmizî, "Hasen-sahih bir hadistir" demiştir.

[1851] Hâfız Ebû Ya'lâ, Mesrûk'tan şöyle rivayet eder: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberine çıktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Nedir bu, kadınların mehirlerini çoğaltmanız? Rasûlullah

398 Müslim, 1469; Ahmed b. Hanbel, 329; Ebû Ya'lâ, 6418. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

399 Hasendir. Ebû Dâvûd (2106); Tirmizî, 1114; Nesâî, 6/117; Hâkim, 2/175; Ahmed b. Hanbel, 1/40, 48. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de, "Hasen ve sahih hadistir" demiştir.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı vardı ve onların birbirlerine verdikleri mehir dört yüz dirhem veya daha azdı. Mehir miktarının çokluğu Allah katında bir takva veya şeref olsaydı çok mehir vermede siz onları geçemezdiniz. Sakın ola hiçbir kadının mehrinin dört yüzün üzerine çıktığını duymayayım." Konuşmanın ardından minberden indi. Sonra kureyşli bir kadın itiraz ederek, "Ey mü'minlerin emiri, sen insanları kadınlara dört yüz dirhemden fazla mehir vermekten men ettin, öyle mi?" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "Evet" deyince kadın, "Sen Allah'ın Kur'ân'daki buyruğunu işitmedin mi?" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), Nedir o? deyince kadın; "Allah'ın *'Onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi'* buyruğunu hiç duymadın mı?" deyince Ömer (radıyallâhu anh), "Allah'ım! Beni bağışla. Tüm insanlar Ömer'den daha fakihler" dedi. Sonra dönüp minbere çıktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar, ben sizi kadınlara dört yüz dirhemden fazla mehir vermekten men etmiştim. Artık herkes malından dilediği kadar versin." Ebû Ya'lâ der ki: "Sanıyorum, 'Kimin içinden ne gelirse onu yapsın' demiş." Bunun senedi ceyyittir.

[1852] İbn Münzir, Ebû Abdurrahman es-Sülemi'den şöyle rivayet eder: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh), "Kadınların mehirlerinde aşırıya gitmeyin" deyince bir kadın şöyle cevap dedi: "Senin böyle bir hakkın yoktur ey Ömer! Yüce Allah, *'Onlardan birine yüklerle altını mehir vermiş olsanız dahi onlardan hiçbir şey almanız size helâl değildir'* buyuruyor" dedi. (Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın kıraatinde bu âyet böyledir) Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh), "Bir kadın Ömer'le tartıştı ve onu yendi" dedi.[400]

[1853] Zübeyr b. Bekkar...Ceddey'den şöyle rivayet eder: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Zülgussa'nın -Yez'id b. Husayn el-Harisi'nin- kızı bile olsa kadınlara mehirlerini çok yüksek tutmayın. Kim yüksek tutarsa fazlasını Beytülmal'e koyarım" dedi. Bunun üzerine uzun boylu, yassı ve çökük burunlu bir kadın, "Bu senin yetkinde değildir!" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "Neden?" diye sorunca, "Çünkü Allah (c.c) *'Onlardan birine yüklerle altını mehir vermiş olsanız dahi'* buyuruyor" dedi. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh), "Bir kadın doğru söyledi, bir erkek hata etti" dedi.[401]

---

400 Abdurrezzak (10420) rivayet etmiştir. Selemi ile Ömer (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Kays b. Rebî' de zayıftır. Hadisin diğer şahidi de zayıftır. İnsanlar arasında şöhret bulmuş olsa da kadının itirazı rivâyeti güçlü değildir. İmamlar bunu bu ziyade olmaksızın rivayet etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

401 Senedi çok zayıftır. Senedindeki Mus'ab b. Sabit zayıftır. Ayrıca Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır. Bu iki illet hadisi zayıf yapmaktadır.

Scanned with CamScanner

Bu yüzden yüce Allah mehri geri almayı eleştirerek şöyle buyuruyor: *"Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?"* Yani, sen onunla o da seninle ifda' ettiği halde nasıl kadından mehri geri alırsınız? İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Süddî ve birçok kişi, "İfda'yla cima kastedilmiştir" demişlerdir.

[1854] Nitekim Buhârî ve Müslim'deki bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), (adam karısına zina isnadında bulunduğunda) birbirleriyle lânetleşen karı ve kocaya üç defa, *"Allah ikinizden birinin yalancı olduğunu biliyor. Sizden tevbe edecek kimse yok mu?"* buyurdu. Adam verdiği mehri kastederek, "Ya Rasûlallah! Benim malım ne olacak?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Senin hiçbir malın yoktur. Eğer (zina isnadında) doğru idiysen verdiğin mehir onunla ilişkiye girmeni helâl kılması karşılığında verilmiştir. Yalan söylediysen o mal sana kadından daha uzaktır (daha az layıktır)"* buyurdu.[402]

[1855] Sünen-i Ebî Dâvûd'da ve başka hadis kitaplarında Busra b. Eksem'den yapılan rivayete göre; Busra, hareminde yaşayan bir kadınla evlendi ve onun zinadan hamile olduğunu öğrendi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek bunu haber verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kadına mehrin ödeneceğine hükmetti ve onları ayırdı. Kadına sopa cezasının verilmesini emretti ve *"Çocuk senin kölendir. Mehir ise ilişkiye girme karşılığındadır"* buyurdu.[403] O yüzden yüce Allah, *"Vaktiyle siz birbirinizle ilişkiye girdiğiniz olduğunuz halde... onu nasıl geri alırsınız?"* buyurmuştur.

"...Onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!" İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid ve Said b. Cübeyr'den, "Sağlam teminattan kasıt nikâh akdidir" dedikleri rivayet edilmiştir. Süfyân-ı Sevrî de Habib b. Ebî Sabit'ten, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, "Kadınların kocalarından aldıkları sağlam teminattan kasıt ya iyilikle tutacakları veya güzellikle boşayacakları ahit ve sözüdür" dediğini rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim der

402 Nûr sûresinde gelecektir.

403 Hasen ve gariptir. Ebû Dâvûd, 2131; Dârekutnî, 3/250; Ebû Hâtim, 1259. Senedindeki İbn Cüreyc müdellis olup burada da an'anlı rivayette bulunmuştur. Fakat bu birçok tarikle Saîd b. Müseyyeb'den mürsel olarak rivayet edilmiştir. Aynı şekilde Ebû Hâtim de bunun mürsel rivâyetini doğrulamıştır. Saîd b. Müseyyeb'in mürsel rivayetleri ise kuvvetlidir.

Scanned with CamScanner

ki: "İkrime, Mücâhid, Ebû Âliye, Hasan-ı Basrî, Katâde, Yahyâ b. Ebî Kesir, Dahhâk ve Süddî'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir."

[1856] Ebû Câfer er-Râzî, Rebî' b. Enes'ten bu âyet hakkında şöyle rivayet eder: O, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisinde ifade ettiği şeydir: *"Siz kadınlarınızı Allah'ın emanetiyle aldınız ve onları kendinize Allah'ın sözüyle helâl yaptınız."* Zîra, Allah'ın sözünden kasıt hutbedeki şahitliktir. Zîra, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e miraçta söylenenlerden biri de şuydu: "Ümmetine koyduğum kurallardan biri de, kulum ve peygamberim olduğuna şahitlik etmedikçe hutbelerinin geçerli olmayışıdır."[404] Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

[1857] Müslim'in Câbir'den rivayet ettiği Veda Haccı hutbesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kadınlara iyi davranın. Zîra, siz onları Allah'ın emanetiyle aldınız ve namuslarını kendinize Allah'ın sözüyle helâl kıldınız."*[405]

"Geçmişte olanlar bir yana, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.." Yüce Allah babaların hanımlarını, babalara ikram olarak ve ardlarından hanımlarıyla ilişkiye girilmekten korumak ve saygınlıklarını muhafaza etmek maksadıyla oğullarına haram kılıyor. Öyle ki nikâh kıyılır kıyılmaz oğul üvey anneye haram olur. Bu, hakkında icma edilmiş bir husustur.

[1858] İbn Ebî Hâtim, Ensar'dan bir adamdan şöyle rivayet eder: Ensar'ın salihlerinden Ebû Kays -yani İbn Eslet- vefat edince karısını (üvey) oğlu nikâhına almak istedi. Fakat kadın, "Seni evladım görüyor ve kabilende iyi biri olarak biliyorum. Fakat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gideyim de emrini sorayım" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ebû Kays vefat etti" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayırdır?"* buyurdu. Kadın, "Oğlu Kays da bana talip oldu ki, o, kabilesinde iyi bir kimsedir.

404 Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet edilen kısım sahihtir. Aralarında gelecek hadisin bulunduğu birçok kuvvetli hadiste gelmiştir. "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e miraçta söylenenlerden biri.." cümlesi ise münkerdir. Bunun iki illeti vardır. Son râvi Rebî' b. Enes sahabi değil tâbiindendir, dolayısıyla hadis mürseldir. Ondan rivayet eden İsa b. Câfer de, aralarında miraç hadisinin bulunduğu münker rivayetleri bulunan biridir. Miraç hadisini Rebî' b. Enes, Ebû Âliye'den, o Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan diye rivayet etmiş, Zehebî (6595), el-Mizan'da, "İçinde çok münker cümleler bulunan uzun bir hadis rivayet etmiştir" demiştir. Onlardan biri de bu cümledir.

405 Müslim, 1218; Ebû Dâvûd, 1905; İbn Mâce, 3074.

Scanned with CamScanner

Ben onu ancak oğlum olarak görüyordum. Ne dersiniz?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evine dön"* buyurdu. Ardından, *"Geçmişte olanlar bir yana, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.."* âyeti nazil oldu.[406] Taberî, İkrime'den şöyle nakleder: *"Geçmişte olanlar bir yana, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin.."* âyeti Ebû Kays b. Eslet hakkında inmişti. Ebû Kays, daha önce babasının nikâhında olan Sahr kızı Ümmü Ubeydullah ile evlenmek istemişti. Bu âyet Esved b. Halef hakkında da inmiştir ki, o da babası Halef'in nikâhında olan Ebû Talha b. Abdüluzza b. Osman b. Abdüddar'ın kızı ile evlenmek istemişti. Yine Esved b. Muttalib b. Esed'in kızı Fahite hakkında inmiştir ki, o da Ümeyye b. Halef'in karısıydı ve ölümünden sonra sonra oğlu Safvân b. Ümeyye onunla evlenmek istemişti.

Süheylî, oğulların, babalarının karılarıyla (üvey anneleriyle) evlenmelerinin cahiliye döneminde yapılan bir şey olduğunu, o yüzden de *"İki kızkardeşi birden almak da size haram kılındı"* dan sonra, *"Ancak geçen geçmiştir"* denildiği gibi burada da *"Geçmişte olanlar bir yana"* buyrulduğunu söyler ve şöyle der: Nitekim bunu (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dedelerinden) Kinane b. Huzeyme de yapmıştır. Babasının hanımıyla evlenmiş ve ondan Nadr b. Kinane adında bir oğlu olmuştur. Süheylî devamla şöyle der:

[1859] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, *"Ben zinadan değil, nikâhtan doğdum"*[407] buyurmuştur. Bu da bu tür evliliğin onlarda yaygın olduğunu gösteriyor.

Her ne kadar Süheylî, o dönemde insanların bunu meşru bir nikâh saydıklarını söylüyorsa da, Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Babanın hanımıyla evlenmek ile bir anda iki kızkardeşle nikâhlı olmak dışında Allah'ın haram kılmış olduğu tüm kadınlarla evlenmeyi cahiliye döneminde de insanlar yasak sayarlardı. Bunların da haram olduğunu bildirmek için Allah (c.c), *"Geçmişte olanlar bir yana, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin"* ile *"Bir de iki kızkardeşi birden almak da size haram kılındı"* buyruklarını indirdi. Atâ ile Katâde de böyle demişlerdir. Fakat Süheyli'nin Kinane hakkındaki naklinin doğruluğu şüphelidir. Doğrusunu en

406 Beyhakî (7/161) rivayet etmiş ve "Mürseldir. Bir çok müfessir de aynı mânâda rivayette bulunmuştur" demiştir. Râvilerden Eş'as b. Sevvar, zayıftır. Kays b. Rebî'i de cumhur zayıf görmüştür.

407 Tevbe sûresinin 128. âyetinin tefsirinde gelecek.

Scanned with CamScanner

iyi Allah bilir. Her hâlükârda babanın karısıyla evlenmek bu ümmette haramdır, son derece çirkin bulunmuş bir şeydir. O yüzden yüce Allah, *"Çünkü bu bir hayâsızlıktır, nefreti celbeden şeydir ve kötü bir yoldur"* buyurmuştur. Yüce Allah aynı şekilde: *"kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın"* (En'âm, 151) ve *"Zinaya yaklaşmayın. Zîra, o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur"* (İsrâ, 32) buyurmuştur. Burada ayrıca "مقتاً" ifadesi yer almaktadır ki o da nefret mânâsına gelir. Yani, o haddi zatında çirkin bir şey olup oğulun, karısıyla evlendikten sonra babasından nefret etmesine yol açar. Çünkü genellikle bir kadınla evlenen kimse onunla daha önce evlenen adamdan nefret eder. Mü'minlerin anneleri de bu ümmete aynı sebepten dolayı haram kılınmıştır. Zîra, onlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarıdırlar ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise ümmetin babası gibidir. Hatta icmayla, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkı babanın hakkından daha büyüktür. Hatta kişinin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi kendisine olan sevgisinden daha önde gelir. Atâ Ebî Rebâh der ki: *"O nefrettir"*, yani, Allah o kimseye buğzeder, onu sevmez. *"Ve kötü yoldur."* Yani, giren için ne çirkin bir yoldur. Kim bundan sonra böyle bir şey yaparsa dininden çıkmış olur. Dolayısıyla öldürülür ve malı ganimet olarak Beytülmal'e konulur.

[1860] İmam Ahmed ve Sünen sahiplerinin Ebû Bürde'den, (başka bir rivayette Haris b. Amr, başka bir rivayette de amcasından) rivayet ettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu, babasından sonra hanımıyla evlenen bir adam için gönderdi ve onu öldürüp malını getirmesini emretti.[408]

[1861] İmam Ahmed, Berâ b. Âzib'ten şöyle rivayet eder: Amcam Haris b. Amr, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hazırladığı bir müfrezeyle geçerken ona, "Ey amca, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) seni nereye gönderdi?" diye sordum. "Beni babasının hanımıyla evlenen birine gönderdi ve boynunu uçurmamı emretti" dedi.[409]

408 Farklı tarikleriyle birlikte kuvvetli bir hadistir. Ebû Dâvûd, 4457; Tirmizî, 1362; İbn Mâce, 2607; Nesâî, 6/109; Ahmed b. Hanbel, 4/297; Hâkim, 2/191. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de, "Hasen ve garip hadistir" demiştir. Münzirî der ki: "Bunda çok ihtilaf edilmiştir. Hadisin birçok senedi bulunup bazılarının râvileri Buhârî ve Müslim'in râvîleridir."

409 Ahmed b. Hanbel, 4/292. Senedindeki Eş'(a.s) b. Sevvar zayıftır. Bir önceki hadise bk. O bunun sıhhatinin şahididir.

Scanned with CamScanner

Bir mesele: Âlimler bir kimsenin, babasının evlilik sebebiyle veya cariyesi olarak veyahut şüpheli bir şekilde cinsel ilişkiye girdiği kadınla evlenmesinin haram olduğunda icma etmişlerdir. Babasının şehvetle sarıldığı veya yabancı olsaydı bakması haram olan yerlerine baktığı kadın hakkında ise ihtilaf etmişlerdir. İmam Ahmed'den (rh.a) yapılan rivayete göre bu durumda da kadın oğula haram olur. Nitekim Hâfız İbn Asâkir, Muâviye'nin azatlı kölesi Hudeyc el-Humusi'nin biyografisinde ondan şöyle nakleder: Muâviye'ye güzel ve beyaz bir cariye satın alındı ve çıplak bir halde yanına getirildi. Muâviye, "Bunu alıp Muâviye oğlu Yezîd'e (oğluma) götür" dedi. Sonra, "Hayır. Bana Rebîa b. Amr el-Cüreşi'yi çağır!" dedi. Bir fakih olan bu zat yanına girdiğinde Muâviye, "Bu bana çıplak getirildi ve şurasını şurasını gördüm. Şimdi de Yezîd'e göndermek istiyorum" dedi. Rebîa, "Ey mü'minlerin emiri, böyle yapma. Çünkü bu cariye oğluna olmaz" dedi. Muâviye, "Ne güzel düşündün!" dedi. Sonra, "Bana Abdullah b. Mes'ade el-Fezzari'yi çağırın" dedi. Çağırdım. Abdullah çok esmer biriydi. Ona, "Al, bu senin olsun. Bununla çocuğunu beyazlat" dedi. Bu Abdullah b. Mes'ade'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kızı Fâtıma'ya hibe etmiş, o da bakıp terbiye ettikten sonra azat etmişti. Abdullah sonra ise Hz. Ali'ye (radıyallâhu anh) karşı Muâviye'nin yanında yer almıştı.

Kendileriyle Evlenmek Yasak Olanlar:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ
وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ
مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَآئِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ
نِسَآئِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ وَحَلَآئِلُ أَبْنَآئِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ
إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
النِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ
ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ

Scanned with CamScanner

مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ
مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ ۚ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾

23. Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kızkardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

24. (Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra (bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Bu âyet-i kerime nesep ve ona bağlı olarak süt emme ve hısımlık sebebiyle bir adama haram olan kadınları açıklayan âyettir. Nitekim İbn Ebî Hâtim'in, Said b. Cübeyr'den şöyle rivayet eder: İbn Abbâs, "Size nesep sebebiyle yedi, hısımlık sebebiyle de yedi kişi haram kılındı" dedi ve *"Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz... size haram kılındı..."* âyetini okudu. İbn Ebî Hâtim sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın azatlı kölesi Umeyr'den şöyle rivayet eder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Size nesepten dolayı yedi, hısımlıktan dolayı da yedi kadın haram kılındı" dedi, ardından *"Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kızkardeş kızları, ...size haram kılındı...."* âyetini okudu. Nesepten dolayı haram olan yedi sınıf bunlardır.

Âlimler adama zinadan olma kızının haram olduğuna "Kızlarınız" daki genel ifadeyi delil göstermişlerdir. Çünkü o da kızıdır ve dolayısıyla genelin kapsamındadır. Nitekim İmam Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. İmam Şâfiî'den onun mübah olduğu görüşünde ol-

Scanned with CamScanner

duğu rivayet edilir. Çünkü bu kız onun meşru kızı değildir. Zinadan olma kızı, *"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır"* âyetinin genel kapsamına girmediği gibi (zira icmayla bu kız mirastan bir şey alamaz), bu âyetin kapsamına da girmez. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Sizi emziren analarınız, süt bacılarınız", yani, sana, seni doğuran kadın haram olduğu gibi seni emziren kadın da haramdır.

[1862] Bu yüzden Buhârî ve Müslim'de mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yapılan bir rivayette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Doğumun haram kıldıklarını süt emme de haram kılar."* Müslim'in lafzı şöyledir: *"Nesepten dolayı haram olan kimseler süt emmeden dolayı da haram olurlar."*[410]

Bazı fakihler, "Şu dört hal dışında nesepten dolayı haram olanlar süt emmeden dolayı da haram olurlar" demişler, bazıları bunu altı olarak zikretmişlerdir. Bunlar fıkıh kitaplarında anlatılmıştır. İyice incelendiğinde ise bundan hiç kimsenin müstesna olmadığı görülür. Çünkü süt emzirmeyle haram olanlardan bazıları nesep yönünden haram olanlara bazıları ise hısımlık yönünden haram olanlara benzer. Dolayısıyla geriye hadisten istisna edilecek hiçbir kimse kalmaz. Hamd yalnız Allah'a mahsustur. Yegane güvencemiz O'dur.

Haram Kılan Emme Sayısı:

Daha sonra imamlar haram kılan emme sayısı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları âyetin genelliğinden dolayı her türlü emmenin haram kılacağı görüşünü benimsemişlerdir. Bu İmam Mâlik'in görüşü olup İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan da böyle rivayet edilmiştir. Said b. Cübeyr, Urve b. Zübeyr ve Zührî de bu görüştedirler.

Bazıları, "Üç emmeden azı haram kılmaz" demişlerdir.

[1863] Zîra, Sahih-i Müslim'de Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yapılan bir rivayette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bir-iki emzirme haram yapmaz."*[411] buyurmuştur.

---

410 Mâlik, 2/601 rivayet etmiş, onun tarikiyle de İmam Buhârî (2646), Müslim (1444), Nesâî (6/99), Ahmed (6/178) ve Beyhakî (7/159) rivayet etmişlerdir.

411 Müslim, 1450; Ebû Dâvûd, 2063; Tirmizî, 1150; Nesâî, 60/101; İbn Mâce, 1941; Ahmed b. Hanbel, 6/95; İbn Hibbân, 4228.

Scanned with CamScanner

[1864] Katâde, Ümmü Fadl'dan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bir iki emiş haram kılmaz, sütü bir iki sormak (ağza çekmek) haram kılmaz"* buyurmuştur. Başka bir rivayette, *"Bir imlac (emiş) da iki imlac da haram kılmaz"*[412] buyurmuştur. Bunu Müslim rivayet etmiştir. Bu görüşte olan alimlerden bazıları İmam Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûyeh, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr'dir. Bu Hz. Ali (radıyallâhu anh), Âişe (radıyallâhu anhâ), Ümmü Fadl (radıyallâhu anh), Abdullah b. Zübeyr, Süleyman b. Yesar ve Said b. Cübeyr'den de (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun) rivayet edilmiştir.

Bazıları ise, "Beş emmeden azı haram kılmaz" demişlerdir.

[1865] Zîra, Sahih-i Müslim'de Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Kur'ân'dan inen âyetler arasında, "Bilinen on emzirme haram kılar" âyeti vardı. Sonra bu "bilinen beş emzirme" ile neshedildi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde bu, Kur'ân'dan okunan âyetlerdendi.[413] Abdurrezzak da başka kanalla Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan bunun benzerini rivayet etmiştir.

[1866] Süyeyl kızı Sehle'den yapılan rivayete göre de Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona Ebû Huzeyfe'nin kölesi Ebû Huzeyfe'yi beş defa emzirmesini emretmiştir. Âişe (radıyallâhu anhâ) da bir erkeğin yanına rahat girip çıkmasını arzulayan kadına onu beş defa emzirmesini emrederdi.[414] Bu da İmam Şâfiî (rh.a) ile adamlarının görüşüdür.

(Emme Yaşı):

Bilinsin ki cumhura göre emmenin küçükken, iki yaşından önce gerçekleşmiş olması şarttır. Biz daha önce Bakara sûresindeki *"Emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler"* (233. âyet) âyetini tefsir ederken bu konu üzerinde konuşmuştuk.

412 Müslim, 1451; Nesâî, 6/100; İbn Mâce, 1940; Ahmed b. Hanbel, 6/340; İbn Hibbân, 4229.

413 Müslim, 1452; Ebû Dâvûd, 2062; Tirmizî, (1150. hadis akabinde); Nesâî, 6/100; Mâlik, 2/608; İbn Hibbân, 4221.

414 Müslim, 1453; Nesâî, 6/105; İbn Mâce, 1943; Ahmed b. Hanbel, 6/38; İbn Hibbân, 4213. Bakara sûresi 233. âyetin tefsirine bk.

Scanned with CamScanner

(Erkeğin Sütünü Emmek):

Sonra âlimler erkeğin sütünü emmek hususunda ikiye ayrılmışlardır. Dört mezhep imamı ile başka bazı âlimler erkek sütünün de haram kılacağını söylerken, seleften bazıları emzirmenin sadece anneye mahsus olup baba tarafına sirayet etmeyeceğini söylemişlerdir. Bunların hepsinin açıklaması "el-Ahkâmu'l-Kebîr" kitabımızda vardır.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"...Eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur."* Bir kadınla nikâh akti yapar yapmaz, onunla gerdeğe girilsin veya girilmesin annesi adama haram olur. Karının kızı ise annesiyle nikâh akdi yapar yapmaz haram olmayıp, ancak gerdekten sonra haram olur. Dolayısıyla gerdeğe girmeden onu boşarsa kızıyla evlenmesi caizdir. O yüzden yüce Allah, *"Evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur"* buyurmuştur. Yani, onlarla evlenmenizde hiçbir sakınca yoktur. Bu sadece karının kızına mahsus bir durumdur. Bazıları, "onlarla" zamiriyle karının hem annesinin hem de kızlarının kastedildiğini düşünmüş ve "Hem anne hem de kız gerdeğe girilmeden sadece akitle haram olmazlar" demişlerdir. Zîra, Allah (c.c), *"Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur"* buyurur. İmam Taberî, Halas b. Amr'dan şöyle rivayet eder: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a bir kadınla evlenen ve gerdeğe girmeden onu boşayan kimsenin onun annesiyle evlenip evlenemeyeceği soruldu. Hz. Ali (radıyallâhu anh), "Evlenilen kadının annesi onun kızı gibidir" dedi. Taberî, daha sonra Zeyd b. Sabit'ten şöyle rivayet eder: "Adam evlendiği kadını onunla gerdeğe girmeden evvel boşarsa onun annesiyle evlenmesinde hiçbir sakınca yoktur." Başka bir rivayete göre Zeyd b. Sabit şöyle derdi: "Adamın karısı nikâhı altında iken ölür ve mirasını alırsa onun annesiyle evlenmesi mekruhtur. Ama gerdeğe girmeden boşamışsa dilerse kızıyla evlenebilir." İbn Münzir, İbn Cüreyc'den şöyle nakleder: Bana Ebû Bekir b. Hafs, Müslim b. Uveymir'den haber verdi ki ona Bekir b. Kinane şöyle anlatmış: "Babam beni Taif'ten bir kızla evlendirdi. Amcam kızın annesiyle evliydi ve amcam vefat edene kadar da karımla gerdeğe girmedim. Annesi zengin biriydi. Babam, "Annesiyle evlenmek ister

Scanned with CamScanner

misin?" dedi. Durumu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a anlatıp hükmünü sordum. "Annesiyle evlen" dedi. Sonra İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a sordum, o ise "Evlenme" dedi. Her ikisinin söylediğini babama aktardım. Babam Muâviye'ye bir mektup göndererek ikisinin söylediklerini bildirdi. Muâviye ona şu cevabı gönderdi: "Ben Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını haram kılamam. İşte sen ve meselen; baş başasınız. Bir de onun dışında çok kadın var." Böylece beni ne men etti, ne de izin verdi. Öyle olunca babam kızın annesinden vazgeçip bana nikâhlamadı. Abdurrezzak, Abdullah b. Zübeyr'den şöyle nakleder: Evlenilen kadının kızıyla evlenilen kadının annesinin hükmü aynıdır. Karısıyla gerdeğe girmemişse onlardan biriyle evlenmesinde bir beis yoktur. Bunun senedinde adı anılmamış meçhul biri vardır. İbn Cüreyc der ki: İkrime b. Halid bana Mücâhid'in, *"Eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı"* âyeti hakkında, "Her ikisinde de (evlenilen kadının kızı ile annesi) gerdeğe girmek kastedilmiştir" dediğini rivayet etmiştir. Gördüğün gibi bu görüş Hz. Ali (radıyallâhu anh), Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Zübeyr, Mücâhid, Said b. Cübeyr ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiştir. Muâviye de bunda tereddüt edip net bir şey söylememiştir. Rafiî'nin Abbadi'den nakline göre Şâfiîlerden Ebû Hasan Ahmed b. Muhammed b. Sabuni de bu görüştedir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan da benzeri rivayet edilmiş olsa da o daha sonra görüşünden dönmüştür. Nitekim Taberânî, Ebû Amr eş-Şeybani'den şöyle nakletmiştir: Fezare kabilesinin Şumahoğulları kolundan bir adam bir kadınla evlendi. Sonra onun annesini gördü ve ondan hoşlandı. Annesiyle evlenmesinin hükmünü İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a sordu. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) karısından ayrılıp annesiyle evlenebileceğini söyledi. O da evlendi ve ondan çocukları oldu. Sonra Medine'ye geldiğinde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a aynı mesele tekrar soruldu. Bu defa İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) annesinin helâl olmayacağını söyledi. Sonra Kufe'ye dönünce ilk soran adama, "O sana haramdır. Ondan ayrıl" dedi.

Âlimlerin büyük çoğunluğu annesiyle akit yapar yapmaz kızının haram olmayacağı, kızıyla akit yapar yapmaz ise annesinin haram olacağı görüşündedirler. Nitekim İbn Ebî Hâtim, İkrime'den şöyle rivayet eder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle derdi: Adam karısını gerdeğe girmeden boşarsa veya karısı ölürse annesiyle evlenmesi helâl olmaz. Ondan yapılan başka bir rivayete göre "Bu kapalı bir husustur" demiş ve güzel bulmamıştır. İbn Ebî Hâtim

Scanned with CamScanner

daha sonra şöyle der: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), İmran b. Husayn, Mesruk, Tâvûs, İkrime, Atâ, Hasan-ı Basrî, Mekhul, İbn Sirin, Katâde ve Zührî'den de benzeri rivayet edilmiştir. Dört mezhep imamı ve yedi büyük fakih ile eski ve yeni fakihlerin büyük çoğunluğunun görüşü de budur. Allah'a hamd-u senalar olsun.

Taberî der ki: Asıl isabetli olan "Annenin durumu kapalıdır" diyen görüştür. Çünkü Allah (c.c), üvey kızlar hakkında anneleriyle gerdeğe girmiş olmayı şart koşarken bunda koşmamıştır. Ayrıca bu, ittifak oluşması durumunda muhalefeti caiz olmayan icma deliliyle de sabit olmuştur. (Taberî devamla şöyle der:) Bu konuda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de bir rivayet vardır, fakat senedi şüphelidir.

[1867] Ki o bana Müsenna'nın... onun da Ebû Mûsâ el-Eş'ari'den (radıyallâhu anh) yaptığı şu rivayettir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Adam bir kadınla evlenirse, onunla gerdeğe girmiş olsun veya olmasın, annesiyle evlenmesi helâl olmaz. Bir anneyle evlenir de gerdeğe girmeden boşarsa, dilediği taktirde onun kızıyla evlenebilir."*[415] Bu rivayetin senedi problemli olsa da bu görüşün isabetli olduğunu doğrulayıcı icmanın bulunması başka bir delile gerek bırakmaz.

"Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı" ifadesine gelince; imamların büyük çoğunluğu ister adamın evinde ister başka yerde kalıyor olsun, her hâlükârda üvey kızın babaya haram olduğunu söylemiş ve şöyle demişlerdir: "Evlerinizde bulunan" ibaresi yaygın olan uygulamayı ifade etmektedir ve dolayısıyla ondan zıt mânâsı (evde olmayanların helâl olacağı) çıkarılmaz" demişlerdir. Aynen, *"Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın"* (Nûr, 33) âyetinde olduğu gibi (zira fuhşa zorlamama emri cariyelerin namuslu kalmak istemeleri durumuyla sınırlı değil, her zaman geçerlidir).

[1868] Nitekim Buhârî ile Müslim'in Sahih'lerinde Ümmü Habibe'den (radıyallâhu anhâ) şöyle rivayet etmişlerdir: Ben, "Ey Allah'ın Rasûlü! Kızkardeşim olan Ebû Süfyân'ın kızıyla (bir rivayette 'Ebû Süfyân kızı İzzet ile') evlenin" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Sen bunu arzu eder

415 Taberî (8957) rivayet etmiştir. Râvilerden Müsenna b. Sabbah'ın zayıf olmasından dolayı senedi zayıftır.

Scanned with CamScanner

misin?" dedi. Ben, "Zaten ben senin tek hanımın değilim ki! Hayır ve güzellikte bana ortak olmasını en isteyeceğim kişi de kızkardeşimdir" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O bana helâl olmaz"* buyurdu. Ben, "Ama duyduğumuza göre sen Ebû Seleme'nin kızını istemeyi düşünüyormuşsun" dedim. *"Ümmü Seleme'nin kızı mı?"* dedi. "Evet" dedim. *"O benim evimdeki üvey kızım olmasaydı yine de bana helâl olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Suveybe beni ve o kızın babasını emzirmişti. Sakın bana kızlarınızı da kızkardeşlerinizi de teklif etmeyin"* buyurdu.[416] Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise, *"Ben Ümmü Seleme ile evlenmemiş olsaydım, o bana yine de helâl olmazdı"* buyurdu. İşte Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onun haram oluşunu Ümmü Seleme ile nikâhlanmasına bağlamış ve buna binaen haramlıkla hükmetmiştir. Dört mezhep imamı, yedi büyük fakih, selefi ve halefiyle cumhur-u ulema da bu görüştedirler. Bazıları ise, "Üvey kız üvey babasına ancak onun evinde ise haram olur. Evinde değilse haram olmaz" demişlerdir. İbn Ebî Hâtim, Mâlik b. Evs b. Hadsan'dan şöyle rivayet eder: Bir karım vardı. Bana bir çocuk doğuran bu kadın vefat etmiş ve ben buna çok üzülmüştüm. Bir gün Hz. Ali (radıyallâhu anh) ile karşılaştım. Bana "Neyin var?" dedi. "Karım öldü" dedim. "(Üvey) Kızı var mı?" dedi. "Evet, Taif'te" dedim. "Senin evinde miydi?" dedi. "Hayır, Taif'teydi" dedim. "Öyleyse onunla evlen" dedi. "Peki *"Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı"* âyetini nereye koyacağız?" dedim. "O senin evinde değilmiş. Âyette bahsedilen ise üvey kızın evinde kalması durumu hakkındadır" dedi. Bu, senedi Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a kadar kuvvetli, Müslim'in standartlarında sabit bir hadistir. Fakat bu çok sıradışı bir görüştür. Bunu Dâvûd-u Zahirî ve müntesipleri benimsemiş, Ebû Kâsım Rafii İmam Mâlik'ten rivayet etmiş, İbn Hazm tercih etmiştir. Hocamız Hâfız Zehebî de bana, bu konuyu İmam Takiyuddin İbn Teymiye'ye götürdüğünü, onun ise bunu problemli bir mesele görüp herhangi bir görüş beyan etmediğini nakletti. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İbn Münzir, Ebû Ubeyde'den, "في حجوركم" ifadesinin "evlerinizde bulunan kızlar" mânâsında olduğunu nakletmiştir.

Cariye olan üvey kıza gelince; İmam Mâlik, İbn Şihab'dan şöyle nakleder: Hz. Ömer'e (radıyallâhu anh) önce bir kadınla sonra cariye olan kızıyla

416 Buhârî, 5206, 5123; Müslim, 1449.

Scanned with CamScanner

cinsel ilişkiye girmek sorulunca, "Onların ikisine birden izin vermek istemiyorum" dedi. Bundan kastı bunlarla cariye olarak ilişkiye girmek idi. Bu büyük munkatı'dır. Süneyd b. Dâvûd, tefsirinde Kays'tan şöyle rivayet eder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a "Adam cariyesi olan bir kadın ve cariyesi olan kızıyla ilişkiye girebilir mi?" dedim. "Bunu bir âyet helâl, bir âyet haram kılmıştır. Ben de böyle bir şey yapmazdım" dedi. İbn Abdilberr (rh.a) der ki: Cariye olan bir kadın ve cariye olan kızıyla ilişkiye girmenin helâl olmadığı hususunda âlimler arasında ihtilaf yoktur. Çünkü Allah bunu evlenme konusunda da haram kılmış, *"Eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup 'evlerinizde bulunan üvey kızlarınız' size haram kılındı"* buyurmuştur. Âlimlere göre cariyelik hükümleri evlilik hükümlerine tâbidir. Bunun tek istisnası Ömer (radıyallâhu anh) ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen görüştür. Fetva ehli imamlarla onların takipçileri âlimlerden hiçbiri bu görüşte değildir. Hişam, Katâde'den şöyle nakleder: Bir kadınla onun üvey kızı veya ne kadar aşağı giderse gitsin kızının kızları (torunu, torunun torunu vs.) birlikte (eş veya cariye olarak) olmaya elverişli değildirler. Katâde de Ebû Âliye'den böyle rivayet etmiştir.

*"Kendileriyle birleştiğiniz"*den kasıt "evlendiğiniz"dir. Bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve birçok kişi söylemiştir. İbn Cüreyc der ki; Atâ, "Bu, kızın kendisine teslim edilerek onun yüzünü açması, bedeninin her tarafına bakması ve bacakları arasına oturmasıdır" dedi. Ona, "Peki bunu kızın ailesinin evinde yaparsa?" dedim. "O da aynıdır, bu haram olması için yeterlidir. Allah bu kadının kızını ona mutlak sûrette haram kılmıştır" dedi. Taberî der ki: Kadınla baş başa kaldığı, fakat ona dokunmadan, sarılmadan veya cinsel organına şehvetle bakmadan önce boşadığı taktirde kızının ona haram olmadığı hususunda herkesin icması, bundan kastın kadınla cima yoluyla birleşme olduğunu gösteriyor.

"Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ... size haram kılındı." Yani, size kendi sulbünüzden olan oğullarınızın hanımları da haram kılındı. "Kendi sulbünüzden" ifadesiyle istisna edilmek istenenler, cahiliye dönemindeki kişilerin kendilerine nispet ettikleri evlatlıklarıdır. Nitekim yüce Allah, *"Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) mü'minlere bir güçlük olmasın"* (Ahzâb, 37) buyurur.

Scanned with CamScanner

[1869] Ibn Cüreyc der ki:[417] Atâ'ya "...*Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ... size haram kılındı*" buyruğunu sordum. "Doğrusunu Allah bilir ya, bize anlatıldığına göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyd'in (boşadığı) hanımıyla evlenince müşrikler Mekke'de bu konu hakkında ileri geri konuşmuşlar. Bunun üzerine yüce Allah şu âyetleri nazil etmiş: "...*Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ...size haram kılındı*", "*Allah evlatlıklarınızı öz oğullarınız gibi kılmamıştır*" (Ahzâb, 4) ve "*Muhammed sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir.*" (Ahzâb, 40)

İbn Ebî Hâtim Hasan b. Muhammed'den şöyle nakleder: "*Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri*" ile "*kadınlarınızın anneleri*" ifadeleri müphemdir. İbn Ebî Hâtim daha sonra, "Tâvûs, İbrâhim, Zührî ve Mekhul'den de böyle rivayet edilmiştir" demiştir.

Ben derim ki: Müphemden kasıt genel olup hem gerdeğe girilen hem de girilmeyen kadınları kapsar. Dolayısıyla bu kadınlarla nikâh akdi yapar yapmaz kişiye bunlar haram olur. Bu, üzerinde ittifak edilmiş bir husustur.

Şayet, "Peki kendi sulbünden olmadığı halde adamın süt oğlunun hanımı ona nereden haram oluyor? Zîra, bu cumhûrun görüşüdür, hatta bazılarınca icma olduğu edildiği söylenir" diye sorulacak olursa, buna şöyle cevap verilir: Bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet edilen şu hadise dayanmaktadır:

[1870] "*Nesepten dolayı haram olanlar süt emmeden dolayı da haram olurlar.*"[418]

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: "*İki kızkardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir...*" Yani, iki kızkardeşle bir anda evli olmak da, onları cariye olarak bir arada bulundurmak da haramdır. Fakat cahiliye döneminizde yaptıklarınız başka; biz onları affettik ve bağışladık. Âyet, bunun gelecekte bir defa olsun tekrarlanamayacağına, geçmişte olanların ise istisna edilmediğine delalet etmektedir. Âyetteki ifade, "*Orada ilk ölümden başka bir ölüm tatmayacaklardır*" (Duhân, 56) âyetindeki gibidir. Çünkü burada kastedilen mânâ da onların ölümü hiç tatmayacaklarıdır. Nitekim sahabe ve tâbiin ile evvelden beri tüm âlimler iki kızkardeşi nikâh

417 Bunu Taberî (8961) mürsel olarak rivayet etmiş olup İnşallah Ahzâb sûresinde gelecektir.

418 Bundan 8 hadis önce geçti.

Scanned with CamScanner

altında tutmanın haram olduğu ve iki kızkardeşle evli iken Müslüman olan kimsenin kaçınılmaz olarak onlardan birini tutup diğerini boşaması gerektiğinde icma etmişlerdir.

[1871] İmam Ahmed... Dahhâk b. Feyruz'dan, o da babasından şöyle nakleder: Nikâhım altında iki kızkardeş olduğu halde Müslüman oldum. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana onlardan birini boşamamı emretti.[419] İmam Ahmed, Tirmizî ve İbn Mâce bunu ayrıca senedinde İbn Lehia bulunan bir senetle rivayet etmişlerdir. Bunu Ebû Dâvûd ile Tirmizî ayrıca Yezîd b. Ebî Habib'in nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî'nin bir rivayetindeki ifade şöyledir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onlardan dilediğini seç"* buyurdu. Tirmizî daha sonra, "Bu hasen bir hadistir" demiştir.

[1872] İbn Mâce ise bunu farklı bir senet ve lafızla şöyle rivayet etmiştir. Ebû Hiraş'tan, o da Feyruz ed-Deylemi'den: Cahiliye döneminde evlendiğim iki kızkardeş nikâhım altında olduğu halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim (ve Müslüman oldum). Bana, *"Döndüğünde onlardan birini boşa"* buyurdu.[420] Ben derim ki: Bu Ebû Hiraş'ın Dahhâk b. Feyruz veya başkası olması mümkündür. Eğer başkası ise Ebû Vehb bunu iki kişiden, onlar da Feyruz ed-Deylemi'den rivayet etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1873] İbn Merdûyeh, Ebû Feyruz ed-Deylemi'den şöyle rivayet eder: Ben "Ya Rasûlallah! Nikâhımda iki kızkardeş var?" dedim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onlardan dilediğini boşa"* buyurdu.[421] Başta adı geçen Deylemi, Feyruz ed-Deylemi'dir.[422] Ebû Zür'a ed-Dımeşki onun hakkında, "Abdulmelik b. Mervan'la oturup kalkardı" der. İkinci Deylemi de Ebû Firuz ed-Deylemi'dir. O ise peygamberlik iddiasında bulunan Esved el-Ansi'yi (Allah'ın lâneti üzerine olsun) öldüren Yemen valilerindendir.

İki kızkardeşi cariye olarak mülkünde bulundurmak da, âyetin genel

419 Ebû Dâvûd, 2243; Tirmizî, 1129; İbn Mâce, 1950, 1951; Dârekutnî, 3/273; Ahmed b. Hanbel, 4/232; İbn Hibbân, 4155; Beyhakî, 7/184. Tirmizî, "Hasen hadistir" demiştir. Hadisin şahitleri de vardır.

420 İbn Mâce (1950) rivayet etmiştir. Senedindeki İshâk b. Abdullah b. Ebî Fevre metruktur.

421 Senedinde İshâk el-Ferevi öncesindeki gibi çok zayıftır. Ancak bu metni tek o rivayet etmemiştir.

422 Çoğu nüshalarda bu "Dahhâk b. Feyruz" olarak geçmiştir. Bu nasihin yanılgısı olmalı. Çünkü adı Dahhâk b. Feyruz olan hiçbir sahabi yoktur. Doğrusu bizim kaydettiğimizdir. Bk. el-İsabe, 3/210.

Scanned with CamScanner

ifadesinden dolayı aynı şekilde haramdır. İbn Ebî Hâtim, Abdullah b. Ebû Anbe -veya Utbe'den- şöyle nakleder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a iki kızkardeşi (cariyeyi) mülkiyetinde bulunduran kimse sorulduğunda bunu hoş karşılamadı. Ona "Ama, Allah (c.c) *'Mülkiyetinizde bulunanlar (cariyeler) ise müstesnadır' buyuruyor*" dediler. "Senin deven de mülkiyetinde bulunanlardandır" dedi. Seleften bazıları bu konuda bir karara varmamış olsalar da cumhur, dört imam ve başka âlimlerce yaygın görüş de böyledir. İmam Mâlik, İbn Şihab kanalıyla Kabisa b. Züeyb'den şöyle nakleder: Bir adam Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a iki kızkardeşi cariye olarak yanında tutmanın hükmünü sordu. Osman (radıyallâhu anh), "Bunu bir âyet helâl bir âyet haram kılmıştır. Ben böyle bir şey yapmam" dedi. Adam yanından çıktı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir sahabisine rastlayınca bunu ona da sordu. Sahabi, "Bir yetkim olsaydı ve birinin böyle bir şey yaptığını görseydim onu cezalandırırdım" dedi. İmam Mâlik der ki: İbn Şihab dedi ki: "Bence o Hz. Ali (radıyallâhu anh) idi." İmam Mâlik der ki: Bana Zübeyr b. Avvam'dan da aynısı nakledildi. İbn Abdilberr, el-İstizkar kitabında şöyle der: "Kabisa'nın Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın adını anmamasında yatan sebep Abdulmelik b. Mervan ile olan dostluğudur. Zîra, onlar Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın adının anılmasından hoşlanmazlardı." İbn Abdilberr daha sonra şöyle der: Bana İyas b. Amir'den şöyle ulaştı: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a, "Mülkiyetimde iki kızkardeş (cariye) var. Onların birini odalık edindim ve bana çocuklar doğurdu. Sonra diğerini de arzuladım. Şimdi ne yapayım?" dedim. "İlk ilişkiye girdiğini azat eder, sonra diğeriyle ilişkiye girersin" dedi. Ben, "Bazıları ise 'İlkiyle evlen, sonra diğeriyle cariye olarak ilişkiye girersin' diyorlar" dedim. Ali (radıyallâhu anh), "Söyle bana; kocası onu boşasa veya ölse o sana dönmeyecek mi? Gerçekten de onu azat etmen senin için daha garantili yoldur" dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh) sonra elimi tuttu ve şöyle dedi: "Allah'ın kitabında sana hangi hür kadınlar haram kılınmışsa, aynılarının cariyeleri de haram kılınmıştır. Ancak bundan sayı hususu (veya 'dört sınırı' dedi) hariç. Allah'ın kitabında sana nesep akrabalığından kimler haramsa süt emmeden de aynıları haramdır." İbn Abdilberr der ki: Bu, ilim yolculuğuna değecek kadar değerli bir hadistir. Zîra, bir kimse dünyanın doğu veya batısının en uç noktasında olup bunu sadece Mekke'de bulacak olsa ve oraya gelse, yaptığı bu yolculuktan zararlı çıkmaz veya umduğuna ermemiş sayılmaz.

Scanned with CamScanner

Ben derim ki: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan da Hz. Osman (radıyallâhu anh)'tan nakledilenin benzeri rivayet edilmiştir. Nitekim İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ali b. Ebî Tâlib, "İki kızkardeşi (ev. lilik dışındaki yollarla bir arada bulundurmayı) bir âyet haram bir âyet helâl kılmıştır" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: O kadınlara olan yakınlığım onları bana haram kılar, ancak onların birbirlerine yakınlıkları haram kılmaz. Cahiliye döneminde insanlar, babanın hanımı ile iki kızkardeşle birlikte evli olmak dışında, haram saydıklarınızın hepsini haram sayıyorlardı. İslâm gelince yüce Allah *"Geçmişte yapılanlar hariç, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin"* ile *"iki kızkardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir"* âyetlerini indirdi. İki kızkardeşi birden almaktan kasıt onlarla evlenmektir. İbn Abdilberr daha sonra şöyle der: İmam Ahmed, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Sayı sınırı dışında hür kadınlarda haram olanların aynısı cariyelerde de haramdır. İbn Sirin ve Şa'bî'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. İbn Abdilberr der ki: Bunun benzeri Hz. Osman (radıyallâhu anh) ve aralarında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın bulunduğu bir grup seleften rivayet edilmiştir. Fakat onlara muhalefet edilmiş ve Hicaz, Maverâünnehr, Şam ve Mağrib'deki fakihlerin hiçbiri buna aldırış etmemiştir. Bunu sadece nassların zahirine uyup kıyası reddeden az bir grup dikkate almış, bunlar diğer görüşteki icmayı ise terk etmişlerdir. Fakihler iki kızkardeşi nikâhı altında bir arada tutmak haram olduğu gibi cariye olarak tutmanın da haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Zîra, Müslümanlar, *"Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz...size haram kılındı"* buyruğunda geçen tüm sınıflarda evlilik ile cariyeliğin aynı olduğu hususunda icma etmişlerdir. Bunun gibi içtihad ve kıyas bakımından iki kızkardeşi bir arada tutmak meselesi, kadınların anneleri ve üvey kızlar hakkındaki hükmün de aynı olması gerekir. Nitekim, muhalefet edenlere karşı hüccet ve delil olan cumhur-u fukahanın görüşü de böyledir.

"Evli kadınlar da size haram kılındı." Yani, yabancı kadınlardan ise size muhsanatlar, yani evli kadınlar haram kılındı. *"Sahip olduğunuz"*, yani savaşta esir alma yoluyla mülkünüze geçen *"cariyeler bundan müstesnadır."* Çünkü rahimlerinde çocuk bulunmadığını ortaya çıkardıktan sonra bunlarla evlenmeniz size helâldir. Zîra, âyet-i kerime bu konuda nazil olmuştur.

Scanned with CamScanner

[1874] İmam Ahmed, Ebû Halil el-Betti'den, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'nin şöyle rivayet ettiğini nakleder: Elimize geçen Evtas muharebesi esirleri arasında bazı evli kadınlar da vardı. Ama biz kocaları varken onlarla ilişkiye girmek istemedik ve bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorduk. Bunun üzerine, *"Evli kadınlar da size haram kılındı. Sahip olduğunuz cariyeler ise bundan müstesnadır"* âyeti nazil oldu. Biz de bundan böyle onları kendimize helâl gördük.[423] Bunu muhtelif tariklerle Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Tirmizî, Nesâî, Müslim ve Abdurrezzak da rivayet etmişlerdir.

[1875] İmam Ahmed, Ebû Alkame'den Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'in naklettiğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı Evtas muharebesi günü kocaları olan bazı müşrik esirler ele geçirdiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabelerinden bazıları onlara yaklaşmak istemedi ve geri durdular. Bunun üzerine, *"Evli kadınlar da size haram kılındı. Sahip olduğunuz cariyeler ise bundan müstesnadır"* âyeti nazil oldu.[424] Bunu ayrıca Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen bir hadistir. Ebû Alkame'den naklinin sadece Hemmam'ın Katâde'den rivayetinde olduğunu biliyorum" demiştir. Oysa Said ile Şu'be de Alkame gibi rivayet etmişlerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Nitekim Taberânî'nin de Dahhâk'tan naklettiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Bu âyet Hayber esirleri hakkında nazil oldu" demiş ve Ebû Said el-Hudri (radıyallâhu anh) hadisinde geçen şeyleri söylemiştir. Nitekim seleften bazıları âyetin genel oluşuna bakarak cariyenin satılmasının kocasından boşanma mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Taberî, Muğîre'den şöyle nakleder: İbrâhim en-Nehaî'ye kocası varken satılan cariye sorulduğunda şöyle cevap verdi: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) "Cariyenin satılması kocasından boşanma mânâsına gelir" der ve *"Evli kadınlar da size haram kılındı. Sahip olduğunuz cariyeler ise bundan müstesnadır"* âyetini okurdu. Ebû Süfyân da... İbrâhim en-Nehaî'den İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın, "Cariyenin satılması talakı anlamına gelir" dediğini nakleder. Bu rivayet munkatı'dır. Said de...Câbir b. Abdullah'tan, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini

423 Müslim, 1456, hadis no: 35; Tirmizî, 1132, 3017; Nesâî, et-Tefsir, 117; Ahmed b. Hanbel, 3/72; Ebû Ya'lâ, 1148. Bir çok tarikle Ebû Halil'den.

424 Müslim, 1456, hadis no: 33, 34; Ebû Dâvûd, 3155; Tirmizî, 1132; Nesâî, et-Tefsir, 116; Ahmed b. Hanbel, 3/84; Ebû Ya'lâ, 1318. Bir çok tarikle Ebû Halil'den, onun Ebû Alkame'den nakliyle.

Scanned with CamScanner

rivayet etmiştir: Cariyenin satılması talakı mânâsına gelir. Süfyân-ı Sevrî de... İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Kocası olan bir cariye satılırsa onunla ilişki hakkına en çok (yeni) efendisi sahiptir." Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Cariyenin talak hükmünde olan altı[425] durumu vardır; satılması talak, azat edilmesi talak, hibe edilmesi talak, rahminin çocuktan azade olduğunun ortaya çıkması talak ve kocasının boşaması da talaktır." Abdurrezzak, Said b. Müseyyeb'den, *"Evli kadınlar da size haram kılındı"* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Muhsanat'tan kasıt evli kadınlardır. Allah (c.c) onları da sana haram kılmıştır. Fakat cariyen olduklarında sana helâldirler. Çünkü satılmaları talak hükmündedir. Mâmer der ki: Hasan-ı Basrî'den de benzeri rivayet edilmiştir. Said b. Ebû Arube de Katâde kanalıyla Hasan-ı Basrî'den, Allah'ın (c.c) *"Evli kadınlar da size haram kılındı. Sahip olduğunuz cariyeler ise bundan müstesnadır"* buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: Bir cariyenin kocası varsa satıldığında ondan boşanmış olur. Avf da Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: "Cariyenin satılması talakı demektir. Aynı şekilde kocasının satılması da talakı demektir." Seleften bunların görüşü böyledir. Önceki ve sonraki dönemiyle cumhur ise bunlara muhalefet ederek cariyeyi satmanın onun boşanması mânâsına gelmeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü müşteri satıcının yerini alır (satıcı mala hangi vasıfla sahiptiyse ondan satın alan da aynı vasıfla sahip olur). Satıcı ise söz konusu faydayı malından çıkarıp malını ondan uzak bir halde satmıştır.

[1876] Onlar bu hususta Buhârî, Müslim ve başka hadis kitaplarında yer alan Berîre hadisine dayanmışlardır. Zîra, mü'minlerin annesi Âişe (radıyallâhu anhâ) onu satın alıp azat etmişti. Ancak kocası Muğis'le olan nikâhı feshedilmemiş, bilakis Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu, nikâhının feshi ile devamı arasında serbest bırakmış o da feshi seçmişti. Onun kıssası meşhurdur.[426] Onların söyledikleri gibi cariyenin satılması talakı mânâsına gelseydi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu ikisi arasında muhayyer bırakmazdı. Muhayyer bırakınca nikâhın devam ettiği ve âyette kastedilenlerin sadece savaşta ele geçirilen cariyeler olduğu anlaşıldı. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

---

425 Asıl nüshalardaki, Taberî (8974) ve ed-Durru'l-Mensur'daki (2/247) ifade de böyledir. Zikredilenlerin sayısı beş olduğu halde hepsinde altı denmiştir.

426 Berîre hadisi için bk. Buhârî, 2563; Müslim, 1504; Ebû Dâvûd, 2233; Tirmizî, 1154; İbn Mâce, 1521; Ahmed b. Hanbel, 6/213; İbn Hibbân, 4272.

Scanned with CamScanner

Kaldı ki, *"Evli kadınlar da size haram kılındı"* Âyeti, "Şahitlerin, mehir ve kızın velisinin bulunduğu bir nikâhla bir, iki, üç veya dört iffetli kadınla evlenmeniz dışında iffetli kadınlar size haram kılındı" mânâsındadır. Bunu Taberî, Ebû Âliye, Tâvûs ve başkalarından rivayet etmiştir. Ömer (radıyallâhu anh) ve Abide de, *"Evli kadınlar da size haram kılındı"* buyruğunu şöyle tefsir etmişlerdir: Cariyeleriniz hariç, evlendiğiniz kadınların dörtten fazlası size haram kılınmıştır.

"Allah'ın size emri budur." Yani, bu haram kılış Allah'ın size yazdığı bir farzdır, yerine getirilmesi gereken bir hükmüdür. Öyleyse O'nun farzına uyun ve sınırlarını aşmayın. Şeriatına ve koyduğu farzlara bağlı kalın. Ubeyde, Atâ ve Süddî, *"Allah'ın size emri budur"* buyruğunda kastedilenin dört sayısı olduğunu; İbrâhim Nehaî ise Allah'ın haram kıldığı kadınlar olduğunu söylemiştir. *"Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı."* Atâ ve başkaları, "Yani, zikri geçen kadınlardan başkası size helâldir" demişlerdir. Ubeyde ve Süddî ise, "Dörtten az kadınla evlenmek size helâldir" diye tefsir etmişlerdir. Bu uzak bir tefsirdir ve daha önce geçtiği gibi doğrusu Atâ'nın görüşüdür. Katâde'ye göre, *"Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla istemeniz size helâl kılındı"* buyruğunun mânâsı şöyledir: "Sizin sahip olduğunuz cariyeleri istemeniz size helâl kılındı."

İki kızkardeşi birden nikâhı altında bulundurmanın helâl kılındığını söyleyen ve "İki kızkardeşi bir âyet helâl kılmış, başka bir âyet haram kılmıştır" diyenlerin asıl dayanakları bu âyettir.

"Namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz..."den kasıt, şer'î yollara başvurarak mallarınızla dörde kadar kadınla evlenebilir, dilediğiniz kadar cariye sahibi olabilirsiniz. O yüzden *"Namuslu olmak ve zina etmemek üzere"* buyurulmuştur.

"Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin." Yani, eşlerinizden faydalandığınıza göre bunun karşılığı olarak onlara mehirlerini verin. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Vaktiyle siz birbirinizle haşir-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!"* (Nisâ, 21) *"Kadınlarınızın mehirlerini seve seve verin."* (Nisâ, 4) *"Onlara verdiğinizden bir şeyi almanız size helâl değildir."* (Bakara, 229)

Scanned with CamScanner

Âyetin genel ifadesine dayanarak mut'a nikâhının helâl olduğunu söyleyenler vardır. Şüphesiz mut'a nikâhı İslâm'ın başlangıcında helâldi ve sonra neshedildi. İmam Şâfiî ile bir grup âlim bunun bir kez helâl kılınıp sonra neshedildiğini, sonra tekrar mübah kılınıp ikinci defa neshedildiğini söylemişlerdir. Bazıları bunun ikiden fazla tekrarlandığını söylemiştir. Diğerleri ise sadece bir defa mübah kılınıp sonra neshedildiğini söylemişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile bazı sahabilerden de zaruretten dolayı bunun mübah olduğu görüşü rivayet edilmiştir ki, bu aynı zamanda İmam Ahmed'den de bir rivayettir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Übeyy b. Ka'b, Said b. Cübeyr ve Süddî bu âyeti, *"Onlardan -belli bir süreye kadar- faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin"* şeklinde (iki tire arasındaki ziyadeyle) okurlardı. Mücâhid, "Âyet mut'a nikâhı hakkında nazil oldu" demiştir, fakat cumhur aksi görüştedir.

[1877] Bu konuda asıl dayanak Buhârî ve Müslim'in mü'minlerin emiri Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği şu sözdür: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber günü mut'a nikâhı ile ehlî eşek etini yasakladı."[427] Hadisin farklı lafzıları olup "Ahkâm" kitabımızda zikredilmiştir.

[1878] Müslim de Sahih'inde Sebre b. Ma'bed el-Cüheni'den şöyle rivayet etmiştir: Mekke fethine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte katıldım. Buyurdu ki: *"Ey insanlar, Ben size kadınlarla geçici olarak faydalanmaya izin vermiştim. Allah (c.c) ise bunu kıyâmet gününe kadar haram kıldı. Sizden kimin yanında onlardan biri varsa onu serbest bıraksın. Onlara verdiğiniz hiçbir şeyi de geri almayın."*[428] Müslim'in başka bir rivayetine göre bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Veda Haccında söylemiştir. Bu hadisin de farklı lafızları olup yeri "Ahkâm" kitabımızdır.

"Mehir kesiminden sonra (bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur." Âyet-i kerimeyi "belli bir vakte kadar mut'a nikâhı" şeklinde tefsir edenlere göre bunun mânâsı şöyledir: "Süre bitince nikâhın süresinin uzatılması ve bedelin artırılması üzerinde anlaşmanızda." Süddî bunu şöyle tefsir eder: Dilerse ilk kararlaştırmadan sonra, yani faydalanması

427 Buhârî, 4216; Müslim, 1407; Nesâî, 6/126; Tirmizî, 1794; İbn Mâce, 1961; İbn Hibbân, 4140; Beyhakî, 7/201.

428 Müslim, 1406; İbn Mâce, 1992; Ahmed b. Hanbel, 3/404; Abdurrezzak, 14041; İbn Hibbân, 4147; Beğavî, et-Tefsir, 562.

Scanned with CamScanner

mukabilinde verdiği ücretten sonra ve anlaştıkları süre bitmeden evvel, "Senden şu kadar mal karşılığında şu kadar daha faydalanmak istiyorum" diyerek onunla tekrar anlaşabilir. Böylece süre biter bitmez, rahminde çocuk olup olmadığının tespiti için beklemeye gerek duymadan böyle bir uzatma yapmış olur. Ki *"Mehir kesiminden sonra karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur"* buyruğunda anlatılan da budur. Süddî der ki: Ama kararlaştıkları süre sona ererse ona hiçbir şekilde yaklaşamaz ve kadının onunla hiçbir alakası kalmaz. Sonra kadının rahminde çocuk olmadığından emin olmak için beklemesi gerekir. Aralarında miras hukuku geçerli değildir; dolayısıyla hiçbiri diğerine varis olamaz.

Âyetin mânâsını ilk görüş gibi verenlere göre ise mânâ *"Kadınlarınızın mehirlerini seve seve verin..."* (Nisâ, 4) âyetindeki gibidir. Yani, evlendiğin kadın için belli bir mehir belirledikten sonra o seni hepsinden veya bir kısmından muaf tutarsa bunda erkek için de kadın için de sakıncalı hiçbir durum yoktur. Taberî, Abdul-âla'dan, o Mu'temir b. Süleyman'dan, o da babasından şöyle nakleder: Hadrami'nin söylediğine göre; bazıları mehir kestikten sonra fakir düşecek gibi olduğunda, "Ey insanlar, kesim yaptıktan sonra anlaştığınız miktarı düşürmenizde bir sakınca yoktur" derdi. Yani, kadın mehrin bir kısmını düşürürse caizdir. İmam Taberî de bu görüşü tercih etmiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Mehir kesiminden sonra karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur."* Karşılıklı anlaşmak; kadına mehrini ödemek, sonra evliliğe devam etme veya ayrılma hususunda onu muhayyer bırakmaktır.

"Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir." Bu önemli haramların bildirilmesinden sonra bu iki vasfın zikredilmesi uygun düşmüştür.

Cariyelerle Evlenmek:

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مِا
مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ ۚ بَعْضُكُمْ
مِنْ بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ ۚ فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ

Scanned with CamScanner

بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۚ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾

25. Sizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Siz birbiriniz-densiniz (aynı köktensiniz). Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları şartı ve sahiplerinin izniyle onları (cariyeleri) nikâhlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır). Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Sizden, imanlı hür kadınlarla..."* Muhsan; iffetli ve hür kadın demektir. *"Evlenmeye gücü yetmeyen kimse"*, yani bu imkân ve gücü olmayan kimse. İbn Vehb der ki: Abdülcebbar bana Rebîa'nın buradaki (imkân ve güç diye tefsir edilen) tavl'ı "aşk ve eğilim" ile tefsir ettiğini nakletti. Yani, "kişide iffetli ve hür bir mü'min kadınla evlenme arzusu doğmamışsa cariye ile evlenebilir." Bunu İbn Ebî Hâtim ile Taberî rivayet etmiş, Taberî daha sonra bu görüşün çirkinliğini açıklamış ve eleştirmiştir. *"ellerinizin altında bulunan mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın."* Yani, bu durumda mü'minlerin mülkiyetinde bulunan mü'min cariyelelerle evlensin. O yüzden "mümin genç kızlarınız" denilmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile başkaları, "Yani, mü'minlerin cariyeleriyle evlensin" demiştir. Süddî ile Mukâtil b. Hayyan da böyle demişlerdir. Yüce Allah daha sonra ara cümlede şöyle buyurmuştur: *"Ki Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir ve siz birbirinizdensiniz (aynı köktensiniz)."* Yani, Allah (c.c) işlerin hakikatlerini ve sırlarını bilir. Size ise ey insanlar, görünürdekine bakmak düşer. *"Öyle ise ...sahiplerinin izniyle onları nikâhlayıp alın."* Bu âyet, cariyenin velisinin efendisi olduğunu ve onun izni olmadan evlenemeyeceğini göstermektedir. Efendi aynı zamanda kölesinin de velisidir ve kölesi de onun izni olmadan evlenemez. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

Scanned with CamScanner

[1879] "Hangi köle efendisinin izni olmadan evlenirse o zinakardır."[429] "عاهر" (âhir) zinakâr demektir. Cariyenin efendisi kadın olduğunda ise, kadının evlenmesi hangi adamın iznine bağlıysa cariyeyi de o evlendirir. Nitekim hadiste şöyle buyurulmuştur:

[1880] *"Kadın bir kadını evlendiremez. Kadın kendisini de evlendiremez. Çünkü, kendisini evlendiren kadın zinakârdır,."*[430]

"Mehirlerini de normal miktarda verin." Yani, onlara mehirlerini örfe göre verin. Yani, esaret altında bir cariye olması hasebiyle onu küçümserek mehir miktarını düşürmeden mehirlerini gönül hoşluğuyla verin.

"Muhsan olmaları...şartıyla" Muhsan zina yapmayan iffetli kadın demektir. Onun için ardından "fahişe olmamaları" mânsına gelen "مسافحات müsafihât" kelimesi kullanılmıştır. Müsafihat; zina etmek isteyen hiç kimseyi geri çevirmeyen zinakâr kadınlar demektir. "Gizli dost edinmemeleri şartıyla."

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "müsafihat" ifadesi ile "açıktan zina yapan, yani kendileriyle fuhuş yapmak isteyen hiç kimseyi reddetmeyen fahişe kadınlar" ile; "dost edinenler"i ise "kendilerine erkek arkadaş edinen kadınlar" ile tefsir etmiştir. Aynı şekilde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), Mücâhid, Şa'bî, Dahhâk, Atâ' el-Horasânî, Yahyâ b. Ebî Kesir, Mukâtil b. Hayyan ve Süddî de bununla "gizli dost edinenler"in kastedildiğini söylemişlerdir. Hasan-ı Basrî de, "Bu, arkadaş demektir" demiştir. Dahhâk yine şöyle demiştir: "Bu, tek dostu olan ve onunla gizlice ilişki içinde olan kadındır. Yüce Allah bundan, yani bu halde olduğu sürece böyle bir cariyeyle evlenmekten men etmiştir."

"Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır)." Burada kurralar "أحصنّ" (onlar muhsan olduktan [evlendikten] sonra) cümlesini farklı şekillerde okumuşlardır. Bazıları "uhsinne" şeklinde bina-i meçhul (muhsan yapıldıktan sonra), bazıları ise "ahsanne" (kendileri muhsan olduktan sonra) şeklinde lazimi fiil olarak okumuşlardır.

429 Ebû Dâvûd, 2078; Tirmizî, 1111, 1112; Ahmed b. Hanbel, 3/301, 377; Ebû Ya'lâ, 2000. Câbir (radıyallâhu anh)'tan. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de, "Hasen ve sahih hadistir" demiştir. Hadisin pek çok şahitleri olup bunlar gelecektir.

430 Baş tarafı sahih olup şahitleri vardır. "Çünkü asıl zinakar.." cümlesi zayıftır, tercihe şayan olan bunun râvi tarafından eklemedir. İleride de gelecek.

Scanned with CamScanner

Sonra, iki kıraatte de mânânın aynı olduğu söylenmiş, fakat cariyenin muhsan olmasının ne demek olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu konuda iki görüş vardır:

Bir: Buradaki mânâsı "Müslüman olduktan sonra"dır. Bu İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), İbn Ömer (radıyallâhu anh), Enes (radıyallâhu anh), Esved b. Yezîd, Zürr b. Hubeyş, Said b. Cübeyr, Atâ, İbrâhim en-Nehaî, Şa'bî ve Süddî'den rivayet edilmiştir. Bunu Zührî de Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir, fakat senedi kopuktur. Rebî'in rivayetine göre İmam Şâfiî'nin bizzat belirttiği görüş de budur. İmam Şâfiî der ki: Bunu tercihimizin sebebi sünnet ile ilim ehlinin çoğunun bu görüşte olmasıdır.

[1881] Nitekim İbn Ebî Hâtim, bu konuda merfû bir hadis rivayet etmiştir. Onun Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) "*'Cariyeler ihsanlı (muhsana) olduktan sonra bir fuhuş yaparlarsa' âyetindeki cariyelerin muhsan olmalarından kasıt Müslüman olmalarıdır*" buyurdu. Hz. Ali (radıyallâhu anh) daha sonra, "İşte onlara sopa vurun" demiştir.[431] İbn Ebî Hâtim bunu zikrettikten sonra, "Bu münker bir rivayettir" demiştir. Ben derim ki: Senedinde zayıflık ve adı anılmamış bir râvi vardır. Böylesi bir hadis hüccet olamaz. Kâsım ve Sâlim de, "Onun muhsanlığı Müslüman ve iffetli olmasıdır" demişlerdir.

Diğer görüşe göre kasıt evlendirilmeleridir. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime, Tâvûs, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Katâde ve başkalarının görüşüdür. Ebû Ali Taberî de Hakem b. Abdulhakem'in rivayetine dayanarak el-İzah isimli kitabında İmam Şâfiî'ye isnad etmiştir. Leys b. Ebî Süleym, Mücâhid'den şöyle nakleder: Cariyenin muhsanlığı hür biriyle, kölenin muhsanlığı ise hür bir kadınla evlenmesidir. İbn Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivayet etmiştir. Bu ikisini İmam Taberî, tefsirinde rivayet etmiş ve bunu İbn Ebî Hâtim Şa'bî ile İbrâhim en-Nehaî'den naklet-miştir.

Bazıları ise iki kıraate göre mânânın farklı olduğunu söylemiş ve şöyle demişlerdir: "Uhsinne" kıraatine göre mânâ evlenmesi, "ahsanne" kıraatine göre ise Müslüman olmasıdır. Taberî de tefsirinde bu görüşü tercih etmiş ve onaylayıp desteklemiştir. Allah daha iyi bilir ya, en kuvvetli gözüken mânâ

431 Senedinde Câbir b. Yezîd el-Cu'fi vardır ki onu cumhur zayıf saymış, İmam Ebû Hanîfe de yalancılıkla suçlamıştır.

Scanned with CamScanner

ihsan'dan kastın evlenmek olduğudur. Çünkü cümlenin akışı buna delalet etmektedir. Zîra, yüce Allah öncesinde, "*Sizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın*" buyurmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Âyetin tamamı mü'min genç kızlar hakkındadır ve dolayısıyla mânâ İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkalarının söyledikleri gibi "cariyeler evlendikten sonra..." olur.

Cumhurun görüşüne göre her iki görüş de problem teşkil etmektedir. Çünkü cumhur, cariye zina yaptığında Müslüman veya kâfir olsun, evli veya bekâr olsun, her hâlükârda elli değnek vurulacağını söylemiştir. Oysa âyetteki kayıt göz önünde tutulduğunda muhsan olmayan cariyeye zina ettiğinde had cezası uygulamamak gerekir.

Buna âlimlerin cevabı farklı şekillerde olmuştur. Cumhur şöyle demiştir: Şüphesiz sözlü olarak ifade edilen mânâ (mantuk), sözlü olmayıp ondan çıkarılmaya çalışılan mânâdan (mefhum) önde gelir. Biz de tüm cariyelere had cezası uygulanacağına dair genel ifade içeren hadisleri bu âyetten çıkarılan mânânın önüne geçirdik.

[1882] O hadislerden biri Müslim'in Sahîh'inde Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayettir: "Ey insanlar, evli olsun veya olmasınlar cariyelerinizin hepsine had cezası uygulayın. Çünkü cariyesi zina edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) had cezası uygulamam için bana emir vermişti. Henüz nifastan çıkmadığından onu sopaladığımda öldürmekten korktum ve bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyledim. "*İyi yaptın. Nifastan çıkıp normale dönene kadar ona dokunma*" buyurdu.[432] Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah babası dışında birilerinden yaptığı rivayette de şöyle geçmektedir: "*Nifastan çıkınca ona elli sopa vur*" buyurdu.[433]

[1883] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "*Sizden birinin cariyesi zina eder ve zina ettiği ortaya çıkarsa ona sopa vursun ve azarlamasın. İkinci defa zina ederse yine sopa vursun ve azarlamasın. Sonra üçüncü defa zina eder ve zina ettiği belli olursa onu kıldan bir bağ karşılığında olsa bile sat*

432 Müslim, 1705; Tirmizî, 1441; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 7239; Ahmed b. Hanbel, 1/89.
433 Bunu Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Zevâidu's-Sünen'de (1/136, hadis no: 1146) rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

sın." Müslim'in rivayetinde, *"Üçüncü defa zina ederse dördüncüsünde onu satsın."*[434] buyurmuştur. İmam Mâlik, Abdullah b. Ayyaş'tan şöyle rivayet eder: Ömer b. Hattab (radıyallâhu anh) bana Kureyşli genç bir kız hakkında emir verdi de emirlik cariyelerinden bazı cariyelere ellişer değnek vurduk.[435]

İkinci Cevap: Evli olmayan cariyeye zina ettiğinde had cezası uygulanmayacağı, te'dip maksatlı bir ceza verileceği görüşünde olanlara aittir. Bu, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da rivayet edilmiştir. Tâvûs, Said b. Cübeyr, Ebû Ubeyd Kâsım b. Selam, bir rivayette Dâvûd-u Zahirî bu görüştedir. Onların dayanağı, âyetteki kayıttan çıkarılan mânâdır. Bu bir "mefhum-u şart" olup çoğunluğa göre hüccettir. Dolayısıyla bunlara göre âyetteki umumi mânânın önünde tutulur.

[1884] Bunlar ayrıca Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ile Zeyd b. Halid (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen şu hadisi delil getirmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e evli olmayan cariyenin zina etmesi soruldu; *"Zina ederse ona değnek vurun. Tekrar zina ederse yine vurun. Sonra ise bir ip mukabilinde de olsa satın."*[436] buyurdu. Bunu Buhârî ile Müslim Sahih'lerinde rivayet etmişlerdir. Müslim'in rivayetinde, "İbn Şihab, 'Dafir, ip demektir' dedi" ifadesi yer almaktadır. Bunlar şöyle demişlerdir: Bu hadiste, evliler hakkında belirtildiği gibi, Kur'ân'da evli cariyelerin cezasının diğer kadınların cezasının yarısı olduğu belirtildiği gibi belli bir miktar zikredilmemiştir. Böylece âyetle hadisin birlikte ele alınması şart olmuştur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1885] Bundan daha açığı Said b. Mansur'un İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayettir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhsan olmadıkça -yani evlenmedikçe- hiçbir cariyeye ceza verilmez. Bir kocayla evlenip muhsan olursa ona diğer muhsan kadınların cezasının yarısı verilir."*[437] Bunu İbn Huzeyme de merfû olarak rivayet etmiş ve "fa-

434 Buhârî, 2152; Müslim, 1703; Ebû Dâvûd, 4470.

435 Beyhakî (8/242) rivayet etmiştir. Bu senedi kuvvetli mevkuf bir rivâyettir.

436 Buhârî, 2153; Müslim, 1704; Ebû Dâvûd, 4469; Ahmed b. Hanbel, 4/117; İbn Hibbân, 4444; Beyhakî, 8/242.

437 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (481, 482) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (6/270, hadis no: 10624) şöyle demiştir: Taberânî iki senetle rivayet etmiştir. Onlardan birinin Abdullah b. İmran dışındaki râvileri Buhârî'nin râvîleridir. Abdullah b. İmran ise sikadır. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî'de (12/161) şöyle demiştir: Senedi hasendir. Fakat merfû veya mevkuf olduğu hususunda

Scanned with CamScanner

kat merfû rivayeti hatadır. Bilakis bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözüdür." demiştir. Bunu Beyhakî de Abdullah b. İmran'dan da rivayet etmiş ve İbn Huzeyme'nin söylediklerinin benzerini söylemiştir.

Bu görüştekiler şöyle demişlerdir: Hz. Ali ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) hadiseleri ise belli durumlar hakkındadır (ve onlarda özel haller olup ona binaen istisnai hüküm verilmiş olması mümkündür). Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisine ise birkaç yönden cevap verilir. Bir: İkisi arasındaki çelişkiyi gidermek için Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisindeki cariyeden "evli cariye" kastedildiğini söyleriz. İki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisindeki "ona had cezası versin" ifadesi bazı râvilerin rivayetlerinde yoktur. Bunun delili ise şudur ki o aynı zamanda üçüncü cevaptır: Bu iki sahabenin rivayetiyle, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisi ise bir sahabinin rivayetiyle gelmiş bir hadistir. İki sahabiden rivayet edilen hadis bir sahabiden rivayet edilen hadisin önünde tutulmaya daha layıktır.

[1886] Yine Nesâî, Müslim'in koşullarını taşıyan bir senetle Abbad b. Temim'den o da Bedir'e iştirak edenlerden olan amcasından şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cariye zina ettiğinde ona değnek vurun. Sonra tekrar zina ederse yine vurun. Sonra tekrar zina ederse yine vurun. Sonra zina ederse bir ip mukabilinde de olsa satın."*[438]

Dört: Râvilerden bazılarının hadisteki "celd" (sopa vurma) yerine "had" demiş olması mümkündür. Çünkü, ceza sopa atma olunca onun had cezası olduğunu düşünerek had cezası demiş olabilir. Veya "had" te'dip cezası mânâsında kullanılmış olabilir. Zina eden bir hastaya yüz küçük dallı bir sopayla bir defa vurmaya "had" ifadesi kullanıldığı gibi, veya İmam Ahmed b. Hanbel ve seleften bazılarına göre karısının izniyle karısının cariyesiyle zina edene yüz sopa atılmasına, te'dip ve ta'zir cezası olmasına rağmen "had cezası" denildiği gibi, burada da te'dip cezası için had ifadesi kullanılmış olabilir. Oysa hakiki had cezası bekara yüz sopa vurmak, evli zani veya lutilik yapanı taşlayarak öldürmektir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Nitekim İbn Mâce ile Taberî -tefsirinde- Said b. Cübeyr'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Evli

ihtilaf edilmiştir ve tercihe en şayanı mevkuf olduğudur. Huzeyme ve başkaları bunu kesin bir dille söylemişlerdir. Beyhakî de (8/243) sahih senetlerle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, onun sözü olarak rivayet etmiştir.

438 Nesâî, Sünen-i Kübrâ (7238). Konuyla ilgili başka hadisler vardır.

Scanned with CamScanner

olmadıkça zina ettiğinde cariyeye vurulmaz." Bu ondan sahih senetle gelen bir sözdür. O ne had ne başka hiçbir ceza verilmeyeceğini kastetmişse bu çok sıradışı bir görüştür. Sanki hadis kendisine ulaşmamış ve bunu âyetin mefhum-u muhalifinden almıştır. Ama kastı had cezasının verilmeyip te'dip ve ta'zir olarak cezalandırılması ise bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve bunda ona tâbi olanların görüşü gibidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Üçüncü Cevap: Âyet-i kerime evli cariyeye hür kadının yarısı kadar ceza verileceğine delalet etmektedir. Evli değilse Kur'ân ve Sünnet'teki genel ifadeler yüz değnek vurmada onu da kapsamaktadır. Buna örnek *"Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun."* (Nûr, 2) âyetidir.

[1887] Ubâde b. Sâmit'ten gelen şu hadis-i şerifte de bu tür genel ifadeler vardır: *"Zina cezasının hükmünü benden alın, onu benden alın! Allah (c.c) o kadınlara bir yol verdi. Bekârın bekârla zina etmesinin cezası yüz değnek ve bir yıl sürgün edilmek, evlinin evli ile zinasının cezası ise yüz değnek ve taşlanarak öldürülmektir."*[439] Bu hadis Sahih-i Müslim'de geçmektedir ve benzer birçok hadis vardır. Dâvûd-u Zâhirî'den rivayet edilen meşhur görüş de böyle olup bu son derece zayıftır. Çünkü yüce Allah evli cariyelere hür kadınların cezasının yarısı olan 50 sopayı emrederken nasıl olur da bekârlarınki daha ağır olur? Şeriatın bundaki kaidesi bunun aksidir. İşte sahabeler Şeriat-ı Muhammed'in sahibi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, evlenmemiş bir cariyenin hükmünü sorduklarında, "Ona sopa vurun" diye cevap vermiş, yüz dememiştir. Onun hükmü Dâvûd-u Zahirî'nin söylediği gibi olsaydı bunu onlara açıklaması gerekirdi. Çünkü sahabeler bunu asıl, evli cariyelere yüz değnek cezası açıklanmadığından dolayı sormuşlardır. Yoksa onların "evli olmayan" demelerinin ne mânâsı vardır? Çünkü âyet nazil olmasaydı ikisi arasında bir fark bulunmayacaktı. Fakat onlar iki hükümden birini bilince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e diğerini sordular, o da (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara onu bildirdi.

[1888] Nitekim Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadise göre sahabeler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e o'na salât getirmeyi sorduklarında o (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Selâm bildiğiniz gibidir"* buyurdu. Bir rivayette ise şöyle geçmektedir: Yüce Allah'ın, *"Ey mü'minler! Siz de ona salâvat getirin*

439 Nisâ sûresi 15. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

ve tam bir teslimiyetle selâm verin." (Ahzâb, 56) buyruğu nazil olunca sahabeler, "Biz sana Selâm'ı biliyoruz. Ama sana salâtı nasıl söyleyeceğiz...?" diye sordular. Bu hadisteki soru da böyledir.

Âyetin mefhumuna dördüncü cevap: Bu da Ebû Sevr'e aittir. Çünkü onun görüşü Dâvûd-u Zahirî'ninkinden birçok yönden daha sıra dışıdır. Zîra, o şöyle der: Cariye evlenip muhsan olursa zina yaptığında evli ve hür kadınların cezası olan recmin yarısını hak eder. Recm'in yarısı olmadığına göre zina ettiğinde evli cariyenin de recmle öldürülmesi gerekir. Evlenmeden önce zina ederse o durumda elli sopa vurulur. Ebû Sevr âyeti yanlış anlamış ve meselede cumhura muhalefet etmiştir. Hatta Ebû Abdullah eş-Şâfiî (rh.a) der ki: Hiçbir köle ve cariyeyeye recm cezası uygulanmayacağı hususunda Müslümanlar arasında hiçbir ihtilaf yoktur. Çünkü âyet, cariyelere evlilerin cezasının yarısının verileceğine delalet etmektedir. "el-Muhsanat" (evli kadınlar)'taki el tarif takısı ahdî (belli bir muhsanât'a delalet eden) olup, kasıt, âyetin başındaki, *"Sizden, imanlı hür kadınlarla (muhsanat) evlenmeye gücü yetmeyen kimse"* ifadesinde geçen "muhsanat"tır. Orada kastedilen muhsanat ise evli olup olmamalarına bakmaksızın sadece hür kadınlardır. Daha sonraki, *"hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır)"* ifadesi ise kastedilen cezanın yarıya bölünebilir bir ceza olan sopa vurmak olduğuna, recm olmadığına delalet etmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1889] Sonra, İmam Ahmed, Ebû Sevr'in görüşüne cevap olarak Hasan b. Sa'd'ın, babasından yaptığı şu rivayeti zikretmiştir: Safiyye ile Yuhannes ganimetten elde geçirilen cariyelerdendi. Safiyye ganimetten bir adamla zina etti ve ondan bir oğlu oldu. Adam çocuğunu almak istemesi üzerine birlikte Hz. Osman (radıyallâhu anh)'a giderek dâvalaştılar. Hz. Osman (radıyallâhu anh) onları Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a gönderdi. Ali (radıyallâhu anh) şöyle dedi: "Onlar hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmüyle hükmediyorum: Çocuk yatak sahibinindir ve zina eden mahrumdur." Sonra onlara ellişer değnek vurdu.[440]

440 Ahmed (1/104) rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (5/13): Senedinde bir müdellis olan Haccac b. Ertah vardır. Diğer râvileri ise sikadır, demiştir. Hadisteki "Çocuk yatak sahibinindir ve zina eden mahrumdur" cümlesinin birçok şahidi bulunup onlardan biri Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği, Buhârî (6750) ve Müslim'de (1457) yer alan hadistir.

Scanned with CamScanner

Şöyle de denilmiştir: Âyetin mefhumunda en yüksekten bahsedilerek en alta delalet edilmek istenmiştir. Mânâ şöyledir: Evli bile olsalar cariyelerin cezası, hür kadınların had cezasının yarısıdır. Evli olsun veya olmasınlar onlara hiçbir şekilde recm cezası verilmeyip, sünnet gereği iki durumda da sopa cezası verilir. Bunu "İfsah" yazarı söylemiş ve İbn Abdulhakem'in nakline göre İmam Şâfiî'ye nispet etmiştir. Bunu ondan Beyhakî de es-Sünen-ü Ve'l-Âsâr kitabında nakletmiştir. Bu, âyetin lafzından uzak bir mânâdır. Çünkü biz had cezasının yarıya indirileceğini başka bir yerden değil sadece bu âyetten öğrendik. Öyle iken cezanın yarıya indirileceğini başka nereden bilebiliriz?

Şöyle de denilmiştir: Bilakis âyette ifade edilen şudur: Cariyenin evli olması durumunda ona cezayı sadece halife uygular. Bu durumda efendisinin ona had cezası vermesi caiz değildir. Ki bu İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür. Evli değilse efendinin ceza verme hakkı vardır. Her iki durumda da cezası hür kadınınkinin yarısıdır. Bu da isabetli olmaktan uzak bir görüştür. Çünkü âyetin lafzında buna delalet eden hiçbir şey yoktur. Bu âyet olmasaydı cariyelerin cezalarının yarı olacağını bilemezdik ve onlar zinanın had cezası olan âyetteki yüz değnek ile delilde sabit olduğu gibi recm cezasının genel kapsamında yer almaları vacip olurdu. Daha önce geçtiği üzere Hz. Ali (radıyallâhu anh) da, "Ey insanlar! Evli olan veya olmayan tüm cariyelerinize had cezası verin" demiştir. Geçen hadislerin genel ifadelerinde de evli ile evli olmayan arasında bir ayrım yoktur.

[1890] Cumhurun delil gösterdiği Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisi de buna delildir: *"Sizden birinin cariyesi zina eder ve zinası ortaya çıkarsa ona had cezası uygulasın ve onu azarlamasın."*[441]

Âyeti özetleyecek olursak; cariyenin zina etmesi hususunda bazı görüşler vardır.

Birinci Görüş: Evli olsun veya olmasın elli sopa vurulur. Sürgün edilip edilmeyeceğinde birkaç görüş vardır: a. Sürgün edilir. b. Sürgün edilmez. c. Hür kadın bir yıl sürgün edildiği gibi bu da yarım yıl sürgün edilir. Bu görüşler Şâfiî mezhebindedir. Ebû Hanîfe'ye göre ise had cezasının bir parçası olmayıp sadece ta'zir olarak verilen bir cezadır. Yöneticinin görüşüne bağlı olup dilerse erkek ve kadınlara yapar, dilerse yapmaz. İmam Mâlik'e göre ise

441 1883. nolu hadis olarak daha önce

Scanned with CamScanner

sürgün cezası sadece erkeklere uygulanır. Bu kadınlara uygulanmaz. Çünkü bu, sürgün edileni koruma maksadına aykırıdır. Sürgünle alakalı varit olan hadisler de kadın değil erkekler hakkındadır.

[1891] İmam Buhârî'nin Ubâde[442] ile Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evli değilken zina eden kimse hakkında bir yıl sürgün ve had cezası (100 değnek) ile hükmetti"[443] hadisi (ifadedeki umumilik) ise mânâ ve hikmetle tahsis edilir. Yani, sürgünden kasıt zina eden kimseyi (zina ortamından uzak tutarak) korumaktır. Kadınlarda ise böyle bir durum yoktur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İkinci Görüş: Cariye zina ettiğinde evli ise elli değnek vurulur, sayısı belli olmayan bir ta'zir cezası olarak da dövülür. Evli değilse -daha önce geçen Taberî'nin Said b. Cübeyr'den rivayetindeki gibi- vurulmaz. Eğer sürgün de edileceğini söylüyorsa te'vil sonucu ayrı bir görüş olur. Öyle değilse o da ikinci görüş gibidir.

Üç: Evliyse yüz, bekârsa elli sopa vurulur. Dâvûd-u Zahirî'den meşhur rivayet olan bu görüş en zayıfıdır.

Dört: Evli değilse elli sopa vurulur, evliyse recmedilir. Bu görüş de zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

(Tekrar âyetin tefsirine dönecek olursak;) *"Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir."* Yani, cariyelerle evlenmek zikredilen şartlarda sadece, zinaya düşmekten korkan, cinsel ilişkiye girmemek için sabretmekte güçlük çeken, bu sebeplerden dolayı günaha giren kimseler hakkındadır. Bu durumda onun cariyeyle evlenmesi caizdir. Fakat onunla evlenmeyi bırakır ve zinaya düşmemek için büyük gayret sarf ederse bu onun için daha hayırlıdır. Çünkü onunla evlendiğinde doğan çocuklar cariyenin efendisinin köleleri olurlar. Fakat kocası Arapsa İmam Şâfiî'nin ilk mezhebine göre çocukları köle olmazlar. O yüzden yüce Allah *"Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir"* buyurmuştur. Cumhur-u ulema cariyelerle evlenmenin ancak hür adamın kadınlarla evlenme gücünün olmaması ve zinaya düşmekten korkması şartıyla caiz olduğuna bu âyeti delil gösterirler. Çünkü onlarla evlenmekte adamın çocukla-

442 Ubâde hadisi 15. âyetin tefsirinde geçti.
443 Buhârî (6833) tahric etmiştir.

Scanned with CamScanner

rının köle olması, hür kadınları bırakıp daha düşük özelliklere sahip kadınlarla evlenmek gibi etme gibi zararlar vardır. Ancak Ebû Hanîfe ile arkadaşları bu iki hususun şart koşulması konusunda cumhura muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Adam hür bir kadınla evli değilken, hür kadınla evlenebilme maddi imkânına sahip olsun veya olmasın, zinadan korksun veya korkmasın mü'min cariye ve Ehl-i kitap'tan bir kadınla evlenebilir. Onların bu konudaki delilleri Allah'ın (c.c), *"Mü'min kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da... size helâldir"* (Mâide, 5) âyetidir. Zîra, "İffetli kadınlar" ifadesi hür kadınları ve cariyeleri kapsamaktadır. Genel olan bu âyet aynı zamanda cumhurun söylediğine de kuvvetli şekilde delalet etmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Allah Kulları İçin İyilik Diler:

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾ وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

26. Allah size (bilmediklerinizi) açıklamak, sizi sizden önceki (iyi) lerin yollarına iletmek ve sizi bağışlamak istiyor. Allah hakkıyle bilicidir, yegâne hikmet sahibidir.

27. Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine (kötü arzularına) uyanlar ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.

28. Allah yükünüzü hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle diyor: Ey mü'minler! Allah size, bu ve başka sûrelerde bildirilen size haram ve helâl kıldığı şeyleri açıklamak, *"Sizi sizden öncekilerin yollarına iletmek"*, yani beğendiği ve hoşnut olduğu şer'i kurallarına uymada onların güzel yollarına iletmek *"ve sizi"*, yani işlediğiniz günah ve haramları *"bağışlamak istiyor. Allah"* şeriatı, kaderi, fiilleri ve sözlerinde *"hakkıyle bilicidir, yegâne hikmet sahibidir."*

Scanned with CamScanner

"Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine (kötü arzularına) uyanlar", yani şeytanın izinden giden Yahudi, Hıristiyan ve zinakârlar *"ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler."* Yani haktan bâtıla sapmanızı isterler.

"Allah" şeriatı, emirleri, yasakları ve de sizin için belirlediği kaderinde *"yükünüzü hafifletmek ister."* O yüzden Mücâhid ve başkalarının söylediği gibi cariyelerle evlenmeyi bazı koşullarıyla mübah kılmıştır. *"Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."* İnsanın kendisi zayıf, irade ve azmi zayıf olduğundan ona kolaylık sağlamak uygun düşmüştür. İbn Ebî Hâtim, Tâvûs'ten şöyle nakleder: *"Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."* Yani onun kadınlar konusunda zaafı vardır. Vekî' der ki: Kadınların yanında aklı başından gider.

[1892] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Miraç gecesi Sidre-i Münteha'dan dönerken Hz. Mûsâ (a.s) O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Allah size neyi farz kıldı?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bir gün bir gece boyunca elli namaz kılmayı"* dedi. Mûsâ (a.s), "Rabbine dön de O'ndan hafifletmesini dile! Çünkü ümmetinin buna gücü yetmez. Zîra, ben senden önce insanları bundan daha azıyla denedim de yapamadılar. Senin ümmetin ise kulak, göz ve kalp bakımından daha zayıftırlar" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geri döndü ve namazdan on vakit indirildi. Sonra namaz vakitlerinin sayısı beşe inene kadar gidip gelmeye devam etti..."[444]

Başkalarının Malını Haksız Yollarla Yemek:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوٓا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّآ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

29. Ey iman edenler! Mallarınızı, aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret yolu hariç, bâtıl yollarla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Çünkü Allah size karşı çok merhametlidir.

444 Hadis inşaallah İsra sûresinde gelecek.

Scanned with CamScanner

30. Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu yaparsa, (bilsin ki) onu ateşe koyacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.

31. Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarını, birbirlerinin mallarını haksız yollarla yemekten men ediyor. Yani, meşru olmayan faiz ve kumar gibi yollarla ele geçirmeyi yasaklıyor. Görünüşte şeriata uygun gibi gözükse de, Allah'ın yapanın hile yoluyla faiz yemeyi kastettiğini bildiği şeyler de bu mânâdadır. İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam bir elbise satın alır da, "Eğer memnun kalırsam alır, kalmazsam bir dirhem ekleyerek iade ederim" derse, işte Allah'ın, *'Ey iman edenler! Mallarınızı, aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret yolu hariç, bâtıl yollarla yemeyin'* diye bahsettiği budur." İbn Ebî Hâtim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu âyet muhkemdir. Neshedilmemiştir ve kıyâmete kadar da neshedilmeyecektir. Ali b. Ebî Talha İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yüce Allah, *"Ey iman edenler! Mallarınızı, aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret yolu hariç, bâtıl yollarla yemeyin"* âyetini nazil edince Müslümanlar, "Allah bizleri birbirimizin malını bâtıl yollarla elde etmekten sakındırıyor. Yiyecek de en değerli maldır. Öyleyse bizden kimsenin diğerinin yanında bir şey yemesi helâl olmaz. Peki insanlar ne yapsınlar?" dediler. Bunun üzerine yüce Allah *"Âmâya güçlük yoktur...Sizin için de, gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden... yemenizde bir sakınca yoktur..."* (Nûr, 61) âyetini nazil etti. Katâde de böyle demiştir. "أن تكون تجارة" ibaresindeki ticaretin sonu hem üstün (ticaraten) hem de ötre[445] (ticaratun) okunmuştur. Bu munkatı' istisnadır. Sanki şöyle denmektedir: Para kazanmak için haram vesilelere baş vurmayın. Satıcı ile müşteri arasında karşılıklı rızaya dayalı meşru ticaretlerde bir sakınca yoktur. Öyleyse bu şekilde ticaretler yapın ve para kazanmak için vesilelere başvurun. Şu âyetlerde de bu tür istisna vardır: *"Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin, fakat haklı yere öldürebilirsiniz."* (En'âm, 151) *"Orada ölümü tatmazlar, fakat ilk ölümü tadarlar"* (Duhân, 56) İmam Şâfiî alım-satımın ancak sözlü ifadelerle geçerli olacağına bu âyeti delil

445 Ötre (merfû) kıraatte; "tekune" fiili "olmak" mânâsında tam fiil, "ticaratun" da onun failidir.

Scanned with CamScanner

getirmiştir. Çünkü söz karşılıklı rızaya açık ve kesin biçimde delalet ederken, konuşma olmadan yapılan alıp vermelerde (muâtah) ise karşılıklı rıza yoktur. Cumhur, Ebû Hanîfe, Ahmed b. Hanbel ve bunların takipçisi âlimler ise bu konuda muhalefet ederek sözlerin karşılıklı rızaya delalet ettiği gibi fiillerin de rızaya kesin bir şekilde delalet edeceğini düşünerek muâtah alım satımının sahih olduğunu söylemişlerdir. Onlardan bazıları ise; değeri düşük mallarda ve insanlar arasında alım-satım diye kabul edilen şeylerde olur, demişlerdir. Bu, mezhep muhakkiklerince riayet edilmesi gereken bir ihtiyat olarak görülmüştür. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Mücâhid der ki: Âyetteki ticaretten kasıt alım-satım yapmak veya birinin diğerine hediye vermesidir. Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir.

[1893] Taberî sonra Meymun b. Mihran'dan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Alım-satım karşılıklı rızayla olur. Muhayyerlik akitten sonradır. Hiçbir Müslüman'ın bir Müslüman'ı aldatması helâl değildir."*[446] Bu mürsel bir hadistir.

Her birine tanınan akit meclisinde iken vazgeçme hakkı (hıyaru'l-meclis) karşılıklı rızayı tamamlayıcı unsurlardandır.

[1894] Nitekim Buhârî ve Müslim'de geçtiği üzere Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Alıcı ve satıcı birbirlerinden ayrılmadıkları sürece akitten vazgeçme hakkına sahiptirler"* buyurmuştur. Diğer rivayetteki ifade şöyledir: *"İki adam birbirleriyle alış-veriş yaptıklarında birbirlerinden ayrılmadıkça akdi feshetmede serbesttirler."*[447] İmam Ahmed, İmam Şâfiî, bunların takipçisi âlimler ile selef ve halefin büyük çoğunluğu da bu hadisin gerektirdiği şekilde hüküm vermişlerdir.

Karşılıklı rızayı tamamlayıcı unsurlardan biri de akitte, üç gün sonrasına kadar akitten dönme hakkını zikretmesi (Hıyar-ı şart)tır. Bu, duruma göre değişir ve İmam Mâlik'ten gelen sahih senette ifade edildiği gibi köylerde bir yıl ve civarına kadar bile olabilir. Onlar muatah alım-satımının her durumda helâl olduğunu söylemişlerdir ki, bu İmam Şâfiî'nin bir kavlidir. Bazıları ise, "Muatah değeri düşük mallarda ve insanların alım-satım saydıkları şekillerde caizdir" demişlerdir ki bu Şâfiî fukahasından bazılarının tercihidir.

446 Mürseldir. Taberî rivayet etmiştir.

447 Buhârî, 2107; Müslim, 1531; Ebû Dâvûd, 3455; Nesâî, 7/249; Ahmed b. Hanbel, 2/73; İbn Hibbân, 4912; Beyhakî, 5/269. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

Kendinizi Öldürmeyin:

Yüce Allah daha sonra, *"Ve kendinizi öldürmeyin"* buyurmuştur. Yani, Allah'ın haramlarını işlemek, O'na karşı isyan olacak fiilleri irtikâp etmek ve birbirinizin mallarını haksız yollarla yemek sûretiyle kendinizi öldürmeyin, mahvetmeyin. *"Şüphesiz Allah"* verdiği emir ve yasaklarında *"size çok merhametlidir."*

[1895] İmam Ahmed'in Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zatu's-Selasil gazasına beni (emir olarak) göndermişti. Bu yolculukta çok soğuk bir gecede ihtilam oldum. Guslettiğim taktirde ölmekten korktumdan teyemmüm yapıp, sonra arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiğimizde arkadaşlar bunu O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlattılar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Amr! Arkadaşlarına cünüp halinde namaz mı kıldırdın?"* dedi. Ben de yüce Allah'ın, *"Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size çok merhametlidir"* buyruğunu okudum ve "Onun için teyemmüm yapıp sonra namaz kıldırdım" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü ve hiçbir şey söylemedi.[448] Bunu Ebû Dâvûd da yakın bir lafızla rivayet etmiştir.

[1896] İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh) bir kez cünüp haliyle insanlara namaz kıldırdı. İnsanlar Medine'ye geldiklerinde bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlattılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çağırttı ve bu meseleyi sordu. Amr (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! Soğuğun beni öldürmesinden korktum. Oysa Allah, *'Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size çok merhametlidir'* buyuruyor" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu.[449]

[1897] İbn Merdûyeh daha sonra bu âyette Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisini zik-

448 Hasendir. Buhârî muallak olarak ve temriz sigasıyla (1/454) rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd (334), Ahmed (4/203), Beyhakî (1/225) ve Hâkim (1/177) muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. İbn Hacer, Fethu'l-Barî'de (1/454) şöyle der: Buhârî bunu kısa olarak zikrettiğinden muallak olarak ve temriz sigasıyla rivayet etmiştir. Zeylai, Nasbu'r-Râye'de (1/157) Nevevî'den şu sözünü nakleder: "Hülasa, bu hadis hasen ve sahihtir."

449 Bunun senedindeki Yusuf b. Halid es-Semti çok zayıftır. Fakat birçok tarikiyle daha önce geçti. Hadis kuvvetlidir.

Scanned with CamScanner

retmiştir: *"Kim kendisini bir demirle öldürürse kıyâmet günü sonsuza dek cehennem'de karnına demirle vuracaktır. Kim kendisini zehirle öldürürse sonsuza dek cehennem ateşinde onu içecektir. Kim kendisini bir dağdan atıp öldürürse, cehennem ateşinde sonsuza dek kendisini dağın tepesinden atacaktır."*[450] Bu hadis Buhârî ve Müslim'de de vardır. Bunu ayrıca Ebû Zenad, A'rac'ın Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onun da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den benzer lafızla rivayet etmiştir.

[1898] Ebû Kılabe, Sabit b. Dahhâk (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim kendisini bir şeyle öldürürse kıyâmet gününe kadar onunla azap edilir."*[451] Bunu Kütüb-i Sitte sahipleri kitaplarında Ebû Kılabe'den rivayet etmişlerdir.

[1899] Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de Cündüb b. Abdullah el-Beceli'den yapılan rivayette Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Sizden öncekilerden birinde yara vardı. Eline bir bıçak alıp onu kesti. Allah (c.c), 'Kulum benden önce davrandı. Ben de ona cenneti haram kılıyorum' buyurdu."*[452] Bu yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu yaparsa"* Yani, kim haddi aşarak ve zulmederek Allah'ın nehyettiği şeyi yaparsa. Yani, haram olduğunu bilerek cür'etkârca ve pervasızca işlerse. *"Onu ateşe koyacağız."* Bu büyük bir tehdit ve vurgulu bir gözdağıdır. Şuuru yerinde iken işiten her akıl ve idrak sahibi bundan sakınsın.

"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız." Yani, sizi nehyetmiş olduğum büyük günahlardan sakınırsanız ve uzak durursanız küçük günahlarınızı örtüp sizi cennet'e koyarız. O yüzden yüce Allah, *"Ve sizi şerefli bir yere sokarız"* buyurmuştur.

Hâfız Ebû Bekir el-Bezzâr, Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Bize Rabbimizden gelenler arasında tüm malımızı ve ailemizi feda etsek az gelecek nimet olarak yüce Allah'ın, *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan*

450 Buhârî, 578; Müslim, 109; Ebû Dâvûd, 3782; Tirmizî, 2943; İbn Mâce, 3460; Nesâî, 664; Ahmed b. Hanbel, 2/254.

451 Buhârî, 1363; Müslim, 110; Ebû Dâvûd, 3257; Tirmizî, 1543; Nesâî, 7/19; İbn Mâce, 2098; Ahmed b. Hanbel, 4/33; İbn Hibbân, 4366.

452 Buhârî, 1364; Müslim, 113; İbn Hibbân, 5988; Beyhakî, 8/24.

Scanned with CamScanner

kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız" buyruğu gibisini görmedik.

Bu âyetle ilgili bir takım hadisler varit olmuştur. Şimdi onlardan bazılarını zikredelim:

Büyük Günahlar:

[1900] İmam Ahmed, Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana, *"Cuma (sözlük mânâsı bir araya gelmek, toplanmak) günü nedir, biliyor musun?"* diye sordu. "O, Allah'ın atanızı (eşi Havva ile) buluşturup birleştirdiği gündür" dedim. Buyurdu ki: *"Fakat ben Cuma gününün ne olduğunu biliyorum. Adam güzelce temizlenir, sonra Cuma namazına gelir ve imam selâm verene kadar konuşmazsa, helâk edici günahlardan kaçınmışsa bu, onunla önceki Cuma arasında işlediği günahlara keffaret olur."*[453] İmam Buhârî de başka bir tarikle Selman-ı Farisi'den benzer bir lafızla rivayet etmiştir.

[1901] Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ile Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bize verdiği hutbede üç defa, *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki..."* dedikten sonra ağlamaya başladı. Bizden de herkes ağlıyordu. Neye yemin ettiğini bilmiyorduk. Sonra başını sevinçle kaldırdı. Bu bizim için kırmızı develerden daha değerliydi. Şöyle buyurdu: *"Hangi kul beş vakit namazı kılar, Ramazan orucunu tutar, zekâtı verir ve büyük günahlardan kaçınırsa ona cennetin kapıları açılır ve kendisine "Selâmetle gir" denilir."*[454] Bunu Nesâî ve Hâkim, Leys b. Sa'd'ın nakliyle böyle rivayet etmişlerdir. Ayrıca Hâkim ile İbn Hibbân -Sahih'inde- Abdullah b. Vehb'in Amr b. Haris'ten, onun da Said b. Ebî Hilal'den bu şekildeki nakliyle rivayet etmişlerdir. Hâkim sonra, "Tahric etmemiş olsalar da bu, Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun sahih bir hadistir" demiştir.

---

453 Hasendir. Ahmed b. Hanbel, 5/539; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 6089. Bunu Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (2/174) rivayet etmiş ve "Bunu Taberânî rivayet etmiştir. Senedi hasendir." Demiştir. Bunu Buhârî (910) ile Nesâî de (3/104) benzer lafızla rivayet etmiştir.

454 Nesâî, 5/8; Taberî, 9186; İbn Hibbân, 1748; Beyhakî, 10/187. Senedindeki Atvarilerin azatlı kölesi Suheyb'i İmam Buhârî "Tarih"inde zikretmiş, hakkında cerh veya tadil türünden hiçbir şey söylememiştir. İbn Ebî Hâtim "İlel"inde (4/444), İbn Hibbân da Sikawt kitabında zikretmiştir. Diğer râvileri sikadır.

Scanned with CamScanner

[1902] Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan naklettiklerine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Helâk edici yedi günahtan kaçının"* buyurdu. O'na, "Ya Rasûlallah! Onlar nelerdir?" diye soruldu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'a eş koşmak, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak, sihir yapmak, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmanla karşılaşıldığında firar etmek ve mü'min, kötülüklerden bihaber ve masum kadınlara iftirada bulunmak"* buyurdu.[455]

[1903] İbn Ebî Hâtim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Büyük günahlar yedi tanedir. İlki Allah'a eş koşmaktır ve sonra şunlar gelir: Haksız yere insan öldürmek, faiz yemek, yetimin büyüyene kadar malını yemek, cihaddan kaçmak, namuslu kadınlara iftira atmak ve hicretten sonra tekrar bedeviliğe dönmek."*[456] Büyük günahların yedi olarak bildirilmesi, mefhum-i lakabı[457] hüccet kabul edenler dışındakilerce, başka şeylerin de büyük günah olmasına engel değildir. Mefhum-i Lakap ise alamet ve işaret olmadığında, özellikle de mefhumun geçerli olmadığına delalet eden lafzi deliller varken delil değildir. Nitekim biz, bu yedi dışında başka büyük günahların bulunduğuna dair hadisleri birazdan zikredeceğiz

[1904] Bunlardan biri Hâkim'in Müstedrek'inde bir sahabi olan Umeyr b. Katâde'den yaptığı şu rivayettir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Veda Hutbesinde şöyle buyurdu: *"İyi bilin ki, Allah'ın dostları namaz kılan kimselerdir. Her kim Allah'ın kendisine farz kıldığı beş vakit namazı kılar, Ramazan orucunu sevabını Allah'tan umarak tutar, onun üzerinde bir görev olduğuna inanır, malının zekâtını sevabını umarak verir ve Allah'ın nehyettiği büyük günahdan kaçınırsa o Allah'ın dostudur."* Sonra bir adam, "Ya Rasûlallah! Büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Dokuz*

455 Buhârî, 2766; Müslim, 89; Ebû Dâvûd, 2874; Nesâî, 6/257; İbn Hibbân, 5561.

456 Râvilerden Ömer b. Ebî Seleme'nin zayıf olmasından dolayı zayıftır. Fakat hadisin metninin şahitleri bulunmakta olup onlardan biri geçen hadistir.

457 Mefhum-i Lakab: Özel isme, cins, nevi, topluluk belirten isme bağlanan hükmün onun dışındakiler açısından nefyedilmesi anlamına gelir. Meselâ, "Muhammed Allah'ın Rasûlüdür" ifadesinden, "Allah'ın Muhammed'den başka peygamberi yoktur" anlamı çıkarmak gibi. Bu, usulcülerin hemen hemen tamamına göre geçerli bir delil değildir. DİA, Mefhum maddesi. (Çevirmenin notu).

Scanned with CamScanner

şeydir. Allah'a eş koşmak, mü'min bir canı haksız yere öldürmek, savaş günü kaçmak, yetim malı yemek, namuslu kadına iftira etmek, Müslüman anne babaya âsi olmak, dirilerinizin ve ölülerinizin kıblesi olan Kâbe'nin saygınlığını çiğneyip orada kan dökmek." Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra şöyle buyurdu: *"Bu büyük günahları işlemeyen, namaz kılan ve zekât veren birisi ölürse kapı kanatları altın olan yurtta (cennette) Hz. Peygamber ile birlikte olur."*[458] Hâkim bunu böyle uzun rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî ise Muaz b. Hani'den kısa olarak rivayet etmişlerdir. İbn Ebî Hâtim de yine ondan uzun olarak rivayet etmiştir. Hâkim daha sonra, "Abdulhamid b. Sinan dışında tüm râviler Buhârî ve Müslim'in kendilerinden hadis rivayet ettikleri kimselerdir" demiştir.

Ben derim ki: Abdulhamid b. Sinan Hicazlı olup sadece bu hadisle bilinmektedir. İbn Hibbân onu "Sikat" (Güvenilir Râviler) kitabında zikretmiştir. Buhârî, "Hadisleri şüphelidir" demiştir. Taberî ise bunu, Abdulhamid b. Sinan'ın bulunmadığı başka bir senetle rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1905] (Aynı mânâda başka bir hadis): İbn Merdûyeh Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) minbere çıktı ve *"Yemin etmiyorum, yemin etmiyorum..."* dedi. Sonra minberden indi ve şöyle buyurdu: *"Sevinin, size müjdeler olsun. Kim beş vakit namazı kılar ve yedi büyük günahtan kaçınırsa ona cennet kapılarından "Gir!" diye seslenilir. Râvilerden Abdulaziz der ki: "Ayrıca 'selâmetle' deyip demediğini hatırlamıyorum."* Muttalib der ki: Birisi Abdullah b. Amr'a (radıyallâhu anh), "Sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, o günahları sayarken işittin mi?" diye sordu. Amr (radıyallâhu anh), "Evet, anne babaya âsi olmak, Allah'a

458 Ebû Dâvûd, 2875; Nesâî, 7/89; Hâkim, 1/59, (hadis no: 197), 4/259. Hâkim, birinci rivayetin sonunda şöyle demiştir: Buhârî ile Müslim bu hadisin Abdulhamid b. Sinan dışındaki râvîlerinden hadis rivayet etmişlerdir, demiştir. Zehebî, "Meçhul olduğundan dolayı ondan hadis rivayet etmemişlerdir" demiştir. İbn Hibbân ise onu sikalardan saymıştır. Hâkim ikinci rivâyeti de tashihlemiş, aynı olduğu halde Zehebî herhangi bir şey söylememiştir. Hâfız İbn Hacer, Takrib'de Abdulhamid b. Sinan için, "Makbul biridir" der. Kastı ise mütabaa edilme durumundadır. Zehebî de, el-Mizan'da (4778), "Bilinmemektedir, fakat bazıları sika olduğunu söylemiştir" demiştir. Bunun bir de İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şahidi vardır. Fakat cumhur bunu mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

ortak koşmak, adam öldürmek, namuslu kadınlara iftira atmak, yetim malı yemek, cihaddan kaçmak ve faiz yemek" dedi.[459]

[1906] (Aynı mânâda başka bir hadis): İmam Taberî, tefsirinde, Taysele b. Miyas'ten şöyle nakleder: Necdat beldesinde idim. Orada, büyük günahtan başka bir şey olmadığını düşündüğüm bir günaha düştüm. İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile karşılaşınca ona, "Ben büyük günahtan başka bir şey olmayacağını düşündüğüm bir günah işledim" dedim. "Ne yaptın?" dedi. "Şunu şunu yaptım" dedim. "Bunlar büyük günahlar değildir" dedi. "Şunu şunu da yaptım" dedim. (Taysele onların adını zikretmeyip böyle söyledi). İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Bunlar büyük günahlar değildir" dedikten sonra ekledi: "Büyük günahlar dokuz şeydir. Şimdi sana onları sayacağım: Allah'a ortak koşmak, haksız yere adam öldürmek, cihad meydanından firar etmek, namuslu kadınlara iftira atmak, faiz yemek, zulümle yetim malı yemek, Mescid-i Haram'da hak ve adaletten sapmak, sihirle uğraşmak ve anne babaya onları ağlatacak derecede âsi olmak". Ziyad der ki: İbn Ömer (radıyallâhu anh) onun halini görünce acıyarak "Cehenneme girmekten korkuyor musun?" dedi. O "Evet" diye cevap verdi. "Cennet'e girmek istiyor musun?" diye sordu. O da "Evet" dedi. "Anne ve baban hayattalar mı?" diye sordu. "Annem yanımda" dedim. "Vallahi, eğer onunla yumuşak konuşur, yemek yedirirsen ve cehennem'e girmeyi hak ettiren büyük günahlardan sakınırsan cennet'e kesinlikle girersin" dedi.[460]

[1907] İmam Taberî, Taysele b. Ali en-Nehdi'den şöyle nakleder: Arefe günü Arak ağacının gölgesinde duran İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanına gittim. Başına ve yüzüne su döküyordu. "Bana büyük günahların neler olduğunu söyle" dedim. "Büyük günahlar dokuz tanedir" dedi. "Onlar nelerdir?" dedim. "Allah'a ortak koşmak, namuslu kadınlara iftira atmak" dedi. "Bu insan öldürmekten önce mi gelir?" dedim. "Evet. İnadına öyledir" dedi. Sonra saymaya devam etti: "Sonra mü'min birini öldürmek, cihad meydanından kaçmak, büyü yapmak, faiz yemek, yetim malı yemek, Müslüman ana baba-

459 Yahyâ b. Abdulhamid'in zayıf olması sebebiyle zayıftır. Fakat hadisin şahitleri vardır. Mecmau'z-Zevâid'de (1/103, 104) ifade edildiği üzere bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de rivayet etmiştir. Mecmau'z-Zevâid müellifi: Senedinde Müslim b. Velid b. Abbâs vardır. Ondan bahseden hiç kimse görmedim, demiştir.

460 Mevkûftur. Taberânî (9188) leyyin bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü Taysele makbul biridir.

Scanned with CamScanner

ya âsi olmak, diri ve ölülerinizin kıblesi Beytu'l-Haram'da hak ve adaletten sapmaktır."[461] Taberî bu şekilde iki tarikten mevkuf olarak rivayet etmiştir.

[1908] Bunu Ali b. Ca'd... Taysele'den şöyle rivayet etmiştir: Arafat gecesi İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanına gittim. Arak ağacının gölgesindeydi ve başına su döküyordu. Ona büyük günahları sordum. dedi ki; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, *"Büyük günahlar dokuz tanedir"* derken işittim. "Onlar nelerdir?" dedim. İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Allah'a ortak koşmak, namuslu kadınlara iftira atmak" Dedi. Ben, "Bu, insan öldürmekten önce mi gelir?" dedim. "Evet. Aksi sanılsa da öyledir" dedi. Sonra şöyle devam etti: "Mü'min birini öldürmek, cihaddan kaçmak, büyü yapmak, faiz yemek, yetim malı yemek, Müslüman ana babaya âsi olmak, diri ve ölülerinizin kıblesi Beytu'l-Haram'da hak ve adaletten sapmaktır."[462] Bunu Hasan b. Mûsâ el-Eşyeb, Eyyûb b. Utbe el-Yemani'den böyle rivayet etmiş olup onda zayıflık vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[1909] İmam Ahmed, Ebû Eyyûb'dan (radıyallâhu anh) şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim hiçbir şeyi ortak koşmadan Allah'a kulluk eder, namaz kılar, zekât verir, Ramazan orucu tutar ve büyük günahlardan uzak durursa cennet onun olur"* (bir rivayette "Cennet'e girer") buyurdu. Bunun üzerine bir adam ona "Büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. *"Allah'a ortak koşmak, Müslüman bir cana kıymak ve savaş günü kaçmaktır"* buyurdu.[463] Bunu yine İmam Ahmed ile Nesâî birçok tarikten rivayet etmişlerdir.

[1910] Hâfız İbn Merdûyeh, tefsirinde, Amr b. Hazm'dan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içinde farzlar, sünnetler ve diyetler yazılı bir mektup yazarak Amr b. Hazm'la Yemenlilere gönderdi. Mektupta şöyle yazılıydı: "Kıyâmet günü Allah katında büyük günahların en büyüğü şunlardır: Allah'a ortak koşmak, mü'min bir kimseyi haksız yere öldürmek,

461 Mevkuftur. Taberî (9189) rivayet etmiştir. Eyyûb b. Utbe'nin zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır.

462 Senedinde Yemame kadısı Eyyûb b. Utbe vardır. Hâfız İbn Hacer onu Takrib'de zayıf biri olarak zikretmiştir. İbn Maîn, "Kuvvetli değildir"; Buhârî, "Hadisi leyyindir"; İbn Adiyy de, "Zayıf olmakla birlikte hadisi yazılabilir" demişlerdir.

463 Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (3472) ve Ahmed b. Hanbel (5/413) rivayet etmişlerdir. Nesâî'nin râvileri sikadır. Râvilerden Bakiyye de tahdisi sarahaten ifade etmiştir. Bunun bazı şahitleri vardır ve onlardan biri hemen bundan sonraki hadistir.

Scanned with CamScanner

Allah yolunda cihadda savaş günü firar etmek, ana babaya âsi olmak, iffetli kadına iftira etmek, sihir yapmayı öğrenmek, faiz yemek ve yetim malı yemek."[464]

[1911] (Yalancı şahitliğin zikredildiği başka bir rivayet): İmam Ahmed, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük günahları sayarken (bir rivayette, "kendisine büyük günahların neler olduğu sorulunca") şöyle buyurdu: *"Allah'a ortak koşmak, insan öldürmek ve ana babaya âsi olmak."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra, *"Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?"* dedi. "Evet" dedik. *"Yalan söylemek (veya yalan şahitlikte bulunmaktır)"* buyurdu.[465]

[1912] Buhârî ve Müslim Ebû Bekre'den şöyle rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi?"* dedi. "Evet, ya Rasûlallah!" dedik. *"Allah'a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak"* buyurdu. Bir yere yaslanmış haldeyken doğruldu ve *"Şunu bilin ki, o yalancı şahitlikte bulunmaktır (veya yalan konuşmaktır)"* buyurdu. Bunu o kadar çok tekrar etti ki, içimizden "keşke sussa" diye temenni ettik.[466]

[1913] (Çocuk öldürmenin vs. zikredildiği bir hadis:) Buhârî ve Müslim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Ben, "Ya Rasûlallah! En büyük ve önemli (bir rivayette, "en büyük") günah hangisidir?" diye sordum. *"Seni yarattığı halde Allah'a bir ortak edinmendir"* buyurdu. "Sonra hangisidir?" dedim. *"Seninle birlikte yiyecek korkusuyla çocuğunu öldürmendir"* buyurdu. "Sonra hangisidir?" dedim. *"Komşunun hanımıyla zina yapmandır"* buyurdu. Sonra, *"Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilâha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur; kıyâmet günü*

---

464 Müellif bunun senedini Süleyman b. Dâvûd el-Yemanî'den dolayı zayıf bulmuştur. Amr b. Hazm'ın mektup rivayeti fakihler ve usulcülerce meşhur olup birçok tarikten varit olmuştur. Bu cumhur-u fukahaca delil kabul edilen bir belgedir. Fakat onda büyük günahlardan bahsedilmemektedir. Anlaşılan o ki bu kısmı sadece Süleyman rivayet etmiştir. Onu da bazı muhaddisler zayıf, bazıları ise kuvvetli saymışlardır (bk. el-Mizan, 3448). Doğrusunu en iyi Allah bilir. Her hâlükârda hadisin şahitleri vardır.

465 Buhârî, 5977; Müslim, 88; Ahmed b. Hanbel, 6/131.

466 Buhârî, 5976; Müslim, 87; Tirmizî, 1901.

Scanned with CamScanner

azabı kat kat arttırılır...Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başka-dır." (Furkân, 68-70) âyetlerini okudu.[467]

[1914] İbn Ebî Hâtim, Umare b. Hazm'dan şöyle nakleder: Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'a Mekke'de Hicr'in olduğu yerde içki içen kimse sorulunca şöyle dedi: "Vallahi benim gibi yaşlı birinin böylesi bir yerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına yalan uydurması Allah katında çok büyük bir günahtır." Sonra şöyle dedi: "O (içki) en büyük günahtır ve kötülüklerin anasıdır. Kim içki içerse namazı bırakır ve annesi, teyzesi ve halasıyla zina yapar."[468] Hadis bu tarikle gariptir.

[1915] Hâfız İbn Merdûyeh, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Ebû Bekir Sıddîk, Ömer b. Hattab ve başkaları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra bir gün oturmuş en büyük günahlar hakkında sohbet ediyorlardı. Yanlarında danışabilecekleri bir kimse yoktu. Sormam için beni Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'ın oğlu Abdullah'a gönderdiler. O da bana en büyük günahın içki içmek olduğunu söyledi. Ben de gelip onlara haber verdim. Onlar bu cevabı garip karşıladılar ve hemen evine gittiler. Abdullah onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında şöyle konuşulduğunu anlattı: İsrâiloğullarının bir hükümdarı bir adamı yakaladı ve ondan içki içmek, adam öldürmek, zina yapmak, domuz eti yemek ve onu öldürmek arasında bir seçim yapmasını istedi. Adam da içki içmeyi tercih etti. O ise sonunda hükümdarın yapmasını istediği her şeyi yapmış oldu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de sohbetimize şu sözüyle katıldı: *"Her kim içki içerse kırk gün namazı kabul edilmez. Öldüğünde mesanesinde ondan bir şey kalmışsa Allah (c.c) cenneti ona haram eder. İçtikten sonra kırk gün içinde ölürse cahiliye ölümüyle ölür."*[469] Hadis bu tarikle çok zayıftır. Râvilerden Dâvûd b. Sâlih et-

467 Buhârî, 4477; Müslim, 86; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 3478; Ahmed b. Hanbel, 1/431; İbn Hibbân, 4414.

468 Senedinde adı anılmamış meçhul bir râvi vardır. Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr (11372) ve el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (3285) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (5/67, hadis no: 8172) şöyle demiştir: "Senedindeki Abdulkerim Ebû Ümeyye zayıftır. Diğer râvi İbn Rişdin de çok zayıftır. el-Mu'cemu'l-Evsat'ta da İbn Lehia vardır ki o da zayıf görülmüştür."

469 Münkerdir. Hâkim (4/147) ve Taberânî (365), Mecmau'z-Zevâid'de (8173) ifade edildiği üzere İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Heysemî de, "Taberânî'nin ricalleri sahih hadis

Scanned with CamScanner

Temmar el-Medeni, Ensar'dan birinin azatlı kölesidir. İmam Ahmed b. Hanbel onun hakkında, "Onda bir beis görmüyorum" demiştir. İbn Hibbân da sikalar arasında zikretmiştir. Onu cerh eden hiç kimse görmedim.

[1916] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak -veya adam öldürmek-* (şüphe eden râvilerden Şu'be'dir) *ve yalan yere yemin etmektir."*[470] Bunu Buhârî, Tirmizî ve Nesâî Şu'be'nin nakliyle rivayet etmişlerdir.

[1917] (Yalan yere yeminin zikredildiği bir hadis:) İbn Ebî Hâtim, Abdullah b. Üneys el-Cüheni'den, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak ve yalan yere yemin etmektir. Her kim Allah adına yalan yere yemin eder de, ona bir sinek kanadı kadar bir şey (yalan) katarsa, kıyâmet gününe kadar onun kalbinde siyah bir nokta oluşur."*[471] Hadisi İmâm Ahmed Müsned'inde, Abd İbn Humeyd de tefsirinde rivayet etmişlerdir. Tirmizî de Abd b. Humeyd'den nakille tahric etmiş ve "hasen ve garip bir hadîstir" demiştir. Hadisin senedindeki Ebû Ümâme el-Ansarî, esasen İbn Sa'lebe olup kendi ismi bilinmemektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabesinden hadisler nakletmiştir. Hocamız Hâfız Ebû Haccac el-Mizzi şöyle der: Bunu Abdurrahman b. İshâk el-Medenî, Muhammed b. Zeyd'den, o Abdullah b. Ebû Ümâme'den, o babasından, o da Abdullah b. Üneys'ten rivayet etmiş, senedinde Abdullah b. Ümâme'yi de zikretmiştir.

---

râvileri, onlardan sadece Dâvûd b. Sâlih et-Temmar sikadır" demiştir. Oysa râvilerden Abdulaziz b. Muhammed ed-Deraverdi hakkında ihtilaf edilen biridir. Dâvûd b. Sâlih de Takrib'de ifade edildiği üzere saduktur. Hadis münker ve mânâsı çok gariptir. Çünkü Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh) gibi zatların büyük günahları bilmemeleri uzak ihtimaldir.

470 Buhârî, 6675; Tirmizî, 3021; Nesâî, 7/89; Ahmed b. Hanbel, 2/201; İbn Hibbân, 5562.

471 Tirmizî, 3020; Hâkim, 4/296; Ebû Nuaym, el-Hilye, 7/327. Tirmizî, "Bu hasen ve garip hadistir" demiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Hâfız İbn Hacer de Fethu'l-Bârî'de (10/411) hasen olduğunu söylemiştir. Bunu İbn Hibbân da (5563) rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Ben derim ki: Hocamızın söylediği gibi hadis İbn Merdûyeh'in tefsirinde ve İbn Hibbân'ın Sahih'inde böyle geçmektedir.

[1918] İbn Ebî Hâtim....Mis'ar ile Süfyân'dan, onlar Sa'd b. İbrâhim'den, o Humeyd b. Abdurrahman'dan, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle rivayet etmiştir (bunu râvilerden Süfyân Amr'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayeti, Mis'ar ise Abdullah b. Amr'ın kendi sözü olarak rivayet etmiştir): Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Adamın ana babasına sövmesi büyük günahlardandır"* buyurdu. Oradakiler, "Adam ana babasına nasıl söver ki?" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adam birinin babasına söver, o da bunun babasına söver, onun annesine söver, o da bunun annesine söver."* buyurdu.[472]

[1919] Bu hadisi Buhârî de...Abdullah b. Amr'dan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Büyük günahların en büyüklerinden biri adamın ana babasına sövmesidir"* buyurdu. Sahabiler, "Kişi ana babasına nasıl söver?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adam birinin babasına söver, o da bunun babasına söver, onun annesine söver, o da bunun annesine söver"* buyurdu.[473] Bunu Müslim ve Tirmizî de rivayet etmiş, Tirmizî, "Sahih hadistir" demiştir. Hepsi de Sa'd b. İbrâhim'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi sözü olarak rivayet etmişlerdir.

[1920] Sahih hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslümana sövmek fasıklık, onunla savaşmak ise küfürdür."*[474] buyurmuştur.

[1921] İbn Ebî Hâtim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kişinin ırzı, bir sövmeye iki sövmeyle karşılık vermek büyük günahların en büyüklerindendir."*[475] Hadis aynen böyle rivayet edilmiştir.

---

472 Bunu Sevrî Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi olarak zikretmiştir. Bu ziyade, sika bir ravinin ziyadesi olduğundan kabul edilir. Nitekim Sevrî bunun merfû şeklinde rivâyeti hususunda başka râvîlerce desteklenmiştir. Bir sonraki hadise bk.

473 Buhârî, 5973; Müslim, 90; Ebû Dâvûd, 5141; Tirmizî, 1902; Ahmed b. Hanbel, 2/214; İbn Hibbân, 411. Bunlar birçok tarikle Sa'd b. İbrâhim'den bu lafızla rivayet etmişlerdir.

474 Bakara sûresi 197. âyetinin tefsirinde geçti.

475 Râvileri sikadır. Fakat Züheyr b. Muhammed'den Şamlılar münker rivayetler naklet-mişlerdir. Bu da Şamlıların ondan rivayetleri arasın-

Scanned with CamScanner

[1922] Ebû Dâvûd, Edeb kitabında Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Haksız yere Müslüman birinin namusuna dil uzatmak ve bir sövmeye iki sövmeyle karşılık vermek büyük günahların en büyüklerindendir."*[476] İbn Merdûyeh de bunu farklı bir senetle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan böyle rivayet etmiştir.

[1923] (Özrü olmadığı halde iki namazı birleştirerek kılmanın zikredildiği hadis): İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kim özrü olmaksızın iki namazı birlikte kılarsa büyük günahlardan birini yapmış olur."*[477] Bunu Tirmizî de rivayet etmiş, sonra senedindeki bir râvi hakkında, "Hüseyin b. Kays hadisçiler nezdinde zayıftır. Ahmed ve başkaları onu zayıf saymışlardır" demiştir. Nitekim İbn Ebî Hâtim de Ebû Katâde el-Adevi'den şöyle rivayet eder: Bize Hz. Ömer'den gelip okunan bir mektupta şöyle yazılıydı: "İki namazı cem etmek (kastı özürsüz olarak cem etmektir), cihaddan kaçmak ve malı gasbetmek en büyük günahlardandır." Bunun senedi sahihtir. Buradaki tehdit şer'î bir özür halinde takdim veya te'hir şeklinde cem edilebilen öğle ile ikindi veya akşam ile yatsı namazlarının özürsüz cem edilmesi hakkındadır. Bu kimse büyük bir günah işliyorsa namazı tamamen terk eden kimsenin hâli nice olur?

[1924] O yüzden Müslim'in, Sahih'inde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kul ile şirk arasında namazın terki vardır."*[478]

[1925] Sünen kitaplarında rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bizimle onlar (müşrikler, kâfirler) arasındaki ahit (fark) namazdır. Dolayısıyla kim onu terk ederse küfre düşmüş olur."*[479]

476 Ebû Dâvûd, 4877. Bu bir önceki gibidir.

477 Çok zayıftır. Tirmizî (188), Hâkim (1/275) ve Beyhakî (3/169) ve İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuât'ta (2/101) rivayet etmişlerdir. Haneş, Ebû Ali er-Rahabi olup ilim ehli nezdinde zayıftır. Hâkim, "Haneş sikadır" demiş; Zehebî reddederek, "Bilakis onu muhaddisler zayıf saymışlardır" demiştir.

478 Müslim, 82; Ebû Dâvûd, 2620; Tirmizî, 2618; Nesâî, 1/232; Nesâî, 1078; Ahmed b. Hanbel, 3/370. Bir çok tarikle Câbir (radıyallâhu anh)'tan.

479 Tirmizî, 2621; İbn Mâce, 1079; Nesâî, 231; Ahmed b. Hanbel, 5/346; İbn Hibbân, 1454; Hâkim, 1/6. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî ise bu hadis için, "Hasen, sahih ve gariptir" demiştir.

Scanned with CamScanner

[1926] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine, *"Kim ikindi namazını terk ederse ameli boşa gider"*[480] buyurmuştur.

[1927] Yine, "Kim ikindi namazını kaçırırsa ailesini ve malını kaybetmiş gibi olur"[481] buyurmuştur.

[1928] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yere yaslanmış halde iken yanına bir adam girdi ve "Büyük günahlar nelerdir?" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'a ortak koşmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve Allah'ın ansızın azapla bastırmasından kendini emniyette hissetmektir. Bu büyük günahların en büyüğüdür."* buyurdu.[482]

[1929] Bunu Bezzâr da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Bir adam "Ya Rasûlallah! En büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'a ortak koşmak, Allah'ın yardımının yetişmesinden ye'se düşmek ve Allah'ın rahmetinden umudu kesmektir."* buyurdu.[483] Bunun senedi problemlidir. Daha çok İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü gibi gözükmektedir. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan da buna yakın bir söz rivayet edilmiştir. Taberî, Ebû Tufeyl'den şöyle rivayet eder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmak, Allah'ın yardımının yetişmesinden ye'se düşmek, Allah'ın rahmetinden umudu kesmek ve Allah'ın ansızın yakalamasından kendini güvende hissetmektir." Taberî bunu birkaç tarikle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Bunun İbn Mes'ud'a (radıyallâhu anh) kadar senedi kesinlikle sahihtir.

---

480 Bakara sûresi 238. âyetin tefsirinde geçti.

481 Bakara sûresi 238. âyetin tefsirinde geçti.

482 Müellifin söylediği ve Mecmau'z-Zevâid'de de (1/104) zikredildiği gibi İbn Ebî Hâtim ile Bezzâr İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Tüm senetlerinde geçen râvi Şebib b. Bişr hakkında el-Mizan'da (3657) şöyle denmiştir: "İbn Maîn onun sika onu söylemiş, Ebû Hâtim ve başkaları: Hadiste leyyindir" demişlerdir. Hâfız İbn Hacer de, Takrib'de, "Hata yapan saduk biridir" demiştir. Kuvvetli ihtimal, bunu hatayla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak rivayet etmiştir.

483 Öncesiyle birlikte daha önce geçti. Tercihe şayan olan bunun mevkuf olduğudur. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Sahih senetlerle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan onun sözü olarak rivayet edilen sözler de bunu desteklemektedir. Bir sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

Bir hadiste Allah'a su-i zan beslemek en büyük günahlar arasında zikredilmiştir. İbn Merdûyeh, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Büyük günahların en büyüğü Allah hakkında kötü zan beslemektir."[484] Bu çok garip tir.

Bir hadiste de hicretten sonra bedevileşmek en büyük günahlar arasında anılmıştır ki, bu Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın nakliyle daha önce geçmiştir.

[1930] İbn Merdûyeh, Sehl b. Ebû Hamse (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Büyük günahlar yedidir. Bana onlardan sormayacak mısınız? Allah'a ortak koşmak, adam öldürmek, savaş günü firar etmek, yetim malı yemek, faiz yemek, iffetli kadına iftirada bulunmak ve hicretten sonra bedevileşmek."*[485] Bunun senedi şüpheli, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak rivayeti büyük bir hatadır. Doğrusu Taberî'nin... Muhammed b. Sehl b. Ebû Hasme'den onun da Sehl b. Ebû Hasme'den yaptığı şu rivayettir: Vallahi ben bu camide, Kûfe camisindeydim. Hz. Ali minberde insanlara verdiği hutbede "Ey insanlar, büyük günahlar yedi tanedir" dedi. Bunu gür sesle insanlara işittirdi, sonra üç defa tekrarladı. Sonra, "Neden bana onların ne olduğunu sormuyorsunuz?" dedi. İnsanlar, "Onlar nelerdir ey mü'minlerin emiri?" dediler. Hz. Ali (radıyallâhu anh), "Allah'a ortak koşmak, Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, iffetli kadına iftira atmak, yetim malı yemek, faiz yemek, savaş günü kaçmak, hicretten sonra bedeviliğe dönmektir" dedi. (Muhammed der ki:) Babama, "Babacığım, hicretten sonra bedevileşmek buraya nasıl eklendi?" dedim. "Evladım, adamın hicret edip tam ganimetten pay alacağı ve kendisine cihad farz olduğu vakit onu boynundan atıp evvelki gibi bedeviliğe dönmesinden daha büyük ve kötü ne olabilir?" dedi.

[1931] İmam Ahmed, Seleme b. Kays el-Eşcai'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Veda Haccında şöyle buyurdu: *"İyi bilin ki, onlar dört tanedir: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız, Allah'ın haram*

484 Mevkuf olması yanında müellif de Bu mevkuf olması yanında Müellif tarafından garip bulunmuştur. Çünkü büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmaktır.

485 Merfû zayıf olup, tercihe şayan olan mevkuf olduğudur. Taberânî (1/103) rivayet etmiştir. İbn Lehia'nın zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Bazı râviler ona muhalefet ederek Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü olarak rivayet etmişlerdir. Onu da Taberî (9180) rivayet etmiştir. Senedi kuvvetlidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

kıldığı cana haksız yere kıymamanız, zina etmemeniz ve hırsızlık yapmamanızdır." Seleme der ki: "Şimdi ben bunlar üzerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğim andakinden daha titiz değilim."[486] Sonra bunu yine Ahmed b. Hanbel, Nesâî ve İbn Merdûyeh, benzer bir senetle Mansur'un rivayetiyle rivayet etmişlerdir.

[1932] (Başka bir hadis): İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiği şu hadis daha önce geçmişti: "*Vasiyette zarar vermek büyük günahlardandır.*"[487] Hadisin sahih olanı başkalarının Dâvûd'dan, onun İkrime'den, onun da İbn Abbâs'tan rivayetidir. İbn Ebû Hâtim, "Asıl doğrusu bunun İbn Abbâs'ın sözü olduğudur" demiştir.

[1933] (Konuyla ilgili başka bir hadis): İmam Taberî, Ebû Ümâme'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yere dayanmış halde iken bazı sahabileri aralarında büyük günahlar hakkında konuştular ve şöyle dediler: "O Allah'a ortak koşmak, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, iffetli kadına iftirada bulunmak, ana babaya âsi olmak, yalan söylemek, taksim edilmemiş ganimet malından almak, büyü yapmak ve faiz yemektir" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), "*Peki, 'Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini az bir pahaya değişenlerin, âhirette hiçbir payı yoktur'* (Âl-i İmrân, 77) *âyetini nereye koyuyorsunuz?*" buyurdu.[488] Bunun senedinde zayıflık vardır. Hadis hasendir.

Büyük Günahlar Hakkında Selef-i Sâlihin'in Sözleri:

Mü'minlerin emirleri Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bazı sözler daha önce nebevi hadisler arasında geçmişti. (Şimdi başkalarını zikredelim). İmam Taberî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Bazıları Mısır'da Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'a, "Allah'ın Kitabında yapılması emredildiği halde yapılmayan bir takım şeyler görmekteyiz. Bu hususta mü'minlerin emiriyle görüşme yapmak istiyoruz" dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Amr onlarla beraber Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile görüşmek üzere Medine'ye gitti. Ömer (radıyallâhu anh) Abdullah'a, "Ne zaman geldin?" diye

486 Ahmed (4/339) rivayet etmiştir. Senedi hasen, râvileri sika ve meşhurdur.

487 Doğrusu bunun mevkuf olduğudur. Tahrici daha önce geçti.

488 Taberî (9227) rivayet etmiştir. Senedi çok zayıftır. Senedindeki Câfer b. Zübeyr'i Şu'be yalancılıkla suçlamış ve "400 hadis uydurdu" demiştir. Yahyâ, "Sika değildir"; Buhârî de, "Onu terk ettiler" demişlerdir. Hadisin metni de münkerdir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

sordu. Abdullah, "Şu zamandan beri buradayım" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "İzin alıp da mı geldin?" dedi. Abdullah ne cevap vereceğini bilemeyip şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, bazı kimseler Mısır'da yanıma gelerek, 'Allah'ın kitabında emredildiği halde yapılmayan bir takım şeyler görmekteyiz' dediler ve bu konuda seninle görüşmek istediler" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Onların hepsini yanıma getir" dedi. Abdullah da insanları bir yerde topladı. (Râvilerden İbn Avn der ki: Sanıyorum Hasan-ı Basrî "Ev önündeki geniş avluda topladı" dedi.) Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onların en aşağı derecede olanını tuttu ve "Allah ve İslâm aşkına söyle bana; sen hiç Kur'ân'ın tamamını okudun mu?" dedi. Adam, "Evet" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "Onları teker teker kendinde uyguladın mı?" dedi. Adam, "Allah için söyleyeyim ki hayır" dedi. Adam, "Evet" deseydi Hz. Ömer (radıyallâhu anh) onunla tartışacaktı. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) "Kur'ân'ı bakışlarında tam uyguladın mı?" dedi. Adam, "Hayır" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Kur'ân'ı dilinde tam uyguladın mı, onu işlerinde tam uyguladın mı?...." dedi ve böyle uzun uzadıya sıraladı. Sonra şöyle dedi: "Annesi Ömer'i kaybetsin. Yoksa Ömer'i, insanları Allah'ın kitabına göre düzeltmekle mi yükümlü tutuyorsunuz? Rabbimiz bizim günahlarımızın olacağını bildi." Hz. Ömer (radıyallâhu anh) daha sonra, "Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız" âyetini okudu, ardından şöyle dedi: Herhangi bir Medineli (bir rivayette, "herhangi bir kimse") sizin geldiğinizden haberdar oldu mu?" dedi. Onlar "Hayır" deyince Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Haberdar olsalardı size nasihat ederlerdi" dedi. Bunun senedi de metni de hasendir. Her ne kadar Hasan-ı Basrî'nin Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan direk rivayeti olsa ve senette kopukluk bulunsa da bu rivayet şöhret bulmuştur ve kabulü için bu yeterlidir.

İbn Ebî Hâtim, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: "En büyük günahlar Allah'a ortak koşmak, adam öldürmek, yetim malı yemek, iffetli kadına iftira atmak, cihad meydanından kaçmak, hicretten sonra bedevileşmek, büyü yapmak, ana babaya âsi olmak, faiz yemek, cemaatten ayrılmak ve yapılan pazarlığı bozmaktır." İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen şu söz daha önce geçmişti: "Büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmak, Allah'ın yardımının yetişmesinden ye'se düşmek, Allah'ın rahmetinden umudu kesmek ve (günahlarından dolayı) Allah'ın ansızın azapla yakalamasından kendini güvende hissetmektir." Taberî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan

Scanned with CamScanner

yine şöyle rivayet etmiştir: "En büyük günahlar Nisâ sûresinin başından otuzuncu âyetine kadar zikredilen günahlardır." Süfyân-ı Sevrî'nin nakliyle gelen bir rivayette de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), "En büyük günahlar Nisâ sûresinin başından otuzuncu âyetine kadar zikredilen şeylerdir" Demiş; sonra, *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız"* (Nisâ: 31) âyetini okumuştur. İbn Ebî Hâtim, Büreyde'den şöyle rivayet etmiştir: "Büyük günahların en büyüğü Allah'a ortak koşmak (şirk), ana babaya âsi olmak, susuzluğunu giderdikten sonra artan suyu isteyene vermemek ve erkek hayvanı dişisiyle ancak ücret karşılığı çiftleştirmektir."

[1934] Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *"Meradaki otların vs. büyümesine engel olacak şekilde ihtiyaçtan fazla olan sudan istifade edilmesi engellenemez."*[489]

[1935] Yine Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kıyâmet günü Allah (c.c) şu üç grup insanın yüzüne bakmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için acıklı bir azap vardır: Bunlardan birincisi çölde ihtiyacından fazla suyu bulunduğu halde onu diğer yolculardan esirgeyen kimsedir..."*[490]

[1936] İmam Ahmed, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kim ihtiyaç fazlası suyu ve ihtiyaç fazlası otu başkasından esirgeyip vermezse kıyâmet gününde de Allah (c.c) lütfunu ondan esirger."*[491]

İbn Ebî Hâtim, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet eder: "Yapmayacaklarına dair kadınlardan söz alınan şeyler büyük günahlardır." İbn Ebî Hâtim der ki: Âişe (radıyallâhu anhâ) bununla yüce Allah'ın, *"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek ko-*

489 Buhârî, 2353; Müslim, 1566; Tirmizî, 1272; İbn Mâce, 2478; Ahmed b. Hanbel, 2/244; İbn Hibbân, 4954; Beyhakî, 6/151. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

490 Buhârî, 2358; Müslim, 108; Ebû Dâvûd, 3473; İbn Mâce, 2207; İbn Hibbân, 4908. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

491 Bunu Ahmed b. Hanbel (2/221, 178) Leys'in Amr b. Şuayb'dan bu şekildeki nakliyle, iki tarikten rivayet edilmiştir. Leys zayıftır. Fakat önceki hadislerler kuvvet kazanmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

casına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana beyat etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et; onlara Allah'tan bağışlanma dile..." (Mümtehine, 12) buyruğunu kastetmiştir.

Taberî Muâviye b. Kurra'dan şöyle nakleder: Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'in yanına gittik. Bize bir şeyler anlattı ve konuşmasının bir yerinde şöyle dedi: "Rabbimizden bize gelenlere karşılık tüm malımızı ve ailemizi feda etsek yine az gelirdi. Bir süre sustuktan sonra şöyle dedi: "Vallahi, Rabbimiz bizi bundan daha basitiyle mükellef tuttu; zîra büyük günahlar dışındaki günahlarımızı affetti. Öyleyken bizim o günahlarla ne işimiz var ki?" Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) daha sonra, *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."* âyetini okudu.

Konuyla İlgili İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın Sözleri:

İmam Taberî, Tâvûs'tan şöyle rivayet eder: Bazıları İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın yanında büyük günahlardan bahsettiler ve "Büyük günahlar yedi tanedir" dediler. Bunun üzerine İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "O yedi kere yediden (49) daha çoktur" dedi. Râvilerden Süleyman, "Yediyi kaç defa tekrarladı bilmiyorum" demiştir. İbn Ebî Hâtim, Tâvûs'tan şöyle rivayet eder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a, "Büyük günahlardan nelerdir?" diye sordum. "Onlar yetmişe yetmişten daha yakındırlar" diye cevap verdi. Bunu Taberî de Tâvûs'tan şöyle rivayet etmiştir: Bir adam İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gelerek, "Sence Allah'ın (c.c) sözünü ettiği büyük günahlar hangileridir?" diye sordu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Onlar yediden çok yetmişe yakındır" dedi. Abdurrezzak, Tâvûs'tan şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a, "Büyük günahlar yedi tane midir?" diye soruldu, "Onlar yetmişe daha yakındır" dedi. Ebû Âliye er-Riyahi (rh.a) de böyle demiştir. Taberî, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a, "Büyük günahlar kaç tanedir? Yedi midir?" dediler. "Büyük günahlar yediden çok 700'e yakındır. Fakat şu var ki, istiğfarla birlikte büyük günah, ısrarla birlikte de küçük günah olmaz (kalmaz)" dedi. İbn Ebî Hâtim de Şibli'nin nakliyle böyle rivayet etmiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, "Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız" âyetiyle ilgili olarak şöyle nakleder: "Büyük günahlar Allah'ın (Kur'ân'da anlatırken) cehennem ateşi, gazap, lânet veya azapla bitirdiği her

Scanned with CamScanner

günahtır." Bunu Taberî rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Allah'ın cehennem tehdidinde bulunduğu her günah büyük günahtır." Said b. Cübeyr ile Hasan-ı Basrî de böyle demişlerdir. Taberî, Muhammed b. Sirin'den şöyle nakleder: Bize haber verildiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) "Allah'ın nehyettiği her şey büyük günahtır" dedi. Ona göz ucuyla bakış hatırlatılınca, "O (bakılması haram kadına) bir anlık bakıştır" dedi. İmam Taberî, Ebû Velid'den şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a büyük günahların neler olduğunu sordum. "Allah'a karşı gelmek olan her şey büyük günahtır" dedi.

Büyük Günahlarla İlgili Tâbiinin Sözleri:

İmam Taberî, İbn Avn'dan, o da Muhammed b. Sirin'den şöyle nakleder: Abide'ye büyük günahları sordum, şöyle cevap verdi: "Onlar Allah'a ortak koşmak, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmek, cihaddan kaçmak, haksızca yetim malı yemek, faiz yemek ve iftira etmektir. Evvelkiler: Hicretten sonra bedevilik mi? derlerdi." İbn Avn der ki: Muhammed b. Sirin'e "Peki sihir yapmak?" dedim. "İftira pek çok şerri barındırmaktadır" dedi.

İmam Taberî, Ubeyd b. Umeyr'den şöyle nakleder: Büyük günahlar yedi tanedir ve her biri hakkında Allah'ın mutlaka bir âyeti vardır. Allah'a ortak koşmak bunlardan biridir: *"Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir."* (Hacc, 31) *"Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir."* (Nisâ, 10) *"Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar."* (Bakara, 275) *"Namuslu, kötülüklerden habersiz mü'min kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve âhirette lânetlenmişlerdir"* (Nûr, 23) Cihaddan kaçmak: *"Ey mü'minler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin. (Korkup kaçmayın),"* (Enfâl, 15) Hicretten sonra bedevileşmek: *"Şüphesiz ki, kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir."* (Muhammed, 25) Mü'min birini öldürmek: *"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."* (Nisâ, 93) İbn Ebî Hâtim de başka bir senetle Ubeyd b. Umeyr'den bunun benzerini rivayet etmiştir. Taberî, İbn Ebî Ribah'tan şöyle nakleder: "Büyük

Scanned with CamScanner

günahlar yedi tanedir: Adam öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, iffetli kadına iftira atmak, yalan şâhitlikte bulunmak, ana babaya âsi olmak ve düşmanla karşılaşıldığı vakit cihaddan kaçmak." İbn Ebî Hâtim, Muğîre'den şöyle nakleder: Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'a sövmenin büyük günahlardan olduğu söylenirdi.

Ben derim ki: Bir grup âlim ise sahabelere sövenlerin kâfir olduklarını söylemiştir. Bu, İmam Mâlik'ten bir rivayettir. Muhammed b. Sirin, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i seven hiçbir kimsenin Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'a buğuz edeceğini sanmıyorum" demiştir. Bunu Tirmizî rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim Zeyd b. Eslem'den, onun yüce Allah'ın, *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız"* âyeti hakkında şöyle dediğini nakleder: "Büyük günahlardan bazıları Allah'a ortak koşmak, Allah'ın âyetlerini ve elçilerini inkâr etmek, büyü yapmak, çocukları öldürmek, Allah'a çocuk veya kız arkadaş nispet etmek. Bu tür amel ve sözler, beraberinde amelin hiçbir işe yaramadığı söz ve amellerdir. Kişiyi dinden çıkarmayan ve amellerin kabul olunmasına engel teşkil etmeyen her günahta ise Allah'ın kuralı günahları iyiliklerle bağışlamaktır.

[1937] İmam Taberî, yüce Allah'ın, *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız"* buyruğu hakkında Katâde'den şöyle nakleder: "Yüce Allah bağışlama vaadini sadece büyük günahlardan sakınanlara yapmıştır. Zîra, bize Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, *"Büyük günahlardan sakının, mutedil olun ve (alacağınız bol sevaba) sevinin"* buyurduğu rivayet edildi.[492]

[1938] İbn Merdûyeh de birçok tarikle Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) ile Câbir (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Benim şefaatim ümmetimden büyük günaha düşmüş olanlar içindir."*[493] Fakat hadisin tüm tariklerinde zayıflık vardır.

---

492 Bunu Katâde mürsel olarak ve bu şekilde mânâyla rivayet etmiştir. "Büyük günahlardan kaçının" İfadesi, "Helâk edici yedi büyük günahtan sakının" hadisinden alınmadır. "Mutedil olun ve (alacağınız bol sevaba) sevinin" ifadesi de Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri ve daha önce geçen bir hadisten bir kısımdır.

493 Muhtelif tarikleri ve şahitleriyle sahihtir. Tirmizî, 2436; İbn Mâce, 4310; İbn Huzeyme, et-Tevhid, 271; Hâkim, 6467; Hâkim, 1/69; Ebû Nuaym, Hilye, 3/200; Acurri, eş-Şeria, 338.

Scanned with CamScanner

[1939] Bunun tek istisnası Abdurrezzak'ın Mâmer'den, onun Sabit'ten, onun da Enes (radıyallâhu anh)'tan, onun da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği, *"Benim şefâatim ümmetimden büyük günaha düşmüş olanlar içindir"* hadisi bundan müstesnadır. Zîra, bunun senedi Buhârî ile Müslim'in hadisleri standardındadır. Bunu Tirmizî bu tarikten tek başına Abbâs b. el-Anberi'nin Abdurrezzak'tan nakliyle rivayet etmiş, sonra, "Bu hasen ve sahih hadistir" demiştir.

[1940] Bunu mânâ bakımından destekleyen sahih bir hadis vardır ki o da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaatı anlattıktan sonra söylediği şu sözdür: *"Siz bunun Allah'tan sakınan mü'minler için olduğunu mu sanıyorsunuz? Bilakis, günahla kirlenmiş ve hataya düşmüş kimseler içindir."*[494]

Âlimlerin Büyük Günahlar Hakkındaki Görüşleri:

Usul ve Fıkıh alimleri büyük günahın tarifinde ihtilaf etmişlerdir. Kimi, "Büyük günah şeriatta had cezası konmuş günahtır"; kimi, "Kitap ve Sünnet'te belli bir tehdit zikredilmiş günahtır" demiştir. Daha başka tarifler de vardır. (Büyük Şâfiî âlimlerinden) Rafii, meşhur eş-Şerhu'l-Kebîr kitabındaki "Şehadetler" Bölümünde şöyle der: Sahabiler ve sonrakiler büyük günahların ne olduğu ve büyük günahla küçük günah arasındaki fark hususlarında ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Şâfiî fakihlerimize ait görüşler şunlardır:

Bir: Büyük günah had cezası gerektiren günahtır.

İki: Büyük günah işleyenin Kur'ân veya Sünnet'ten bir nastaki bir tehdidin muhatabı olduğu günahtır. Bu onların en yaygın tarifleridir. Bu birinciye daha yakındır. Fakat birincisi büyük günahın tefsirinde söylediklerine daha uygundur.

Üç: İmamul-Haremeyn, el-İrşad ile başka kitaplarında şöyle der: İşleyenin dine az önem verdiğini ve dinî yönünün zayıf olduğunu gösteren her şey büyük günah olup kişinin adaletini (şahitliğe elverişliğini) giderir.

Dört: Kadı Ebû Said el-Herevi der ki: Kur'ân'da haram olduğu bildirilmiş her fiil, türünde öldürülme ve benzeri bir had cezası bulunan her mâsiyet, hemen yapılması emredilmiş bir farzı terk etmek, yalan yere şahitlik ve rivayette bulunmak, yalan yere yemin etmek büyük günahtır. Bunlar onların bizzat zikrettikleri şeylerdir.

494 Tirmizî (3022) rivayet etmiş ve "Bu mürsel bir hadistir" demiştir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

Râfiî daha sonra şöyle demiştir: Kadı Ruyani ise şu ayrıntıyı yapmıştır: Büyük günahlar yedi tanedir. Haksız yere birini öldürmek, zina, livata, içki içmek, hırsızlık, başkasının malı gasp yoluyla almak ve iftira etmek. eş-Şamil kitabında sayılanlara bir de yalancı şahitlikte bulunmayı eklemiştir. el-Udde yazarı ise şunları eklemiştir: Faiz yemek, Ramazan'da özürsüz olarak oruç yemek, yalan yere yemin etmek, akrabalarıyla ilişkiyi kesmek, ana babaya âsi olmak, savaştan kaçmak, yetim malını yemek, ölçü ve tartıda hileye kaçmak, özürsüz olarak namazı vaktinden önce veya sonra kılmak, haksız yere bir Müslüman'a vurmak, kasten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına hadis uydurmak, sahabelerine sövmek, özürsüz olarak şahitliği gizlemek, rüşvet almak, erkeklerle kadınlar arasındaki yasak ilişkilerde aracı olmak, sultanın yanında jurnalcilik yapmak, zekât vermemek, gücü yettiği halde iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı yapmamak, öğrendikten sonra Kur'ân'ı unutmak, bir hayvanı ateşte yakmak, kadının sebepsiz olarak kocasıyla ilişkiye yanaşmaması, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve kendini Allah'ın ansızın yakalamasından güvende hissetmek. İlim ehline ve Kur'ân hafızlarını dil uzatmanın da büyük günahlardan olduğu söylenmiştir. Zihar (karısına, "Sen bana nisbetle anam gibisin" demek) ve zaruret olmaksızın domuz eti ve leş yemek de büyük günahlardan sayılmaktadır. Rafiî daha sonra şöyle der: Bunlardan bazıları büyük günah olduğu tartışılabilecek şeylerdir.

Ben derim ki: Âlimler büyük günahlar hakkında kitaplar kaleme almışlardır. Bunlardan biri yetmişe yakın günah zikreden hocamız büyük hadis alimi İmam Zehebî'dir. Büyük günah İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkaları gibi, "şeriatın özellikle cehennem ateşiyle tehdit ettiği günah" diye tarif edilirse bundan ortaya çok şey çıkar. Fakat "Allah'ın nehyettiği her şeydir" diye tarif edilirse onlar bir hayli fazladır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Kimse Kimsenin Hakkına Göz Dikmesin:

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ ۚ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا ۖ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾

Scanned with CamScanner

32. Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.

Tefsiri:

[1941] İmam Ahmed, Mücâhid'den şöyle nakleder: Ümmü Seleme, "Ya Rasûlallah! Erkekler cihad ediyor, biz ise edemiyoruz. Mirastaki payımız da onların yarısı" dedi. Bunun üzerine yüce Allah *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin"* buyruğunu nazil etti.[495]

[1942] Bunu Tirmizi de Mücâhid'den böyle rivayet etmiş, sonra "Garip-tir" demiştir.[496]

[1943] Bunu İbn Ebî Hâtim, Taberî, İbn Merdûyeh tefsirinde, Hâkim de Müstedrek'inde Mücâhid'den şöyle rivayet etmişlerdir: Ümmü Seleme, "Ya Rasûlallah! Biz savaşmıyoruz ki şehit olalım. Mirastan payımız da erkeklerin yarısı miktarıdır" dedi. Bunun üzerine, *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin"* âyetiyle *"Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım"* (Âl-i İmrân, 195) âyeti nazil etti.[497] Mukâtil b. Hayyan ile Huseyf'ten de benzeri rivayet edilmiştir. Taberî, İkrime ile Mücâhid'den, "Bu âyet Ümmü Seleme hakkında nazil oldu" dediklerini rivayet etmiştir. Abdurrezzak, Mekke'li bir ihtiyardan şöyle nakleder: Bu âyet, "Keşke erkek olsaydık da onlar gibi cihad etseydik ve Allah yolunda savaşsaydık" diyen kadınlar hakkında nazil oldu.

[1944] İbn Ebî Hâtim, *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin"* âyetiyle ilgili olarak İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir kadın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Mirasta erkeğin payı iki

495 Munkatı'dır. Ahmed b. Hanbel (6/322, hadis no: 26196) rivayet etmiştir. Sonraki hadise bk.

496 Tirmizî (3022) rivayet etmiş ve "Bu mürsel bir hadistir" demiştir. Sonraki hadise bk.

497 Hâkim (2/305) ve Taberî (9237) rivayet etmiştir. Hâkim, "Mücâhid Ümmü Seleme'den hadis işittiyse bu Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun sahih bir hadistir" demiş; Zehebî de görüşüne katılmıştır. Daha önce geçtiği gibi T... munkatı'dır. Hadis Ahzâb sûresinde gel...

Scanned with CamScanner

kadının payı kadardır. İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denktir. Peki biz amel konusunda da mı böyleyiz? Bir amel işlediğinde kadına yarım sevap mı yazılır?" dedi. Bunun üzerine yüce Allah *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin"* âyetini nazil etti. Yani, bu benden bir adalet ve benim yaptığım bir şeydir.[498] Süddî bu âyet hakkında şöyle der: Bazı erkekler, "Biz, mirastaki payımız kadınların iki katı olduğu gibi, amellerimizin sevabının da onların iki katı verilmesini arzuluyoruz" dediler. Kadınlar ise, "Biz de şehit erkeklerin sevabını kazanmak istiyoruz. Çünkü biz savaşamıyoruz. Savaş bize farz kılınsaydı savaşırdık" dediler. Yüce Allah onlardan bunu kabul etmedi ve kendilerine şöyle seslendi: "Siz dünyanın geçici menfaatini değil, benim lütuf ve ihsanımı isteyin." Katâde'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. Ali b. Ebî Talha bu âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Hiç bir adam, "Keşke filanın malı ve karısı benim olsaydı" diyerek başkalarındaki nimetlerin kendisinin olmasını temenni etmesin. Yüce Allah bundan men etmektedir. Bilakis Allah'tan lütuf ve ihsanını istesin. Muhammed b. Sirin, Hasan-ı Basrî, Dahhâk ve Atâda böyle demişlerdir ki âyetten normalde anlaşılan mânâ da budur.

[1945] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu sahih hadisi bununla çelişmez: *"Sadece şu iki şeyde haset (gıpta) edilir: Adama Allah (c.c) mal vermiş ve onu hak yolda harcamasını nasip etmiştir. Bir adam, 'Keşke benim şu adam gibi malım olsaydı da onun gibi yapsaydım' der. İşte bunlar sevapta eşittirler."*[499] Bu, âyetin nehyettiğinden başka bir şeydir. Çünkü hadis o nimet gibisine sahip olmayı temenni etmeye teşvik etmekte, âyet ise o nimetin kendisini arzulamaktan nehyetmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin."* Yani, dünyevi konularda birbirinize üstün kıldığı şeyleri. Bu, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ) ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh) hadislerinden dolayı dinî nimetleri de kapsamaktadır. Atâ b. Ebî Rebâh da böyle demiştir: Âyet, filan kişide bulunan nimete sahip olmayı temenni etmek, kadınların erkek olup da onlar gibi savaşmayı temenni etmeleri hakkında nazil olmuştur. Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir.

498 Senedi zayıftır. Câfer b. Ebî Muğîre, rivâyetlerinde hata yapan saduk biridir. Fakat Saîd b. Cübeyr'den rivâyetlerinde zayıf kabul edilmiştir. Senetteki diğer isim Eş'as b. İshâk da mütabaat edilemeyecek kadar zayıf rivayetleri olan biridir.

499 Sahihtir. Daha önce Bakara sûresinin 269. âyetinde geçti.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri vardır, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır."* Yani, herkese yaptığına göre amelinin karşılığı vardır; iyilik yapmışsa iyilik, kötülük yapmışsa kötülük görecektir. Bu İmam Taberî'nin görüşüdür. Âyetin miras hakkında olduğu da söylenmiştir. Yani, herkes mirastan durumuna göre pay alır. Bunu da Tirmizî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir.

Yüce Allah daha sonra kullarını kendileri için faydalı olana yönlendirerek şöyle buyuruyor: *"Allah'tan lütfunu isteyin."* Yani, kiminizi kiminizden üstün kılarak farklı farklı verdiğim nimetleri birbirinizde gördüğünüzde aynısını temenni etmeyin. Çünkü bu olup bitmiş kesin bir şeydir ve temenni bunda hiçbir fayda sağlamaz. Aksine siz benim lütfumdan isteyin ki, size vereyim. Çünkü ben cömerdim, karşılıksız bol bol veririm.

[1946] Tirmizî ile İbn Merdûyeh de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'tan lütfunu isteyin. Zîra, Allah kendinden bir şeyler istenilmekten hoşlanır. En üstün ibadet ise (sabırla) içinde bulunulan sıkıntıdan kurtuluşu beklemektir."*[500] Tirmizî daha sonra şöyle demiştir: Hammad b. Vakıd böyle rivayet etmiştir ve o hadiste büyük bir âlim değildir. Bunu Ebû Nuaym da...kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etmiştir. Ebû Nuaym'ın rivayeti sahih olmaya daha yakındır. Bunu İbn Merdûyeh de Vekî''in İsrâil'den nakliyle rivayet etmiştir.

[1947] İbn Merdûyeh sonra bunu...Said b. Cübeyr'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah'tan lütuflarını isteyin. Çünkü Allah, kendisinden bir şeyler istenilmesinden hoşlanır. Allah'ın kullarından Allah'a en sevdiği de (sabırla) sıkıntıdan kurtulmayı bekleyen kişidir."*[501]

---

500 Baştan sona haliyle zayıftır. Tirmizî (3571) ve İbn Ebi'd-Dünya, el-Ferec ba'de'ş-şidde'de (2) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Hammad b. Vakıd zayıf olduğundan senedi zayıftır. Fakat baş tarafının Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiş onu kuvvetlendirici şahitleri vardır. Zayıflık sadece son kısmındadır. Son kısmının da Kuzai (1283) ile Hatib-i Bağdâdî'nin (2/155) Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği bir şahidi vardır. Onun senedindeki Süleyman b. Seleme el-Habairi metruktur.

501 Râvilerden Hakim b. Cübeyr'den dolayı senedi zayıftır. el-Mizan'da onun biyografisinde (2215) özetle şöyle denilmektedir: Ahmed, "Zayıftır, hadisi münkerdir"; Nesâî, "Kuvvetli değildir"; Dârekutnî, "Metruktur" demiş; Cuzcani onu yalancılıkla suçlamıştır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir."* Yani, Allah (c.c) dünyalıkları hak edeni bilip ona bunlardan verir, fakirliği hak edeni bilip onu fakir yapar, âhireti hak edeni bilip onu âhiret amellerini yapmaya muvaffak kılar, yardımsız bırakılmayı hak edeni bilip onu hayırlı ameller yapmada ve sebeplerini işlemede yardımsız bırakır. İşte bu yüzden yüce Allah *"Şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir"* buyuruyor.

Geçmişte Miras Üzerine İttifak Etmiş Kimselerin Birbirlerine Varis Olmaları:

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ ۚ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

33. Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından her biri için mirasçılar belirledik. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin. Çünkü Allah her şeyi görmektedir.

Tefsiri:

İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Said b. Cübeyr, Ebû Sâlih, Katâde, Zeyd b. Eslem, Süddî, Dahhâk, Mukâtil b. Hayyan ve başkaları âyetteki "mevaliye" kelimesini varisler diye tefsir etmişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan başka bir rivayette o bunu "asabeler" diye tefsir etmiştir. İmam Taberî der ki: Araplar amcaoğluna Mevla (mevali'nin tekili) derler. Fadl b. Abbâs'ın şiirindeki gibi:

مَهْلا بني عَمّنا مَهْلا مَوالينا... لا تُظْهِرَن لنا ما كان مدفُونا

Yavaş olun ey amca oğullarımız, yavaş ey Mevlalarımız!

Üstü örtülü şeyleri aramızda açığa çıkarmayınız.

"Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından..." Yani, ana babasının ve akrabalarının bıraktıkları mirastan. Böylece cümlenin tefsiri şöyle olur: Ey insanlar! Hepiniz için ana babasının ve akrabalarının bıraktıklarından miras payı alan asabeler belirledik. *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin."* Yani, pekiştirilmiş yeminler ederek birbirinizle anlaştığınız ve ittifak ettiğiniz kimselere de mirastan paylarını, vurgulu yeminlerinizle vaad ettiğiniz şekilde verin. Şüphesiz Allah o sözleşme ve akitlerinizde aranızdaydı

Scanned with CamScanner

ve onlara tanıktı. Bu hüküm İslâm'ın ilk dönemlerindeydi. Sonra neshedildi ve insanlara, daha önce sözleşmiş olduklarına vermeleri, bu âyetin nüzulünden sonra ise yeni bir sözleşme ve ahit yapmamaları emredildi. İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından her biri için mirasçılar belirledik"* âyeti hakkında şöyle nakleder: Mevali'den kasıt mirasçılardır. Muhacirler Medine'ye geldiklerinde muhacir ile Ensar, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) birbirleriyle kardeş yaptığından dolayı, akrabalarına değil, birbirlerine varis oluyorlardı. *"Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından her biri için mirasçılar belirledik"* âyeti nazil olunca bu neshedildi. Yüce Allah sonra, *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin"* buyurdu. Yani, onlara yardım, destek ve nasihatten nasiplerini verin. Böylece miras kalktı ve onlara vasiyet yoluyla mal bırakılmaya başlandı. İbn Ebî Hâtim, *"Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından her biri için mirasçılar belirledik"* âyetiyle ilgili olarak İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Muhacirler Medine'ye geldikten sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aralarında tesis ettiği kardeşlik bağından dolayı Ensar'a akrabaları değil, muhacirler varis oluyordu. *"Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından her biri için mirasçılar belirledik"* âyeti nazil olunca bu neshedildi.

[1948] İbn Ebî Hâtim daha sonra Atâ'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin"* âyetiyle ilgili olarak şöyle rivayet ettiğini nakleder: İslâm gelmeden önce adam birine, "Sen bana ben de sana varis olacağım" diyerek andlaşma yapardı. Kabileler de birbirleriyle bu tür andlaşmalar yaparlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuyla ilgili şöyle buyurdu: *"Cahiliye döneminde yapılan her yemin veya akde İslâm erişince onun sadece kuvvetini artırır. Ama İslâm döneminde (cahiliye dönemi tarzı) hiçbir akit ve yemin geçerli değildir."* Böylece bu âyeti *"Allah'ın kitabına göre akrabalar birbirine daha yakındırlar"* (Enfâl, 75) âyeti neshetmiş oldu.[502] İbn Ebî Hâtim daha sonra şöyle der: Said b. Cübeyr, Mücâhid, Atâ, Hasan-ı Basrî, Said b. Müseyyeb, Ebû Sâlih, Süleyman b. Yesar, Şa'bî, İkrime, Süddî, Dahhâk, Katâde ve Mukâtil b. Hayyan'dan yapılan rivayete göre şöyle demişlerdir: Âyette bahsedilenler yeminleşerek sözleşme yapan kimselerdir.

502 Senedi sahihtir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

[1949] İmam Ahmed, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Cahiliye döneminde yapılan andlaşmaları İslâm daha da kuvvetlendirir ve sağlamlaştırır."*[503] Bunu İmam Taberî de rivayet etmiştir.

[1950] İmam Taberî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İslâm'da andlaşma yapmak yoktur. Cahiliye döneminde yapılan her andlaşmayı ise İslâm daha da pekiştirir. Daru'n-Nedve'de yapılan andlaşmaları bozma karşılığında kırmızı develerimin olması beni mutlu etmezdi."*[504] Bu Taberî'nin lafzıdır.

[1951] Yine İmam Taberî, Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Gençken Mutayyibler ile yapılan andlaşmaya amcalarımla birlikte katılmıştım. Karşılığında kırmızı develerim olsa bile onu bozmak istemezdim."* Râvilerden Zührî der ki: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İslâm (daha evvel yapılmış) hangi andlaşmayla karşılaşırsa onu daha da sağlamlaştırır" ve "İslâm'da (başkalarına karşı) ittifak kurmak yoktur"* buyurdu. Nitekim kendisi de (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kureyş ile Ensar'ı birbirleriyle kaynaştırmıştır.[505] Bunu İmam Ahmed de Zührî kanalıyla aynen bu şekilde rivayet etmiştir.

[1952] İmam Taberî, Kays b. Asım'dan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (kişiler ve kabileler arasındaki) ittifakı sordum. *"Cahiliye döneminde yapılmış olan ittifaklara bağlı kalınız. İslâm'da ise ittifak yapmak yoktur"* buyurdu.[506] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de böyle rivayet etmiştir.

---

503 Sahihtir. Ahmed, 1/317, 329; Taberî, 9290; Taberânî, 11740; İbn Hibbân, 4370. Semmak'ın İkrime'den rivayetinde çelişkiler vardır. Şerik de ezberi kötü biridir. Fakat hadisin, onlarla kuvvetlendiği şahitleri vardır.

504 Sahihtir. Taberî (9291) Müslim'in ravilerinin bulunduğu sahih bir senetle rivayet etmiştir.

505 Taberî (9297) rivayet etmiştir. Senedi, Abdurrahman b. İshâk'tan dolayı fena değildir. Fakat hadisin şahitleri vardır.

506 Ahmed (5/61), Taberî (9293) ve Taberânî (18/865) rivayet etmişlerdir. Senedindeki Muğîre b. Muksim ed-Dabbi sikadır. Babasını da İbn Hibbân dışında hiç kimse sika kabul etmemiştir. Bunun, onlarla kuvvet kazandığı şahitleri vardır. Bunu Ahmed b. Hanbel (5/61) ile İbn Hibbân da (4369) kısa şekliyle rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[1953] İmam Taberî, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İslâm'da ittifak yoktur. Câhiliye dönemindeki ittifakları ise İslâm daha da sağlamlaştırır."*[507]

[1954] İmam Taberî, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke fethinde Mekke'ye girdiğinde insanlara yaptığı konuşmada şöyle dedi: *"Ey insanlar cahiliye döneminde yapılmış olan ittifakları İslâm daha da pekiştirir. İslâm'da ise ittifak yapmak yoktur."*[508] İmam Taberî sonra bunun başka bir tarikle rivayetini zikretmiştir.

[1955] İmam Ahmed, Cübeyr b. Mut'am'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İslâm'da ittifak yoktur. Cahiliye dönemindeki ittifakları ise İslâm daha da sağlamlaştırır."*[509] Bunu ayrıca İmam Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Taberî de farklı senetlerle böyle rivayet etmişlerdir.

[1956] İmam Ahmed'in Kays b. Asım'dan şöyle rivayet ettiğine göre o Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (kişiler veya kabileler arasındaki) ittifakı sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Cahiliye döneminde olan ittifaklara bağlı kalın. İslâm'da ise ittifak yoktur."* buyurdu.[510]

[1957] Muhammed b. İshâk, Dâvûd b. Husayn'dan şöyle nakleder: Ben Rebî' kızı Ümmü Sa'd'a oğlunun oğluyla birlikte Kur'ân okuyordum. Bu kadın yetim olup Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın evinde büyümüştü. Ben, *"Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin"* âyetini yanlış okudum. "Hayır, şöyle oku" deyip düzelttikten sonra şöyle dedi: Bu âyet Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile oğlu Abdurrahman hakkında nazil oldu. Oğlu İslâm'a girmeyi kabul etmeyince Ebû Bekir (radıyallâhu anh) onu malına varis yapmayacağına dair yemin etmişti. Kılıcın zoruyla İslâm'a girmeye mecbur kalıp Müslüman olunca Allah (c.c) Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'a, ona (mirastan) payını

507 Taberî (9294) rivayet etmiştir. Senedindeki Ali b. Zeyd'in hadisi şahitlerde hasendir. Gördüğün gibi hadisin şahitleri ve tarikleri vardır.

508 Hasendir. Taberî (9299) rivayet etmiştir. Senedi hasendir. Gördüğün gibi İbn İshâk'ı birçok kişi mütâbaat etmiştir.

509 Sahihtir. Müslim, 2530; Ahmed b. Hanbel, 4/83; İbn Hibbân, 4371; Taberî, 9295; Taberânî, 1597; Beyhakî, 6/262.

510 Ahmed (5/61) ve Taberî (9292) rivayet etmişlerdir. Bundan üç hadis önce geçmiştir.

Scanned with CamScanner

vermesini emretti.[511] Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Bu garip bir görüş olup doğrusu birincisidir. Yani, İslâm'ın ilk dönemlerinde insanlar birbirleriyle ittifak yapıp o esas üzere birbirlerine varis oluyorlardı. Sonra bu neshedilerek ittifak yapmak diye bir şey ortadan kaldırıldı, ancak daha önce yapılmış olan ittifakların hükmü geçerli kılındı. Zîra, mü'minlere daha önceki sözlerine, akitlerine ve ittifaklarına bağlı kalmaları emredilmişti. Cübeyr b. Mut'im ve başka sahabilerden rivayet edilen Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "İslâm'da ittifak yoktur. Cahiliye döneminde ne ittifak yapılmışsa İslâm onu daha da sağlamlaştırır" hadisi daha önce geçti. Bu, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarıyla bir rivayete göre İmam Ahmed'in "bugün de ittifak yoluyla karşılıklı miras bırakılabileceğini" söyleyenlere açık ve net bir cevaptır. Asıl doğru görüş ise cumhurun, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve meşhur rivayette İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür. O yüzden yüce Allah, *"Ana babanın ve yakın akrabaların geride bıraktıklarından her biri için mirasçılar belirledik"* buyurmuştur. Yani, ana babası ve akrabaları gibi yakınlarının mallarına başka insanların değil, onların mirasçı olacak kimseler belirledik.

[1958] Buhârî ve Müslim'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Farzları (belirlenmiş hisseleri) sahiplerine verin. Ondan arta kalanı ise en yakın erkeğe verin."* Yani, mirası Allah'ın (c.c) iki miras âyetinde bildirdiği kimselere dağıtın. Ondan arta kalanı ise asabelere verin.

"Yeminlerinizin bağladığı", yani Müslüman olmadan önce ittifak edip anlaştığınız *"kimselere de"* mirastan *"paylarını verin."* Bundan sonra yapılacak ittifaklar ise geçersizdir. Kimisi ise bu âyetin gelecekte ittifak yapmanın meşruiyetini neshettiği gibi geçmişteki yapılanların hükmünü de kaldırdığını, artık kişilerin birbirlerine bu şekilde mirasçı olamayacaklarını söylemiştir. Nitekim İbn Ebî Hâtim, Said b. Cübeyr'den İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Onlara paylarını verin."* Yani onlara yardım, nasihat ve konuk etmekten nasiplerini verin. Bu kimselere vasiyet edilebilir. Bunu Taberî Ebû Üsame'den rivayet etmiştir. Mücâhid ve Ebû Mâlik'ten de benzer rivayetler yapılmıştır. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan *"Yeminlerinizin bağladığı"* âyeti hakkında şöyle rivayet etmiştir: Adam biri-

511 Senedi çok zayıftır. İbn İshâk müdellis olup burada an'anlı rivayette bulunmuştur.

Scanned with CamScanner

siyle, hangisi ölürse diğerinin ona mirasçı olacağına dair andlaşma yapardı. Bu konuda yüce Allah, *"Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak, dostlarınıza bir iyilik yapmanız (vasiyet yoluyla mal bırakmanız) müstesnadır."* (Ahzâb, 6) âyetini nazil etti. Yani, ancak onlar geçmişte akit yapmış bulundukları dostları için vasiyette bulunabilirler. Zîra, ölmekte olan kimsenin malının üçte birinde bunu yapması caizdir. Âyette kastedilen iyilik de budur. Nitekim seleften birçokları bu (Nisâ sûresi, 33.) âyetin, *"Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak, dostlarınıza bir iyilik yapmanız (vasiyet yoluyla mal bırakmanız) müstesnadır."* (Ahzâb, 6) âyetiyle neshedildiğini bizzat belirtmişlerdir. Said b. Cübeyr, "Onlara nasiplerini verin" buyruğunu "mirastan paylarını verin" diye tefsir etmiş ve "Ebû Bekir birisiyle ittifak yapmıştı da malını ona miras bıraktı" demiştir. Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir. Zührî de Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Bu âyet kendi çocukları olmayan kimseleri evlatlık edinip onlara miras bırakan kimseler hakkında nazil oldu. Allah (c.c) haklarında bu âyeti indirerek onlara vasiyetten bir pay ayırtmış, mirası ise yakın akrabalara ve asabeye döndürmüştür. Yüce Allah evlatlıkları, onları evlatlık ve çocuk edinenlerin mallarına varis olarak kabul etmemiş, fakat onlara vasiyetten bir pay ayırtmıştır. Bunu da İmam Taberî rivayet etmiştir. Taberî, *"Onlara nasiplerini verin"* cümlesinden kastın "mirastan paylarını verin" olmadığını söylemiş ve "onlara yardım, nasihat ve destekten nasiplendirin" şeklindeki tefsiri tercih etmiştir. Böylece âyetin neshedilmiş olduğunu reddetmiştir. Bunun bir hüküm olup sonra neshedildiğini de kabul etmemiş, âyetin sadece yardım ve nasihat üzere yapılan yemin ve ittifaklara uyulmasına delalet ettiğini söylemiştir. Dolayısıyla âyet mensuh değil muhkemdir, yani hükmü yürürlüktedir. İmam Taberî'nin bu sözü tartışılır bir görüştür. Çünkü, birçok seleften rivayet edildiği gibi kimi andlaşmalar karşılıklı yardımlaşma ve destek verme üzerine, bazıları ise karşılıklı miraslaşma üzerine olabilir. Nitekim İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da böyle demiştir: "Ensar'dan birinin malına onun akrabaları ve hısımları değil, muhacir varis olurdu ve neshedilene kadar bu böyle devam etti." Hal böyleyken İmam Taberî âyetin mensuh değil, muhkem olduğunu nasıl söyleyebilir? Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Kocayla Karının Birbirlerine Karşı Konum ve Görevleri:

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَآ أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللهُ ۚ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ۖ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34. Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık kocalarının gıyabında (namuslarını ve mallarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık aleyhlerine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur."* Yani, erkek kadının kayyimidir. Yani, onun başkanı, büyüğü, üzerinde hâkimiyet sahibi ve eğrildiğinde terbiye edicidir." *Bu Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyledir."* Çünkü erkekler kadınlardan daha üstün özelliklere sahip, erkek kadından daha hayırlıdır. Bu yüzden peygamberlik sadece erkeklere mahsus kılınmıştır. Yöneticiliğin en üst makamı da sadece erkeklere mahsustur.

[1959] Zîra, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İşlerini bir kadına teslim eden bir millet iflah olamaz."*[512] buyurmuştur. Bunu İmam Buhârî, Ebû Bekre'den rivayet etmiştir. Hâkimlik (kadılık) ve başka makamlar da aynı şekilde erkeklere mahsustur. *"Bir de mallarından harcama yaptıkları içindir."* Mehir, nafaka ve Allah'ın Kitabı'nda ve Peygamber'inin (sallallâhu aleyhi ve sel-

512 Buhârî, 4425, 7099; Nesâî, 8/227; Tirmizî, 2262; Ahmed b. Hanbel, 5/43; İbn Hibbân, 4516.

Scanned with CamScanner

lem) sünnetinde kadınların hakkı olarak erkeklere vacip kıldığı diğer vazifeler erkeğin boynundadır. Erkek hadd-i zatında kadından daha üstündür (üstün özelliklere sahiptir). O hem kadından daha üstün özelliklere sahiptir, hem de Allah (c.c) tarafından ondan daha üstün kılınmıştır. Böylece ona yönetici yapılması uygun düşmüştür. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Erkekler kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler."* (Bakara, 228) buyurmuştur. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: *"Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur."* Yani, yönetici ve başkandırlar. Kadının, emirlerinde ona itaat etmesidir. Ona itaat etmesi ise erkeğin ailesine iyi davranması ve malını korumasıdır. Mukâtil, Süddî ve Dahhâk da böyle demişlerdir.

[1960] Hasan-ı Basrî şöyle anlatır: Bir kadın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek kocasının ona tokat attığını şikâyet etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ona kısas yapılacak"* buyurdu. Bunun üzerine yüce Allah, *"Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur"* âyetini nazil etti. Bunun üzerine kadın kısas yapmadan döndü.[513] Bunu Taberî ile İbn Ebî Hâtim birçok tarikle rivayet etmişlerdir. Bunu Katâde, İbn Cüreyc ve Süddî de mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Bunların hepsini İmam Taberî rivayet etmiştir.

[1961] İbn Merdûyeh başka bir tarikle Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Ensar'dan bir adam beraberinde hanımıyla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın yanına geldi. Adam, "Ya Rasûlallah! Bunun kocası Ensar'dan filan oğlu filandır. Adam kadına vurmuş ve yüzünde yara açmış" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bu senin hakkın değildir"* buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c), *"Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur"* âyetini nazil etti. Yani terbiye verme hususunda onların başında başkandırlar. Âyet nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ben bir şey istedim, Allah ise başka bir şey istedi."* dedi.[514] Şa'bî, *"Allah'ın insanlardan bir kıs-*

513 Vâhidi (311, 312) ile Taberî (9305, 9308) Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir. İmam Taberî de Katâde (9306), İbn Cüreyc (9307, 9309) ve Süddî'den (9310), bunların hepsinden de mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu mürsellerin toplu haliyle kuvvetlenmeleri umulur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

514 Senedi çok zayıftır. Senedinde Muhammed b. Muhammed b. Eş'as el-Kufi vardır. Dârekutnî bunu hadis uydurmakla suçlamıştır. Gördüğün gibi bu daha önce geçen mürsel rivayetlere şahit olamaz.

Scanned with CamScanner

mını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur" âyeti hakkında şöyle der: Mallarından harcadıkları'ndan kasıt verdikleri mehirdir. Baksana adam karısına zina isnad ederse onunla lânetleşir (mülaane), ama kadın ona zina isnad ederse iftira sopası atılır. "*Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır.*" İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve başkaları buradaki "قانتات" kelimesini "kocalarına itaatkardırlar" diye tefsir etmişlerdir. "*Allah'ın kendilerini korumasına karşılık*" çünkü asıl korunan Allah'ın koruduğu kimsedir. "*Kocalarından uzakta koruyucudurlar.*" Süddî ve başkaları, "Yani, kocası olmadığı hal ve durumlarda kendisini ve kocasının malını korur" diye tefsir etmişlerdir.

[1962] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Kadınların en hayırlısı o kadındır ki; ona baktığında sana mutluluk verir, emrettiğinde sana itaat eder ve ondan ayrılıp gittiğinde kendisini ve senin malını korur.*" Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra, "*Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur...*" âyetini okudu.[515] Bunu İbn Ebî Hâtim de başka bir senetle tamamen aynı lafızla rivayet etmiştir.

[1963] İmam Ahmed, Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Kadın beş vakit namazını kılar, Ramazan orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına itaat ederse, ona 'cennet'e dilediğin kapısından gir!' denilir.*"[516] Bunu Abdullah b. Karız'ın Abdurrahman b. Avf'tan nakli sadece İmam Ahmed'in rivayetinde vardır.

---

515 Âyetin zikredilmediği kısmıyla sahihtir. Taberî, 9329; Tayalisî, 2325. Ebû Ma'şer'den. Senedi kuvvetli değildir. Çünkü Necih b. Abdurrahman es-Sindi'yi birçok kişi zayıf, diğerleri ise sika kabul etmişlerdir. Hadisi Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (8961) ve Hâkim (2/161) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona katılmıştır. Hâfız İbn Hacer de "Tahricu'l-Keşşaf"ta (1/506) hasen olduğunu söylemiştir. Hadis söylediği gibidir. Hadisin başka şahitleri de vardır. Tevbe sûresi 35. âyetinde gelecek hadislere bk.

516 Ahmed b. Hanbel, 1/191; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 8800. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (4/306) şöyle demiştir: Senedinde İbn Lehia vardır. Onun hadisleri hasen derecesindedir. Diğer râviler ise Buhârî'nin râvîleridir. Bunun, Bezzâr'ın (1462) Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği bir şahidi vardır. Bir başka şahidi de Taberânî'nin (4595) Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh)'tan rivâyetidir.

Scanned with CamScanner

"Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara", yani, kocalarına karşı baş kaldırmasından korktuğunuz kadınlara. Arapçada "نشوز / Nüşûz" yükselmek ve dikilmek demektir. Naşiz kadın da kocasına karşı dikleşen, emirlerini terkeden, ondan yüz çeviren, nefret duyan kadındır. Adam karısında baş kaldırı alametleri gördüğünde ona nasihat etsin ve isyanı halinde Allah'ın gelecek cezasıyla korkutsun ve uyarsın. Zîra, Allah (c.c) kocasına karşı ona görev yüklemiş ve ona itaat etmesini vacip kılmıştır. Adamın kendisindeki üstün meziyetler ve Allah'ın onu üstün kılması sebebiyle ona isyan etmesini de haram kılmıştır.

[1964] Nitekim Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bir kimseye birine secde etmesini emredecek olsaydım, üzerindeki haklarından dolayı kadına, kocasına secde etmesini emrederdim."*[517]

[1965] İmam Buhârî de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Adam karısını yatağa çağırır, o da gelmezse melekler sabaha kadar o kadına lânet ederler."*[518] Bunu Müslim de rivayet etmiştir ve onun lafzı şöyledir: *"Kadın geceyi kocasının yatağından uzakta geçirirse melekler sabaha kadar ona lânet ederler."*[519] Bu yüzden yüce Allah, *"Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün..."* buyurmuştur.

"Onları yataklarda yalnız bırakın." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yalnız bırakması onunla cima yapmaması, yatakta birlikte yatmaması ve ona sırtını dönmesidir. Birçok kişi de böyle demiştir. Aralarında Süddî, Dahhâk ve İkrime'nin de bulunduğu kimselerle bir rivayette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şunu da eklemiştir: "Bunların hepsinin yanı sıra bir de onunla konuşmamasıdır." Ali b. Ebî Talha da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan ayrıca şöyle rivayet etmiştir: Kadına nasihat eder. Kabul ederse ne âlâ; yoksa yatakta yalnız bırakır ve onunla konuşmaz. Fakat onunla cinsel

517 Sahih hadistir. Ahmed (2322), Beğavî, et-Tefsir, 587. (Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan). İbn Mâce, 1853; Ahmed b. Hanbel, 4/381; İbn Hibbân, 4171. (İbn Ebî Evfa'dan).

518 Buhârî, 5193; Müslim, 1436; Ebû Dâvûd, 2141; Ahmed b. Hanbel, 2/439; İbn Hibbân, 4173.

519 Sahih-i Müslim (1436), hadis no: 120.

Scanned with CamScanner

ilişkisini kesmez; çünkü bu kadına ağır gelir. Mücâhid, Şa'bî, İbrâhim, Muhammed b. Ka'b, Miksem ve Katâde de, "Yalnız bırakmaktan kasıt onunla birlikte yatmamasıdır" demişlerdir.

[1966] Ebû Dâvûd, Ebû Hurra'dan, o da amcasından Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Eğer kadınların baş kaldırmasından korkarsanız onları yataklarında yalnız bırakın"* dedi. Râvilerden Hammad der ki: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bununla cinsel ilişkiyi kastetmiştir.

[1967] Sünen ve Müsned müelliflerinin Muâviye b. Hayde el-Kuşeyri'den rivayet ettiklerine göre; kendisi, "Ya Rasûlallah! Bizden birinin hanımının kocası üzerindeki hakkı nedir?" diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yediğinde ona da yedirmen, giydiğinde ona da giydirmen, yüzüne vurmaman, çirkin olduğu hakaretinde bulunmaman ve onu sadece evde yalnız bırakmandır"* buyurdu.[520]

"Ve onları dövün", yani, ne nasihat ne de yalnız bırakılmakla uslanmazlar ve baş kaldırmaktan vazgeçmezlerse, o durumda onları incitmeksizin dövebilirsiniz.

[1968] Müslim'in Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Veda Hutbesinde de şu cümleler geçmektedir: "Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü onlar yanınızda esirdiler. Sizin onlar üzerindeki hakkınız evlerinize istemediğiniz hiç kimseyi ayak bastırmamalarıdır. Öyle yapacak olurlarsa onları incitmeden dövün. Onların sizin üzerindeki hakları ise uygun şekilde geçimlerini ve giyeceklerini sağlamanızdır."[521]

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve birçok kişi de bunu "incitmeden dövmek" diye tefsir etmişlerdir. Hasan-ı Basrî, "Yani, iz bırakmayacak şekilde" demiştir. Fakihler, "Bu, kadının hiçbir organını kırmamak ve onda hiçbir iz bırakmamaktır" demişlerdir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklederler: Karısını yatakta yalnız bırakır. Kadın yola gelirse ne âlâ! Yoksa Allah (c.c) erkeğe, onu incitmeyecek ve bir kemiğini kırmayacak şekilde dövmesini

520 Bakara sûresi 228. âyette geçti.

521 Müslim, 1218; Ebû Dâvûd, 1905; İbn Mâce, 3074; Darimi, 1793. Burası, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in haccını anlatan uzun Câbir (radıyallâhu anh) hadisinin bir yerinde geçmektedir.

Scanned with CamScanner

me izni vermiştir. Bununla yola gelirse ne âlâ. Yoksa Allah (c.c) sana, para vererek ondan kurtulma (boşamanın mali yükümlülüklerini yerine getirerek boşama) hakkı tanımıştır.

[1969] Abdullah b. Zübab'dan (radıyallâhu anh) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'ın kadın kullarını dövmeyin"* buyurdu. Bir ara Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Kadınlar kocalarına kafa tutuyorlar" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara vurulmasına izin verdi. Bunun üzerine çok sayıda kadın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evine gelerek kocalarını şikâyet ettiler. Böyle olunca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Muhammed'in ailelerine kocalarından şikâyet eden çok sayıda kadın ziyarete gelmiş. Öyle yapanlar sizin hayırlılarınız değildirler"* buyurdu.[522] Bunu Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir.

[1970] İmam Ahmed, Eş'as b. Kays (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bir gün Hz. Ömer'in misafiri oldum. Bir ara karısını eline alıp dövdü ve şöyle dedi: "Ey Eş'as, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öğrendiğim şu üç şeyi benden belle: *"Adama kadını neden dövdüğü sorulmaz. Vitir namazını kılmadan yatma."* Hz. Ömer (radıyallâhu anh) üçüncüsünü de unuttu.[523] Bunu Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce de rivayet etmişlerdir.

"Eğer size itaat ederlerse artık aleyhlerine başka bir yol aramayın." Yani, kadın kocasının kendisinden istediği Allah'ın helâl kıldığı şeyler konusunda ona itaat ederse bundan sonra kocanın ona bir şey yapma hakkı yoktur. Ona vuramaz ve yalnız bırakamaz.

"Şüphesiz Allah yücedir, büyüktür." Bu, sebepsiz yere kadınlara zulmetmeleri halinde kocalara yöneltilmiş bir tehdittir. Çünkü kadınların velisi yüce ve büyük olan Allah'tır. Onlara zulmeden ve haksızlık yapanlardan O (c.c) intikam alır.

---

522 Ebû Dâvûd, 2146; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 9167; İbn Mâce, 1985; İbn Hibbân, 4189; Hâkim, 2/188. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bunun birçok tariki ve şahidi vardır. Bk. el-İhsan, 4189.

523 Ebû Dâvûd, 2147; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 9168; İbn Mâce, 1986; Ahmed b. Hanbel, 1/20; Beyhakî, 7/305. Tüm senetlerde geçen Abdurrahman el-Müselli meçhuldür, sadece bu hadisle bilinmektedir. Bunu Zehebî, el-Mizan'da söylemiştir. Dolayısıyla bu haber çok zayıftır. (Not: Sünen sahiplerindeki ifade "sorulmaz" yerine "sorma"dır. -çev-)

Scanned with CamScanner

Eşler Arasındaki Problemleri Çözmede Hakem Yöntemi:

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا ۚ إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

35. Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

Tefsiri:

Yüce Allah (eşler arasındaki problemlerden) birini, yani kadının kocasından yüz çevirme ve ona baş kaldırmasını zikrettikten sonra başka birine, yani eşler arasının açılması durumuna geçerek şöyle buyurmuştur: *"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin."* Fakihler şöyle demişlerdir: Eşlerin arası açılırsa Müslüman yönetici onları güvenilir birinin yanına yerleştirir. Bu kimse onların hallerine bakıp zulmedenin zulmüne engel olur. Durum ciddileşir ve aralarındaki husumet büyürse yönetici kadının ailesinden güvenilir biriyle kocanın milletinden güvenilir birini gönderir. Sonra bunlar bir araya gelerek eşlerin durumunu görüşür ve onlar için ayrılma veya birleşmeden hangisinin daha uygun olacağını tespit ederler. Kanun koyucu (c.c) ise aralarının bulunmasından yanadır. Bu yüzden yüce Allah, *"Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur"* buyurmuştur. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yüce Allah erkeğin ailesinin sâlih birini ve kadının ailesinin de yine sâlih birini göndermelerini veya onlardan hangisinin kötülük yaptığına bakmalarını emrediyor. Eğer kötülük yapan erkekse kadını ondan ayırıp korumaya alırlar ve erkeğin ilişkisini nafaka vermekle sınırlandırırlar. Kötülük yapan kadınsa onu kocasıyla birleştirirler, ancak nafakasından mahrum ederler. Onları ayırma veya birleştirmede görüş birliğine varırlarsa o emri verme yetkisine sahiptirler. Onları birleştirme hususunda görüş birliğine vardıktan sonra eşlerden biri buna râzı olup diğeri istemez, sonra bunlardan biri ölürse, birleşmeyi kabul eden kabul etmeyenden miras alırken birleşmeyi kabul etmeyen kabul edenden miras almaz. Bunu İbn Ebî Hâtim ile Taberî rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Abdurrezzak, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben ve Muâviye bir aileye hakem olarak gönderildik. Bunu rivayet edenlerden Mâmer der ki: Bana ulaşan habere göre onları Hz. Osman (radıyallâhu anh) göndermiş ve "Onları birleştirmeyi daha uygun görürseniz birleştirin, ayırmayı daha uygun görürseniz ayırın" demiş. Abdurrezzak, İbn Ebî Müleyke'den şöyle nakleder: Akil b. Ebû Tâlib, Utbe b. Rebîa'nın kızı Fâtımayla evlendi. Fâtıma, "Bana gelirsin ve sana nafakanı veririm" dedi. Akil geldiğinde Fâtıma ona, "Utbe b. Rebîa (babam) ve Şibe b. Rebîa (âhirette) nerede olacaklar?" der, o ise susardı. Hatta yine bir gün sıkıntılı bir halde yanına girdiğinde Fâtıma yine, "Utbe b. Rebîa ile Şibe b. Rebîa nerede olacaklar?" dedi. Bu kez Akil, "Cehennem'e girdiğinde senin solunda olacaklar" dedi. Bunun üzerine Fâtıma elbisesini giyip Osman (radıyallâhu anh)'ın yanına geldi ve durumu anlattı. Osman (radıyallâhu anh) buna güldü ve İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Muâviye (radıyallâhu anh)'ı gönderdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Onları kesinlikle ayıracağım" dedi. Muâviye ise, "Abdumenaf oğulları kabilesinden iki ihtiyarı birbirinden ayıramam" dedi. İbn Abbâs ile Muâviye evlerine gittiler ve onları içeri girip kapılarını kapatmış halde bulunca dönüp geldiler. Abdurrezzak, Abide'den şöyle nakleder: Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın yaşadığı şu olaya bizzat tanık oldum. Bir kadınla erkek, her biri yanında bir kalabalıkla onun yanına geldiler. Her bir grup aralarından birer hakem çıkardılar. Hz. Ali (radıyallâhu anh) hakemlere, "Görevinizin ne olduğunu biliyor musunuz? Sizin yapmanız gereken onların birleşmelerini uygun gördüğünüz taktirde birleştirmenizdir" dedi. Kadın, "Sonuç lehimde veya aleyhimde olsun her hâlükârda Allah'ın Kitabı'na râzı oluyorum" dedi. Koca, "Ayrılmaya râzı değilim" dedi. Hz. Ali (radıyallâhu anh), "Sen yalancısın. Vallahi, senin lehine veya aleyhine olsun, eni sonu Allah'ın Kitabı'ndaki hükme râzı olacaksın" dedi. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Taberî de iki ayrı tarikle Abide'den aynısını rivayet etmiştir. Hakemlerin karı ile kocayı birleştirme ve ayırma yetkisinin olduğu görüşü cumhurun görüşüdür. Hatta İbrâhim en-Nehaî, "Hakemler eşlerin bir veya iki veyahut üç talakla ayrılmalarından hangisini uygun görürlerse onu bile yapabilirler" demiştir ki İmam Mâlik'ten gelen rivayetlerden birine göre o da böyle demiştir.

Hasan-ı Basrî ise hakemler sadece birleştirme yetkisine sahiptirler, ayırma hükmünü veremezler, demiştir. Katâde, Zeyd b. Eslem, İmam Ahmed, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahirî de bu

Scanned with CamScanner

"Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur" buyruğudur. Zîra, burada eşleri ayırmak söz konusu edilmemiştir.

Eğer hakemler eşler tarafından vekâlet verilmiş vekillerse, o durumda birleştirme ve ayırma hükümleri ihtilafsız geçerli olur.

Hakemler yönetici sultan tarafından tayin edilmiş sayılıp eşler râzı olmasa da hüküm verebilirler mi, yoksa onlar eşler tarafından tayin edilmiş vekiller midir? Bu hususta imamlara ait iki görüş vardır. Cumhur, hakemlerin yönetici tarafından tayin edilmiş kimseler oldukları görüşündedirler. Zîra, Allah (c.c), *"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin"* buyurmuş ve onlardan hakemler diye bahsetmiştir. Hakemin özelliklerinden biri ise, hüküm verdiği kimsenin rızasına bağlı kalmaksızın hüküm verebilmesidir. Ki âyetin zahirinden anlaşılan mânâ budur. İmam Şâfiî'nin yeni görüşü ile İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının görüşü de böyledir. Diğer görüş, kocanın (hakemlerin ayırma kararına itiraz ederek) "Ayrılmayı kabul etmiyorum" demesi üzerine Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın "Kadının söylediğini ikrar edinceye kadar sen yalancısın" sözünü delil getirmiş ve şöyle demişlerdir: "Onlar hakem olsalardı kocanın ikrarına ihtiyaç duyulmazdı." Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İbn Abdilberr der ki: Âlimler, hakemlerden her biri farklı görüşte olduğunda diğerinin sözüne de itibar edilmeyeceği hususunda icma etmişlerdir. Eşler vekâlet vermeseler bile hakemlerin birleştirme hükmünün geçerli olacağında da icma etmişlerdir. Fakat onların ayırma kararlarının geçerli olup olmadığında ihtilaf etmişlerdir. İbn Abdilberr daha sonra cumhurun, vekâlet olmasa bile hakemin ayırma hükmünün de geçerli olduğu görüşünde olduklarını söylemiştir.

Önemli Emirler:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

Scanned with CamScanner

36. Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi vs.) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.

Tefsiri:

Yüce Allah sadece "hiçbir ortağı olmayan kendisi"ne ibadet etmeyi emrediyor. Çünkü yaratan ve tüm anlarda ve hallerde kullarına rızk veren, lütuf ve ihsanlarda bulunan O'dur. Dolayısıyla kulların birlemelerini ve hiçbir mahlukunu kendisine ortak koşmamalarını hak eden O'dur.

[1971] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'a "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir, biliyor musun?" diye sorduğunda Muaz (radıyallâhu anh), "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ona kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır"* buyurdu. Sonra, *"Bunu yaptıklarında kulların Allah üzerinde hakları nedir, onu biliyor musun? Onlara azap etmemesidir"* buyurdu.[524]

Yüce Allah daha sonra bir takım kimseler sıralayarak onlara iyilik yapmayı emrediyor ki, bunların birincisi ana babadır: *"Ana-babaya... iyilik edin."* Çünkü yüce Allah ana-babayı senin yokluktan varlığa çıkışın için sebep kılmıştır. Şu âyetlerde olduğu gibi Allah (c.c) kendisine kulluk ile ana babaya iyiliği birlikte zikreder: *"Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır."* (Lokman, 14) *"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle."* (İsrâ, 23)

Yüce Allah ardından *"akrabaya"* buyuruyor; ana-babaya iyiliğin akabinde akrabalara iyiliği zikrediyor.

524 Daha önce Bakara sûresi 22. âyette

Scanned with CamScanner

[1972] Nitekim bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: *"Yoksula sadaka vermek sadakadır. Akrabaya sadaka vermek ise hem sadaka, hem akrabaya iyiliktir (her iki sevabı birden kazandırır)."*[525]

Yüce Allah daha sonra iyilik yapılacak kimseler olarak yetimleri zikrederek, *"yetimlere"* buyuruyor. Çünkü yetimler işleriyle ilgilenecek ve nafakalarını verecek kimseleri kaybetmişlerdir. O yüzden de yüce Allah onlara iyilik etmeyi ve onlara karşı şefkatli olmayı teşvik etmiştir.

Allah'ın iyilik yapmayı emrettiği bir diğer sınıf *"yoksullar"*dır. Yoksul kendilerine yetecek şeyleri bulamayan ihtiyaç sahibi muhtaçlardır. İşte yüce Allah onlara yetecek ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak yardımlarda bulunulmasını emrediyor. Fakir ile miskin üzerinde Tevbe sûresinde konuşulacaktır.

Yüce Allah daha sonra, *"yakın komşuya, uzak komşuya"* buyuruyor. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yakın komşu onunla aranda akrabalık bağın bulunan komşun, uzak komşu ise aranızda akrabalık bağı olmayan komşundur. İkrime, Mücâhid, Meymun b. Mihran, Dahhâk, Zeyd b. Eslem, Mukâtil b. Hayyan ve Katâde'den de böyle rivayet edilmiştir. Ebû İshâk, Nevf el-Bikali'den, onun "yakın komşu"yu Müslüman komşu ile, "uzak komşu"yu ise Yahudi ve Hıristiyan komşu ile tefsir ettiğini nakletmiştir. Bunu Taberî ile İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Câbir el-Cu'fi, Şa'bî'den, o da Hz. Ali (radıyallâhu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Yakın komşudan kasıt kadındır. Mücâhid'den ayrıca, "uzak komşu"yu yolculuk arkadaşı ile tefsir ettiği de rivayet edilmiştir.

Komşuya İyilik Yapmakla İlgili Hadisler:

Komşuya iyilik yapmayı tavsiye eden hadisler varit olmuştur. Biz Allah'tan yardım dileyerek bunlardan bazılarını zikredeceğiz:

[1973] (Birinci Hadis:) İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cebrâil bana, komşuya dair o kadar çok tavsiyede bulundu ki, artık komşuyu komşuya mirasçı yapacak sandım."*[526] Bunu Buhârî ile Müslim de Sahih'lerinde tahric etmişlerdir.

525 Bakara sûresi 177. âyetin tefsirinde geçti.

526 Buhârî, 6015; Tirmizî, 1943; Ahmed b. Hanbel, 2/160. Tirmizî, "Hasen ve gariptir" de-

Scanned with CamScanner

[1974] (İkinci Hadis:) İmam Ahmed, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Cebrâil bana, komşuya dair o kadar çok tavsiyede bulundu ki, komşuyu komşuya mirasçı yapacak sandım."* buyurdu.[527] Bunu Ebû Dâvûd ile Tirmizî de başka bir senetle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Bu tarikle gariptir" demiştir. Bu hadis Mücâhid'in Âişe (radıyallâhu anhâ) ile Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, onların Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakilleriyle de gelmiştir.

[1975] (Üçüncü Hadis:) Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh)'tan, o da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivayet etmiştir: *"Allah katında arkadaşların en hayırlısı arkadaşına karşı en iyi olanıdır. Allah katında komşuların en hayırlısı komşusuna karşı en iyi olanıdır."*[528] Bunu Tirmizî de rivayet etmiş ve "Hasen ve gariptir" demiştir.

[1976] (Dördüncü Hadis:) İmam Ahmed, Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Kişi komşusu açken karnını doyurmasın."[529] Bunu sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir.

[1977] (Beşinci Hadis): İmam Ahmed, Mikdad b. Esved (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına, *"Zina hakkında ne dersiniz?"* diye sordu. "Haramdır. Onu Allah ve Rasûlü haram kılmıştır. Dolayısıyla kıyâmet gününe kadar haramdır" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurdu: *"Adamın on kadınla zina etmesi ise komşusunun karısıyla zina etmesinden daha hafiftir."* Sonra, *"Hırsızlık hakkında ne dersiniz?"* dedi. Sahabiler, "Onu Allah ve Rasûlü haram kılmıştır. Dolayısıyla haramdır" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem),

---

miştir. Ben derim ki: Senedi ceyyittir ve onlarla kuvvetlendiği şahitleri vardır. Onlardan biri daha önce geçen İbn Ömer (radıyallâhu anh) hadisi ile Buhârî (6014) ve Müslim'in (2624) rivayet ettikleri Âişe (radıyallâhu anhâ) hadisidir.

527 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 5152; Tirmizî, 1943; Ahmed b. Hanbel, 2/160. Tirmizî, "Hasen ve gariptir" demiştir. Ben derim ki: Senedi ceyyittir. Şahitleri olup onlarla kuvvetlenmektedir ki onlardan biri geçen İbn Ömer (radıyallâhu anh) hadisi ile Buhârî (6014) ve Müslim'de (2624) geçen Âişe (radıyallâhu anhâ) hadisidir.

528 Ceyyittir. Tirmizî, 1944; Ahmed b. Hanbel, 2/167 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 115; İbn Hibbân, 519; Hâkim, 1/443. Tüm râvileri sikadır.

529 Ahmed (/54, 55) rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (13556): Abaye dışındaki râviler Buhârî ve Müslim'în râvîleridir. O ise Ömer (radıyallâhu anh)'tan bir şey işitmemiştir. Dolayısıyla senet munkatı', hadis de zayıftır. Konuyla ilgili başka hadisler de vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

"Vallahi, adamın on evde hırsızlık yapması komşusunun evini soymasından daha basittir." buyurdu.[530] Bunu da sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir.

[1978] Bunun bir de şahidi vardır ki onu da Buhârî ile Müslim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Ben "Ya Rasûlallah! En büyük günah hangisidir?" diye sordum. *"Seni yarattığı halde Allah'a ortak edinmendir"* buyurdu. "Sonra hangisidir?" dedim. *"Seninle birlikte yer (lokmana ortak olur) korkusuyla çocuğunu öldürmendir"* buyurdu. "Sonra hangisidir?" dedim. *"Komşunun karısıyla zina yapmandır"* buyurdu.[531]

[1979] (Altıncı Hadis:) İmam Ahmed, Ebû Âliye kanalıyla Ensar'dan bir adamdan şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görmek üzere ailemin yanından ayrıldım. Gittiğimde bir de baktım ki Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakta duruyor ve bir adam da yönünü ona dönmüş oturuyor. Birbirleriyle işleri vardır diye düşündüm. Sonunda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalktı. Öyle ki uzun süre ayakta durmasından dolayı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e acıdım. Ben, "Ya Rasûlallah! Bu adam seni ayakta bekletti. Öyle ki uzun süre boyu ayakta durduğundan sana acıdım" dedim. *"Onu gördün mü?"* dedi. "Evet" dedim. *"O kimdi, biliyor musun?"* dedi. "Hayır" dedim. *"O Cebrâil'di. Bana komşuya iyilik etmeyi o kadar anlattı ki neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım"* buyurdu. Sonra, *"Sen ona selâm verseydin selâmını alırdı"* buyurdu.[532]

[1980] (Yedinci Hadis:) Abd b. Humeyd, Müsned'inde, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cebrâil (a.s) ile birlikte cenaze namazı kılınan yerde namaz kılarlarken Medine'nin yukarı mahallelerinden bir adam geldi. Adam yanından ayrılıp gidince sahabi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Seninle birlikte görmüş düğüm adam kimdir?" diye sordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onu gördün mü?"* dedi. "Evet" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Çok büyük hayır gördün. O Cebrâil'di. Bana komşuya iyilikten o kadar bahsetti*

530 Zayıftır. Ahmed b. Hanbel, 6/8; Taberânî, 20/256. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (8/167), "Râvileri sikadır" demiştir. Ben derim ki: Râvilerden Ebû Zabye makbul biri ve haberi gariptir.

531 Bakara sûresi 22 ve 165. âyetlerin tefsirinde geçti.

532 Ahmed b. Hanbel (5/32) rivayet etmiştir. Heysemî bunu Mecmau'z-Zevâid'de (8/164) zikrettikten sonra, "Râvîleri Buhârî ve Müslim'in râvîleridir" demiştir.

Scanned with CamScanner

ki, bana komşuyu komşuya mirasçı kılacak gibi geldi." buyurdu.[533] hadisi bu kanaldan sadece Abd b. Humeyd rivayet etmiştir. Bu, öncesindeki için bir şahittir.

[1981] (Sekizinci Hadis:) Bezzâr, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Üç çeşit komşu vardır. Biri tek hakkı bulunan komşudur ki, o hak itibariyle komşuların en aşağısı budur. Bir komşu da vardır ki, onun da üç hakkı bulunmaktadır ve bu en çok hakkı bulunan komşudur. Sadece bir hakkı bulunan komşu akrabalık bağı bulunmayan müşrik komşudur. İki hakkı olan komşu Müslüman komşudur. Onun İslâm hakkı ile komşuluk hakkı vardır. Üç hakkı olan komşu ise Müslüman ve komşusuyla akrabalık bağı bulunan komşudur. Onun komşuluk hakkı, İslâm hakkı ve akrabalık hakkı vardır."*[534] Bezzâr der ki: Abdurrahman b. Fadl'dan, İbn Ebî Fedik'ten başka rivayet eden kimse bilmiyoruz.

[1982] (Dokuzuncu Hadis:) İmam Ahmed, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Benim iki komşum var. Onlardan hangisine hediye edeyim?" diye sordum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kapısı sana daha yakın olanına hediye et"* buyurdu.[535] Bunu İmam Buhârî, Şu'be'nin bu şekildeki rivayetiyle tahric etmiştir.

[1983] (Onuncu Hadis:) Taberânî, Ebû Kırad'dan şöyle nakletmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest alıyordu ve insanlar onun abdest suyunu alıp onunla üzerlerine meshediyorlardı. *"Sizi bunu yapmaya iten nedir?"* diye sordu. "Allah ve Rasûlü'nün sevgisi" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim Allah ve Rasûlü'nün kendisini sevmesinden mutlu oluyorsa konuştuğunda doğru konuşsun, emanet teslim edildiğinde onu sahibine teslim etsin ve komşusuna güzel komşuluk yapsın"* buyurdu.[536]

---

533 Bezzâr (1897) rivayet etmiştir. Müellifin söylediği gibi Abd b. Humeyd rivayet etmiştir. Senedindeki Fadl b. Mübeşşir'i İbn Hibbân sika, diğerleri ise zayıf kabul etmişlerdir. Diğer râvileri ise sikadır. Bunu Heysemî (8/165) söylemiştir. Bu önceki hadisin şahididir.

534 Bezzâr (1896) Câbir (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (13536) şöyle demiştir: Bunu Bezzâr rivayet etmiştir. Fakat kendisinden naklettiği Abdullah b. Muhammed el-Harisi hadis uydurucusudur. Ebû Nuaym'ın Hilye'sinde (2/212) edilmiştir, fakat onun senedinde de meçhuller vardır. Bu metin büyük ihtimalle Hasan-ı Basrî'nin sözüdür.

535 Buhârî, 2259; Ebû Dâvûd, 5155; Ahmed b. Hanbel, 6/175, 187, 193.

536 Mecmau'z-Zevâid'de (4/145) ifade edildiği üzere Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta, el-İsabe'de (4/160, 928) ifade edildiği üzere İbn Ebî Asım ile İbn Sikkin, Ebû Kırad'dan rivayet etmişlerdir. Ziyade son ikincisindedir.

Scanned with CamScanner

[1984] (On birinci Hadis:) İmam Ahmed, Ukbe b. Amir'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kıyâmet günü ilk dâvalaşacak kimseler komşular olacaktır...."*[537]

"Yakın arkadaşa... iyilik edin..." Süfyân-ı Sevrî'nin...Hz. Ali (radıyallâhu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre onlar bunu kişinin karısı ile tefsir etmişlerdir. İbn Ebî Leylâ, İbrâhim en-Nehaî, Hasan-ı Basrî, ve rivayetlerin birinde Said b. Cübeyr'den de bunun benzeri rivayet edilmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, iken ve Katâde ise, "Bu kişinin yol arkadaşıdır" demişlerdir. Said b. Cübeyr, "Bu salih arkadaştır" demiştir. Zeyd b. Eslem ise, "Bu senin memleketinde iken kendisiyle oturup kalktığın arkadaşın, yolculukta ise yol arkadaşın olan kimsedir" demiştir.

"Yolcuya...iyilik edin." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile bir grup ilim erbabından, "Bu misafirdir" dedikleri rivayet edilmiştir. Mücâhid, Ebû Câfer el-Bakır, Hasan-ı Basrî, Dahhâk ve Mukâtil ise, "Yolculuğunda sana uğrayan kimsedir" demişlerdir ki en kuvvetlisi de budur. Misafir diyen kimse onunla yoldan geçen kimseyi kastetmişse bununla o aynı görüş olmaktadır. Yolcu (İbn-i Sebil) hakkında Tevbe sûresinde bahsedilecektir. Sadece Allah'a güvendik ve yalnız O'na tevekkül ettik.

"Ellerinizin altında bulunanlara...iyilik edin" ifadesiyle kölelere iyilik tavsiye edilmiştir. Çünkü köle âcizdir ve insanların elinde esirdir.

[1985] O yüzden sabit olan hadise göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölüm döşeğinde iken ümmetine, *"Namaza ve de ellerinizin altında bulunanlara dikkat edin."* Vasiyetinde bulunmuş, bunu dilinden dolup taşıncaya kadar tekrarlayıp durmuştu.[538]

[1986] İmam Ahmed, Mikdam b. Ma'dikerb'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kendin yediğin şey senin için bir sadakadır. Hanımına yedirdiğin şey senin için bir sadakadır. Evladına yedirdiğin şey senin için bir sadakadır.*

537 Ahmed b. Hanbel, 4/151; Taberânî, 17/303, 309. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (8/170) şöyle demiştir: Ahmed ve Taberânî benzer şekilde rivayet etmişlerdir. Taberânî iki rivayetinden birindeki râviler Buhârî'nin râvileridir. O ise sikadır.

538 Şahitlerinden dolayı sahihtir. Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 7100; İbn Mâce, 1625. Ümmü Seleme'den. Bunun senedi munkatı'dır. Bunun Enes (radıyallâhu anh)'tan sahih senetle rivayet edilen bir şahidi vardır ki onun kaynakları da şöyledir: Nesâî, 7095; İbn Mâce, 2697; Ahmed b. Hanbel, 3/117; İbn Hibbân, 6605. Senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

dirdiğin şey senin için bir sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin şey senin için bir sadakadır."[539] Bunu Nesâî, Bakiyye'den rivayet etmiştir. Allah'a hamdolsun ki senedi sahihtir.

[1987] Rivayete göre Abdullah b. Amr kahyasına, "Kölelere yemeklerini verdin mi?" dedi. O "Hayır" deyince şöyle dedi: "O zaman git ve ver. Zîra, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kişiye günah olarak sahibi olduğu köle ve hizmetçilerini bedenlerini ayakta tutacak gıdalarından mahrum etmesi yeter"* buyurdu."[540] Bunu İmam Müslim rivayet etmiştir.

[1988] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Kölenin yiyecek ve giyeceği onun hakkıdır. Ona ancak gücünün yeteceği işler yaptırılabilir."*[541] Bunu da İmam Müslim rivayet etmiştir.

[1989] Yine Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Sizden birine hizmetçisi yemeğini getirecek olursa, kendisi ile beraber oturtmasa bile ona bir-iki lokma veya bir iki çiğnemlik uzatıversin. Çünkü hizmetçi onun sıcaklığını hissetmiş ve hazırlığını kendisi yapmıştır."*[542] Bunu Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir. Lafzı Buhârî'nindir. Müslim'in lafzı ise şöyledir: "Onu yanına oturtup birlikte yesin. Şayet yemek az ise eline bir iki lokma koysun."

[1990] Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Onlar sizin kardeşleriniz ve kölelerinizdir. Allah onları elinizin altına vermiştir. Artık kimin kardeşi elinin altındaysa ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara yapamayacakları şeyler yüklemeyin. Yüklerseniz de yardım edin."*[543] Bunu da Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir.

---

539 Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 9185; Ahmed b. Hanbel, 4/131. Bunun çok şahitleri vardır.

540 Müslim, 996; Ebû Dâvûd, 1692; Ahmed b. Hanbel, 2/160; İbn Hibbân, 4241; Beyhakî, 7/467.

541 Müslim, 1662; Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 192; Ahmed b. Hanbel, 2/247; İbn Hibbân, 4313; Beyhakî, 8/6.

542 Buhârî, 5460; Müslim, 1663; Ebû Dâvûd, 3846; Tirmizî, 1854; İbn Mâce, 3289; Ahmed b. Hanbel, 259. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

543 Buhârî, 30, 2545, 6050; Müslim, 1661; Ebû Dâvûd, 5158; Tirmizî, 1945; İbn Mâce, 3690; Ahmed b. Hanbel, 5/158; Beğavî, Meâlimu't-Tenzîl, 600.

Scanned with CamScanner

"Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez." Yani, kendisini beğenen ve büyük gören kibirlilerle insanlara karşı böbürlenen ve kendisini onlardan üstün görenleri sevmez. Bu kimse kendisinin gözünde büyük, Allah katında basit, insanlar tarafından ise sevilmeyen bir kimsedir. Mücâhid, *"Allah kendini beğenen (muhtâl) ve daima böbürlenip duran kimseyi (fahûr) sevmez."* buyruğu hakkında şöyle der: Muhtâl kibirli, fahûr ise kendisine verilen nimetleri sayan kimsedir. O Allah'a şükretmez. Yani, Allah'ın kendisine verdiği nimetlerle insanlara karşı övünür. Taberî'nin rivayet ettiğine göre Ebû Reca el-Herevi, "Sahip olduğu kölelere kötü davranan kimi görürsen o mutlaka kendini beğenmiş ve daima böbürlenen biridir" dedi ve *"...Ellerinizin altında bulunanlara da iyilik edin. Şüphesiz Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez."* Ebû Reca daha sonra, "Ana babaya âsi olan kimi görürsen o mutlaka zorba ve bedbahttır" dedi ve Allah'ın, *"(İsa dedi ki: Allah) Beni anneme saygılı kıldı; beni zorba, isyankar ve hayırsız yapmadı"* (Meryem, 32) buyruğunu okudu. İbn Ebî Hâtim de bu iki kelime hakkında Avvam b. Havşeb'den aynısını rivayet etmiştir.

[1991] Mutarrif'ten şöyle rivayet edilmiştir: Ebû Zerr'in (radıyallâhu anh) aktardığı bir hadisi duyar ve onunla karşılaşmayı arzulardım. Sonunda onunla karşılaştım ve kendisine, "Ey Ebû Zerr! Duyduğuma göre sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in size, "Allah üç kişiyi sever, üç kişiyi sevmez" dediğini anlatıyormuşsun" dedim. "Evet, Ben dostum adına yalan söyleyeceğimi sanmıyorum" dedi. "Allah'ın sevmedikleri kimlerdir?" dedim. "Kendini beğenen ve böbürlenen kimsedir. Siz bunu Allah'ın indirilmiş kitabında görmüyor musunuz?" dedi. Sonra *"Şüphesiz Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez"* âyetini okudu.[544]

[1992] ...Ebû Temime'den rivayete göre o Belhuceym'li bir adamdan şöyle işitmiş: Ben, "Ya Rasûlallah! Bana tavsiyede bulun!" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Elbiseni yerde süründürmekten sakın. Zîra, elbiseyi yerde süründürmek kibirdendir. Allah (c.c) ise kibirliyi kesinlikle sevmez"* buyurdu.[545]

544 Hâkim, 2/88; Beyhakî, Şuabu'l-İman, 9549. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Hadis söyledikleri gibidir.

545 Senedi sahihtir. Sahabinin bilinmemesinin bir zararı yoktur. Nitekim İmam Ahmed bunu (5/63, hadis no: 20109, 2011) başka tariklerle de getirmiştir. Başlığı ise "Câbir b. Süleym el-Hüceymi (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilenler" diye atmış ve bazı rivayetlerde bu ismi zikretmiştir. Hadisin devamı vardır.

Scanned with CamScanner

Kibirlilerin Bazı Özellikleri:

اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ اٰتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴿٣٧﴾ وَالَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ رِئَاۗءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَمَنْ يَّكُنِ الشَّيْطٰنُ لَهٗ قَرِيْنًا فَسَاۗءَ قَرِيْنًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيْمًا ﴿٣٩﴾

37. Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah'ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir. Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.

38. Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için harcayanlar da (âhirette azaba dûçar olurlar). Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!

39. Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden (O'nun yolunda) harcasalardı ne olurdu sanki! Allah onların durumunu hakkıyla bilmektedir.

Tefsiri:

Yüce Allah, mallarını ana babaya, akraba, yetim, yoksul, yakın ve uzak komşu, yakın arkadaş, yolcu, ellerinin altında bulunan köle ve hizmetçilere iyilik ve ihsan gibi Allah'ın (c.c) emrettiği yerlere harcamayan, O'nun (c.c) mallardaki hakkını ödemeyen, bunların yanında bir de insanlara cimriliği emreden kimseleri yeriyor.

[1993] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de *"Cimrilikten daha büyük hastalık hangisidir ki?"*[546] buyurmuştur.

[1994] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadiste de, *"Cimrilikten sakının. Zîra, o sizden evvelkileri helâk etmiştir. Onlara yakınlarla ilişkilerini kesmelerini emretmiş, onlar da ilişkilerini kesmişler, günah işlemelerini emretmiş, onlar da günahlar işlemişlerdir."*[547] buyurmuştur.

546 İnşallah Tevbe sûresi 49. âyetin tefsirinde gelecek.

547 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, 2/195; Hâkim, 1/11; İbn Hibbân, 5176; Beyhakî, 10/243.

Scanned with CamScanner

"Allah'ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir." Çünkü, cimri Allah'ın (c.c) nimetlerini ısrarla inkâr eden kimsedir. Onun ne yiyeceğinde ne giyeceğinde ne vermesinde ne fedakârlığında, hiçbir şeyinde Allah'ın nimetleri belli olmaz ve görülmez. Yüce Allah başka yerde şöyle buyurur: *"Şüphesiz insan, Rabbine karşı pek nankördür. Şüphesiz buna kendisi de şahittir. Ve o mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür."* (Âdiyât, 5-8) "Şüphesiz buna kendisi de şahittir." Yani, hâl ve tarzıyla şahittir. O yüzden yüce Allah, *"Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık"* diyerek onlara tehditte bulunmuştur. Küfür örtmek ve kapamak demektir. Cimri de Allah'ın kendisindeki nimetini örter, gizler ve inkâr eder. Dolayısıyla o da Allah'ın kendisine olan nimetlerine karşı kâfirlik yapmış olur.

[1995] Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Muhakkak Allah bir kula bir nimet bahşettiğinde, nimetini onun üzerinde görmek ister (bundan hoşlanır)."* [548]

[1996] Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir duasında şöyle derdi: *"Allah'ım! Bizleri senin nimetlerine şükreden, kabul ederek (başka bir rivayette, "dile getirerek") onlara şükredenlerden eyle. Ve bize o nimetlerini tamamla."* Seleften bazıları bu âyeti, "Yahudilerin, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sıfatlarıyla ilgili ellerinde bulunan bilgileri açığa vurmak hususunda cimri davranmaları ve bunları gizlemeleri" ile tefsir etmişler ve "Bu sebeple yüce Allah (âyetin sonunda) *'Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık'* buyurmuştur" demişlerdir. Bunu İbn İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Mücâhid ve daha başkaları da böyle demişlerdir. Şüphesiz âyet bu mânâyı ifadeye kâbildir. İlimde cimrilik malda cimrilik kapsamına evleviyet yoluyla girse bile, göründüğü kadarıyla, cümlenin akışına nazaran mesele malda cimriliktir. Çünkü konu akrabalara ve zayıflara harcama ve infak hakkındadır. Yine sonrasındaki, *"Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için harcayanlar da (âhirette azaba dûçar olurlar)"* âyetinde de durum aynıdır. Çünkü önce mallarını yergiyi hak ede-

---

Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan. Metin bundan daha uzundur. Senedi sahih olan hadisin başka şahitleri de olup onlar biri İmam Ahmed (2/431) ile İbn Hibbân'ın (5177) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, Muaz b. Cebel'in Taberî'nin el-Mu'cemu'l-Evsat'ından (3364) rivayetidir.

548 Ceyyittir. Ahmed (3/473), İbn Hibbân (5417) ve Taberânî (19/623) Mâlik b. Nadle'den daha uzun şekilde rivayet etmişlerdir. Senedi Müslim standartlarında sahihtir.

Scanned with CamScanner

cek biçimde ellerinde tutup harcamayan kimseler olan cimriler zikredilmiş, sonra ise harcamaları ve vermelerinde şöhreti, cömertlikle övülmeyi kastedenler, bundan Allah rızasını gözetmeyenlerden bahsedilmiştir.

[1997] Cehennem ateşinin ilk tutuşturalacağı üç sınıf olan amelleriyle gösteriş yapan âlim, savaşçı ve infakçıyı anlatan hadiste şöyle geçmektedir: "Zengin, 'Malımı senin rızan için, harcanmasını istediğin her alanda harcadım' der. Yüce Allah ise, 'Yalan söylüyorsun. Ondaki hedefin sadece, sana cömert denilmesiydi. Nitekim dendi de!' buyurur." Yani, sen Dünyada mükâfatını aldın. Nitekim harcama yaparken niyetindeki de buydu.[549]

[1998] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Adiyy b. Hatem'e de *"Baban (cömertlikle) bir şey hedefledi, ona da ulaştı"*[550] buyurmuştur.

[1999] Bir hadiste geçtiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, yapmış olduğu infakların ve köle azatlarının Abdullah b. Cüd'an'a bir fayda verip vermeyeceği soruldu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayır. Çünkü o bir gün olsun, 'Rabbim, hesap gününde benim günahımı bağışla' demedi"* diye cevap verdi.[551]

O yüzden yüce Allah, *"Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için harcayanlar da (âhirette azaba dûçar olurlar). Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!"* buyurmuştur. Yani, onları, gereği gibi itaat ve ibadet etmeyi bırakıp bu çirkin fiili işlemeye iten şeytandır. Zîra, şeytan onlarla yakın arkadaş olup bunları onlara süslü ve güzel göstermiş, iğrençlikleri gözlerinde sevimli yapmıştır. O yüzden yüce Allah, *"Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!"* buyuruyor. Şair de şöyle der:

---

549 Müellif bunu mânâ olarak zikretmiştir. Hadisi baştan sona Müslim (1905), Nesâî (6/23), Tirmizî (2382) ve Beyhakî (9/168) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak rivayet etmişlerdir. Hadis, "Kıyâmet günü haklarında ilk hüküm verilecek kimseler.." diye başlar.

550 Hasendir. Ahmed b. Hanbel (4/258) ve Beyhakî, Şuabu'l-İman'da (6841) Adiyy b. Hatem'in nakliyle rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/119): Bunu İmam Ahmed rivayet etmiştir, râvileri sikadır. Taberânî de el-Mu'cemu'l-Kebîr'de rivayet etmiştir, demiştir.

551 Müslim, 214, 2791; Tirmizî, 3121; İbn Mâce, 4279; Ahmed b. Hanbel, 6/35, 93; İbn Hibbân, 330. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan.

Scanned with CamScanner

Kişiyi sorma, arkadaşını sor!

Zîra, herkes arkadaşının izinden gider.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden (O'nun yolunda) harcasalardı ne olurdu sanki!"* Yani, onlar Allah'a iman etseler ve güzel yola girselerdi, riyayı bırakıp ihlâsa ve Allah'a imana yönelselerdi, salih amel işleyenlere âhirette verilmek üzere vaad edilmiş nimetlere ümit besleseler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızıklardan O'nun (c.c) sevdiği ve razı olduğu şeylerde harcasalardı bunun onlara ne zararı olurdu?

"Allah onların durumunu hakkıyla bilmektedir." Yani, Allah onların düzgün ve bozuk niyetlerini bilir. Kimin yardımı hak ettiğini bilip onu razı olacağı güzel ameller işlemeye muvaffak kılar ve ona bunları ilham eder. Kimin de yardımsız bırakılmayı, en büyük makam olan Makam-ı İlâhi'den kovulmayı hak ettiğini bilir. Ki Allah korusun kim Allah'ın kapısından kovulursa dünya ve âhirette gerçekten hüsrana ve ziyana uğrar.

Allah Hiçbir Ameli Zayi Etmeyip Bilakis Katlar:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ ۚ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

40. Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. O zerre eğer bir iyilik ise onu katlar, kendi katından da büyük mükâfat verir.

41. Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!

42. Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kıyâmet günü hiçbir kuluna bir hardal tanesi kadar, zerre ağırlığı kadar bile haksızlık yapmayacağını, bilakis yaptığı iyiliğin karşılığını onu tam ve kat kat fazlasıyla bildiriyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"Biz, kıyâmet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz"* (Enbiyâ, 47) buyurmuştur. Lokman (a.s)'ın oğluna şöyle dediğini haber vermiştir: *"(Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır."* (Lokman, 16) Yüce Allah bir yerde de şöyle buyurur: *"O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."* (Zilzâl, 6-8)

[2000] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri uzun şefaat hadisinin bir yerinde şöyle geçmektedir: *"Azîz ve Celîl olan Allah, 'Gidin ve kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kimi görürseniz cehennem'den çıkarın' der."* Bir rivayetteki ifade de şöyledir: *"Yüce Allah 'Zerre ağırlığından daha ve daha az imanı bulunan kimi bulursanız onu cehennem'den çıkarın.' diye emreder. Bunun üzerine cehennem'den büyük kalabalıklar çıkarılır."*[552]

İbn Ebî Hâtim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Erkek veya kadın kul kıyâmet günü getirilir. Bir münadi ilkinden sonuncusuna kadar tüm nesillerin huzurunda, "Bu filan oğlu filandır. Kimin ondan alacağı varsa hakkını almaya gelsin" diye seslenir. Bunu işiten kadın babasından, annesinden, kardeşinden veya eşinden alacaklı olmasına sevinir." İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) burada, *"Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar"* (Mü'minûn, 101) âyetini okudu. Sonra şöyle dedi: Yüce Allah kendi haklarından dilediğini affeder. Kul haklarından ise hiçbir şeyi affetmez. Adam insanların huzurunda dikilir ve

552 Buhârî, 4919, 7439; Müslim, 183; İbn Mâce, 179; İbn Mâce, 8/112; Ahmed b. Hanbel, 3/16; İbn Hibbân, 7377. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan uzunca rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

"Şu filan oğlu filandır. Kimin ondan alacağı varsa hakkını almaya gelsin" diye nida edilir. O, "Rabbim, dünya yok olup gitti. Onlara haklarını nasıl ödeyeyim?" der. Allah (c.c), "Bunun amellerini alın ve talepleri miktarınca her alacaklıya hakkını verin. Eğer bu kimse Allah'ın dostuysa ve zerre ağırlığı sevabı artarsa Allah (c.c) onu katlayıp cennet'e koyar." Sonra İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) bize yüce Allah'ın, *"Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. O zerre eğer bir iyilik ise onu katlar, kendi katından da büyük mükâfat verir"* âyetini okudu. Ardından konuşmasına şöyle devam etti: Ama kul âsi biriyse melek, "Rabbim, sevapları tükendi ve çok sayıda hak dâva eden kimse var" der. Yüce Allah, "Öyleyse hak sahiplerinin günahlarından alıp onun günahlar hanesine katın, sonra da onu kafasından tutup cehennem'e atın" der. Bu rivayetin bazı kısımlarının sahih hadiste şahitleri vardır. İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre; Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh), *"Her kim bir iyilikle gelirse, ona onun on katı vardır"* (En'âm, 160) âyeti bedevi Araplar hakkında nazil oldu, dedi. Bir adam, "Peki muhacirlere ne var ey Ebû Abdurrahman?" diye sorunca İbn Ömer (radıyallâhu anh) şöyle dedi: "Onlara bundan daha iyisi, şu âyet var: *"Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. O zerre eğer bir iyilik ise onu katlar, kendi katından da büyük mükâfat verir"* dedi. İbn Ebî Hâtim, Said b. Cübeyr'den yüce Allah'ın, *"O zerre eğer bir iyilik ise onu katlar, kendi katından da büyük mükâfat verir"* âyeti hakkında şöyle rivayet etmiştir: "İyilik yapan kimse müşrikse kıyâmet gününde azabı hafifletilir, fakat cehennem'den sonsuza dek çıkmaz."

[2001] Buna şu hadis de delil gösterilebilir. Abbâs (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! Amcan Ebû Tâlib seni koruyup kolluyordu. Bu ona hiçbir fayda verdi mi?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet. O hafif bir ateştedir. Ben olmasaydım cehennem'in en alt derecesinde olacaktı"* buyurdu. Fakat bunun sadece Ebû Tâlib'e mahsus bir şey olup diğer kâfirler için geçerli olmaması da mümkündür.

[2002] Zîra, Ebû Dâvûd et-Tayalisi, Müsned'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah mü'minin hiçbir iyiliğini boşa çıkarmaz. Mü'min iyiliğinden dolayı dünyada rızkla, âhirette de oradaki ödüllerle mükâfatlandırılır. Kafir ise iyiliklerinin dünyada faydasını görür. Kıyâmet günü geldiğinde ise hiçbir iyiliği kalmaz."*[553]

553 Sahihtir. Müslim, 2808; Tayalisî, 2011; Ahmed b. Hanbel, 3/123; İbn Hibbân, 377.

Scanned with CamScanner

Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), İkrime, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Katâde ve Dahhâk yüce Allah'ın, *"Kendi katından da büyük mükâfat verir"* buyruğunu cennet ile tefsir etmişlerdir. Allah'tan cenneti niyaz ederiz.

[2003] İmam Ahmed, Ebû Osman'dan şöyle nakleder: Bana Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın, "Yüce Allah mü'min kuluna her bir iyiliğe karşılık bir milyon sevap verecek" dediği haberi ulaştı. Bana hacc veya umre nasip edildi de orada onunla karşılaştım. "Bana senin "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, 'Yüce Allah mü'min kuluna her bir iyiliğe karşılık bir milyon sevap verecek' derken işittim" dediğin söylendi" dedim. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), "Hayır, bilakis ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Şüphesiz Allah bir iyiliğe iki milyon sevap verir"* dedi ve ardından, *"O zerre eğer bir iyilik ise onu katlar, kendi katından da büyük mükâfat verir"* âyetini okudu. Sonra, *"Allah "büyük mükâfat" diyorsa onun miktarını kim ölçebilir ki?"* dedi.[554] Bu garip bir hadistir. Ali b. Zeyd b. Ced'an, münker rivayetleri olan biridir.

[2004] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Osman en-Nehdi'den şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın yanına gittim ve 'Bana ulaşan habere göre sen "Yapılan iyilik bir milyona katlanır' diyormuşsun" dedim. Dedi ki: "Bunda seni hayrete düşüren şey nedir ki? Vallahi ben Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işittim: *"Şüphesiz Allah iyiliği bir milyona katlar."*[555] Ali b. Zeyd'in hadis rivayetlerinde münkerlik vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2005] İbn Ebî Hâtim, başka bir tarikle Ebû Osman en-Nehdi'den şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ile benden daha çok oturup kalkan kimse yoktu. Bir defasında hacca gitmiş, ben de ardından gitmiştim. Basralılar onun, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i 'Yüce Allah iyiliği iki milyona katlar' derken işittim" dediğini söylediler. "Yazıklar olsun size. Ebû Hureyre ile benden daha çok oturup kalkan yoktur ve ben ondan bu hadisi işitmedim" dedim. Onunla görüşmek üzere harekete geçtim, fakat onun hacc için yola çıktığını öğrendim. Ben de ondan bu hadisi almak için hacca gittim.[556]

554 Ahmed, 2/521. Tüm tariklerindeki isim Ali b. Zeyd münker rivayetlerde bulunmuştur. Bunun uzun tahrici daha önce geçmiştir.

555 Önceki gibi zayıf bir hadistir.

556 Bununla sonrasındaki hadisin senetteki sabit râvi Ziyad b. Ebî Ziyad el-Cassas'tır. el-

Scanned with CamScanner

[2006] İbn Ebî Hâtim, başka bir tarikle Ebû Osman'dan şöyle nakletmiştir: Ben' "Ey Ebû Hureyre, Basra'daki kardeşlerimden senin "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *'Şüphesiz Allah iyiliği bir milyon katıyla mükâfatlandırır'* derken *işittim'* dediğini duydum" dedim. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), "Hatta Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, *'Şüphesiz Allah bir iyiliği iki milyon katıyla mükâfatlandırır'* derken işittim" dedi. Sonra da, *"Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır"* (Tevbe, 38) âyetini okudu.[557]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve İslâm Ümmetinin Şahitliği:

"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!" Yüce Allah kıyâmet gününün dehşetinden, o günkü durumun sıkıntı ve meşakkatinden bahsediyor. Kıyâmet kopup her ümmet bir şahitle, yani bir peygamberle geldiğinde hallerinin nice olacağını söylüyor. Nitekim yüce Allah başka bir yerde şöyle buyurur: *"Yeryüzü, Rabbinin nûru ile aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez."* (Zümer, 69) *"O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz."* (Nahl, 89)

[2007] İmam Buhârî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bana Kur'ân oku!"* dedi. Ben hayretle, "Kur'ân sana inmişken ben mi sana Kur'ân okuyacağım!" dedim. O da, *"Evet"* dedi. Nihayet Nîsâ sûresini okumaya başladım. *"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!"* âyetine geldiğimde Rasûlullâh (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şimdilik yeter"* buyurdu. Ona döndüğümde gözyaşlarının boşandığını fark ettim.[558] Bunu Müslim de rivayet etmiştir. Bu, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan birçok tarikle rivayet edilmiştir. Dolayısıyla ondan geldiği kesin ve kat'idir. Bunu İmam Ahmed de Ebû Hayyan ve Ebû Rezin tarikleriyle rivayet etmiştir.

Mizan'da (2938) şöyle denilir: Yahyâ ile Ali b. el-Medînî, "O hiçbir şey değildir"; Ebû Zür'a, "Çok zayıftır"; Nesâî ile Dârekutnî, "Metruktur" demişlerdir. İbn Hibbân ise, "Sikat" kitabında "Bazen hata yapar" demiştir. Zehebî, "Bilakis onun zayıf olduğunda icma edilmiştir" demiştir.

557 Bunun senedi de önceki gibi çok zayıftır. Senedindeki Ziyad el-Cassas çok zayıf bir râvîdir.

558 Buhârî, 5050; Müslim, 800; Ebû Dâvûd, 3668; Tirmizî, 3028; Nesâî, et-Tefsir, 125; Ahmed b. Hanbel, 1/380; İbn Hibbân, 730; Taberânî, 8463.

Scanned with CamScanner

[2008] İbn Ebî Hâtim, Yunus b. Muhammed'den, o da babası Muhammed b. Fedale'den şöyle nakleder: Babam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabelerindendi ve şöyle anlattı: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Benî Zafer kabilesini ziyarete geldi. Halen Benî Zafer kabilesinde bulunan bir kayanın üzerine çıktı. Beraberinde de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Muaz b. Cebel ve bazı sahabeler vardı. Birine Kur'ân okumasını emretti, o da okumaya başladı. Nihayet, *"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!"* âyetine gelince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), sakalı ve yanakları titreyerek ağladı: *"Ey Rabbim, ben aralarında bulunduklarıma şahidim, ama görmediklerim için nasıl şahitlik yapabilirim?"* dedi.[559]

[2009] İmam Taberî bu âyet hakkında İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!"* âyetiyle ilgili olarak şöyle dedi: *"Allah'ım! Ben aralarında olduğum müddetçe onlara şahidim. Beni vefat ettirdiğinde ise görüp gözetleyicileri sensin."*[560]

İmam Kurtubî'nin, et-Tezkire isimli kitabı, "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine şahitliği babı"nda Said b. Müseyyeb'den naklettiği şu söze gelince; "Ümmeti her gün sabah akşam peygamberleri Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sunulur ve gösterilir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları simalarından ve amellerinden tanır ve o yüzden de haklarında şahitlik yapar. Yüce Allah'ın *"Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!"* buyruğunda ifade ettiği budur.[561] Bu haberin senedinde kopukluk vardır. Çünkü

559 Bunu Taberânî (19/243) ile Suyutî'nin ed-Durru'l-Mensur'da (2/291) söylediği gibi Beğavî rivayet etmişlerdir. Suyutî hadisin hasen olduğunu söylemiş, Heysemî de, Mecmau'z-Zevâid'de (10926), "Bunu Taberânî rivayet etmiştir, râvileri sikadır" demiştir. Ancak râvîlerden Fudayl b. Süleyman hakkında; Ebû Hâtim, "Kuvvetli değildir"; İbn Adiyy, "Leyyindir" demiştir.

560 Taberî (9520) rivayet etmiştir. Senedindeki Mes'udi bunamıştır. Câfer b. Amr b. Hureys hakkında da Hâfız İbn Hacer, Takrib'de, "Makbuldür" demiştir.

561 et-Tezkira, 1/360. Bu sözün Saîd b. Müseyyeb'e nispeti sahih değildir. Çünkü onda adı anılmamış bir râvi vardır. Dolayısıyla o meçhul kısmındandır. Sadece meçhul râviden nakledilen rivayet ise, Mustalahu'l-Hadis kitaplarında ifade edildiği üzere, merduttur, kabul edilmez.

Scanned with CamScanner

onda adı söylenmemiş meçhul biri vardır. Bu Said b. Müseyyeb'in kendi sözüdür ve o bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet etmemiştir. Kurtubi bu rivayeti kabul etmiş, zikrettikten sonra şöyle demiştir: Daha önce geçtiği gibi ameller her Pazartesi ve Perşembe günü Allah'a (c.c), her Cuma günü de peygamberlerle, ana ve babalara sunulur. İkisi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü diğer günlerdeki sunumların sadece bizim peygamberimiz, Cuma günündekinin ise hem o hem diğer peygamberler hakkında olması mümkündür.

"Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler" mahşer yerinde gördükleri sahnelerin korkunçluğundan ve karşılaştıkları rezalet, sıkıntı ve azarlanmalardan dolayı yerin yarılıp kendilerini yutmasını temenni ederler. Nitekim başka bir âyette şöyle buyurulur: *"O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkârcı kişi, 'Keşke toprak olsaydım!' diyecektir."* (Nebe, 40)

"Ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler" buyruğu onların yaptıkları her şeyi itiraf edip onlardan hiçbirini gizlemeyeceklerini haber vermektedir.

İmam Taberî, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Bir adam İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gelerek şöyle dedi: "Allah (c.c) bir âyette müşriklerin kıyâmet gününde, *"Vallahi ey Rabbimiz, biz müşrik değildik"* (En'âm, 23) diyeceklerini haber veriyor. Başka bir âyette ise, *"Onlar Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler"* buyuruyor. Buna ne dersin?" İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle cevap verdi: Onlar cennet'e sadece Müslümanların girdiğini görünce, "Gelin de (daha önce itiraf ettiklerimizi) inkâr edelim" diye kararlaştırırlar ve Allah'a (c.c), *"Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!"* (En'âm, 23) derler. Bunun üzerine Allah (c.c) onların ağızlarını mühürler ve onların elleriyle ayakları konuşur: *"Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler."*

Abdurrezzak, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Bir adam İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gelerek: "Kur'ân'daki bazı şeyler bana çelişkili gibi geliyor" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "Onlar nelerdir, Kur'ân hakkında şüpheler midir?" dedi. Adam: "Şüphe değil ama bana çelişki gibi geliyor" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "O zaman sana çelişki gibi gelen şeyleri söyle bakalım" dedi. Adam şöyle dedi: "Allah'ı, *"Sonra onların mazeretleri, 'Rabbimiz*

Scanned with CamScanner

Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!" demekten başka bir şey olmadı" (En'âm, 23) buyururken işitiyorum. Sonra O'nu, *"Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler"* buyururken işitiyorum." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) adama şöyle dedi: "Allah'ın (c.c), *"Sonra onların mazeretleri, 'Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!' demekten başka bir şey olmadı."* (En'âm, 23) buyruğuna gelince; müşrikler kıyâmet günü Allah'ın (c.c) sadece Müslümanları affettiğini, günahları bağışlayıp şirki bağışlamadığını, şirk dışında hiçbir günahı önemsemeyip bağışlayabildiğini görünce, kendilerini bağışlar umuduyla şirklerini inkâra kalkışarak, *"Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!"* derler. Bunun üzerine Allah (c.c) dillerine mühür vurur, işlemiş olduklarını elleri ve ayakları haber verir. İşte o vakit, *"Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler."*

Cüveybir, Dahhâk'tan şöyle nakleder: Nâfi' b. Erzak İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gelerek şöyle dedi: "Ey İbn Abbâs! Yüce Allah hem *'Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler'* buyuruyor. Hem de onların, *'Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!'* diyeceklerini bildiriyor." İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ona, "Sanıyorum ki sen arkadaşlarının yanından çıkıp geldin ve 'İbn Abbâs'a bazı müteşabih (karmaşık gibi gözüken) âyetlerden sorayım' dedin. Yanlarına döndüğünde onlara de ki; Allah (c.c) kıyâmet gününde bütün insanları düz bir yerde toplayacak. Müşrikler, "Allah (c.c) kendisini birleyenler dışında hiç kimsenin hiçbir şeyini kabul etmiyor. Gelin biz de onu (tevhidi) söyleyelim" diyecekler. Allah (c.c) onlara sorduğunda, *"Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!"* diyecekler. Bunun üzerine Allah (c.c) onların ağızlarına mühür vuracak ve onların uzuvlarını konuşturacak. Uzuvları ise onların geçmişte müşrik olduklarına şahitlik yapacaklar. İşte o vakit *"Yerin dibine batırılmayı temenni edecek ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemeyecekler."* Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir.

Scanned with CamScanner

Sarhoşken Namaz Kılmak, Su Bulunmadığında Teyemmüm Etmek:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا۟ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى أَوْ عَلٰى سَفَرٍ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

43. Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarını, namazda iken ne dediğini bilemeyecek kadar sarhoşken namaz kılmaktan men ediyor. Cünüpleri de namaz mekanları olan camilere girmekten men ediyor. İçeride beklemeksizin bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkma durumunu ise bundan istisna ediyor.

Bu içkinin haram kılınmasından önceydi. Nitekim Bakara sûresindeki, *"Sana içki ve kumarı soruyorlar..."* (Bakara, 219) âyetinde zikrettiğimiz hadisten bu anlaşılmaktadır.

[2010] Zîra, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyeti Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a okuyunca O, "Allah'ım! İçki konusunda bize yeterli bir açıklama gönder" demişti. Sonra bu âyet indiğinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer (radıyallâhu anh)'a okuyunca Ömer (radıyallâhu anh) yine, "Allah'ım! İçki konusunda bize yeterli bir açıklama gönder" demişti. Nihayet, *"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir.... Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?"* (Mâide, 90-91) âyeti nazil olmuş, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) da, "Vazgeçtik, vazgeçtik" demişti.

Scanned with CamScanner

[2011] Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan içkinin (haram kılınış) hikâyesine dair yapılan başka bir rivayetin bir yerinde Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle der: Sonra Nisâ sûresindeki, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yaklaşmayın"* âyeti nazil oldu. Namaz vakti geldiğinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi, "Hiçbir sarhoş namaza gelmesin" diye duyuru yapardı.[562] Bu Ebû Dâvûd'un rivayetindeki ifadedir.

[2012] Müfessirler bu âyetin nüzul sebebinde İbn Ebî Hâtim'in Sa'd'dan yaptığı şu rivayeti zikretmişlerdir: Hakkımda dört âyet nazil oldu. Ensar'dan bir adam yemek yapmış ve muhacirlerden ve Ensar'dan bazılarını çağırmıştı. Orada yiyip içtik ve sonunda sarhoş olduk. Sonra övünmelere başladık. Bir adam devenin çene kemiğini alarak Sa'd'ın burnunu yaraladı. Sa'd'ın çenesi kırılmıştı. Bu, içki haram edilmeden önceydi. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yakaşmayın"* âyeti nazil oldu.[563] Hadis uzun şekliyle Sahih-i Müslim'de Şu'be'nin rivayetiyle yer almaktadır. İbn Mâce dışındaki Sünen sahipleri de birçok yoldan olmak üzere Semmak'tan rivayet etmişlerdir.

[2012] (Âyetin nüzul sebebine dair başka bir rivayet): İbn Ebî Hâtim, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh) bizim için yemek yaptırıp dâvet etti. Dâvette bize içki de ikram etti. İçki aklımızı başımızdan almış, namaz vakti de gelmişti. İmamlığa birini geçirdiler. O da Kâfirun sûresini okudu. Fakat âyeti, "Biz sizin taptığınıza ibadet ederiz" şeklinde yanlış okudu. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yakaşmayın."* âyeti nazil oldu. Bunu İbn Ebî Hâtim böyle rivayet etmiştir. Tirmizî de farklı senetle rivayet etmiş ve "Hasen ve sahihtir" demiştir.

[2014] İmam Taberî'nin de, Ebû Abdurrahman'dan, onun da Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre; Hz. Ali (radıyallâhu anhâ), Abdurrahman ve başka biri hep birlikte içki içtiler. Namazı Abdurrahman kıldırdı ve onda Kâfirun sûresini okudu. Ancak okurken onu karıştırdı. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza ya-*

562 Bu Ebû Dâvûd'un (3670) rivâyetidir. Bakara sûresi 219. âyetin tefsirine bk.

563 Müslim, 1748, hadis no: 34; Ebû Dâvûd, 3189; Ahmed b. Hanbel, 1/185; İbn Hibbân, 6992. Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallâhu anh)'tan uzun olarak.

Scanned with CamScanner

kaşmayın" âyeti nazil oldu.[564] Bunu Ebû Dâvûd ve Nesâî de, Sevrî'nin nakliyle rivayet etmişlerdir.

[2015] Bunu İmam Taberî de rivayet etmiştir. Onun rivayetinde Ebû Abdurrahman şöyle anlatır: Hz. Ali (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir grup sahabesiyle birlikte Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'ın evindeydi. Birlikte yemek yediler. Sonra onlara içki geldi, ondan da içtiler. Bu, içki haram kılınmadan önceydi. Sonra namaz vakti geldi ve imamlığa Ali (radıyallâhu anh)'ı geçirdiler. O da namazda Kâfirun sûresini okudu, fakat doğru okuyamadı. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yakaşmayın"* âyetini nazil etti.[565]

[2016] Taberî daha sonra başka bir senetle yine Ebû Abdurrahman es-Silmi'den şöyle rivayet etmiştir: Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh) yiyecek ve içecek hazırlayıp, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazılarını dâvet etti. Onlara akşam namazını kıldırdı ve namazda Kâfirun sûresini şöyle okudu: "De ki ey kâfirler! Ben sizin taptığınıza tapıyorum, siz de benim taptığıma tapıyorsunuz. Ben sizin taptığınıza ibadet ediyorum." Bunun üzerine yüce Allah, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"* âyetini nazil etti.[566] Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: İçki haram kılınmadan önce bazı kimseler namaza sarhoş halde geliyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yakaşmayın"* buyurdu. Bunu Taberî rivayet etmiştir. Ebû Rezin ile Mücâhid de böyle demişlerdir. Abdurrezzak, Katâde'den şöyle nakleder: Sahabeler namaz vakitleri yaklaştığında sarhoş olmaktan kaçınırlardı. Sonra bu, içkinin haram kılınmasıyla neshedildi. Dahhâk bu âyet hakkında şöyle der: Âyette kastedilen

564 Taberânî, 9526; Hâkim, 2/307; Ebû Dâvûd, 3671; Tirmizî, 3026. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de, "Hasen, sahih ve garip bir hadistir" demiştir.

565 Atâ'dan dolayı senedi kuvvetli olmamakla birlikte, bunu kuvvetlendiren başka tarikleri vardır ki, bunların çoğu daha önce geçmiştir.

566 Taberî (9527) Müsenna'nın bulunduğu, Vâhidi de Atâ'nın bulunduğu bir senetle rivayet etmişlerdir. Bu mürseldir. Hem de Atâ b. Saib vardır. Fakat hadisin şahitleri bulunmaktadır.
(Not: Onlara imamlık yapanın kim olduğu hususundaki ihtilafın bir zararı yoktur. Onun adının hiç anılmadığı rivayette ise râvi o kimseyi gizli tutmak ve şerefini korumak için böyle yapmıştır ki, rivâyetlerin en sahihi de odur. -Çeviren-)

Scanned with CamScanner

içkinin verdiği sarhoşluk değil, uyku sarhoşluğu (sersemliği)dir. Bunu Taberî ve İbn Ebî Hâtim rivayet etmişlerdir. İmam Taberî daha sonra, "Doğrusu, burada kastedilen sarhoşluk içki sarhoşluğudur. Âyetteki nehiy hitabı, söyleneni anlayamayan sarhoşlara yöneltilmemiştir. Çünkü sarhoş deli hükmündedir. Bilakis hitap emri anlayabilen sersemlemiş haldeki kimseye yöneltilmiştir. Usul alimlerinin söylediklerinin özeti budur. Bunu birçok usulcü zikretmiştir. Yani, hitap, kendisine söyleneni anlayamayan sarhoşa değil sözü anlayabilen kimseye yöneltilir" demiştir.

Âyette, târiz üslubuyla "sarhoş olmaktan tamamen men" mânâsı kastedilmiş de olabilir. Çünkü onlar gece-gündüz boyunca beş vakit namazla emrolunmuşlardır. İçki içen ise namazı her zaman vaktinde kılamaz. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bu durumda âyet, Allah'ın (c.c), *"Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin"* (Âl-i İmrân, 102) buyruğundaki gibi olur (üslup aynıdır). Zîra, bu âyette de İslâm üzere ölmek için gerekli hazırlıkları yapmak, bunun için itaat ve kulluğa devam etmek emredilmiştir.

"Ne söylediğinizi bilinceye kadar" ifadesi, sarhoşluğun yapılabilecek en güzel tarifidir. Yani, sarhoşluk kişinin ne söylediğini idrak edememe halidir.

[2017] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz namaz kılarken uykusu bastığında namazı bıraksın ve ne söylediğini bilecek hale gelene kadar uyusun."*[567] Bunu Müslim değil, Buhârî ile Nesâî rivayet etmiştir. Hadisin bazı rivayetlerinde şu ziyade vardır: *"Olabilir ki istiğfar edeyim derken kendisine söver."*[568]

"Cünüp iken de -yolcu olan (oradan geçen müstesna)- gusül edinceye kadar namaza (camiye) yaklaşmayın." İbn Ebî Hâtim, Atâ b. Yesâr'dan, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın bu ifadeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir: "Siz cünüp iken camiye girmeyin. Ancak orada oturmaksızın bir yerinden bir yerine geçecekseniz onda bir beis yoktur." İbn Ebî Hâtim sonra şöyle demiştir: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh), Ebû Ubeyde, Said b.

567 Buhârî, 213; Nesâî, 1/215, hadis no: 442; Ahmed b. Hanbel, 3/100. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan.

568 Buhârî,, 212; Müslim, 786; Ebû Dâvûd, 1310; Tirmizî, 355; Ahmed b. Hanbel, 6/56; İbn Hibbân, 2583. Fakat bu Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyeti olarak geçmektedir.

Scanned with CamScanner

Müseyyeb, Ebû Duhâ, Atâ, Mücâhid, Mesrûk, İbrâhim en-Nehaî, Zeyd b. Eslem, Ebû Mâlik, Amr b. Dinar, Hakem b. Utbe, İkrime, Hasan-ı Basrî, Yahyâ b. Said el-Ensârî, İbn Şihab ve Katâde'den bunun benzeri rivayet edilmiştir.

Taberî, *"Cünüp iken de -oradan geçen müstesna-"* ifadesi hakkında, Yezîd b. Ebû Habib'den şöyle nakleder: Ensar'dan bazılarının evlerinin kapıları mescide bakıyordu. Bazen cünüp oluyorlar, evlerinde su olmuyor ve su getirmek istediklerinde camiden başka geçiş yerleri olmuyordu. Bu yüzden yüce Allah *"cünüp iken de -oradan geçen müstesna- gusül edinceye kadar namaza (camiye) yaklaşmayın"* âyetini indirdi.

[2018] Yezîd b. Ebû Habib'in doğruluğunun kanıtı Sahih-i Buhârî'de geçen Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Mesciddeki Ebû Bekir'in kapısı dışındaki kapıları kapatın"* sözüdür.[569] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu ömrünün sonlarında söylemiştir. Zîra, O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Müslümanları yönetme görevine kendinden sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın geçeceğini, Müslümanların önemli işleri için mescide gitmeye çok ihtiyaç duyacağını biliyordu. O yüzden mescide açılan tüm kapıların kapatılmasını, Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın kapısına ise dokunulmamasını emretti.

Birçok imam, cünübün camide durmasının haram, oradan geçmesinin ise caiz olduğuna bu âyeti delil göstermiştir. Hayızlı ve nifaslı da cünüp ile aynı konumdadır. Fakat bazıları, mescidi kirletme ihtimalinden dolayı hayızlı ve nifaslının bundan da engellenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bazıları ise şöyle demişlerdir: Cünüp, hayızlı ve nifaslıdan her biri mescidden geçerken orayı necis yapmayacağı kesinse geçmesi caiz, yoksa caiz değildir.

[2019] Nitekim Müslim, Sahih'inde Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana, *"Mesciddeki seccadeyi bana ver"* dedi. Ben, "Ben hayızlıyım" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Hayızlı olmak senin elindeki bir şey değildir"* buyurdu.[570] Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan da benzer bir rivayeti vardır. Bu hadis ise hayızlının camiden geçebileceğine delalet etmektedir. Nifaslı da onunla aynı durumdadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

569 Buhârî, 467; Ahmed b. Hanbel, 1/270; İbn Hibbân, 6860; Taberânî, 11938. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan. Rivâyetin aslı bundan daha uzundur.

570 Müslim, 298; Ebû Dâvûd, 261; Nesâî, 1/192; Tirmizî, 134; Ahmed b. Hanbel, 6/114; İbn Hibbân, 1357.

Scanned with CamScanner

[2020] Ebû Dâvûd, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakletmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ben mescidi hiçbir hayızlıya ve hiçbir cünübe de helâl kılmıyorum."* buyurdu.[571] Ebû Süleyman el-Hattabi der ki: Bazıları bu hadisi zayıf görmüşler ve "Râvilerden Eflet zayıftır" demişlerdir. Fakat aynısını İbn Mâce de...Cesre'den, o da Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir. Ebû Zür'a er-Râzî der ki: "Cesre, Ümmü Seleme'den" rivayet etti diyorlar. Oysa doğrusu, "Cesre, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dandır."[572]

[2021] İmam Tirmizî, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Ey Ali, *benim ve senin dışında hiç kimseye bu mescidde cünüp olmak helâl değildir.*"[573] Fakat bu hadis zayıftır, aslı yoktur. Çünkü râvilerden Sâlim metruk, kendinden rivayet ettiği Atiyye ise zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

(Âyetteki "âbirî sebil"i "yolcu" ile tefsir eden görüş:) İbn Ebî Hâtim'in Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre *"cünüp iken de -camiden geçen müstesna- gusül edinceye kadar namaza (camiye) yaklaşmayın"* cümlesini Hz. Ali (radıyallâhu anh) şöyle tefsir etmiştir: "Cünüplü kişi namaza yaklaşmasın. Fakat yolcuyken cünüp olur da su bulamazsa o durumda su buluncaya kadar namaz kılar." İbn Ebî Hâtim bunu başka bir tarikle daha rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: "İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivayetlerden biri de bunun gibidir. Said b. Cübeyr ile Dahhâk'tan da benzer sözler rivayet edilmiştir." Hz. Ali (radıyallâhu anh)'ın sözünün aynısını Taberî de rivayet etmiştir. Taberî Said b. Cübeyr, Mücâhid, Hasan b. Müslim, Hakem b. Uteybe,

---

571 Ebû Dâvûd (232) ve Beyhakî (2/442, 443) rivayet etmişlerdir. Hadis için bazıları zayıf demiştir. Fakat Eflet b. Halife birçok muhaddisin kendisinden hadis rivayet ettiği biridir. İmam Ahmed, "Onda bir beis görmüyorum"; Ebû Hâtim:, "Şeyhtir" demiştir. Zeylai de Nasbu'r-Râye'de (1/194), "Hasen hadistir" demiş, onu İbn Kattan da hasen görmüştür. Görüldüğü gibi hadis hakkında ihtilaf edilmiş, bazıları zayıf bazıları ise hasen olduğunu söylemişlerdir. Bunda en iyisi ihtiyatlı olmak ve şüpheden kaçınmaktır. Sonra, cumhura göre sabit olduğu üzere, zayıf da olsa hadisle amel etmek insanların görüşleriyle amel etmekten evladır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

572 Bundan önceki hadisle birlikte geçti.

573 Zayıftır. Tirmizî (3727) rivayet etmiş, İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuat'ta (1/367) zikretmiştir. Tirmizî, "Hasen ve gariptir" demiştir. Bunun uydurma hadis olarak zikredilmesi uygun değildir. Çünkü İmam Suyutî buna mürsel bir şâhit zikretmiş, sonra, "Bu kuvvetli bir mürsel olup Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) hadisine şâhitlik etmektedir" demiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

Zeyd b. Eslem ve oğlu Abdurrahman'dan da benzer rivayetlerde bulunmuştur. Birçok tarikle Abdullah b. Kesir'den şöyle rivayet edilmiştir: Biz bunun yolculukta olduğunu işitirdik.

[2022] Bu görüşü destekleyici olarak İmam Ahmed ile Sünen sahiplerinin Ebû Zerr (radıyallâhu anh) kanalıyla rivayet ettikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisi zikredilebilir: "On yıl su bulamasa dahi temiz toprak Müslüman'ın temizlik maddesidir. Suyu bulduğunda ise onu derine sür. Çünkü o daha iyidir."[574] Taberî iki görüşü zikrettikten sonra şöyle der: Bunların en isabetlisi "عابري سبيل" ifadesini "camideki yoldan geçen" diye tefsir eden görüştür. Çünkü bundan kasıt yolcu olsaydı, burada zikredilmişken sonraki *"Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız"* cümlesinde tekrar zikredilmesinin anlaşılabilir bir hikmeti olmazdı (bunu yolcu ile tefsir edecek olursak tamamen gereksiz bir tekrarlama gerçekleşmiş olur). Böylece âyetin mânâsı şöyle olur: "Ey iman edenler! Siz sarhoşken, ne dediğinizi bilir hale gelinceye kadar namaz kılmak için camilere yaklaşmayın. Yine, cünüpken gusletmedikçe camilere yaklaşmayın. Ancak oradan (zorunlu olarak) geçiş yapmanıza izin vardır. Taberî devamla şöyle der: "عابر سبيل âbiri sebîl"; yoldan karşıya geçene denir. Sözgelimi, "abertu't-tarika" cümlesi "yolu geçtim" mânâsına gelir. Fiil çekimi "عبر يعبر عَبْرًا وعُبورًا" şeklindedir. Kişi nehri geçip karşıya gittiğinde de "عبر فلان النهرَ" (Filan nehri geçti) denilir. Aynı şekilde uzun yolculuklarda yol kat etme gücünden dolayı yolculuğa dayanıklı deveye "عُبْر الأسفار" denilir. Taberî'nin desteklediği bu görüş cumhurun görüşü, aynı zamanda âyetin zahirinden anlaşılan mânâdır. Böylece yüce Allah, namazın maksadına ters düşen eksik ve noksan bir hal üzere namaz kılmaktan, namaz mahalline (cami) eksik ve noksan bir halde girmekten nehyetmektedir ki, o hal kişiyi namaz ve namaz mahalli camiden uzak tutan cünüplük halidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

574 Hasendir. Ebû Dâvûd, 332; Tirmizî, 124; Nesâî, 1/171; Ahmed b. Hanbel, 5/155; İbn Hibbân, 1311; Beyhakî, 2/212. Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Tirmizî de, "Bu hasen ve sahih hadistir" demiştir.
Bunun Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bir şahidi bulunmaktadır ki onu da Bezzâr (310) rivayet etmiş, Telhîsu'l-Habîr'de (1/154) ve Nasbu'r-Râye'de (1/149) ifade edildiği gibi İbn Kattan sahih olduğunu söylemiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/261), "Râvileri Sahih-i Buhârî'nin râvileridir" demiştir.

Scanned with CamScanner

Âyetteki, *"Gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın"* ifadesi üç İmam Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî'nin, "Cünüplü kimse gusletmedikçe, suyun olmaması veya herhangi bir şekilde onu kullanmaya gücünün yetmemesi durumunda ise teyemmüm etmedikçe camide durmasının haram olduğu" görüşüne delil teşkil etmektedir. İmam Ahmed ise abdest alması durumunda cünüplünün camide durabileceğini söylemiştir. Zîra, İmam Ahmed ve Said b. Mansur, Sünen'lerinde sahih senetle sahabelerin böyle yaptıklarını rivayet etmişlerdir. Nitekim Said b. Mansur, Atâ b. Yesâr'dan şöyle nakletmiştir: "Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabında cünüplü iken, namaz için alınan abdestten alıp camide oturan kimseler gördüm. Bu rivayetin senedi Müslim'in koşullarını taşıyan bir senettir.[575] Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin"

Teyemmümü mübah kılan hastalıktan kasıt su kullanıldığı taktirde bir organın kaybedilmesi, kusurlu hale gelmesi veya iyileşmesinin gecikmesinden korkulması halidir. Âyetin genel ifadesine dayanarak teyemmümü her türlü hastalıkta caiz gören âlimler de vardır.

[2023] İbn Ebî Hâtim, Mücâhid'den, *"Eğer hasta olursanız..."* âyeti hakkında şöyle nakleder: Bu âyet Ensar'dan biri hakkında nazil oldu. Hasta olmuştu ve kalkıp abdest alamıyordu. Kendisine su verecek bir hizmetçisi de yoktu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek durumunu anlattı. Bunun üzerine yüce Allah bu âyeti nazil etti.[576] Bu rivayet mürseldir.

Yolculuk da herkesçe bilinen bir şeydir. Kısa veya uzun olması arasında bir fark yoktur.

"Yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse" buyruğunda geçen "غائط: ğâit" kelimesi alçak ve çukurca yere denir. Bununla küçük hadesten, yani tuvalet ihtiyacını gidermekten kinaye olunmuştur.

---

575 Bu pek de isabetli değildir. Çünkü senedi kuvvetli değildir. Abdulaziz b. Muhammed ed-Deraverdi'den Müslim rivayet etmiş olsa da o bazen hata eden, bazı münker rivayetleri bulunan biridir.

576 Mürseldir. Mürsel ise zayıf hadis sınıfındadır. Fakat metnin kuvvetli bir şahidi vardır. Bk. ed-Durru'l-Mensur, 2/295.

Scanned with CamScanner

"Yahut kadınlara dokunup" ifadesindeki fiil hem "لَمَسْتُم" hem de "لامستم" şeklinde okunmuştur. Müfessirler ve imamlar bunun mânâsı hakkında ikiye ayrılmışlardır. Birincisine göre bu cimadan kinayedir. Nitekim Allah (c.c) bir âyette, *"Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır"* (Bakara, 237) buyurmuştur. Bir âyette de, *"Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp da, henüz temas etmeden onları boşarsanız, onları sayacağınız bir iddet süresince bekletme hakkınız yoktur"* (Ahzâb, 49) buyurmuştur (her iki âyette "dokunmak" cimadan kinayedir). İbn Ebî Hâtim'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre o bu âyetteki dokunmayı cima ile tefsir etmiştir. Bu görüş Ali (radıyallâhu anh), Übeyy b. Ka'b (radıyallâhu anh), Mücâhid, Tâvûs, Hasan-ı Basrî, Ubeyd b. Umeyr, Said b. Cübeyr, Şa'bî, Katâde ve Mukâtil b. Hayyan'dan da rivayet edilmiştir. Taberî, Said b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Bir toplulukta (âyette geçen) "lems" hakkında konuşuldu. Bazı Acemler, "Bu cima değildir" dediler. Bazı Araplar ise, "Lems cimadır" dediler. Bunun üzerine İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gidip, "Bazı Acemlerle Araplar lems konusunda ayrılığa düştüler. Acemler, 'Cima değildir, Araplar ise, cimadır' dediler" dedim. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Sen hangi gruptaydın?" dedi. "Acemler tarafındaydım" dedim. "Acemlerin tarafı yenildi. Lems, mess ve mübaşere kelimeleri cima mânâsına gelir. Fakat Allah dilediğini dilediğiyle kinaye eder" dedi. Taberî daha sonra başka bir tarikten bunun benzerini rivayet etmiştir. Taberî yine başka bir tarikle İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Lems, mess ve mübaşere cima demektir. Fakat Allah dilediğiyle kinaye eder." Taberî yine İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Mülamese cima demektir. Fakat Allah kerem sahibidir, dilediğiyle kinaye eder." İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın böyle dediği birçok sahih tarikten gelmiştir.

Taberî daha sonra şöyle demiştir: Diğerleri ise, "Allah (c.c) bununla insanın eli veya başka bir uzvuyla başkasına dokunmasını kastetmiştir" demişler ve bedeninin herhangi bir yeriyle kadının bedeninin herhangi bir yerine dokunan adama abdest almanın vacip olduğunu söylemişlerdir. Taberî daha sonra Târık yoluyla İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Lems cima dışındaki ondan daha basit şeylerdir." Sonra birçok tarikle bunun benzerini rivayet etmiştir. Sonra Ebû Ubeyde'den, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın, "Öpmek mess kabilindendir ve ondan dolayı abdest gerekir" dediğini rivayet etmiştir. Taberânî kendi senediyle İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle

Scanned with CamScanner

nakletmiştir: Adam kadına sarılmak, eliyle dokunmak ve öpmekten dolayı abdest alır. Sonra şöyle demiştir: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) *"Yahut kadınlara dokunup"* hakkında "Bu (el ile bir yerini) sıkmaktır" derdi. Taberî, Nâfi''den şöyle nakleder: İbn Ömer (radıyallâhu anh) kadın öpmekten dolayı abdest alır, ondan dolayı abdest almanın gerektiğini düşünür ve "Bu da limas'tandır (limas ve mülamese âyette geçen fiilin masdarlarıdır)" derdi. İbn Ebî Hâtim ve Taberî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan, "Lems cimadan aşağı şeylerdir" dediğini rivayet etmişlerdir. İbn Ebî Hâtim daha sonra şöyle demiştir: İbn Ömer, Ubeyde, Ebû Osman en-Nehdi, Ebû Ubeyde (İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın oğlunu kastediyor), Şa'bî, Sabit b. Haccac, İbrâhim en-Nehaî ve Zeyd b. Eslem'den de böyle rivayet edilmiştir.

Ben derim ki: İmam Mâlik de, Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den şöyle nakleder: Babam, "Adamın karısını öpmesi ve ona eliyle dokunması dokunmadandır. Dolayısıyla kim karısını öper veya eliyle ona dokunursa abdest alması gerekir" derdi. Hâfız Dârekutnî de mü'minlerin emiri Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan bunun benzerini rivayet etmiştir. Ancak başka bir tarikle yaptığımız rivayete göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh) karısını öper, sonra abdest almadan namaz kılardı. Dolayısıyla ondan gelen rivayetler farklı farklıdır. Öyle olunca, rivayet sahihse, onun abdest alma yönündeki görüşü onu müstehap gördüğü mânâsında yorumlanır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İmam Şâfiî ve arkadaşlarıyla İmam Mâlik'in dokunmanın abdesti bozduğu görüşü, İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen meşhur rivayettir. Bu görüşü destekleyenler şöyle demişlerdir: Bu âyet "lemestüm" ve "lâmestüm" şeklinde okunmuştur. Lems ise şeriatta, el ile dokunma mânâsında kullanılır. Nitekim yüce Allah *"Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı (فلمسوه) ..."* (En'âm, 7) buyurmuştur. Yani, elleriyle dokunsalardı.

[2024] Maiz zina ettiğine dair ikrarda bulunduğunda, ikrarından geri çevirmek için Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Belki de onu öpmüş veya ona dokunmuşsundur (لَمَستِ)"* demişti.[577]

[2025] Sahih bir hadiste de: *"Elin zinası dokunmaktır (اللمس)"*[578] buyurulmuştur.

577 İnşaallah, Nûr sûresinde gelecek.
578 İnşaallah, Nûr sûresi 30. âyette gelecek.

Scanned with CamScanner

[2026] Âişe (radıyallâhu anhâ), "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bize uğrayıp öpmediği ve dokunmadığı günler azdı" demiştir.[579]

[2027] Bu kelimenin dokunma mânâsında kullanıldığına bir örnek de, "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) mülamese alım satımından men etti" hadisidir.[580] Zîra, bu satımın ne olduğuna dair iki tefsire göre de mânâsı el ile dokunma olmaktadır.

Bunlar şöyle demişlerdir: Bu kelime dilde cima mânâsında kullanıldığı gibi el ile dokunma mânâsında da kullanılır. Nitekim şair şöyle der:

وألمستُ كَفي كفَّه أطلب الغِنَى

Zenginlik dileyerek elimi eline dokundurdum.

[2028] Bunlar ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel'in Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği şu hadisi de görüşlerine destek yaparlar: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Bir adam tanımadığı bir kadınla karşılaşır ve ona erkeğin kadına yaptığı her şeyi yapar, fakat onunla cima etmezse, bu kimse hakkında ne dersin?" dedi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır."* (Hûd, 114) âyetini nazil etti. Daha sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, "Abdest al, sonra namaz kıl" buyurdu. Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) der ki: Ben "Ya Rasûlallah! Bu sadece ona mahsus mudur, yoksa tüm mü'minler hakkında mıdır?" dedim. "Bilakis tüm mü'minler hakkındadır" buyurdu. Bunu Tirmizî rivayet etmiş ve "Muttasıl değildir" demiştir. Nesâî de İbn Ebî Leylâ'dan mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu görüştekiler, "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona abdest almasını emretti. Çünkü kadına dokunmuş, onunla cima yapmamıştı" demişlerdir. Buna şöyle cevap verilmiştir: Senedinde İbn Ebî Leylâ ile Muaz b. Cebel arasında kopukluk vardır. Çünkü İbn Ebî Leylâ, Muaz b. Cebel ile karşılaşmamıştır. Şu cevap da verilmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona abdest ve namazı tevbe için emretmiş olması mümkündür.

579 Sünen-i Beyhakî, 1/123.

580 Buhârî, 2147; Müslim, 1512. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan daha uzun şekilde rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

[2029] Nitekim daha önce geçen Ebû Bekir Sıddîk (radıyallâhu anh) hadisinden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Bir günah işlemiş herhangi bir kul abdest alıp iki rekât namaz kılarsa mutlaka Allah onu bağışlar...." Bu hadis Âl-i İmrân sûresinde, *"Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler."* (135. âyet) geçti.[581]

İmam Taberî, daha sonra şöyle demiştir: İki görüşten en isabetlisi bundan "lems"in başka değil, sadece cima mânâsının kastedildiğini söyleyen görüştür. Çünkü sahih rivayetlerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı hanımlarını öpüp sonra abdest almadan namaz kıldığı sabittir.

[2030] İmam Taberî daha sonra Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest alır, sonra (hanımlarını) öper, sonra abdest almadan namaz kılardı.[582]

[2031] Sonra, yine Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarından birini öptü, sonra abdest almadan namaza çıktı." Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet eden Urve der ki: Ona, "O senden başka kimdir ki?" dedim. O da güldü.[583] Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce de bir grup hocalarından, onlar da Vekî'den böyle rivayet etmişlerdir.

[2032] Taberî Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest aldıktan sonra beni öper, sonra yeniden abdest almazdı."[584]

[2033] İmam Ahmed, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öptü ve sonra abdest almadan namaz kıldı."[585] Bunu Ebû Dâvûd ile Nesâî rivayet etmişlerdir.

[2034] Yine Taberî'nin Ümmü Seleme'den rivayet ettiğine göre Allah

581 Bu hadisi orada tahric ettik.

582 Taberî (9634) rivayet etmiştir. Sonraki hadise bk.

583 Ebû Dâvûd, 179; Tirmizî, 86; İbn Mâce, 502; Taberî, 9635; Ahmed b. Hanbel, 6/21.

584 Taberî (9637) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etmiştir. Senedi, kopukluk olduğundan dolayı zayıftır. Sonraki hadise bk.

585 Ebû Dâvûd, 178; Nesâî, 1/104; Ahmed b. Hanbel, 6/210; Tirmizî, 1/138(muallak olarak).

Scanned with CamScanner

Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdestliyken onu öper, sonra ne orucunu bozar ne de abdest alırdı.[586]

[2035] Yine Taberî, Zeyneb es-Sehmiyye'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) öper, sonra abdest almadan namaz kılardı.[587] Bunu İmam Ahmed de Zeyneb'in Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan bu şekildeki nakliyle rivayet etmiştir.

"Su da bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin." Birçok fakih bu âyetten, suyu olmayan kimsenin ancak onu aradıktan sonra teyemmüm edebileceği; onu arayıp bulamadığında teyemmüm etmesinin caiz olacağı sonucunu çıkarmışlardır. Nasıl arayacağını da fıkıh kitaplarında yazılı olduğu şekilde açıklamışlardır. Bu kitapların ilgili konularında bunlar ortaya konmuştur.

[2036] Nitekim Buhârî ve Müslim, İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cemaatle arasında namaz kılmayan, bir kenara çekilmiş duran bir adam gördü. "Ey filan, seni bu cemaatle birlikte namaz kılmaktan alıkoyan şey nedir? Sen Müslüman bir adam değil misin?" dedi. Adam, "Müslüman'ım ya Rasûlallah! Fakat cünüp oldum ve hiç suyum da yoktur" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Toprağa yönel (onunla teyemmüm et); zîra o sana yeter."* buyurdu.[588] O yüzden yüce Allah, *"Su da bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin"* buyurmuştur.

Teyemmüm lugatta yönelmek demektir. Araplar, "تيممك الله بحفظه" derler. Yani, Allah sana korumasıyla yönelsin. Bu, İmriul-Kays'ın şiirinde de bu mânâdadır:

---

586 Taberî, 9638; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 3817. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/247) bunun râvîlerden Yezîd b. Sinan er-Rehavi sebebiyle illetli bulmuştur. Çünkü o zayıftır.

587 Ahmed b. Hanbel (6/62) rivayet etmiştir. Haccac b. Ertah'tan dolayı senedi zayıftır. Diğer râvi Zeyneb es-Sehmiyye de meçhuldür. Fakat bunu destekleyici başka hadisler de vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Özetle; bu konudaki hadisler, senetleri eleştiriden kurtulamamış hadislerdir. Fakat toplam haliyle kuvvetlidirler. Özellikle de Zeylai'nin, Nasbu'r-Râye'de (1/71 - 76) başka şahitler zikretmesinden dolayı. Sonuç itibariyle bu hadisi kuvvetlendirmeye eğilim göstermiş, İbn Abdilberr'den öyle nakletmiştir. Ayrıca bk. ed-Diraye, 20.

588 Buhârî, 344, 348; Müslim, 682; Ahmed b. Hanbel, 4/434; İbn Hibbân, 1301.

Scanned with CamScanner

وَلَمَّا رَأَتْ أَنَّ المَنِيةَ وِرْدُها وأن الحصَى من تحت أقدامها دَامِ

تيممت العين التي عند ضارج يفيء عليها الفيء عَزْمَضها طام

Ölümün gelmekte olduğunu,
Ayakları altındaki çakıllara kan aktığını görünce.
Daric denen yerdeki su pınarına yöneldi.
Çitilleri büyümüş üzerine gölge yapıyordu.

Said (صعيد) kelimesinin mânâsı hakkında, bazıları, "Yeryüzünde bulunan her şeydir" demiştir. Buna göre toprak, çakıl, ağaç, taş ve bitki said kapsamındadır. Bu İmam Mâlik'in görüşüdür. Kimi, "Yeryüzünde bulunan toprak cinsinden olan her şeydir" demiştir. Bu durumda toprak, kum, zırnık ve alçı bu kapsamdadır. Bu da İmam Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Bunun sadece toprak olduğu da söylenmiştir ki, bu da İmam Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel ile arkadaşlarının görüşüdür. Bunlar görüşlerine Allah'ın (c.c) *"Belki de Allah senin bağına ise gökten yıldırımlar gönderir de bağ kupkuru bir toprak haline gelir"* (Kehf, 40) buyruğunu delil göstermişlerdir. Çünkü bu âyetteki said'in mânâsı "pürüzsüz ve temiz toprak"tır.

[2037] Diğer delilleri, Müslim'in Huzeyfe b. Yeman (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisidir: *"Biz insanlara (diğer ümmetlere) üç şeyle üstün yapıldık: Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı. Yeryüzünün her yeri bize mescid kılındı. Yeryüzünün toprağı da suyu bulamadığımız durumlarda temizleyici kılındı."* Başka bir rivayette, *"Su bulamadığımızda yerin toprağı bize temizleyici kılındı."*[589] Bu görüştekiler derler ki: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) nimetleri zikretme makamında temizleyici olarak sadece toprağı zikretmiştir. Onun yerini tutan başka şeyler de olsaydı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları da zikrederdi.

Buradaki tayyib (طيّب) ise kimisi tarafından helâl ile kimisi tarafından "necis olmayan, temiz" diye tefsir edilmiştir.

[2038] Nitekim İmam Ahmed'in ve İbn Mâce dışındaki Sünen sahiplerinin Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber

589 Müslim, 522; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 8022; Ahmed b. Hanbel, 5/383; İbn Hibbân, 1697; Beyhakî, 1/213.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"On yıl su bulamasa dahi temiz toprak Müslüman'ın temizlik maddesidir. Suyu bulduğunda ise onu derine sür. Çünkü o daha iyidir."*[590] Tirmizî, "Hasen ve sahih hadistir" demiş, İbn Hibbân da sahih olduğunu söylemiştir. Hâfız Bezzâr da Müsned'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Hâfız el-Kattan da sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da, "En tayyib (temiz) toprak ziraat toprağıdır" demiştir. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiş, İbn Merdûyeh de tefsirinde merfû olarak rivayet etmiştir.

"Yüzlerinize ve ellerinize sürün." Teyemmüm, temiz olmayı sağlama bakımından abdestten bedeldir. Ama tüm azalara uygulama bakımından ondan bedel değildir. Tersine onda sadece yüz ile elleri meshetmek icmayla yeterlidir. Fakat teyemmümün nasıl yapılacağı hususunda birkaç farklı görüş vardır. Birincisi İmam Şâfiî'nin yeni mezhebindeki görüşüdür. Buna göre eller toprağa iki defa vurulup yüz ile dirseklere kadar eller meshedilir. Çünkü el (yed) kelimesi abdest âyetinde olduğu gibi hem omza kadar olan kısım, hem dirseğe kadar olan kısım için kullanılabilir. Hırsızlar hakkındaki *"Onların ellerini kesin"* âyetinde olduğu gibi sadece bileğe kadar olan kısım için de kullanılabilir. Bunlar şöyle demişlerdir: "Temizleyici olma" ortak özelliklerinden dolayı teyemmüm konusunda elin abdest âyetinde geçen el mânâsında alınması daha uygundur.

[2039] Bazıları Dârekutnî'nin İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayeti zikretmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Teyemmüm iki vuruştur. Bir vuruş yüz için, bir vuruş da dirseklere kadar kollar içindir."* buyurdu.[591] Fakat bu sahih değildir. Çünkü senedinde kendileriyle hadisin sabit olamayacağı zayıf râviler vardır.

[2040] Ebû Dâvûd da İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini duvara vurup onunla yüzünü

590 2012. hadis olarak daha önce geçti.

591 Hâkim (1/179) ve Dârekutnî (1/180) İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Senedinde Ali b. Zabyan vardır. Hâkim, "O saduktur" demiştir. Fakat bunu Mâlik, Muvatta'da, Yahyâ b. Saîd ve başkaları mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Bunu Câbir (radıyallâhu anh)'tan da Hâkim (1/180), Dârekutnî (1/181) ve Beyhakî (1/207) rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Dârekutnî ise, "Râvîleri sikadır, fakat doğrusu bunun mevkuf olduğudur" demiştir. Hadisin, onlarla kuvvetlenebileceği şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

meshetti. Sonra bir kez daha vurup dirseklerini meshetti."[592] Fakat bunun senedinde Muhammed b. Sabit el-Abdi vardır. Muhaddisler onu zayıf saymışlardır. Başka sikalar bunu İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın fiili olarak rivayet etmişlerdir. Nitekim Buhârî, Ebû Zür'a ve İbn Adiyy, "Doğru olan da budur" demişlerdir. Beyhakî de, "Bu hadisin merfû olarak rivayeti münkerdir" demiştir.

[2041] İmam Şâfiî buna İbn Sımme'nin şu rivayetini delil getirmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) teyemmüm etti ve onda yüzü ile kollarını meshetti.[593]

[2042] Taberî, Ebû Cüheym'den şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i küçük abdest bozarken gördüm ve selâm verdim. İşini bitirene kadar selâmımı almadı. Bitirince kalkıp ellerini duvara vurarak onunla yüzünü meshetti. Sonra ellerini duvara bir kez daha vurarak onunla ellerini dirseklere kadar meshetti. Sonra bana selâm verdi.[594]

İkinci görüş: Elleri toprağa iki defa vurarak yüzü, bileklere kadar da elleri meshetmektir. Bu, İmam Şâfiî'nin ilk mezhebindeki görüşüdür.

Üçüncü görüş: Elleri bir defa vurup onunla yüz ile elleri meshetmek yeterlidir.

[2043] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Ebza'dan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a gelerek, "Ben cünüp oldum ve su bulamadım" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "O zaman namaz kılma" dedi. Bunun üzerine Ammar (radıyallâhu anh), "Ey mü'minlerin emiri, hatırlamıyor musun? Sen ile ben bir müfrezede iken cünüp olmuş ve su bulamamıştık. Sen namaz kılmamış, ben ise toprağa bulanıp namaz kılmıştım. Hz. Peygam-

592 Ebû Dâvûd (330) ve Beyhakî (1/206) İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd der ki: Râvilerden Muhammed b. Sabit'in "iki vuruş" ifadesi diğer râvilerce mütabaat edilmemiştir. Râvîler onu İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın fiili olarak rivayet etmişlerdir.

593 Beyhakî (1/205) İmam Şâfiî'nin tarikiyle rivayet etmiş ve senetteki kopukluktan dolayı munkatı' olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla bu haber, iki kolun zikredildiği kısmıyla zayıftır.

594 Taberî (9673) rivayet etmiştir. Senedi çok zayıftır. Çünkü munkatı'dır ve râvilerden Harice b. Mus'ab'ı İmam Ahmed çok zayıf saymıştır. İbn Maîn de "sika değildir" demiştir. Ebû Cüheym hadisini İmam Buhârî (337) tahric etmiştir, fakat onda iki kol zikredilmemektedir.

Scanned with CamScanner

ber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiğimizde bunu anlatınca, *"Şöyle yapman yeterliydi"* buyurduktan sonra elini toprağa vurmuş, ona üfledikten sonra yüzünü ve ellerini onunla meshetmişti" dedi.[595]

[2044] İmam Ahmed b. Hanbel, yine Ammar (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) teyemmüm hakkında şöyle buyurdu: *"Yüz ile eller için bir vuruştur!"*[596]

[2045] (Hadisin Başka Tariki:) İmam Ahmed b. Hanbel, Şakik'ten şöyle nakleder: Abdullah ve Ebû Mûsâ el-Eş'ari ile birlikte oturuyorduk. Ebû Mûsâ el-Eş'ari, Abdullah'a, "Bir adam su bulamadığında namaz kılmasa?" dedi. Abdullah, "Hayır" dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ el-Eş'ari şöyle dedi: "Hatırlamıyor musun? Hani Ammar (radıyallâhu anh) Ömer (radıyallâhu anh)'a şöyle demişti: Hatırlamıyor musun? Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ben ile seni bir deve için göndermişti. Ben cünüp olmuş ve (teyemmüm ediyorum diye) toprağa bulanmıştım. Yanına döndüğümde bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatmıştım. O da gülerek "Şöyle yapman yeterliydi" deyip ellerini toprağa vurmuştu. Sonra bu bir vuruşla ellerinin tamamını ve yüzünü meshetmişti. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: "Şüphesiz öyle olmuştu. Fakat Ömer'i bu konuda ikna olmuş görmedim" dedi. Ebû Mûsâ el-Eş'ari, "Peki Allah'ın (c.c), *'Su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin'* âyeti ne olacak?" dedi. Abdullah ne söyleyeceğini bilemedi ve şöyle dedi: "Teyemmüme izin verecek olursak bir kimse tutup su cildini üşütecek diye teyemmüm edebilir."[597]

Yüce Allah Mâide sûresinde, *"Yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün."* (Mâide, 6) buyurmuştur. İmam Şâfiî bunu, teyemmüm edilen şeyin, tozu olan ve yüzle ellere ondan bir şeyler bulaşan temiz toprak olmasının şart olduğuna delil göstermiştir.

[2046] Kendisinin de daha önce geçen senetle İbn Sımme'den rivayet ettiğine göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) küçük abdestini bozarken yanından geçmiş. Selâm vermiş, fakat Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sel-

595 Buhârî, 338; Müslim, 368; Ebû Dâvûd, 326; İbn Mâce, 569; Ahmed b. Hanbel, 4/265; İbn Hibbân, 1267.

596 Ebû Dâvûd, 327; Tirmizî, 144; Ahmed b. Hanbel, 4/263; İbn Hibbân, 1303; Beyhakî, 1/210. Senedindeki râviler Müslim'in râvîleridir.

597 Buhârî, 345; Müslim, 367, 368; Ahmed b. Hanbel, 4/365; İbn Hibbân, 1305.

Scanned with CamScanner

lem) almamış. İşini bitirdikten sonra kalkıp duvara gelmiş ve onu yanındaki bir sopayla kazımış. İki elini ona vurmuş, sonra onunla yüzünü ve kollarını meshetmiş.[598]

Yüce Allah (Mâide sûresindeki) o âyette daha sonra şöyle buyurur: *"Allah"* size gönderdiği bu dinin kurallarında *"Sizin için hiçbir güçlük yapmak istemez."* O yüzden su bulamadığınızda toprak vs. ile teyemmüme yönelmeyi size mübah kılmıştır. *"Fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz."* Bu sebeple teyemmüm diğer hiçbir ümmete değil sadece bu ümmete meşru kılınmıştır.

[2047] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiş bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Bana, benden önceki hiçbir kimseye verilmemiş beş şey verildi: Bir aylık mesafeden (kâfirlerin kalplerine salınan) korkuyla desteklendim. Yer bana mescid ve temizleyici kılındı. Dolayısıyla, ümmetimden her kime namaz erişirse namaz kılsın. (başka bir rivayette, "Onun temizleyici maddesi ve mescidi yanındadır"). Ganimet benden önce hiç kimseye helâl değilken bana helâl kılındı. Bana şefaat hakkı verildi. Her peygamber kendi kavmine gönderilirdi, ben ise tüm insanlara gönderildim."*[599]

[2048] Daha önce geçen Sahih-i Müslim'deki Huzeyfe (radıyallâhu anh) hadisinde de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Biz insanlara (diğer ümmetlere) üç şeyle üstün kılındık: Saflarımız meleklerin safları gibi yapıldı. Yeryüzünün her yeri bize mescid kılındı. Yeryüzünün toprağı da suyu bulamadığımız durumlarda temizleyici kılındı."*[600]

Yüce Allah bu âyet-i kerimede şöyle buyuruyor: *"...Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır."* Yani, Allah'ın kolaylık ve ruhsat olarak teyemmümü meşru kılıp su bulamadığınızda onunla namaz kılmanıza izin vermesi O'nun (c.c) sizi afvı ve bağışlaması kabilindendir. Çünkü, bu âyet-i kerimede sarhoş ayılıncaya ve söylediğini idrak edinceye, cünüplü gusledinceye, kendisinden hades sadır olan da abdest

598 Bu hadis daha önce geçti. Orada da ifade ettiğimiz gibi senedinde kopukluk olmakla birlikte metnin kendisi sahihtir. Daha önce geçtiği gibi zayıflık sadece "kollarını" lafzındadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

599 Âl-i İmrân sûresi 151. âyette geçti.

600 Daha önce 2037. hadis olarak geçti.

Scanned with CamScanner

alıncaya kadar namazı eksik edâ etmekten önlenmek istenmiş ve bundan hasta ile su bulamayan istisna edilmişken; Allah (c.c) kullarına olan şefkat ve merhametinden onlara bir kolaylık olmak üzere (noksanlık bulunduğu halde) teyemmüme izin vermiştir. Hamd Allah'a mahsus, lütuf yalnız O'ndandır.

Teyemmümün Meşru Kılınış Sebebi:

Bunu burada zikretmemizin sebebi Nisâ sûresindeki bu âyetin Mâide sûresindeki âyetten (6. âyet) önce inmiş olmasıdır. Şöyle ki; Bu âyet içkinin kesin biçimde haram kılınmasından önce nazil olmuştur. İçki ise Uhud gazvesinden kısa bir süre sonra haram kılınmıştır. Hatta yasaklayan âyetin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Nadiroğullarını kuşatması esnasında indiği söylenir. Mâide sûresindeki, özellikle başlarındaki âyetler ise Kur'ân'ın en son nazil olan âyetlerindendir. Bu yüzden teyemmümün meşru kılınma sebebinin burada zikredilmesi uygun olacaktır. Güvencemiz yalnız Allah'tır.

[2049] İmam Ahmed b. Hanbel'in Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan naklettiğine göre; o (radıyallâhu anhâ) Esma (radıyallâhu anhâ)'dan bir gerdanlık ödünç almış ve bu kaybolmuştu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bulmaları için adamlar göndermiş ve onlar da bulmuşlardı. Bu arada namaz vakti gelmişti ve yanlarında su yoktu. Onlar da abdestsiz namaz kılmışlardı. Bu durumdan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikâyetçi olmaları üzerine yüce Allah teyemmüm âyetini nazil etti. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya, "Allah seni güzelliklerle mükâfatlandırsın. Vallahi başına hoşlanmadığın ne geldiyse Allah (c.c) onda sen ve Müslümanlar için bir hayır yaptı."[601]

[2050] (Hadisin başka bir tariki:) İmam Buhârî Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Seferlerinin birine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık. Beydâ (veya Zâtu'l-Ceyş -tereddüt Âişe (radıyallâhu anhâ)dandır-) denen yere geldiğimiz zaman, gerdanlığım kopup düştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve beraberindeki insanlar onu aramaya koyuldular. Ordunun konakladığı yer su başı değildi ve yanlarında su da yoktu. İnsanlar Ebû Bekir'e gelip, "Şu Âişe'nin ettiğine bak! Hz. Peygamber'i ve hepimizi susuz bir yerde, üstelik elimizde su olmadığı halde durmaya mecbur etti" dediler. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir yanıma geldi. O esnada Allah Rasûlü başını dizime koymuş uyuyordu. Bana, 'Rasûlullah'ı ve insanları alı-

601 Buhârî, 336, 3773; Müslim, 367; Ebû Dâvûd, 317; Nesâî, 1/172; İbn Mâce, 568.

Scanned with CamScanner

koydun. Ne konakladıkları yerde su var, ne de yanlarında' diyerek çıkıştı." Hz. Âişe olayı anlatmaya şöyle devam etti: "Ebû Bekir beni azarladı ve bana ağzına geleni söyledi. Eliyle böğrüme vurmaya başladı. Ama yerimden kımıldamadım. Çünkü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) dizimde uyuyordu. Sabahleyin Rasûlullah uyandığında elde hiç su yoktu. Bunun üzerine Allah Teâlâ teyemmüm âyetini indirdi ve insanlar teyemmüm ettiler. Üseyd b. Hudayr da, 'Ey Ebû Bekir'in ailesi, bu sizin vesile olduğunuz ilk hayır değildir' dedi. Hz. Âişe son olarak şunları dedi: "Üzerinde yolculuk yaptığım deveyi kaldırdığımız zaman, gerdanlığı altında bulduk."[602] Bunu Buhârî ayrıca Kuteybe ve İsmail'den, Müslim de Yahyâ b. Yahyâ'dan rivayet etmiştir.

[2051] İmam Ahmed b. Hanbel, Ammar b. Yasir'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımı Âişe'nin (radıyallâhu anhâ) yanında olduğu bir seferde iken Ulatu'l-Ceyş (Zatu'l-Ceyş) denen yerde gece dinlenmek için konakladığında, Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın zafar taşından yapılma bir gerdanlığı koptu. Gerdanlığını arama sebebiyle insanlar yoldan alıkondular. Bu, gün ağarıncaya kadar devam etti. İnsanların yanlarında su yoktu. Bunun üzerine Allah (c.c) Peygamber'ine (sallallâhu aleyhi ve sellem) temiz toprakla temizlenmeyi meşru kılan âyetini indirdi. Müslümanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kalkıp ellerini yere vurdular, sonra topraktan hiçbir şey almaksızın kaldırdılar. Onunla yüzlerini ve omuzlara kadar ellerini, avuçlarının içinden de koltuk altlarına kadar meshettiler.[603]

[2052] Bu olayı Taberî de Ebû Yakzan'dan şöyle rivayet etmiştir: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bir gerdanlığı kayboldu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gün ağırana kadar orada kaldı. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya kızdı. Bu olay üzerine Allah (c.c) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e temiz toprağa teyemmüm ruhsatı ve izni veren bu âyeti indi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanına girerek, "Sen gerçekten bereketli birisin. Senin sebebinle bir ruhsat indi" dedi. Ellerimizi toprağa bir defa yüzümüz bir defa da omuz ve koltuk altına kadar kollarımız için vurduk.[604]

602 Buhârî, 334; Müslim, 367; Nesâî, 1/162; Abdurrezzak, 880; İbn Hibbân, 1300; Vâhidi, 317. İmam Mâlik'in tarikiyle rivayet etmişlerdir.

603 Ahmed b. Hanbel (4/263-264) rivayet etmiştir. Senedindeki Sâlih b. Ebû Ahdar'ı birçok kişi zayıf görmüştür. Fakat bunu kuvvetlendiren şahitleri vardır. Sonraki hadise bk.

604 Taberî (9675) rivayet etmiştir. Râvîleri sikadır.

Scanned with CamScanner

[2053] Hâfız İbn Merdûyeh, Esla' b. Şureyk'ten şöyle rivayet etmiştir: (Bir yolculukta) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesini yürütüyordum. Soğuk bir gecede cünüp oldum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yola çıkmak istedi. Cünüp halimle devesini yürütmek istemedim. Soğuk suyla guslettiğim taktirde de ölmek veya hasta olmaktan korktum. Ensar'dan birine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesini yürütmesini söyledim. Sonra (Güneş veya ateşte) ısınmış birkaç sıcak taşı suya atarak onu ısıtıp guslettim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabına yetiştim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Esla'! Neden bineğinin değişmiş olduğunu görüyorum?"* dedi. "Ya Rasûlallah! O bineği ben yürütmedim, Ensar'dan biri yürüttü" dedim. *"Neden?"* diye sordu. "Cünüp oldum ve soğuğun bana zarar vermesinden korktum. Bu yüzden ona bineği yürütmesini söyledim. Ben de birkaç taşı kızdırıp onunla suyu ısıttım ve o suyla guslettim" dedim. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın...Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır"* âyetini nazil etti.[605] Bu, ondan başka bir tarikle de rivayet edilmiştir.

Mü'minlerin Düşmanları Yahudilerin Bazı Özellikleri:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

605 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (877) rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (1/262): "Senedinde Heysem b. Ruzayk vardır. Bazıları, "Hadisleri mütabaat edilemez, dediler" demiştir. Bunu Taberânî de (875 başka bir tarikten rivayet etmiş ve Heysemî onun hakkında da, "Senedinde Rebî' b. Bedr vardır ve muhaddisler onun zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir" demiştir. Doğrusu, Sahih-i Buhârî'de geçen hadisteki gibi, bu âyetin Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın gerdanlığı meselesinde indiğidir.

Scanned with CamScanner

44. Kendilerine Kitap'tan nasip verilenlere baksana! Kendileri sapkınlığı satın aldıkları gibi sizin de yolda sapmanızı istiyorlar!

45. Allah düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kâfidir.

46. Yahudilerden (olan düşmanlarınızı bilir). Onlar kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak (Peygambere karşı) "İşittik ve karşı geldik", "duy duymaz olası", "râinâ" derler. Eğer onlar "İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı. Fakat küfürleri sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az iman ederler.

Tefsiri:

Yüce Allah Yahudilerden (Allah'ın lâneti kıyâmet gününe kadar kesintisiz üzerlerine olsun) bahsederek onların hidâyet karşılığında sapıklığı satın aldıklarını, Allah'ın Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e indirdiklerinden yüz çevirdiklerini, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sıfatlarına dair ellerinde önceki peygamberlerden kalma bilgileri, karşılığında basit dünyalıklar elde etmek için bıraktıklarını bildiriyor.

"Sizin de yolda sapmanızı istiyorlar!" Yani: Ey Mü'minler! Onlar sizin de Allah'ın size indirdiklerini inkâr etmenizi ve üzerinde bulunduğunuz hidayet ve faydalı ilmi terk etmenizi ne kadar çok arzularlar. *"Allah düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir."* Yani, Allah onları sizden daha iyi bilir ve sizi onlara karşı uyarır. *"Gerçek bir dost olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kâfidir."* Yani, kendisine sığınan için dost, yardım isteyen için yardımcı olarak Allah (c.c) yeter.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Yahudilerden.."* Buradaki "من -den-dan" edatı cinsi belirtmek için gelmiştir. (Mânâ şöyledir: "Allah Yahudilerden olan düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak..." Yani, 46. âyetin başı 45. âyetin ilk cümlesinin devamı, "Gerçek bir dost.." cümlesi ise ara cümledir). Şu âyette de "من" edatı bu mânâdadır: *"O halde, put pisliğinden (من الأوثان) sakının"* (Hacc, 30) âyetinde de böyledir.

Scanned with CamScanner

"Kelimeleri yerlerinden değiştirirler." Allah'ın kelâmını kasten ve iftirayla ifade etmediği mânâya yorumlar, Allah'ın kastetmediği anlamla tefsir ederler.

"İşittik ve karşı geldik" Yani, "Ey Muhammed! Senin söylediklerini işittik, ancak sana itaat etmeyeceğiz" derler. Mücâhid ve İbn Zeyd böyle tefsir etmişlerdir ki, kastedilen mânâ da budur. Bu söz, onların küfür ve inatlarında ne derece katı olduklarını, Allah'ın kitabını idrak ettikten sonra ve itaat etmedikleri taktirde yüklendikleri günah ve cezanın ne kadar büyük olacağını bildikleri halde Allah'ın kitabını te'vil ettiklerini en güzel şekilde ifade etmektedir.

"Duy duymaz olası"; Yani: Ey duymaz olası söylediğimizi duy! Bu tefsiri Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Mücâhid ve Hasan-ı Basrî ise, "Bu (işittik ve karşı geliyoruz) sözümüzü, çağrısı kabul olunmaz biri olarak duy!" şeklinde ifade etmiştir. Ancak birincisi daha sahihtir. Bu, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın söylediği gibidir ve bu sözleriyle alay etmekte ve eğlenmektedirler (Allah'ın lâneti üzerlerine olsun).

"Dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak 'râinâ' derler." Bu cümleyle ahmaklaşma mânâsını kastettikleri halde, sanki "Seni duyabilmemiz için bizi gözet" demek istediklerini vehmettirmeye çalışırlar. Bu konudan daha önce, *"Ey iman edenler! "Râinâ" demeyin, 'unzurnâ' deyin. (Söylenenleri) dinleyin"* (Bakara, 104) âyetinde bahsedildi. O yüzden yüce Allah sözleriyle açığa vurduklarından başka mânâlar kastedenler o Yahudiler hakkında *"Dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak"* buyuruyor. Yani, onlar bu sözleriyle Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hakareti kastediyorlardı. *"Eğer onlar, 'İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet' deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı. Fakat küfürleri sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az iman ederler."* Yani, onların kalpleri iyi ve güzelliklerden kovulmuş ve uzaktır. O yüzden de kalplerine imandan faydalı hiçbir şey girmez. *"Artık pek az iman ederler"* ifadesi hakkında daha önce konuşulmuştu. Bunun mânâsı "Onlar fayda veren bir imanla iman etmezler"dir.

Scanned with CamScanner

Ehl-i Kitab'a İman Çağrısı Yinelemesi:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَآ أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَابَ السَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ إِنَّ اللهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللهِ فَقَدِ افْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

47. Ey kendilerine kitap verilenler! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmezden, yahut onları cumartesi adamları gibi lânetlemezden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin. Allah'ın emri daima yerine getirilmiştir.

48. Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur.

Tefsiri:

Yüce Allah kitap ehline, Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ellerindekini müjde haberlerini doğrulayıcı olarak indirilen muazzam kitaba iman etmelerini emretmekte ve bunu yapmamaları durumu için şu tehditte bulunmaktadır: *"Birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmezden, yahut onları cumartesi adamları gibi lânetlemezden önce..."* Bazıları, "Yüzlerin silinmesi (tams)" yüzün geriye döndürülmesi, gözlerin başın arka tarafında yapılmasıdır" demişlerdir. Bunun şu mânâya gelmesi de mümkündür: "Yüzleri silip onda kulak, göz ve başka hiçbir şey bırakmadan, yüzde hiçbir şey kalmamışken yine de arkasına çevirmeden önce." Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle nakleder: Yüzlerin silinmesi'nden kasıt kör edilmeleri, arkalarına çevrilmeleri ise yüzlerinin ense tarafında olmasıdır. Böylece onlar arkaya doğru yürürler. Onların enselerinde iki göz yaparız. Katâde ve Atiyye el-Avfî de böyle demişlerdir. Bu ceza ve azap olarak daha etkilidir. Bu Allah'ın, onların haktan ayrılıp bâtıla yönelmeleri, aydınlık yolu bırakıp sapıklık yollarına girmeleri, böylece arkalarına doğru ve gerisin geriye yüzmelerine verilmiş bir örnektir. Bu bazı-

Scanned with CamScanner

larının, Allah'ın (c.c) *"Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır. Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler"* (Yâsin, 8-9) buyruğu hakkında, "Bu Allah'ın (c.c) onların sapıklıkları ve hidâyetten uzak olmaları hakkında verdiği bir örnektir" diyenlerin sözüne benzemektedir. Mücâhid der ki: "Yüzleri silmek"ten kasıt doğru yolsan sapmaları "arkalarına çevrilmeleri" ise sapıklığa girmeleridir. İbn Ebî Hâtim der ki: İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Hasan-ı Basrî'den de böyle rivayet edilmiştir. Süddî, *"Arkalarına çevirmezden önce"* ifadesini, "Onları haktan engelleyip kâfirler olarak döndürmezden ve maymunlara çevirmezden önce" diye tefsir etmiştir. İbn Zeyd de, "Onları Hicaz topraklarından Şam topraklarına sürmezden evvel" diye tefsir etmiştir. Ka'b el-Ahbar'ın bu âyeti işitince Müslüman olduğu söylenir.

Taberî, İsa b. Muğîre'den şöyle nakleder: İbrâhim'in yanında Ka'b'ın Müslüman olmasından bahsettik. "Ka'b Hz. Ömer (radıyallâhu anh) zamanında Müslüman oldu" dedi. Ka'b Kudüs'e gitmek üzere yola çıkmıştı ve Medine'ye uğradı. Hz. Ömer'le (radıyallâhu anh) karşılaştığında Ömer (radıyallâhu anh) ona, "Ey Ka'b, Müslüman ol!" dedi. Ka'b, "Siz kitabınızda *"Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir"* (Cuma, 5) âyetini okuyorsunuz. Ben de Tevrat'la yükümlü tutulanlardanım" deyince Ömer (radıyallâhu anh) onu bıraktı. Sonra Humus'a gitti. Orada Humus'lu birinin hüzünle, *"Ey kendilerine kitap verilenler! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmezden, yahut onları Cumartesi adamları gibi lânetlemezden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin"* âyetini okurken işitti. Bunun üzerine Ka'b, bu âyetin etkisini kendisinde göstermesinden korkarak, "Ey Rabbim, iman ettim, ey Rabbim Müslüman oldum" dedi. Sonra dönüp Yemen'deki ailesinin yanına gitti. Sonra onları Müslüman olmuş kimseler olarak (Medine'ye) getirdi.[606]

606 Bu haber kuvvetli değildir. Râvilerden Câbir b. Nûh hakkında; Yahyâ b. Maîn, "Hiçbir şey değildir"; İbn Hibbân, "Hadisi hüccet olmaz" demiş; Nesâî leyyin olduğunu söylemiştir. Bk. el-Mizan, 1421. Ka'b el-Ahbar etrafında bazı şüpheler vardır. Zira bazı tenkitçiler onun İslâm'a göstermelik olarak girdiğini ve samimi bir Müslüman olmadığını söylemişlerdir. Sahih-i Buhârî'de zikredildiği üzere Muâviye onun hakkında, "Biz onda yalanlar tespit ediyoruz" demiştir. Dolayısıyla bu konunun araştırılarak kesinleştirilmesi gerekmektedir.

Scanned with CamScanner

Bunu İbn Ebî Hâtim de başka bir tarik ve başka bir lafızla şöyle rivayet etmiştir: Ebû İdris Aizullah el-Havlani şöyle anlattı: Ebû Müslim el-Celili, Ka'b'ın hocasıydı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'a gitmede yavaş davrandığından dolayı onu yererdi. Bir gün Ka'b'ı, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (müjdelenen peygamber) olup olmadığına bakması için gönderdi. Ka'b der ki: Bineğe binip Medine'ye geldim. Kur'ân okuyan birini, *"Ey kendilerine kitap verilenler! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmezden, yahut onları Cumartesi adamları gibi lânetlemezden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin"* âyetini okurken işittim. Derhal suya koşup yıkandım. Silinmesi korkusuyla ellerimle yüzümü siliyordum. Sonra Müslüman oldum.[607]

"Yahut onları cumartesi adamları gibi lânetlemezden önce" Yani, Cumartesi yasağını avlanmada hileye kaçarak çiğneyenler gibi. Bunlar mayvmunlara ve domuzlara çevrilmiştir. Bunların kıssası A'râf sûresinde gelecektir.

"Allah'ın emri daima yerine getirilmiştir." Yani, Allah bir emir verdiğinde ona karşı gelinemez ve engellenemez.

Allah Sadece Şirki Bağışlamaz:

Yüce Allah daha sonra şunu bildiriyor: *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz"* Yani, huzuruna kendisine ortak koşmuş halde gelen hiçbir kulu bağışlamaz. *"Bundan başkasını"* günahları *"ise"* kullarından *"dilediği kimse için bağışlar."*

Bu âyet-i kerimeyle ilgili bazı hadisler varit olmuştur. Şimdi bunlardan bazılarını zikredelim:

[2054] (Birinci hadis:) İmam Ahmed b. Hanbel, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Amel defterleri (yani onlarda yazılı günahlar) Allah katında üç çeşittir. Biri Allah'ın önemsemeyeceği defter. Diğeri Allah'ın hepsinin hesabını göreceği defter. Diğeri de Allah'ın (sahibini) bağışlamayacağı defterdir. Allah'ın bağışlamayacağı defter Allah'a ortak koşmaktır. Yüce Allah, "Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz"* (Nisâ, 116) *buyurmuştur. Yine, "Her kim Allah'a*

607 Bu rivayet de öncesi gibi sahih değildir. Senedinde Amr b. Vakıd ed-Dımeşki vardır. Onun hakkında Buhârî, "Rivâyeti münkerdir"; Dârekutnî, "Metruktur"; Mervan b. Muhammed de, "Yalancıdır" demiştir. Bk. el-Mizan, 6465.

Scanned with CamScanner

ortak koşarsa muhakkak Allah cenneti ona haram kılar" (Mâide, 72) *buyurmuştur. Allah'ı hiç önemsemeyeceği defter kulun tutmadığı bir oruç veya terk ettiği bir namaz gibi kendisi ile Rabbi arasında olan günahların bulunduğu defterdir. Allah (c.c) dilerse bunları bağışlar ve affeder. Allah'ın hiçbirini bırakmaksızın hepsinin hesabını göreceği divan ise kulların birbirlerine zulmetmeleridir. Bunlarda kaçınılmaz olarak kısas vardır."*[608] Bunu sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir.

[2055] (İkinci hadis:) Hâfız Ebû Bekir el-Bezzâr, Müsned'inde Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Zulüm üç çeşittir. Biri Allah'ın bağışlamayacağı, diğeri bağışlayacağı, diğeri de hepsinin hesabını göreceği zulüm. Allah'ın bağışlamayacağı zulüm şirktir. Yüce Allah, "Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür"* (Lokman, 13) *buyurur. Allah'ın bağışlayacağı zulüm kulların kendileriyle Allah arasında olan hususlarda nefislerine zulümleridir. Allah'ın bırakmadığı zulüm ise kulların birbirlerine zulümleridir. Allah haklarını birbirlerine mutlaka ödettirecektir."*[609]

[2056] (Üçüncü Hadis:) İmam Ahmed b. Hanbel, Muâviye (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Her günahı Allah'ın bağışlaması umulur. Ancak kâfir olarak ölen veya bir mü'mini kasten öldüren kimse başka."*[610] Bunu Nesâî de rivayet etmiştir.

---

608 İmam Ahmed b. Hanbel (6/240) Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/347, hadis no: 18382) şöyle demiştir: Senedinde Sadaka b. Mûsâ vardır. Cumhûr onu zayıf sayarken Müslim b. İbrâhim saduk olduğunu söylemiştir. Diğer râviler sikadırlar. Hadisi Iraki de İhya tahricinde (4/17) zayıf saymış, ancak şöyle demiştir: Bunun Selman'dan nakledilen bir şahidi vardır. Iraki 'nin işaret ettiği hadisi Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr (6133) ve el-Mu'cemu's-Sağir'de (102) rivayet etmiştir. Heysemî, "Senedinde Yezîd b. Süfyân vardır ki o zayıftır. Diğer râviler ise sikadır" demiştir. Bu önceki hadisin şahidi, sonraki hadis de bunun şahididir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

609 Bezzâr (3439) Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Mecmau'z-Zevâid'de (10/347) şöyle denmektedir: Bezzâr'ın kendisinden rivayet ettiği hocası Ahmed b. Mâlik'i tanımıyorum. Diğer râviler ise sikadırlar. Bunun, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bir şahidi vardır ki onu da Taberânî rivayet etmiştir. Onun senedindeki Talha b. Amr da metruktur. Fakat bu hadisler İnşallah toplamlarıyla kuvvet bulmuşlardır.

610 Nesâî, Sünen-i Kübrâ (3446); Ahmed b. Hanbel, 4/99. Senedi, Ebû Avn'dan dolayı leyyindir. Çünkü o makbul biridir. Tercih edilen bunun mevkuf olduğudur. Bk. Camiu'l-Usûl, 5883.

Scanned with CamScanner

[2057] (Dördüncü Hadis:) İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah (c.c), Ey kulum, bana kulluk etmemişken bir de benden ümitlendin. Ben kusurlarına rağmen seni bağışlıyorum. Ey kulum! Sen benimle huzuruma yer dolusu günahla ve bana hiçbir şeyi ortak koşmadan karşılaşırsan ben de seni yer dolusu bağışlamayla karşılarım."*[611] Bu tarikle hadisi sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[2058] (Beşinci Hadis:) İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir defasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittiğimde, *"Hangi kul 'Lâ ilâhe illallâh' der, sonra o hal üzere ölürse cennet'e girer"* buyurdu. Ben, "Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?" dedim. *"Zina etse ve hırsızlık yapsa da"* buyurdu. Tekrar, "Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?" dedim. *"Zina etse ve hırsızlık yapsa da"* buyurdu. Bunu üç defa tekrarladık. Sonra dördüncüsünde, *"Ebû Zerr'in burnu yere sürtünse dahi"* buyurdu.[612] Bunu Buhârî ile Müslim de Hüseyin'in nakliyle rivayet etmişlerdir.

[2059] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yatsı vakti Medine'nin siyah taşlı arazisinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yürüyor, hem de Uhud'a bakıyorduk. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ara *"Ey Ebû Zerr"* buyurdu. "Buyur ey Allah Rasûlü!" dedim. *"Şu Uhud dağı kadar altınım olup da üzerimden iki yahut üç gece geçtikten sonra yanımda bir borç için alıkoyacağım miktar dışında, tek bir dinarın dahi kalmasını istemez şuraya buraya dağıtırdım"* dedi ve bunu derken de eliyle sağına, önüne ve soluna dağıtma işaret etti. Bunlar süre yürüdükten sonra *"Ey Ebû Zerr, böyle yapanlar dışında (eliyle sağına, önüne ve soluna dağıtma işaret yaptı) çok mal sahibi olanlar kıyâmet günü az şeye sahip olacaklardır"* buyurdu. Bir süre daha birlikte yürüdükten sonra *"Ey Ebû Zerr, ben gelene kadar olduğun yerde kal"* buyurdu. Gidip gözümden kayboldu. Bir gürültü işitince, "Yoksa Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve

611 Sahihtir. Ahmed (5/154) şahitlerinde hasen olan bir senetle rivayet etmiştir. Şehr b. Havşeb de bunda (tedlis yapmayıp) tahdisi ifade etmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel bunu, Buhârî ile Müslim'in râvîlerinin bulunduğu başka bir senetle de rivayet etmiştir(5/153).

612 Buhârî, 5827; Müslim, 94 (Hadis no: 154); Ahmed b. Hanbel, 5/166. Bir çok tarikle Hüseyin'den.

Scanned with CamScanner

sellem)'e bir şey mi oldu?" dedim ve arkasından gitmeyi düşündüm. Fakat sonra, "Ben gelene kadar bir yere ayrılma" sözünü hatırlayarak gelinceye kadar bekledim. Ona duyduğum sesi söyleyince *"O Cebrâil'di. Bana geldi, 'Ümmetinde her kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse cennet'e girecek' dedi."* buyurdu. Ben de "Zina etse ve hırsızlık yapsa da mı?" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Zina etse ve hırsızlık yapsa da"* buyurdu.[613] Bunu Buhârî ile Müslim de Sahih'lerinde A'meş'in nakliyle rivayet etmişlerdir.

[2060] Bunu İmam Buhârî ile İmam Müslim başka bir tarikle Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Gecelerden birinde dışarı çıktım. Baktım ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında hiçbir insan olmadığı halde tek başına yürüyor. Onun beraberinde hiçbir kimsenin yürümesini istemediğini düşünerek Ayın gölgesinde yürümeye başladım. Rasûlullah dönüp beni gördü ve *"Kimdir o?"* diye sordu. Ben, "Ebû Zerr, Allah beni sana feda eylesin!" dedim. Rasûlullah, *"Ya Eba Zerr! Gel!"* diye çağırdı. Ben de beraberinde bir müddet yürüdüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Malı devamlı çoğaltanlar kıyâmet gününde sevabı azaltanlardır, ancak Allah'ın kendisine bir hayır (yani mal) verdiği, onun da bu malı sağına, soluna, önüne, arkasına dağıtan ve bu malda hayır yapan kimse böyle değildir"* buyurdu. Ebû Zerr şöyle devam etti: Sonra Rasûlullah beni etrafı taşlık bir meydanda oturttu ve *"Ben sana dönünceye kadar burada otur!"* buyurdu. Ebû Zerr şöyle devam etti: Sonra kara taşlık arazi içinde ben kendisini görmez oluncaya kadar gitti ve bana dönmesi epey zaman aldı ve bayağı gecikti. Sonra onun gelmekte olduğunu işittim. Gelirken de *"Hırsızlık yapsa ve zina etse de mi?"* diyordu. Gelince sabredemeyip, "Ey Allah'ın Peygamberi! Allah beni sana feda etsin! Sen taşlık yerin kenarında birisiyle konuşuyordun, fakat ben sana cevap veren bir kimse işitmedim" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Bu, Cibril (a.s)'dır. Harre'nin yanında bana geldi de, "Ümmetini müjdele! Her kim Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmayarak ölürse cennet'e girer!" dedi. Ben 'Ya Cibril! O kimse hırsızlık yapsa ve zina etse de mi?" dedim. "Evet" dedi. Ben yine "Hırsızlık yapsa ve zina etse de mi?" dedim. O da "Evet, içki içmiş olsa da" dedi."*[614]

613 Buhârî, 2388; Müslim, 94; Ahmed b. Hanbel, 5/152; İbn Hibbân, 170; İbn Mende, el-İman, 84. Bir çok tarikle A'meş'ten.

614 Buhârî, 6443; Müslim, 94 (hadis: 33). Kuteybe b. Saîd kanalıyla.

Scanned with CamScanner

[2061] (Altıncı Hadis:) Abd b. Humeyd tefsirinde Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Ya Rasûlallah! cennet ile cehennem'i gerektiren iki şey nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet ederse ona cennet hak ve vacip olur. Kim de Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölürse ona da cehennem vacip olur"* buyurdu.[615] Sonra hadisin gerisini söyledi. hadisi bu tarikle sadece bu rivayet etmiştir.

[2062] (Hadisin Başka Tariki:) İbn Ebî Hâtim, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse bağışlanmak ona helâl olur. Allah dilerse ona azap eder, dilerse bağışlar. "Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar."*[616]

[2063] Hâfız Ebû Ya'lâ, Müsned'inde Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Araya perde girmedikçe bağışlanmak kulun üzerinde olur"* buyurdu. "Ey Allah'ın peygamberi! Perde nedir?" diye sorulunca şöyle buyurdu: *"Allah'a ortak koşmaktır. Hangi can Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse Allah'ın bağışlaması ona helâl olur. Dilerse ona azap eder, dilerse bağışlar."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra, *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar"* âyetini okudu.[617]

[2064] (Yedinci hadis:) İmam Ahmed, Ebû Said el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Her kim Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse cennet'e girer."[618] Bu tarikle sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir.

[2065] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Eyyûb el-Ensârî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün sahabeleri-

615 İbn Ebî Leylâ saduk, fakat ezberi kötüdür. Ancak hadisin metni sahih olup Müslim (93) başka bir tarikten Câbir (radıyallâhu anh)'tan bu lafızla rivayet etmiştir.

616 Senedi zayıftır. Üç illeti vardır. Râvilerden Mûsâ b. Abide çok zayıftır. Kardeşi de öyledir. Ayrıca o Câbir (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmemiştir. Bk. el-Mizan, 4440.

617 Muhtemelen el-Müsned el-Kebîr'indedir. Önceki gibi zayıftır. İlleti Mûsâ b. Abide ile kardeşi ve senetteki kopukluktur. Bunun Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiş bir şahidi vardır (1843), fakat onun senedi de çok zayıftır.

618 Ahmed, 3/79; Bezzâr, 6; Ebû Ya'lâ, 1026. Çünkü Atiyye el-Avfî'den dolayı senedi zayıftır. Fakat metin sahih olup meşhur derecesi[illegible]

Scanned with CamScanner

nin yanına çıktı ve onlara, *"Azîz ve Celîl olan Rabbiniz beni ümmetimden affedilerek cennet'e hesap görmeden girecek yetmiş bin kişi ile O'nun (c.c) ümmetim için sakladığı şey arasında muhayyer bıraktı"* dedi. Sahabelerinden bazıları, "Ya Rasûlallah! Rabbin onu katında gizliyor mu?" diye sordular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) girdi ve sonra tekbir getirerek çıktı. Sonra, *"Rabbim bana her bir bin kişi için yetmiş bin daha bahşetti"* dedi. Ebû Rühm, "Ey Ebû Eyyûb, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gizlediğini söylediği şeyin ne olduğunu düşünüyorsun?" diye sordu. (Etraftakiler) ağızlarıyla yercesine ona baktılar ve "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gizlediğinden sana ne?" dediler. Ebû Eyyûb şöyle dedi: "Adamı bırakın. Ben sandığıma hatta kesin gibi düşündüğüme binaen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gizlediğini size haber vereyim. O (Allah'ın şu) sözüydü: "Kim kalbi dilini doğrulayarak Allah'tan başka hiçbir ilâhın ve Allah'ın hiçbir ortağının olmadığına, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederse onu cennet'e koyarım."[619]

[2066] (Dokuzuncu Hadis): İbn Ebî Hâtim, Ebû Eyyûb'dan şöyle rivayet eder: Hz. Bir adam Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Benim bir kardeşimin oğlu var, haramı bırakmıyor" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Dini nedir?"* diye sordu. Adam, "Namazı kılıyor ve Allah'ı birliyor" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ondan dinini hibe etmesini iste. Kabul etmezse satın al"* buyurdu. Adam ondan bunu istedi, fakat kabul etmedi. O da gelip haber verdi ve "Onu dini konusunda cimri buldum" dedi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar"* âyetini nazil etti.[620]

[2067] (Onuncu Hadis:) Hâfız Ebû Ya'lâ Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek,

619 Ahmed b. Hanbel (5/413) ve Taberânî (3882) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/374), "Abdullah b. Naşir'i tanımıyorum. İbn Lehia da cumhûra göre zayıftır" demiştir. Heysemî daha sonra 18694. nolu hadis olarak tekrar zikretmiş ve şöyle demiştir: "Bunu Ahmed b. Hanbel ile Taberânî rivayet etmiştir. İkisinin senedinde de zayıflık vardır."

620 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (4063) rivayet etmiştir. Tüm senetlerdeki Vasıl b. Saib' hakkında Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (5/7, hadis no: 10930), "Zayıftır" demiştir. el-Mizan'da (9323) şöyle denmiştir: Buhârî ve başkaları, "Rivayetleri münkerdir"; Nesâî, "Metruktur"; Ebû Zür'a da, "Zayıftır" demiştir. Böylece hadis çok zayıftır.

Scanned with CamScanner

"Ya Rasûlallah! Hangi ihtiyaç ve hangi ihtiyaç sahibi varsa hepsinin gereğini yerine getirdim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç defa, "Sen *Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmayıp Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmiyor musun?*" dedi. Adam "Ediyorum" diye cevap verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bu onların hepsinin üzerinde gelir"* buyurdu.[621]

[2068] (On Birinci Hadis:) İmam Ahmed b. Hanbel, Damdam b. Cevs el-Hinnani der ki: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) bana, "Ey Yemamlı! Sakın hiç kimseye, 'Allah seni bağışlamaz' veya 'Allah seni ebediyyen cennet'e koymaz' deme" dedi. Ben, "Ey Ebû Hureyre, bu her birimizin kızdığında kardeşine ve arkadaşına söylediği bir sözdür" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ama sen söyleme. Zîra, ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle anlatırken işittim: *"İsrâiloğullarında iki adam vardı. Bunlardan biri çok ibadet eden bir âbid, diğeri ise nefsine zulmeden bir âsiydi. Bunlar aralarında kardeşlik bağı kurmuşlardı. Çok ibadet eden kişi arkadaşını günahkâr biri olarak görür ve "Ey adam, günah işlemeyi bırak" der; o da "Beni Rabbimle baş başa bırak. Sen bana bekçi olarak mı gönderildin?" derdi. Nihâyet bir gün onu, çok büyük olduğuna inandığı bir günahı işlerken görünce, "Yazıklar olsun sana. Bırak şu günahları!" dedi. O da yine, "Beni Rabbimle baş başa bırak. Sen bana bekçi olarak mı gönderildin?" dedi. Abid, "Allah'a yemin olsun ki, Allah seni bağışlamayacak veya seni ebediyyen cennet'e koymayacak" dedi. Nihayet Allah (c.c), onlara bir melek gönderdi ve melek canlarını aldı. Bunlar Allah'ın (c.c) huzurunda toplandılar. Allah (c.c) günahkara, "Git ve rahmetimle cennet'e gir" dedi. Diğerine ise, "Sen beni biliyor muydun? Kendim yetkili olduğum şeylerde senin hiçbir şey yapma gücün var mıydı? Bunu alıp cehennem'e götürün" dedi."* Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ebû Kâsım'ın (benim) canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, adamın dünya ve âhiretini mahveden şey söylediği tek bir sözdü"*[622] Bunu Ebû Dâvûd da İkrime b. Ammar'ın Damdam b. Cevş'ten nakliyle rivayet etmiştir.

---

621 Sahihtir. Ebû Ya'lâ (4901) sahih bir senetle rivayet etmiştir. Râvîleri sikadır. Şahitleri de vardır. Bk. Mecmau'z-Zevâid (10/83).

622 Hasendir. Ebedî (4901) ve Ahmed b. Hanbel (363) rivayet etmişlerdir. İkrime b. Ammar'dan dolayı senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

[2069] (On İkinci Hadis:) Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah (c.c) buyurdu ki: Kim benim günahları bağışlamaya kâdir ve yetkili olduğumu bilirse, bana ortak koşmadığı sürece onu hiç aldırış etmeksizin bağışlarım."*[623]

[2070] Hâfız Bezzâr ile Hâfız Ebû Ya'lâ, Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah hangi amele bir mükâfat vaad etmişse o vaadini yerine getirecektir. Hangi iş için de bir ceza tehdidinde bulunmuşsa, onda dilediğini yapmakta muhayyerdir."*[624] Bunu sadece bu ikisi rivayet etmiştir.

[2071] İbn Ebî Hâtim, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabeleri olan bizler Allah (c.c), *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar"* buyruğunu indirene dek cana kıyan, yetim malı yiyen, iffetli kadınlara iftirada bulunan ve yalancı şahitlik yapan kimseler(in bağışlanmayacakları) hakkında şüphe etmiyorduk. Bu âyet inince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabileri bu konuda şahitlikte (yargıda) bulunmayı bıraktılar.[625] Bunu ayrıca Taberî, Heysem b. Cemmaz'ın nakliyle rivayet etmiştir.

[2072] Yine İbn Ebî Hâtim İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Allah'ın (c.c), *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar"* buyruğu nazil oluncaya kadar bizler, Allah'ın (c.c), kitabında, kendilerine cehennem'in vacip olduğunu bil-

---

623 İbrâhim b. Hakem'in zayıf olması sebebiyle hadis zayıftır. Yahyâ, "O hiçbir şey değildir"; Nesâî, "Metruktur"; Buhârî de, "Hakkında susmuşlardır" demişlerdir. Hâkim'in (4/262) rivayetinde onu Câfer b. Ömer el-Adeni mütabaat etmiştir. Hâkim hadisin sahih olduğunu söylemiş, fakat Zehebî, "Adeni çok zayıftır" diyerek itiraz etmiştir. Suyutî de el-Camiu's-Sağîr'de zayıf olduğunu söylemiş, Münavî de Feyzu'l-Kadîr'de (6054) görüşüne katılmıştır.

624 Ebû Ya'lâ (3316); Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 8511; Bezzâr, 3235. Bezzâr, "Süheyl, hadisi mütabaat edilemeyecek kadar zayıf biridir" demiştir. Heysemî de Mecmau'z-Zevâid'de (10/211) şöyle demiştir: "Süheyl b. Ebî Hazm, zayıf olmasına rağmen sika diyenler de olmuştur. Diğer râvileri ise Buhârî'nin râvîleridir."

625 Taberî (9737) tahric etmiştir. Heysem b. Cemmaz'dan dolayı senedi zayıftır. Fakat sonraki hadisle kuvvet kazanmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bundan önceki hadis de bunun metninin şahididir.

Scanned with CamScanner

dirdiği kimseler hakkında şüphe etmiyorduk. Bu âyeti duyunca bu şahitliği bıraktık ve işleri Allah'a havale ettik.[626]

[2073] Bezzâr, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar"* deyinceye (bu âyet inip bize okuyuncaya) dek biz büyük günah sahipleri için Allah'tan bağışlama dilemezdik. Üstelik Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir de, "Ben *şefâatimi kıyâmet gününde ümmetimden büyük günah sahiplerine erteledim (sakladım)"* buyurdu.[627]

[2074] Ebû Câfer er-Râzî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!.."* âyeti nazil olunca bir adam kalktı ve "Allah'a ortak koşmak nedir ey Allah'ın nebîsi?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan hoşlanmadı ve *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur"* buyurdu.[628] Bunu Taberî rivayet etmiştir. İbn Merdûyeh de başka tariklerle yine İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Zümer sûresindeki bu âyette tevbe etmek şart koşulmuştur. Kim herhangi bir günahtan tevbe ederse, onu defalarca yapmış olsa dahi Allah tevbesini kabul buyurur. O yüzden yüce Allah, *"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar"* buyurmuştur. Yani, Allah onları kendisine tevbe etmeleri şartıyla bağışlar. Böyle olmasaydı şirk de bu günahlar kapsamına girerdi. Bu ise mümkün değildir. Çünkü Allah (c.c) burada şirki bağışlamayacağına, onun dışındaki her şeyi ise dilediği kimse için bağışlayacağına hükmetmiştir. Yani, Allah dilediği kimseyi de tevbe etmese bile bağışlar. Dolayısıyla bu âyet bu açıdan diğerinden daha umutlandırıcıdır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

626 Sâlih b. Beşir el-Mirri 'nin zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Ancak önceki hadisle destek kazanmaktadır.

627 Bezzâr (3254) rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/210) zikretmiş ve "Senedi ceyyittir" demiştir. Hadis söylediği gibidir. Bunun şahitleri vardır ve tahriçleri daha önce geçmiştir.

628 Taberî (9735, 9736) iki tarikle Ebû Câfer'in Rebî'den bu şekilde nakliyle rivayet edilmiştir. Ebû Câfer er-Râzî 'nin zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Ayrıca Rebî' b. Enes'e haber veren kişi de meçhuldür.

Scanned with CamScanner

Allah (c.c) daha sonra, *"Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur"* buyurur. Bu âyet, *"Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür"* (Lokman, 13) âyeti gibidir.

[2075] Nitekim Buhârî ve Müslim de, Sahih'lerinde, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Ben, "Ya Rasûlallah! En büyük günah hangisidir?" diye sordum. *"Seni yaratmışken Allah'a bir şeyi ortak koşmandır..."* buyurdu.[629]

[2076] İbn Merdûyeh, İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Size büyük günahların en büyüğünü haber veriyorum: O Allah'a ortak koşmaktır"* dedi ve ardından, *"Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur"* buyruğunu okudu. Sonra *"Ana babaya âsi olmak"* dedi ve ardından *"...Sonra da anababana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır."* (Lokman, 14) âyetini okudu.[630]

Kitap Ehlinin Bazı Özellikleri:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ ۚ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ انْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

49. Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye kıl payı kadar haksızlık yapılmaz.

629 Bakara sûresi 22. âyetin tefsirinde geçti.

630 Hadisin senedinde Saîd b. Beşir ed-Dımeşki vardır. el-Mizan'da (3143) özetle şöyle denmektedir: İbn Ebî Hâtim: Mahalli doğruluktur; Buhârî: Hakkında tenkitçiler (olumsuz) konuşmuşlardır; İbn Maîn: zayıftır, hiçbir şey değildir, demişlerdir. Dolayısıyla hadis çok zayıftır. Ayrıca Hasan-ı Basrî ile İmran b. Husayn arasında kopukluk olduğundan rivayet aynı zamanda mürseldir. Ayrıca metin de bu şekliyle gariptir. Hadis iki âyetin zikredilmemiş haliyle sahih olarak rivayet edilmiştir.

Scanned with CamScanner

50. Bak, nasıl da Allah'a karşı yalan uyduruyorlar; apaçık bir günah olarak bu yeter!

51. Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla (ilahlara) iman ediyorlar, sonra da kâfirler için, "Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar!

52. Bunlar, Allah'ın lânetlediği kimselerdir. Sen Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı kişiye bir yardımcı bulamazsın.

Tefsiri:

Hasan-ı Basrî ve Katâde şöyle demişlerdir: Bu, yani *"Kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın?..."* âyet-i kerimesi, *"Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz"* (Mâide, 18) dediklerinde Yahudiler ve Hıristiyanlar hakkında nazil oldu. İbn Zeyd der ki: Bu âyet onların, *"Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz"* ve *"cennete ancak Yahudiler veya Hıristiyanlar girecek"* (Bakara, 111) sözlerinden dolayı nazil oldu. Mücâhid der ki: Onlar dua ve ibadetlerinde çocukları önlerine geçirir ve onların günahsız olduklarına inanırlardı. İkrime ile Ebû Mâlik de böyle demişlerdir. İmam Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın?..."* âyet-i kerimesi ile ilgili olarak şöyle nakleder: Yahudiler, "Çocuklarımız öldüler. Onlar bizim için Allah'a yakınlık vesilesidir. Bize şefaat edecek ve temize çıkaracaklar" diyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, *"Kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın?..."* âyet-i kerimesini nazil etti. İbn Ebî Hâtim de İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yahudiler çocuklarını öne geçirip öyle ibadet yaparlar, kurbanlar keser ve kendilerinin kusursuz ve günahsız olduklarını iddia eder, yalan söylerlerdi. Yüce Allah da "Ben günahkârı günahsız biriyle temize çıkarmam" diyerek, *"Kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın?.."* âyetini nazil etti. İbn Ebî Hâtim sonra şöyle der: Mücâhid, Süddî, İkrime ve Dahhâk'tan da bunun benzeri rivayet edilmiştir. Dahhâk der ki: Onlar, "Çocuklarımızın hiçbir günahı olmadığı gibi bizim de hiçbir günahımız yoktur" derlerdi. O yüzden yüce Allah haklarında *"Kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın?..."* âyetini nazil etti.

Âyetin, her türlü övünme ve kendini temize çıkarmayı yermek maksadıyla nazil olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Scanned with CamScanner

[2077] Nitekim Sahih-i Müslim'deki Mikdam b. Esved'den rivayet edilen sahih bir hadiste O (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize, övücülerin (meddah) yüzlerine toprak saçmamızı emretti."[631]

[2078] Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde, Ebû Bekre'den şöyle tahric etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamın birisini övdüğünü işitince: *"Yazıklar olsun sana. Arkadaşının boynunu kopardın"* buyurdu. Sonra, *"Sizden biri arkadaşını övmek zorunda kaldığında 'Kimseyi Allah'a karşı temize çıkarmak kastım yoktur; ancak filanı şöyle biri olarak sanıyorum' desin"* buyurdu.[632]

İmam Ahmed, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Her kim 'Ben mü'minim' derse o kâfirdir. Kim "ben âlimim" derse o cahildir. Kim kendisinin cennette olduğunu söylerse o cehennemdedir."[633] Bunu İbn Merdûyeh de başka bir tarikle Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Hakkınızda en çok korktuğum şey kişinin gurura kapılıp kendi görüşünü beğenmesidir. Her kim, 'Ben mü'minim' derse o kâfirdir. Kim 'Ben âlimim" derse o cahildir. Kim kendisinin cennette olduğunu söylerse cehennemdedir."[634]

[2079] İmam Ahmed, Ma'bed el-Cüheni'den şöyle nakleder: Muâviye Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadislerinden çok az bahsederdi. Cuma günleri ise Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadislerini söylemediği az olurdu: *"Allah kim için bir hayır dilerse onu dinde fakih (derin bilgi sahibi) yapar. Bu dünya malı tatlıdır, hoştur. Kim onu hak etmiş olarak*

631 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 339; Müslim, 3002; Ebû Dâvûd, 4808; Tirmizî, 2393; İbn Mâce, 3742; Ahmed b. Hanbel, 6/ 5.

632 Buhârî, 2662; Müslim, 3000; Ebû Dâvûd, 4805; Ahmed b. Hanbel, 5/ 46; İbn Hibbân, 5766; Beyhakî, 10 / 242.

633 Senedindeki kopukluk nedeniyle zayıftır. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakleden Nuaym b. Ebî Hind, Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır. İlk cümlenin ne Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a ne de herhangi bir İslam âlimine isnadı da doğru değildir. Çünkü mü'minin kendisinin mü'min olduğunu söylemesi ve bunu kesin bir şekilde ifade etmesi gerekir. Hatta "İnşallah mü'minim" derken şüpheyi kastederse imanı olmaz. Ama Allah'tan yardım ve destek isteme mânâsında söylerse caizdir. Âlimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir. Bu sözün Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a nisbeti de doğru değildir. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde de bulamadım. Belki, İmam Ahmed'in, kendisine nisbeti doğru olan başka bir kitabındadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

634 Senedi çok kötüdür. Râvilerden Mûsâ b. Abide zayıf ve metruktur. Talha da Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır. Metin de münkerdir.

Scanned with CamScanner

alırsa kendisine bereketli kılınır. Övmekten de sakının; çünkü övmek, (övülen kişiyi) boğazlamaktır."[635] İbn Mâce de Muâviye (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, *"Övmekten sakının. Çünkü o (övüleni) boğazlamaktır."* buyurduğunu rivayet etmiştir.[636]

Taberî, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Vallahi, adam bazen diniyle gidip yanında hiçbir şey olmaksızın bomboş döner. Şöyle ki; hiçbir fayda ve zarar verme gücüne sahip olmayan bir adama rastlar da adam buna "Sen şöyle şöyle (iyisin)!" der. Hatta belki de hiçbir ihtiyacını görmemiş, Allah'ın gazabını da kazanmış bir şekilde döner." İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) daha sonra, *"Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi?"* âyetini okudu.

O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır."* Yani, bu Allah'a kalmış bir şeydir, bunu sadece O (c.c) yapabilir. Çünkü her şeyin hakikatini ve gizli hallerini en iyi bilen O'dur.

Yüce Allah daha sonra, *"...Ve hiç kimseye kıl payı (فتيلا) kadar haksızlık yapılmaz"* buyuruyor. Yani, Allah (c.c) hiç kimsenin kıl ağırlığınca sevabını bile atmayıp hepsinin karşılığını verir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, İkrime, Atâ, Hasan-ı Basrî ve Katâde ile seleften birçok kişi: Bu (fetil), çekirdeğin yarığındaki iplikçiktir, demişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan ayrıca, "Bu parmaklarının arasında bükülen şeydir" dediği rivayet edilmiştir. İki görüş birbirine yakındır.

"Bak! Nasıl da Allah'a karşı yalan uyduruyorlar!" Yani, kendilerini temize çıkarmalarında, Allah'ın oğulları ve sevgilileri oldukları iddialarında, "Cennete sadece Yahudiler veya Hıristiyanlar girecek" ve "Bize ateş ancak sayılı günler dokunacak" sözlerinde, Allah (c.c), *"Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir"* (Bakara, 134) buyruğunda babaların ve ataların yaptıkları amellerin evlatlara hiçbir faydasının olmayacağına hükmettiği halde babalarının amellerine dayanıp güvenmelerinde...tüm bunlarda nasıl da yalan uyduruyorlar! *"Apaçık bir günah olarak bu yeter!"* Yani, onların bu yaptıkları yalan ve iftira olarak yeter.

635 Ahmed, 4/ 93. Senedi, Ma'bed el-Cüheni'den dolayı fena değildir. Hadisin baş tarafı Buhârî'de geçmektedir. Son kısmının ise aynı mânâda şahitleri vardır.

636 İbn Mâce (3743) rivayet etmiştir. Busayri, Zevaid'de şöyle der: "Senedi hasendir. Çünkü Ma'bed el-Cüheni, hakkında ihtilaf edilmiş biridir. Senedin diğer râvileri ise sikadır." Zehebî der ki: "Kendisi saduktur, fakat kader hakkında ilk konuşan kişi de odur."

Scanned with CamScanner

"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla (ilahlara) iman ediyorlar..." Cibt (put) hakkında Muhammed b. İshâk, Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Cibt büyü, tağut ise şeytandır. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Âliye, Mücâhid, Atâ, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Şa'bî, Hasan-ı Basrî, Dahhâk ve Süddî'den de böyle rivayet edilmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Âliye, Mücâhid, Atâ, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Şa'bî, Hasan-ı Basrî ve Atiyye'den ayrıca, "Cibt şeytandır" dedikleri rivayet edilmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh): "Habeşistanlıların dilinde" diye eklemiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan: "Cibt şirk demetkir" ve "Cibt'ten kasıt putlardır" dediği de rivayet edilmiştir. Şa'bî'den ayrıca, "Cibt kâhindir" dediği rivayet edilmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan ayrıca, "Cibt Huyey b. Ahtab'dır" dediği, Mücâhid'den de, "Ka'b b. Eşref'tir" dedikleri rivayet edilir. Allame el-Cevherî, es-Sıhah (isimli büyük kamus) kitabında şöyle der: Cibt; put, kâhin, sihirbaz ve benzeri mânâlara gelen bir kelimedir. Hadis-i şerifte, *"İsimlerine göre kuşları uğurlu ve uğursuz diye sınıflandırmak ve taşlarla yere çizilen çizgilerden mânâ çıkarmak cibt kabilindendir"*[637] buyurulmuştur. Cevherî, "Aralarında zevlak harfi[638] olmaksızın cim ve bâ harflerinin bir araya gelmesinden oluştuğu için bu kelime asıl itibariyle Arapça değildir" demiştir.

[2080] İmam Ahmed b. Hanbel'in Kabisa b. Muharik'ten rivayet ettiği; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i, *"Kuşları isimlerine göre uğurlu sayma, taşlarla yere çizilen çizgilerden mânâ çıkarma ve isimlerine göre bazı kuşları uğursuz saymak cibt türündendir"* derken işittim[639] hadisinde, hadisin râvilerinden Avf şöyle der: "İyafe" kuşları (uğursuz sayarak) kovmak, "tark" yere çizgiler çizmektir. Cibt ise, Hasan-ı Basrî'nin söylediğine göre şeytan demektir. Bunu Ebû Dâvûd, Sünen'inde, Nesâî ile İbn Ebî Hâtim de tefsirlerinde rivayet etmişlerdir.

Tağut kelimesi hakkında ise Bakara sûresinde, tekrara gerek bırakmayacak kadar uzun açıklama yapılmıştı. İbn Ebî Hâtim, Ebû Zübeyr'den şöyle

637 Ebû Dâvûd, 3907; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11108; Ahmed b. Hanbel, 3/ 477, 5 / 60; Abdurrezzak, 19502; İbn Hibbân, 6131; Beyhakî, 8/ 139. Senedi leyyindir. Senedindeki Hayyan b. Muharik makbul biridir. İbn Hibbân dışında hiç kimse sika kabul etmemiştir.

638 Zevlak harfleri altı tanedir. Bunların üçü dilin uç kısmından çıkan lam, ra ve nun harfleri, diğer üçü ise dudak harfleri olan ba, fe ve mim harfleridir. Bk. Lisânu'l-Arab, 2 / 290. (Çevirmenin notu).

639 Bu, sonraki hadisten bir bölümdür.

Scanned with CamScanner

nakleder: Câbir b. Abdullah'ı işittim; kendisine tağutların ne oldukları sorulunca "Yanlarına şeytanların indiği kâhinlerdir" dedi. Mücâhid, "Tağut, insanların hükmüne başvurdukları ve yönetimi ellerinde tutan insan sûretindeki şeytandır" demiştir. İmam Mâlik de, "Tağut, Azîz ve Celîl olan Allah'tan başka ibadet edilen her şeydir" demiştir.

"...Sonra da kâfirler için, 'Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır' diyorlar!" Yani, cehaletleri, dinden uzaklıkları ve ellerinde bulunan Allah'ın Kitabı'nı inkârları sebebiyle kâfirleri Müslümanlardan daha üstün görüyor ve onlara tercih ediyorlar. İbn Ebî Hâtim, İkrime'den şöyle nakleder: Huyey b. Ahtap ile Ka'b b. Eşref Mekke'ye geldiklerinde Mekkeliler onlara, "Siz kitap ve ilim sahibi kimselersiniz. Bize, bizden ve Muhammed'den bahset" dediler. Onlar, "Siz necisiniz, o necidir?" dedi. Müşrikler, "Biz akrabalarımıza gidip gelir, yüksek hörgüçlü develeri kurban eder, süt üzerine su ikramında bulunur, esirleri serbest bırakır ve hacılara su dağıtırız. Muhammed ise yeni yetme biri olup akrabalık bağlarımızı koparmış, kendisine de hacı hırsızları (hacıları soymalarıyla ün yapmış) Beni Gıffar kabilesi tâbi olmuştur. Şimdi biz mi daha iyiyiz, o mu?" dediler. Bunun üzerine yüce Allah, "*... Sonra da kâfirler için, 'Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır' diyorlar!*" âyetini nazil etti. Bu birçok tarikle İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile bir grup seleften rivayet edilmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ka'b b. Eşref Mekke'ye geldiğinde Kureyşliler, "Şu kavminden kopan yeni bitme adamı görüyor musun? Kendisinin bizden daha hayırlı olduğunu iddia ediyor. Oysa biz hacıları konuk eden, Kâbe örtüsünün sahibi ve hacılara su veren kimseleriz" dediler. Bunun üzerine Ka'b, "Siz daha hayırlısınız" dedi. Bunun üzerine, *"Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir"* (Kevser, 3) ile *"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi?...Sen Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı kişiye bir yardımcı bulamazsın"* âyetleri nazil oldu. İbn İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kureyşlilerle Ğatafan ve Kureyza kabilelerini Müslümanlara karşı kışkırtanlar Huyey b. Ahtab, Selâm b. Ebî Hukayk, Ebû Râfi', Rebî' b. Ebû Hukayk, Ebû Ammâr, Vahûh b. Âmir ve Huze b. Kays idiler. Bunlardan Vahûh, Ebû Ammar ve Huze Beni Vailoğullarından, diğerleri ise Nadiroğullardandı. Bunlar Kureyşlilerin yanı-

Scanned with CamScanner

na geldiklerinde Kureyşliler (temsilcilerine), "Bunlar Yahudiler ve daha evvel inen kitaplar hakkında bilgisi olan kimselerdir. Bir sorun bakalım; sizin dininiz mi daha iyidir, Muhammed'in dini mi?" dediler. Sorunca Yahudiler, "Bilakis sizin dininiz onun dininden daha iyidir. Siz O'ndan ve O'na tâbi olanlardan daha doğru yol üzeresiniz" diye cevap verdiler. Bunun üzerine yüce Allah, *"Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimseye kıl payı kadar haksızlık yapılmaz..."* (Nisâ: 49-54) âyetlerini nazil etti. Bu âyette hem Yahudiler lânetlenmekte, hem de dünya ve âhirette hiçbir yardımcılarının olmayacağı haber verilmektedir. Çünkü onlar gidip müşriklerden yardım istemişlerdir. Bu sözü ise onlara, kendilerine yardım etme hususunda kalplerini kazanmak için söylemişlerdir. Nitekim müşrikler de onlara icabet etmiş ve Hendek günü onlarla birlikte gelmişlerdir. Hatta Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Medine'nin çevresine hendek kazmışlar, Allah (c.c) da müşriklerin şerlerini def etmişti ve Allah'ın buyruğu gibi: *"Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirmiştir. Allah'(ın yardımı) savaşta mü'minlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir."* (Ahzâb, 25)

Ehl-i Kitab'ın Allah'ın Nimetini Kıskanmaları:

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾ أَمْ
يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَآ اٰتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَآ اٰلَ إِبْرَاهِيمَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ
وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

53. Yoksa onların mülkten (hükümranlıktan) bir payları mı var? Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi dahi vermezlerdi.

54. Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar? Oysa İbrâhim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.

55. Onlardan bir kısmı İbrâhim'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; (onlara) kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Yoksa onların mülkten (hükümranlıktan) bir payları mı var?"* Bu cümle, reddiye ve eleştiri mânâsında bir soru cümlesidir. Yani, onların mülkten hiçbir pay ve nasipleri yoktur. Yüce Allah daha sonra onları cimrilikle niteleyerek, *"Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi dahi vermezlerdi"* buyuruyor. Yani, onların hiçbir nasipleri yoktur; çünkü olsaydı hiçbir kimseye, özellikle de Muhammed'e hiçbir şey, çekirdek deliğini dolduracak kadar bile bir şey vermezlerdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve çoğunluğa göre âyette geçen "نقير" kelimesi çekirdekte bulunan noktaya denir.

Bu âyet-i kerime aynen *"De ki: Eğer Rabbimin rahmet hazinesine siz sahip olsaydınız, tükenir korkusuyla kıstıkça kısardınız"* (İsrâ, 100) âyeti gibidir. Yani, bitmesi düşünülemezken elinizdeki gidecek korkusuyla harcamaktan kaçınırdınız. Bu sizin cimrilik ve pintiliğinizden başka bir şey değildir. O yüzden ardından yüce Allah, *"İnsanoğlu da pek eli sıkıdır!"* buyuruyor. "قتور" cimri demektir.

"Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar?" Bununla Allah'ın (c.c) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verdiği büyük peygamberlik nimetini kıskanmaları ve bu kıskançlıklarının O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) tasdikten engellemesi kastedilmektedir. Kıskançlıklarının sebebi ise onun İsrâiloğullarından değil Arap olmasıydı.

Taberânî, Atâ'dan, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın, *"Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar?"* buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: İnsanlardan kasıt sadece bizleriz (Muhammed ümmeti), diğer insanlar değil.

"Oysa İbrâhim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik." Yani, İbrâhim (a.s)'ın zürriyetinden olan İsrâiloğulları boylarına peygamberlik verdik ve Kitap gönderdik. Peygamberler onlar arasında sünnetlerle, yani hikmetle hükmettiler. Onlardan kimini de hükümdarlar yaptık.

Ama bunlara rağmen, *"Onlardan bir kısmı inandı."* Yani Kitap ve hikmet verilmesine ve bu nimetlere inandı. *"Kimi de ondan yüz çevirdi."* İnkâr etti, yüz çevirdi ve insanları ondan alıkoymak için gayret etti. Oysa onlar da kendilerinden ve kendi cinslerindendi, yani İsrâiloğullarındandı. Buna rağmen

Scanned with CamScanner

onlar hakkında ayrılığa düşmüşlerken, İsrâiloğullarından olmayan sen hakkında ne yapmalarını beklersin ey Muhammed! Mücâhid ise âyeti şöyle tefsir etmiştir: *"Onlardan bir kısmı inandı."* Yani Muhammed'e inandı. *"Kimi de ondan yüz çevirdi."* Onların kâfirleri seni yalanlamada daha katı, getirdiğin hidayet ve apaçık hakikatten daha uzaktırlar. Bu yüzden yüce Allah onları tehdit ederek şöyle buyuruyor: *"(Onlara) kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter."* Yani, küfür ve inatlarının, Allah'ın kitaplarını ve peygamberlerini yalanlamalarının cezası olarak Cehennem yeter.

Kâfirlerle Mü'minlerin Âhiretteki Halleri:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِـَٔايَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

56. Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakîmdir.

57. İnanıp sâlih amel işleyenleri de, içinde ebedi kalacakları, zeminden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları koyu bir gölgeye koyacağız.

Tefsiri:

Yüce Allah, âyetlerini yalanlayan ve insanları peygamberlerinden engelleyen kimselere cehennemde vereceği cezayı haber vererek şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız."* Yani, onları, bedenlerinin tüm parça ve kısımlarını kuşatacak şekilde cehenneme koyacağız. Yüce Allah daha sonra ceza ve azaplarının sürekliliğini bildirerek şöyle buyuruyor: *"Onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar!"* A'meş, İbn Ömer (radıyallâhu

Scanned with CamScanner

anh)'tan şöyle nakleder: Derileri yandığında yerine kâğıt kadar beyaz deriler getirilir. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Yahyâ b. Yezîd el-Hadrami şöyle der: Bana ulaşan bilgiye göre kâfirin yüz derisi olur ve her birinde başka bir çeşit azap tattırılır. Bunu da İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

İbn Ebî Hâtim bu âyet hakkında Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Cehennem ateşi onları günde yetmiş bin defa pişirir. Başka bir rivayette şu ziyade de vardır: Her pişirdiğinde etleri tükenip yok olur. Onlara "eski halinize dönün" diye emredilince derhal eski hallerine dönüverirler.

[2081] İbn Ebî Hâtim, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanında, *"Onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar!"* âyetini okudu. Ömer (radıyallâhu anh) "Tekrar oku!" dedi. Adam tekrar okudu. Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh), "Bende bunun tefsiri var; deriler her saat yüz defa yenilenir" dedi. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh), "Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den böyle işittim" dedi.[640] Bunu İbn Merdûyeh de rivayet etmiştir.

[2082] İbn Ebî Hâtim bunu başka bir tarikle İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bir adam Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanında, *"Onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar!"* âyetini okudu. Ömer (radıyallâhu anh), "Onu bana tekrar oku" dedi. Ka'b oradaydı. "Ey mü'minlerin emiri! Bende bu âyetin tefsiri var. Bunu İslâm'a girmeden önce de okumuştum" dedi. Ömer (radıyallâhu anh), "Getir bakalım ey Ka'b! Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğimiz gibiyse tasdik eder, yoksa kulak asmayız" dedi. Ka'b şöyle dedi: "Ben bunu Müslüman olmadan önce okudum: (Anlamı), 'Onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini bir saatte 120 defa başka derilerle değiştiririz' demektir. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den böyle işitmiştim" dedi.[641] Rebî' b. Enes der ki: Evvelki ki-

640 Senedi çok zayıftır. Sadece Nâfi' b. Hürmüz el-Basri 'nin rivayetiyle gelmiştir. Mizan'da (9000) şöyle denilmiştir: "Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ve bir grup âlim zayıf saymış, İbn Maîn bir defasında yalancılıkla suçlamış, Ebû Hâtim, 'Metruktur, hadisi boştur'; Nesâî de, 'Sika değildir' demiştir."

641 Senedi, Nâfi' b. Hürmüz'den dolayı bir önceki gibi çok zayıftır. Uydurma olması kuvvetli ihtimaldir. Merfû haliyle hiçbir şekilde sahih değildir. Bu Ka'b el-Ahbar ve benzerlerinin sözünden başka bir şey değildir.

Scanned with CamScanner

taplarda şöyle yazılıdır: "Onlardan her birinin derisi 40 kulaç, dişi 90 arşındır. Karnı da üzerine bir dağ konsa onu alacak kadar büyüktür. Ateş onların derilerini yedikçe yerine başka deriler getirilir. Hadiste bundan daha dehşetlisi anlatılmıştır:

[2083] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Cehennemliklerin cehennemde bedenleri büyük olur. Hatta onlardan birinin kulak memesi ile boynu arası yedi yüz yıllık yol uzunluğu kadar, derisinin kalınlığı yetmiş kulaç, azı dişi ise Uhud gibi olur."*[642] Hadisi, bu tarikle sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

Kimisi, *"Onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe"* buyruğunda kastedilenin onların gömlekleri olduğunu söylemiştir. Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir. Bu zayıftır; çünkü zahirinden anlaşılan mânâya terstir.

"İnanıp sâlih amel işleyenleri de, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız." Bu cümleler de her bir vadisinden, tarafından ve yöresinden, istedikleri yer ve arzuladıkları mekânda nehirler akan Adn cennetlerindeki bahtiyarlardan bahsetmektedir. Onlar orada sonsuza dek kalacak, oradan bir tarafa ayrılmayacak, gitmeyecek ve bir an olsun uzakta olmayı arzulamayacaklardır. *"Orada onlar için tertemiz eşler vardır."* Yani, hayız, nifas ve rahatsızlık verici şeylerden uzak, alçak ahlâklardan ve noksan sıfatlardan arındırılmış eşler. Nitekim İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Pisliklerden ve rahatsızlık verici şeylerden temiz tutulmuş eşler" olduğunu söylemiştir. Atâ, Hasan-ı Basrî, Dahhâk, İbrâhim en-Nehaî, Ebû Sâlih, Atiyye ve Süddî de böyle demişlerdir. Mücâhid: "İdrar, hayız kanı, balgam, tükrük, meni ve çocuktan uzak tutulmuş eşler" demiştir. Katâde de, "Rahatsız edici pisliklerden ve günahlardan arındırılmış, hiç hayız görmeyen ve benekleri bulunmayan eşler" diye tefsir etmiştir.

642 Ahmed b. Hanbel (2/ 25, hadis no: 4785) ve Taberânî (13482) İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (10/391, hadis no: 18605) şöyle demiştir: Senedindeki Ebû Yahyâ el-Kattat zayıftır, hakkında ihtilaf vardır. Diğer râviler ise ondan daha sikadır. Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (5413), "Senedi hasene yakındır. Bu mânâda başka hadisler vardır" demiştir.
Not: Hadisin son bölümü Sahih-i Müslim'de geçmektedir.

Scanned with CamScanner

"Ve onları koyu bir gölgeye koyacağız." Yani, derin, çok, yoğun, hoş ve güzel bir gölgeye koyacağız.

[2084] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Cennette öyle bir ağaç vardır ki bir binitli gölgesinde yüz yıl gider de yine de bitiremez. O, sonsuzluk ağacıdır."*[643]

Emanet ve Adalet:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ۙ وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾

58. Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.

Tefsiri:

Yüce Allah, kendisinin emanetleri ehline vermeyi emrettiğini haber veriyor.

[2085] Hasan-ı Basrî'nin, Semure'den nakline göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sana güvenerek emanet bırakana emanetini teslim et. Sana hainlik edene hainlik etme"*[644] buyurmuştur. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel

643 Taberî (9843) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Senedinde Ebû Dahhâk vardır. Zehebî, el-Mizan'da (10325), "Ondan Şu'be rivayet etmiştir. Tanınmamaktadır, fakat Şu'be'nin kendisinden rivayet ettiği hocaların hepsi iyidirler" demiştir. İbn Hacer de, Takrib'de (8181), "Makbuldür" demiştir. Kastı mütabaa edildiğindedir. Bu hadisin de, "ebedilik ağacı" ifadesi dışındaki kısmı mütabaa edilmiştir. Zira bu kısmı sadece o rivayet etmiştir. Yoksa hadisin baş tarafını Buhârî (3251) Enes (radıyallâhu anh)'tan, Müslim de (2828) Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

644 Bunu Hasan-ı Basrî'nin Semûre'den nakli şekliyle bulamadım. Bunu Taberî (9855) Hasan-ı Basrî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd (3535), Tirmizî (1264), Hâkim (2/ 46), Tahâvî (1831) ve Dârekutnî (3/ 35) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Senedindeki Şerik ezberi kötü biridir. Kays b. Rebî' de öyledir. Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir ki [illegible] Zira kendileriyle

Scanned with CamScanner

ile Sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Buradaki emanet, insanın teslim etmesi vacip olan tüm emanetleri kapsamaktadır. Mesela; Allah'ın kullar üzerindeki namazlar, zekâtlar, oruçlar, kefaretler ve adaklarla kişiye emanet bırakılmış ve insanların bilmedikleri daha başka hakları bu nevidendir. İnsanların güvenerek birbirlerine teslim ettikleri emanet ve benzerleri gibi bazılarının bazıları üzerindeki hakları da bu türdendir. İşte Allah (c.c) bunların hepsinin de sahiplerine ödenmesini emretmektedir. Kim bunları dünyada yapmazsa kendisinden kıyâmet günü alınır.

[2086] Nitekim sahih bir hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak ki siz hakları sahiplerine vereceksiniz. Öyle ki, boynuzsuz koyunun hakkı boynuzlu koyundan alınacaktır."*[645]

İbn Ebî Hâtim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Şehitlik emaneti teslim etmemek dışında tüm günahları siler. Kişi Allah yolunda şehid düşmüş olsa bile kıyâmet günü getirilir ve kendisine, "Emanetini teslim et" denilir. O da, "Dünya yok oldu, nasıl ödeyeyim?" der. Bunun üzerine emanet cehennemin dibinde bir şekil alır ve kişi inip onu omzuna alır. Sonra emanet omzundan indirilir fakat izi sonsuza dek kalır." Râvilerden Zazan der ki: Berra'ya giderek bunu anlattım. "Kardeşim doğru söylemiş" dedi ve *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyetini okudu. Süfyân-ı Sevrî...İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, "Bu sâlih ve âsi hakkında müphem bırakılmış (dolayısıyla) genel bir husustur" dediğini nakletmiştir. Muhammed b. Hanefiyye, "Bu sâlih ve âsi hakkında geneldir" demiştir. Ebû Sâlih de, "Emanet kişilere yapmaları emredilen ve yasaklanan şeylerdir" demiştir. İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre Übeyy b. Ka'b, "Emanetlerden biri kadındır; o da namusunu korumak üzere emanet alınmıştır" demiştir. Rebî' b. Enes, "Buradaki emanetten kasıt seninle insanlar arasındaki emanetlerdir" demiştir. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyeti hakkında, "Sultanın kadınlara vaaz ve nasihati de emanet kapsamındadır" demiştir. Bundan kastı bayram günündeki vaazıdır. Bir çok müfessir âyetin Osman b. Talha b. Ebû Talha hakkında nazil olduğunu söylemiştir. Ebû Talha'nın adı; Abdul-

kuvvetlendiği şahitleri vardır. Taberânî (760) ve Hâkim'in (2/ 46) Enes (radıyallâhu anh)'tan, Dârekutnî'nin (3/ 30) Ka'b'dan rivayet ettikleri hadis bunlardandır.

645 Müslim, 2582 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred,183; Tirmizî, 2420; Ahmed b. Hanbel, 2/ 235; İbn Hibbân, 7363.

Scanned with CamScanner

lah b. Abdul-Uzzâ b. Osman b. Abduddâr b. Kusayy b. Kilâb el-Kureyşî el-Abderî'dir. O zaman Kâbe'nin perdedarı olan bu kişi, Kâbe perdedârlığı güne kadar soyunda devam eden Şeybe b. Osman b. Ebû Talha'nın amca oğludur. Osman b. Talha Hudeybiye andlaşması ile Mekke'nin fethi arasındaki sulh döneminde Müslüman oldu. Onunla birlikte Halid b. Velid ve Amr b. el-Âs da Müslüman oldular. Amcası Osman b. Talha b. Ebî Talha ise, Uhud savaşında müşriklerin sancağını taşıyordu ve o savaşta kâfir olarak öldü. Bu soya dikkat çekmemizin sebebi birçok müfessirin bunu başkasıyla karıştırmasıdır. Âyetin nüzul sebebi, Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethi günü Kâbe'nin anahtarını alıp sonra geri vermesidir.

[2087] Muhammed b. İshâk, Mekke'nin fethinden bahsederken şöyle der:...Şeybe kızı Safiyye'den şöyle rivayet ettiler: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye girdi ve insanların endişeleri gidip rahatlayınca çıkıp Kâbe'ye geldi. Kâbe'yi bineği üzerinde yedi defa tavaf etti. Rükn'ü elindeki bir asayla selamlıyordu. Tavafı bitirince Osman b. Talha'yı çağırdı. Kâbe'nin anahtarı ondan alındı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) için açıldı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'ye girdiğinde tahtadan yapılma bir güvercin heykeli gördü. Onu eliyle kırıp attı. Sonra Kâbe'nin kapısında durdu. İnsanlar Mescid-i Haram'da O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) için toplanmışlardı. İbn İshâk der ki: Bazı ilim erbabının bana anlattıklarına göre; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'nin kapısı üzerinde durdu ve "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Onun hiçbir ortağı yoktur. Allah vaadinde durdu, kulunu muzaffer kıldı ve tüm küfür ordularını yenilgiye uğrattı. İyi bilin ki Kâbe'nin perdedarlığı ile hacılara su dağıtma dışında her intikam ve kan davası ile mal iddiası şu ayaklarımın altındadır" diye konuşma yaptı. İbn İshâk Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o konuşmasındaki diğer sözlerini aktardıktan sonra şöyle der: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra Mescid-i Haram'da oturdu. Hz. Ali (radıyallâhu anh), elinde Kâbe'nin anahtarıyla yanına geldi ve "Ya Rasûlallah! Allah sana salât eylesin, hem Kâbe'nin perdedarlığı hem hacılara su verme şerefini bize ver" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Osman b. Talha nerede?"* diye sordu. Osman çağrıldı. Gelince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona *"Anahtarını getir ey Osman, bugün vefakarlık ve iyilik günüdür"* dedi.[646]

646 Bunu İbn Hişam, Siret'inde (4/ 42) İbn İshâk'tan bu senetle rivayet etmiştir. Râvileri

Scanned with CamScanner

[2088] İmam Taberî, İbn Cüreyc'in bu âyet hakkında şöyle dediğini nakleder: Bu âyet Osman b. Talha hakkında nazil oldu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin fethi gününde ondan Kâbe'nin anahtarını alıp Kâbe'ye girdi. Oradan, *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyetini okuyarak çıktı. Ardından Osman'ı yanına çağırdı. Osman ona anahtarı verdi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) der ki: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'den *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyetini okuyarak çıktı. Annem babam ona feda olsun, daha önce ondan bu âyeti hiç işitmemiştim."[647]

[2089] Taberî, Zührî'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) anahtarı Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a teslim etti ve "Ona yardım edin" buyurdu.[648]

[2090] İbn Merdûyeh'in rivayetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh), *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyetiyle ilgili şunları anlatmıştır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'yi fethettiğinde Osman b. Talha b. Ebû Talha'yı yanına çağırttı. Gelince, "Bana anahtarı göster" buyurdu. Osman anahtarı getirdi. Elini uzatırken Abbâs ayağa kalktı ve "Ya Rasûlallah! Bunu ve hacılara su dağıtma görevini bana ver" dedi. Bunun üzerine Osman elini geri çekti. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Anahtarı bana göster ey Osman!"* buyurdu. Osman elini uzatırken Abbâs (radıyallâhu anh) sözünü tekrarlayınca Osman tekrar elini çekti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Osman, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsan bana anahtarı ver!"* buyurdu. Osman, "Allah'ın emaneti olarak al!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp Kâbe'nin kapısını açtı. Kâbe'nin içinde, elinde fal okları bulunan bir İbrâhim (a.s) heykeli

---

sika ve meşhurdur. İbn İshâk da tahdisi açıkça söylemiştir. Dolayısıyla hadisi hasendir. Hadisin son kısmı mürseldir. Onun mürselleri ise belirsizdir. Fakat birazdan geleceği gibi bunun da şahitleri vardır.

647 Taberî (9851) rivayet etmiştir. Mu'dal'dir. Sonrakine bk.

648 Taberî (9852) rivayet etmiştir. Mücâhid'den mürsel olarak gelmiştir. Bunu Vâhidi de Esbâb-ı Nüzûl'da (324, 325) Mus'ab b. Şeybe'den rivayet etmiştir. Fakat o Şeybe b. Osman b. Ebî Talha'dan rivayetlerinde zayıftır. Bu, zayıf olmakla birlikte, Mücâhid ve İbn Cüreyc'in mürsel rivayetlerine ve Safiyye'nin haberine eklenince haberin bir aslının olduğu kanaati vermektedir. Bazı lafızlarında gariplik olmakla birlikte metnin aslı, tariklerin toplamıyla birlikte kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

buldu.[649] Sonra içinde su bulunan bir çanak istedi ve onunla su alıp yıkadı. Sonra heykelleri suya batırdı. Kâbe'de bulunan Makam-ı İbrâhim'i oradan çıkardı ve Kâbe'nin duvarına yapıştırdı. Sonra, "Ey insanlar, Kıble budur" buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra çıkıp Kâbe'yi bir iki defa tavaf etti. Bize anlatıldığına göre sonra Cebrâil (a.s) anahtarın teslim edilmesi emriyle indi. Sonra Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyetini sonuna kadar okudu.

Âyetin bu olayda indiği meşhur rivayetlerdendir. Fakat bunun hakkında inmiş olsun veya olmasın, her hâlükârda hükmü geneldir. O yüzden İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Muhammed b. Hanefiye, "Bu iyi ve kötü içindir" demişlerdir. Yani herkes hakkında geneldir.

"İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder" buyruğuyla Allah (c.c), insanlar arasında adaletli olmayı emretmektedir. Bu yüzden Muhammed b. Ka'b, Zeyd b. Eslem ve Şehr b. Havşeb, "Bu âyet emirler hakkında, yani insanlar arasında hüküm verenler hakkında inmiştir" demişlerdir.

[2091] Bir hadiste de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah, zulmetmediği sürece yöneticiyle beraberdir. Zulmedince onu nefsiyle baş başa bırakır"*[650] buyurmuştur. Bir eserde de, "Bir günlük adalet kırk yıllık ibadet gibidir" denmiştir.

"Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor!" Allah size emanetleri sahiplerine vermenizi, insanlar arasında adaletle hükmetmenizi emrediyor ve mükemmel, değerli ve şümullü daha nice emirler ve kurallar bildiriyor.

649 Senedinde Kelbi vardır. Adı Muhammed b. Saib olan bu kişi çok zayıftır. Rivayetinde başka hiç kimsenin söylemediği şeyler vardır ki o tek kaldığı rivayetlerinde muteber değildir.

650 İbn Mâce (2313), İbn Adiyy, el-Kamil'de (6/ 134) ve Beyhakî (10 / 88) İbn Ebî Evfa'dan bu lafızla rivayet etmişlerdir. Tirmizî (1330), Hâkim (4/ 93), İbn Hibbân (5062) ve Beyhakî de (10 / 88) başka tarikten ve "Şüphesiz Allah adaletten sapmadığı sürece yöneticiyle beraberdir. Adaletten saparsa onu terk eder ve ondan itibaren şeytan ondan hiç ayrılmaz" lafzıyla rivayet etmişlerdir. Taberânî'de (9792) bunun İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bir şahidi vardır. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (4/ 194) Hafs b. Süleyman sebebiyle illetli bulmuştur. İmam Ahmed b. Hanbel'in Ma'kil b. Yesar'dan rivayet ettiği (5/ 26) başka bir şahidi de vardır, fakat senedindeki Ebû Dâvûd el-A'ma, Mecmau'z-Zevaid'de (4/ 193) belirtildiği gibi yalancıdır.

Scanned with CamScanner

"Şüphesiz Allah hakkıyla işitici, hakkıyla görücüdür." Yani, sözlerinizi işitici, yaptıklarınızı görücüdür.

[2092] Nitekim İbn Ebî Hâtim, Ukbe b. Amir'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm; bu âyeti okuturken, *"Her şeyi görücüdür"* buyurdu.[651]

[2093] İbn Ebî Hâtim, Ebû Yûnus'tan da şöyle nakleder: Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ı işittim; *"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi...emrediyor"* âyetini sonuna kadar okuyor ve başparmağını kulağına, işaret parmağını ise gözünün üzerine koyuyor ve "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i böyle okurken ve iki parmağını koyarken gördüm" diyordu. Râvilerden Ebû Zekeriyya, "Mukri bize şöyle gösterdi" diyerek sağ başparmağını sağ gözünün, sonraki parmağını sağ kulağının üstüne koymuş ve "Bize gösterdi ve 'İşte böyle, böyle' dedi" demiştir.[652] Bunu Ebû Dâvûd, İbn Hibbân, Hâkim, İbn Merdûyeh -tefsirinde- rivayet etmişlerdir. Buradaki Ebû Yûnus Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın azatlı kölesidir ve adı Süleym b. Cübeyr'dir.

Mü'minin İtaat Mercileri:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۚ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ۚ ﴿٥٩﴾

59. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e, sizden olan emir sahiplerine (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız onu Allah'a ve Rasûl'e götürün. Bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.

Tefsiri:

[2094] İmam Buhârî, Saîd b. Cübeyr'den, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin.*

651 Senedinde İbn Lehia vardır ki cumhura göre o zayıftır.

652 Senedi Müslim'in koşullarını taşımaktadır. Ebû Dâvûd (4728), İbn Hibbân (265) ve İbn Huzeyme, es-Sıfat'ta (42, 43) birçok tarikle Mukri'den bu lafızla rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Peygamber'e, sizden olan emir sahiplerine (idarecilere) de itaat edin." âyeti, Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adiyy hakkında, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bir askeri birliğin başında komutan olarak gönderdiğinde nazil oldu.[653] İbn Mâce dışındaki diğer Kütüb-i Sitte müellifleri de bunu Haccac b. Muhammed el-A'ver'in nakliyle böyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen ve garip hadistir. Sadece İbn Cüreyc'in rivayetiyle biliyoruz" demiştir.

[2095] İmam Ahmed, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir askeri birlik gönderdi, başlarına da Ensar'dan birini komutan tayin etti. Yola çıktıktan sonra komutan onlara kızınca, "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana itaat etmenizi emretmedi mi?" dedi. Onlar, "Evet" deyince, "Bana odun toplayın" dedi. Sonra ateş isteyip odunu yaktı. Sonra da, "Size kesin bir şekilde buraya girmenizi emrediyorum" dedi. Topluluk girmeye niyetleniyordu ki bir genç, "Siz ateşten kaçarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldiniz. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varmadan acele edip ateşe girmeyin. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) girmenizi emrederse o zaman girin" dedi. Bunun üzerine dönüp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haber verdiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara, *"Eğer ateşe girseydiniz sonsuza dek çıkamayacaktınız. İtaat ancak meşru şeylerdedir"* buyurdu.[654] Bunu Buhârî ile Müslim de A'meş'in nakliyle rivayet etmişlerdir.

[2096] Ebû Dâvûd, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Günahla emrolunmadıkça Müslüman'ın hoşuna giden ve gitmeyen her şeyde dinleyip itaat etmesi vaciptir. Ama bir günahla emrolunursa ne dinleme ne de itaat etme yükümlülüğü vardır."*[655] Bunu da Buhârî ile Müslim, Yahyâ el-Kattan'ın nakliyle rivayet etmişlerdir.

[2097] Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Neşeli ve kederli anlarımızda, zor ve kolay halimizde dinleyip itaat edeceğimize, amirlerimiz haklarımızı vermese bile onlara itaat etmek, onlarla iktidar ve

653 Buhârî, 4584; Müslim, 1834; Ebû Dâvûd, 2624; Tirmizî, 1674; Nesâî, et-Tefsir, 129; Ahmed b. Hanbel, 1/ 337.

654 Buhârî, 7257; Müslim, 1840; Ebû Dâvûd, 2625; Nesâî, 7/ 109; Ahmed b. Hanbel, 1/ 82; İbn Hibbân, 4567.

655 Buhârî, 2955, 7144; Müslim, 1839; Ebû Dâvûd, 2626; Tirmizî, 1839; Nesâî, 7/ 160; İbn Mâce, 2864; Ahmed b. Hanbel, 2/ 17; Beğavî, et-Tefsir, 647.

Scanned with CamScanner

yönetim konusunda çekişmemek üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e biat ettik. Ardından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ancak idarecinin bir küfrünü, yanınızda Allah'tan kuvvetli bir delil bulunacak derecede açık bir şekilde görmeniz hâli müstesnadır."*[656] Bunu Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir.

[2098] Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen başka bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Başınıza geçirilen ve kendisine görev verilen kişi başı kuru üzüm tanesi gibi (siyah ve kıvırcık olan) bir Habeşî köle bile olsa onu dinleyin ve itaat edin!"*[657] Bunu Buhârî rivayet etmiştir.

[2099] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Dostum bana, kolları kesik bir köle bile olsa (Müslüman yöneticiyi) dinleyip itaat etmemi emretti."[658] Bunu Buhârî rivayet etmiştir.

[2100] Ümmü Husayn'dan yapılan rivayete göre o Rasûl-i Ekrem'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) veda haccında şöyle buyururken işitmiştir: *"Başınıza sizi Allah'ın Kitabı'na göre yöneten bir köle de seçilse onu dinleyin ve itaat edin."* Bunu Müslim rivayet etmiştir.[659] Başka bir rivayetteki ifade, *"Kolları kesik Habeşli bir köle bile olsa"* şeklindedir.[660]

[2101] Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Benden sonra başınıza bir takım yöneticiler geçecek. Sizi iyileri iyilikleriyle, günahkârları da günahkârlıklarıyla yönetecekler. Hakka uyan her şeyde onlara uyun ve arkalarında namaz kılın. Eğer iyilerden olurlarsa hem sizin hem onların lehine, kötülerden olurlarsa sizin lehinize onların aleyhine olur."*[661]

---

656 Buhârî, 7055; Müslim, 1840, hadis no: 42; Ahmed b. Hanbel, 5/ 321; Beyhakî, 8/ 145. Başka bir tarikten ayrıca; Buhârî, 7199; Nesâî, 7/ 138; Mâlik, 2/ 445; İbn Hibbân, 7537; Beyhakî, 8/ 145; Beğavî, 648.

657 Buhârî, 693, 7142; İbn Mâce, 2860; Ahmed b. Hanbel, 3/ 114. Enes (radıyallâhu anh)'tan.

658 Müslim, 1837.

659 Müslim, 1837, (Hadis no: 37).

660 Bu rivayet Sahih-i Müslim'de, 1837. numaralı hadistir.

661 Taberî (9881) ve Mecmau'z-Zevaid'de (5/ 218) belirtildiği gibi Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta rivayet etmişlerdir. Bunu Heysemî, Abdullah b. Muhammed b. Urve'den dolayı zayıf görmüş ve "o çok zayıftır" demiştir. Konuyla ilgili buna benzer şekilde sıhhat derecesi fena olmayan bazı hadisler vardır.

Scanned with CamScanner

[2102] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İsrâiloğullarını peygamberler yönetir, her bir peygamber vefat ettiğinde yerine başka bir peygamber geçerdi. Benden sonra ise peygamber yoktur. Halifeler olacak ve bunların sayıcı çok olacak"* buyurdu. Sahabiler, "Ya Rasûlallah! Bize bu konuda ne emredersin?" dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İlk biat yapılan kişinin biatine bağlı kalın ve onlara haklarını verin."* buyurdu.[662] Bunu Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir.

[2103] İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivayete göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim yöneticisinden hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin. Çünkü her kim cemaatten (İslâm topluluğundan) bir karış ayrılır da öyle ölürse cahiliyet ölümüyle ölür."*[663] Bunu Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir.

[2104] İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivayete göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitmiştir: *"Kim (Müslüman yöneticisine) itaatten elini çekerse kıyâmet günü elinde hiçbir hüccet olmadan gelir. Kim boynunda bir biat olmaksızın ölürse cahiliye ölümüyle ölür."*[664] Bunu Müslim rivayet etmiştir.

[2105] Yine İmam Müslim Abdurrahman b. Abdurabbi'l-Kabe'den şöyle nakleder: Mescid'e girdiğimde bir de baktım ki Abdullah b. Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh), insanlar etrafında toplanmış vaziyette Kâbe'nin gölgesinde oturuyor. Gidip meclisine oturdum. Şöyle diyordu: Bir yolculukta Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Kimimiz çadırını kuruyor, kimimiz ok atıyor, kimimiz ise otlakta hayvanının başında duruyordu. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi "Namaza toplanın!" diye duyuru yaptı. Biz de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında toplandık. Şöyle buyurdu: *"Benden önceki her peygambere ümmetini onlara öğrettiği en hayırlı şeylere teşvik etmek ve öğrettiği en şerli şeylerden men etmek bir hak ve vazifeydi. Sizin bu ümmetin afiyet ve selameti başlangıcında yapılmıştır. Sonunda başına hoşlanmayacağınız belalar ve birbiri içine girmiş*

662 Buhârî, 3455; Müslim, 1842; İbn Mâce, 2871; Ahmed b. Hanbel, 2/ 297; Ebû Ya'lâ, 6211.
663 Buhârî, 7053; Müslim, 1846; Ahmed b. Hanbel, 1/ 275; Ebû Ya'lâ, 2347; Dârimî, 2/ 241.
664 Müslim, 1851; Ahmed b. Hanbel, 2/ 111; İbn Hibbân, 4578; Beyhakî, 8/ 156.

Scanned with CamScanner

fitneler gelecek. Bir fitne gelir ve mü'min "İşte benim helakim" der. Sonra o fitne açılıp başka bir fitne gelir ve mü'min "İşte helakim bu bu!" der. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete girmek istiyorsa ölüm ona Allah'a ve âhiret gününe inanıyor halde gelsin. İnsanlara kendisine davranılmasını istediği gibi davransın. Kim bir imama biat eder de ona elini verir ve kalbinin meyvesini teslim ederse gücü yettiğince ona itaat etsin. Başka biri gelip yönetimde birinciyle çekişmeye girerse onun boynunu vurun." Ben Abdullah b. Amr'a yaklaştım ve "Allah aşkına söyle, Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi?" dedim. Elleriyle kulaklarına ve kalbine işaret ederek "Bunu O'ndan kulaklarım işitti ve kalbim idrak etti" dedi. O'na "Şu senin amcanın oğlu Muâviye, bize mallarımızı aramızda haksız yere yememizi ve birbirimizi öldürmemizi emrediyor. Oysa Allah (c.c), *"Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı, bâtıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. (Ve kendinizi öldürmeyin. Çünkü Allah size karşı çok merhametlidir"* (Nisâ, 29) buyuruyor, dedim. Bir süre sustuktan sonra "Ona Allah'a itaat olan hususlarda itaat et, isyan olan hususlarda ise itaat etme!" dedi.[665] Bu konudaki hadisler pek çoktur.

[2106] İmam Taberî, *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e, sizden olan emir sahiplerine (idarecilere) de itaat edin"* buyruğu hakkında Süddî'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Halid b. Velid'in komuta ettiği bir askeri birlik göndermişti ve birlikte Ammar da vardı. Saldıracakları millete doğru yürüdüler ve yakınlarına varınca dinlenmek için konakladılar. Bir casus gelerek millete durumu haber verdi. Biri dışında hepsi kaçıp gittiler. Bu adam da ailesine tüm eşyalarını toplamalarını emretti. Sonra gece karanlığında yola çıktı ve Halid b. Velid'in karargâhına kadar geldi. Ammar b. Yasir'i sordu. Gelince ona, "Ey Ebû Yakzan, ben Müslüman oldum ve Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ettim. Milletim sizi duyunca kaçtılar, ben ise burada kaldım. Müslüman oluşum yarın bana bir fayda verecek mi, yoksa ben de kaçayım mı?" dedi. Ammar, "Hayır, Müslüman oluşun sana fayda verecek. Orada kal" dedi. O da kaldı. Sabah olunca Halid saldırıya geçti, ancak bu adamdan başka hiç kimse bulamadı. Onu da yakalayıp malını

665 Müslim, 1844; Ahmed b. Hanbel, 2/ 161, 191; Ebû Dâvûd, 4248 (kısa şekilde); Nesâî, 7/ 152; İbn Mâce, 3956; İbn Hibbân, 5961.

Scanned with CamScanner

aldı. Haber Ammar'a ulaşınca Ammar Halid'e "Adamı bırak. O Müslüman olmuştur ve himayem altındadır" dedi. Halid, "Onu ne hakla kurtarırsın?" dedi. Birbirlerine kötü sözler söylediler ve sonunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittiler. Halid, "Ya Rasûlallah! Şu elleri kesik adamın bana sövmesine izin mi veriyorsun?" dedi. Allah Rasûlü, *"Ey Halid, Ammar'a sövme. Çünkü kim Ammar'a söverse Allah da ona söver (sövmesinin cezasını verir). Kim Ammar'ı sevmezse Allah da onu sevmez. Kim ona lânet ederse Allah da kendisine lanet eder"* buyurdu. Ammar öfkelenip kalktı. Halid de arkasından gitti ve elbisesinden tutup ondan özür diledi. Ammar da razı oldu. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e, sizden olan emir sahiplerine (idarecilere) de itaat edin"* âyeti nazil oldu.[666] İbn Ebî Hâtim de Süddî'den mürsel bir senetle böyle rivayet etmiştir. Bunu İbn Merdûyeh de rivayet etmiştir.

Ali b. Ebî Talha'nın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre o âyetteki "emir sahipleri"ni fakih ve dindar zatlar diye tefsir etmiştir. Mücâhid, Atâ, Hasan-ı Basrî ve Ebû Âliye de âyetteki "emir sahipleri"ni "âlimler" ile tefsir etmişlerdir. Anlaşıldığı kadarıyla emir sahiplerinden -daha önce değinildiği gibi- yönetici ve âlim gibi emir yetkisi bulunan herkes kastedilmiştir. Nitekim yüce Allah, *"Din adamları ve âlimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya!"* (Mâide, 63) ve *"Şu halde, eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun"* (Nahl, 43) buyurmuştur.

[2107] Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri sahih bir hadiste de Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim benim emirime (seçtiğim başkana) itaat ederse bana itaat etmiş olur. Kim ona itaatsizlik ederse bana itaatsizlik etmiş olur"*[667] bu-

666 Taberî (9866] Süddî'den rivayet etmiştir. Süddî'nin muttasıl rivayetleri bile eleştirilirken mu'dal rivayeti nasıl olur siz hesap edin! İbn Kesir'in söylediği gibi İbn Merdûyeh'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetindeki senette ise; Hakem b. Zuhayr metruk, Ebû Sâlih ile İbn Abbâs (radıyallâhu anh) arası kopuktur. Adı Bazam olan Ebû Sâlih de hakkında olumsuz şeyler söylenmiş biridir. Halid ile Ammar arasında geçen olay Buhârî ve Müslim'de bundan farklı bir şekilde geçmektedir ve orada bu âyetin nüzulünden de bahsedilmemektedir.

667 Buhârî, 7137; Müslim, 1835; Nesâî, 7/ 154; Ahmed b. Hanbel, 2/ 270; İbn Hibbân, 4556

Scanned with CamScanner

yurmuştur. Bunlar âlimlere ve emirlere itaati emreden hadislerdir. O yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Allah'a itaat edin."* Yani, Allah'ın kitabına uyun. *"Peygamber'e itaat edin"*; yani O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetine uyun. *"Sizden olan emir sahiplerine (idarecilere) de itaat edin."* Yani, Allah'a itaat ve ibadet olan emirlerinde onlara itaat edin. Fakat Allah'a isyan olan konularda emirlerine uymayın; zira Allah'a isyan olan hiçbir şeyde hiçbir mahluka itaat edilemez.

[2108] Daha önce geçen sahih bir hadiste buyrulduğu gibi: *"İtaat mecburiyeti sadece meşru olan şeylerde vardır."*[668]

[2109] İmam Ahmed b. Hanbel, İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Allah'a isyan olan şeylerde (hiç kimseye) hiçbir şekilde itaat yoktur."*[669]

"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız onu Allah'a ve Rasûl'e götürün." Selef-i sâlihinden Mücâhid ve başkaları bunu, "Allah'ın kitabına ve peygamberinin sünnetine götürün" diye tefsir etmişlerdir. Burada mü'minlere, ihtilaf edip bir karara varamadıkları dinin inanç ve amelî konularını Kitap ve Sünnet'e götürmeleri emredilmektedir. Nitekim yüce Allah başka bir yerde, *"Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a aittir"* (Şûrâ, 10) buyurmuştur. Dolayısıyla Kur'ân ve Sünnet'in hükmettiği ve doğru olduğuna şahitlik ettiği her şey haktır. Hakkın ötesinde ise batıldan başka ne vardır? O yüzden yüce Allah, *"Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız"* buyurmuştur. Yani, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız anlaşamadığınız ve bilemediğiniz konuları Allah'ın Kitabı'na ve Peygamber'inin sünnetine götürün. Aranızdaki anlaşmazlıklarda onların hükmüne başvurun. Bu ise anlaşmazlıklarda Kur'ân ve Sünnet'in hükmüne gitmeyen ve onlara başvurmayan kimsenin Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş olmayacağına delalet etmektedir.

"Bu", yani anlaşmazlıkları çözmede Allah'ın kitabını ve Rasûlü'nün sünnetini hakem yapmak ve onlara başvurmak, *"hem hayırlıdır, hem de netice bakımından daha güzeldir."* Yani, Süddî ve başkalarının söyledikleri gibi

668 Daha önce geçti.

669 Ahmed b. Hanbel, 4/ 426; Taberânî, 3159. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (5/ 226), "Ahmed b. Hanbel'in râvileri Buhârî'nin râvileridir" demiştir. Bunun birçok şahidi vardır.

Scanned with CamScanner

işin sonucu ve vardığı yer bakımından daha güzeldir. Mücâhid ise, "karşılık (mükâfat-ceza) bakımından daha güzeldir" diye tefsir etmiştir ki bu da kelimenin mânâsına yakın bir tefsirdir.

Allah'ın Hükmüne Yanaşmayan Münafıklar:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَآ أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِۦ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَآ أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَآ أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّآ إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِيٓ أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾

60. Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tağut'u reddetmeleri emrolunduğu halde, Tağut'un önünde muhakeme olmak istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor.

61. Onlara, "Allah'ın indirdiğine (Kitab'a) ve Rasûl'e gelin" denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.

62. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felâket gelince hemen, "Biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik" diye yemin ederek sana nasıl gelirler!

63. Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve daha önceki peygamberlere iman ettiğini iddia eden, bununla birlikte anlaşmazlıkların çözü-

Scanned with CamScanner

münde Allah'ın Kitabı ve Peygamber'inin Sünneti'nden başka şeyleri hakem yapmak isteyenlerin bu hallerini eleştirmekte ve kötülemektedir. Nitekim, bu âyetin nüzul sebebinde zikredildiğine göre Ensar'dan biri ile Yahudilerden biri arasında bir anlaşmazlık olmuştu. Yahudi, "Aramızdaki hakem Muhammed olsun"; diğeri ise, "Aramızdaki hakem Ka'b b. Eşref olsun" dedi. Bir görüşe göre, Müslüman gözüken, fakat cahiliyet dönemi hakemlerin hükmüne gitmek isteyen münafıklar topluluğu hakkında nazil olmuştur. Bu konuda başka şeyler de zikredilmiştir. Fakat âyet bunların hepsinden daha genel ve kapsamlıdır. Çünkü o Kur'ân ve Sünnet'i bırakıp bunların dışındaki batıl şeyleri hakem yapmak isteyen herkesi kötülemektedir ki burada tağuttan kasıt da bunlardır. O yüzden *"Tağut'un önünde muhakeme olmak istiyorlar..."* buyurulmuştur.

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine (Kitab'a) ve Rasûl'e gelin' denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün." Yani, büyüklenerek senden yüz çevirirler. Yüce Allah müşrikler hakkında da aynı şekilde şöyle buyurur: *"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun' dendiğinde, 'Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' derler."* (Lokman, 21) Hem münafıklar hem de müşrikler Allah'ın (c.c) haklarında *"Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne dâvet edildiklerinde, mü'minlerin sözü ancak, 'İşittik ve itaat ettik' demeleridir"* (Nûr, 51) buyurduğu mü'minlerden farklı bir tavır içindedirler.

Yüce Allah daha sonra münafıkları kınayarak şöyle buyuruyor: *"Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felâket gelince..."* Yani, kendi yaptıkları yüzünden başlarına gelen musibetler onları senin yanına getirdiğinde ve onda sana muhtaç hale geldiklerinde, *"Nasıl da hemen, "biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik" diye yemin ederek sana nasıl gelirler!"* Yani, senden özür diler ve "Biz senden başkasına gitmeyi ve başkalarının hakemliğini kabul etmeyi sadece iyilik ve arabulmak için yaptık" derler. Yani, bu hakemliğin doğru olduğuna inandığımızdan değil, sırf onları idare etmek ve göstermelik olarak yaptık. Nitekim yüce Allah bize onlardan şöyle haber vermektedir: *"Kalplerinde hastalık bulunanların, 'Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz' diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır."* (Mâide, 52)

Scanned with CamScanner

Nitekim Taberânî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ebû Berze el-Eslemi bir kâhin olup aralarındaki anlaşmazlıklarda Yahudiler arasında hüküm verirdi. Bazı Müslümanlar da ona gidince yüce Allah, "*Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi?*" âyetlerini (Nisâ: 60-63) indirdi.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: "*Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir.*" Bu kısım insanlar münafıklardır. Allah (c.c) onların kalplerindekini bilmektedir ve ondan dolayı cezalarını verecektir. Çünkü Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. Öyleyse, sen ey Muhammed! Bu kadarla yetin. Zira Allah (c.c) onların dışlarını ve içlerini bilmektedir. O yüzden yüce Allah O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem), "*Onlara ilişme*" diye emretmiştir. Yani, kalplerindekinden dolayı onlara sert tavır takınma. "*Kendilerine öğüt ver*", yani onların kalplerinde bulunan nifaktan ve gizli kötülüklerden sakındır. "*Onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.*" Onlarla baş başa kaldığında bunlardan vazgeçirecek etkili sözlerle nasihat et.

İmanın Şartı Peygamber'e İtaattir:

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَّلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

64. Biz hiçbir peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir sebeple göndermedik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı çok affedici ve çok esirgeyici bulurlardı.

65. Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah buyuruyor ki: *"Biz hiçbir peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir sebeple göndermedik."* Yani, ben peygamber gönderdiğim kimselere peygamberlerine itaat etmelerini farz kıldım. *"Allah'ın izniyle"* ifadesi hakkında Mücâhid der ki: Yani, hiç kimse benim iznim olmadan itaat etmez. Bunun mânâsı şudur: Peygamberlere ancak benim ona muvaffak kıldığım kimseler itaat eder. Bunun örneği, yüce Allah'ın *"Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir"* (Âl-i İmrân, 152) buyruğudur. Yani bu Allah'ın emri, takdiri, dilemesi ve sizi onlar üzerine musallat etmesiyle gerçekleşmiştir. *"Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi..."* Burada yüce Allah âsilere ve günahkârlara bir hata veya günah işlediklerinde ne yapacaklarının yolunu gösteriyor. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelmelerini ve onun yanında Allah'tan bağışlanma dileyip ondan da kendileri için istiğfar etmesini istemelerini öğretiyor. Zira, bunu yaptıklarında Allah (c.c) onların tevbelerini kabul edecek, onlara merhamet edip günahlarını bağışlayacaktır. *"Allah'ı çok affedici ve çok esirgeyici bulurlardı."*

Aralarında Şamil isimli kitabın yazarı İbn Sabbağ'ın bulunduğu bir grup âlim Utbi'den nakledilen şu meşhur olayı zikrederler: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabrinin başındaydım. Bir bedevi gelerek şöyle dedi: "Ya Rasûlallah! Ben Allah'ın, *'Biz hiçbir peygamberi, Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesinden başka bir sebeple göndermedik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı çok affedici ve çok esirgeyici bulurlardı'* buyruğunu işittim. Rabbimin katında bana şefaat etmen için günahlarıma istiğfar ederek geldim." Bedevi daha sonra şu şiiri söyledi:

Ey yeraltına gömülenlerin en hayırlısı, en büyüğü!

Ova ve tepelerin onunla hoş hale geldiği.

İçinde olduğun kabrine canım feda.

İffet onda, cömertlik ve kerem ondadır.

Scanned with CamScanner

Bedevi daha sonra oradan ayrıldı. O ara uykum bastı ve rüyamda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm. "Ey Utbi, bedeviye yetiş ve ona Allah'ın kendisini bağışladığını müjdele!" buyurdu.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Hayır, Rabbine and olsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."* Yüce Allah mukaddes ve pak zatına yemin ederek, her işinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hakem yapmadıkça kişinin iman etmiş olamayacağını bildiriyor. Çünkü kalp ve bedenle itaat edilmesi ve boyun eğilmesi gereken hakikat odur. Bu yüzden ardından, *"Sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe"* buyurmuştur. Yani, seni hakem yapınca kalpleriyle de itaat etmedikçe. Dolayısıyla senin verdiğin hükümden içlerinde hiçbir rahatsızlık duymazlar. İçleri ve dışlarıyla (bedenleri ve kalpleriyle) boyun eğerler. Verdiğin hükmü kabullenmezlik yapmadan, savunmaya geçmeden ve tartışıp çekişmeden kabul edip ona her şeyleriyle teslim olurlar.

[2110] Nitekim bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, istek ve arzuları getirdiğim dine tâbi olmadıkça sizden hiç kimse iman etmiş olamaz."*[670]

[2111] İmam Buhârî, Urve'den şöyle nakleder: Urve'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Zübeyr, Harra bölgesinden (Medine'de siyah kayalarla kaplı yer) gelen su kanalı hakkında Ensar'dan biri ile çekişmişti. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) (aralarında hüküm verip) şöyle buyurdu: *"Ey Zübeyr! Bahçeni sula! Sonra suyu komşuna gönder."* Ensar'dan olan adam, "Ey Allah'ın Elçisi! Halanın oğlu olduğu için böyle hükmettin!" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüz ifadesi değişti. Akabinde şöyle buyurdu: *"Ey Zübeyr! Bahçeni sula! Ağaçların göletleri doluncaya kadar sulamaya devam et. Daha sonra suyu komşuna gönder!"* Ensar'dan olan adam kendisini kızdırınca Hz. Peygamber apaçık bir hüküm ile tüm hakları Zübeyr'e verdi. Halbuki daha önce onlara içinde esneklik bulunan

670 Hatib-i Bağdâdî (4/ 369) Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Nevevî, Erbain (Kırk hadis) kitabında zikretmiş ve "Hasen ve sahih hadistir. Bunu Kitabu'l-Hücce'de sahih bir senetle rivayet ettik" demiştir.

Scanned with CamScanner

bir çözümü önermişti. Zübeyr şöyle demiştir: *"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"* âyetinin bu olay hakkında indiğini kesin olarak biliyorum.[671] İmam Buhârî hadisi burada, yani Tefsir Kitabı'nda böyle rivayet etmiştir. Başka iki yerde daha rivayet etmiştir. Görünüşte mürsel gibi olsa da hakikatte muttasıldır.

[2112] Bu hadisi İmam Ahmed b. Hanbel de bu tarikten, mürsel olduğunu belirterek şöyle rivayet etmiştir: Bize...Zübeyr'den rivayet ettiğine göre, kendisi Bedir'e katılmış Ensar'dan biriyle her ikisinin bahçelerini suladıkları Harre'deki su kanalından dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek davacı oldu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zübeyr'e (radıyallâhu anh), *"Sen sula, sonra suyu komşuna gönder"* buyurdu. Ensar'dan olan adam buna sinirlendi ve "Ya Rasûlallah! Senin halanın oğlu olmasından dolayı mı böyle yapıyorsun?" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünün rengi değişti ve *"Ey Zübeyr, sen bahçeni sula, sonra suyu duvara varıncaya kadar hapset"* buyurdu. Böylece Zübeyr'e hakkını tam vermiş oldu. Oysa Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Zübeyr'e daha önce söylediğiyle hem o hem de Ensar'dan olan kişi için kolaylık dilemişti. Ensârî, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öfkelendirince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zübeyr'e hakkını açıkça tam vermişti. Zübeyr der ki: Vallahi, *"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"* âyetinin bundan başka bir şeyde inmiş olduğunu sanmıyorum.[672] İmam Ahmed b. Hanbel bunu böyle rivayet etmiştir. Urve ile babası Zübeyr arasında kopukluk vardır. Çünkü o babasından hiçbir hadis işitmemiştir. Onun hakkında kesin olan şey kardeşi Abdullah'tan işittiğidir.

671 Buhârî, 4585, 3361. Senedinde kopukluk vardır. Muttasıl haliyle birazdan gelecek.

672 Buhârî, 2707; Ahmed b. Hanbel, 1/ 165; Beğavî, et-Tefsir, 657. Bunda irsal vardır. Şu hadis kaynaklarında ise Abdullah b. Zübeyr zikredilmiş, dolayısıyla senet muttasıl olmuştur: Buhârî, 2359; Müslim, 2357; Ebû Dâvûd, 3637; Tirmizî, 1363; Nesâî, 8/ 245; İbn Mâce, 15; Ahmed. Müellif bunu İbn Ebî Hâtim'e nispet etmiştir. Oysa b. Hanbel, 4/ 4; İbn Hibbân, 24.

Scanned with CamScanner

[2113] Nitekim İbn Ebî Hâtim'in de, tefsirinde,[673] Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre, kendisi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Bedir'e iştirak etmiş bir Ensârî'yi (Ensar'dan olan birini) Harre arazisindeki su kanalı hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikâyet etti. Hurma bahçelerini ikisi de bu kanaldan suluyordu. Ensârî, "Suyu bırak gelsin" dedi, fakat Zübeyr bunu kabul etmedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Zübeyr, bahçeni sula, sonra suyu komşuna gönder"* buyurunca Ensârî öfkelenerek, "Ya Rasûlallah! Onun halaoğlun olmasından dolayı mı?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rengi değişti. Sonra, *"Ey Zübeyr, bahçeni sula, sonra su duvara dönünceye kadar salıverme!"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zübeyr'e hakkını tam verdi. Oysa daha önce hem Zübeyr hem Ensârî için uygun olanı söylemişti. İşte Zübeyr (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Ben *"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"* âyetinin bundan başka bir şey hakkında inmiş olduğunu sanmıyorum.[674]

[2114] Hâfız İbn Merdûyeh, Ebû Seleme'nin ailesinden biri olan Seleme adında birinden şöyle rivayet etmiştir: Zübeyr (radıyallâhu anh) bir adamla olan anlaşmazlığını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdü ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun lehine hüküm verdi. Adam, "Zübeyr lehine hüküm verdi. Çünkü o halasının oğlu" dedi. Bunun üzerine, *"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp*

673 Müellif bunu İbn Ebî Hâtim'e nispet etmiştir. Oysa Taberî'de (9917) bu senetle yer almaktadır. Bu, Müslim'in koşullarını taşıyan bir hadistir. Senette Abdullah b. Zübeyr'i İbn Ebî Hâtim ile Taberî dışında hiçbir muhaddis zikretmemiştir.

674 İmam İbn Kesir daha sonra şöyle demiştir: [Nesâî bunu böyle İbn Vehb'in bu şekilde rivayetiyle tahric etmiştir. İmam Ahmed ve diğer Kütüb-i Sitte müellifleri ise Leys'in rivayeti olarak zikretmişlerdir. Etraf müellifleri bunu Abdullah b. Zübeyr'in rivayet ettiği hadisler arasında zikretmişlerdir. Nitekim İmam Ahmed de bunu Abdullah b. Zübeyr'in Müsned'i babında zikretmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Çok ilginçtir ki Hâkim en-Nisâburi (3/ 364) bunu İbn Şihab ez-Zührî'nin kardeşinin oğlunun, amcası İbn Şihab'tan, onun Urve'den, onun Abdullah b. Zübeyr'den, onun Zübeyr'den nakliyle zikretmiş, sonra, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahihtir" demiştir. Çünkü ben bunu Zührî'den nakledenler arasında senette Abdullah b. Zübeyr'i zikreden sadece İbn Şihab-ı Zührî'nin yeğenini biliyorum. Onun, amcasından rivayetleri ise zayıftır.]

Scanned with CamScanner

sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar" âyeti nazil oldu.[675]

[2115] İbn Ebî Hâtim, Saîd b. Müseyyeb'den *"Hayır! Rabbine andolsun ki...tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"* âyetinin nüzulü hakkında şöyle rivayet eder: Bu âyet Zübeyr b. Avvam ile Hatıb b. Ebî Belta hakkında nazil oldu. Bunlar bir su meselesinde dâvalaşmışlar, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de önce bahçesi yukarıda olanın, sonra aşağıda olanın sulamasına hükmetmişti.[676] Bu da mürseldir. Fakat Ensârî'nin adının zikredilmesi bakımından ilave bir bilgi içermektedir.

[2116] (Nüzul sebebiyle ilgili çok garip bir rivayet:) İbn Ebî Hâtim, Ebû Esved'den şöyle nakleder: İki adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelerek dâvalaştılar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) aralarında hükmünü verdi. Fakat aleyhine hüküm verilen, "Bizi Ömer b. Hattab'a gönderir misin?" dedi. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Pekiyi"* buyurması üzerine Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın yanına gittiler. Adam, "Ey Hattab'ın oğlu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim lehime, bunun ise aleyhine hükmetti. O da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, 'Bizi Ömer b. Hattab'a gönder' dedi" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Öyle mi?" dedi. Adam, "Evet" deyince Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Ben aranızda hüküm vermek için gelene kadar buradan ayrılmayın" dedi. Sonra kılıcı kuşanmış halde geldi ve "Bizi Ömer'e gönder" diyeni kılıcıyla vurarak öldürdü. Diğeri dönüp koşarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitti ve "Ya Rasûlallah! Ömer Arkadaşımı öldürdü. Onu (kaçarak) âciz bırakmasaydım beni de öldürürdü" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ben Ömer'in bir mü'mini öldürmeye cesaret edeceğini sanmıyorum"* buyurdu. Bunun üzerine yüce Allah, *"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"* âyetini nazil etti. Adamın kanı heder oldu (diyet vs. ödenmedi) ve Ömer

675 Senedindeki Seleme makbul biridir. Aynı zamanda hadis mürseldir. Taberânî bunu (23 / 652) muttasıl olarak zikretmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (7/ 6) senetteki Yakûb b. Humeyd hakkında: İbn Hibbân sika olduğunu, diğerleri ise zayıf olduğunu söylemişlerdir, demiştir. Diğer râvi Seleme ise makbuldür. Burada da mütabaa edildiğinden dolayı hadisi hasen derecesindedir.

676 Mürseldir. Râvilerden Saîd b. Abdulaziz de hayatının sonlarında bunamıştır ve zayıflık bulunan biridir.

Scanned with CamScanner

suçsuz bulundu. Fakat bunun bir kural haline gelmesini istemediğinden yüce Allah, *"Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı. Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de (imanlarını) daha pekiştirici olurdu"* (Nisâ, 66) âyetini nazil etti.[677] Bunu ayrıca İbn Merdûyeh de İbn Lehia'nın Ebû Esved'den bu lafızla nakliyle rivayet etmiştir. Bu garip ve mürsel bir rivayettir. İbn Lehia da zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2117] (Hadisin başka bir kanaldan rivayeti:) Hâfız Ebû İshâk'ın Utbe b. Damra'dan rivayetine göre o babasından şöyle işittiğini söylemiştir: İki adam bir konuda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmüne başvurdular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de haksızın aleyhine haklının lehinde hüküm verdi. Aleyhine hüküm verilen, "Ben bu hükme razı değilim" deyince diğeri, "Peki ne istiyorsun?" dedi. Adam, "Ebû Bekir es-Sıddîk'a gidelim" dedi. Birlikte ona gittiler. Lehine hüküm verilen, "Bir konuda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip dâvalaştık ve benim lehime hüküm verdi" dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Siz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği hüküm üzeresiniz (kalmalısınız)" dedi. Ancak diğeri razı olmayı reddederek, "Ömer b. Hattab'a gidelim" dedi. Lehine hüküm verilen kişi, "Bir konuda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip dâvalaştık ve benim lehime hüküm verdi" dedi. Ömer (radıyallâhu anh) diğerine bunun doğru olup olmadığını sordu. O, "Doğru" deyince Ömer (radıyallâhu anh) evine girdi ve elinde kılıçla geri döndü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmüne razı olmayan adamın boynuna vurarak öldürdü. Bunun üzerine, *"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam mânâsıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar"* âyeti nazil oldu.[678]

---

677 Bu mürseldir. Senedinde de İbn Lehia vardır. Ancak ondan rivayet eden İbn Vehb bunamasından önce rivayet etmiştir. Bu ayrıca Kelbi 'nin Ebû Sâlih'ten, onun da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan naklettiği bir rivayet olarak Vâhidi tarafından Esbab-ı Nüzûl'da (331) zikredilmiştir. Kelbi, rivayetleri metruk ve sakıt biridir. Ebû Sâlih de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bir şey işitmemiştir. Sonraki hadise bk.

678 Bu Utbe b. Damura'nın, babası Damura'dan nakliyle gelen mürsel bir hadistir. Damura tâbiînin küçüklerinden olup Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ile karşılaşmamıştır. Rivayette gariplik de vardır. Çünkü konu önemli ve şer'i hükümlerle alakalı olmasına rağmen sahih veya hasen hiçbir senet zikretmemiştir.

Scanned with CamScanner

Allah ve Rasûlü'ne İtaat:

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوٓا أَنفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُوا مِن دِيَارِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُم مِّن لَّدُنَّآ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

66. Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı. Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de (imanlarını) daha pekiştirici olurdu.

67. O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük mükâfat verirdik.

68. Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik.

69. Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!

70. Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter.

Tefsiri:

Yüce Allah çoğu insanların, işlemiş oldukları yasakları yapmakla emrolunmuş olsalardı onları yapmayacaklarını bildiriyor. Çünkü onlar emirlere karşı gelme şeklinde bayağı bir tabiat üzere yaratılmışlardır. Bu, Allah'ın olmayanı bilmesi, şayet olsaydı nasıl olacağını bilmesi nevindendir. O yüzden yüce Allah, *"Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık"* buyurmuştur.

Scanned with CamScanner

[2118] İmam Taberî, Ebû İshâk es-Sebii'den şöyle nakleder: "Eğer *onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık*" âyeti nazil olunca bir adam, "Emrolunsaydık yapardık. Bizi bundan selâmette kılan Allah'a hamdolsun" dedi. Bu söz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca, *"Ümmetim arasında öyle kimseler vardır ki, kalplerindeki iman sarsılmaz sapasağlam dağlardan daha sağlamdır"* buyurdu.[679]

[2119] İbn Ebî Hâtim, Hasan-ı Basrî'den, *"Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık"* âyetinin nüzulüyle ilgili olarak şunları nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı sahabileri, "Rabbimiz öyle yapsaydı emrini yerine getirirdik" dediler. Bu söz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca, *"Muhakkak ki, iman sahibi kimselerin kalbinde, sarsılmaz sabit dağlardan daha sağlamdır"* buyurdu.[680] Süddî der ki: Sabit b. Kays b. Şemmas ile bir Yahudi birbirlerine karşı övündüler. Yahudi, "Vallahi, Allah bize kendimizi öldürmeyi emretti, biz de öldürdük" dedi. Bunun üzerine Sabit, "Vallahi Allah (c.c) *'Kendinizi öldürün'* diye emretseydi biz de yapardık" dedi. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu. Bunu da İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

[2120] İbn Ebî Hâtim, Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı"* âyeti nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Böyle bir emir inseydi Ümmi Abd'in oğlu* (yani İbn Mes'ud -radıyallâhu anh-) *onlardan olurdu"* buyurdu.[681]

[2121] İbn Ebî Hâtim, Şurayh b. Ubeyd der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı"* âyeti nazil olunca Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abdullah b. Revaha'ya işaret ederek ve onu kastederek, *"Allah böyle emretseydi bu o az sayıdaki kimselerden olurdu"* buyurdu.[682]

---

679 Taberî (9926) Ebû İshâk'tan mürsel olarak rivayet etmiştir.

680 Bu da önceki gibi mürseldir. Hasan-ı Basrî'nin mürselleri çok zayıftır. Çünkü, Hadis Istılahı kitaplarında zikredildiği üzere o her bir kimseden rivayet eder.

681 Bunun iki illeti vardır. Birincisi mürsel olmasıdır. İkinci olarak Mus'ab b. Sabit'i Yahyâ ve Ahmed b. Hanbel zayıf saymışlardır. Ebû Hâtim de, "Hüccet olmaz" demiştir. ed-Durru'l-Mensur'da (2/ 324) zikredildiği gibi bunu İbn Münzir, Mukâtil b. Hayyan'dan onun sözü olarak rivayet etmiştir ki bu doğruya daha yakındır.

682 Bunun da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispeti doğru değildir. Zira mürsel-

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi"*, yani Allah'ın emrettiklerini yapsalar ve nehyettiklerini terk etselerdi bu *"onlar için"* emirlere muhalefet etmekten ve yasakları çiğnemekten *"daha hayırlı ve"* imanlarını *"daha pekiştirici olurdu."*

"O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük mükâfat", yani cennet *"verirdik ve onları"* dünya ve âhirette *"dosdoğru bir yola iletirdik."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!"* Yani, kim Allah ve Rasûlü'nün emrettiklerini yapar, Allah ve Rasûlü'nün nehyettiklerini terk ederse Allah (c.c) onu izzet ve ikram yurdu cennete yerleştirir. Peygamberlerin, sonra cennetin daha alt derecesinde bulunan sıddıkların, sonra şehitlerin komşusu yapar. Sonra diğer tüm mü'minlerin komşusu yapar ki onlar içleri ve dışları temiz sâlihlerdir.

Yüce Allah ardından bunları överek *"Bunlar ne güzel arkadaştır!"* buyuruyor.

[2122] İmam Buhârî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hastalanan (ölüm hastalığına yakalanan) her peygamber mutlaka dünya ile âhiret arasında muhayyer bırakılır"* buyurdu. Hz. Peygamber de (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiği hastalığında şiddetli boğaz ağrısına tutulmuştu. O halinde onu, *"Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kişiler"* dediğini duyunca, bu konuda muhayyer bırakılmakta olduğunu anladım.[683] Bunu Müslim böyle rivayet etmiştir.

[2123] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üç defa, *"Allah'ım! Refik-i A'lâ'yı (en yüce dostu seçiyorum)"* deyip sonra vefat ettiğini aktaran başka bir hadis de[684] bu mânâdadır.

---

dir. Ayrıca râvilerden İsmail b. Ayyaş da hakkında olumsuz şeyler söylenen biridir. ed-Durru'l-Mensur'da (2/ 324) ifade edildiği gibi bunu İbn Münzir İkrime'den onun sözü olarak rivayet etmiştir ki bu daha doğrudur. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

683 Buhârî, 4586; Müslim, 4436; İbn Mâce, 1620; Ahmed b. Hanbel, 6/ 176; Ebû Ya'lâ, 4534.

684 Buhârî, 4449; Ahmed b. Hanbel, 6/ 48; Ebû Ya'lâ, 4585. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan daha uzun şekilde rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Âyet-i kerimenin nüzul sebebi:

[2124] İmam Taberî Saîd b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Ensar'dan biri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına hüzünlü bir halde gelince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Filan, neden seni hüzünlü görüyorum?"* dedi. Ensârî, "Ey Allah'ın peygamberi, aklıma gelen bir şeyden dolayı" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Nedir o?"* diye sordu. Ensârî, "Biz şimdi senin yanına gelip gidiyor, yüzüne bakıyor, seninle birlikte oturuyoruz. Yarın ise peygamberlerle birlikte yüksek yerlerde olacaksın ve sana ulaşamayacağız" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hiçbir cevap vermedi. Sonra Cebrâil (a.s), *"Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!"* âyetini getirdi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) birini göndererek bu müjdeyi Ensarî'ye ulaştırdı.[685] Mesruk, İkrime, Şa'bî, Katâde ve Rebî' b. Enes'ten de mürsel olarak rivayet edilen bu hadisin senet bakımından en iyisi budur.

[2125] Taberî, Rebî' b. Enes'ten, *"Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse..."* âyeti hakkında şöyle rivayet etmiştir: "Biz biliyoruz ki peygamber cennette kendisine tâbi olan ve inananlardan daha yüksek makamda olacak. Peki, cennette toplandıklarında birbirlerini nasıl göreceklerdir?" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) bu âyeti indirdi ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Cennetin yüksek derecelerinde olanlar aşağıdakilerin yanına inerler ve cennetin bahçesinde toplanırlar. Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri anlatır ve Allah'a hamd-u sena ederler. Yüksek derecedekiler inip alttakilerin istedikleri ve arzu ettikleri şeyleri onlara getirirler. Cennet bahçelerinde zevk-u sefa sürerler."*[686]

[2126] Bu, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan da şöyle rivayet eder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Seni kendimden daha çok seviyorum, ailemden daha çok seviyorum, evladımdan

685 Mürseldir. Taberî (9929) mürsel olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Câfer b. Ebû Muğîre de Saîd b. Cübeyr'den rivayetlerinde zayıftır. Zayıflık sadece "Cebrâil (a.s) geldi" kısmındadır. Hadisin diğer kısımlarının ise, birazdan geleceği gibi şahitleri vardır.

686 Taberî (993) rivayet etmiştir. Mürsel olması yanında râvilerden Ebû Câfer er-Râzî de bir çok muhaddis tarafından zayıf bulunan, münker rivayetleri olan biridir. Son kısmı ise münkerdir.

Scanned with CamScanner

daha çok seviyorum. Evde iken seni düşünüyorum ve yanına gelip sana bakmadıkça özlemim geçmiyor. Aklıma senin ve benim öleceğim gelince de cennete girdiğinde senin peygamberlerle birlikte yüksek derecelerde olacağını bildim. Korkarım ki cennete girecek olursam seni göremeyeceğim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hiçbir şey söylemedi ve ardından şu âyet-i kerime nazil oldu: *"Kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!"*[687] Hâfız Ebû Abdullah el-Makdisî de "Sıfatu'l-Cenne" isimli kitabında Taberânî'nin tarikiyle hadisi böyle rivayet etmiş ve "Senedinde hiçbir problem görmüyorum" demiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2127] İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Ben seni çok seviyorum. Vallahi evde seni hatırlıyorum da bu kadar ayrılık bile bana ağır geliyor. (Cennette de) seninle aynı derecede olmayı arzuluyorum." dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hiçbir cevap vermedi ve ardından bu âyet nazil oldu.[688] Bunu Taberî de Şa'bî'den mürsel olarak rivayet etmiştir.

[2128] Müslim, Sahih'inde, Rebîa b. Ka'b el-Eslemi'den şöyle rivayet etmiştir: Geceyi Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında geçiriyordum. Bir kez abdest suyunu getirip başka isteklerini yaptığımda, *"Bir dilekte bulun"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Ben cennette seninle birlikte olmak istiyorum" dedim. *"Bundan başka bir isteğin yok mu?"* diye sordu. "İsteğim budur" dedim. *"Öyleyse nefsine rağmen çok secde etmek sûretiyle bana yardım et"* buyurdu.[689]

687 Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağir, 52, el-Mu'cemu'l-Evsat, 480. Müellif'in Mukaddisi'den naklettiği hadisin senedi fena değil. Bu, geçen mürsel rivayetler ve Suyutî'nin ed-Durru'l-Mensur'da (2/ 325) zikrettiği çok sayıdaki başka mürsel rivayetlerle kuvvetlenmektedir. Buna bir de gelecek İbn Abbâs (radıyallâhu anh) hadisini ekleyin. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

688 Taberânî, 12559. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (7/ 6) Atâ b. Saib nedeniyle illetli saymış ve "O bunamıştı" demiştir. Fakat gördüğün gibi hadisin şahitleri ve birçok tariki vardır.

689 Müslim, 489; Nesâî, 2/ 227.

Scanned with CamScanner

[2129] İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Mürre el-Cüheni'den şöyle nakleder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ya Rasûlallah! Ben Allah'tan başka hiçbir ilâh olmayıp senin O'nun peygamberi olduğuna şehadet ettim. Namaz kıldım, malımın zekâtını verdim, Ramazan orucunu tuttum" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim bu hal üzere ölürse ana babasına âsi olmamışsa kıyâmet gününde peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle böyle olacak"* buyurdu ve bunu derken iki parmağını kaldırdı.[690] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[2130] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Muaz b. Enes'ten (radıyallâhu anh) şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim Allah yolunda bin âyet okursa Allah'ın izniyle kıyâmet günü peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle birlikte olur. Onlar ne güzel arkadaştır."*[691]

[2131] Tirmizî'nin Ebû Saîd (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Dürüst ve güvenilir tacir peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle birlikte olacaktır."*[692] Tirmizî daha sonra, "Bu hasen bir hadis olup sadece bu tarikle biliyoruz" demiştir.

[2132] Bunların hepsinden daha büyük müjde ise Sahih, Müsned ve başka adlar taşıyan hadis kitaplarında bir grup sahabiden mütevatir yolla gelen; bir topluluğu seven fakat onların makamına erişemeyen kimse sorulduğunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, *"Kişi sevdiğiyle beraberdir"* cevabıdır. Enes (radıyallâhu anh), "Müslümanlar hiçbir şeye bu söz kadar sevinmediler" demiştir.[693] Başka bir rivayette Enes (radıyallâhu anh) şöyle demiştir:

---

690 Heysemî bunu Mecmau'z-Zevaid'de (8/ 146) ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'ye nispet etmiş ve şöyle demiştir: "Taberânî iki senetle rivayet etmiştir. Bunlardan birinin râvileri Buhârî'nin râvileridir." Bu senet İbn Lehia'dan dolayı zayıftır, fakat o Taberânî 'nin rivayetinde mütabaa edilmiştir. Bunu Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (1/ 46) zikretmiş ve "Bezzâr'ınıki hocası dışındakiler Buhârî'nin râvileridir. Senedinin sahih veya hasen olduğunu umuyorum." demiştir. Bezzâr'ın rivayetinde "Ana babasına âsî olmamışsa" ifadesi yoktur.

691 Ahmed, 3/ 437 (hadis no: 15184); Ebû Ya'lâ, 1489. Bunu Mecmau'z-Zevaid'de (3620) ifade edildiği gibi Taberânî de rivayet etmiştir. Bunda üç illet vardır.

692 Tirmizî (1209) rivayet etmiş ve "Hasen bir hadistir." demiştir. Bunun İbn Mâce (2139) ve Beyhakî (Şuabu'l-İman) tarafından rivayet edilen bir şahidi vardır.

693 Buhârî, 3688, 61677; Müslim, 2639; Ahmed b. Hanbel, 3/ 192; İbn Hibbân, 8. Konuyla ilgili Buhârî (6170) ve başkalarının Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan, Ebû Dâvûd'un (5126) Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan, Buhârî (6168) ve Müslim'in (2640) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği başka hadisler de vardır.

Scanned with CamScanner

"Ben gerçekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i seviyorum, Ebû Bekir ile Ömer'i seviyorum. Onların amelleri gibi ameller işlememiş olsam da Allah'ın beni onlarla birlikte diriltmesini umuyorum."[694]

[2133] İmam Mâlik'in, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Cennet halkı kendilerinden daha üstte bulunan köşklerdeki kimseleri, sizin aralarındaki mesafeden dolayı doğu veya batı ufkunda (Güneş doğduktan veya battıktan sonra bile) kalan parlak yıldızı gördüğünüz gibi görürler"* buyurdu. Sahabiler, "Ya Rasûlallah! Bunlar başkalarının erişemeyeceği peygamberlerin yerleri midir?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayır. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, Allah'a iman eden ve peygamberleri tasdik eden yiğitlerin yerleridir"* buyurdu.[695] Bunu Buhârî ve Müslim de rivayet etmiştir. Buradaki hadis metni Müslim'in rivayetindekidir.

[2134] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Cennet ehli aralarındaki makam farkına rağmen, sizin ufukta batan veya doğan parlak yıldızı gördüğünüz gibi birbirlerini görürler"* buyurdu. Sahabiler, "Ya Rasûlallah! Onlar peygamberler midir?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayır. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, onlar Allah'a iman eden ve Rasûlleri tasdik eden kimselerdir"* buyurdu.[696] Hâfız Ziya el-Makdisî, "Bu, Buhârî'nin şartlarına uygun bir hadistir" demiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2135] Hâfız Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr kitabında İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Habeşistan'dan bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bazı sorular sormak için gelmişti. Rasûl-i Ekrem, *"Dilediğini sor ve iste!"* buyurdu. Adam, "Ya Rasûlallah! Siz şekil, renk ve peygamberlik bakımından bizden üstün kılındınız. Şimdi ben senin iman ettiklerine iman eder ve yaptıklarını yaparsam kesin olarak cennette seninle birlikte mi olacağım?" dedi. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evet. Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, zencinin beyazlığı cennette bin yıllık uzaklıktan görülecektir"* buyurdu. Ardından, *"Her kim 'Lâ ilâhe illallâh' derse, Allah*

694 Müslim, 2639 (Hadis no: 163).
695 Buhârî, 3256; Müslim, 2831; İbn Hibbân, 7393.
696 Tirmizî, 2556; Ahmed b. Hanbel, 2/ 339. Tirmizî, "Hasen ve sahih hadistir" demiştir. Hadisin şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

katında ona verilmiş bir söz vardır. Kim 'Sübhanallahi ve bihamdih' (Allah'ı tüm noksanlıklardan tenzih eder, her türlü kemal sıfatlarıyla överim) derse bundan dolayı ona 124 bin sevap yazılır" buyurdu. Bunun üzerine adam, "Bundan sonra hâlâ nasıl helâk oluruz ya Rasûlallah?" dedi. Rasûl-i Ekrem şöyle buyurdu: "Adam kıyâmet günü öyle bir amelle gelir ki, bir dağ üzerine konsa ona ağır gelir. Fakat Allah'ın nimetlerinden bir nimet kalkar ve nere-deyse onun tamamını yok eder. Onun bundan sadece Allah'ın ona rahmetiyle uzanması kurtarır." Bunun üzerine, "Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfe-den (erkek ve kadının dölünden) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık" (İnsan: 1-20) âyetleri nazil oldu. Habeşistanlı, "Benim gözlerim senin cennette gördüklerini görecek mi yani?" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Evet" buyurdu. Bunun üzerine adam o kadar ağladı ki sonunda can verdi. İbn Ömer (radıyallâhu anh) der ki: Vallahi ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kabir çukuruna onu elleriyle sarkıtırken gördüm.[697] Bu rivayette garip ve münker ifadeler olup senedi de zayıftır.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyurmuştur: "Bu lütuf Allah'tandır." Yani, Allah'ın rahmeti sayesinde ve O'nun katındandır. Onlar bunu amelleri mukabilinde değil, Allah'ın bunlara ehil kılmasıyla kazanmışlardır. "Bilen olarak Allah yeter." Yani, o hidayet ve yardımı hak edenleri çok iyi bilir.

Cihada Teşvik:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ

697 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr'de (13505) İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (10/356, 357) şöyle demiştir: Bunu Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta rivayet etmiştir. Senedindeki Eyyûb b. Utbe zayıftır, ancak sika diyenler de olmuştur. Münzirî de, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (2281), "Bunun senedi problemlidir" demiştir. Zehebî, el-Mizan'da (1090) İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn ve Buhârî gibi âlimlerin Eyyûb b. Utbe'nin zayıf olduğuna dair sözlerini naklettikten sonra bu hadis metnini zikretmiş ve "Bu

Scanned with CamScanner

فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

71. Ey iman edenler! Tedbirinizi alın da birlikler halinde yahut (gerektiğinde) topyekun savaşa çıkın.

72. İçinizden bazıları vardır ki (cihad konusunda) pek ağırdan alırlar. Eğer size bir felâket erişirse, "Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım" der.

73. Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse -sanki sizinle onun arasında (zahirî) bir dostluk yokmuş gibi- "Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım!" der.

74. O halde, dünya hayatını âhiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarına, düşmanlarına karşı tedbir almalarını emrediyor. Bu ise onların silah ve askeri mühimmat bakımından hazırlık yapmalarını, Allah yolunda seferber olarak büyük kalabalıklar oluşturmalarını gerektirmektedir.

ثُبَات (sübatin)'in mânâsı "ardı ardına gelen topluluklar, fırkalar ve birlikler halinde"dir. Sübât sübet'in çoğulu olup "sübîn" şeklinde de çoğul yapılır. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: "*Birlikler*", yani muhtelif seriyyeler "*halinde, yahut topyekun*" hepiniz "*savaşa çıkın.*" Mücâhid, İkrime, Süddî, Katâde, Dahhâk Atâ' el-Horasânî, Mukâtil b. Hayyan ve Husayf el-Cezeri'den de böyle rivayet edilmiştir.

Yüce Allah, "*İçinizden bazıları vardır ki (cihad konusunda) pek ağırdan alırlar....*" buyuruyor. Mücâhid ve başkaları bu âyetin münafıklar hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir. Mukâtil b. Hayyan "*ليبطئن pek ağırdan alırlar*" ifadesini "cihattan geri kalırlar" diye tefsir etmiştir. Bunun kendisi yavaş davrandığı gibi başkasını da cihattan ağır davranmaya teşvik etmek mânâsına

Scanned with CamScanner

gelmesi mümkündür. Nitekim Abdullah b. Übeyy de böyle yapardı; cihada katılmadığı gibi insanları da ondan soğutmaya ve alıkoymaya çalışırdı. Bu İbn Cüreyc ile Taberî 'nin görüşüdür. O yüzden yüce Allah münafıktan haber vererek onun cihada katılmadığında ne söylediğini bildirerek şöyle buyuruyor: *"Eğer başınıza bir musibet"*, yani Allah'ın hikmeti gereği ölüm, şehitlik ve düşmanlarınızın size karşı galibiyet kazanmaları gibi olumsuzluklar *"gelirse: "Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım"* yani onlarla birlikte savaşa katılmadım *"der."* Bunu Allah'ın (c.c) kendisine bir nimeti sayar. Sabrettiği takdirde elde edeceği sevap veya öldürüldüğü takdirde ulaşacağı şehadet makamı sebebiyle kaçırdığı nimetleri ise bilmez.

"Eğer Allah'tan size bir lütuf" galibiyet, zafer ve ganimet *"erişirse, sanki sizinle onun arasında bir dostluk yokmuş"*, sanki sizin dininizden değillermiş *"gibi, "Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım!"*, ganimetten bana da bir pay verilseydi de benim de ganimetim olsaydı *"der."* Onun en büyük maksadı ve nihai arzusu odur.

Yüce Allah sonra şöyle buyuruyor: *"O halde"* topyekun savaşa çıkan mü'minler, *"dünya hayatını âhiret karşılığında satanlar"*, yani dinlerini az bir dünyalık mukabilinde satanlar -ki, bu, onların küfürlerinden ve imansızlıklarından başka sebepten dolayı değildir- *"Allah yolunda savaşsınlar."*

"Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz." Yani, kim Allah yolunda savaşırsa ister öldürülsün, ister yenip ganimet alsın, Allah katında onun için büyük sevaplar ve bol ecir vardır.

[2136] Nitekim Buhârî ve Müslim'de geçen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Allah, kendi yolunda cihad eden kimseye, ölürse cennete koyacağı yoksa yuvasına elde ettiği sevap veya ganimetle döneceğine dair garanti vermiştir."*[698] buyurmuştur.

698 Buhârî, 2787; Müslim, 1876, hadis no: 104; Nesâî, 6/ 16; Ahmed b. Hanbel, 2/ 399; İbn Hibbân, 4610; Beyhakî, 9/ 157. Birçok tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Güçsüzleri Kurtarmak İçin Nasıl Cihad Etmezsiniz:

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

75. Size ne oldu da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!" diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!

76. İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tağut (bâtıl dâvalar ve şeytan) yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarını kendi yolunda cihad etmeye ve Mekke'de kalmak zorunda kalan güçsüz erkek, kadın ve çocukları kurtarmak için çaba sarf etmeye teşvik ediyor. Nitekim, *"Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar"* ifadesindeki şehirden kasıt Mekke'dir. Şu âyette olduğu gibi: *"Senin şehrinden -ki ora (halkı) seni çıkardı- daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik."* (Muhammed, 12) Yüce Allah daha sonra bu şehri *"halkı zalim olan"* ile niteliyor. Ardından şöyle buyuruyor: *"Bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!"* Yani, katından bir sahip ve yardımcıyı bizim hizmetimize ver.

[2137] İmam Buhârî, Ubeydullah'tan, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini nakleder: "Ben ve annem bu güçsüz bırakılmış zavallılardandık."[699]

İbn Müleyke'den yapılan rivayete göre de İbn Abbâs (radıyallâhu anh), *"Ancak erkek, kadın ve çocuklardan çaresiz kalan...zavallılar müstesnadır (hicret*

699 Buhârî, 4587.

Scanned with CamScanner

etmemekte mâzurdurlar)" (Nisâ, 98) âyetini okudu ve "Annem ile ben Allah'ın mâzur gördüğü kimselerdendik" dedi.[700]

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tağut (bâtıl davalar ve şeytan) yolunda savaşırlar."* Yani, mü'minler Allah'a ibadet etme ve O'nun rızasını kazanma gayreti, kâfirler ise şeytana itaat gayreti içinde savaşırlar. Yüce Allah daha sonra mü'minleri kendisinin düşmanlarına karşı savaşmaya teşvik ederek *"O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır"* buyuruyor.

Cihad'ın Farz Kılınmasından Hoşnut Olmayanlar:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً ۚ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ ۚ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ ۗ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ ۚ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ ۗ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ ۗ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

77. Kendilerine, "Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin!" denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir grup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (bir

700 Buhârî, 4588.

Scanned with CamScanner

müddet daha savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için âhiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."

78. Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de. Bu adamlara ne oluyor ki, bir türlü laf anlamıyorlar!

79. Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her fenalık ise sendendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter.

Tefsiri:

Mü'minler, Mekke'de oldukları İslâm'ın başlangıç döneminde namaz ve zekâtla emrolunmuşlardı. Zekâttaki ölçüler belirtilmemiş olsa da fakirlere yardımcı olmaları emredilmişti. Yine belli bir vakte kadar müşriklere karşı hoşgörülü ve affedici olmaları ve sabretmeleri emredilmişti. Düşmanlarından intikam alarak içlerini soğutmak için savaşla emrolunmayı ne kadar çok istiyor ve içleri ne kadar yanıp tutuşuyordu. Fakat birçok sebepten dolayı ortam buna elverişli değildi. Sayılarının düşmanlarına göre az olması, kan dökmenin haram olduğu ve yeryüzünün en kutsal mekânı olan kendi yurtlarında bulunmaları bunlardan bazılarıydı. Dolayısıyla ilk dönemde durum savaşmaya uygun değildi. Bu yüzden de kendilerine ait bir yurda, güç ve yardımcılara sahip oldukları Medine dönemine kadar cihadla emrolunmadılar. Bununla beraber arzuladıkları şeyle emrolunca bazıları telaşa düştüler ve insanlarla karşı karşıya gelip çarpışmaktan büyük bir korkuya kapıldılar. *"Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?"* dediler. Yani, onu farz kılmayı belli bir vakte erteleseydin. Çünkü cihatta kanların dökülmesi, çocukların yetim ve kadınların dul kalması vardır. Bu âyet yüce Allah'ın şu buyruğu gibidir: *"İman etmiş olanlar, 'Keşke cihad hakkında bir sûre indirilmiş olsaydı!' derler. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur!"* (Muhammed, 20)

[2138] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh) ve arkadaşları Mekke'de Hz. Peygamber

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek, "Ey Allah'ın Nebîsi! Biz müşrik iken izzet ve güç sahibiydik. İman edince zelil kimseler haline geldik (bize izin ver de düşmanlarımızla savaşıp hadlerini bildirelim)" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ben affetmekle emrolundum. O yüzden bunlarla savaşmayın"* buyurdu. Yüce Allah O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicret ettirdikten sonra O'na savaşma emrini verince bu kimseler savaştan geri durdular. Bunun üzerine yüce Allah, *"Kendilerine, 'Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin' denilen kimseleri görmedin mi?"* âyetini nazil etti.[701] Bunu Nesâî, Hâkim ve İbn Merdûyeh, Süddî'den şöyle rivayet etmişlerdir: Mü'minlere farz kılınan ibadetler sadece namaz ile zekât idi ve Allah'tan savaşı da farz kılmasını istediler. *"Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da, 'Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen olmaz mıydı?' dediler."* Yakın bir süreden kasıtları ölümdü. Yüce Allah onlara şu cevabı veriyor: *"Onlara de ki: Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için âhiret daha hayırlıdır."* Mücâhid ise, "Bu âyetler Yahudiler hakkında nazil oldu" demiştir. Bunu Taberî rivayet etmiştir. *"Onlara de ki: Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için âhiret daha hayırlıdır."* Yani, Allah'tan korkanların âhiretleri dünyalarından daha iyidir. *"Ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."* Yani, amellerinizden kıl payı kadar bile eksiltilmez. Bilakis hepsinin karşılığını eksiksiz ve tam olarak alırsınız. Burada mü'minler dünyalık bakımından (noksanlık ve sıkıntılardan) dolayı teselli edilmekte, âhirete özendirilmekte ve cihada teşvik edilmektedirler.

İbn Ebî Hâtim, Hişam'dan şöyle nakleder: Hasan-ı Basrî, *"Onlara de ki: Dünya menfaati önemsizdir"* âyetini okudu, sonra şöyle dedi: Allah, dünyayla değeri kadar arkadaşlık yapan kimseye merhamet etsin. Baştan sona tüm dünyanın misali, kısa bir uykuya dalan ve rüyasında hoşlandığı bazı şeyler

701 Gariptir. Nesâî, 6/ 3; Nesâî, et-Tefsir, 132; Hâkim, 2/ 66; Beyhakî, 9/ 11; Vâhidi, 339. Hâkim, Buhârî'nin şartlarına uygun olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Oysa İmam Buhârî Hüseyin b. Vakıd'dan hiçbir hadis rivayet etmemiştir. Bu Müslim'in râvilerindendir. Ayrıca bunda zayıflık da vardır. Zira İmam Ahmed b. Hanbel onun tek başına yaptığı rivayetleri kabul etmemiştir. Bu haber de mânâ bakımından gariptir. Çünkü Kur'ân'ın zahiri buradaki muhatapların Abdullah b. Selul ve emsali münafıklar olduğuna delalet etmektedir. Böylesi bir şeyi de ilk muhacirlerden hiçbirinin yapması mümkün değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

gördükten sonra uyanan bir adamın durumundan başka bir şey değildir. İbn Maîn der ki: Ebû Müshir şu şiiri söylerdi:

Ebedi yerleşim yurdunda Allah'tan bir nasibi olmayanın.
Dünyada sahip olduğu hiçbir şeyin mânâsı yoktur.
Dünya birilerini büyülüyorsa eğer bilsin ki o,
Geçici bir faydalanma olup zevali yakındır.

"Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!" Yani, siz kaçınılmaz olarak öleceksiniz ve içinizden hiç kimse bundan kurtulamayacak. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Yeryüzü üzerinde bulunan her şey yok olacaktır."* (Rahmân, 26) *"Her can ölümü tadacaktır."* (Âl-i İmrân, 185) *"Senden önce hiçbir beşere sonsuzluk vermedik."* (Enbiyâ, 34) Anlatılmak istenen şudur: Cihad etsin veya etmesin herkes kaçınılmaz olarak ölüme gidecektir ve onu bundan hiçbir şey kurtaramayacaktır. Çünkü her şeyin kesin bir eceli ve kendisi için belirlenmiş bir dünyada kalma süresi vardır. Nitekim Halid b. Velid yatağındayken gelen ölüme şöyle demiştir: "Şu şu cihadlara katıldım. Âzalarımın her birinde mutlaka bir mızrak veya ok yarası var. Ama işte yatağımda ölüyorum. Ödleklerin gözlerini uyku tutmasın!"

"Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!" Yani, korumalı, sapasağlam ve yüksek kalelerde. Bunun gökyüzündeki burçlar olduğu da söylenmiştir. Bunu Süddî söylemiştir, fakat zayıftır. Doğrusu bunun "sapasağlam kaleler" mânâsında olduğudur. Anlatılmak istenen şudur; hiçbir sakınma ve korunmanın ölüme karşı bir faydası olmaz. Züheyr b. Ebû Seleme 'nin söylediği gibi:

Kim ölümün sebeplerinden korkarsa, ona erişirler.
Merdivenlerle gökteki menzillere ulaşsa bile.

Bazıları: Müşeyyede ile meşide aynı şeylerdir. Nitekim "وقصر مشيد: yüksek ve sağlam saray"[702] ifadesinde de meşid aynı mânâya gelmiştir, demişlerdir. Bazıları ise müşeyyede ile meşide arasında fark olduğunu, "müşeyyede"nin yükseltilmiş mânâsına gelirken "meşide"nin şîd ile, yani alçıyla süslenmiş mânâsında olduğunu söylemişlerdir.

702 Hacc: 25.

Scanned with CamScanner

Burada Taberî ile İbn Ebî Hâtim, Mücâhid'den[703] şu olayı naklederler. Bizden evvelki ümmetlerde bir kadının sancısı tutunca hizmetçisinden ateş istedi. Hizmetçisi evden tam çıkarken kapı önünde duran biriyle karşılaştı. "Kadın ne doğurdu?" diye sordu. Hizmetçi, "Kız çocuğu!" deyince bu adam, "Doğurduğu bu kız yüz adamla zina edecek. Sonra hizmetçisiyle evlenecek ve sonunda ölümü bir örümcekten olacak" dedi. Bunu duyan hizmetçi hemen döndü ve kız çocuğunun karnını bir bıçakla yardı ve kaçıp gitti. Onun öldüğünü sanmıştı. Fakat annesini karnını dikti ve kız sağlığına kavuştu. Gençlik çağına geldi ve beldesinin en güzel kızı olarak büyüdü. Kaçan hizmetçi de gidebildiği kadar gitti. Denizlere açıldı ve bol miktarda mal biriktirdi. Sonra beldesine döndü ve evlenmek istedi. İhtiyar bir kadına, "Bu beldedeki en güzel kadınla evlenmek istiyorum" dedi. Kadın, "Burada şu kızdan daha güzeli yoktur" dedi. Hizmetçi, "Onu bana iste" dedi. Kadın istemeye gitti ve kız kabul etti. Adam gerdeğe girdiğinde kadından çok hoşlandı. Kadın ona neci olduğunu ve nereden geldiğini sordu. O da hikâyesini ve kız çocuğu ile ilgili yaptıklarını anlattı. Kadın, "Ben o kızım" dedi ve ona bedenindeki bıçak izini gösterdi. Bunun doğruluğundan emin olan adam, "Eğer o isen bana iki şeyi söylemen gerekir. Biri, sen yüz adamla zina ettin" dedi. Kadın, "Bu tür şeyler oldu, fakat sayılarını bilmiyorum" dedi. Adam, "Onların sayısı yüzdür" dedi. Sonra, "İkincisi ise; sen bir örümcekten öleceksin" dedi. Sonra bundan korumak için ona sağlam ve görkemli bir köşk yaptırdı. Orada yaşarlarken tavanda bir örümcek gördüler. Adam kadına onu gösterdi. Kadın, "Senin beni uyardığın örümcek bu mu? Vallahi onu sadece ben öldüreceğim. Onu tavandan indirin" dedi. Örümceğe doğru gidip ayağının başparmağıyla basıp öldürdü. Örümceğin zehrinden bir parça sıçrayarak tırnağıyla eti arasına girdi. Ardından ayağı morardı. Eceli bu yüzden yeten kadın öldü.

"Kendilerine bir iyilik dokunsa..." Yani meyve, sebze, evlat ve sair nimetlere nail olsalar ve bunlardan kendilerine bolluk ve bereket dokunsa... İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Ebû Âliye ve Süddî'nin sözlerinden çıkan mânâ budur. *"Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük"*, yani, -Ebû Âliye ve Süddî'nin söyledikleri gibi- kıtlık ve kuraklık, sebze ve tahılların veriminde azlık, evlatların ve hayvan yavrularının ölmesi gibi şeyler *"gelince"* de *"Bu*

703 İsrâiliyattandır. Taberî (9964) rivayet etmiştir ve senedinde bilinmeyen kimseler vardır. Râvîlerden Müemmel çok hata yapan biridir. Müellif de delil değil, sadece bir ibret olarak zikretmiştir. Çünkü böyle bir şey delil olmaya elverişli değildir.

Scanned with CamScanner

senden" derler." Yani, senden dolayıdır, sana tâbi olmamız ve dinine uymamız sebebiyledir, derler. Nitekim Allah (c.c) Firavun'un milleti hakkında da şöyle buyurur: *"Onlara bir iyilik (bolluk) gelince, 'Bu bizim hakkımızdır' derler; eğer kendilerine bir fenalık gelirse Mûsâ ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı."* (A'râf, 131) Yüce Allah yine şöyle buyurur: *"İnsanlardan kimi Allah'a yalnız bir yönden kulluk eder. Şöyle ki: Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir). O, dünyasını da, âhiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık ziyanın tâ kendisidir."* (Hacc, 11) Hakikatte sevmedikleri halde görünürde İslâm'a giren münafıklar da böyle demişlerdir. O yüzden başlarına bir şey gelecek olsa onu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e tâbi olmalarına bağlarlardı. Süddî der ki: Buradaki iyilikten kasıt bolluktur; koyunlarının, atlarının ve büyükbaş hayvanlarının bol yavrulaması, dünya işlerinin yolunda gitmesi ve kadınlarının çocuklar doğurmasıdır. Böyle olduğunda "Bu Allah katındandır" dediler. Kötülük ise kıtlık ve mallarına zarar gelmesidir. Onu da Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in uğursuzluğuna bağlayıp, "Bu senden dolayıdır" derlerdi. Yani, bu belalar başımıza dinimizi terk edip Muhammed'e tâbi olmamızdan başka bir sebepten dolayı gelmedi, derlerdi. *"Hepsi de Allah'tandır, de."* Yani, hepsi de Allah'ın kaza ve kaderiyledir. Bunlar ise iyisi ve kötüsü, mü'mini ve kâfiri ile herkeste tahakkuk eder. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs'ın, *"Hepsi de Allah'tandır, de!"* ifadesi hakkında, "Yani, iyilik de kötülük de" dediğini rivayet etmiştir. Hasan-ı Basrî de böyle demiştir.

Yüce Allah daha sonra şek ve şüpheden, anlayış ve bilgi kıtlığından, cehalet ve zulümden sadır olan bu sözü söyleyenleri kınayarak şöyle buyuruyor: *"Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!"*

"Hepsi de Allah'tandır, de!" buyruğu hakkında garip bir hadis zikredilir:

[2139] Hâfız Bezzâr'ın Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre o şöyle anlatmıştır: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyorduk. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh) bir grup insanla birlikte geliyorlar ve yüksek sesle konuşuyorlardı. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, Ömer (radıyallâhu anh) da Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın yakınına oturdu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Neden seslerinizi yükselttiniz?"* diye sordu. Bir adam, "Ya Rasûlallah! Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "İyilikler Allah'tan, kötülükler ise biz-

Scanned with CamScanner

dendir, dedi" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sen ne dedin ey Ömer?"* diye sordu. Ömer (radıyallâhu anh), "Ben ise iyilikler de kötülükler de Allah'tandır, dedim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu konuda ilk konuşanlar da Cebrâil (a.s) ile Mikâil (a.s) idi. Ey Ebû Bekir, Mikâil senin gibi, Ey Ömer, Cebrâil de senin gibi söylemişti. Biz ihtilafa düşünce göktekiler de ihtilafa düşüyorlar. Göktekiler ihtilaf edince biz de ihtilaf ediyoruz. Derken Mikâil (a.s) ile Cebrâil (a.s) İsrâfil'in hakemliğine başvurdular. O ise iyiliklerin de kötülüklerin de Allah'tan olduğuna hükmetti."* Sonra Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Ömer (radıyallâhu anh)'a dönerek, *"Aranızdaki vereceğim hükmü iyi belleyin; Allah isyan edilmek istemeseydi İblis'i yaratmazdı."* buyurdu.[704] Şeyhülislam İbn Teymiye, "Bu, ilim ehlinin ittifakıyla uydurulmuş, mevzu bir hadistir" demiştir.

Sonra yüce Allah buna cevap olarak, insan türünü kastederek Peygamberine şöyle hitap ediyor: *"Sana gelen her iyilik Allah'tandır."* Yani, sana her ne fazl, lütuf, ihsan ve rahmet gelirse o Allah'tandır. *"Başına gelen her fenalık ise sendendir."* Senin tarafından ve senin amellerinden dolayı gelmektedir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder"* (Şûrâ, 30) buyurmuştur. Süddî, Hasan-ı Basrî, İbn Cüreyc ve İbn Zeyd, "Sendendir" ifadesini "senin günahların sebebiyledir" diye tefsir etmişlerdir.

[2140] Katâde, *"Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her fenalık ise sendendir"* âyetini şöyle tefsir etmiştir: Ey Âdemoğlu, başına gelen her fenalık senin günahın sebebiyledir. Bize söylendiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş: *"Kişinin başına diken batması, ayak tökezlemesi ve damar çatlamasından her ne gelirse mutlaka yaptığı bir günahtan dolayıdır. Allah'ın affettiği ise daha çoktur."*[705]

---

704 Asılsızdır. Bezzâr (2153) ile Mecmau'z-Zevaid'de (11805) ifade edildiği gibi Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta tahric etmişlerdir. Heysemî,, "Taberânî 'nin senedindeki Ömer b. Subeyh çok zayıftır. Bezzâr'ın kendisinden rivayet ettiği Seken b. Saîd'i de tanımıyorum. Bezzâr'ın diğer râvileri sikadır. Bazıları hakkında bazı sözler bulunsa da bunların bir zararı yoktur" demiştir. el-Leâl'l-Masnûa'da (1/ 255) belirtildiği gibi İbn Hacer, "Bir münker bir hadistir, senedinde zayıflar vardır" demiştir. İbnu'l-Cevzî de (el-Mevzuat, 1/273), "Bu kesinlikle uydurmadır" demiştir.

705 Taberî (9975) rivayet etmiştir. Mürseldir. Sonraki ile kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

[2141] Katâde'nin mürsel olarak zikrettiği bu hadis sahih hadis kitaplarında muttasıl olarak şu ifadeyle yer almaktadır: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, mü'minin başına keder, hüzün ve yorgunluk, hatta ona batan dikenle Allah onun günahlarını siler."*[706] Ebû Sâlih der ki: *"Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her fenalık ise sendendir."* Yani, başına gelen her fenalık da senin günahın sebebiyledir. O fenalığı sana takdir eden de benim. Bunu Taberî rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim, Mutarrif b. Abdullah'tan şöyle nakleder: "Kader hakkında daha ne istiyorsunuz? Nisâ sûresindeki, *"Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden"* -yani kendinden dolayıdır- *derler"* âyeti size yetmiyor mu? Vallahi, onlar kadere terk edilmediler. Bilakis bir takım şeylerle emrolundular, ama kendileri kadere gitmekteler. Bu, kadercilere ve cebriyecilere cevap olarak verilmiş kuvvetli ve sağlam bir sözdür. Bu konu başka bir yerde açılacaktır.

"Seni insanlara," Allah'ın şeriat kurallarını, Allah'ın sevip razı olduğu sevmeyip reddettiği şeyleri tebliğ eden bir *"elçi"* olarak *"gönderdik."* Seni peygamber gönderdiğine dair *"Şahit olarak da Allah yeter."* Allah (c.c) sepeygamber gönderdiğine dair *"Şahit olarak da Allah yeter."* Allah (c.c) seninle onlar arasında gerçekleşenler hakkında da şahittir. Senin neler tebliğ ettiğini, onlarınsa küfür ve inatla getirdiğin hakikatlere nasıl karşılık verdiklerini iyi bilir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e İtaat:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۚ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ ۖ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۚ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾

80. Kim Rasûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirse, seni onların başına bekçi göndermedik ki!

706 Müslim, 2573; Ahmed b. Hanbel, 2/ 303; İbn Hibbân, 2905; Beyhakî, 3/ 373. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) ile Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

81. "Başüstüne" derler, ama yanından ayrılınca onlardan bir kısmı, senin dediğinin aksi yönünde planlar kurarlar. Allah onların gizlice kurduklarını yazmaktadır. Sen onlara aldırma ve Allah'a dayan; sana vekil olarak Allah yeter.

Tefsiri:

Yüce Allah kulu ve elçisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, her kim O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaat ederse Allah'a itaat etmiş, her kim isyan ederse Allah'a isyan etmiş olacağını bildiriyor. Bunun sebebi ise Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi arzusuna göre konuşmaması ve söylediği her şeyin mutlaka kendisine bildirilmiş bir vahiy olmasından başka bir şey değildir.

[2142] İbn Ebî Hâtim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş, kim isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim emire (Müslüman yöneticiye, başkana) itaat ederse bana itaat etmiş, kim de isyan ederse bana isyan etmiş olur."*[707] Bu hadisi Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde A'meş'ten naklen rivayet etmişlerdir.

"Kim de yüz çevirirse, seni onların başına bekçi göndermedik ki!" Onun hakkında sana hiçbir mesuliyet yoktur. Senin tek görevin tebliğ etmektir. Kim sana uyarsa bahtiyarlardan olur ve kurtuluşa erer. Onun kazandığı sevabın bir misli de sana olur. Kim de senden yüz çevirirse zarar ve hüsrana uğrar. Senin onunla ilgili hiçbir mesuliyetin kalmaz.

[2143] Nitekim sahih bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Kim Allah'a ve Peygamber'ine itaat ederse doğru yolu bulmuş olur. Kim de Allah'a ve Peygamber'ine isyan ederse ancak kendisine zarar verir."*[708]

"Başüstüne" derler" Yüce Allah münafıkların emre uyuyor ve itaat ediyor gibi göründüklerini bildiriyor. *"Ama yanından ayrılınca"*, yani yanından çıkıp gözden kaybolunca, *"onlardan bir kısmı, senin dediğinin aksi yönünde planlar kurarlar."* Geceleyin aralarında, dışa vurduklarının aksi yönünde gizli planlar kurarlar. *"Allah onların gizlice kurduklarını yazmaktadır."* Onları bilmektedir ve kulları için görevlendirilmiş, onların yaptıklarını bilen yazıcı

707 59. âyetin tefsirinde geçti.
708 Bu lafızla zayıftır. Ebû Dâvûd (1007)

Scanned with CamScanner

meleklerine verdiği emirle, onların bu yaptıklarını aleyhlerine kaydetmektedirler. Bunda tehdit mânâsı vardır. Yüce Allah onların açığa vurduklarını ve aralarında gizlediklerini bildiğini, geceleyin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı gelme ve söylediğinin aksine hareket etme üzerinde söz birliği yaptıklarını biliyor. Olduğundan farklı olarak itaat ve emre uyma görüntüsü verseler de Allah onları bilmektedir ve cezalarını verecektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"(Bazı insanlar), 'Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik' diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir grup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir."* (Nûr, 47)

"Sen onlara aldırma"; onlara müsamahalı ve sakin davran. Onları suçlama ve gerçek yüzlerini insanlara deşifre etme. Aynı zamanda onlardan korkma da. *"Ve Allah'a dayan; sana vekil olarak Allah yeter."* Yani, kendisine tevekkül ve tevbe edene dost, yardımcı ve destekçi olarak Allah (c.c) yeter.

Kur'ân-ı Kerîm Üzerinde Tefekküre Dâvet:

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾

82. Hâlâ Kur'ân üzerinde gereği gibi düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı.

83. Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar. Halbuki haberi, Rasûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onu kaynağından çıkarabilecek olanları ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.

Tefsiri:

Yüce Allah onlara Kur'ân üzerinde tefekkür etmeyi emrederek, Kur'ân'dan ve onun muhkem mânâlarını, kuvvetli ifadelerini düşünmekten

Scanned with CamScanner

yüz çevirmekten nehyetmekte ve onlara Kur'ân'da hiçbir farklılık, çelişki, tezat ve tutarsızlık bulunmadığını haber vermektedir. Çünkü o büyük hikmet sahibi ve övgülere layık olan tarafından indirilmiştir. Yani haktan gelen bir hakikattir. Bu yüzden *"Hâlâ Kur'ân üzerinde gereği gibi düşünmüyorlar mı?"* buyurduktan sonra şöyle diyor: *"Eğer"* bazı cahil müşriklerin ve münafıkların söyledikleri gibi *"Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı"*, yani uydurma ve türetme olsaydı, *"onda birçok tutarsızlık bulurlardı."* Yani, birçok çelişki ve tezat bulacaklardı. Oysa Kur'ân bu tutarsızlıklardan uzak, dolayısıyla Allah katındandır. Nitekim yüce Allah ilimde derinleşmiş kimselerin şöyle dediklerini bildirmiştir: *"Biz kesin olarak iman ettik. Hepsi Allah katındandır."* (Âl-i İmrân, 7) Yani, Kur'ân'ın muhkemi de müteşabihi de haktır. O yüzden onlar müteşabihleri muhkemlere döndürür, böylece doğru yolu bulurlar. Kalpleri batıla eğilimli olanlar ise muhkemleri müteşabihlere götürür, böylece doğru yoldan saparlar. O yüzden yüce Allah ilimde derinleşmiş kimseleri övmüş, batıla eğilimli olanları ise yermiştir.

[2144] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben ve kardeşim kırmızı develerle değişmeyeceğim kadar değerli bir ilim meclisinde idik. Ben ve kardeşim geldiğimizde baktık ki kapıların birinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaşlı sahabilerinden bir grup duruyor. Aralarına girerek ayırmak istemediğimizden ayrı bir yere oturduk. Bir Kur'ân âyeti zikredip üzerinde tartışmaya başladılar ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) öfkeden yüzü kızarmış bir halde çıkıp yüzlerine toprak attı ve şöyle buyurdu: *"Yavaş olun ey halk. Sizden önceki milletler bundan dolayı helak oldular; Peygamberleri hususunda ayrılığa düşmelerinden, Kur'ân'ın âyetlerini birbiriyle çarpıştırmalarından dolayı. Kur'ân birbirini yalanlayıcı olarak gönderilmedi. Bilakis birbirini destekleyici olarak gönderildi. Dolayısıyla ondan bildiğinizle amel edin, bilmediğinizi ise bilenine götürün."*[709]

[2145] Başka bir tarikle de şöyle rivayet etmiştir: Bir gün insanlar kader hakkında konuşurlarken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanlarına çıktı. Öfkeden yüzü nar gibi kızarmıştı. Onlara, *"Ne oluyor size, neden Allah'ın kitabının bir kısmını bir kısmıyla çarpıştırıyorsunuz? Sizden öncekiler bu yüzden helâk oldular"* buyurdu. Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh) der ki:

709 Ahmed b. Hanbel (2/ 181, hadis no: 6663) rivayet etmiştir. Senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in olup da benim bulunamadığım hiçbir meclis için bu kadar şükretmedim.[710] Bunu İbn Mâce rivayet etmiştir.

[2146] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû İmran el-Cevni'den şöyle naklederr: Abdullah b. Rebâh, bana gönderdiği bir mektupta Abdullah b. Amr'dan şöyle işittiğini yazdı: Bir gün erkenden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitmiştim. Biz otururken iki kişi bir âyet hakkında tartışmaya başladılar ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sizden evvelki ümmetler ancak (kendilerine gönderilen) kitap hakkında ihtilaf ettiklerinden dolayı helak oldular"* buyurdu.[711] Bunu Müslim ve Nesâî rivayet etmişlerdir.

Haberi Kaynağından Emin Olmadan Yaymamak:

"Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar" buyruğunda, doğru olup olmadığından emin olmadan, belki de hiçbir doğruluk yönü bulunmadığı halde haberleri hemen anlatan, haber veren ve yayan kimseler tenkit edilmektedir.

[2147] İmam Müslim, Sahih'inin Mukaddime'sinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Her işittiği şeyi söylemek kişiye yalan olarak yeter."*[712] Bunu Ebû Dâvûd da Sünen'inin Edeb Kitabı'nda zikretmiştir. Bunu ayrıca Müslim ile Ebû Dâvûd başka tariklerle de rivayet etmişlerdir.

[2148] Buhârî ve Müslim, Sahih'lerinde, Muğîre b. Şu'be'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'dedi ki demiş ki'den nehyetti."[713] Yani, insanların söyledikleri haberleri, doğruluğunu araştırıp dünşünmeden ve kesinleştirmeden başkalarına çokça aktarmaktan men etmiştir.

---

710 Hasendir. İbn Mâce (85) ve Ahmed b. Hanbel (2/ 178) Dâvûd b. Ebî Hind kanalıyla rivayet etmişlerdir. Busayri, Zevaid'de, "Bu sahih bir senettir, râvileri sikadır" demiştir.

711 Müslim, 2666; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 8095; Ahmed b. Hanbel, 2/192; Acurri, eş-Şeria, 133.

712 Müslim, 5; Ebû Dâvûd, 4992; İbn Hibbân, 30.

713 Buhârî, 2408, 5975; Müslim, 3/ 1341, hadis no: 14; Ahmed b. Hanbel, 4/ 233; İbn Hibbân, 5555. Muğîre'den yaptıkları bu hadisin metni aynen şöyledir: "Şüphesiz Allah size annelere âsilik yapmayı ve kız çocuklarını diri diri gömmeyi haram kılmış, insanların mallarını haksız yere yemekten men etmiştir. Dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı zayi etmeyi de size çirkin görmüştür. "

Scanned with CamScanner

[2149] Sünen-i Ebû Dâvûd'da da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, *"(Kesin bilmediği halde) Şöyle şöyle diyorlarmış demek kişinin ne kötü bineğidir!"*[714] buyurduğu geçmektedir.

[2150] Sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim yalan olduğunu bildiği halde bir sözü naklederse kendisi yalancılardan biridir"*[715] buyurmuştur.

[2151] Burada sahih olduğunda ittifak edilen Hz. Ömer (radıyallâhu anh) hakkındaki şu hadisi zikredelim. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarını boşadığı haberi kendisine gelince evinden çıkıp Mescid-i Nebevî'ye geldiğinde insanların hâlâ söyler halde buldu. Sabredemeyip Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istedi ve "Hanımlarını boşadın mı?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hayır"* buyurunca Ömer (radıyallâhu anh), "Allahu Ekber!" dedi. Hadisin gerisi vardır.[716]

[2152] İmam Müslim'in Sahih'indeki rivayet şöyledir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Onları boşadın mı?" dedim. *"Hayır"* buyurunca Mescid-i Nebevî 'nin kapısına çıkıp avazımın çıktığı kadar, "Allah Rasûlü hanımlarını boşamadı" diye bağırdım. Bunun üzerine, *"Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar. Halbuki haberi, Rasûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onu kaynağından çıkarabilecek olanları ne olduğunu bilirlerdi"* âyeti nazil oldu. Onu kaynağından çıkaran bendim.[717] Onu istinbat edenler (الذين يستنبطونه منهم) den kasıt, kaynağına inip aslını ortaya çıkaranlardır. Meselâ; Arapçada kişinin kuyu kazıyıp su çıkarması, "استنبط الرجل العين" (adam kaynak suyu çıkardı) cümlesiyle ifade edilir.

"Pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, "Pek azdan kasıt mü'minlerdir" dediğini rivayet etmiştir. Abdurrezzak'ın Katâde'den rivayetine göre ise o âyeti, "hepiniz

714 Ebû Dâvûd, 4972 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 762; Ahmed b. Hanbel, 5/ 401; İbn Mübârek, ez-Zühd, 377; Tahâvî, Müşkilu'l-Asar, 186. İbn Hacer, "Râvîleri sikadır, fakat senedinde kopukluk vardır" demiştir. Bkz: Silsiletu'l-Ehâdîsi's-Sahîha 4158.

715 Müslim, Mukaddime, 9; İbn Mâce, 39; Ahmed b. Hanbel, 5/ 14; Tahâvî, Müşkilu'l-Asar, 423; İbn Hibbân, 29. Semûre b. Cündeb (radıyallâhu anh)'tan.

716 Buhârî, 2468; Müslim, 1479, hadis no: 34. İnşallah Ahzâb sûresinde gelecek.

717 Müslim, 1479 (hadis no: 30) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakliyle.

Scanned with CamScanner

şeytana uyup giderdiniz" diye tefsir etmiştir. Bu görüşü destekleyenler Tarammah b. Hakim'in, Yezîd b. Mühelleb'i övgüde söylediği şu şiirini örnek göstermişlerdir:

Boyun eğmeyen bir asil, ihsanı bol bir cömert.

Hata ve büyük kusurları pek azdır onun.

Şair burada, "onun şahsiyetini zedeleyecek kusur ve yanlışlıkları hiç yoktur" demek istemektedir.

Cihada Teşvik:

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۗ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۗ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾

84. Artık Allah yolunda savaş. Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü'minleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar. Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.

85. Kim iyi bir işe aracılık ederse ondan bir nasibi olur. Kim kötü bir işe aracılık ederse onun da ondan bir payı olur. Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.

86. Bir selâmla selâmlandığınız zaman ondan daha güzeliyle selamlayın veya onunla karşılık verin. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla hesaplayandır.

87. Allah -ki ondan başka hiçbir ilâh yoktur elbette sizi kıyâmet günü toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur. Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah kulu ve elçisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, bizzat kendisinin savaşmasını emrediyor ve savaşa katılmayanlardan sorumlu olmayacağını bildiriyor. O yüzden, *"Sen ancak kendinden sorumlusun"* buyuruyor.

[2153] İbn Ebî Hâtim, Ebû İshâk'tan şöyle nakleder: Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh)'a, "Bir adam yüz düşmanıyla karşılaştığında onlarla savaşırsa Allah'ın *'Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın'* (Bakara, 195) buyurduğu kimselerden olur mu?" diye sordum. O: "Allah (c.c) peygamberine, *'Artık Allah yolunda savaş. Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü'minleri de teşvik et'* buyuruyor" dedi.[718]

[2154] Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû İshâk'tan şöyle nakleder: Berra'ya "Kişi müşriklere saldırırsa kendisini tehlikeye atmış olur mu?" diye sordum. "Hayır. Allah (c.c) peygamberini gönderdi ve ona, *'Artık Allah yolunda savaş. Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü'minleri de teşvik et'* diye emretti. O söylediğin ise infak hakkındadır" dedi.[719] Bunu İbn Merdûyeh de Ebû İshâk kanalıyla Berra'dan böyle rivayet etmiştir.

[2155] İbn Merdûyeh daha sonra başka bir kanalla yine Ebû İshâk'tan şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e *"Artık Allah yolunda savaş. Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü'minleri de teşvik et..."* âyeti nazil olunca ashabına *"Rabbim bana savaşı emretti. Siz de savaşın"* buyurdu.[720] Bu garip bir hadistir.

"Mü'minleri de teşvik et." Yani, onları savaşa teşvik et ve yüreklendir.

[2156] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir günü safları düzenlerken onlara, *"Genişliği göklerle yer kadar olan cennete kalkın"*

---

718 Senedi hasen, râvileri sikadır. Sonraki hadis sayesinde daha da kuvvetlenmektedir.

719 İmam Ahmed b. Hanbel (4/ 281) sahih bir senetle rivayet etmiştir. Daha önce Bakara sûresi 195. âyetin tefsirinde geçti.

720 Zayıftır. Senedindeki Muhammed b. Humeyr denen kişi ya Muhammed b. Humeyr el-Humusi'dir ki onu Yahyâ ve Duhaym sika sayarlarken Ebû Hâtim, "Hüccet olmaz"; Fesevi, "Kuvvetli değildir" demişlerdir. Veya Zehebî'nin ilkinden sonra söylediği başka biridir ki Dârekutnî onun hakkında, "Ben Muhammed b. Humeyr'i tanımıyorum" demiştir. Bk. el-Mizan, 7460.

Scanned with CamScanner

demiştir.[721] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in savaşa teşvik eden daha pek çok hadisi olup bazıları şunlardır:

[2157] İmam Buhârî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim Allah'a ve Rasûlü'ne inanır, namaz kılar, Ramazan orucunu tutarsa Allah'ın onu cennetine koyması hak olur. İster cihad etsin, ister doğduğu evinde otursun"* buyurdu. Sahabe, "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlara bunun müjdesini vermeyelim mi?" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu. *"Cennette Allah'ın cihad edenler için hazırladığı yüz derece vardır. Her iki derece arasında yeryüzü ile gökyüzü arası gibi mesafe vardır. Allah'tan istediğinizde Firdevs'i isteyin. Çünkü Firdevs Cennetin tam ortası ve en yüksek yeridir.* (Ravi diyor ki; zannederim şöyle de demişti: Üzerinde de Rahmân'ın Arşı vardır. Cennetin nehirleri oradan doğar.)"[722] Bu hadis Ubâde, Muaz b. Cebel ve Ebû Derdâ'dan da (Allah hepsinden razı olsun.) yakın ifadeyle rivayet edilmiştir.

[2158] Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivayete göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine, *"Ey Ebû Saîd! Her kim rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Rasûl ve nebî olarak da Muhammed'i seçer ve razı olursa ona cennet vacip olur"* buyurdu. O ise hayretle, "Bana bir daha söyle" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözünü tekrarladı, ardından şöyle buyurdu: *"Bir şey daha var ki onun sayesinde Allah (c.c) kulu cennette her iki derece arası yer ile gök kadar olan yüz derece yükseltir"* "O nedir, ya Rasûlallah?" dedim. *"Allah yolunda cihattır"* buyurdu.[723] Bunu Müslim rivayet etmiştir.

"Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar." Yani, onları cihada teşvik et ve bu sûrette düşmanlarla mücadele etme ve onlara karşı İslâm topraklarını ve halklarını koruyup müdafaa etme ve sabırla direnme konusunda gayretlendirir.

"Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir." Yani, Allah (c.c) onlara dünya ve âhirette her şeyi yapmaya kadirdir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"Muhakkak ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister"* (Muhammed, 4) buyurmuştur.

721 Müslim, 1901; Beyhakî, Delâilu'n-Nübüvve, 3/ 68. Enes (radıyallâhu anh)'tan.
722 Buhârî, 2790; İbn Hibbân, 1748; Beyhakî, 9/ 15.
723 Müslim, 1884; Nesâî, 6/ 19; Ahmed b. Hanbel, 3/ 14; İbn Hibbân, 4612; Beyhakî, 9/ 158.

Scanned with CamScanner

Güzel Şefaat, Selâm Almak, Ölümden Sonra Dirilmek:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Kim iyi bir işe aracılık ederse ondan bir nasibi olur."* Her kim bir gayret gösterir ve ondan bir hayır doğarsa ondan kendisine bir nasip olur. *"Kim kötü bir işe aracılık ederse onun da ondan bir payı olur."* Gayret ve niyetinin yol açtığı şeyin günahından da ona bir pay olur.

[2159] Nitekim sahih bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Güzel aracılık yapınız ki sevaba nail olasınız. Allah peygamberinin diliyle dilediği hükmü verir"*[724] buyurmuştur. Mücâhid b. Cebr, "Bu âyet insanların birbirlerinin işlerini halletmede aracı olmaları hakkında nazil olmuştur" demiştir. Hasan-ı Basrî der ki: Allah, "şefaatçi yapılır" değil de "şefaat ederse" buyurmuştur.

"Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir." İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Atâ, Atiyye, Katâde ve Matar el-Varrak buradaki "مُقيتا/mukîta" kelimesini "kaydedicidir" diye tefsir etmiştir. Mücâhid bir rivayette "her şeye şahittir", başka bir rivayette ise, "her şeyin hesabını görücüdür" diye tefsir etmiştir. Saîd b. Cübeyr, Süddî ve İbn Zeyd, "Her şeye gücü yetendir"; Abdullah b. Kesir, "En güzel şekilde idare edicidir"; Dahhâk da, "Rızık vericidir" diye tefsir etmişlerdir.

İbn Ebî Hâtim...İsa b. Yunus'tan, o bir adamdan şöyle rivayet etmiştir: Bir adam Abdullah b. Revaha'ya yüce Allah'ın "Allah her şeye mukittir" âyetinin mânâsını sorduğunda şöyle cevap verdi: Her insana ameli oranında rızk verir.

"Bir selâmla selâmlandığınız zaman ondan daha güzeliyle selâmlayın veya onunla karşılık verin." Yani, bir Müslüman size selâm verdiğinde ona daha güzel bir selamla veya en azından aynısıyla karşılık verin. Dolayısıyla selâma daha iyisiyle karşılık vermek mendup, aynısıyla karşılık vermek ise farzdır.

[2160] Taberî, Selman-ı Farisi (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Allah'ın selâmı üzerine olsun ey Allah Rasûlü!" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem),

724 Buhârî, 1431; Müslim, 2627; Ebû Dâvûd, 5131; Tirmizî, 2674; Nesâî, 5/ 77; Ahmed b. Hanbel, 4/ 400; Beyhakî, 7296; Beğavî, et-Tefsir, 669.

Scanned with CamScanner

başkası geldi ve *"Allah'ın selâm ve bereketi üzerinize olsun"* dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi üzerinize olsun"* diye karşılık verdi. Sonra başkası geldi ve *"Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi üzerinize olsun"* dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona da *"Senin de üzerine olsun"* şeklinde karşılık verdi. Sonuncusu Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Ya Rasûlallah! Yanına filan ve filan geldiler de onların selâmına daha iyisiyle mukabelede bulundun, dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sen bana hiçbir şey bırakmadın. Allah (c.c) "Bir selâmla selâmlandığınız zaman ondan daha güzeliyle selâmlayın veya onunla karşılık verin" buyuruyor. Biz de selâmına aynısıyla cevap verdik."* buyurdu.[725] Bunu İbn Ebî Hâtim de muallak olarak rivayet etmiştir. İbn Merdûyeh de Ahmed b. Hanbel kanalıyla rivayet etmiştir, fakat ben hadisi Müsned'de göremedim. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Hadis, "Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi üzerine olsun" şeklindeki selâmdan daha uzun bir selâmın olmadığını göstermektedir. Çünkü bu meşru olsaydı Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha uzunuyla cevap verirdi.

[2161] İmam Ahmed b. Hanbel, İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Allah'ın selâmı üzerine olsun ey Allah Rasûlü!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun selâmına karşılık verdi ve *"on"* diyerek oturdu. Sonra başka biri geldi ve "Allah'ın selâm ve rahmeti üzerine olsun" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) selâmına cevap verdi ve *"yirmi"* diyerek oturdu. Sonra başka biri geldi ve "Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi üzerine olsun" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) selâmına cevap verdi ve *"otuz"* diyerek oturdu.[726] Bunu Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Bezzâr yine İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'ın nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Bu tarikle hasen ve

725 Taberî (10050), Taberânî (6114), İbnu'l-Cevzî, el-İlelu'l-mutenahiye'de (1196) rivayet etmişlerdir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (8/ 33) râvilerden Hişam b. Lahık sebebiyle illetli bulmuş, "Onu Nesâî kuvvetli bulurken İmam Ahmed b. Hanbel, hadislerini almamıştır. Diğer râvileri ise Buhârî'nin râvileridir demiştir.

726 Ebû Dâvûd, 5195; Tirmizî, 2689; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 10169; Ahmed b. Hanbel, 4/ 439; Beyhakî, Adab, 258. Senedi kuvvetlidir. Tirmizî, "Hasen, sahih ve garip bir hadistir" demiştir. Bunun şahitleri vardır ve onlardan biri Buhârî'nin el-Edebu'l-Müfred'de (986) ve İbn Hibbân'ı (493) sahih senetle yaptıkları Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) hadisidir.

Scanned with CamScanner

gariptir. Konuyla ilgili Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh), Hz. Ali (radıyallâhu anh) ve Sehl b. Huneyf'ten rivayet edilen hadisler vardır" demiştir. Bezzâr da, "Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den birçok tarikten rivayet edilmiş olup onların en iyisi budur" demiştir.

İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mecûsî de olsa Allah'ın kullarından her kim sana selâm verirse sen de ona selâmını iade et. Zira Allah (c.c), *"Ondan daha güzeliyle selâmlayın veya onunla karşılık verin"* buyuruyor. Katâde ise, *"Ondan daha güzeliyle selâmlayın"* Müslümanlar; *"veya onunla karşılık verin"* ise zimmet ehli gayrimüslimler hakkındadır" demiştir. Fakat bu, su götürür bir iddiadır. Bilakis daha önce geçtiği gibi kasıt verilen selâma daha iyisiyle mukabelede bulunmaktır. Müslüman en iyi şekilde selâm vermişse ona da aynısıyla karşılık verir. Zimmet ehline ise ilk olarak selâm verilmez, verdiği selâma daha iyisiyle karşılık verilmez. Bilakis hadiste geçtiği şekliyle selâm verilir:

[2162] Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yahudiler size selâm verdiklerinde "Sâmu aleykum (ölüm üzerinize olsun)" der. Sen de ona "Sana da" de!"*[727] buyurmuştur.

[2163] Müslim'in, Sahih'inde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği bir hadiste Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yahudilere ve Hristiyanlara ilk selâmı siz vermeyin. Yolda onlarla karşılaştığınızda da onları yolun en dar yerinden geçmeye mecbur bırakın"*[728] buyurmuştur.

Süfyân-ı Sevrî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Selâm vermek sünnet, verilen selâma karşılık vermekse farzdır. Onun bu sözü bütün âlimlerin görüşüdür. Hepsi de selâm veren kimseye karşılık vermenin vacip olduğunu, bunu yapmayanın günah işlemiş olacağını söylemişlerdir. Çünkü o Allah'ın (c.c), *"Ondan daha güzeliyle selâmlayın veya onunla karşılık verin"* emrine aykırı hareket etmiştir.

---

727 Buhârî, 6257; Müslim, 2164; Ebû Dâvûd, 5206; Tirmizî, 1603; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 10210; Ahmed b. Hanbel, 2/ 19; Beğavî, 674. İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

728 Müslim, 2167 Buhârî, el-Edebu'l-Müfred, 1103; Ebû Dâvûd, 5205; Tirmizî, 1602; Ahmed b. Hanbel, 2/ 266; İbn Hibbân, 500; Beyhakî, 9/ 203. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

Scanned with CamScanner

[2164] Nitekim Ebû Dâvûd'un kendi senediyle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Şimdi size, yaptığınızda birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayın."*[729]

"Allah -ki ondan başka hiçbir ilâh yoktur-" cümlesi Allah'ın bir olduğunu ve tüm mahlukatın yegâne ilâhı olduğunu haber vermektedir. *"Elbette sizi kıyâmet günü toplayacaktır"* cümlesinde ise gizli bir yemin vardır. "ليجمعنكم" daki lam harfi yemine zemin hazırlayıcı edattır. Burada Allah'ın, ilk nesilden son nesle kadar herkesi düz bir yerde toplayıp her amel sahibine amelinin karşılığını vereceğini yeminle haber verilmektedir. *"Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!"* Yani, sözünde, haberinde, vaad ve tehdidinde Allah'tan daha doğru sözlü hiç kimse yoktur. O'ndan başka hiçbir ilâh, O'ndan gayri hiçbir rabb yoktur.

Münafıklar; Vasıfları, Hilekârlıkları ve OnlaraNasıl Davranılacağı

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا ۚ أَتُرِيدُونَ أَنْ
تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾
وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ
حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ
وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ
يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ
أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ
فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ
عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا

729 Müslim, 54; Ebû Dâvûd, 5193; Tirmizî, 2688; İbn Mâce, 68; Ahmed b. Hanbel, 2/ 442; İbn Hibbân, 236.

Scanned with CamScanner

قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

88. Size ne oluyor ki münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Halbuki Allah onları kendi ettikleri yüzünden baş aşağı etmiştir (küfürlerine döndürmüştür). Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla (doğruya) yol bulamazsın!

89. Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.

90. Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar yahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak (istemediklerin) den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna. Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.

91. Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona baş aşağı dalarlar (daldırılırlar). Eğer sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse onları yakalayın, rastladığınız yerde öldürün. İşte onlar üzerine sizin için apaçık yetki verdik.

Tefsiri:

Yüce Allah münafıklar hakkında ikiye bölünmelerinden dolayı mü'minleri eleştiriyor. Âyetin nüzul sebebi hakkında farklı görüşler vardır.

[2165] İmam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud gazvesi için yola çıktıktan sonra bazıları geri döndüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı onlar hakkında ikiye bölündü. Kimileri, "Onları öldürelim", kimileri

Scanned with CamScanner

ise "Öldürmeyelim" diyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah, *"Size ne oluyor ki münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız?"* âyetini nazil etti. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, *"O (Medine) temizdir ve ateş gümüşün kirini gi-derdiği gibi o da pisleri uzaklaştırır"* buyurdu.[730] Bunu Buhârî ve Müslim de Sahih'lerinde Şu'be'nin nakliyle rivayet etmişlerdir. Muhammed b. İshâk'ın anlattığına göre Uhud savaşında Abdullah b. Selul ordunun üçte birini teşkil eden üç yüz kişiyle dönünce Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanın-da yedi kişi kaldı.

Avfî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bu âyet Mekke'de bu-lunan ve Müslüman olduğunu söylediği halde müşriklere yardım eden bir ta-kım kimseler hakkında nazil olmuştur. Bunlar bir gün bir işleri için Mekke'den çıktıklarında, "Muhammed'in adamlarına rastlarsak onlardan bize hiçbir za-rar gelmez" dediler. Onların Mekke'den çıktıkları haberi mü'minlere ulaşınca onlardan bazıları, "Gidip şu korkakları öldürün. Zira onlar size karşı düşman-larınıza yardım ediyorlar" derken, bazıları "Sübhanallah! Sizin söylediğinizi (kelime-i tevhid) söyleyen bir milletle mi savaşacaksınız? Sırf hicret etme-dikleri ve yurtlarını terk etmedikleri için mi kanları ve malları helâl olacak?" dediler. Böylece iki gruba ayrıldılar. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de yanlarında idi ve onlardan hiçbirine müdahale etmedi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Size ne oluyor ki münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız?"* âyetini nazil etti. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Ebû Seleme b. Abdurrahman, İkrime, Mücâhid, Dahhâk ve başkalarından da buna yakın şeyler rivayet edilmiştir.

Zeyd b. Eslem ise Sa'd b. Muaz'dan şöyle nakleder: Bu âyet, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ifk hadisesinde minberde Abdullah b. Übeyy'den özür dilemesini istediğinde Evs ve Hazreç kabilelerinin onun hakkında ko-nuşmaları üzerine nazil olmuştur. Bu görüş gariptir. Âyetin nüzulüyle ilgili başka görüşler de zikredilmiştir.

"Halbuki Allah onları kendi ettikleri yüzünden", yani isyanları, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmeleri ve batıla uymaları sebebiyle *"baş aşağı etmiştir"*, yani onları çevirip yanlışa düşürmüştür. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bu ifadeyi "Onları yanlışa düşürmüştür" diye tefsir etmiştir. Katâde, "on-

730 Buhârî,1884; Müslim, 1384; Tirmizî, 3028; Nesâî, et-Tefsir, 133; Ahmed b. Hanbel, 5/184, 188.

Scanned with CamScanner

ları helâk etmiştir"; Süddî ise, "saptırmıştır" diye tefsir etmişlerdir. *"Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla (doğruya) yol bulamazsın!"* Onu doğru yola iletecek ve ulaştıracak hiçbir yol yoktur.

"Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız." Yani onlar eşit olmanız için sizin de sapmanızı arzularlar. Bunun sebebi ise size olan katı düşmanlık ve nefretlerinden başka bir şey değildir. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"O halde Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse..."* Bu ifadenin mânâsı; Avfî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayete göre, "hicreti terk ederlerse"; Süddî'nin söylediğine göre ise "küfürlerini açığa vururlarsa"dır. *"Onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin."* Yani, öyle oldukları sürece onlarla dostluk kurmayın ve Allah düşmanlarına karşı kendilerinden yardım talebinde bulunmayın.

Yüce Allah daha sonra şu kimseleri istisna ederek şöyle buyuruyor: *"Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar...müstesna."* Yani, sizinle aralarında bir barış andlaşması veya zimmet sözleşmesi bulunan bir topluluğa sığınan kimseler başka. Onlara, sığındıkları kimseler gibi muamele edin. Bu, Süddî, İbn Zeyd ve Taberî'nin görüşüdür.

[2166] Nitekim İbn Ebî Hâtim, Süraka b. Mâlik el-Müdlici'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir ve Uhud'da galip olup çevredeki insanlar Müslüman olmaya başlayınca Muhammed'in Halid b. Velid'i kabilem Beni Müdlec'e göndermek istediğini duydum ve yanına gittim. "Nimetin hatırı için senden istiyorum ki..." diyordum ki, insanlar "Sus" diyerek beni susturdular. Muhammed, "Onu bırakın, ne istiyormuş?" dedi. "Benim kavmime adam göndereceğini duydum. Ben ise onlarla andlaşma yapmanı istiyorum. Senin kavmin (Kureyş) Müslüman olursa bunlar da İslâm'a girer ve Müslüman olurlar. Müslüman olmazlarsa da kavminin kalpleri onlara karşı katı olmasın" dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü Halid b. Velid'in elini tutup, "Bununla birlikte git ve istediğini yap" buyurdu. Halid de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı hiç kimseye yardım etmeyeceklerine, Kureyşliler Müslüman olurlarsa onlarla birlikte Müslüman olacaklarına dair onlarla anlaşma yaptı. Bunun üzerine yüce Allah, *"Sizin*

Scanned with CamScanner

de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin" âyetini nazil etti.[731] Bunu İbn Merdûyeh de, Hammad b. Seleme kanalıyla rivayet etmiştir ki onda şu ziyade de vardır: Bunun üzerine yüce Allah, *"Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar yahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak (istemediklerin)den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna"* âyetini nazil etti. Böylece onlara varan ve birlikte olanlar andlaşma hususunda onlar gibi oluyordu. Bu rivayet, sözün akışına daha uygun düşmektedir.

[2167] Sahih-i Buhârî'deki Hudeybiye Barış Andlaşması'nı anlatan rivayette şu ifadeler yer almaktadır: Böylece onlardan dileyen Kureyşlilerin barış ve ahdine dâhil oluyor, dileyen de Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabının barış ve ahdine dâhil oluyordu.[732] Nitekim İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Bu âyeti, *"Haram olan aylar çıkınca artık müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün"* (Tevbe, 5) âyeti ile neshetti.

"Yahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak (istemediklerin) den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna." Kendileriyle savaş yapmaktan nehyedilen iki sınıftan diğeri olan bu kimseler sizinle savaşa kalpleri daralarak gelen ve sizinle savaşmak istemeyen, aynı zamanda kendi milletlerine karşı savaşmak da istemeyen, sizin ne lehinizde ne de aleyhinizde olan kimselerdir.

"Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle savaşırlardı." Yani, onları size musallat olmaktan alıkoyması Allah'ın size olan nimetlerindendir.

"Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış ("selem" barış mânâsına gelir) teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir." Yani, bu halde oldukları sürece onlarla savaşma hakkınız yoktur. Buna örnek Bedir savaşında Mekke'den istemeyerek çıkıp savaşa katılan Haşimoğullarından Abbâs ve benzeri kimselerdir. O yüzden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) o zaman Abbâs'ı öldürülmekten men edip onun esir alınmasını emretmiştir.[733]

731 Tehzib'de (3/ 396) ifade edildiği gibi Hasan-ı Basrî ile Süraka arasında kopukluk vardır.
732 İnşaallah, Fetih sûresi tefsirinde gelecek.
733 İnşallah Enfâl sûresi tefsirinde gelecek.

Scanned with CamScanner

"Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız." Bunlar görünüşte ilk sınıf gibidir. Fakat niyetleri onlarınkinden farklıdır. Zira, bunlar kanlarını, mallarını ve çocuklarını güven altına almak amacıyla Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabına Müslüman gözüken, gerçekte ise kafirlerle işbirliği içinde olan, onlardan yana da güvende olmak için ibadetlerinde onlara katılan ve onlarla birlikte ibadet eden münâfıklardır. Onlar Allah'ın (c.c) *"Şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da, 'Biz, sizinle beraberiz...' derler"* (Bakara, 14) âyetinde buyruğu gibi hakikatte kâfirlerle birliktedirler.

"Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona baş aşağı dalarlar." "أركسوا" daldılar, demektir. Süddî buradaki fitnenin şirk mânâsına geldiğini söylemiştir. Taberî, Mücâhid'den şöyle rivayet etmiştir: Bu âyet Mekkeli bazı kimseler hakkında nazil oldu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek göstermelik olarak Müslüman oluyor, sonra Kureyşlilerin yanına gidince putlara ibadete dalıyorlar, bununla kendilerini her iki taraftan güvenceye almayı hedefliyorlardı. İşte Allah (c.c) bu halden çıkıp kendilerini düzeltmemeleri durumunda onlarla da savaşılmasını emrediyor. O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: "Eğer sizden uzak durmaz, sulh (barış ve andlaşma) teklif etmez ve (savaştan) ellerini çekmezlerse onları yakalayın (esir alın), rastladığınız yerde (nerede karşılaşırsanız) öldürün. İşte onlar üzerine sizin için apaçık (belli ve net) yetki verdik."

Mü'mini Öldürmek:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَئًا ۚ وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَئًا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦٓ إِلَّآ أَنْ يَصَّدَّقُوا۟ ۚ فَإِنْ كَانَ
مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ۖ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَٰقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۖ فَمَن
لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿٩٢﴾ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ
ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

Scanned with CamScanner

92. Yanlışlıkla olması dışında bir mü'minin bir mü'mini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin de mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Ancak ölünün ailesinin o diyeti bağışlamış olması başka (bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir topluluktan ise mü'min bir köle azat etmek gerekir. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma dan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mü'min köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

93. Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.

Tefsiri:

Yüce Allah hiçbir mü'minin, mü'min kardeşini hiçbir şekilde öldürme hakkının bulunmadığını bildiriyor.

[2168] Nitekim Buhârî ve Müslim'in, Sahih'lerinde, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmayıp benim O'nun elçisi olduğuma şehadet eden hiçbir Müslüman'ın kanı şu üç şeyden biri olmadıkça helâl olmaz. Bunlar cana karşılık can (kısas gerektiren durum), evli iken zina etmek ve dininden ayrılıp mensubu olduğu İslâm toplumunu terk etmektir."*[734]

Fakat bir kimseden bu üç şeyden biri sadır olursa halktan fertlerin onu öldürme hakkı yoktur. Bu yetki sadece imamın (Müslüman yönetici) veya onun vekilinindir.

"Yanlışlıkla olması dışında" ifadesindeki istisnanın, şu şiirde de olduğu gibi munkatı' istisna olduğu söylenmiştir:

من البيض لم تَظْعن بعيدا ولم تَطَأ... على الأرض إلا رَيْطَ بُرْد مُرَحَّل

734 Buhârî, 6878; Müslim, 6878; Ebû Dâvûd, 4352; Tirmizî, 1402; İbn Mâce, 2534; Ahmed b. Hanbel, 1/ 444; İbn Hibbân, 4408; Beyhakî, 8/ 19.

Scanned with CamScanner

O uzak bir yere yolculuk yapmamış ve üzerinde yolculuk resimleri bulunan,

İnce elbiselerin etekleri dışında hiçbir yere basmamış bir beyaz tenlidir.

Bunun birçok örneği vardır.

Âyetin nüzul sebebi hakkında ihtilaf edilmiştir. Mücâhid ve bazıları şöyle demişlerdir: Âyet, Ebû Cehil'in ana bir kardeşi Ayyaş b. Ebû Rebîa hakkında nazil oldu ki anneleri Muharibe kızı Esma'dır. Zira Ayyaş, Ebû Cehil ile bir olarak kendisine işkence eden Haris b. Yezîd el-Amiri'yi öldürmüştü. Çünkü bu işkencelerinden dolayı ona kötü duygular besliyordu. Haris daha sonra Müslüman oldu ve hicret etti. Fakat Ayyaş bunu bilmiyordu. Fetih günü onu görünce eski dini üzere olduğunu sandı ve üzerine saldırarak öldürdü. Bunun üzerine Allah (c.c) bu âyeti nazil etti.

[2169] Abdurrahman b. Zeyd der ki: Âyet, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh) hakkında nazil oldu. Birine kılıç çekip tam öldüreceği zaman adam şehadet getirdiği halde Ebû Derdâ onu öldürmüştü. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediğinde Ebû Derdâ (radıyallâhu anh), "O bunu sadece korunmak için söyledi" demiş, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, *"Bari adamın kalbini yarsaydın!"* buyurmuştu.[735] Bu olay, Sahih-i Buhârî'de başka bir sahabinin yaptığı bir hareket olarak yer almaktadır.

Mü'mini Hatayla Öldürmenin Cezası:

"Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin de mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir." Yanlışlıkla adam öldürmeden dolayı bu iki şey gerekir. Bunlardan biri, hatayla da olsa bu büyük günahı işleyen kişinin kefaret ödemesidir. Bunun şartı azat edilenin mü'min olmasıdır. Dolayısıyla kâfir bir köle azat etmekle kefaret ödenmiş olunmaz. Aynı mânâda Taberî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Şa'bî, İbrâhim en-Nehaî ve Hasan-ı Basrî'den, "İmanı tercih edebilecek yaşta olmayan çocuk kölenin azadı da kefaret yerine geçmez" demişlerdir. Abdurrezzak, Ma'mer kanalıyla Katâde'den şöyle nakletmiştir: Übeyy'in mushafında şöyle yazılıydı: "Mü'min bir köle azat etmesi gerekir, çocuk azat etmek kefaret yeri-

735 Asılsızdır. Taberî (10099) rivayet etmiştir, mu'daldir. Abdurrahman b. Zeyd de muttasıl rivâyetinde bile muteber değilken kopuk senetli rivayeti nasıl olur, siz hesap edin.

Scanned with CamScanner

ne geçmez." İmam Taberî de iki Müslüman ebeveynden olma çocuğun azat edilebileceği görüşünü tercih etmiştir. Cumhur ise küçük olsun büyük olsun Müslüman olan herkesin azadıyla kefaretin ödenmiş olacağı görüşündedir.

[2170] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Abdullah'tan Ensar'dan birinin kendisine şöyle anlattığını nakleder: Zenci bir cariyeyi yanıma alıp gittim ve "Ya Rasûlallah! Benim bir mü'min köle azat borcum var. Sen bunu mü'min olarak görüyorsan azat edeyim" dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıza, *"Sen Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına şehadet ediyor musun?"* diye sordu, o "Evet" dedi. Allah Rasûlü, *"Benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet ediyor musun?"* diye sordu, kız "Evet" dedi. *"Ölümden sonra tekrar diriltilmeye iman ediyor musun?"* diye sordu, kız yine, "Evet" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bunu azat et!"* buyurdu.[736] Hadisin senedi sahihtir. Sahabenin bilinmemesinin de hadisin sıhhatine bir zararı yoktur.

[2171] İmam Mâlik'in el-Muvatta'sında, İmam Şâfiî ile İmam Ahmed'in Müsned'lerinde, Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebî Dâvûd ve Sünen-i Nesâî'deki Muâviye b. Hakem'den rivayet edilen hadise göre; bu siyahi cariyeyi getirince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, *"Allah nerede?"* diye sordu. "Semada (yukarıda, yücelerde)" dedi. *"Ben kimim?"* diye sordu. "Sen Allah'ın Rasûlüsün" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) adama, *"Bunu azat et. Çünkü mü'mindir"* buyurdu.[737]

"Ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir." Hatayla adam öldürmenin ikinci cezası olan diyet, kâtil ile maktulün akrabaları arasında gerçekleşir. Bu, yakınlarını kaybetmelerinin telafisi için konulan bir hükümdür. Bu diyet beşe bölünür.

[2172] Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel ile Sünen sahipleri İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hatayla öldürme diyetinde iki yaşına girmiş yirmi dişi deve, iki yaşına girmiş yirmi erkek deve, üç yaşına girmiş yirmi tane deve, dört yaşını tamam-

736 Ahmed b. Hanbel, 3/ 452. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (4/ 244): Râvileri Buhârî'nin râvileridir, demiştir.

737 Müslim, 537; Ebû Dâvûd, 930; Nesâî, 3/ 14; Mâlik, 3/ 5; Ahmed b. Hanbel, 5/ 447; İbn Hibbân, 165; Beyhakî, 10 / 57.

Scanned with CamScanner

lamış yirmi erkek deve ve dört yaşına girmiş yirmi dişi deve olarak hükmetti.[738] Bu Nesâî'nin rivayetindeki ifadedir. Tirmizî: Hadisin bildiğimiz merfû şeklindeki tek rivayeti budur. Normalde ise İbn Mes'ud'un kendi hükmü olarak rivayet edilmiştir, demiştir. Hz. Ali ve bir grup ilim ehlinden de böyle rivayet edilmiştir. Bazıları ise bunun dört tür olduğunu söylemişlerdir.

Bu diyet katilin malından ödenmesi gereken değil, baba tarafından akrabalarının üzerinde bir görevdir. İmam Şâfiî, "Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diyeti kâtilin erkek akrabaları üzerine hükmettiğinden farklı bir şey söyleyen hiç kimse bilmiyorum" demiştir. Bu, birçok hadiste sabittir.

[2173] Bunlardan biri Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yaptıkları şu rivayettir: Hüzeyl kabilesinden iki kadın birbiriyle kavga ederlerken biri diğerine bir taş fırlattı ve hem anneyi, hem de karnındaki yavruyu öldürdü. Taraflar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmüne başvurdular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ceninin diyetinin bir köle veya cariye olarak verilmesine, kadının diyetinin ise baba tarafından akrabalarınca (âkile) ödenmesi gerektiğine hükmetti.[739] Bu, "yanlışlık ve kasıtlı arası öldürme"nin (öldürme aleti dışında bir şeyle öldürmenin) diyet bakımından hükmünün de aynı olmasını gerektirmektedir. Fakat bunda kasıtlı öldürmeye benzediğinden ondaki gibi üç grup deve gerekir.

[2174] Nitekim İmam Buhârî, Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Halid b. el-Velid'i Cezime oğullarına gönderdi. Halid onları İslâm'a dâvet etti. "Müslüman olduk" sözünü güzel telaffuz edemeyip "sabi olduk", yani dinimizi değiştirdik dediler. Bunun üzerine Halid b. el-Velid onların kimisini öldürmeye, kimisini esir almaya koyuldu. Bizden her birine de esirini teslim etti. Nihayet bir gün Halid her birimizin esirini öldürmesini emretti. Ben, "Allah'a yemin ederim kendi esirimi öldürmeyeceğim. Arkadaşlarımdan hiç kimse de kendi esirini öldürmeyecek" dedim. Nihayet Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardık.

738 Ebû Dâvûd, 4545; Tirmizî, 1386; Nesâî, 8/ 43; İbn Mâce, 2631; Ahmed b. Hanbel, 1/ 450. Haccac b. Ertah'tan dolayı senedi zayıftır. Tirmizî der ki: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) hadisi bize merfû olarak sadece bu tarikten gelmiştir. Normalde ise bu mevkûf olarak rivayet edilmiştir.

739 Buhârî, 6910; Müslim, 1681, hadis no: 36; Ebû Dâvûd, 4576; Nesâî, 8/ 48; Ahmed b. Hanbel, 2/ 535; İbn Hibbân, 6020; Beyhakî, 8/ 113.

Scanned with CamScanner

Olanı ona anlattık. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini kaldırarak iki defa, *"Allah'ım! Halid'in yaptıklarından uzak olduğumu sana arzediyorum"* buyurdu.[740] Bu hadisten devlet başkanı veya vekilinin hatayla yaptığı öldürmelerde diyetin beytülmalden ödeneceği sonucu çıkmaktadır.

"Ancak ölünün ailesinin o diyeti bağışlamış olması başka." Yani, bunda diyetin maktulün ailesine teslimi gerekir. Fakat ailesi diyeti bağışlarsa kâtilin akrabalarının onu vermeleri gerekmez.

"Eğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir topluluktan ise mü'min bir köle azat etmek gerekir." Yani, öldürülen (maktul) mü'minlerden, ancak akrabaları ehl-i harpten kâfir kimseler ise onlara diyet ödemek gerekmez. Bu durumda kâtilin yapması gereken tek şey mü'min bir köleyi azat etmektir.

"Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise", yani, öldürülenin akrabaları kendileriyle zimmet veya sulh akdi yapılmış kâfirlerse, öldürülen yakınlarının diyetini alma hakları vardır. Eğer maktul mü'min ise tam diyet ödemek gerekir. Bazı âlimlere göre kâfirse de böyledir. Diğer görüşe göre kâfirin diyeti Müslüman'ın diyetinin yarısı, başka bir görüşe göre ise üçte biridir. Bunlar "Ahkâm" kitabımızda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Katilin aynı zamanda mü'min bir köle azat etmesi gerekir.

"Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır." Yani, hiçbir gün ara vermeden iki ayın sonuna kadar her gün oruç tutması gerekir. Hastalık, hayız ve nifas gibi bir özrü bulunmadığı halde oruca ara verirse baştan başlar. Yolculuğun kesintisizliği bozup bozmadığı konusunda ise ilim ehli ikiye ayrılmıştır.

"Allah tarafından tevbesinin kabulü için", yani hatayla adam öldüren kimsenin köle azat etme imkânı olmadığında peş peşe tutacağı iki ay oruç onun tevbesi yerine geçer.

Oruç tutamayan kimsenin ne yapacağı, zıhar kefaretinde olduğu gibi altmış yoksula yemek mi yedireceği hususunda iki görüş vardır. Bunlardan birine göre, zıhar kefaretinde[741] belirtildiği gibi böyle yapar. Burada zikredilmemesi

740 Buhârî, 4339; Nesâî, 8/ 236; Ahmed b. Hanbel, 2/ 150; İbn Hibbân, 4749.
741 Zıhar; bir kimsenin eşini, annesi, kızkardeşi, halası, teyzesi gibi kendisiyle evlenmesi

Scanned with CamScanner

ise tehdit, korkutma ve uyarı makamı olduğundan dolayıdır. Zira yoksulu doyurmakta kefareti kolaylaştırma ve ruhsat bulunduğundan onun böylesi bir yerde zikredilmesi uygun olmamıştır. İkinci görüşe göre ise yemek yedirmez. Çünkü bu vacip olsaydı bilinme ihtiyacından sonraya ertelenmezdi.

"Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir." Bunun tefsiri daha önce birçok defa geçti.

Bir Mü'mini Kasten Öldürmek:

Yüce Allah hatayla adam öldürmenin ardından şimdi de kasten adam öldürme konusuna geçerek şöyle buyuruyor: *"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası..."* Bu, Allah'ın kitabının birçok yerinde Allah'a ortak koşmakla birlikte anılan böylesi büyük bir günahı yapan kimseye yönelik şiddetli bir tehdit ve vurgulu bir gözdağıdır. Zira Allah (c.c) Furkân sûresinde (şirk ile adam öldürmeyi birlikte zikrederek şey şöyle buyurmuştur: *"Yine onlar (Rahmân'ın has kulları) ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur."* (Furkân, 68) Başka bir âyette de, *"De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını biz veririz-; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın!"* (En'âm, 151) buyurmuştur. Adam öldürmeyi yasaklayan âyet ve hadisler bir hayli çoktur.

[2175] Bunlardan biri Buhârî ile Müslim'in İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisidir: *"Kıyâmet günü insanlar arasında ilk görülecek dava kan dâvasıdır."*[742]

---

ebedi yasak olan bir kimsenin sırtı, baldırı ve karnı gibi bakılması haram olan bir uzvuna benzetmesidir. Zıhar yapan kimsenin kefaret ödemeden eşiyle cinsi münasebette bulunması, ona dokunması ve öpmesi helal değildir. Yüce Allah zıhar hakkında şöyle buyurur: *"Karılarını zıhar yoluyla boşamak isteyip, sonra sözlerinden dönenlerin, ailesiyle temas etmeden bir köle azat etmeleri gerekir. Size bu hususta böylece öğüt verilmektedir. Allah, işlediklerinizden haberdardır. Azat edecek köle bulamayanın, ailesiyle temastan önce iki ay birbiri peşinden oruç tutması gerekir. Buna gücü yetmeyen, altmış düşkünü doyurur..."* (Mücâdele: 3, 4) buyurur.

742 Buhârî, 6533; Müslim, 1679.

Scanned with CamScanner

[2176] Ebû Dâvûd'un Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği bir hadiste de Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Mü'min, haram bir kan dökmedikçe Allah'a itaatte koşar haldedir ve sâlihlerdendir. Haram kan döktüğünde ise öylece kalakalır."*[743] buyurmuştur.

[2177] Başka bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Vallahi, Allah katında dünyanın yok olması tek bir Müslüman'ın öldürülmesinden daha basit bir olaydır"*[744] buyurmuştur.

[2178] Başka bir hadiste, *"Yer ve gök ehli toplanıp Müslüman birini öldürmek için birleşseler Allah (c.c) onları dosdoğru cehenneme yuvarlar"*[745] buyurmuştur.

[2179] Başka bir hadiste, *"Kim yarım kelimeyle de olsa bir Müslüman'ın öldürülmesine yardım ederse kıyâmet günü alnında 'Allah'ın rahmetinden ümit kesmiş kişi' yazılı olarak gelir"*[746] buyurmuştur.

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) da bir mü'mini kasten öldüren kimsenin tevbesinin kabul edilmeyeceği görüşündeydi.

[2180] Nitekim İmam Buhârî, Saîd b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Kûfeliler bir konuda ihtilaf ettiler. Ben de Kûfe'ye gidip İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın yanına vardım ve bunu sordum. Şöyle dedi: Bunun hakkında *"Kim*

---

743 Ebû Dâvûd (4270) bu lafızla rivayet etmiştir. Hadisin iki tariki olup bu sayede kuvvetlenmiştir. Bk. Sahih-i Ebû Dâvûd, 3590.

744 Tirmizî, 1395; Nesâî, 7/ 82. Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'de (3589) şöyle demiştir: Tirmizî bunu hem hadis hem sahabe sözü olarak rivayet etmiş, sahabe sözü olduğunu tercih etmiştir.

745 Tirmizî (1398), Ebû Yezîd er-Rakkâşî'nin bulunduğu bir senet zinciriyle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiş ve "gariptir" diyerek zayıf olduğunu belirtmiştir. Hadis, Ebû Yezîd er-Rakkâşî'den dolayı zayıftır. Hadisi Taberânî (12681) ve Beyhakî de (8/ 22) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. O da Atâ b. Ebû Müslim'den dolayı zayıftır. Taberânî ayrıca el-Mu'cemu's-Sağir'de (665) rivayet etmiştir. Heysemî (12302) Cisr b. Ferkat'tan dolayı hadisi zayıf görmüştür. Hadis bu şahitlerle kuvvetlenmekte ve bir aslının olduğu kanaati uyandırmaktadır. Elbânî, et-Tergib'de (3/ 202) sahih olduğunu söylemiş olsa da hadis hasen derecesini geçmez.

746 Zayıftır. İbn Mâce (2620) ve İbn Adiyy (7/ 262) rivayet etmişlerdir. İbnu'l-Cevzî, el-Mevzuat'ta (3/ 104) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilmiş bir hadis olarak zikretmiştir. Hadisi Beyhakî de, Şuabu'l-İman'da (5346) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Senedinde bilinmeyen bir râvi vardır. Bunu Ebû Nuaym da, Hilye'de (5/ 74) tahric etmiştir. Bu hadislerden hiçbiri sahih değildir. Fakat uydurma olduğunu söylemek de güzel değildir, sadece zayıftır.

Scanned with CamScanner

bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir" âyeti nazil oldu. Bu son inen âyettir ve hiçbir şey onu neshetmemiştir."[747] Bunu Müslim ve Nesâî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: *"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir..."* âyetini hiçbir şey neshetmedi. Taberî, Abdurrahman b. Ebza'dan şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a, *"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir"* âyeti soruldu. "Bunu hiçbir şey neshetmedi" diye cevap verdi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), *"(Rahmân'ın has kulları)... Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur"* (Furkân, 68) âyeti hakkında da "Müşrikler hakkında nazil oldu" demiştir. Taberî, Saîd b. Cübeyr'den şöyle rivayet eder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a, *"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir"* âyetini sordum, şöyle cevap verdi: Bir adam İslâm'ı ve İslâm hükümlerini tanıyıp bildikten sonra bir mü'mini kasten öldürürse cezası cehennemdir ve tevbesi kabul edilmez" dedi. Bunu Mücâhid'e söyledim, "Fakat pişman olan başka" dedi.

[2181] Taberî, Sâlim b. Ebû Ca'd'dan şöyle nakleder: Gözü kör olduktan sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın yanındaydık. Bir adam gelerek, "Ey İbn Abbâs, bir mü'mini kasten öldüren kimse hakkında ne dersin?" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), *"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir"* âyetini okudu. Adam, "Peki tevbe eder, sâlih ameller işler, sonra doğru yola ererse?" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Annesi onu kaybetsin. Onun tevbesi ve doğru yolu bulması ne mümkün! Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, ben peygamberinizi şöyle derken işittim: 'Annesi kaybedesice! Mü'min birisini kasten öldüren kimse kıyâmet günü Rahmân'ın Arş'ı önünde bir yandan kan fışkıran boyun damarını tutar, diğer eliyle de katiline yapışır ve "Ey Rabbim, ona beni niçin öldürdüğünü sor' der. Abdullah'ın canını elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, bu âyet indi ve peygamberiniz vefat edene kadar hiçbir âyet onu neshetmedi. Bundan sonra hiçbir delil nazil olmadı.[748]

747 Buhârî (4590) ve başkaları rivayet etmişlerdir.

748 Taberî (10193) rivayet etmiştir. Yahyâ b. Abdullah el-Câbir'den dolayı senedi zayıftır. Bunun, "Annesi kaybedesice" dışında kalanın şahitleri vardır. Doğrusu, bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadisi değil, sahabe sözüdür.

Scanned with CamScanner

[2182] İmam Ahmed b. Hanbel, Sâlim b. Ebî Ca'd'dan şöyle naklet-miştir: İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a gelerek, "Birisini kasten öldüren kimse hakkında ne dersin?" diye sordu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle cevap verdi: *"Cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir."* Bu âyet son inen âyetlerdendir. Allah'ın Rasûlü vefat edene kadar hiçbir şey bunu neshetme-di. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra da vahiy inmedi. Adam, "Peki tevbe ve iman eder, sâlih ameller işleyip doğru yolu bulursa ne dersin?" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle cevap verdi: Onun tevbesi ne mümkün! Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Annesi kaybedesice! Birisini kasten öldüren adam kıyâmet günü kimse Rahmân'ın Arş'ı önünde bir yandan kan fışkıran boyun damarını tutar, diğer eliyle de katiline yapışır ve "Ey Rabbim, kuluna beni niçin öldürdüğünü sor!" der."*[749] Bunu Nesâî ve İbn Mâce de rivayet etmişlerdir. Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan birçok tarikten rivayet edilmiştir. Kâtilin tevbesinin olmadığı görü-şünde olan selef-i sâlihinden bazıları Zeyd b. Sabit, Ebû Hureyre, İbn Ömer, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Ubeyd b. Umeyr, Hasan-ı Basrî, Katâde ve Dahhâk b. Müzahim'dir. Bunu İbn Ebî Hâtim nakletmiştir ve bu konuda çok sayıda hadis vardır.

[2183] Bunlardan biri Hâfız İbn Merdûyeh'in, Tefsir'inde İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayettir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sel-lem) şöyle buyurdu: *"Maktul (öldürülen kişi) kıyâmet günü kâtiline yapışmış, başını diğer eliyle tutmuş halde ve 'Rabbim, buna sor, beni neden öldür-müş?' diyerek gelir. Katil, 'Onu izzet ve şeref senin olsun diye öldürdüm' der. Allah (c.c), 'İzzet elbette bana aittir' buyurur. Başka biri de katiline yapışmış halde ve "Rabbim, buna sor, beni neden öldürmüş?" diyerek gelir. Katil, 'İz-zet ve şeref filanın olsun diye' der. Allah (c.c), 'İzzet ona ait değildir' buyurur. Ardından katil yetmiş yıl cehennemin çukuruna iner."*[750] Bunu Nesâî de farklı bir senetle rivayet etmiştir.

[2184] İmam Ahmed b. Hanbel, Muâviye'den şöyle nakleder: Hz. Pey-gamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah'ın her gü-nahı affı umulur. Fakat kâfir olarak ölen ile bir mü'mini kasten öldüren kimse*

749 Nesâî, 7/ 85; İbn Mâce, 2621; Ahmed b. Hanbel, 1/ 24. Senedi, öncesi gibi zayıftır.
750 Nesâî, 7/ 84. Râvileri sika ve müşrik kimselerdir. Fakat munkatı'dır.

Scanned with CamScanner

bundan müstesnadır."[751] Bunu ayrıca Nesâî de farklı bir senetle rivayet etmiştir.

[2185] İbn Merdûyeh, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah, müşrik olarak ölen veya bir mü'mini kasten öldüren dışında her günahı affedebilir."* Hadis bu tarikten garip olup[752] mahfuz olan bir önceki Muâviye (radıyallâhu anh) hadisidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2186] İbn Merdûyeh daha sonra İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Kim bir mü'mini kasten öldürürse Allah'ı inkâr etmiş (kâfir) olur."*[753] Bu da yine münkerdir. Senedi hakkında olumsuz çok şeyler söylenmiştir.

[2187] İmam Ahmed b. Hanbel, Ukbe b. Mâlik'ten şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir askeri birlik gönderdi. Bunlar bir topluluğa saldırdılar. Birisi kalabalıktan sıyrılıp gitti. Müslümanlardan biri de kılıcını çekip takip etti. Topluluktan ayrılan adam, "Ben Müslüman'ım" dediyse de sözünü dinlemeyerek vurup öldürdü. Bu olay Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca çok ağır sözler söyledi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü kâtile ulaşmış. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbede iken, "Vallahi, söylediğini sadece öldürülmekten korunmak için yaptı" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünü ondan ve o tarafta bulunan

751 Nesâî, 7/ 81; Ahmed b. Hanbel, 4/ 99; Hâkim, 4/ 350. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

752 Merhum İbn Kesir'in bu sözü su götürür bir iddiadır. Çünkü Ebû Derdâ (radıyallâhu anh) hadisini Ebû Dâvûd (4270), İbn Hibbân (5980), Hâkim (4/ 351 ve Beyhakî (8/ 21) rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Râvîlerden Halid b. Dihkan'ın Duhaym hakkında İbn Hibbân, Ebû Müshir, Ebû Zür'a ve Kâşif kitabında Zehebî sika olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla İnşallah hadis bu tarikle hasendir. Önceki Muâviye hadisine eklenince de sahih derecesine yükselir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

753 Hadisin senedinin sıralaması İbn Merdûyeh'ten itibaren şöyledir: İbn Merdûyeh, Bakiyye b. Velid, Nâfi' b. Yezîd, İbn Cebira el-Ensârî, Dâvûd b. Husayn, Nâfi', İbn Ömer (radıyallâhu anh), Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem).
Senedi çok zayıftır. Zira râvilerden Bakiyye b. Velid müdellistir ve burada da an'an'lı rivayet etmiştir. el-Mizan'da ifade edildiği üzere İbn Cebire hakkında İmam Buhârî ve başkaları, "Metruktur" demişlerdir. Ebû Hâtim, "Hadisi yazılmaz" demiştir. Dâvûd b. Husayn'ın ise bazıları sika olduğunu, bazıları zayıf olduğunu söylemişlerdir. Bu üç illetin yanına bir de hadis metnin garipliğini ekle. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

kişilerden çevirdi ve hutbesine başladı. Adam yine sabredemeyerek üçüncü defa, "Vallahi, söylediğini sadece öldürülmekten korunmak için yaptı" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzündeki hoşnutsuzluk ifadesiyle ona dönerek üç defa, *"Şüphesiz Allah, mü'min birini öldürenden yüz çevirmiştir"* buyurdu.[754] Bunu Nesâî de rivayet etmiştir.

Selefi ve halefiyle ümmetin büyük çoğunluğu ise katilin, kendisi ile yüce Allah arasında tevbe imkânının olduğu, dolayısıyla tevbe edip dönmesi, korku ve saygı içinde olup sâlih ameller işlemesi durumunda Allah'ın onun günahlarını sevaplara dönüştüreceği, maktulün ondan alacağını da verip arzularına eriştireceği ve böylece razı edeceği görüşündedirler. Zira yüce Allah *"Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur, kıyâmet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe ve iman edip sâlih amel işleyenler iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip sâlih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner"* (Furkân, 68-71) buyurmuştur. Âyette bahsedilen bir haberdir ve dolayısıyla neshedilmesi veya müşrikler hakkında olduğu şeklinde yorumlanması caiz değildir. Mü'minler hakkında olduğu şeklindeki yorum da zahirdeki mânâya ters olup bu yorum delile ihtiyaç duyar. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Yüce Allah, *"De ki: Ey kendi nefislerine zulmetmekte haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin"* (Zümer, 53) buyurmaktadır. Bu ise küfür, şirk, şüphe, nifak, öldürme, fasıklık ve başka şeyleri kapsayan genel bir ifadedir. Her kim bunlardan hangisinden tevbe ederse Allah (c.c) tevbesini kabul eder. Yüce Allah yine, *"Allah kendisine ortak koşmayı bağışlamaz. Bundan başkasını dilediğine bağışlar"* (Nisâ, 48) buyurmuştur. Bu ise şirk dışında tüm günahlar hakkında geneldir. Bu âyetin bu sûrede adam öldürme âyetinden önce ve sonra iki kez zikredilmesi de bu ümidi kuvvetlendirmek içindir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

754 Ahmed b. Hanbel, (5/ 289); Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 8593; Ebû Ya'lâ, 2869; İbn Hibbân, 5972; Taberânî, 17 / 981. Heysemî de Mecmau'z-Zevaid'de (1/ 27) zikretmiş ve "Râvîlerinin tamamı sikadır" demiştir ki gerçekten de öyledir. Hadisin senedi hasendir. Buhârî (4269), Müslim (96) ve Ebû Dâvûd'un (2643) Üsame b. Zeyd'den rivayet ettikleri bir de şahidi bulunmaktadır.

Scanned with CamScanner

[2188] Buhârî ve Müslim'de yüz kişiyi öldüren, sonra bir âlime "Benim tevbe imkânım var mı?" diye soran İsrâiloğullarından birinin kıssası yer almaktadır. Kıssada âlim ona, "Seninle Allah arasına kim girebilir ki!" demiş, sonra Allah'a ibadet edilen bir yere gitmesini tavsiye etmiş, o da yolda giderken ölünce onu rahmet melekleri almıştır.[755] Bunu birçok defa zikrettik. İsrâiloğullarında öyleydiyse, bu ümmette de bundan tevbe edenlerin tevbesi kabul edilmeye daha layık ve daha evladır. Çünkü Allah (c.c) onlara yüklemiş olduğu yükleri ve mükellefiyetleri bizden kaldırmış, peygamberimizi hoşgörülü ve kolay Hanif bir şeriatla göndermiştir.

"Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir" âyetine gelince; Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) ve bir grup seleften rivayet edildiğine göre mânâsı, "Allah onu cezalandıracak olursa cezası böyledir" şeklindedir.

[2189] Nitekim İbn Merdûyeh, kendi senediyle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir hadisini rivayet etmiştir, fakat sahih değildir.[756] Bu tefsire göre âyetin mânâsı, "eğer cezası verilecek olursa adam öldürmenin cezası budur" şeklindedir. Ancak ("diğer amelleriyle tartılıp ağır basana göre bu cezayı alır veya almaz" diyen) muvazene görüşü veya ("adam öldürmesi sâlih amellerini siler ve ona göre ceza alır" diyen) ihbat görüşünde olanlara göre, yaptığı sâlih amellerin cezayı kendisine ulaşmaktan engellediği ve ona karşı direndiğini söylemek mümkündür. Âyetteki tehdit hakkında yapılacak isabetli açıklama budur. Doğrusunu ise en iyi Allah bilir.

İster İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve aynı görüşü paylaşan kişilerin görüşüne göre katilin cehenneme gireceğini varsayalım, isterse cumhurun görüşüne göre kendisini kurtaracak sâlih amelinin olmadığını düşünelim, o durumda da cehennemde sonsuza dek kalmaz. Bilakis âyette ifade edilen "hulûd" uzun süre kalmaktır.

---

755 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Hadis daha önce geçti.

756 Mecmau'z-Zevaid'de (10941) zikredildiği gibi bunu bu tarikle Taberânî, Mecmau'z-Zevaid'de (10941) rivayet etmiştir. Heysemî, râvilerden Muhammed b. Cami el-Attar'ın zayıf olduğunu söylemiştir. Diğer illeti diğer râvilerden Âlâ b. Meymun'un bilinmeyen biri olmasıdır. Bk. el-Mizan, 5746. Ukayli de bunu illetli bularak: Mütabaa edilmez ve o sadece bu hadisle bilinmektedir, demiştir. İşte bu iki illet hadisin sıhhatine halel getirmektedir.

Scanned with CamScanner

[2190] Nitekim Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Kalbinde en küçük zerre ağırlığı iman bulunan cehennemden çıkar"* buyruğu mütevatir yollarla ulaşmış bir hadistir.[757]

[2191] Muâviye kanalıyla rivayet edilen *"Her günahı Allah'ın affetmesi umulur. Fakat kâfir olarak ölen ve bir mü'mini kasten öldüren kimse bundan müstesnadır"* hadisine gelince; "asâ" (umulur) edatı ümit beslemeyi ifade eder. İkisinin toplamından ümit kesilmesi içlerinden biri, yani zikrettiğimiz delillerden dolayı adam öldüren hakkında ümit beslemeye engel değildir. Kâfir olarak ölen ise, nasslar Allah'ın onu asla affetmeyeceğini ifade etmektedir.

Maktulün kıyâmet günü kâtilden hak talep etmesi ise kul haklarından olup tevbeyle düşmez. Bu hususta öldürülen, malı çalınan, gasp edilen, iftira atılan ve başka şekillerde hakkına geçilen kimseler arasında fark yoktur. Çünkü bunların tevbeyle düşmeyeceğinde, tevbenin geçerli olması için hak sahiplerine haklarını iade etmesinin şart olduğunda icma edilmiştir. Bu mümkün olmazsa, kıyâmet günü kaçınılmaz olarak hak talebiyle karşılaşılır. Fakat hak talebinde bulunmak mutlaka ceza verileceği anlamına gelmez. Çünkü kâtilin, hepsi veya bir kısmı maktule verildikten sonra geriye kalanla kendisini cennete götürecek kadar çok sâlih amelleri olabilir. Veya Allah (c.c) alacaklıya, alacakları yerine cennet köşklerinden ve nimetlerinden dilediği kadar verebilir, oradaki derecesini yükseltebilir veya benzer ihsanlarda bulunabilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Kasten Adam Öldürmekle İlgili Hükümler:

Sonra, kasten adam öldürenle ilgili bir takım dünyevi ve uhrevi hükümler vardır.

Dünyevi hükümlerden biri öldürülenin ailesine kâtile karşı bir takım tasarruf yetkilerinin verilmiş olmasıdır. Yüce Allah, *"Kim zulmedilerek öldürülürse; gerçekten biz, onun velisine bir hak tanımışızdır"* (İsrâ, 33) buyurur. Fıkıh kitaplarında ifade edildiği gibi maktulün ailesi kâtili öldürmek, affetmek ve ağır diyet almaktan birini seçmekte muhayyerdirler ki, diyet otuz adet dört yaşını tamamlamış erkek deve, otuz adet dört yaşına girmiş dişi deve ve kırk âdet de hâmile deve olmak üzere üç çeşit devedir.

757 Bu, "şefaat hadisi" adıyla bilinen hadisten bir kısımdır. İnşallah ileride gelecek.

Scanned with CamScanner

İmamlar kasten adam öldüren kimsenin -daha önce hatayla öldürme konusunda geçtiği gibi- kefaret olarak bir köleyi azat etme veya peş peşe iki ay oruç tutma veyahut yoksula yemek yedirmesinin vacip olup olmadığı hususunda iki görüşe ayrılmışlardır. İmam Şâfiî ve takipçileriyle bazı âlimler, "Evet, bunu yapması vaciptir. Çünkü bu hatayla adam öldürmede vacip olduğuna göre kasten adam öldürmede vacip olması daha evladır" demişler ve bunu gamus yemine (geçmişe dair bile bile yalan yemin etmek) kıyas etmişlerdir. Hatayla terkinde namazın kazasının gerektiğinde icma edildiği gibi kasten terkinde de gerektiği meselesiyle de görüşlerini güçlendirmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel'in takipçileriyle bazı âlimlerse, "Kasten adam öldürmek kefaretle silinemeyecek kadar büyük bir günah olduğundan onda kefaret yoktur. Gamus yemin de böyledir" demişlerdir. Ancak, bunların bu iki meseleyle namazı kasten terk etmeyi birbirinden ayırma imkânları yoktur. Çünkü onlar namazı kasten terk ettiğinde kazasının gerekli olduğunu söylemektedirler.

[2192] Kasten adam öldürmede kefaretin vacip olduğu görüşünde olanlar İmam Ahmed b. Hanbel'in Vasile b. Eska'dan rivayet ettiği şu hadisi delil göstermişlerdir: Beni Süleym kabilesinden bir grup Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Bir arkadaşımız cehennemi hak ettiren bir iş yaptı" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Öyleyse, Allah'ın her bir uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden kurtaracağı bir köle azat etsin"* buyurdu.[758]

[2193] İmam Ahmed b. Hanbel, Garif b. Deylemi'den şöyle nakleder: Vasile b. Eska'a giderek "Bize Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğin bir hadisi söyle" dedik. Cehennemi hak ettirecek bir şey yapan arkadaşımız için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitmiştik. *"Onun adına bir köle azat edin ki Allah her bir uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden azat etsin"* buyurdu.[759] Bunu Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû

758 Ahmed b. Hanbel, 4/107. Senedi leyyindir. Çünkü Garif ed-Deylemi makbul biridir. Sonraki hadise bk.

759 Ebû Dâvûd, 2964; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 4891; Ahmed b. Hanbel, 3/ 490; Hâkim, 2/ 212; Beyhakî, 8/ 132. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Bunun senedi de öncesi gibi leyyindir. Ancak bunu Nesâî, Sünen-i Kübrâ'da (4892), İbn Hibbân (4307) ve Hâkim (2/ 212) başka bir tarikle rivayet etmiş ve Şeyh Şuayb, el-İhsan'da senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Ancak Elbânî, ikincisinin farkına varmayarak el-İrva (2309) ve Zaifi Sünen-i Ebû Dâvûd'da (852) ilk senedi zikredip hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir.

Scanned with CamScanner

Dâvûd'un rivayetindeki ifade ise şöyledir: Vasile b. Eska'a giderek, "Bize hiçbir ekleme ve çıkarma bulunmayan bir hadis söyle" dedik. Vasile buna öfkelenerek, "Sizden biri Kur'ân-ı Kerîm evinin duvarında asılı iken onu fazla ve eksik okuyor mu ki?" dedi. "Biz sadece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğin bir hadisi söylemeni istemiştik" dedik. Vasile şöyle anlattı: Cehennemi hak ettirecek bir iş yapan arkadaşımız için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittik. Prygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onun adına bir köle azat edin ki Allah (kölenin) her bir uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden azat etsin"* buyurdu.

Cihatta Selâm Verene Dokunmamak:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۡ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ ۚ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا ۚ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

94. Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek, "Sen mü'min değilsin" demeyin. Çünkü Allah'ın katında çok ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri:

[2194] İmam Ahmed, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Benî Süleym kabilesinden koyun gütmekte olan bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir grup ashabının yanından geçerken onlara selâm verdi. Onlarsa, "Bize sadece kendisini korumak için selâm verdi" dediler ve üzerine saldırıp öldürdüler. Sonra da koyunlarını alıp Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdiler. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin...."* âyeti nazil oldu.[760] Bunu Tirmizî de Tefsir Kitabı'nda zikretmiş, sonra, "Bu hasen ve sahih hadistir. Bu konuda

760 Tirmizî, 3030; Ahmed b. Hanbel, 1/ 229, 324.

Scanned with CamScanner

bir de Üsame b. Zeyd'den rivayet edilen bir hadis vardır" demiştir. Bunu Hâkim de rivayet etmiş, sonra, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da senedi sahihtir" demiştir. Taberî de tefsirinde rivayet etmiştir. Tefsir dışındaki kitaplarının birinde sadece Abdurrahim'in rivayetiyle zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bu bize göre senedi sahih bir haberdir. Başkalarının görüşüne göre ise bazı illetlerinden dolayı zayıf sayılabilir. Onlardan bazıları şunlardır. Bir: Bu Semmak'tan sadece bu tarikle gelmiştir. İki: Hadisçiler İkrime'nin rivayetlerini problemli görürler. Üç: Âyetin kim hakkında indiği ihtilaflı bir hususstur. Zira bazıları Muhallim b. Cessame, bazıları Üsame b. Zeyd, bazıları ise başka birisi hakkında indiğini söylemiştir. Ben derim ki: Söyledikleri birçok nedenden dolayı kabul edilir değildir ki, o nedenlerden bazıları şunlardır. Bir: Sabit'in İkrime'den rivayetlerini büyük imamlardan birçoğu alıp nakletmiştir. İki: İkrime, rivayetleri Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de zikredilen biridir. Üç: Bu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan birçok tarikten rivayet edilmiştir.

[2195] Nitekim İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Adamın biri kendisine ait küçük bir sürüyü otlatırken Müslümanlar onun yanına geldiler. Adam onlara, "Selâmün aleykum" diyerek selâm verdi. Buna rağmen Müslümanlar onu öldürüp koyunlarına el koydular. İşte bu olay hakkında Allah Teâlâ, *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek 'Sen mü'min değilsin' demeyin"* âyetini indirdi. Bu âyette geçen dünya hayatının geçici menfaati ile kastedilen, küçük koyun sürüsüdür. İbn Abbâs âyette geçen ve farklı şekillerde okunan "es-selem" ifadesini "es-selâm" şeklinde okumuştur.[761] Bunu Taberî ile İbn Ebî Hâtim de Süfyân b. Uyeyne tarikiyle rivayet etmişlerdir.

[2196] Said b. Mansur, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Müslümanlar küçük bir koyun sürüsü güden birinin yanına vardıklarında adam, "Selamün aleyküm" dedi. Fakat Müslümanlar onu öldürüp koyun sürüsünü aldılar. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek 'Sen mü'min değilsin' demeyin"* âyeti nazil oldu.[762]

761 Buhârî, 4591; Müslim, 3025; Ebû Dâvûd, 3974; Nesâî, et-Tefsir, 136

762 Taberî (10219) rivayet etmiştir. Sahih bir hadistir. Taberî'nin buradaki râvileri Buhârî'nin Sahih'inin râvileridir. Sonraki hadise de bk. Bu hadis İbn Kesir tefsirinin bazı nüshalarından düşmüştür.

Scanned with CamScanner

[2197] Bir rivayete göre Fezzar adında biri, babası onların ve kabilesinin Müslüman olmasını emretmesi üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hicret etmek üzere yola çıkmıştı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gönderdiği bir askeri birlik gecenin zifiri karanlığında ona rastladı. Kendisinin Müslüman olduğunu söylediyse de kabul etmeyerek onu öldürdüler. Babası der ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim ve bana bin dinarla başka bir diyet verip gönderdi. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin"* âyeti nazil oldu.

[2198] Muhallim b. Cessame olayına gelince; İmam Ahmed b. Hanbel'in Abdullah b. Ebî Hudud'dan rivayet ettiğine göre o şöyle anlatmıştır: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi İdam kabilesine göndermişti. Ben içlerinde Ebû Katâde el-Haris b. Rib'i, Muhallim b. Cessame b. Kays'ın bulunduğu bir birlikle yola çıktım. İdam vadisine vardığımızda Amir b. Azbat el-Eşcai beraberindeki az miktarda eşya ve süt kabıyla genç bir deve üzerinde yanımızdan geçti. Yanımızdan geçerken bize selâm verdi, fakat hiçbir karşılık vermedik. Muhallim b. Cessame ise onunla arasında olan bir meseleden dolayı saldırarak onu öldürdü, sonra devesiyle eşyasını aldı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına vardığımızda O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu anlatınca hakkımızda, *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin....Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır"* âyeti nazil oldu.[763] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[2199] İmam Taberî de İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muhallim b. Cessame'yi bir seriyyede göndermişti. Seriyye yolda Amir b. Azbat ile karşılaştı. Amir onlara İslâm selâmıyla selâm verdi. Cahiliye döneminde bunların arasında kin ve düşmanlık vardı. Muhallim ona bir ok atarak öldürdü. Haberin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşması üzerine meseleyi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Uyeyne ve Akra konuşmaya başladılar. Akra, "Ya Rasûlallah! Bugün konuldu, ertesi günü değiştirildi" dedi. Uyeyne de, "Hayır vallahi, benim kadınlarımın tattığı acıyı onun kadınları da tatmadıkça kabul etmem" dedi. O esnada Muhallim üzerinde iki cübbesiyle çıkageldi ve kendisi hakkında Allah'tan ba-

763 Ahmed b. Hanbel, 6/11; Taberî, 10217. Heysemî bunu Mecmau'z-Zevaid'de (7/8) zikretmiş ve: Bunu Ahmed b. Hanbel ile Taberânî rivayet etmişlerdir. Râvîleri sikadır, demiştir. Hadis bir sonraki hadisle kuvvetlenmektedir.

Scanned with CamScanner

ğışlanma dilemesi için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna oturdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah seni bağışlamasın"* deyince Muhallim gözyaşları cübbelerinin üzerine dökülmekte iken kalkıp gitti ve yedi gün geçmeden vefat etti. Defnetmek istediklerinde yer onu dışarı attı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek durumu haber verdiler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şüphesiz yer arkadaşınızdan daha kötülerini de kabul eder, fakat Allah (c.c) size nasihat etmeyi istedi"* buyurdu. Sonra onu bir dağın yamacına koyup üzerini taşla örttüler. Bunun üzerine, *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin"* âyeti nazil oldu.[764]

[2200] İmam Buhârî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mikdad'a (radıyallâhu anh) şöyle buyurdu: *"Mü'min bir adam kâfir bir toplulukta imanını gizliyorduysa ve imanını açığa vurunca sen onu öldürdüysen, aynı şekilde sen de daha evvel Mekke'de iken imanını gizliyordun!"*[765] Bu İmam Buhârî'nin muallak senet ve kısa lafızlı rivâyetidir. O bunu muttasıl senetle ve uzun haliyle de rivayet etmiştir.

[2201] Hâfız Bezzâr, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) içlerinde Mikdad b. Esved'in bulunduğu askeri bir birlik gönderdi. Bunlar gönderildikleri yere vardıklarında halkın dağılıp gittiklerini, sadece çok miktarda malı olan bir adamın gitmeyip orada kaldığını gördüler. Adam, "Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur" dedi. Fakat Mikdad üzerine saldırıp öldürdü. Arkadaşlarından biri "Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına şehadet eden bir adamı mı öldürdün? Vallahi bunu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyeceğim" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına vardıklarında, "Ya Rasûlallah! Bir adam Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına şehadet ettiği halde Mikdad onu öldürdü" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Mikdad'ı bana çağırın"* buyurdu. Gelince, *"Ey Mikdad, 'Lâ ilâhe illallah' diyen bir adamı mı öldürdün? Yarın 'Lâ ilâhe illallah' ile ne yapacaksın?"* buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c), *"Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız*

764 Bunu Taberî (10216) zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Çünkü bunda İbn İshâk'ın an'an'lı rivayeti vardır ki o bir müdellistir.

765 İmam Buhârî bunu Sahih'inde (no: 6866) muallak olarak rivayet etmiştir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek 'Sen mü'min değilsin' demeyin. Çünkü Allah'ın katında çok ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin" âyetini nazil etti. Ardından Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mikdad'a, *"Mü'min bir adam kâfir milletin arasında imanını gizliyormuş, açığa vurunca onu öldürdün. Oysa sen de daha önce Mekke'de imanını gizliyordun"* buyurdu.[766]

"Allah'ın katında çok ganimetler vardır." Yani, selâm verdiği ve imanını izhar ettiği halde onu görmezden gelmeye, göstermelik ve takiyye için yaptığı ithamında bulunmaya iten sizdeki geçici dünyevi menfaatlere olan meyil ve arzunuzdu. Oysa Allah katında ondan daha hayırlısı vardır. Allah'ın katındaki helâl ganimetler sizin için bu maldan daha hayırlıdır.

"Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin." Yani, siz de daha önce böyle, imanını milletinden gizleyen bu adam gibiydiniz. Ki bu biraz önce geçen Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet edilen merfû hadiste ifade edilmişti. Yüce Allah başka bir âyette de *"Hani siz de bir zamanlar yeryüzünde az ve ezilen kimselerdiniz"* (Enfâl, 26) buyurmuştur. Bu, Süfyân-ı Sevrî'nin rivayetine göre Saîd b. Cübeyr'in görüşüdür. Nitekim Süfyân-ı Sevrî ondan şöyle nakleder: *"Önceden siz de böyle iken..."*, yani, siz de müşrikler arasında yaşarken imanınızı onlardan gizliyordunuz. Bunu Abdurrezzak da başka bir tarikle Saîd b. Cübeyr'den şu lafızla rivayet etmiştir: *"Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti."* Yani, bu çobanın gizlediği gibi siz de imanınızı gizliyordunuz. İmam Taberî'nin tercihi de böyledir. İbn Ebî Hâtim'in Saîd b. Cübeyr'den rivayetine göre ise o *"Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti"* âyetini şöyle tefsir etmiştir: Yani, siz daha önce mü'minlerden değil iken Allah size tevbe etmeyi nasip etti.

Bu adamdan ve ondan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gördüğü muameleden dolayı Üsame bir daha "Lâ ilâhe illallah" diyen hiç kimseyi öldürmeyeceğine yemin etmiştir.

"İyi anlayıp dinleyin" cümlesi daha öncesindeki mânâyı pekiştirmektedir.

766 Bezzâr, 2202; Taberânî, 12379. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (7/ 8, 9), "Bunu Bezzâr rivayet etmiş olup 'Senedi ceyyittir' demiştir." Ayrıca bk. Fethu'l-Bârî, 12 /190.

Scanned with CamScanner

"Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır" hakkında da Saîd b. Cübeyr, "Bu bir tehdit ve gözdağıdır" demiştir.

Cihad Edenlerin Dereceleri:

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

95. Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vaad etmiştir; ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.

96. Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri:

[2202] İmam Buhârî, Berâ b. Âzib'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: *"Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda cihad edenler bir değildir"* âyeti inince Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), (gelen vahyi yazması için) Zeyd'i çağırdı. Zeyd bu âyeti yazdı. Derken İbn Ümmi Mektûm geldi ve körlüğünden dert yandı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, (bu âyetin içinde yer alan *'غَيْرَ أُولِي الضَّرَرِ/özür sahibi olanlar dışında')* ifadesini indirdi.[767]

[2203] İmam Buhârî (başka bir tarikle) Berâ'dan rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: *"Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda cihad edenler bir değildir"* âyeti inince Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Falancayı çağırın!"* dedi. Çağırılan kişi divit ve levha veya kürek kemiği ile birlikte geldi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, "لا يستوي القاعدون من المؤمنين/

767 Buhârî, 4593.

Scanned with CamScanner

Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz" âyetini yazmasını emretti. O esnada Allah Rasûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında İbn Ümmi Mektûm vardı. Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Elçisi! Ben âmâ bir adamım" diyerek durumunu arz etti. Bunun üzerine bu âyetin yerine şu âyet indi: "لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون في سبيل الله / *Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla, Allah yolunda cihad edenler bir olmaz."*[768]

[2204] Yine İmam Buhârî'nin rivayet ettiğine göre Zeyd b. Sâbit (radıyallâhu anh) şöyle anlatmıştır: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana, *"Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz"* âyetini yazdırdı. Tam o sırada Abdullah b. Ümmi Mektûm onun yanına geldi ve "Ey Allah'ın Elçisi! Allah'a yemin ederim ki, gücüm yetse mutlaka cihad ederdim" dedi. Abdullah âma biri idi. Bu sözü üzerine Allah Teâlâ peygamberine tekrar vahiy indirdi. O sırada Hz. Peygamber'in uyluğu benim uyluğumun üstünde idi. Vahyin ağırlığından dolayı uyluğu bana o kadar ağır geldi ki, bir an bacağımın un-ufak olacağından endişe ettim. Sonra vahyin gelişi tamamlandı. Allah Teâlâ bu âyet içinde yer alan "غير أولي الضرر/*özür sahibi olanlar dışında"* ifadesini indirmişti.[769] Bu hadisi sadece Buhârî rivayet etmiş, Müslim rivayet etmemiştir. İmam Ahmed b. Hanbel de Zeyd b. Sabit'ten birçok tarikle rivayet etmiştir.

[2205] İmam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Sabit'ten (radıyallâhu anh) şöyle rivayet eder: Ben Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahyedilirken karşısında oturtuyordum ve onu sükûnet kapladı. Sükûnet hali kaplayınca dizi dizim üzerine düştü. Vallahi Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dizinden daha ağır bir şey görmedim. Sonra ondan bu hal gitti ve *"Yaz ey Zeyd!"* buyurdu. Omzumdan tuttu ve *"'Mü'minlerden oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir....Ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır' diye yaz"* buyurdu. Ben de bunu kürek kemiği üzerine yazdım. Âmâ bir adam olan İbn Ümmi Mektum bunu işitip cihad edenlerin üstünlüklerini duyunca ayağa kalktı ve "Ya Rasûlallah! Kişi âmâ veya benzeri bir halde olup da cihad edemeyecekse onun durumu ne olacak?" dedi. Zeyd der ki: Vallahi, o sözünü bitirmemişti ki (başka bir riva-

768 Buhârî, 4594; Müslim, 1898; Tirmizî, 1670; Nesâî, 6/ 10; Taberî, 10237; Beyhakî, 9/ 23.
769 Buhârî, 4592; Tirmizî, 3033; Nesâî, 6/ 9; Ahmed b. Hanbel, 5/ 84.

Scanned with CamScanner

yette, sözünü bitirir bitirmez) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tekrar sükûnet ve ağırlık kapladı. Yine dizi dizime düştü. O'nun ağırlığını ilkindeki gibi hissettim. Sonra bu hali geçti. Ardından bana *"oku!"* buyurdu. Ben de "Mü'minlerden oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir..." diye okuduğumda Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"özür sahibi olanlar dışında"* buyurdu. Ben de bunu âyete ekledim. Zeyd der ki: Vallahi, sanki kürek kemiği üzerinde bulunan yarıktaki bu eklemeyi şu an görüyor gibiyim.[770] Bunu Ebû Dâvûd da başka bir tarikle Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh)'tan benzer bir lafızla rivayet etmiştir.

[2206] Abdurrezzak, Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben Allah Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahiy katipliği yapardım. Bir kez bana, *"'Mü'minlerden oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir...' diye yaz"* buyurdu. O sırada Abdullah b. Ümmi Mektum geldi ve "Ya Rasûlallah! Allah yolunda cihad etmek istiyorum, fakat bende bu gördüğün müzmin hastalık var; gözümü kaybettim" dedi. Zeyd der ki: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dizi benim dizim üzerinde öyle ağırlık yaptı ki onu un-ufak yapmasından korktum. Sonra O'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hal gitti ve *"Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir"* yaz, buyurdu.[771] Bunu İbn Ebî Hâtim ile Taberî de rivayet etmişlerdir.

[2207] Abdurrezzak, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: *"Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir"* âyetinde bahsedilenler, Bedir gazvesine gitmeyip oturanlar ile ona katılanlardır.[772] Bunu Müslim değil sadece Buhârî rivayet etmiştir.

[2208] Tirmizî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: *"Mü'minlerden oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir"* âyetinde bahsedilen "oturanlar" Bedir gazvesine gitmeyen-

770 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 2507; Ahmed b. Hanbel, 5/ 190; Hâkim, 2/ 81. Ebû Dâvûd ile Hâkim'in senetleri sahihtir, Müslim'in râvileridir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Ahmed b. Hanbel'in senedinde ise kopukluk vardır.

771 Ceyyittir. Abdurrezzak, et-Tefsir, 623; Ahmed b. Hanbel, 5/ 184; İbn Hibbân, 4713; Taberî, 10245; Taberânî, 5/ 4899; Ebû Nuaym, ed-Delail, 175. Senedi ceyyittir.

772 Buhârî, 4595.

Scanned with CamScanner

ler, "cihad edenler" ise Bedir'e katılanlardır. Bedir gazvesi hakkında bu âyet (özür sahiplerini istisna tutmayan haliyle) nazil olması üzerine Abdullah b. Cahş ile İbn Ümmi Mektum, "Bizler kör kimseleriz. Bize bir ruhsat yok mudur?" dediler. Bunun üzerine âyet şöyle indi: *"Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir değildir."* Allah cihada çıkanları çıkmayanlardan bir derecede üstün kıldı. Fakat oturanlardan kasıt Bedir'e hiçbir özrü bulunmaksızın katılmayanlardı. *"Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı."* Allah (c.c) onları özrü olmaksızın ona katılmayanlardan birçok derece yüksek kıldı.[773] Bu, Tirmizî'nin lafzıdır. Tirmizî daha sonra, "Hadis bu tarikle hasen ve gariptir" demiştir.

İşte âyet başta *"Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz"* şeklinde kayıtsız idi. Hemen ardından gelen bir vahiyle *"Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla, Allah yolunda cihad edenler bir olmaz"* âyeti nazil olunca körlük, topallık ve hastalık gibi cihadı terk etmeyi mübah kılan özür sahiplerine malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlere eşit olma imkanı verdi.

Yüce Allah daha sonra mücahidlerin oturanlara üstünlüğünü bildiriyor. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Allah (c.c) *"özür sahibi olanlar dışında"* buyurdu ki gerçekten öyle olmalıydı.

[2209] Zira Buhârî'nin, Sahih'inde, Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Medine'de öyle kimseler var ki, hangi yolları yürüdüyseniz ve ne vadiler geçtiyseniz (hükmen) sizinle beraberdiler"* buyurdu. Sahabiler, "Onlar Medine'de oldukları halde mi ey Allah Rasûlü?" dediler. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evet. Onları özürleri engelledi"* buyurdu.[774] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel de Muhammed b. Ebî Adiyy'in Humeyd'den onun da Enes (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmiştir. İmam Buhârî ise muallak olarak ve kesin ifadeyle rivayet etmiştir.

773 Ceyyittir. Tirmizî, 3032 ve Nesâî (et-Tefsir, 137) rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Bu vecihle hasen ve gariptir" demiştir. Senedi ceyyit, râvileri sika ve meşhur kimselerdir.

774 Buhârî ;2839 ,İbn Mâce ;2764 ,Ahmed b .Hanbel ;103 /3 ,İbn Hibbân.4731 ,

Scanned with CamScanner

[2210] Ebû Dâvûd da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Hakikaten Medine'de öyle kimseler bıraktınız ki, siz ne yollar yürüdüyseniz, (Allah yolunda) ne mallar harcadıysanız ve hangi vadileri geçtiyseniz hepsinde sizinle idiler"* buyurdu. Sahabiler, "Ya Rasûlallah! Medine'de oldukları halde nasıl bizimle oluyorlar?" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onları özürleri alıkoydu"* buyurdu.[775] Şair de bu mânâda şöyle der:

Ey Beyt-i Atik (Kâbe) yolcuları, siz bedenlerinizle,

Biz ise ruhlarımızla yürüdük.

Biz özrümüz sebebiyle, kaderden dolayı kaldık.

Kim özürden dolayı kalmışsa o gitmiş demektir.

"Gerçi Allah hepsine de güzellik", yani, cenneti ve bol mükâfatı *"vaad etmiştir."* Bu âyet cihadın farz-ı ayn (fert fert herkese) olmayıp farz-ı kifaye (ümmetten ihtiyacı görecek kadar kimseye) olduğuna delalet etmektir.

Yüce Allah daha sonra, *"ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır"* buyuruyor.

Ardından da onları diğerlerinden hangi yönlerden üstün kıldığına değiniyor, yüksek cennetlerdeki makamlar, günah ve hatalarının bağışlanması, kendinden ihsan ve lütuf olarak rahmet ve bereketlerin inmesi yönünden olduğunu bildirmek üzere şöyle buyuruyor: *"Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."*

[2211] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiklerine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz cennette Allah'ın kendi yolunda cihad edenler için hazırladığı yüz derece vardır ki onlardan her iki derece arasındaki fark gökle yer arasındaki mesafe gibidir."*[776]

---

775 Ebû Dâvûd, 2508; Beyhakî, 9/ 42. Senedi Müslim'in koşullarını haizdir.

776 ed-Durru'l-Mensur'da (2/ 364) zikredilen rivayete göre bu lafızla Abd b. Humeyd ile İbn Ebî Hâtim Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim'de aynı lafızla yer alan hadis ise Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayettir ki onun tahrici 84. âyette geçti. Bu, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan ise yakın bir lafızla rivayet edilmiştir ki tahrici de 84. âyette geçmiştir.

Scanned with CamScanner

[2212] İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan yapılan rivayete göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kim Allah yolunda bir oku eriştirirse (kâfire isabet ettirirse), ona (cennette) bir derece vardır"* buyurdu. Bir adam, "Ya Rasûlallah! Derece nedir?" diye sordu. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"O annenin eşiği(ndeki basamak) değildir. İki derece arasında yüz yıl vardır"* buyurdu.[777]

Hicret:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا
مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۖ قَالُوٓا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا
فِيهَا ۚ فَأُولَٰٓئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ
مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا
﴿٩٨﴾ فَأُولَٰٓئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا
﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا
وَسَعَةً ۚ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ
الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

97. Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken, "Ne işte idiniz!" dediler. Bunlar, "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de, "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınakları cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.

98. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır.

99. İşte bunları umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.

777 Suyutî bunu ed-Durru'l-Mensur'da (2/ 365) İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûyeh'e nispet etmiştir. Senedi zayıftır. Çünkü Nesâî'nin Sünen'inde (3/ 105) ve başka kitaplarında zikrettiğine göre Ebû Ubeyde babasından hiçbir hadis işitmemiştir. Dolayısıyla hadis bu lafızla çok zayıftır. Ancak hadisin aslının sahihleri vardır.

Scanned with CamScanner

100. Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur. Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri:

[2213] İmam Buhârî, Muhammed b. Abdurrahman Ebû Esved'den şöyle nakleder: Medine halkının bir ordu çıkarması kesinleşmişti ve ben de bu orduya yazılmıştım. Derken İbn Abbâs'ın azatlı kölesi İkrime ile karşılaştım. Ona, orduya yazıldığımı haber verdim. İkrime benim orduya katılmamı kesin bir dille yasakladı ve İbn Abbâs'ın kendisine şöyle dediğini anlattı: Bazı Müslümanlar (imanlarını gizleyerek) müşriklerle birlikte (Mekke'de) kalmıştı. Hz. Peygamber döneminde (yapılan Bedir savaşına katılarak) onların kalabalık gözükmesine neden olmuşlardı. Savaşta oklar atılıyordu ve müşrikler arasında bulunan Müslümanlara isabet edip onları öldürüyordu. Bazen de o Müslümanlar, savrulan kılıç darbeleriyle can veriyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyeti indirdi: *"Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken, 'Ne işte idiniz!' diye sordular. Bunlar, 'Biz yeryüzünde çaresizdik' diye cevap verdiler. Melekler de, 'Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!' dediler."*[778] Bunu Leys, Ebû Esved'den rivayet etmiştir.

[2214] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Mekkelilerden bazı kimseler Müslüman olmuşlardı, ancak Müslümanlıklarını gizliyorlardı. Bedir gazvesinde müşrikler onları yanlarında götürdüler. Onlardan bazıları kendilerinden bazılarının hatasıyla öldü. Müslümanlar, "Bu arkadaşlarımız Müslüman idiler ve buna mecbur edildiler. Bu yüzden onlar için istiğfar edin" dediler. Bunun üzerine, *"Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken, 'Ne işte idiniz?' diye sordular"* âyeti nazil oldu. İkrime der ki: Böylece geride kalan mü'minlere "onlar için hiçbir mazeret yoktur" diye bildirilmiş olundu. Bunun üzerine o Müslümanlar Mekke'den çıktılar. Müşrikler onları takip ederek arkalarından yetiştiler ve onlara işkence yaptılar. Bunun üzerine, *"İnsanlardan kimi vardır ki, 'Allah'a inandık' der; fakat Allah uğrunda eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı gibi tutar..."* (Ankebût, 10) âyeti nazil oldu.[779]

778 Buhârî, 4596, 7085; Nesâî, et-Tefsir, 139; Taberî, 10266.

779 Taberî rivayet etmiştir. Senedi sahih.

Scanned with CamScanner

İkrime der ki: Bu âyet Mekke'de Müslüman olduklarını söyleyen Kureyşli bir grup genç hakkında nazil olmuştur ki onlardan bazıları Ali b. Ümeyye b. Halef, Ebû Kays b. Velid b. Muğîre, Ebû Âs b. Münebbih b. Haccac ve Haris b. Zemea'dır. Dahhâk der ki: Bu âyet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile gitmeyip Mekke'de kalan, Bedir gününde de müşriklerle birlikte savaşa çıkıp içlerinden bazıları ölen bir grup münafık hakkında nazil oldu. Fakat âyet-i kerime hicrete gücü yettiği ve bulunduğu yerde dinî vazifelerini yerine getiremediği halde müşriklerin arasında yaşayan herkes hakkında geneldir. İcmayla ve bu âyetin açık ve direk ifadesiyle bu kimse kendisine yazık etmiş ve haram işlemiştir. Zira yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Melekler* (hicreti terk etmelerinden dolayı) *kendilerine yazık eden kimselere, canlarını alırken, 'Ne işte idiniz?'* (yani neden hicret etmeyip de burada kaldınız) *dediler. Bunlar, 'Biz yeryüzünde çaresizdik'* (yani, bulunduğumuz beldeden çıkma ve yeryüzündeki hiçbir yere gitme gücümüz yoktu) *diye cevap verdiler. Melekler de, 'Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!' dediler."*

[2215] Ebû Dâvûd, Semûre b. Cündeb (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim bir müşrikle bir araya gelir ve onunla birlikte ikamet ederse, onun gibidir."*[780]

[2216] Süddî der ki: Abbâs, Ukayl ve Nevfel (Bedir'de) esir alınınca Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abbâs'a, *"Kendini ve yeğenini kurtar"* dedi. Abbâs, "Ya Rasûlallah! Biz senin kıblene doğru namaz kılmıyor ve senin şehadetini getirmiyor muyuz?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Sizler tartıştınız ve yenildiniz"* buyurdu. Ardından *"Melekler de, 'Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!' dediler"* âyetini okudu.[781] Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Fakat, erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır."* Yüce Allah bu âyetle onları hicreti terkte mâzur görmektedir. Çünkü bunlar müşriklerin ellerinden kurtulmaya güçleri yetmemekte, yetse bile hangi yolla gideceklerini bilememektedirler. Yüce Allah bu kimseleri, *"hiçbir yol bulamayanlar"* ile ifade etmiştir. Mücâhid, İkrime ve Süddî, "Sebil'den kasıt yoldur" demişlerdir.

780 Ebû Dâvûd, 2787. Senedi hasendir. Bk. Sahih-i Sünen-i Ebî Dâvûd, 2420.

781 Zayıftır. Taberî (10270) Süddî'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Rivayetin mürsel olmasının yanında Süddî de münker rivayetlerde bulunan biridir.

Scanned with CamScanner

"İşte bunları umulur ki Allah affeder", yani, hicreti terk ettiklerinden dolayı onları affeder. Hakkında Allah'ın "umulur ki" dediği şeyler kesinlik ifade eder. *"Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır."*

[2217] İmam Buhârî Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Bir gün Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsı namazı kıldırırken, *"Semiallahu limen hamideh"* dedikten sonra secdeye varmadan, *"Allah'ım! Ayyaş b. Ebî Rebîa'yı kurtar. Allah'ım! Seleme b. Hişam'ı kurtar. Allah'ım! Velid b. Velid'i kurtar. Allah'ım! Güçsüz ve biçare mü'minleri kurtar. Allah'ım! Mudar (kabilesi) üzerine baskını artır. Allah'ım! Bu yılları onlara Yusuf (a.s)'ın kıtlık yılları gibi yap!"* diye dua etti.[782]

[2218] İbn Ebî Hâtim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: (Bir gün) Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) selâm verdikten sonra ellerini kaldırdı ve yönü kıblede olduğu halde şöyle dua etti: *"Allah'ım! Velid b. Velid'i, Ayyaş b. Ebî Rebîa'yı, Seleme b. Hişam'ı, ellerinden hiçbir şey gelmeyen ve hiçbir yol bulamayan güçsüz ve biçare mü'minleri kâfirlerin ellerinden kurtar."*[783]

[2219] İmam Taberî, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her öğle namazının sonunda şöyle dua ederdi: *"Allah'ım! Velid'i, Seleme b. Hişam'ı, Ayyaş b. Ebî Rebîa'yı, ellerinden hiçbir şey gelmeyen ve hiçbir yol bulamayan biçare mü'minleri kâfirlerin ellerinden kurtar!"*[784] Daha önce geçtiği gibi bu hadisin Sahih-i Buhârî'de birçok tarikten şahidi vardır.

[2220] Abdurrezzak, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: "Ben ve annem güçsüz ve çaresiz kadın ve çocuklardandık."[785]

[2221] İmam Buhârî, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Fakat, erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler"* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Annem de yüce Allah'ın mâzur gördüğü kimselerdendi.[786]

782 Buhârî, 4598; Müslim, 675, hadis no: 295; Ebû Dâvûd, 1442; İbn Hibbân, 1986.
783 Senedindeki Ali b. Zeyd b. Ced'an zayıftır. Hadisin aslı ise bir önceki hadiste geçti.
784 Taberî (10280). Senedindeki Ali b. Zeyd b. Ced'an zayıftır
785 Sahihtir. Abdurrezzak, et-Tefsir'de (632) tahric etmiştir.
786 Buhârî, 4597, 1357, 4587, 4588.

Scanned with CamScanner

"Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur." Burada mü'minler hicrete tahrik ve müşriklerden ayrılmaya teşvik edilmekte, nereye giderse gitsin orada korunacağı bir sığınak ve korunak bulacağı ifade edilmektedir.

Mürağam kelimesi masdardır. Araplar "راغم فلان قومه مراغما، مراغَمَة/Filan kişi kavmine sığındı" derler. Nabiğa b. Ca'de der ki:

كَطَوْدٍ يُلاذُ بِأَرْكَانِه عَزِيز المُرَاغَم وَالْمَهْرَبِ

Kendisine sığınılan bir dağ gibidir.

Sağlam bir sığınak ve kendisine kaçılacak yerdir!

İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Mürağam bir beldeden bir beldeye gitmeye denir. Dahhâk, Rebî' b. Enes ve Süfyân-ı Sevrî'den de böyle rivayet edilmiştir. Mürağam kelimesini Mücâhid "meşakkat ve zorluklardan uzakta ve selamette kalacağı yer", Süfyân b. Uyeyne ise "kale" ile tefsir etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir ya, normalde anlaşılan mânâya göre mürağam "kendisine sığınılan ve düşmana karşı korunulan girilemez güvenli yer" demektir.

سَعَة (bolluk)'tan (kelime mânâsı genişlik) kasıt rızıktır. Bunu, içlerinde Katâde'nin bulunduğu birçok kişi söylemiştir. Zira o, *"Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur"* âyetini şöyle tefsir etmiştir: Vallahi bu kimse sapıklıktan hidâyete ve fakirlikten zenginliğe imkan bulur.

"Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer." Yani, kim hicret niyetiyle evinden çıkar da yoldayken ölürse Allah katında hicret eden kimsenin sevabına erişir.

[2222] Nitekim Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim ile diğer Sahih kitapları, Müsned ve Sünen kitaplarında yer alan ve Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakledilen hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Ameller ancak niyetlere göredir ve her bir kimseye ancak niyet ettiği vardır. Dolayısıyla kimin hicreti Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne idiyse onun hicreti Allah (c.c) ve Rasûlü'ne olmuştur. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa*

Scanned with CamScanner

veya evleneceği bir kadına idiyse onun hicreti de onun için gittiği şeye olur."[787] Bu genel olup hicret ve başka tüm konularda böyledir.

[2223] Bunu ifade eden başka bir hadis Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de yer alan doksan dokuz kişiyi, sonra yüzüncü olarak bir rahibi öldüren kişinin kıssasıdır. Hadiste anlatıldığına göre bu adam daha sonra bir âlime giderek tevbesinin kabul olunup olunmayacağını sordu. Âlim, "Seninle tevbe arasına kim girebilir ki?" dedi. Sonra beldesini terk ederek Allah'a ibadet edilen başka bir beldeye gitmesini tavsiye etti. Adam beldesinden çıkmış diğer beldeye giderken yolda ölüm yetişti. Rahmet melekleri ile azap melekleri onun hakkında tartıştılar. Rahmet melekleri, "O tevbe etmiş halde geldi"; diğerleri ise, "Ama henüz oraya ulaşmadı" dediler. Onlara iki belde arasını ölçmeleri ve adam hangisine yakınsa onu onların alması emredildi. Allah (c.c) bir mesafeye (adam ile gitmekte olduğu belde arasına) yaklaşmasını diğerine ise uzaklaşmasını emretti. Ölçtüklerinde onu gitmekte olduğu beldeye bir karış daha yakın buldular. Böylece adamı rahmet melekleri aldılar.[788] Başka bir rivayette şöyle geçmektedir: Adam ölüm gelince göğsünü gitmekte olduğu beldeye doğru itti.[789]

[2224] İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Atik'ten şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Kim Allah yolunda cihad etmek üzere evinden çıkar da* (bu arada üç parmağını -orta, işaret ve baş parmaklarını- birleştirip işaret etti ve "Allah yolunda cihad edecekler nerede?" dedi) *bu kimse bineğinden düşüp ölürse onun mükâfatı Allah üzerindedir. Veya onu bir hayvan sokup da ondan dolayı ölürse onun mükâfatı Allah üzerinedir. Veyahut yatağında ölürse onun mükâfatı da Allah üzerindedir."* Râvi daha sonra şöyle der: "Hatfe enfihi" yatağında ölmek mânâsına gelir. Vallahi bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce hiçbir Arap'tan duymamıştım. Daha sonra şöyle buyurdu: *"Kim de vurularak öldürülürse cenneti hak eder."*[790]

---

787 Buhârî, 1, 54; Müslim, 1907; Ebû Dâvûd, 2201; Tirmizî, 1647; Nesâî, 7/ 13; İbn Mâce, 4227; Ahmed b. Hanbel, 1/ 43; İbn Hibbân, 388.

788 Buhârî, 3470; Müslim, 2766; İbn Mâce, 2622; Ahmed b. Hanbel, 3/ 20; İbn Hibbân, 611.

789 Bu rivayet İmam Müslim'in kitabında 2766 numaralı (no: 47) hadistir.

790 Ahmed b. Hanbel (4/ 36) ve Taberânî (1778) rivayet etmişler, Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (5/ 277) zikretmiş ve "Senedindeki Muhammed b. İshâk vardır ki o müdellis-

Scanned with CamScanner

[2225] İbn Ebî Hâtim, Zübeyr b. Avvam (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Halid b. Hizam Habeşistan'a hicret etmek üzere yola çıktı. Ancak yoldayken bir yılan soktu ve bundan dolayı öldü. Bunun üzerine hakkında, "Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer" âyeti nazil oldu. Zübeyr der ki: Ben de Habeşistan'da onu bekliyor ve gelmesini gözetliyordum. Hiçbir şey beni onun ölüm haberi geldiğinde üzüldüğüm kadar üzmedi. Çünkü Kureyşlilerden hicret edenlerin yanlarında ailesinden veya akrabasından birileri mutlaka olurdu. Benimle ise Beni Esed b. Abduluzza kabilesinden hiç kimse bulunmuyordu ve ondan başka bir arkadaş ümidim de yoktu.[791] Bu çok garip bir rivayettir. Çünkü anlatılan olay Mekke'de geçmiştir, oysa âyet Medine'de inen âyetlerdendir. Muhtemelen Zübeyr b. Avvam olayın bu âyetin nüzul sebebi olmasa da başkasıyla birlikte onu da kapsayıcı olarak indiğini kastetmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2226] İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Damura b. Cündeb Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın yanına gitmek üzere Mekke'den çıktı, ancak O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) ulaşmadan yolda vefat etti. Bunun üzerine, *"Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer"* âyeti nazil oldu.[792]

[2227] İbn Ebî Hâtim, Saîd b. Cübeyr'den şöyle nakleder: Mekke'de bulunan ve gözleri âmâ olan Ebû Damra b. İs ez-Zuraki, *"Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır"* âyeti nazil olunca, "Ben ise gerçekten zenginim ve hicret edebilme imkanına sahibiyim" dedi. Sonra hazırlığını yapıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitmek üzere yola çıktı. Ten'im denen

tir" demiştir. Muhammed b. İshâk burada da an'anlı rivayet etmiştir. Dolayısıyla senedi zayıftır.

791 Senedi zayıftır. Asıl doğru bilgiye göre Urve babasından hiçbir şey işitmemiştir. Râvilerden Münzir b. Abdullah da durumu meçhul biridir.

792 Ebû Ya'lâ, 2679; Taberânî, 11709. Eş'as b. Sevvar'ın zayıf olması sebebiyle senedi zayıftır. Bunu Taberî de (10299) başka bir vecihle İkrime'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan nakliyle ve benzer lafızla rivayet etmiştir. Onun senedinde de ezberi zayıf olan Şerik vardır. Dolayısıyla bu haber kuvvetli değildir.

Scanned with CamScanner

yere vardığında ise ona ölüm erişti. Bunun üzerine *"Kim Allah ve Rasûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer"* âyeti nazil oldu.[793]

[2228] Taberânî, Ebû Mâlik'ten şöyle rivayet eder; Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitim: *"Allah şöyle buyurdu: Kim benim rızam için, vaadime ve bana imanıyla savaş etmek üzere yola çıkarsa Allah'ın garantisi altındadır. Ya onu orduda iken dilediği herhangi bir şekilde öldürür ve cennete koyar. Ya da uzun bir süre uzakta kalsa da Allah'ın koruması altında ailesine, nail olduğu sevap ve (varsa) ganimetle döner. Kim Allah için yurdundan ayrılır da ölür veya öldürülürse, atı veya devesi üzerine sıçrar veya bir haşerat sokar veyahut Allah'ın dilediği herhangi bir sebepten yatağında ölürse o şehittir."*[794] Bunu Ebû Dâvûd da Bakiyye'den rivayet etmiştir olup bu rivayetin başı "Allah yolunda yurdundan ayrılırsa" ile başlamaktadır. Sonunda ise "o şehittir"den sonra "ve şüphesiz ona Cennet vardır" ziyadesi bulunmaktadır.[795]

[2229] Hâfız Ebû Ya'lâ, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim haccetmek üzere yola çıkar da yolda ölürse kıyâmet gününe kadar ona hac sevabı yazılır. Kim umre için yola çıkar da ölürse kıyâmet gününe kadar ona umre eden kimsenin sevabı yazılır. Kim Allah yolunda savaşmak üzere yola çıkar da ölürse kıyâmet gününe kadar ona cihad eden kimse sevabı yazılır."*[796] Hadis bu tarikle zayıftır.

793 Müellif bunu İbn Ebî Hâtim'e nispet etmiştir. Bu zayıftır ve illeti mürsel olmasıdır. Çünkü Saîd b. Cübeyr'in Ebû Damura'dan rivayetleri mürseldir.

794 Taberânî (3418) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Sonraki hadise bk.

795 Ebû Dâvûd, 2499; Beyhakî, 9/ 166; Taberânî, Müsnedu'ş-Şamiyyin, 188; Hâkim, 2/ 78. Hâkim Müslim'in koşullarını haiz bir sahih hadis olduğunu söylemiş, fakat Zehebî tenkit ederek şöyle demiştir: Râvilerden İbn Sevban'dan Müslim hadis rivayetinde bulunmamıştır ve bu kuvvetli biri de değildir. Diğer râviler ise sikadır.

796 Ebû Ya'lâ, 2357. Senedindeki Muhammed b. İshâk müdellistir. Diğer râviler ise sikadırlar. Hadisin pek çok şahidi bulunmaktadır. Bk. Mecmau'z-Zevaid, 5/ 283, hadis no: 9456.

Scanned with CamScanner

Seferde Namazın Kısaltılması:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

101. Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır.

Tefsiri:

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Yeryüzünde yolculuk yaptığınız zaman..."* Buradaki ifade yolculuk yapmaktır. Aynı şekilde şu âyette de mânâ böyledir: *"Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler (yolculuk yapacaklar)"* (Müzzemmil, 20)

"Kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur." Yani namazı hafifletmenizde size bir günah yoktur. Buradaki hafifletme ya cumhurun bu âyetten anladığı gibi dört rekâtlı namazları ikişer rekât kılmakla olur. Cumhur, âyeti seferde namazı kısaltmaya delil getirmiştir, fakat detayda farklı görüşler vardır. Kimisine göre bunun cihad, hac, umre, ilim talebi ve ziyaret gibi ibadet olan bir yolculuk olması gerekir ki, bu İbn Ömer (radıyallâhu anh) ve Atâ'dan rivayet edilmiştir. İmam Mâlik'in de bir rivayette buna yakın görüşte olduğu söylenir. Çünkü, *"Kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz"* ifadesinden görünüşte anlaşılan budur. Kimi âlimler ise şöyle demişlerdir: Bunun ibadet yolculuğu olması şart olmayıp mübah bir yolculuk olması yeterlidir. Çünkü Allah (c.c), *"Her kim ki açlıktan darda kalırca günaha kaymaksızın bunlardan yemeğe mecbur kalırsa..."* buyurmaktadır. Zira Allah (c.c), bu âyette günah işlemek üzere yapılan bir yolculuk olmadıkça mecbur kalan kimsenin ölü etini yemesini mübah kılmıştır. Bu İmam Şâfiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve diğer imamların görüşüdür.

Scanned with CamScanner

[2230] Nitekim Ebû Bekir b. Ebî Şeybe A'meş'ten, İbrâhim en-Nehaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bir adam gelerek, "Ya Rasûlallah! Ben bir tüccarım ve Bahreyn'e gidip geliyorum" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona namazları iki rekât kılmasını emretti.[797] Bu mürsel bir rivayettir.

Bazıları ise şöyle demiştir: Bu ruhsat mübah olsun haram olsun her türlü seferde geçerlidir. Yol kesmek ve yolcuları korkutmak için yola çıksa bile kişi bu ruhsatı kullanabilir; çünkü mutlak mânâda yolculuk gerçekleşmiştir. Bu da Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî ve Dâvûd-u Zahirî'nin görüşüdür. Bunlar âyetteki genel ifadeye dayanmışlardır. Cumhûr ise onlara muhalefet etmiştir.

Yüce Allah'ın, *"Kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz"* ifadesine gelince; bunun (bir şart olarak değil) âyetin indiği dönemde yaygın olan durumu ifade edici olarak söylenmiş olması mümkündür. Çünkü İslâm'ın ilk döneminde hicretten sonra Müslümanların yolculukları tehlikeliydi. Hatta yolculuğa ancak genel bir savaş veya özel bir seriyyede çıkarlardı. Bir ifade de yaygın olanı veya belli bir olayı bildirmek için söylenmişse o şart ve kayıt mânâsına alınmaz. Şu âyetlerde olduğu gibi: *"İffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın"* (Nûr, 33) *"Gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızdan evlerinizde bulunan- üvey- kızlarınız size haram kılındı."* (Nisâ, 23) (İlk âyetten "iffetli olmak istemeyenleri zorlayabilirsiniz", ikinciden de "evinizde bulunmayan üvey kızlarınızla evlenebilirsiniz" mânâsı çıkmaz.)

[2231] İmam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Ümeyye'den şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a "Allah *"Yeryüzünde yolculuk yaptığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* buyuruyor. Şimdi ise insanlar emniyetteler (yine namazı kısaltmaları gerekir mi)?" diye sordum. Ömer (radıyallâhu anh) bana, "Senin garibine giden benim de gitmişti de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sormuştum. O ise şöyle demişti: "Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır; O'nun (c.c) sadakasını kabul edin." Bunu Müslim ile Sünen sahipleri de rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Bu hasen ve sahih bir hadistir" demiştir. Ali b. el-Medînî de şöyle demiştir: Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen bu hadis hasen ve sahihtir. Sadece bu tarikten rivayet edilmiş olup râvileri bilinen makbul kimselerdir.[798]

---

797 Mürseldir. Mürsel zayıf hadis çeşitlerindendir, fakat İbrâhim Nehaî'nin mürsel rivayetleri İbn Maîn ve başkalarının söylediğine göre sahihtir.

798 Müslim, 686; Ebû Dâvûd, 1199; Tirmizî, 3034; İbn Mâce, 945; Ahmed 1/ 26.

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Şeybe, Ebû Hanzala el-Hazza'dan şöyle nakleder: İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a yolculuk namazını sordum. "İki rekâttır" dedi. "Peki, Allah'ın *"Kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz..."* buyruğuna ne diyeceksin? Halbuki biz şimdi güvendeyiz" dedim. "Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetidir" diye cevap verdi.

İbn Merdûyeh de Ebû Veddak'tan şöyle rivayet etmiştir: İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a yolculukta namazı iki rekât kılmayı sordum. "Bu gökten inmiş bir ruhsattır. Dilerseniz (ruhsatla değil, azimetle amel edip) tam kılın" dedi.

[2232] İbn Ebî Şeybe, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Biz Mekke ile Medine arasında güvenlik içinde ve hiçbir şeyden korkmaz halde iken namazları Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ikişer ikişer kıldık.[799] Bunu Nesâî de böyle rivayet etmiştir.

[2233] Ben derim ki: Tirmizî ile Nesâî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den çıkıp âlemlerin Rabbi'nden başka hiçbir şeyden korkmaz halde Mekke'ye gitti de namazı ikişer rekât kıldı.[800] Tirmizî daha sonra, "Sahihtir" demiştir.

[2234] İmam Buhârî, Yahyâ b. Ebî İshâk'tan şöyle nakleder: Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle işittim: Mekke'ye gitmek üzere Medine'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yola çıktık. Namazları ikişer rekât kılıyordu ve Medine'ye dönene kadar böyle yaptı. Yahyâ der ki: Enes'e, "Mekke'de hiç kaldınız mı?" dedim. "Orada on gün kaldık" dedi.[801] Diğer muhaddisler de bunu yine Yahyâ b. Ebû İshâk'ın rivayetiyle tahric etmişlerdir.

[2235] İmam Ahmed b. Hanbel, Harise b. Vehb el-Huzai'den şöyle rivayet etmiştir: İnsanların en kalabalık ve en güvende oldukları Mina'da öğle ve ikindi namazlarını Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ikişer rekât kıldım.[802] Bunu İbn Mâce dışında tüm Kütüb-i Sitte sahipleri birçok tarikten rivayet etmişlerdir.

---

799 Sahihtir. İbn Ebî Şeybe, el-Musannaf'ta (2/ 337) ve Nesâî (3/ 117) iki tarikle İbn Avn'dan rivayet etmişlerdir. Senedi Buhârî ve Müslim koşullarını haizdir. Sonraki hadise bk.

800 Tirmizî, 547; Nesâî, 3/ 117; Ahmed b. Hanbel, 1/ 215. Tirmizî, "Hasen ve sahihtir" demiştir.

801 Buhârî, 1081; Müslim, 693; Ebû Dâvûd, 1233; Tirmizî, 548; Nesâî, 3/ 121; İbn Mâce, 1077; Ahmed 3/ 190; İbn Hibbân, 2751.

802 Müslim, 696; Ebû Dâvûd, 1965; Nesâî, 3/ 119; Ahmed b. Hanbel, 4/ 306; İbn Hibbân, 2765.

Scanned with CamScanner

[2236] İmam Buhârî Harise b. Vehb'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mina'da en güvenlikli halde namazı bize iki rekât kıldırdı.[803]

[2237] Buhârî'nin lafzı şöyledir: Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'tan, "Ben namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile, Ebû Bekir ve Ömer'le, hilafeliğinin başlarında Osman'la ikişer rekât kıldım. Osman daha sonra namazı (dört rekâta) tamamladı."[804] Bunu Müslim de Saîd b. Yahyâ el-Kattan'dan bu lafızla rivayet etmiştir.

[2238] İmam Buhârî, Abdurrahman b. Yezîd'den şöyle nakleder: Hz. Osman (radıyallâhu anh) bize Mina'da namazı dört rekât kıldırdı. Bunun Abdullah b. Mes'ud'a iletilmesi üzerine Abdullah "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" dedi, sonra "Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Mina'da iki rekât kıldım. Ebû Bekir ile Mina'da iki rekât kıldım. Ömer (radıyallâhu anh) ile de Mina'da iki rekât kıldım. Keşke dört rekâttan nasibim kabul olunmuş iki rekât olsaydı!" dedi.[805] Bunu Buhârî başka bir tarikle de rivayet etmiştir. Hadisi Müslim de birçok tarikle yine İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Böylece bu hadisler açıkça, namazı kısaltmak için korkunun bulunması şartının bulunmadığına delalet etmektedir. Bu yüzden âlimlerden bazıları, "Âyette sözü edilen kısaltmadan kasıt sayıca kısaltma değil, nitelikçe kısaltmadır (daha hızlı kılmaktır)" demişlerdir ki bu ileride geleceği üzere Mücâhid, Dahhâk ve Süddî'nin görüşüdür.

[2239] Bunlar ayrıca İmam Mâlik'in Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yaptığı şu rivayeti delil göstermişlerdir: Namaz (önce) sefer ve hazarda (mukim halde) iki rekât olarak farz kılındı. Sonra yolculuk namazı olduğu gibi onaylandı, hazardakine ise ekleme yapıldı.[806] Bu hadisi İmam Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî farklı kişiler yoluyla İmam Mâlik'ten rivayet etmişlerdir. Bunlar şöyle demişlerdir: Namazın yolculuktaki aslı iki rekât ise buradaki kısaltmadan kasıt nasıl sayısal bir kısaltma olabilir? Çünkü asıl olan bir şey hakkında nasıl, *"Namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* denebilir?

803 Buhârî, 1083; Ahmed b. Hanbel, 4/ 306; İbn Hibbân, 2757.
804 Buhârî, 1082; Müslim, 694; Nesâî, 3/ 121; İbn Hibbân, 2758.
805 Buhârî, 1084.
806 Buhârî, 350, 1090; Müslim, 685; Ebû Dâvûd, 1198; Nesâî, 1/ 225; Ahmed b. Hanbel, 6/ 27; Mâlik, 1/ 146; İbn Hibbân, 2736.

Scanned with CamScanner

[2240] Bu hususa daha açık delalet eden delil İmam Ahmed b. Hanbel'in İbn Ebî Leyla kanalıyla Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayettir: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle kısaltmasız ve tam şekliyle yolculuk namazı iki rekâttır, Duhâ namazı iki rekâttır, Bayram namazı iki rekâttır ve Cuma namazı iki rekâttır.[807] Bunu Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibbân da -Sahih'inde- böyle rivayet etmişlerdir. Hadisin senedi Müslim'in koşullarını taşıyan bir senettir. İmam Müslim kitabının Mukaddime bölümünde İbn Ebî Leyla'nın Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan hadis işittiğine hükmetmiştir. Bu ve başka hadislerde de bu açıkça ifade edilmiştir ki, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim ve Nesâî ondan hadis işitmediğini söylemiş olsalar da İnşallah doğru olan budur.

[2241] Sahih'inde İmam Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah (c.c), peygamberiniz Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diliyle namazı hazarda (mukim iken) dört rekât, seferde iki rekât, korku halinde ise bir rekât olarak farz kıldı. Hazarda farzdan önce ve sonra (sünnet) namaz kılındığı gibi yolculukta da kılınır."[808] Bunu İbn Mâce de rivayet etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın böyle söylediği kesindir, sabittir. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın söylediği bununla çelişmez. Çünkü o (radıyallâhu anhâ) "Namazın esas itibariyle iki rekât olduğunu, fakat hazar namazında buna ekleme yapıldığını" ifade etmiştir. Bu kesinlik kazanınca, (Hz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya göre de) İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın dediği gibi "Hazarda namaz dört rekâttır" denilebilir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Fakat İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın sözleri yolculuk namazının iki rekât olup eksiklik bulunmadığında ve tam olduğunda birleşmektedir ki bu Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözünde açıkça ifade edilmiştir. Böyle olunca da Allah'ın (c.c) *"Namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* buyruğundaki kastı korku namazında olduğu nitelik bakımından kısaltmak (daha hızlı kılmak) olur. O yüzden de âyette *"Kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz"* denilmiştir. O yüzden yüce Allah bir sonraki âyette, *"Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar"* buyurarak bu âyetteki "kısaltma"dan ne kastedildiğini açıklamış, namazın niteliğini ve

807 Sahihtir. Nesâî, 3/ 111; İbn Mâce, 1063; İbn Hibbân, 2783; Beyhakî, 3/ 200. Râvîleri sikadır.

808 Müslim, 687; Ebû Dâvûd, 1247; Nesâî, 3/ 167; Ahmed b. Hanbel; İbn Hibbân, 2867.

Scanned with CamScanner

nasıl eda edileceğini zikretmiştir. Bu sebeple İmam Buhârî "Korku Namazı" adında bir başlık koyduktan sonra ona, *"Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar"* âyetiyle başlamıştır. Nitekim Cüveybir'in rivayetine göre Mücâhid, *"Kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* âyeti hakkında şöyle demiştir: "Bu, savaş esnasında kılınan namaz şeklidir. Zira binitli kimse herhangi bir tarafa yönelerek iki tekbirli namaz kılar."

Esbat, *"Yeryüzünde yolculuğa çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* âyeti hakkında Süddî'den şöyle nakleder: Namaz seferde iken iki rekât kılınırsa o tamdır. Kısaltmak (hızlı kılmak) ancak kâfirlerin seni namaz kılmaktan alıkoymaları durumunda helaldir. Kısaltma bir rekâttir.

[2242] İbn Ebî Necîh, Mücâhid'den şöyle nakleder: *"Namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* âyeti hakkında şöyle demiştir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı Usfan'da, müşrikler ise Dacnan'da idiler ve karşılaştılar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazını ashabının hepsiyle birlikte rükû, secde ve kıyamlarıyla dört rekât kıldırdı. O esnada müşrikler Müslümanların mallarına ve eşyalarına saldırmaya yeltendiler.[809] Bunu İbn Ebî Hâtim ve Taberî de Mücâhid, Süddî, Câbir ve İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Taberî görüşleri zikrettikten sonra bu görüş hakkında "Doğru olan da budur" demiştir.

[2243] Taberî, Ümeyye b. Abdullah b. Halid b. Esid'den şöyle rivayet etmiştir: Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh)'a "Biz Allah'ın kitabında korku namazının kısaltılmasını buluyor, fakat yolcu namazının kısaltılmasını bulamıyoruz" dedim. İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Biz Peygamberimizi bir şey yaparken gördük ve onun yaptığını yaptık" dedi.[810] Ümeyye b. Abdullah burada korku namazını "kısaltılmış namaz" ismiyle anmış, bu âyetin yolculuk namazı değil

809 Bu mürseldir. Fakat Müellifin zikrettiği gibi şahitleri vardır. Usfan: Mekke'den iki merhale uzakta bir yer, Dacnan ise Mekke yakınlarında bir dağdır.

810 Ceyyittir. Taberî (10323) Muhammed b. Abdullah kanalıyla bu lafızla rivayet etmiştir. Nesâî (3/ 117), İbn Mâce (1066), Ahmed b. Hanbel (2/ 94), Hâkim (1/ 258), İbn Hibbân (2735) ve Beyhakî (3/ 136) Ümeyye b. Abdullah kanalıyla rivayet etmişlerdir. Senedi ceyyittir. Hâkim, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da râvileri Medineli sika kimselerdir" demiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

bu namaz hakkında olduğunu söylemiştir. İbn Ömer (radıyallâhu anh) da onu onaylamış, yolculukta namazın kısaltılmasına ise Kur'ân'dan değil, şeriatı getiren Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in fiilini delil getirmiştir.

[2244] Bundan daha açığı Taberî'nin Semmak el-Hanefi'den şu rivayetidir: İbn Ömer (radıyallâhu anh)'a yolculuk namazını sordum, "İki rekât onun tam halidir, kısaltılmış hali değildir. Kısaltma sadece korku namazında vardır" dedi. "Korku namazı nedir?" diye sordum. "İmam bir grup insanla bir rekât kılar. Sonra onlar bunların bunlar onların yerine geçmesinin ardından imam onlarla da (ikinci grup da) bir rekât kılar. Böylece imam iki, her bir grup ise bir rekât kılmış olur" dedi.[811]

Korku Namazı:

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ ۖ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَآئِكُمْ ۖ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۚ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ ۚ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾

102. Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer grup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

811 Taberî (10332) rivayet etmiştir. Senedi hasendir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Korku namazının birçok çeşidi vardır. Çünkü bazen kıble tarafına, bazen başka tarafa yönelerek kılınır. Bazen dört rekâtlık, bazen akşam namazı gibi üç rekâtlık, bazense sabah namazıyla sefer namazı gibi iki rekâtlık olur. Bazen namazı cemaatle kılarlarken bazen çarpışmaların şiddetlenmesi sebebiyle cemaat olamaz, bu durumda da kıbleye veya başka bir tarafa yönelerek binitli ve yaya olarak tek başlarına kılarlar. Bu durumda yürüyebilir, namazın tam ortasında düşmanlara aralıksız silah darbeleri indirebilirler.

Âlimlerden bazıları ise daha önce geçen İbn Abbâs (radıyallâhu anh) hadisinden dolayı bu durumda sadece bir rekât kılacağını söylemişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel bu görüştedir. Münzirî, el-Havaşi kitabında şöyle der: Atâ, Câbir, Hasan-ı Basrî, Mücâhid, Hakem, Katâde ve Hammad bu görüşte olup, Tâvûs ile Dahhâk da aynı görüşü benimsemiştir. Ebû Asım el-Abbadi, Muhammed b. Nasr el-Mervezi'nin sabah namazı korku namazı şeklinde kılınırken bir rekât kılınacağı görüşünde olduğunu rivayet etmiştir. İbn Hazm da bu görüştedir. İshâk b. Rahûyeh ise, "Kılıçla çarpışma esnasında imayla kıldığın bir rekât sana yeter. Buna gücün yetmezse tek bir secde yaparsın; çünkü bu da Allah'ı zikirdir" demiştir. Bazıları ise, "Sadece bir tekbir yeterlidir" demişlerdir. Muhtemelen kasıtları İmam Ahmed b. Hanbel ile adamlarının görüşü gibi, bir rekâttır. Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ömer, Ka'b ve daha birçok sahabi ile Süddî de bu görüştedir. Bunu Taberî rivayet etmiştir. Fakat bunu, İshâk b. Rahûyeh'in görüşünde olduğu gibi bir rekâtın yeteceği görüşünü zahiri ile alarak nakletmişlerdir. Emir Abdulvahhab b. Buht el-Mekkî de bu görüştedir. Hatta o, "Tekbire gücü yetmezse onu içinden -yani kalbinden geçirerek- yapmayı terk etmesin" demiştir. Bunu ondan Said b. Mansur, Sünen'inde rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Bazı âlimlerse savaş ve çarpışma mâzeretinden dolayı namazı vaktinden sonraya ertelemenin caiz olduğunu söylemişlerdir.

[2345] Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hendek günü öğle ve ikindi namazlarını geciktirerek bunları akşamdan sonra kılmış, ardından akşam namazını, daha sonra da yatsı namazını kılmıştır.[812]

812 Bu, Bakara sûresi 238. âyetin tefsirinde, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet olarak geçti.

Scanned with CamScanner

[2346] Bu olaydan sonra, Beni Kureyza gününde onlara ordu hazırladığında, *"Sizden hiç kimse kesinlikle ikindi namazını Beni Kureyza dışında bir yerde kılmasın"* buyurmuştu. Yolda namaz vakti gelince sahabilerden bazıları, "Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) o sözüyle acele gidilmesinden başka bir şey kastetmedi. Bizden namazı vaktinden sonra kılmamızı istemedi" dediler ve onu yoldayken vaktinde kıldılar. Diğerleri ise akşamdan sonra Beni Kureyza'nın olduğu yerde kıldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bunlardan hiçbirine kızmadı.[813] Biz Siret kitabında bu konu üzerinde konuştuk ve ikindi namazını vaktinde kılanların vakıada doğruya daha yakın, bununla birlikte diğerlerinin de mâzur olduklarını açıkladık. Bu olayda onları namazı vaktinden sonraya bırakmada mâzur kılacak husus cihada ve Yahudilerden ahitlerini bozan mel'un grubu kuşatmaya bir an önce gidilmesi emridir. Cumhur ise şöyle demiştir: Bunların hepsi korku namazı ile neshedilmiştir. Çünkü o gün korku namazı âyeti henüz nazil olmamıştı. Bu âyet inince bu gerekçeyle namazı ertelemek neshedildi. Bu, İmam Şâfiî ile Sünenen sahiplerinin Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri hadiste açıktır. Fakat İmam Buhârî'nin Sahih'inde, "Kale savaşlarında ve düşmanla karşılaşma anında namaz babı"nda şöyle demiştir: "Evzâî der ki: Zaferin gerçekleşmesi yaklaşırken Müslümanlar namaz kılamazlarsa her biri kendi başına imayla kılar. İmayla kılamazlarsa çatışma duruncaya veya güvende oluncaya kadar erteler ve iki rekât kılarlar. Bunu yapamazlarsa iki secdeli bir rekât namaz kılarlar. Buna da güçleri yetmezse tekbir namaz yerine geçmez, dolayısıyla güvenliklerini sağlayana kadar ertelerler. Mekhul da bu görüştedir. Enes b. Mâlik şöyle anlatır: "Şafak sökerken Tüster kalesinin düşmesi iyice yaklaşmıştı. Bu savaşta ben de bulunuyordum. Savaş öyle kızışmıştı ki hiç kimse namaz kılmaya fırsat ve imkân bulamıyordu. Bu yüzden namazı ancak gün epey ilerledikten sonra, Ebû Mûsâ ile birlikte iken kıldık. Namaz sonrasında da zafer gerçekleşti. Dünya ve içindekilere sahip olmak beni bu namaz kadar mutlu edemez."[814] İmam Buhârî böyle söyledikten sonra Hendek günü namazın geciktirilmesi hadisini, ardından Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ikindi namazını ancak Beni Kureyza'da kılmalarını emretmesi hadisini zikretmiştir. Böylece o bu görüşü tercih etmiş gibi gözükmektedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

813 Bu hadis Bakara sûresi 239. âyetin tefsirinde geçti.

814 Bk. Sahih-i Buhârî, 1/ 283.

Scanned with CamScanner

Bu görüşteki kimse görüşüne Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh) ile adamlarının Tüster'in fethi günü yaptıklarını delil gösterebilir. Çünkü bu genelde meşhur bir olaydır. Bu Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ın halifeliği dönemindeydi ve ne Ömer (radıyallâhu anh) ne de başka bir sahabenin ona karşı çıktığına dair hiçbir haber nakledilmiş değildir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Bunlar derler ki: Korku namazı Hendek günü de meşru idi. Çünkü Siyer ve Megazi âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre Zaturrika gazvesi Hendek gazvesinden önce olmuştur. Muhammed b. İshâk, Mûsâ b. Ukbe, Vakıdi, kâtibi Muhammed b. Sa'd, Halife ve Hayyat bunlardan bazılarıdır.

İmam Buhârî ve başkaları ise, "Zaturrika Hendek gazvesinden sonraydı" demişler ve buna Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallâhu anh) hadisini delil getirmişlerdir. Çünkü Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Müslüman olup) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına Hayber günü gelmiştir. Müzeni, Kadı Ebû Yusuf ve İbrâhim b. İsmail b. Uleyye'nin, "Korku namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hendek günü namazı ertelemesiyle neshedilmiştir" görüşü ise son derece hayret vericidir! Bu çok sıra dışı bir görüştür. Çünkü Hendek'ten sonra korku namazı kılındığına dair rivayetler sabittir, kesindir. Namazın o gün ertelenmesine Mekhûl ve Evzâî'nin getirdiği açıklama daha kuvvetli ve daha makuldür. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Dolayısıyla, *"Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman"* cümlesinin mânâsı, "Sen korku namazında onlara imamlık yaparken"dir ki bu ilkinden farklı bir durumdur. Çünkü hadislerin delalet ettiği gibi o namazı sadece bir rekât olarak ve tek, ayakta, binek üzerinde, kıbleye veya başka bir yöne dönük halde bir rekât kılmakla sınırlamış, sonra bir imamın arkasında bir araya gelme ve toplanmayı zikretmiştir.

Bu âyeti namazı cemaatle eda etmenin vacip olduğuna delil getirenler ne güzel yapmışlardır! Zira, kişi cemaat hatırına namazın birçok fiilinden muaf tutulmuştur. Cemaatle namaz vacip olmasaydı bu caiz olmazdı.

Âyetteki, *"Sen içlerinde bulunup"* ifadesine ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra bu vasfın bulunamayacağı hakikatine dayanarak korku namazının Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra neshedildiğine delil getirenlerin bu delili ise zayıftır. Bunlara, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra zekâtı (devlete) vermek istemeyen ve buna, *"Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (on-*

Scanned with CamScanner

ları yatıştırır)" (Tevbe, 103) âyetini delil getiren, "Biz Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra zekâtımızı hiç kimseye vermeyecek, onu uygun gördüklerimize kendimiz vereceğiz. Onu sadece duası bize sükûnet olana veririz" diyenlere verilen cevabın aynısı verilir. Zira sahabeler onlara cevap vermiş, âyeti delil göstermelerini kabul etmemiş, zekât vermeye zorlayıp vermeyenlerle de savaşmışlardır.

Şimdi de, bu namazın nasıl kılınacağına geçmeden evvel, bu âyet-i kerimenin nüzul sebebini zikredelim:

[2347] İmam Taberî, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Neccaroğullarından bir grup insan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ya Rasûlallah! Biz yeryüzünde yolculuk yapıyoruz, nasıl namaz kılalım?" diye sordular. Bunun üzerine, *"Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman..."* korku namazı âyeti nazil oldu. Sonra (bu konuyla ilgili) vahiy kesildi. Bundan bir yıl sonra, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) savaşa çıktığında müşrikler "Muhammed ve arkadaşları size, onlara galip gelme fırsatı verdi. Onlara sıkıca saldırsanıza!" dediler. Onlardan biri, "Onların bundan sonra benzer bir şeyleri (namazları) daha var" dedi. Bunun üzerine yüce Allah bu iki namaz arasında, *"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur"* ile sonrasındaki, *"Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman"* âyeti (Nisâ: 101, 102) nazil oldu. Korku namazı işte böyle nazil oldu.[815] Bu ifadeyle gelen rivayet çok gariptir. Bazı kısımlarının İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile Sünen kitaplarında asıl adı Zeyd b. Sabit olan Ebû Ayyaş'ın nakliyle gelen şahitleri vardır.

[2248] İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Ayyaş ez-Zurki'den şöyle nakleder: Biz Usfan'da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydik. Müşrikler Halid b. Velid komutasında bize doğru gelmeye başladılar. Bizimle Kâbe arasındaydılar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğle namazını kıldırdı. Müşrikler, "Vallahi (saldırmak için) o kadar uygunmuş ki! Aslında onlara bu gaflet hallerinde saldırsaymışız" dediler. Sonra, "Onların şimdi evlatlarından ve canlarından daha çok sevdikleri bir namazları gelecek" dediler.

815 Taberî (10319) Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Senedindeki Abdullah b. Hişam meçhul, hocası Seyf de vahidir. Bazı kısımlarının şahitleri vardır ki onlar da bundan sonra zikredilecek hadislerdir.

Scanned with CamScanner

Öğle ile ikindi namazı arasında Cebrâil (a.s) inerek, *"Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar"* âyetlerini getirdi. İkindi vakti gelince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri üzerine sahabiler silahlarını aldılar. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi arkasına iki saf halinde dizdi. Sonra kendisi rükûa vardı, biz de vardık, sonra başını kaldırdı biz de birlikte kaldırdık. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra secdeye vardı. Ardındaki saf da onunla secdeye varırken ikinci saf ayakta onların korumasını yaptılar. İlk saf secde edip kalkarken onlar da oturup oldukları yerde secde ettiler. Sonra geridekiler ilk safın yerine, ilk saftakiler de geridekilerin yerine geçtiler. Sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükûa varınca hep birlikte rükûa vardılar. Sonra kalkınca hep birlikte kalktılar. Sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile arkasındaki saf secdeye gitti. Diğerleri ise ayakta onların bekçiliğini ve korumasını yapıyorlardı. İlk saf secdeye gidince diğer saf da oturup secdeye gittiler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra selâm verip namazı bitirdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu namazı iki defa kıldırdı; biri Usfan'da, diğeri ise Beni Süleym kabilesi topraklarında.[816] İmam Ahmed b. Hanbel bunu daha sonra başka bir tarikten rivayet etmiştir. Hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bunun senedi sahih olup çok sayıda şahidi vardır.

[2249] Şahitlerden biri İmam Buhârî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayettir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza kalkınca insanlar da kalktılar. Tekbir getirince hepsi birlikte tekbir getirdiler. Rükûa gidince ise onların bir kısmı rükû etti. Sonra secde edince secde ettiler. İkinci rekâta kalkınca secde edenler kalkıp kardeşlerini koruma konumuna geçtiler. Sonra diğer grup geldi ve Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte rükû ve secde ettiler. İnsanların hepsi namazdaydı, fakat birbirlerini koruyup kolluyorlardı.[817]

[2250] Taberî'nin Süleyman b. Kays el-Yeşkuri'den rivayetine göre o Câbir b. Abdullah'a namazın kısaltılması âyetinin hangi gün nazil olduğunu, onun hangi gün olduğunu sordu. Câbir (radıyallâhu anh) şöyle anlattı: Kureyş-

816 Ebû Dâvûd, 1236; Nesâî, 3/ 176; Ahmed b. Hanbel, 4/ 59; İbn Hibbân, 1876; Dârekutnî, 2/ 60; Hâkim, 1/ 337; Beyhakî, 3/ 256. Hâkim, Dârekutnî ve Beyhakî hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

817 Buhârî, 944; Nesâî, 3/ 169; İbn Hibbân, 2880; Beyhakî, 3/ 258.

Scanned with CamScanner

lilerin Şam'dan gelmekte olan bir kafilesini karşılamak üzere yola çıkmıştık. Biz bir hurma bahçesindeyken topluluktan birisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Ey Muhammed!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Evet"* dedi. Adam, "Benden korkuyor musun?" Allah Rasûlü, *"Hayır"* buyurdu. Adam, "Peki seni benden kim koruyacak?" dedi. Allah Rasûlü, *"Beni senden Allah koruyacak"* dedi. Adam kılıcını çıkardı, sonra tehditler savurdu ve gözdağı verdi. Sonra Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gruba namaz kıldırdı. Diğer grup ise onların korumasını yapıyorlardı. Ardındakilerle iki rekât namaz kıldı. Sonra ardındakiler topukları üzeri geri geri çekildiler ve arkadaşlarının saf tuttukları yerde durdular. Sonra diğerleri geldi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla da iki rekât namaz kıldı. Diğerleri de bunları koruyorlardı. Daha sonra selâm verdi. Böylece namazı Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört, insanlar ise ikişer rekât kıldılar. İşte Allah namazı kısaltma hükmünü o zaman indirdi ve mü'minlere silahlarını almalarını emretti.[818]

[2251] İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir b. Abdullah'tan şöyle nakletmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hasafe savaşçılarıyla savaşıyordu. Bir ara Ğavras b. Haris adında bir adam gelerek elinde kılıçla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başına dikildi ve "Seni benden kim kurtaracak?" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah!"* der demez kılıç adamın elinden düştü. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kılıcı alarak, *"Seni benim elimden kim kurtaracak?"* dedi. Adam, "Kılıcı alanların hayırlısı ol" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına ve benim O'nun elçisi olduğuma şehadet eder misin?"* dedi. Adam, "Hayır. Fakat sana karşı hiç savaşmayacağıma ve sana karşı savaşanlarla birlikte olmayacağıma söz veriyorum" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü sonra onu salıverdi. Adam milletine vararak, "Size insanların en hayırlısının yanından geliyorum" dedi. O seferimizde namaz vakti gelince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) korku namazını kıldırdı. İnsanlar iki gruptu. Bir grup düşmanın karşısında duruyor, bir grup ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile namaz kılıyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberindeki grupla iki rekât namaz kıldı. Bunlar gidip düşman hizasında bulunanların yerine

818 Ceyyittir. Taberî (10330) ve Tahâvî (1/317) rivayet etmişlerdir. Senedi ceyyittir. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

geçtiler. Düşman hizasında olanlar da gidip Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile iki rekât namaz kıldılar. Böylece Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört, insanlar ise iki rekât namaz kıldılar.[819] Hadisi bu tarikle sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[2252] İbn Ebî Hâtim, Yezîd el-Fakir'den şöyle nakleder: Câbir b. Abdullah'a yolculuktaki iki rekâtı sordum ve "Onları bu şekilde kısa olarak kılayım mı?" dedim. "Yolculukta iki rekât tamdır. Kısaltma ise sadece savaş esnasında kılınan bir rekâtlık namazdır. Biz bir savaşta Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken namaza kalkıldı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalktı ve bir gruptan namaz safları oluşturdu. Bir grup ise yüzünü düşmana çevirmiş duruyordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasındakilerle bir rekât kıldı, iki defa secde etti. Sonra arkasında bulunanlar diğerlerinin olduğu yere gidip orada aynen onlar gibi durdular. Onlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiler ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara da iki secdeli bir rekât kıldırdı. Sonra oturup selâm verdi ve arkasındakiler de diğerleri de selâm verdiler. Böylece Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki, insanlar ise birer rekât kılmış oldular. Câbir (radıyallâhu anh) daha sonra, *"Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar"* âyetini okudu.[820]

[2253] İmam Ahmed b. Hanbel, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara korku namazını şöyle kıldırdı. Bir saf önünde, bir saf arkasında durdu. Arkasındaki safa bir rekât kıldırdı ve onda iki secde yaptı. Sonra bunlar kalkıp arkadaşlarının yerine geçtiler ve onlar gelip bunların yerinde durdular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunlara da iki secdeyle bir rekât kıldırdı. Sonra selâm verdi. Böylece Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki rekât, onlar ise bir rekât namaz kılmış oldular.[821] Bunu Nesâî de rivayet etmiştir. Bu hadis Câbir

---

819 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, 3/ 390; Ebû Ya'lâ, 1778; Tahâvî, 1/ 315; İbn Hibbân, 2883. Farklı tarikle: Müslim, 843; Ahmed b. Hanbel, 3/ 364; İbn Hibbân, 2884; Beyhakî, 3/ 259.

820 Mes'udi'den dolayı senedi kuvvetli değildir. Hadisin aslının şahitleri vardır. Nesâî (3/ 175), Tahâvî (1/ 310) ve Beyhakî (3/ 263) Mes'udi yoluyla rivayet etmişlerdir. Bunlarda âyetten bahsedilmemektedir.

821 Nesâî, 3/ 174; Ahmed b. Hanbel, 3/ 298; İbn Ebî Şeybe, 2/ 462; İbn Hibbân, 2869; Taberî, 10345. Senedi sahihtir, Buhârî ile Müslim'in koşullarını haizdir.

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anh)'tan birçok tarikle gelmiştir. Bu Sahih-i Müslim'de başka bir tarik ve farklı bir lafızla yer almaktadır. Bunu Câbir'den çok sayıda kişi rivayet etmiş olup Sahih, Sünen ve Müsned kitaplarında bulunmaktadır.

[2254] İbn Ebî Hâtim, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Sen içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar..."* Bu âyette bahsedilen korku namazıdır. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki gruptan biriyle bir rekât kılarken diğer grup yönünü düşmana çevirmiş (teyakkuz halinde) bekliyordu. Düşmanın karşısında bekleyen grup geldi ve Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla da bir rekât kılıp onlarla birlikte selâm verdi. Sonra her bir grup kalkıp birer rekât kıldılar.[822] Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri kitaplarında tahric etmişlerdir. Bu, sahabelerden birçok tarikle gelmiştir. Hâfız İbn Merdûyeh tariklerini ve lafızlarını güzel bir şekilde zikretmiştir. Taberî de öyle. İnşallah biz bunları Ahkâm kitabımızda ele alalım. Yegâne güvencemiz Allah'tır.

Korku namazı kılarken silah taşıma hususuna gelince; bazı âlimler âyetin zahirine dayanarak bunun vacip olduğunu söylemişlerdir. Bu İmam Şâfiî'nin iki görüşünden biridir. *"Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın"* (yani hazır halde olun ve ihtiyaç duyduğunuzda kolayca yanınıza alın) buyruğu da buna delalet etmektedir. *"Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."*

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا
اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا
مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۖ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ
يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۚ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

822 Buhârî, 942, 4132; Müslim, 839; Ebû Dâvûd, 1243; Tirmizî, 564; Nesâî, 3/ 171; İbn Hibbân, 2879; Ahmed b. Hanbel, 2/ 147; Beyhakî, 3/ 260.

Scanned with CamScanner

103. Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken (daima) Allah'ı anın. Güvenliğe çıkınca da namazı dosdoğru kılın; şüphesiz namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır.

104. O (düşman) topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz. Allah ilim ve hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah korku namazının ardından Allah'ı çok zikretmeyi emrediyor. Allah'ı zikretmek başka namazlardan sonra da meşru ve teşvik edilen bir şeydir. Fakat burada daha vurgulu bir şekilde teşvik edilmiştir. Çünkü burada namazın rükünlerinde azaltılma yapılmış, gidip gelme ile başka namazlarda bulunmayan daha başka ruhsatlar verilmiştir. Bu Allah'ın (c.c) haram aylar hakkında, *"Haram aylarda kendinize yazık etmeyin"* (Tevbe, 36) buyruğuna benzemektedir. Bu başka vakitlerde de haramdır, fakat haram ayların özel saygınlığı ve azameti sebebiyle bunlardaki haramlık daha şiddetlidir.

"Namazı bitirince ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken, (yani her halinizde) *Allah'ı anın. Güvenliğe çıkınca da* (korku hali gidip kendinizi emniyette hissettiğinizde ve güvenlik hali oluştuğunda) *"namazı dosdoğru kılın."* Yani size emrettiğim şekilde kurallarına uyarak, huşusuna, rükû ve secdesine, her hususuna riayet ederek tam ve dosdoğru eda edin.

"Şüphesiz namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır." İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "mevkût (vakitleri belli)" kelimesini "farz kılınmış" diye tefsir etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) yine, "Haccın vakitleri gibi namazın da belli vakitleri vardır" demiştir. Mücâhid, Sâlim b. Abdullah, Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Ali, Hasan-ı Basrî, Mukâtil, Süddî ve Atiyye el-Avfî'den de böyle rivayet edilmiştir. Abdurrezzak, Ma'mer kanalıyla Katâde'den şöyle nakleder: *"Şüphesiz namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır"* âyeti hakkında İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), "Haccın bir vakti olduğu gibi namazın da belli vakitleri vardır" dedi.

Zeyd b. Eslem ise şöyle demiştir: *"Şüphesiz namaz mü'minler üzerine vakitleri belli bir farzdır."* Yani, zamana yayılmış bir farzdır. Her bir namazın vakti geçtiğinde diğer namazın vakti gelir.

Scanned with CamScanner

Düşmanı Takipte Gevşeklik Göstermemek:

"O (düşman) topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin." Yani, düşmanın peşinden gitmede zaaflık göstermeyin. Bilakis onları ısrarla takip edip savaşın ve her bir yerde gözetleyin. *"Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler."* Yani sizden yaralananlar ve ölenler olduğu gibi aynıları onlar da olmuştur. Yüce Allah başka bir âyette de, *"Eğer siz (Uhud'da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır"* (Âl-i İmrân, 140) buyurmuştur. *"Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz."* Yani, yara ve acılara duçar olma hususunda sizler onlarla eşitsiniz. Fakat siz, Allah'ın size Kitabında ve peygamberinin diliyle vaad ettiği gibi Allah'ın sevabı, zafer ve desteği umudunu besliyorsunuz ki bu vaadler hak vaadler, haberler gerçek haberlerdir. Onlarınsa bu tür hiçbir ümitleri yoktur. Dolayısıyla sizin daha gayretli ve cihada daha çok istekli olmanız, Allah'ın dinini dimdik tutma ve yüceltme hususunda daha şevkli olmanız icap eder.

"Allah ilim ve hikmet sahibidir." Yani, takdir ve kazasında, tabiat ve şeriat kanunlarını uygulamada herkesten daha bilgili ve daha hikmetlidir. O her hâlükârda gerçek övgüye layık olandır.

Hak ve Adaletle Hükmetmek:

إِنَّآ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَآ أَرٰيكَ اللّٰهُ ۟ وَلَا تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾ وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ ۟ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ ۟ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ ۟ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَآأَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾

Scanned with CamScanner

105. Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak olarak indirdik; hainlerden taraf olma!

106. Ve Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah, çok affedici, ziyadesiyle esirgeyicidir.

107. Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez.

108. İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler).

109. Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyâmet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?

Tefsiri:

Yüce Allah peygamberi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e seslenerek şöyle buyuruyor: *"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak olarak indirdik"* Yani, bu Allah katından bir hakikattir. Verdiği haberlerde ve bulunduğu taleplerde hakikati içerir.

Fıkıh Usulü âlimlerinden Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendi içtihadıyla hüküm verme hakkının bulunduğu görüşünde olanlar, görüşlerine *"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye"* âyetini delil getirmişlerdir.

[2255] Buna ayrıca Buhârî ve Müslim'in Ümmü Seleme'den yaptıkları şu rivayeti delil göstermişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) evinin kapısında tartışanların gürültüsünü işitince yanlarına çıktı ve şöyle buyurdu: *"Şunu bilin ki ben sadece bir beşerim ve işittiğime göre hüküm veriyorum. Sizden biri delillerini daha kuvvetli ifade ettiğinden onun lehine hüküm verebilirim. Dolayısıyla her kimin lehine bir Müslüman'ın hakkı olan bir şeyle hükmetmişsem o ateşten bir parçadır; dilerse onu taşısın, dilerse bıraksın."*[823]

[2256] İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Ensar'dan iki kişi eski yıllardan kalma bir miras konusun-

823 Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Daha önce Bakara sûresi 188. âyette geçti.

Scanned with CamScanner

da hüküm vermesi için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiler. Hiçbirinin yanında delili yoktu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz dâvanızı bana getiriyorsunuz. Bense sadece bir beşerim. Bazen kiminiz delillerini diğerinden daha açık ve daha güzel ifade edebilir. Ben ancak sizden işittiğime göre hüküm veriyorum. Dolayısıyla, her kimin lehine başkasının hakkı olan bir hüküm vermişsem onu almasın. Çünkü ben ona, kıyâmet günü boynunda bir ateş maşası şeklinde birlikte geleceği bir ateş parçası kesip vermişim demektir."* Bunun üzerine adamlar ağladılar ve her biri, "Benim hakkım kardeşimin olsun" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, *"Böyle dediğinize göre şimdi gidip onu pay edin, sonra aranızdaki hak hukuku gözetin, sonra kur'a çekin, sonra da her biriniz kardeşine hakkını helâl etsin"* buyurdu. Bunu Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir ve onda şu ziyade vardır: *"Ben bana vahiy inmemiş hususlarda aranızda ancak kendi görüşümle hüküm veriyorum."*[824]

[2257] İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir grup Ensar bir gazvesinde Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikteydiler. Onlardan birinin zırhı çalındı ve birinden şüphelenildi. Sonra zırh sahibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek "Tu'me b. Übeyrik zırhımı çaldı" dedi. Asıl hırsız bunu görünce zırhı alıp suçsuz birinin evine attı. Sonra aşiretinden birine, "Ben zırhı gizlice götürüp filanın evine attım. Yakında onun evinden çıkacak" dedi. Geceleyin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittiler ve "Ey Allah'ın peygamberi, bizim arkadaşımız suçsuzdur. Zırhı alan şu adamdır. Bunu kesin olarak biliyoruz. Onun için insanların önünde onun mâzur olduğunu ilan et ve savun. Çünkü Allah (c.c) onu senin elinle korumazsa helâk olur" dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kalktı ve insanların huzurunda onun suçsuz olduğunu söyleyerek savundu. Bunun üzerine Allah (c.c), *"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak olarak indirdik; hainlerden taraf olma! Ve Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah, çok affedici, ziyadesiyle esirgeyicidir. Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez"* âyetlerini nazil etti.

824 Ceyyittir. Ebû Dâvûd, 3583; Ahmed b. Hanbel, 6/ 308; Ebû Ya'lâ, 6897; Beyhakî, 6/ 66; Hâkim, 4/ 95. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah daha sonra, yalanlarını gizleyerek Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelenler hakkında şöyle buyuruyor: *"İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler). Haydi, siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyâmet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?"* Yüce Allah daha sonra, *"Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki, büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur"* (Nisâ: 112) buyuruyor. Burada hırsız ve hırsızlık konusunda tartışanlar kastediliyordu."[825] Fakat rivayetin söz diziminde gariplik vardır. Mücâhid, İkrime, Katâde, Süddî, İbn Zeyd ve başkaları da âyetin Übeyrik oğulları hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir. İfadeleri farklı farklı olsa da birbirine yakındır. Bu kıssayı Muhammed b. İshâk da uzunca rivayet etmiştir;

[2258] İmam Tirmizî, Sahih'inde bu âyetin tefsirinde şöyle der: Bize...ona Muhammed b. İshâk...ona da Katâde b. Nu'man şöyle anlattı: İçimizde Beni Übeyrik denilen bir aile vardı ve bunlar Bişr, Büşeyr ve Mübeşşir diye üç kişiydiler. Büşeyr münafık biriydi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabını hicveden şiirler söyler, sonra onu bazı Araplara nispet ederdi. Sonra, "Filan şöyle şöyle demiş, falan şöyle şöyle demiş" derdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı bu şiirleri görünce, "Bu şiirleri bu pisten başkası söylemiyor" dediler. Bu aile hem cahiliye hem de İslâm döneminde fakir ve muhtaç kimselerdi. Medine'de insanların gıdaları hurma ile arpadan ibaretti. Adam parası olduğu vakit Şam'dan has un yüklü kervan gelince oradan un alır ve sadece kendisi yer, çoluk çocuğun yiyeceği ise yine arpa ve hurma olurdu. Derken Şam'dan bir kervan geldi. Amcam Rıfaa b. Zeyd bir miktar has un alarak deposuna koydu. Orada aynı zamanda silah, zırh ve kılıç da bulunuyordu. Evin altındaki bu depo yarılarak yiyecek ve silah buradan alındı. Sabah olunca amcam Rıfaa bana gelerek, "Yeğenim, bu gece bize hırsız geldi depomuz açıldı, un ve silahlarımız götürüldü mahallede araştırma yapıp soruşturduk. Sonuçta Übeyrik oğullarının ateş yaktıkları ve götürülen gıda maddelerinin pişirildiği kanaatine varıldı. Übeyrik oğulları da kendi mahallelerinde soruşturma yaparken, "Vallahi aradığınız adamın Lebîd b. Sehl oldu-

825 Senedinde zayıf bir râvi olan Atiyye el-Avfî vardır. Sonraki rivayet daha sahihtir.

Scanned with CamScanner

ğu kanaatindeyiz" demişlerdi. Halbuki o dindar ve sâlih bir kimse idi. Kendisi hakkında söylenenleri işitince kılıcını çekip, "Ben mi çalmışım? Vallahi ya bu hırsızlığı meydana çıkaracaksınız veya bu kılıç aranıza karışacaktır" dedi. Bunun üzerine, "Kenara çekil be adam, senin bununla alakan yoktur" dediler. Ev hakkında araştırmalarımızı sürdürdük ve sonunda bu işi onların yaptığından tereddütsüz emin olduk. Amcam bana, "Ey kardeşimin oğlu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip durumu anlatsan!" dedi. Katâde devamla der ki: Ben de Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e varıp, "Bizden komşularına eziyet eden bir aile, amcam Rıfaa b. Zeyd'in deposunu yararak oradan silahını ve gıda maddelerini çaldılar. Silahımızı versinler, gıda maddelerini ise istemiyoruz" dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bu konuda gereken emri vereceğim"* buyurdu. Übeyrik oğulları bizim Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e başvurduğumuzu işitince kendilerinden olan ve adına Üseyr b. Urve denilen bir adama varıp meseleyi ona açtılar. Mahalle halkından bazı kişiler de bu toplantıda hazır bulundu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle dediler: Katâde b. Numan ile amcası bizden sâlih ve iyi bir Müslüman olan kimseyi delilsiz ve ispatsız hırsızlıkla itham ediyorlar. Katâde diyor ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip konuştum. Bana, *"Siz, Müslüman olan bir aileye delilsiz ve ispatsız olarak hırsızlık ithamında bulunuyormuşsunuz"* buyurdu. İçimden "Keşke malımın pek çoğu elimden gitmiş olsaydı da bu konuyu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile konuşmamış olsaydım" diyerek yanından ayrıldım. Amcam Rıfaa bana geldi ve "Ey kardeşimin çocuğu ne yaptın?" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana söylediğini kendisine anlattım. "Allah yardımcımız olsun!" dedi. Çok geçmeden bu konu hakkında Kur'ân âyeti nazil oldu: *"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden"*, yani Übeyrik oğullarından *"taraf olma! Ve"* Katâde'ye söylediklerinden dolayı *"Allah'tan mağfiret iste. Çünkü Allah, çok affedici, ziyadesiyle esirgeyicidir. Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez. İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler). Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyâmet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?...Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında*

Scanned with CamScanner

büyük bir mükâfat vereceğiz." (Nisâ: 105-114). âyetleri nazil olunca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) silahı getirerek Rifaa'ya teslim etti. Katâde der ki: Silahı amcama getirdiğimde, cahiliye döneminde görme yetisi iyice zayıflamış ve yaşı oldukça ilerlemiş bir ihtiyardı. Ben onun Müslümanlığından da biraz şüpheleniyordum. Yanına silahla vardığımda, *"Ey kardeşimin oğlu ben o silahı Allah yolunda vakfettim"* dedi. Bunun üzerine onun Müslümanlığının sağlam olduğunu anladım. Bu konu hakkında Kur'ân âyetleri inince Beşîr, müşrikler arasına katılarak Sa'd b. Sumeyye kızı Sülafe'nin yanına gidip oraya sığınmıştı. Bunun üzerine de Allah (c.c) şu âyetleri nazil etti: *"Kim kendisine doğru yol besbelli olduktan sonra, peygamberle bağını koparıp, mü'minlerin yolundan başka bir yola saparsa, onu tercih ettiği o yolda bırakır ve cehenneme sokarız. O ne kötü bir yerdir. Allah kendisinden başka birine, ilâhlık yakıştırılmasını asla bağışlamaz, ama bağışlanmasını isteyen kimsenin şirk dışındaki günahlarını bağışlar. Çünkü Allah'ın yanı sıra başkasına ilâhlık yakıştıranlar, şiddetli bir sapıklığa düşmüş kimselerdir."* (Nisâ: 115, 116). Beşîr'in Sa'd kızı Sülafa'nın evinde konaklaması üzerine İslâm şairi Hassan b. Sabit o kadını birkaç beyitle zemmetti. Bunun üzerine kadın eşyalarını başının üzerine yerleştirip Ebtah denilen yere götürdü ve oraya atıp şöyle dedi: "Bana Hassan'ın şiirini hediye etmekten başka bir iyilik yapmadın" dedi. Bu Tirmizî'nin rivayetidir. Tirmizî daha sonra, "Bu hadis gariptir. Bunu müsned olarak rivayet eden tek kişi olarak Muhammed b. Seleme el-Harranî'yi biliyoruz. Yunus b. Bükeyr ve pek çok râvi ise bunu mürsel olarak rivayet etmişlerdir" demiştir. İbn Ebî Hâtim bunun bir kısmını rivayet etmiştir. İbn Münzir, tefsirinde uzunca rivayet etmiştir. Ebû Şeyh el-Asbahânî, tefsirinde rivayet etmiştir. Hâkim de, Müstedrek'inde bundan daha uzun olarak rivayet etmiştir ve onda şiir de vardır. Hâkim, "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da bu Müslim'in koşullarını haiz sahih bir hadistir" demiştir.

"İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler..." Yüce Allah burada insanların eleştirmemesi için yaptıkları çirkinlikleri gizleyen, Allah'a karşı ise açıktan ve pervasızca yapan münafıkları eleştirmektedir. Çünkü Allah (c.c) onların gizli hallerinden haberdardır, kalplerindekini bilmektedir. O yüzden yüce Allah, *"Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır"* buyurmuştur. Bu cümlede onlara tehdit ve korkutma vardır.

Scanned with CamScanner

Yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"Haydi, siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyâmet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?"* Yani, diyelim ki onlar açığa vurdukları veya zahire göre hükmetmekle yükümlü bulunan hâkimlerce kendi lehlerine verilen hükümler sayesinde dünyada zafer elde ettiler, peki kıyâmet gününde, gizliyi ve daha gizliyi bilen Allah'ın huzurunda halleri nice olacak? O gün onları savunmak için dâvalarını kim üstlenecek? Yani o gün hiç kimse onların dâvalarına bakmak için avukatlık yapmayacak. Bu yüzden Allah (c.c) âyetin sonunda, *"Yahut onlara kim vekil olacak?"* buyurmuştur.

Kötülük, İstiğfar, Yaptığı Kötülüğü Başkasına Yıkmak:

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ ۚ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ ۚ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

110. Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır.

111. Kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir.

112. Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

113. Allah'ın sana lütfu ve merhameti olmasaydı, onlardan bir gürup seni saptırmaya yeltenmişti. Halbuki onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah lütuf ve cömertliğinden haber vererek, hangi günah olursa olsun kendisine tevbe eden herkesin tevbesini kabul edeceğini bildirerek şöyle buyuruyor: "Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, onun bu âyet hakkında şöyle dediğini nakleder: Yüce Allah kullarına affını, hilmini, keremini, rahmet ve bağışlamasının genişliğini haber vermiştir. Dolayısıyla her kim küçük olsun büyük olsun herhangi bir günah işler "...Sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır." İsterse günahları gökler-den, yeryüzünden ve dağlardan daha büyük olsun. Bunu Taberî rivayet etmiştir. Taberî'nin rivayetine göre Abdullah b.Mes'ud (radıyallâhu anh) şöyle dedi: "İsrâiloğullarından biri bir günah işlediğinde kefareti kapısının üzerine yazılırdı. Üzerine idrarından bir şey sıçrasa bedeninin o kısmını aletle keserdi." Bunun üzerine bir adam, "Ama Allah (c.c) İsrâiloğullarına çok nimetler vermiştir" dedi. Abdullah (radıyallâhu anh), "Allah'ın size verdiği nimet onlara verdiğinden daha büyük büyüktür. Zira Allah size suyu temizleyici kıldı. Nitekim, *'Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler'* (Âl-i İmrân, 135) buyurdu. Yine, 'Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır' buyurdu" dedi.

Yine Taberî, Habib b. Ebû Sabit'ten şöyle nakleder: Bir kadın Abdullah b. Muğaffel'e gelerek zina edip hamile kalan ve doğum yaptıktan sonra bebeğini öldüren bir kadının durumunu sordu. Abdullah, "Onun için ne olsun, ona cehennem vardır!" dedi. Kadın ağlayarak ayrılırken onu çağırdı ve şöyle dedi: Bana göre senin durumun şu iki şeyden biridir: "Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır." Bunun üzerine kadın gözünü silerek gitti.

[2259] İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hangi sözünü işitsem ondan mutlaka -Allah'ın nasip ettiği kadar- bir şeyler istifade ederdim. Ebû Bekir bana -ki Ebû Bekir doğru söyler- şöyle anlattı: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve

Scanned with CamScanner

sellem) şöyle buyurdu: *"Herhangi bir Müslüman günah işler de sonra abdest alır, ardından iki rekât namaz kılar, sonra da o günah için istiğfar ederse Allah (c.c) mutlaka onu bağışlar."* Sonra şu âyetleri okudu: *"Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır."* (Nisâ, 110) *"Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler."* (Âl-i İmrân, 135) Bu hadis hakkında daha önce konuşmuş, Sünen kitaplarında geçtiğini söylemiş, Müsned-i Ebû Bekir'deki senedi üzerinde yapılan tartışmalara değinmiştik. Bunların bir kısmı Âl-i İmrân sûresinde geçmişti.

[2260] Bunu İbn Merdûyeh de Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Ebû Bekir es-Sıddîk'ı şöyle derken işittim: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i duydum, şöyle diyordu: "Bir kul günah işler, sonra hemen kalkıp güzelce abdest alır, sonra kalkıp namaz kılar ve günahı için istiğfar ederse, onu bağışlamak Allah üzerinde kesin bir hak olur." Çünkü Allah, "Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır" buyurmuştur. İbn Merdûyeh daha sonra bunu Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan başka bir tarikle ve benzer bir lafızla rivayet etmiştir. Fakat bunun senedi sahih değildir.[826]

[2261] İbn Merdûyeh, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), biz etrafında otururken bir ihtiyacı için kalktığında geri dönmeyi düşünüyorsa nalınlarını veya üzerindeki bir şeyi orada bırakırdı. Bir defasında böyle kalktı ve nalınlarını orada bıraktı. Su kabını aldı, ben de peşinden gittim. Fakat bir süre sonra ihtiyacını görmeden geri döndü ve şöyle buyurdu: *"Rabbim katından biri gelerek bana şöyle dedi: "Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır." Ben de bunu asıl habıma müjdelemeyi istedim."* Ebû Derdâ der ki: Daha önce inen, *"Kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz"* (Nisâ, 123) âyeti lütfu insanlara ağır gelmişti. Ben, "Ya Rasûlallah! Zina etse ve hırsızlık yapsa da sonra Rabbinden bağışlanma dilediğinde onu bağışlar mı?" dedim. *"Evet"* buyurdu. Ben ikinci kez söyledim, yine, *"Evet"* buyurdu. Üçüncü kez söyleyince, *"Evet! Zina etse ve hırsızlık*

826 Senedi Ömer b. Yezîd'den dolayı zayıftır. Sonraki hadise bk.

Scanned with CamScanner

yapsa da sonra Rabbinden bağışlanma dilediğinde, Uveymir'in burnu yerde sürtünse de Allah onu bağışlar" buyurdu. Ben Ebû Derdâ'yı parmağıyla kendi burnuna vururken gördüm.[827] Hadis bu vecihten bu lafızla çok gariptir ve senedinde zayıflık vardır.

"Kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur..." Yüce Allah başka bir âyette de *"Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez"* (En'âm, 164) buyurur. Yani, hiç kimse hiç kimseye bir faydası olamaz. Her bir nefis işlediklerinin yükünü kendisi taşır, başka hiç kimse taşımaz. O yüzden yüce Allah daha sonra, "Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir" buyurmuştur. Yani, Allah (c.c) bilgisi, hikmeti, adalet ve merhametinden böyle hükmetmiştir.

Allah (c.c) sonra şöyle buyuruyor: "Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur." Yani, Beni Übeyrik kabilesi kendilerinin bu çirkin hareketini bu sâlih adama, yani daha önce hadiste geçtiği gibi Lebid b. Süheyl'in veya başkalarının söylediği gibi Yahudilerden Zeyd b. Semin'in üzerine attıkları gibi. Oysa Allah'ın (c.c) peygamberini haberdar ettiği gibi o suçsuzdu, asıl suçu atanlar zalim ve haindiler.

Bu azar ve paylama onlarla aynı vasfı taşıyan veya aynı hatayı işleyen kimseler hakkında geneldir. Kim böyle yaparsa cezası onlar gibi olur.

"Allah'ın sana lütfu ve merhameti olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Halbuki onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler." İmam İbn Ebî Hâtim'in, Katâde b. Numan'dan rivayet ettiğine göre Beni Übeyrik olayını anlattıktan sonra şöyle demiştir: Bunun üzerine Allah (c.c), "Allah'ın sana lütfu ve merhameti olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Halbuki onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler" âyetini nazil etti. Kastedilenler Esir b. Urve ile arkadaşlarıydı. Yani, onlar Beni Übeyrik kabilesini övüp sâlih ve

827 Senedi zayıftır. İki illeti vardır. Râvilerden Temam b. Nüceyh hakkında el-Mizan'da (1341) şöyle denmiştir: Yahyâ b. Maîn sika olduğunu söylemiş, fakat Buhârî, "Problemli biridir" demiştir. İbn Adiyy de, "Rivayetlerinin büyük çoğunluğu sikalar tarafından mütabaa edilmez. Bu sika değildir" demiştir. İkinci illeti ise hocası Ka'b b. Zühel el-İyadi'dir. Zehebî, el-Mizan'da (9961), "Bilinmeyen biridir" demiştir. Bunun benzeri farklı bir lafızla Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan sahih senetle gelmiştir. Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan rivayet olarak ise gariptir.

Scanned with CamScanner

suçsuz oldukları halde onlara suç attıklarından dolayı Katâde b. Numan'ı kınarlarken, durum hiç de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırdıkları gibi değildi. O yüzden yüce Allah bu meseleyi çözen âyet indirdi ve peygamberinin bilgisine açtı.

Yüce Allah daha sonra peygamberine bazı nimetlerini hatırlatarak onu her durumda destekleyip koruduğunu, ona kitabı, yani Kur'ân'ı ve hikmeti, yani sünneti indirdiğini bildiriyor: "Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir." Yani, bu âyet sana inmeden önce öğretmişti. Nitekim yüce Allah başka bir âyette *"İşte sana da buyruğumuzla Cebrâil'i gönderdik; sen Kitap nedir, iman nedir önceleri bilmezdin, fakat Biz onu, kullarımızdan dilediğimizi onunla doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de insanlara, göklerde ve yerde ne varsa kendisinin olan Allah'ın yolunu, doğru yolu göstermektesin. İyi bilin ki işler sonunda Allah'a döner"* (Şûrâ, 52-53) buyurur. Bir âyette de *"Sen, sana bu Kitap'ın verileceğini ummazdın. O ancak Rabbinin bir rahmetidir"* (Kasas, 86) buyurur. O yüzden daha sonra şöyle buyuruyor: "Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur."

Kötü Şeyler Fısıldaşmak, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Mü'minlerden Başka Bir Yol Tutmak:

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

114. Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen(in fısıldaşması) müstesna. Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

115. Kim, kendisi için doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o döndüğü yolda bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

"Onların fısıldaşmalarının", yani insanlarla konuşmalarının *"birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen müstesna."* Yani, bunu söyleyenlerin fısıldaşmaları hayırlıdır.

[2262] Nitekim İbn Merdûye, Muhammed b. Yezîd b. Huneys'ten şöyle nakleder: Hastalığında Süfyân-ı Sevrî'yi ziyarete gitmiştik. Baharatçının evini işaret etti. Bir süre sonra yanımıza Saîd b. Hassan el-Mahzumî girdi. Süfyân ona, "Ümmü Sâlih'ten işittiğin hadisi bana tekrar söyle" deyince Saîd b. Hassan şöyle anlattı: Bana Ümmü Sâlih, ona Şibe kızı Safiyye, ona da Ümmü Habib şöyle nakletti; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Âdemoğlunun Allah'ı (c.c) zikretmek, iyiliği emredip kötülükten men etmek dışındaki tüm konuşmaları aleyhinedir."* Lütfu Muhammed b. Yezîd, "Bu hadis ne kadar da ağır!" deyince Süfyân-ı Sevrî şöyle dedi: Bu hadisin ağırlığı nerede? Kadının kadından nakliyle gelmiş. Bu, Allah'ın peygamberinizle gönderdiği kitabında da var. Yüce Allah'ın, *"Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen (in fısıldaşması) müstesna"* buyruğunu hiç işitmedin mi? O da bunun aynısıdır. Veya Allah'ın (c.c), *"Ruh (Cebrâil) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahmân'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar; konuşan da doğruyu söyler"* (Nebe, 38) buyruğunu işitmedin mi? O da bunun bizzat aynısıdır. Veya *"Asr'a yemin olsun ki şüphesiz insan hüsrandadır"* (Asr, 1-2) âyetini işitmedin mi? O da bunun aynısıdır" dedi.[828] Bu hadisi Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Fakat bunların rivayetinde Süfyân-ı Sevrî'nin sonuna kadar sözlerini rivayet etmemişlerdir. Tirmizî sonra şöyle demiştir: Bu hasen ve garip bir hadistir. Sadece İbn Huneys'in rivayetiyle geldiğini biliyoruz.

[2263] İmam Ahmed b. Hanbel, Ukbe kızı Ümmü Gülsüm'den şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"İn-*

828 Tirmizî, 22412; İbn Mâce, 3974 Buhârî, et-Tarih; Hâkim, 2/ 512; Ebû Ya'lâ. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de herhangi bir eleştiri getirmemiştir. Oysa tüm senetlerde bulunan Ümmü Sâlih hakkında, İbn Hacer,Takrib'de, "Onun hali meçhuldür" demiştir. Dolayısıyla senedi zayıftır. Şeyh Hüseyn Esed, Müsned-i Ebû Ya'lâ tahricinde hasen olduğunu söylerken, Elbânî ona muhalefet ederek "Zaif-i İbn Mâce"de (861) zikretmiştir.

Scanned with CamScanner

sanların arasını bularak hayrı yayıp geliştiren veya hayır söz söyleyen kimse yalancı değildir." Ümmü Gülsüm der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, insanların söylediklerinden şu üçü dışında böyle bir şeye ruhsat verdiğini işitmedim: Savaşta, insanların arasını düzeltmede ve adamın hanımına kadının kocasına söyledikleri (sevgi ifade eden) sözler. Râvi der ki: Ümmü Gülsüm Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e biat eden muhacir kadınlardandı.[829] Bunu İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte sahipleri benzer lafızla rivayet etmişlerdir.

[2264] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Derdâ (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Size oruç, namaz ve zekâttan daha sevaplı bir şey söyleyeyim mi?"* buyurdu. Sahabiler, "Evet, söyle ya Rasûlallah!" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İnsanların arasını bulmak"* buyurdu, ardından ekledi: *"İnsanların arasını bozmak ise dini kökünden söküp yok eden şeyin ta kendisidir."*[830] Bunu Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişler, Tirmizî, "Hasen-sahih hadistir" demiştir.

[2265] Hâfız Ebû Bekir el-Bezzâr, Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebû Eyyûb'a, *"Sana bir ticaret öğreteyim mi?"* dedi. O "Evet, öğret ya Rasûlallah!" deyince Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İnsanların araları bozulduğunda düzeltir, birbirlerinden uzaklaştıklarında yaklaştırırsın"* buyurdu.[831] Bezzâr daha sonra şöyle demiştir: Râvilerden Abdurrahman b. Abdullah el-Umeri leyyin olup mütabaa edilmeyen hadisler rivayet etmiştir.

"Kim Allah'ın rızasını elde etmek için", yani ihlâsla, Allah (c.c) katındaki sevabı umarak ve bekleyerek *"bunu yaparsa biz ona yakında büyük bir mükâfat"* (bol, çok ve geniş bir sevap) *"vereceğiz."*

---

829 Buhârî, 2692; Müslim, 2605; Ebû Dâvûd, 4920; Tirmizî, 1938; Ahmed b. Hanbel, 6/403; İbn Hibbân, 5733. Bazılarının rivayeti daha kısadır, son kısmı yoktur.

830 Ebû Dâvûd, 4919; Tirmizî, 2519; İbn Hibbân, 6/444; İbn Hibbân, 5092. Senedi sahihtir, Buhârî ve Müslim'in standartlarındadır. Tirmizî de bunun sahih olduğunu söylemiştir.

831 Bunu Bezzâr (2060) Enes (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiş ve "Abdurrahman b. Abdullah b. hadiste leyyindir" demiştir. Hâfız İbn Hacer, Takrib'de (3922) onun metruk olduğunu söylemiştir. Mecmau'z-Zevaid'de (13051) ifade edildiği gibi hadisi Taberânî de Ebû Eyyûb'tan rivayet etmiştir. Heysemî, "Senedinde Mûsâ b. Ubeyde er-Rebzi vardır ki o metruktur" demiştir. Şu halde bu rivayet zayıftır ve senetleri aşırı zayıf olduğundan hasen derecesine yükselememiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Scanned with CamScanner

"Kim, kendisi için doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkar." Yani, her kim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in getirdiği şeriat yolundan başka bir yola girer, dolayısıyla o bir tarafta kendisi başka bir tarafta olursa, bunu da kendisine hakikat belli, açık ve net olduktan sonra yaparsa *"ve mü'minlerin yolundan başka bir yola giderse..."* Bu ilk vasfın gerektirdiği bir durumdur. Fakat muhalefet, bazen şeriatı getiren Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözlerine olur. Bazense Muhammed ümmetinin -ittifakları kesin olarak bilinen- konulardaki ittifak ettikleri hususlara olur. Zira peygamberlerine verilen bir şeref ve ikram olarak Muhammed ümmetine hatadan korunmuşluk hasleti verilmiştir. Bu konuda çok sayıda sahih hadis bulunmaktadır. Bunlardan çok sayıda "Ehadisu'l-Usul" (Usul-u Fıkıh hadisleri) kitabımızda zikrettik. Âlimlerden bu hadislerin mânâ bakımından mütevatir olduğunu iddia edenler vardır. İmam Şâfiî'nin icmanın hüccet olup ona muhalefet etmenin caiz olmadığına dayandığı delil ise bu âyettir. Bazıları âyetin buna delalet etmesini uzak görüp bunu problemli bulsalar da, iyi ve uzun tefekkür edildiğinde bunun en güzel ve en kuvvetli delil olduğunu görülür. Bu yüzden yüce Allah ona şu tehdidi yapıyor: *"Onu o döndüğü yolda bırakırız ve cehenneme sokarız."* Yani o başka yola girerse, yavaş yavaş bataklığa saplamak için girdiği yolu kendisine güzel ve süslü gösteririz. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Bu sözü yalanlayanları, Bana bırak! Biz onları kendilerinin bilmeyecekleri bir yönden derece derece azaba yaklaştıracağız."* (Kalem, 44) *"Fakat onlar yoldan sapınca Allah da onların kalplerini saptırmıştır."* (Saff, 5) *"Onları azgınlıkları içinde kör ve şaşkın bırakırız."* (En'âm, 110)

Yüce Allah (c.c) onun âhirette gideceği yerin de cehennem olduğunu bildiriyor. Çünkü hidayet yolundan çıkan kimsenin kıyâmet günü gideceği yer cehennemden başkası olmaz. Nitekim yüce Allah Kur'ân'da şöyle buyurur: *"Zulmedenleri, onlarla işbirliği edenleri ve Allah'ı bırakıp da taptıklarını derleyin. Onları cehennem yoluna koyun."* (Sâffât, 22) *"Suçlular ateşi görür görmez, orayı boylayacaklarını iyice anladılar; ondan kurtuluş yolu da bulamadılar."* (Kehf, 53)

Scanned with CamScanner

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثًا ۖ وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَٰنًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَّعَنَهُ اللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ ءَاذَانَ ٱلْأَنْعَٰمِ وَلَءَامُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَٰنَ وَلِيًّا مِّنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ۚ ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ۚ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾

116. Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.

117. Onu bırakıp da yalnız dişi putlara tapıyorlar. Aslında onlar inatçı şeytandan başkasına tapmıyorlar.

118. Allah onu (şeytanı) lânetlemiş; o da:, "Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim" demiştir.

119. "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar (putlar için nişanlayacaklar), şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler" (dedi). Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür.

120. (Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir.

121. İşte onların yeri cehennemdir; ondan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır.

Scanned with CamScanner

122. İman eden ve sâlih amel işleyenleri, içinde ebedî kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah, (bunları) hak bir söz olarak vaad etti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?

Tefsiri:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar." buyruğu üzerinde daha önce bu sûrenin başlarında konuşmuş, bununla ilgili hadisleri zikretmiştik. Tirmizî de Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: "Kur'ân'da bana 'Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz...' buyruğundan daha sevimli gelen bir âyet yoktur." Tirmizî daha sonra, "Bu hasen ve gariptir" demiştir.

"Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır." Yani, hak yoldan başka bir yola girmiş, hidayetten sapmış, doğru yoldan uzaklaşmış, kendisini dünya ve âhirette helak etmiş, dünya ve âhiret mutluluğunu kaybetmiştir.

Şeytan ve Saptırdığı Dostları:

"Onu bırakıp da yalnız dişi putlara tapıyorlar. Aslında onlar inatçı şeytandan başkasına tapmıyorlar." İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre Übeyy b. Ka'bın, إِنَاثًا (dişiler) ifadesiyle ilgili olarak, "Her putla birlikte dişi bir cin vardır" demiştir. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yaptığı rivayete göre ise o bunu "evsân" (putlar) kelimesiyle tefsir etmiştir. Ebû Seleme b. Abdurrahman, Urve b. Zübeyr, Mücâhid, Ebû Mâlik, Süddî ve Mukâtil b. Hayyan'dan da benzer rivâyetler yapılmıştır. Cüveybir de âyet hakkında Dahhâk'tan şöyle nakletmiştir; Müşrikler "Melekler Allah'ın kızlarıdır. Onlara ancak bizi Allah'a yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz" der, onları kendilerine rab edinirlerdi. Genç kız sûretinde putlar yapar, süsleyip gerdanlık takar ve melekleri kastederek, "Bunlar bizim ibadet ettiğimiz Allah'ın kızlarına benziyor" derlerdi. Bu tefsir yüce Allah'ın *"Gördünüz mü o Lât ve Uzza'yı? Üçüncüleri olan ötekini, Menat'ı? Demek erkek size, dişi O'na öyle mi? O zaman bu, insafsızca bir taksim!.."* (Necm, 19-22) buyruğuna benzemektedir. Yüce Allah yine *"Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar."* (Zuhruf, 19) *"(Müşrikler) Allah'la cinler (melekler) arasında da bir soy bağı icat ettiler"* (Sâffât, 158) buyurmuştur.

Scanned with CamScanner

Ali b. Ebî Talha ile Dahhâk'ın İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetlerine göre ise, *"Onu bırakıp da yalnız dişi putlara tapıyorlar"* buyruğundaki "inâs"tan ölüler kastedilmiştir. Mübârek b. Fudale de Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: İnas; ruhu olmayan her cansızdır; ya kuru bir tahta veya kuru bir taştır. Bunu İbn Ebî Hâtim ile Taberî rivayet etmişlerdir. Fakat gariptir.

"Aslında onlar inatçı şeytandan başkasına tapmıyorlar." Yani, onlara bunu emreden, süslü ve güzel gösteren şeytandır. Dolayısıyla onlar aynı zamanda İblis'e tapıyorlar. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"Ey Âdemoğulları! Size şeytana tapmayın"* (Yâsin, 60) buyurmuştur. Yüce Allah kıyâmet günü meleklerin kıyâmet günü kendisine ibadet ettiklerini iddia eden müşriklere şöyle söyleyeceklerini bildiriyor: *"(Melekler Allah'a şöyle derler): Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı."* (Sebe, 41)

"Allah onu (şeytanı) lânetlemiştir." Rahmetinden kovmuş ve uzaklaştırmış, komşuluğundan çıkarmıştır.

"O da, 'Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay', yani miktarı belirlenmiş, muayyen bir pay *"edineceğim" demiştir."* Mukâtil b. Hayyan der ki: Her 1000 kişiden 999'ı cehennemde, biri ise cennettedir.

"Mutlaka onları" haktan *"saptıracağım, muhakkak boş kuruntulara boğacağım"*, yani, tevbe etmemeyi gözlerinde hoş gösterecek, boş vaatlerde bulunacak ve kuruntulara daldıracak, erteleme ve geciktirmeyi telkin edecek, kendi kendilerini aldatmalarını sağlayacağım. *"Kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar."* Katâde, Süddî ve başkaları şöyle demişlerdir: Burada (putlara kurban olarak serbest bıraktıkları ve) bahîra, sâibe ve vasile adını verdikleri davarların kulaklarını yararak onlara alâmet ve nişane yapmaları kastedilmektedir.[832] *"Mutlaka onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bundan kastın hayvanları hadımlaştırmak olduğunu söylemiştir. İbn Ömer (radıyallâhu anh), Enes (radıyallâhu anh), Saîd b. Müseyyeb, İkrime, İbn İyâz, Katâde, Ebû Sâlih ve Sevrî'den de böyle rivayet edilmiştir. Bunu nehyeden bir de hadis vardır.

Hasan b. Ebû Hasan el-Basri ise: Bundan kasıt dövmedir, demiştir.

832 Bunların mânâsı için Mâide sûresi 103. âyetin tefsirine bk.

Scanned with CamScanner

[2266] Sahih-i Müslim'de rivayet edilen bir hadise göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) dövme yapmaktan nehyetmiş,[833] bir rivayette de: *"Allah bunu yapana lânet etsin"*[834] buyurmuştur.

[2267] Sahih bir rivayette İbn Mes'ud (radıyallâhu anh), "Allah bedenine dövme yapana ve yaptırana, saçına ek yapana ve yaptırana, güzellik için dişlerinin arasını ayırana lânet etmiştir" demiş, sonra "İyi bilin ki ben de Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in lânetlediklerini lânetliyorum. Bu Allah'ın kitabında vardır" demiştir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) bundan kastı, *"Peygamber size ne verirse alın. Neden de sizi nehyederse ondan sakının"*[835] buyruğuydu.

Bir rivayette İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Mücâhid, İkrime, İbrâhim en-Nehaî, Hasan-ı Basrî, Katâde, Hakem, Süddî, Dahhâk ve Atâ' el-Horasânî Allah'ın (c.c) *"Şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler"* buyruğundaki değiştirmeyi Allah'ın dinini değiştirmek" ile tefsir etmişlerdir. Bu durumda âyet Allah'ın (c.c) şu buyruğu mânâsındadır: *"(Rasûlüm!) Sen yüzünü Hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur."* Aynı mânâya gelmesi bu âyetteki, *"Allah'ın yaratışında değişme yoktur"* cümlesini (haber değil) yasaklama mânâsında alanlara, yani "Allah'ın fıtratını değiştirmeyin. İnsanları yaratılışları üzere bırakın" mânâsında olduğunu söyleyenlere göredir.

[2268] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra onu ebeveyni Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsî yapar. (Her çocuğun fıtrat üzere doğması) hayvanların hayvan olarak bütün organları tastamam doğmasına benzer. Hiç onların organlarında bir eksiklik görebilir misiniz?"*

[2369] İmam Müslim'in İyâz b. Himar (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu: Gerçek şu ki ben kullarımı Hanif (tevhid ehli) yarattım. Sonra şeytanlar gelerek onları dinlerinden çevirdiler ve kendilerine helâl kıldıklarımı haram yaptılar."*[836]

---

833 Müslim, 2116; Tirmizî, 1710; Ahmed b. Hanbel, 3/ 318.
834 Müslim, 2117; Ebû Ya'lâ, 2099; İbn Hibbân, 5626.
835 Haşr: 7. Hadis, daha önce, Bakara sûresi 230. âyetin tefsirinde geçti.
836 Müslim, 4775; Ahmed b. Hanbel, 4/ 266; İbn Hibbân, 653. Bu hadis Bakara sûresi 168. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

"Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir hüsrana düşmüştür." Yani, dünya ve âhirette zarar ve ziyana uğramıştır. Bu, telafisi imkânsız bir hüsrandır.

"(Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir." Bu, vakıayı anlatan bir cümledir. Yani, şeytan dostlarına vaatlerde bulunur, dünya ve âhirette kurtulacak ve kazanacak kimselerin onlar olduğu ümidini verir. Ancak o bunda yalancı ve iftiracıdır. Bu yüzden yüce Allah *"Halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir"* buyurmuştur. Nitekim yüce Allah İblis'in kıyâmet günü şöyle diyeceğini haber verir: *(Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki: 'Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaad etti, ben de size vaad ettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkâra) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddettim.' Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır."* (İbrâhim, 22)

"İşte onların", yani şeytanın güzel ve hoş vaatler verdiği ve ümitlere kaptırdığı kimselerin *"yeri"* kıyâmet günü varacakları ve gidecekleri yer ve yurdu *"cehennemdir; ondan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır."* Yani kaçıp gidecekleri ve kurtulacakları bir yer bulamayacaklardır.

Yüce Allah daha sonra bahtiyarların ve müttakilerin halini ve onların sonunda sahip olacakları mükemmel izzet ve ikramı anlatarak şöyle buyuruyor: *"İman eden ve sâlih amel işleyenleri"* yani, emrolundukları güzellikleri ve yasaklandıkları çirkinlikleri kalpleriyle tasdik edip bedenleriyle pratiğe dökenleri *"içinde ebedî kalmak üzere"*, yani oradan başka bir yere intikal ettirilmeden ve hiçbir zaman çıkarılmadan, sürekli olarak kalmak üzere *"zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız."* Orada diledikleri yerde diledikleri gibi hareket edecekler. *"Allah, (bunları) hak bir söz olarak vaad etti."* Yani, bu Allah'ın vaadidir. Allah'ın vaadi ise mutlaka gerçekleşecektir. O yüzden vaad kelimesi حقا (hak bir söz olarak) masdarıyla pekiştirilmiştir.

"Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?" Yani, söz ve haberlerinde Allah'tan doğru kimse yoktur. O'ndan başka ilâh, O'nun dışında Rab yoktur.

Scanned with CamScanner

[2270] Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbesinde şöyle derdi: "Şüphesiz sözlerin en doğrusu Allah kelâmıdır. Yolların en iyisi Muhammed'in yoludur. En kötü işler (dindeki) uydurmalardır. Her bid'at sapıklık, her sapıklık ise cehennemdedir."[837]

Kim Ne Yaparsa Karşılığını Görür:

لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ ۗ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ ۙ وَلَا يَجِدْ لَهُۥ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّٰلِحَٰتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَٱتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَٱتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا ۧ ﴿١٢٦﴾

123. Ne sizin kuruntularınız ne de Ehl-i kitab'ın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz.

124. Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mü'min olarak sâlih amel işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.

125. İyiliği şiar edinmiş olarak benliğini Allah'a teslim edip bir de İbrâhim'in tevhid dinine tâbi olan kimsenin dininden daha güzel kimin dini vardır? Ki İbrâhim'i Allah dost edinmiştir.

126. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah her şeyi kuşatmıştır.

Tefsiri:

Katâde der ki: Bize anlatıldığına göre Müslümanlar ile Ehl-i kitap birbirlerine karşı övündüler. Ehl-i kitap, "Bizim peygamberimiz sizin peygamberinizden önce, kitabımız sizin kitabınızdan öncedir. Dolayısıyla biz Allah'a sizden

837 Müslim, 867; Nesâî, 3/ 188; İbn Mâce, 45; Ahmed b. Hanbel, 3/ 310; Ebû Ya'lâ, 2111; Beyhakî, 3/ 213. Hadisin metni Nesâî'ye aittir.

Scanned with CamScanner

daha yakınız" dediler. Müslümanlar da, "Biz Allah'a sizden daha yakın kullarız. Çünkü Peygamberimiz son peygamberdir ve kitabımız daha önce geçen kitapların hükmünü sona erdirmiştir" dediler. Bunun üzerine yüce Allah, *"Ne sizin kuruntularınız ne de Ehl-i kitab'ın kuruntuları (gerçektir)..."* âyetlerini ve *"İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrâhim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden dince daha güzel kim vardır?"* âyetini nazil etti. Böylece Allah (c.c) Müslümanları, onlara karşı övünen diğer din mensuplarına karşı delilce kuvvetli ve onlara galip kıldı. Süddî, Mesrûk, Dahhâk, Ebû Sâlih ve başkalarından da böyle rivayet edilmiştir. Avfî de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmiştir: Din mensupları birbirleriyle tartıştılar. Tevrat ehli, "Kitabımız kitapların en üstünü, peygamberimiz peygamberlerin en üstünüdür" dediler. İncil ehli kendileri hakkında aynısını söylediler. Müslümanlar da, "Tek din İslâm'dır ve kitabımız tüm kitapları neshetmiştir. Peygamberimiz peygamberlerin sonuncusudur. Siz de biz de sizin kitabınıza inanmak, ama bizim kitabımızla amel etmekle emrolunduk" dediler. Allah (c.c) da aralarında hükmünü vererek şöyle buyurdu: *"Ne sizin kuruntularınız ne de Ehl-i kitab'ın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz."* Dinlerin en üstününü bildirerek de şöyle buyurdu:

"İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrâhim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrâhim'i dost edinmiştir." Mücâhid der ki: Araplar "Tekrar diriltilmeyecek ve azap görmeyeceğiz" dediler. Yahudiler ve Hıristiyanlar da *"Cennete Yahudi veya Hıristiyan olandan başka hiç kimse girmeyecek"* (Bakara, 111) ve *"Ateş bize sayılı günler dışında asla dokunmayacak"* (Âl-i İmrân, 24) dediler. Bu âyette anlatılmak istenen şudur: Din ne kişinin zahiri güzelliklere sahip olması da ne de temenniler içinde olmasıdır. Bilakis kalbe yerleşen ve amellerin onayladığı şeylerdir. Bir şeyi iddia eden kimse sırf iddiasından dolayı onu elde etmiş olmaz. Allah'tan açık bir delil olması hariç hiç kimse kendisinin hak üzere olduğunu söyler söylemez ve bu kendisinden işitilir işitilmez hak üzere sayılmaz. O yüzden yüce Allah, *"Ne sizin kuruntularınız ne de Ehl-i kitab'ın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür"* buyurmuştur. Yani, salt temenniyle onlar da siz de kurtuluşa eremezsiniz. Bilakis kişinin Allah'a itaatine ve şerefli elçilerinin dilleriyle koyduklarına uymasına bakılır. Bu yüden Allah (c.c), *"Kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür"* buyurmuştur.

Scanned with CamScanner

Nitekim başka bir yerde de *"Kim zerre kadar iyilik yaparsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yaparsa onu görür"* (Zilzâl 7-8) buyurmuştur. Bu âyet nazil olunca sahabilere ağır geldiği rivayet edilmiştir.

[2271] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekir b. Ebû Züheyr'den şöyle nakleder: Bana haber verildiğine göre Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! *'Ne sizin kuruntularınız ne de Ehl-i kitab'ın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür'* buyruğundan sonra kurtuluş nasıl olacak? Çünkü yaptığımız her kötülüğün cezasını göreceğiz" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah seni bağışlasın ey Ebû Bekir! Sen hastalanmıyor musun, zorluk ve meşakkatler çekmiyor musun, üzülmüyor musun ve geçim sıkıntısı çekmiyor musun?"* dedi. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Evet, bunlar oluyor" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"İşte bunlar cezasını gördüğünüz şeylerdendir"* buyurdu. Bunu Said b. Mansur ile Hâkim de rivayet etmişlerdir.[838]

[2272] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken işittim: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim bir kötülük işlerse dünyada cezasını görür."*[839]

[2273] İbn Merdûyeh, Mücâhid'den şöyle nakleder: Abdullah b. Ömer (radıyallâhu anh), "Abdullah b. Zübeyr'in asıldığı yere bakın ve sakın oradan geçmeyin" dedi. Ancak bir çocuk yanlışlıkla geçti ve birden Abdullah b. Zübeyr'in cesediyle karşılaştı. Ona üç defa, "Allah seni bağışlasın" dedikten sonra, "Vallahi, seni ancak çok oruç tutan, çok namaz kılan ve akrabalarına çokça gidip gelen biri olarak tanıdım. Vallahi, başına gelen bu kötü şeylerden sonra Allah'ın sana bir daha azap edeceğini sanmıyorum" dedi. Sonra bana döndü ve şöyle dedi: Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan işittim; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş: *"Kim dünyada bir kötülük yaparsa cezasını görür."*[840] Bunu Bezzâr da Müsned'inde kısa olarak rivayet etmiştir.

838 Ahmed b. Hanbel, 1/ 11; Ebû Ya'lâ, 98; Hâkim, 3/ 74; İbn Hibbân, 2910; Beyhakî, 3/ 373. Senedinde İbn Ebî Züheyr ile Ebû Bekir (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat bazı tarikleri ve şahitleri olup onlarla kuvvetlenmiştir.

839 Ahmed b. Hanbel (1/ 6) ve Taberî (10527) rivayet etmişlerdir. Senedi zayıftır. İki illeti vardır. Ali b. Zeyd ile Ziyad b. Ebî Ziyad el-Cassas. Bunların her ikisi de çok zayıftır. Sonraki hadise bk.

840 Bezzâr (2204) İbn Ömer'in (radıyallâhu anh) Zübeyr b. Avvam'dan merfû şeklinde

Scanned with CamScanner

[2274] İbn Zübeyr Müsned'inde de Hayyan b. Bistam'dan şöyle rivayet etmiştir: İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile birlikteydim. Asılmış olan Abdullah b. Zübeyr'in yanından geçerken, "Allah'ın rahmeti üzerine olsun ey Hubeyb! Senin babanı -yani Zübeyr'i- şöyle derken işittim; Allah Rasûlü *"Kim bir kötülük işlerse cezasını dünyada ve âhirette görür"* buyurdu. Bezzâr daha sonra, "Bilgimize göre bu Zübeyr'den sadece bu senetle gelmiştir" demiştir.

[2275] İbn Merdûyeh, Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Ben Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanındayken, *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz"* âyeti nazil oldu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Ebû Bekir, indirilen bir âyeti sana okuyayım mı?"* dedi. "Buyur ey Allah Rasûlü, oku!" dedim. Âyeti okuyunca sırtımda o kadar acı duydum ki sendeledim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ne oldu sana ey Ebû Bekir?"* dedi. "Anam babam sana feda olsun ey Allah Rasûlü! Hangimiz kötülük yapmadı ki? Şimdi biz her yaptığımızın cezasını görecek miyiz?" dedim.Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Ebû Bekir, sen ve mü'min arkadaşlarınız bunların cezasını görecek ve nihayet Allah'a günahsız kavuşacaksınız. Diğerlerininki ise, cezaları kıyâmet günü verilmek üzere biriktirilecek"* buyurdu.[841] Bunu Tirmizî de Yahyâ b. Mûsâ ve Abd b. Humeyd kanalıyla Ravh b. Ubeyde'den rivayet etmiş, sonra, "Mûsâ b. Ubeyde zayıftır, İbn Sibâ'nın kölesi ise meçhuldür" demiştir.

[2276] İmam Taberî, Atâ Ebî Rebâh'tan şöyle nakleder: Bu âyet nazil olunca Hz. Ebû Bekir, "Belimizi kıran âyet geldi" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bunlar dünyadaki musibetlerden başka bir şey değildir"* buyurdu.[842]

---

rivayetiyle nakletmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (10958) şöyle der: Senedindeki Abdurrahman b. Süleym b. Hayyan'ı tanımıyorum. Diğer râvileri ise sikadır. Tarikinde meçhul biri olduğundan hadis zayıftır. Fakat önceki hadisle kuvvetlenmektedir. Konuyla ilgili benzer hadisler vardır. Münker olan "âhiret" lafzıdır. Çünkü bu "Mu'cem"de geçmemektedir.

841 Tirmizî (3039), Ebû Ya'lâ (21) ve Beğavî (et-Tefsir, 718) rivayet etmiş, Suyutî ed-Durru'l-Mensur da ayrıca İbn Münzir ile Abd b. Humeyd'e isnad etmiştir. Tirmizî, "Senedi tartışmalıdır. Mûsâ b. Ubeyde zayıf görülen, Mevla b. Sebba' meçhuldür" demiştir. Hadisin metni bir önceki hadis ve gelecek haberlerle kuvvet bulmaktadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

842 Taberî (10539) Atâ'dan mürsel olarak rivayet etmiştir. Mürsel olduğu gibi Haccac b.

Scanned with CamScanner

[2277] İbn Merdûyeh de Mesrûk'tan şöyle nakleder: Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyeti ne kadar ağır!" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Dünyadaki musibetler, hastalıklar ve üzüntüler birer cezadır"* buyurdu.[843]

[2278] Taberî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyeti nazil olunca Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Ya Rasûlallah! Her yaptığımızdan dolayı cezalandırılacak mıyız?" diye sorunca Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey Ebû Bekir, başına şunlar şunlar gelmiyor mu? İşte Onlar kefarettir"* buyurdu.[844]

[2279] Said b. Mansur, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmiştir: Bir adam, *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyetini okuduve "Biz her amelden dolayı cezalandırılacak mıyız? Öyleyse helâk oluruz" dedi. Bu sözü Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca, *"Evet. Mü'min, nefsinin ve bedeninin duçar olduğu eziyet verici şeylerle dünyada cezasını görür"* buyurdu.[845]

[2280] İbn Ebî Hâtim, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder; Ben, "Ya Rasûlallah! Ben Kur'ân'daki en ağır ve katı âyeti biliyorum" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"O nedir ey Âişe?"* diye sordu. Âişe (radıyallâhu anhâ), *'Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür'* âyetidir" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"O, sıkıntı ve meşakkat dâhil mü'min kulun başına gelen her musibettir"* buyurdu.[846] Bunu Taberî ile Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.

[2281] Ebû Dâvûd Tayalisî'nin rivayetine göre, Ümeyye, Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya, *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyetini sorunca o

---

tah da zayıftır. Garip olan sadece "belimizi kıran âyet geldi" ifadesidir. Merfû kısmının ise kuvvetlendiren şahitleri vardır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Tenbih: Zikredilecek hadisler zayıflıktan hali değildir. Fakat Hadis Istılahı kitaplarında anlatıldığı gibi bir bütün olarak bakıldığında hadis kuvvetli olmaktadır.

843 Mesrûk ile Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) arasındaki kopukluktan dolayı munkatı'dır. Fakat görüldüğü gibi başka tarikleri de vardır.

844 Taberî (10526) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Zira Muhammed b. Zeyd Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın zamanına erişmemiştir. Dolayısıyla hadis munkatı'dır.

845 Senedi hasen, râvileri sikadır. Sonraki hadise bk.

846 Taberî (10537), Ebû Dâvûd (3093) ve Taberî (10535) rivayet etmişlerdir. Senedi kuvvetli değildir. Çünkü cumhura göre Ebû Amir el-Hazzaz zayıftır.

Scanned with CamScanner

şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorduğumdan beri bu âyeti bana soran hiç kimse olmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordum, *"Ey Âişe! Bu Allah'ın kulunu duçar ettiği baş ağrısı, hüzün ve belalardır. Hatta kişinin bir eşyasını elbisesinin yenine koymuşken (kaybettiğini sanarak) telaşlanması, sonra cebinde bulması da bundandır. Sonunda mü'min kırmızı altının demirci körüğünden çıkması gibi günahlarından tamamen sıyrılır"* buyurdu.[847]

[2282] İbn Merdûyeh, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyeti soruldu. *"Mü'min ölüm anında ruhunun çıkmasına (o andaki acı sıkıntıya) kadar başına gelen her şeyden dolayı sevap alır"* buyurdu.[848]

[2283] İmam Ahmed b. Hanbel, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kulun günahları çoğalır ve onlara kefâret olacak bir şeyleri de bulunmazsa, Allah (c.c) kefâret olmak üzere onu üzüntüye duçar kılar."*[849]

[2284] Said b. Mansur, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyeti nazil olunca bu Müslümanlara ağır ve zor geldi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara, *"İtidalli ve istikamet üzere olun. Zira batan dikene ve sıkıntı veren şeye kadar Müslüman'ın duçar olduğu her musibet onun için kefaret-tir"* buyurdu.[850] Bunu Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

[2285] İbn Merdûyeh, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: *"Ne sizin kuruntularınız ne de Ehl-i kitab'ın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz"* âyeti nazil olunca ağladık, üzüldük ve "Ya Rasûlallah! Bu âyet bizden hiçbir şey bırakmadı" dedik. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

847 Ahmed b. Hanbel, 6/ 218; Tirmizî, 2991; Tayâlisî, 1584; Taberî, 10536. Tirmizî: Hasen ve garip hadistir, demiştir.

848 Muhammed b. Zeyd ile Âişe (radıyallâhu anhâ) arasındaki kopukluktan dolayı senedi zayıftır. Fakat başka bir çok tariki vardır. Senedin diğer râvileri de sikadır.

849 Ahmed b. Hanbel (6/ 157) rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (291) Leys b. Ebî Süleym'den dolayı illetli bulmuştur. Senedi ondan dolayı zayıftır.

850 Sahihtir. Müslim, 2574; Tirmizî, 3038; Nesâî, et-Tefsir,142; Ahmed b. Hanbel, 2/ 248.

Scanned with CamScanner

"Canımı elinde tutan Allah'a andolsun ki, bu âyet nazil olduğu gibidir. Fakat sevinçli ve ümitvar olun, istikamet ve itidalinizi muhafaza edin. Çünkü sizden kim dünyada hangi musibete duçar olursa mutlaka Allah onu günahlarından bazılarına kefaret kılar. Birinizin ayağına batan dikeni bile." buyurdu.[851]

[2286] Atâ b. Yesâr, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) ile Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Batan bir dikene varıncaya kadar Müslüman'a isabet eden herhangi bir yorgunluk, hastalık, keder, üzüntü, eziyet ve gam sebebiyle mutlaka Allah, bunlara karşı olarak günahlarının bir kısmını affeder."*[852] Bunu Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

[2287] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Şu yakalandığımız hastalıklardan dolayı bize ne vardır?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onlar günahlara kefarettir"* buyurdu. Adam, "Az (basit) olsa da mı?" dedi. Allah Rasûlü, *"Bir diken veya daha büyüğü olsa bile"* buyurdu. Bunun üzerine babam hac, umre, Allah yolunda cihad ve cemaatle namazına engel olmaksızın sıtmanın kendisini hiç terk etmemesi için Allah'a dua etti. Ölünceye kadar ona kim dokunsa ateşinin sıcaklığını duyardı.[853] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[2288] İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e "Ya Rasûlallah! *'Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür'*, öyle mi?" diye soruldu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Evet, kim de bir iyilik yaparsa on katıyla mükâfatlandırılır. Her kimin 1'i 10'una galebe çalarsa helâk olur"* buyurdu.[854]

---

851 Senedi zayıftır. Râvilerden İbrâhim b. Yezîd zayıftır. Nitekim ağlamayı sadece o zikretmiştir.

852 Buhârî, 5641; Müslim, 2573; Tirmizî, 966; Ahmed b. Hanbel, 3/ 4; Ebû Ya'lâ, 1237.

853 Ahmed b. Hanbel, 3/ 23; Ebû Ya'lâ, 995. Bunu Heysemî de Mecmau'z-Zevaid'de (2/ 301-301) zikretmiş ve "Bunu Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'lâ rivayet etmiş olup râvileri sikadır ve şahitleri de vardır" demiştir.

854 Senedi çok zayıftır. Çünkü râvilerden Muhammed b. Saib el-Kelbi metruktur, yalancılıkla suçlanmıştır. Ebû Sâlih de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan hadis işitmemiştir. el-Mizan'da (7574) şöyle denilmektedir: Ebû Sâlih: Bana İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayet ediyorum gibi nispet edilerek hiçbir haberi almayın, demiştir. Bu da o rivayetlerdendir. Rivayetin uydurma olduğu açıktır.

Scanned with CamScanner

[2289] Taberî'nin Hasan-ı Basrî'den rivayetine göre o, *"Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür"* âyetinin kâfir hakkında olduğunu söylemiş, sonra *"Biz azgın kafirden başkasını cezalandırır mıyız?"* (Sebe, 17) âyetini okumuştur. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile Saîd b. Cübeyr'den yapılan başka bir rivayette ise onlar buradaki "kötülük"ü şirk ile tefsir etmişlerdir.

Yüce Allah daha sonra *"Ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz"* buyuruyor. Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Fakat tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Bunu İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Doğrusu ise, geçen hadislerden dolayı âyetin tüm ameller hakkında olduğunu ifade eden görüştür ki bu Taberî'nin de tercihidir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mü'min olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar." Yüce Allah kötülüklerin cezasını vereceğini bildirdikten, hak ettiği cezayı kula ya dünyada -ki bu en iyisidir- veya âhirette -bundan Allah'a sığınır, O'ndan dünya ve âhirette afiyet, selamet, afv ve müsamaha dileriz- vereceğini bildirdikten sonra, mü'min olmaları şartıyla erkeği ve kadınıyla tüm kullarının sâlih amellerini kabul edeceğini, onları cennete koyacağını, onların "nakir" kadar bir amelini bile zayi etmeyeceğini bildiriyor. Fetil'in çekirdeğin üstündeki bağ mânâsına geldiği daha önce geçti. Nakir de hurmadaki oyuktur. Hem fetil, hem nakir hem de hurmanın üstündeki zar mânâsına gelen kıtmir hurmada bulunur ki, bunların her üçü de Kur'ân'da geçmektedir.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor:

"Muhsin olarak", yani, yaptıklarında Allah'ın kendisine koyduğu kurallara, peygamberleriyle gönderdiği hidayete ve hak dine uyarak *"benliğini Allah'a teslim eden"*, yani amellerini sadece Rabbi için yapıp onları inanarak ve sevabını umarak yerine getiren. Zira bu iki şart olmaksızın kimsenin hiçbir ameli kabul olunmaz; halisane ve doğru olması. Amelin halisane oluşu Allah için, doğruluğu ise şeriata uygun yapılmasıdır. Böylece kişinin şeriata uymakla dış görünüşü, ihlâsla da batını (kalbi) düzelir. Ne zaman amel iki şarttan birinden yoksun olursa fasit ve bozuk olur. Çünkü ihlâsı olmayan münafıklardan olur ki, onlar insanlara gösteriş yapan kimselerdir. Şeriata uymayan da sapık ve cahillerden olur. Ne zaman ikisini birden bulundurursa o zaman

Scanned with CamScanner

yaptıkları mü'minlerin ameli olur. Yüce Allah şöyle buyurur: *"İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar."* (Ahkâf, 16)

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Ve İbrâhim'in tevhid dinine tâbi olan kimsenin dininden daha güzel kimin dini vardır?"* buyurmuştur. Onlarsa Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kıyâmet gününe kadar O'na tâbi olanlardır. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"İnsanların İbrâhim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed) ve (ona) iman edenlerdir"* (Âl-i İmrân, 68) buyurmuştur. Yine, *"Sonra da sana, 'Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dinine uy! O müşriklerden değildi' diye vahyettik"* (Nahl, 123) buyurmuştur.

Hanîf; kasıtlı olarak şirkten uzak duran kimsedir. Yani, bilinçli olarak terk edip her şeyiyle hakka yönelen ve hiçbir engel ve etkenle ondan dönmeyen kimsedir.

"Ki Allah İbrâhim'i dost edinmiştir." Bu Hz. İbrâhim (a.s)'a tâbi olmaya teşvik için söylenmiş bir sözdür. Çünkü o kendisine uyulan bir önderdir. Zira, kulların Allah'a yaklaşabilecekleri en son noktaya kadar varmıştır. Çünkü muhabbet ve sevgi makamlarının en üstü olan "Halillik" (candan dostluk) makamına erişmiştir. Bunun sebebi ise, *"Ve sözünü yerine getiren İbrâhim'inkinde de..."* (Necm, 37) buyruğunda ifade edildiği gibi O'nun (a.s) Rabbine çok ibadet ve itaatinden başka bir şey değildir. Selef âlimlerinden birçoğu şöyle demiştir: Yani, İbrâhim (a.s) her bir ibadet makamında emrolunduğu her şeyi yerine getirmiştir. O'nu (a.s) hiçbir büyük şey basit şeyden, hiçbir basit şey de büyük şeyden engellemezdi. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i bir takım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince..."* (Bakara, 124) Yine şöyle buyurur: *"İbrâhim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; Allah'a ortak koşanlardan değildi. Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti."* (Nahl, 120-121)

İmam Buhârî, Amr b. Meymun'dan şöyle aktarır: Muaz (radıyallâhu anh) Yemen'e gittiğinde onlara sabah namazını kıldırdı ve onda, *"Ki Allah İbrâhim'i dost edinmiştir"* âyetini okudu. Topluluktan biri, "İbrâhim'in annesinin gözü aydın olsun" dedi. Taberî de tefsirinde birisinden şöyle nakleder:

Scanned with CamScanner

Allah (c.c)'ın ona halil ismini vermesinin sebebi şudur: Bulunduğu yöredeki insanlar kıtlığa duçar olunca ailesine erzak getirmek için Musul'lu -bazıları Mısırlı demiştir- bir dostunun yanına gitti. Fakat ihtiyacını onda gideremedi. Ailesine yaklaştığında kumsal bir yerden geçerken ve "Erzaksız döndüğümden dolayı ailemin üzülmemesi için torbalarıma şu kumdan doldursam da böylece istediklerini getirdiğimi sansınlar" dedi. Öyle de yaptı. Torbadakiler kumdan una dönmüştü. Eve gittiğinde uyudu. Bu arada ailesi kalkıp torbaları açtı ve torbaları açtılar. Buldukları unu hamur haline getirip ekmek pişirdiler. Uyanınca onlara hangi undan yaptıklarını sordu. "Dostundan getirdiğin undan yaptık" ediler. "Evet, o halilim Allah katındandır" dedi. Bu sebepten dolayı da Allah ona halil adını verdi. Bu rivayetin sıhhati ve böyle bir şeyin gerçekleştiği şüphelidir. Sonuçta bu en fazla İsrâiliyattan olup ne doğrulanır ne de yalanlanır. İbrâhim (a.s) Allah'ın halili diye isimlendirilmesinin sebebi Rabbine olan büyük sevgisidir. Nitekim kendisini Allah'ın (c.c) sevdiği ve razı olduğu işleri yapmaya iten de bu olmuştur.

[2299] Bu yüzden Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiklerine göre o şöyle demiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara verdiği son hutbesinde şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanlardan birini dost (halil) edinecek olsaydım Ebû Kuhafe oğlu Ebû Bekir'i halil edinirdim. Ancak arkadaşınız (ben) Allah'ın dostudur."*[855]

[2290] Cündeb b. Abdullah el-Beceli (radıyallâhu anh), Abdullah b. Amr b. el-Âs (radıyallâhu anh) ve İbn Mes'ud (radıyallâhu anh) kanalıyla gelen bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah İbrâhim'i candan dost edindiği gibi beni de candan dost edindi"*[856] buyurmuştur.

[2291] İbn Merdûyeh, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir grup oturmuş O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) bekliyorlardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkıp

855 Bu lafızla İmam Müslim (2383) ve Ebû Ya'lâ rivayet etmişlerdir. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) hadisini ise İmam Buhârî (3904), Müslim (2382) ve Tirmizî (3660) şu lafızla rivayet etmişlerdir: "... Ben bir halil (candan dost) edinseydim Ebû Bekir'i dost edinirdim. Ancak İslâm kardeşliği vardır. Mescid'de Ebû Bekir'in gediği dışında hiç kimsenin gediği kalmasın."

856 Müslim, 532, hadis no: 23; Nesâî, et-Tefsir, 143.

Scanned with CamScanner

yanlarına yaklaştığında bir konu üzerinde konuştuklarını duydu ve ne söylediklerini de işitti. Birisi, "Hayret! Allah (c.c) kullarından bir halil ediniyor; işte İbrâhim (a.s) O'nun halilidir" diyordu. Başka biri, "Mûsâ (a.s)'ın Allah ile konuşmasından daha ilginci var mı ki?" diyordu. Başka biri, "İsa (a.s) da Allah'ın ruhu ve kelimesidir" diyordu. Başka biri de, "Âdem (a.s), Allah onu seçti" diyordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıktı ve onlara selâm verdikten sonra şöyle buyurdu: *"Konuştuklarınızı işittim. İbrâhim (a.s)'ın Allah'ın halili olmasına hayret ediyorsunuz. Gerçekten de öyledir. Mûsâ (a.s) onun kelîmi (konuştuğu kişi), İsa (a.s) ruhu ve kelimesi, Âdem (a.s) da seçtiği bir kuludur. Şunu da bilin; övünmeden söylüyorum ki ben de Allah'ın habibi (sevgilisi)yim. Övünmeden söylüyorum; kıyâmet günü hamd sancağını taşıyacak olan benim. Övünmeden söylüyorum; ben ilk şefaat edecek ve şefaati kabul edilecek kişiyim. Övünmeden söylüyorum; ben cennetin halkalarını ilk hareket ettirecek kişiyim ve bunun ardından Allah (c.c) onu açıp beni ve benimle birlikte fakir mü'minleri oraya koyacak. Yine övünmeden söylüyorum ki ben kıyâmet günü ilklerin ve sonların en şereflisiyim."*[857] Hadis bu şekliyle gariptir. Bazı kısımlarının Sahih isimli kitaplarla başka kitaplarda şahitleri vardır.

Katâde der ki: İkrime İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti: "Allah'ın halili olmanın İbrâhim (a.s)'a, Allah konuşmanın Mûsâ (a.s)'a ve Allah'ı görmenin Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verilmiş olmasına hayret mi ediyorsunuz?" Bunu Hâkim, Müstedrek'inde rivayet etmiş ve "Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da bu, Buhârî'nin şartlarına uygun sahih bir hadistir" demiştir. Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh) ve başka birçok sahabe ve tabiin ile selef ve haleften imamlardan da böyle rivayet edilmiştir. İbn Ebî Hâtim der ki: Ubeyd b. Umeyr'den şöyle nakleder: İbrâhim (a.s) insanları misafir eder, ziyafet verirdi. Bir gün misafir aramak üzere evinden çıktı. Fakat hiç kimse bulamayıp evine dönünce evinde ayakta duran bir adam gördü. "Ey Allah'ın kulu, seni izin almadan evime girmeye iten sebep nedir?" diye sordu. Adam, "Evin sahibinin izniyle girdim" dedi. İbrâhim (a.s): "Sen kimsin?" diye sordu.

857 Senedindeki Zem'a b. Sâlih zayıftır. İmam Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn zayıf olduğunu söylemişler, Ebû Zür'a, "Leyyindir, hadisleri vahidir" demiştir. İmam İbn Kesir'in söylediği gibi bazı kısımlarının şahitleri vardır. Fakat bazı kısımları da garip olup mütabaa edilmemiştir.

Scanned with CamScanner

"Ben ölüm meleğiyim. Allah beni kullarından birine gönderdi. Ona, Allah'ın kendisini candan dost (halil) edindiğini de müjdeleyeceğim" dedi. İbrâhim (a.s), "O kimdir? Vallahi onu bana söylersen en uzaktaki bir belde de olsa kesinlikle yanına gider, sonra aramızı ölüm ayırana dek yanında kalırım" dedi. O "O kul sensin" dedi. İbrâhim, "Ben miyim?" dedi. Melek, "Evet" dedi. İbrâhim (a.s), "Rabbim beni niçin halil edindi?" dedi. Melek, "Çünkü insanlara verir, onlardan istemezsin" dedi. İbn Ebî Hâtim, İshâk b. Yesar'dan da şöyle nakleder: Allah (c.c) İbrâhim (a.s)'ı halil edinince kalbine öyle bir korku (Allah korkusu) saldı ki kalp atışı kuşun havadaki kanat çırpma sesinin uzaktan duyulduğu gibi uzaktan duyulurdu.

[2292] Gelen hadislerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de böyle nitelendirilmiş ve "Ağlamaktan iyice taştığında göğsünde kazanın kaynama sesi gibi bir ses olurdu" denmiştir.[858]

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır." Yani, her şey O'nun mülkü, kulu ve yaratığıdır. Hepsinde tasarrufta bulunan O'dur. Yapmak istediği şeyi engelleyecek, hükmüne eleştiri getirebilecek yoktur. Azameti, kudreti, adaleti, hikmeti, lütfu ve rahmeti sebebiyle O (c.c), yaptıklarından dolayı hesaba çekilemez.

"Ve Allah her şeyi kuşatmıştır." Yani, bilgisi her şeye sirayet etmiştir. Kullarının hiçbir şeyi O'na gizli kalmaz. Göklerdeki ve yerdeki zerre kadar, daha küçük veya daha büyük hiçbir şey O'nun (c.c) bilgisi dışında kalmaz. Bakanların görebildikleri veya göremedikleri hiçbir zerre de O'ndan gizli kalmaz.

Bazı Kadın Hakları:

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَآءِ ۖ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۙ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَآءِ الَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

858 Sahihtir. Ebû Dâvûd, 904; Tirmizî, 315; Nesâî, 3/ 13; Ahmed b. Hanbel, 4/ 25. Senedi sahihtir. Tahrici daha önce geçti. Müellif burada mânâyla zikretmiştir.

Scanned with CamScanner

127. Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: Onlara dâir fetvayı size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olanı (haklarını) vermediğiniz ve nikâhlamayı istemediğiniz yetim kızlar hakkında, mağdur çocuklar hakkında ve yetimlere insafla bakmanız hakkında kitapta sizlere okunan âyetler var. Hayır olarak ne yaparsanız, şüphesiz Allah onu çok iyi bilmektedir.

Tefsiri:

[2293] İmam Buhârî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan, *"Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar..."* âyeti hakkında şöyle rivayet etmiştir: Âyette bahsedilen adam, yanında, velisi ve varisi olduğu ve hurma salkımına varıncaya kadar her şeyde kendisinin ortağı olan yetim bir kız bulunan adamdır. Onunla evlenme arzusu bulunmadığı gibi ortaklıktan dolayı malına ortak olur diye başka biriyle de evlendirmek istemeyip buna engel olur. İşte bu âyet bu tür insanlar hakkında inmiştir.[859]

[2293] İbn Ebî Hâtim, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Bu âyetten sonra insanların kadınlar hakkında Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e soru sormaları üzerine Allah (c.c), *"Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: Onlara dair fetvayı size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olanı (haklarını) vermediğiniz ve nikâhlamayı istemediğiniz yetim kızlar hakkında..."* âyetini nazil etti. Allah'ın, *"Kitapta sizlere okunan âyetler"* dediği âyetler, daha önce geçen, *"Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın..."* (Nisâ, 3) âyetidir.[860] Aynı senetle Âişe'den (radıyallâhu anhâ) şöyle rivayet edilmiştir: *"Nikâhlamayı istemediğiniz yetim kızlar"* âyetinde kastedilen sizden birinin, himayesindeki yetim kız fazla zengin ve fazla güzel olmadığında onunla evlenmeyi arzulamamasıdır. Böylece erkekler bazen de evlenmek istemediklerinden dolayı, malına ve güzelliğine rağbet duydukları yetim kadınlarla ancak adalet ve insaf esası üzere evlenmelerini emretmektedir.[861] Bunun aslı Sahih-i Buhârî ve Sahih-i

859 Buhârî, 4600; Müslim, 3017; Ebû Dâvûd, 2068; Nesâî, et-Tefsir, 144; Beyhakî, 7/ 141.

860 Senedi sahihtir, Buhârî ve Müslim'in koşullarını haizdir. Birazdan geleceği gibi hadis Buhârî ve Müslim'in rivayetiyle de gelmiştir.

861 Buhârî, 2494; Müslim, 3018. Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan uzunca şekilde rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

Müslim'de Yunus b. Yezîd'in rivayetiyle yer almaktadır. Anlatılmak istenen şudur: Bir adamın himayesinde onunla evlenmesi helâl olan bir kız varsa ve onunla evlenmeyi arzulamışsa Allah (c.c), ona dengi kadınların mihrini vermesini emrediyor. Bunu yapmayacaksa onu bırakıp başka kadınlarla evlensin. Çünkü Allah (c.c) bu konuda genişlik vermiştir. Bu âyet sûrenin başındaki âyette (3. âyet) yer almaktadır. Bazense adam, kendisine göre veya gerçekte çirkin olması sebebiyle onunla evlenme arzusu olmaz. İşte Allah (c.c) bu durumda da aralarındaki ortak mala ortak olacak korkusuyla onu başkalarıyla evlenmekten alıkoymaktan men etmektedir. Nitekim Ali b. Ebî Talha bu âyet hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Cahiliye döneminde adamın yanında yetim bir kız olur da elbisesini üzerine atarsa, hiç kimse onunla asla evlenemezdi. Kız güzelse ve hoşlanıyorsa onunla evlenir ve malını yer, çirkinse ölene kadar evlenmesini engeller, ölünce de malına varis olurdu. İşte Allah bunu haram kılmış ve men etmiştir.

"Mağdur çocuklar hakkında..." Zira cahiliye döneminde insanlar çocuklara ve kadınlara mirastan pay vermezlerdi. *"Kendileri için yazılmış olanı (haklarını) vermediğiniz"* buyurarak Allah (c.c) bundan men etmiş, her hisse sahibine alacağı miktarı açıklamış, *"Erkeğe iki dişinin hissesi kadardır"* (Nisâ, 11) buyurmuştur. Bu, küçük olsun büyük olsun hepsini kapsamaktadır. Saîd b. Cübeyr ve başkalarından böyle rivayet edilmiştir. Saîd b. Cübeyr, *"Yetimlere insafla bakmanız hakkında"* buyruğu hakkında da şöyle demiştir: Kız güzel ve zengin olduğunda onunla evlenmeyi tercih edip evlendiğin gibi güzelliği ve malı olmadığında da onu tercih edip evlen.

"Hayır olarak ne yaparsanız, şüphesiz Allah onu çok iyi bilmektedir" buyruğuyla iyilik yapmaya ve Allah'ın emirlerine uymaya teşvik edilmekte, Allah'ın (c.c) bunların hepsini bildiği ve bol nimetlerle mükâfatlandıracağı ifade edilmektedir.

Scanned with CamScanner

Karı-Koca Arasındaki Sulh:

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ ۚ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

128. Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) daha hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa meyyaldir. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

129. Ne kadar uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz; bâri birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir. Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah her birini bol nimetiyle zenginleştirir. Allah'ın lütfu geniş, hikmeti büyüktür.

130. Eğer ayrılırlarsa, Allah bol lütuf ve nimetiyle onların her birini zengin kılar (başkalarına muhtaç bırakmaz). Allah, lütfu geniş olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah bu âyette eşler arasındaki ilişkilerde bazı durumlara değinmekte ve bunlar hakkında hükümler koymaktadır. Erkek bazen kadına sırtını çevirir, bazen ona yakın olur, bazense tamamen ayrılır. Birinci durum kadının, kocasının kendisine sırtını dönmesinden korkmasıdır ki o durumda kadın kocası üzerindeki nafaka, giyim, barınak ve benzeri haklarının tamamından veya bir kısmından vazgeçebilir. Koca da bu teklifi kabul edebilir. Dolayısıyla haklarından vazgeçmesinde kadına, bu teklifi kabul etmesinde de kocaya

Scanned with CamScanner

günah yoktur. O yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Nefisler kıskançlığa başladığında sulh yapmak"* ayrılmaktan *"daha hayırlıdır."* Yani, nefislerin birbirini kıskanması durumunda barış yapmak ayrılmaktan daha iyidir. O yüzden Zem'a kızı Sevde validemiz yaşlandığında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan ayrılmak istemiş, o ise gününü Âişe'ye bırakması karşılığında Allah Rasûlü'nün onu nikahında tutması üzere anlaşma teklif etmiş, Allah Rasûlü de bunu kabul ederek onu hali üzere bırakmıştı.

Şimdi bu rivayeti zikredelim:

[2295] Ebû Dâvûd-i Tayalisî İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Sevde (radıyallâhu anhâ) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini boşamasından korkunca "Ya Rasûlallah! Beni boşama, gün hakkımı Âişe'de kullan" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kabul ederek söylediği gibi yaptı. Bunun üzerine, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur..."* âyeti nazil oldu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Yaptıkları anlaşma caizdi" demiştir.[862] Bunu Tirmizî rivayet etmiş ve "Hasen ve gariptir" demiştir.[863]

[2296] İmam Şâfiî'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde dokuz hanımı vardı ve günlerini bunların sekizi arasında pay etmişti.

[2297] Buhârî ve Müslim, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle rivayet etmişlerdir: Zem'a kızı Sevde (radıyallâhu anhâ) yaşlanınca gününü Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya bıraktı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sevde'nin gününde de Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanında kalırdı.[864]

[2298] Said b. Mansur, Urve'den şöyle nakleder: Yüce Allah Sevde ve onunla aynı durumda olan kadınlar hakkında, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur"* âyeti nazil etti. Zira Sevde

862 Tirmizî (3040), Tayâlisî (2683) ve Taberî (10613) rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen ve gariptir" demiştir. Semmak'tan dolayı senedi kuvvetli değildir. Ancak iki hadis sonra gelecek hadis bunu desteklemektedir.

863 Sahih haberdir. İmam Şâfiî, el-Müsned'de zikretmiştir. Müslim b. Halid ez-Zenci'den dolayı senedi zayıftır. Fakat öncesindeki ve sonrasındaki hadislerle kuvvetlenmektedir.

864 Buhârî, 212; Müslim, 1463; Ebû Ya'lâ, 4621.

Scanned with CamScanner

(radıyallâhu anhâ) yaşlanmıştı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini terk etmesinden endişe ediyor, O'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) dolayı sahip olduğu avantajı kaybetmekten endişe ediyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya olan sevgisini ve onun gönlündeki yerini de bildiğinden kendi gününü Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bunu kabul etti.[865] Beyhakî der ki: Bunu Ahmed b. Yûnus da Ebû Zinad'dan muttasıl olarak rivayet etmiştir.

[2299] Bu tarikle Hâkim, Müstedrek'te rivayet etmiş, şöyle demiştir:.... Urve'den: Âişe (radıyallâhu anhâ) bana, "Ey kardeşimin oğlu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımızda kalma hususunda hiçbirimizi diğerinden önde tutmazdı. Bize uğramadığı günler azdı. Her bir eşine -onunla ilişkiye girmeksizin- uğradıktan sonra günü olan kadının yanına varıp yanında gecelerdi. Zem'a kızı Sevde de yaşlanıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini terk etmesinden korkunca, "Ya Rasûlallah! Benim günüm Âişe'ye olsun!" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kabul etti. Âişe (radıyallâhu anhâ) der ki: İşte Allah (c.c), *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur"* âyetini bu konuda nazil etti.[866] Bunu Ebû Dâvûd rivayet etmiştir. Hâkim de, "Buhârî ve Müslim rivayet etmemiş olsalar da senedi sahihtir" demiştir. Bunu İbn Merdûyeh de rivayet etmiştir.

[2300] Ebû Abbâs ed-Doğulu, Mu'cem'in başlarında Kâsım b. Ebû Bezze'den şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zem'a kızı Sevde'ye onu boşayacağı haberini gönderdi. Haber gelince Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın (evinin) yolu üzerine oturdu. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görünce, "Sana kelâmını indiren ve mahlukatı arasından seçen Allah aşkına, beni tekrar nikâhına al. Ben artık yaşlandım ve erkeklere bir ihtiyacım yoktur. Fakat ben kıyâmet günü senin hanımlarınla birlikte diriltilmek istiyorum" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onu kabul etti. Bunun üzerine Sevde (radıyallâhu anhâ) "Ben günümü ve gecemi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sevgilisine veriyorum" dedi.[867] Bu garip ve mürseldir.

---

865 Mürseldir. Beyhakî (7/ 297) Said b. Mansur yoluyla rivayet etmiş ve "Bunu Ahmed b. Yunus, Ebû Zinad'dan muttasıl olarak rivayet etmiştir" demiştir. İki hadisten önceki hadisle kuvvet kazanmaktadır.

866 Hasendir. Ebû Dâvûd, 2135; Hâkim, 2/ 186; Beyhakî, 7/ 74, 75. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

867 Mürseldir. Mürsel ise zayıf hadislerdendir. Senedi Kâsım'a [illegible] sikadır.

Scanned with CamScanner

[2301] İmam Buhârî, Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse"* âyetiyle ilgili şunu rivayet etmiştir: Adamın yaşlı bir karısı vardır ve onunla fazla ilişkiye girmediğinden ayrılmayı arzular. Kadın ise "Seni benimle ilgili işler hususunda serbest bırakıyorum" der. İşte âyet bu hususta nazil oldu.[868]

Taberî, Urve kanalıyla Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..."* âyeti, kendisiyle fazla ilişkiye girmeyen, ondan çocuğu olmayan ve aralarında muhabbet bulunmayan bir kocanın nikahı altındaki kadının ona, "Beni boşama ve benden yana serbest ol" demesi hakkındadır.[869] Taberî başka bir tarikle, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse"* âyeti hakkında Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle nakleder: Bu âyet iki karısı olan şu adam hakkındadır. Karılarından biri yaşlı ve çirkindir ve onunla fazla ilişkiye girmemekte, ilgilenmemektedir. Kadın, "Beni boşama ve seni benden yana serbest bırakıyorum" der.[870] Bu hadis Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde de, yine Urve'nin Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan nakliyle daha önce geçen ifadeyle yer almaktadır.

İmam Taberî, İbn Sirin'den şöyle nakleder: Bir adam Hz. Ömer b. Hattab'a gelerek ona bir âyet hakkında soru sordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a sorusundan hoşlanmayarak ona kamçıyla vurdu. Başka biri de, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..."* âyetini sordu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "İşte böylesi âyetlerden sorun" dedi. "Bu, yaşlılığından dolayı kocasının kendinden vazgeçtiği kadın hakkındadır" dedi. Sonra ekledi: "Bu, yaşlı olması sebebiyle kocasının ilişkiyi kestiği ve kendisine doğurması için genç bir kadınla evlendiği adamın karısıdır. Bunlar ne üzere anlaşırlarsa o caizdir."[871] İbn Ebî Hâtim, Halid b. Ar'ara'dan şöyle nakleder: Bir adam Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a gelerek, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..."* âyetini sordu. O da şöyle cevapladı: Adamın bir hanımı vardır ve çirkin, yaşlı, kötü ahlâklı veya pis olduğundan dolayı ona bakmak bile istememektedir. Kadın da ondan ayrılmak istememektedir.

868 Buhârî, 2450; Müslim, 3021; Nesâî, et-Tefsir, 145.
869 Taberî, 10589.
870 Taberî, 10590.
871 Taberî, 10584.

Scanned with CamScanner

Eğer kadın ondan alacağı mehrin bir kısmını düşerse adamın bunu kabul etmesi caizdir. Bazı günlerinden vazgeçerse bunda da bir sakınca yoktur.[872] Bunu Ebû Dâvûd Tayalisî ile Taberî de böyle rivayet etmişlerdir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Abide Selmani, Mücâhid b. Cebr, Şa'bî, Saîd b. Cübeyr, Atâ, Atiyye el-Avfî, Mekhûl, Hasan-ı Basrî, Hakem b. Uteybe, Katâde ile seleften ve imamlardan birçok zat da âyeti böyle tefsir etmişlerdir. Âyetten bundan başka bir mânâ kastedildiğine dair de bir şey bilmiyorum. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İmam Şâfiî Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakleder: Muhammed b. Mesleme'nin kızı, Rafi b. Hadic ile evliydi. Yaşlılığından veya başka bir şeyinden dolayı Rafi ondan hoşlanmadı ve onu boşamak istedi. Kadın, "Beni boşama ve bana da (zamanından ve malından) dilediğin kadar ver" dedi. Bunun üzerine yüce Allah, *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..."* âyetini nazil etti.[873] Bunu Hâkim de Müstedrek'inde, daha uzun bir lafızla rivayet etmiştir. İmam Beyhakî Saîd b. Müseyyeb ile Süleyman b. Yesar'dan şöyle nakleder: *"Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse..."* âyetlerinde bahsedilen "erkeğin karısına kötü davranması ve yüz çevirmesi" konusunda uyulması gereken sünnet şöyledir; adam karısından yüz çevirmiş ve başkasını ona tercih etmişse, onu boşamak ile nafakasında ve ilgisinde başkasını ona tercihine razı olması şartıyla nikâhı altında tutmak arasında muhayyer bırakabilir. Kadın boşamasını istemeyip bu koşullarda nikâhı altında kalmaya razı olursa erkeğin başkalarını ona tercih etmesinde bir sakınca yoktur. Kadına boşamayı teklif etmeksizin onun razı olacağı kadar mal vermeyi, malı, ona ayıracağı zaman ve ilgisinde başkasını ona tercih etme üzere onunla sulh ederse, kadının bu koşullar üzere anlaşması da caizdir.[874] Saîd b. Müseyyeb ile Süleyman da yüce Allah'ın *aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) daha hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa meyyaldir"* buyruğu hakkında aynı şekilde şöyle demişlerdir: Bana söylendiğine göre Râfi' b. Hadic el-Ensarî Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabındandı ve bir kadınla evliydi. Kadın yaşlanınca üzerine genç bir kızla evlendi ve genci ondan önde tuttu. Bunun üzerine kadın

872 Taberî, 10580.

873 Şâfiî (2/ 28) İbn Uyeyne kanalıyla, Hâkim de (2/ 308) Abdurrezzak kanalıyla uzun haliyle rivayet etmişlerdir.

874 Beyhakî (7/ 296) Saîd b. Müseyyeb ile Süleyman b. Yesar'dan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

kendisini boşamasını istedi, o da bir talakla boşadı. Sonra süre tanıdı ve tam iddeti biteceği vakitte tekrar nikâhına aldı. Yine genci ona tercih ediyordu. Kadın yine boşamasını istedi, o da bir talâk daha boşadı. Sonra süre tanıdı ve tam iddeti biteceği vakitte tekrar nikâhına aldı. Yine genç olanı ona tercih ediyordu. Kadın tekrar boşamasını istedi. Râfi' ise, "Nasıl dilersen. Fakat bir tek talak hakkın kaldı. İstersen onu sana tercih etmeme razı olarak nikâhımda kalırsın, istersen seni boşarım" dedi. Kadın, "Hayır, başkasını bana tercihine razı oluyor ve nikâhında kalmak istiyorum" dedi. O da nikâhı altında tuttu. Onların anlaşmaları böyleydi. Kadın Râfi'in başkasını kendisine tercihine razı oluca o da bunda bir sakınca görmedi. Bunu tam haliyle baştan sona kadar İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Sulh daha hayırlıdır." Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani kocanın ona seçenek sunması, nikâhında kalmak ile ayrılmak arasında muhayyer bırakması kocanın başka kadınları ona cebren tercih etmesinden daha hayırlıdır. Âyetin zahirinden anlaşılan mânâ şudur: Kadının bazı haklarından vazgeçip kocanın bunu kabul etmesi üzere kurulu eşler arasındaki ittifak ve anlaşma, onların birbirlerinden tamamen ayrılmalarından daha hayırlıdır. Örneğin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), gününü Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya vermesi karşılığında Sevde (radıyallâhu anhâ)'yı nikâhı altında tutmuş, hanımları arasında kalmasına izin vermiştir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu fiili de, bunun meşru ve caiz olduğu hususunda ümmetinin O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) örnek alması içindir. Dolayısıyla bu da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında daha hayırlıdır. Anlaşmak Allah'ın (c.c) ayrılmaktan daha sevdiği bir şey olduğundan yüce Allah, *"Sulh daha hayırlıdır"* buyurmuştur. Hatta boşamak Allah'ın sevmediği bir şeydir.

[2302] O yüzden Ebû Dâvûd ile İbn Mâce'nin, Muharib b. Disar kanalıyla Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan yaptıkları rivayette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'ın en sevmediği helâl boşanmaktır"*[875] buyurmuştur. Ebû Dâvûd daha sonra bunu direk Muharib b. Disar'ın mürsel rivayeti şeklinde tahric etmiştir.

875 Ebû Dâvûd, 2187; İbn Mâce, 2018; İbn Adiyy, 4/ 323; Beğavî, et-Tefsir, 262; Beyhakî, 7/ 322. Münzirî, Muhtasaru's-Sünen'de (3/ 92), Bunda meşhur olan mürsel şeklindeki rivayettir, demiştir. Münzirî'nin işaret ettiği mürsel rivayeti ise; Ebû Dâvûd (2177), İbn Ebî Şeybe (7/ 138) Muharib b. Disar'dan mürsel olarak rivayet etmişlerdir ki bu sahih bir mürseldir.

Scanned with CamScanner

"Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Eğer ondan hoşlanmadığınız şeye katlanmaya çalışır ve sabreder, ona diğerleri gibi eşit muamele bulunursanız Allah (c.c) bunu bilir ve sizi en bol ödülle mükâfatlandıracaktır.

"Ne kadar uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz." Yani: Ey insanlar! Kadınlar arasında her yönden eşitliği sağlayamazsınız. Çünkü her gece birinde kalmak sûretiyle görünürde bir eşitlik yapılsa dahi sevgi, şehvet ve cinsel ilişki hususlarında mutlaka farklılıklar olacaktır. Nitekim İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Abide Selmani, Mücâhid, Hasan-ı Basrî ve Dahhâk b. Muzahim böyle demişlerdir. İbn Ebî Hâtim, İbn Müleyke'den şöyle nakleder: *"Ne kadar uğraşsanız da kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz"* âyeti Âişe (radıyallâhu anhâ) hakkında nazil oldu. Çünkü Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu başka hanımlarından daha çok severdi.

[2303] Nitekim İmam Ahmed ile Sünen sahiplerinin...Eyyûb'tan, onun Ebû Kılabe'den, onun Abdullah b. Yezîd'den onun da Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan yaptıkları rivayete göre O (radıyallâhu anhâ) şöyle demiştir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) (gecelerini) hanımları arasında bölüştürür, sonra, *"Allah'ım! Bu benim gücümün yettiği konudaki paylaştırmam. Senin gücünün yetip benim gücümün yetmediği hususlarda ise beni kınama"* derdi.[876] Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kastettiği kalbidir. Bu, Ebû Dâvûd'un rivayetindeki ifadedir. Hadisin senedi sahihtir. Fakat Tirmizî şöyle demiştir: Bunu Hammad b. Zeyd ile birçok kişi Eyyûb'un Ebû Kılabe'den nakliyle mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Bu daha sahihtir.

Yüce Allah devamla şöyle buyuruyor: *"Bâri birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın."* Yani, onlardan birine meyledersenız kendinizi ona tamamen kaptırıp da diğerini askıdaymış gibi bırakmayın. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Saîd b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Dahhâk, Rebî' b. Enes, Süddî ve Mukâtil b. Hayyân, "Yani, ne evli ne de kocasız gibi bir halde bırakmayın demektir" demişlerdir.

876 Ahmed b. Hanbel, 6/ 144; İbn Ebî Şeybe, 4/ 386; Darimi, 2/ 144; Ebû Dâvûd, 2134; Nesâî, 7/ 64; Tirmizî, 1140; İbn Hibbân, 4205; Hâkim, 2/ 187; Beyhakî, 7/ 298; İbn Ebî Hâtim, el-İlel, 1/ 425.

Scanned with CamScanner

[2304] Ebû Dâvûd Tayalisî, Hemmam'dan, o Katâde'den...o da Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kimin iki hanımı olur da onlardan birine meyledерse kıyâmet günü bir yanı felçli gelir."*[877] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ile Sünen sahipleri bu şekilde, Hemmam b. Yahyâ'nın Katâde'den nakliyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî şöyle demiştir: Bu müsned olarak sadece Hemmam rivayet etmiştir. Bunu Hişam ed-Düstüvai de Katâde'den rivayetinde gelmiştir. Bu hadisin merfû olarak sadece Hemmam'ın rivayetinde geldiği söylenirdi.

"Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." Yani, eğer ilişkilerinizi düzeltir, gücünüzün yettiği hususlarda adaleti gözetir ve her işinizde Allah'tan korkarsanız, Allah sizin daha önce hanımlarınızdan bazılarına meyletmelerinizi bağışlayacaktır.

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah her birini bol nimetiyle zenginleştirir."* Bu da üçüncü durumdur, yani ayrılma durumudur. Yani, yüce Allah ayrılmaları durumunda adama öncekinden daha iyi bir kadın, kadına da öncekinden daha iyi bir erkek nasip ederek erkeği kadına, kadını da erkeğe muhtaçsız hale getirir. *"Allah'ın lütfu geniş, hikmeti büyüktür."* Yani, lütfu geniş ve ihsanı boldur. Tüm fiillerinde, takdir buyurduğu kaderlerinde ve koyduğu şeriat kurallarında büyük hikmet sahibidir.

Mülkün Sahibi Allah'tır:

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا

877 Ebû Dâvûd, 2133; Tirmizî, 1141; Nesâî, 7/ 63; İbn Mâce, 1969; Ahmed b. Hanbel, 2/ 471; İbn Ebî Şeybe, 4/ 388; İbn Hibbân, 4207. Hâkim bunun Buhârî ve Müslim'in koşullarını taşıyan sahih bir hadis olduğunu belirtmiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَكَانَ اللهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size "Allah'tan korkun" diye emrettik. Eğer inkâr ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah sınırsız zengindir, fazlasıyla övgüye lâyıktır.

132. Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.

133. Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah buna kâdirdir.

134. Kim dünya mükâfatını isterse (bilsin ki) dünyanın da âhiretin de mükâfatı Allah katındadır. Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.

Tefsiri:

Yüce Allah kendisinin göklerle yerin sahibi ve onlarda hâkim olduğunu bildiriyor: *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."*

"Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size 'Allah'tan korkun' diye emrettik." Yani, size verdiğimiz emirler arasında, hiçbir ortağı bulunmayan Allah'a ibadet ederek O'ndan (c.c) sakınmanızı da emrettik. *"Eğer inkâr ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah sınırsız zengindir, fazlasıyla övgüye lâyıktır."* Nitekim yüce Allah Mûsâ (a.s)'ın da kavmine şöyle dediğini haber vermektedir: *"Mûsâ dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamd edilmeye lâyıktır."* (İbrâhim, 8) *"...İnkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, fazlasıyla övgüye lâyıktır."* (Teğabun, 6)

"Allah ğanidir, hamidir." Ğanidir; yani kullarından müstağnidir, onlara muhtaç değildir. Hamiddir; yani takdir ettiği tüm kaderlerinde ve koyduğu tüm şer'i kurallarda övgüye layıktır.

"Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter." Yani, yaptıkları şeylerde her bir kimsenin başında bulunan, her şeyi gözetleyen ve şahit olan Allah'tır.

Scanned with CamScanner

"Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah buna kâdirdir." Yani, Allah'a karşı geldiğinizde sizi yok edip yerinize başkalarını getirmeye kadirdir. Nitekim yüce Allah başka bir yerde, *"Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar"* (Muhammed, 38) buyurmuştur. Seleften bir zat şöyle der: Kullar, emirlerini tutmadıklarında Allah katında ne kadar değersizdirler. Yüce Allah yine, *"Dilerse sizi yok eder, yeniden başkalarını yaratır. Bu, Allah'a göre aziz değildir"* (Fâtır, 16-17) buyurur. Yani, bu Allah (c.c) için imkânsız değildir.

"Kim dünya mükâfatını isterse (bilsin ki) dünyanın da âhiretin de mükâfatı Allah katındadır." Yani: Ey dünyadan başka derdi ve kaygısı bulunmayan kişi! Şunu bil ki dünya ve âhiret mükâfatı yalnız Allah katındadır. Sen hem ondan hem bundan vermesini istediğinde hepsinden de verir ve seni zengin kılar. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"İnsanlardan öyleleri var ki, 'Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver' derler. Böyle kimselerin âhiretten hiç nasibi yoktur. Onlardan bir kısmı da, 'Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!' derler. İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah'ın hesabı çok süratlidir."* (Bakara, 200-202) Allah (c.c) yine şöyle buyurur: *"Âhiret kazancını isteyenin kazancını artırırız; dünya kazancını isteyene de ondan veririz; ama âhirette bir payı bulunmaz. Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara meşru kılacak ortakları mı vardır? Eğer kesin yargı bulunmayacak olsaydı aralarında hemen hükmedilirdi. Doğrusu, zalimlere can yakıcı azap vardır."* (Şûrâ, 20-21) Allah (c.c) bir yerde de şöyle buyurur: *"Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız. Kim de âhireti diler ve bir mü'min olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür. Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de âhireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir. Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır!"* (İsrâ, 18-21)

Taberî'nin iddiasına göre âyetin mânâsı şöyledir: *"Kim"*, yani münâfıklardan her kim *"dünya mükâfatını isterse (bilsin ki) dünyadaki ve âhiretteki karşılık Allah katındadır."* Onların dünyadaki karşılıkları Müslümanlarla birlikte sahip oldukları ganimet ve benzeri kazançlardır. Âhiretteki karşılıkları ise Allah'ın onlar için cehennemde hazırladığı ceza ve azaptır. Taberî bu âyetin

Scanned with CamScanner

mânâsının, *"Kim, (yalnız) dünya hayatını ve ziynetini istemekte ise, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar. İşte onlar, âhirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; (dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler (zaten) bâtıldır"* (Hûd, 15-16) âyeti gibi olduğunu iddia etmiştir. Şüphesiz bu âyetin mânâsı açıktır, fakat ilk âyetin (tefsiri sadedinde olduğumuz âyetin) bununla tefsiri pek isabetli değildir. Çünkü, *"Dünyadaki ve âhiretteki karşılık Allah katındadır"* buyruğunun şu mânâyı ifade ettiği açıktır: İyilikler ve güzellikler dünya ve âhirette Allah katından elde edilir, yani her ikisi de O'nun elindedir. Öyleyse kişi gayretini asla dünya ile sınırlandırmasın. Dünya ve âhirette yüce nimetlere ulaşma yolunda yüksek tutsun. Çünkü bunların hepsi, zarar ve fayda vermek sadece kendi elinde olan Allah'ın dilemesine bağlıdır. Kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayan o Allah dünya ve âhiretteki mutluluk ve bedbahtlığı insanlar arasında paylaştırmış, kimin hak edip kimin hak etmediğine dair bilgisine binaen bunu adaletle yapmıştır. O yüzden yüce Allah daha sonra, *"Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir"* buyurur.

Herkese Karşı Adalet Çağrı:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلَىٰٓ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰٓ أَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَإِنْ تَلْوُۥٓا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾

135. Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan ve kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın. (Şahitliği) eğip-büker, yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (bilin ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarına, *"Adaleti titizlikle ayakta tutan"* kimselerden olmalarını emrediyor. Ondan sağa sola sapmamalarını, Allah yolunda

Scanned with CamScanner

hiç kimsenin kınamasından korkmamalarını, hiçbir şeyin onları adaletten çevirmemesini, birbirlerinin yardımcıları ve destekçileri olmalarını emrediyor. Nitekim Allah (c.c) başka bir âyette de, *"Şahitliği Allah için yapın"* (Talâk, 2) buyurur. Yani, şahitliği Allah'ın rızasını kazanma niyetiyle yerine getirin. Şahitlik asıl o zaman değiştirme, dönüştürme ve gizlemeden uzak, doğru, adil ve hak bir şahitlik olur. Bu yüzden yüce Allah, *"Kendiniz...aleyhinde de olsa"* buyurmuştur. Yani, sana zarar gelecek olsa bile sen hak şahitlikte bulun. Sana bir şey sorulduğunda zarar görecek olsan bile hakikat olanı söyle. Çünkü Allah (c.c) kendisine itaat edenlere her darlıktan bir kurtuluş ve çıkış yolu yapar. *"Ana-babanız ve akrabanız aleyhinde olsa da..."* Yani, şahitlik ebeveyninin ve akrabalarının aleyhinde de olsa onların maslahatını gözetme. Bilakis zararı onlara dönecek olsa dahi doğru şahitlik yap. Çünkü hak herkes üzerinde hâkimdir, o herkesten önde gelir.

"Zengin olsunlar, fakir olsunlar, Allah onlara (sizden) daha yakındır." Yani, zengini zenginliğinden dolayı gözetme, fakire de fakirliğinden dolayı da acıma. Allah onların işlerini üstlenir. Allah (c.c) onlara daha yakındır ve yararlarına olan şeyi senden daha iyi bilir.

"Hislerinize uyup adaletten sapmayın." Yani, heva ve hevesleriniz, yakınlarınıza olan taassubunuz ve insanların sizden nefreti sizi işlerinizde adaletsizliğe itmesin. Bilakis her durumda adaletten ayrılmayın. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış)tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir."* (Mâide, 8)

[2305] Abdullah b. Revaha'nın sözü de bu nevidendir. Zira Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) meyve ve tahıl miktarını tespit etmesi için onu Hayberlilere gönderdiğinde miktarı kendi lehlerine söylemesi için ona rüşvet teklif ettiklerinde şöyle demişti: "Vallahi ben size en sevdiğim insanın yanından geliyorum. Siz ise gözümde sayınızca maymun ve domuzdan daha iğrençsiniz. Ama O'na olan sevgim ve sizden nefretim aranızda adaletli olmamaya itemez." Bunun üzerine onlar, "Gökler ve yerde işte bununla ayakta durur" dediler.[878] İnşallah hadis müsned olarak Mâide sûresinde gelecek.

878 İnşallah Mâide sûresi 8. âyette gelecektir.

Scanned with CamScanner

"(Şahitliği) eğip-büker yahut şahitlik etmekten yüz çevirirseniz..." Mücâhid ve seleften birçokları "eğip,bükme"yi şahitliği tahrif etmek ve değiştirmek ile tefsir etmişlerdir. Leyy kelimesi değiştirmek ve kasten yalan söylemek demektir. Nitekim kelime yüce Allah'ın, *"Ehl-i kitap'tan bir grup, okuduklarını kitaptan sanasınız diye kitabı okurken dillerini eğip bükerler."* buyruğunda da bu mânâdadır. *"Yahut şahitlik etmekten yüz çevirirseniz..."* Yüz çevirmekten kasıt şahitliği gizlemek ve şahitlik yapmamaktır. Yüce Allah ise, *"Şahitliği bildiklerinizi gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkârdır"* (Bakara, 283) buyurur.

[2306] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, *"Şahitlerin en iyisi kendisinden istenmeden önce şahitlik yapan kimsedir"*[879] buyurmuştur. Bu yüzden yüce Allah onları şöyle tehdit ediyor: *"(Bilin ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Yani, size yaptıklarınızın cezasını verecektir.

Mü'minlere İman Emri:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۟ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

136. Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyâmet gününü inkâr ederse tamamen sapıtmıştır.

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarına imanın tüm hükümlerine, kısımlarına, rükünlerine ve temellerine iman etmelerini emrediyor. Burada var olan bir şeyin yapılması istenmesi yoktur. Bilakis tamamıyla mevcut olan şeyi kemale erdirme, onda sebat ve devam etme emri vardır. Bu mü'minin her namazda söylediği, *"Bizi doğru yola ilet"* (Fâtiha, 6) sözü gibidir. Zira mânâsı, "Bizi doğru yolda basiretli eyle, hidâyetimizi artır ve onda sebat ettir" demektir. Allah (c.c) burada da mü'minlere, *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve*

879 Sahihtir. İleride gelecektir.

Scanned with CamScanner

Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin" (Hadîd, 28) âyetinde olduğu gibi Allah (c.c) ve Rasûlü'ne iman etmelerini emretmektedir.

"Peygamberine indirdiği Kitab'a", yani, Kur'ân'a *"ve daha önce indirdiği kitaba..."* (buradaki kitaptan kasıt kitap cinsi olup geçen tüm ilâhi kitapları kapsamaktadır) *"iman ediniz."*

İndirme eylemi Kur'ân için "نَزَّلَ", diğer kitaplarda ise "أنزل" ile ifade edilmiştir. Çünkü Kur'ân olaylar üzerine ve kulların dünya ve âhiretlerindeki ihtiyaçlarına göre parça parça iniyordu. Yüce Allah daha sonra şöyle buyurur: *"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyâmet gününü inkâr ederse tamamen sapıtmıştır."* Yani, doğru yoldan çıkmış ve hedeften tamamen uzaklaşmıştır.

Münafıklar:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

137. İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir.

138. Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjdele!

139. Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir.

Scanned with CamScanner

140. O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.

Tefsiri:

Yüce Allah iman edip sonra ondan dönen, sonra tekrar iman edip sonra tekrar dönen ve sapıklığına ölene kadar artırarak devam eden kimseleri haber veriyor. Zira öldükten sonra bu kimsenin tevbesi kabul olunmaz, Allah (c.c) onu bağışlamaz. Bulunduğu halden çıkarıp kurtarmak için elinden tutmaz, onu hidayete götürecek bir yola eriştirmez.

Bu yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir."* İbn Ebî Hâtim, *"Sonra da inkârlarını arttıranları"* buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Yani, ölene kadar küfür üzere yaşayıp hayatlarını küfürle noktalayanları. Mücâhid de böyle demiştir. İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre Hz. Ali (radıyallâhu anh) "Mürted üç kez tevbeye çağrılır" demiş, sonra, *"İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir"* âyetini okumuştur. Yani, münafıklar bu vasıflara sahiptirler. Zira iman ettikten sonra küfre dönmüş, bu yüzden de kalpleri mühürlenmiştir.

Yüce Allah daha sonra münafıkları, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmekle niteliyor. Yani, hakikatte onlar kâfirlerle birliktedirler; onlarla dost olur, gizliden sevgi besler, baş başa kaldıklarında onlara, "Biz esasen sizlerle birlikteyiz. Onlarla ise sadece alay ediyoruz" derler. Yani, kendimizi onlara kendileriyle uyuşuyormuş gibi gösterirken, aslında onlarla alay etmekteyiz. Yüce Allah tutmuş oldukları kâfirlerle dostluk yolundan dolayı onları eleştirerek şöyle buyuruyor: *"Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar?"* Ardından da tüm izzetin, hiçbir ortağı bulunmayan Allah ile izzeti Allah'a nispet edenlere ait olduğunu bildiriyor. Nitekim yüce Allah başka yerde de şöyle buyurur: *"Kim izzet istiyorsa, izzet bütünüyle Allah'ındır."* (Fâtır, 10) Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Halbuki asıl izzet, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat*

Scanned with CamScanner

münafıklar bunu bilmezler." (Münâfikûn, 8) Bu âyette münafıklar izzet ve gücü Allah (c.c) katında aramaya, O'na kulluğa yönelmeye, dünyada, âhirette ve şahitlerin hazır bulunacağı günde zafere erecek mü'min kullarına katılmaya teşvik edilmektedirler.

[2307] Burada İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebû Reyhane (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu hadisini zikretmemiz uygun düşer: *"Kim büyüklenerek ve övünerek on atasını zikrederse kendisi onların onuncusudur."*[880] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

"O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz." Yani, bu yasak size ulaştıktan sonra işler, Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiği, alaya alındığı ve hor görüldüğü mekanda onlarla birlikte oturmaya razı olur, yaptıklarına ses çıkarmayarak onları onaylarsanız, içinde bulundukları bu hâllerinde onlara ortak olmuş olursunuz. O yüzden yüce Allah *"yoksa siz de onlar gibi olursunuz."* buyuruyor. Yani, günahta siz de onlar gibi olursunuz.

[2308] Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: *"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa içki içilen sofraya oturmasın."*[881] Bu âyette *"Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki"* ifadesiyle kendisine havale edilen buyruk Allah'ın (c.c)

880 Ahmed b. Hanbel, 4/ 134; Ebû Ya'lâ, 1439; Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat, 446. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (8/ 85, hadis no: 13086), "Ahmed b. Hanbel'in râvileri sikadır" demiştir. Ben derim ki: Humeyd el-Kindi için meçhulleri sika kabul etme esasına binaen sadece İbn Hibbân sika demiştir. Bunun Übeyy b. Ka'b'dan rivayet edilen bir şahidi vardır ki onu da Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, "Zevaidu's-Sünen"de (5/ 128) rivayet etmiştir. Heysemî (13087), "Yezîd b. Ebû Ziyad dışındaki râvileri Buhârî'nin râvileridir. O ise sikadır" demiştir. Hâfız İbn Hacer onun hakkında Takrib'de, "Saduktur" demiştir. Dolayısıyla bu senet fena değildir. Hadisin başka rivayetleri de olup bazıları zayıf olsa da toplam haliyle birbirlerini kuvvetlendirmektedirler. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

881 Tirmizî (2801) ve Dârimî (2/ 112)'nin Câbir (radıyallâhu anh)'tan merfû olarak rivayet ettikleri hadisten bir bölümdür. Hadis "Kimse Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa hamama peştemalsiz girmesin..." sözüyle başlamaktadır. Tirmizî, "Bu hasen ve garip bir hadistir" demiştir. Leys b. Ebû Sülem zayıf olduğundan senedi zayıftır. Hadisin şahitleri olup hiçbiri zayıflıktan hali değildir.

Scanned with CamScanner

Mekke'de inen En'âm sûresindeki şu buyruğudur: *"Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar kendilerinden uzak dur...."* (En'âm, 68) Mukâtil b. Hayyân, "Bu âyet En'âm sûresindeki âyeti neshetmiştir" der. Yani buradaki, *"Yoksa siz de onlar gibi olursunuz"* buyruğu oradaki *"Takva sahiplerine, inanmayanların hesabından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat belki korunurlar diye hatırlatmak gerekir"* (En'âm, 69) buyruğunu neshetmiştir.

"Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir." Yani, küfürde ortak oldukları gibi sonsuza dek cehennem ateşinde kalmada da Allah onları ortak yapacak ve ceza, azap, zincirler, bağlar ve tatlı su yerine irin ve kaynar sular diyarında onları bir araya toplayacaktır.

Münafıkların Çıkarcılıkları:

اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ ۚ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ ۖ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ ۙ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلَنْ يَجْعَلَ اللهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

141. Onlar hep sizi gözetleyip dururlar. Allah'tan size bir zafer gelince, "Sizinle beraber değil miydik?" derler. Kâfirlere zaferden bir pay düştüğü zaman da onlara, "Size üstünlük sağlayarak mü'minlerden korumadık mı?" derler. Artık Allah kıyâmet gününde aranızda hükmedecek ve mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecek.

Tefsiri:

Yüce Allah münafıklardan haber vererek onların sürekli mü'minlerin başına felaketler gelmesini gözetlediklerini, yani hâkimiyetlerinin sona erip kafirlerin onlara galip gelmesini ve mü'minlerin dininin yok olmasını beklediklerini bildiriyor: *"Onlar hep sizi gözetleyip dururlar. Allah'tan size bir fetih"* (yani yardım, destek, zafer ve ganimet) *"gelince, 'Sizinle beraber değil miydik?' derler."* Böyle söyleyerek mü'minleri sevdiklerini göstermeye çalışırlar. *"Kâfirlere (zaferden) bir pay düştüğü zaman da..."* Uhud'da olduğu gibi bazen işler mü'minlerin aleyhinde döndüğünde de... Zira peygamberler

Scanned with CamScanner

bazen belalara duçar edilirler, sonunda ise zafer onların olur. *"Onlara, 'Size üstünlük sağlayarak mü'minlerden korumadık mı?' derler."* Yani, "Gizlice size yardım etmedik mi, onları yardım ve desteksiz bırakarak sonunda sizin galip gelmenizi sağlamadık mı?" derler. Süddî ise (استحوذ) kelimesini *"Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu"* (Mücâdele, 19) âyetindeki mânâsıyla tefsir ederek âyete "Sizi etkimiz altına almadık mı?" mânâsını vermiştir. Bu da aynı şekilde münafıkların kâfirlere onları sevdiklerini gösterme çabasıdır. Çünkü münafıklar menfaatlenmek ve zararlarından korunmak için hem onlara hem bunlara göstermelik davranırlar. Bunun sebebi ise imanlarının zayıflığı ve yakinlerinin azlığından başka bir şey değildir.

Yüce Allah da şöyle buyuruyor: *"Artık Allah kıyâmet gününde aranızda hükmedecek"*, siz münafıklar hakkında bilmekte olduğu içinizde gizli tuttuğunuz alçakça düşünce ve duyguların gerektirdiği şekilde hüküm verecek *"ve mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecektir."*

Abdurrezzak, Yüsey' el-Kindi'den şöyle nakleder: Bir adam Hz. Ali (radıyallâhu anh)'a gelerek, *"Mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecektir"* âyetini sordu. Hz. Ali (radıyallâhu anh) ona "Yaklaş, yaklaş" dedikten sonra *"Artık Allah kıyâmet gününde aranızda hükmedecek ve mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecek"* dedi (yani âyeti baştan okuyarak, âyette bahsedilenin kıyâmet günündeki fırsat ve hakimiyet olduğunu anlatmak istedi). İbn Cüreyc'in de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre o, *"Mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecek"* buyruğu hakkında, "Bu kıyâmet gününde olacaktır" demiştir. Süddî de, Ebû Mâlik'ten, "Burada kıyâmet günü kastedilmiştir" dediğini rivayet etmiştir. Süddî, "Yol (fırsat)'dan kasıt hüccettir" demiştir. *"Mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecek"* buyruğunun dünya hakkında olup şu mânâya gelmesi de mümkündür: Kâfirler için belli zamanlarda bazı kimselere karşı zafer gerçekleşse de, mü'minleri toptan yok edecekleri bir hâkimiyet fırsatını Allah onlara vermez" mânâsında olması da mümkündür. Çünkü dünya ve âhirette sonunda kazananlar takva sahipleridir. Nitekim yüce Allah, *"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz"* (Mü'min, 51) buyurur. Buna göre âyet, mü'minlerin saltanat ve hâkimiyetinin sona ermesi emelini besleyip bunu ümit edip bek-

Scanned with CamScanner

lemelerine, kâfirlerin mü'minlere karşı galip gelerek köklerini kurutmaları durumunda kendileri hakkındaki endişelerinden dolayı kâfirlere karşı yaptıkları yapmacık hareketlere verilmiş bir cevaptır. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Kalplerinde hastalık bulunanların, 'Başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz' diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır."* (Mâide, 52) Bir çok âlim bu âyeti, âlimlerin en sahih görüşü olan "Müslüman kölenin kâfire satılmasının yasak olduğu" görüşüne delil getirmişlerdir. Çünkü satmanın geçerli olması, kâfiri onun üzerinde hâkim, onu da zelil yapmaya yol açar. Bu satım akdinin geçerli olacağını söyleyenler de onu satan kimseye, *"Mü'minlerin aleyhinde kâfirlere asla fırsat vermeyecek"* âyetinden dolayı köleyi kâfirin mülkiyetinden çıkarmak için çalışmasını emrederler.

Münafıkların bazı hasletleri:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ ۚ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

142. Şüphesiz münafıklar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve mü'minleri aldatırlar. Oysa asıl Allah onları aldatmaktadır. Namaza kalktıkları zaman da üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az anarlar.

143. Bunların arasında bocalayıp durmaktalar; ne onlara (bağlanıyorlar) ne bunlara. Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir (çıkar) yol bulamazsın.

Tefsiri:

Allah'ın (c.c) Bakara sûresindeki, *"Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve mü'minleri aldatırlar. Halbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir"* buyruğu daha önce geçti. Allah (c.c) burada da, *"Şüphesiz münafıklar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve mü'minleri aldatır-*

Scanned with CamScanner

lar" buyuruyor. Şüphesiz Allah aldatılamaz, ona oyun yapılamaz. Çünkü O (c.c), gizlilikleri ve kalplerdekini bilir. Fakat münafıklar cehaletlerinden, bilgi ve akıllarının kıtlığından dolayı işlerinin, insanlar arasında olduğu ve İslâm hükümlerinin kendilerine görünürde uygulandığı gibi olduğunu inanırlar. Kıyâmet günü Allah'ın kendilerine böyle hüküm vereceğini, bu durumlarının O'nun (c.c) katında da kabul göreceğini sanırlar. Nitekim Allah (c.c) onların, doğru yol ve istikamet üzere olduklarına yemin edeceklerini, bunun Allah (c.c) katında kendilerine fayda getireceğini sanacaklarını bildirerek şöyle buyuruyor: *"O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek, onlar da dünyada size yemin ettikleri gibi, O'na yemin edeceklerdir. Kendilerinin bir şey (hakikat) üzerinde olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancıdırlar."* (Mücâdele, 18)

Yüce Allah ise şöyle buyuruyor: *"Oysa asıl Allah onları aldatmaktadır."* Yani, onları taşkınlıklarında ve sapıklıklarında devam ettiren, dünyada haktan uzakta tutan ve hakka ulaşmalarında yalnız ve yardımsız bırakan Allah'tır. Allah (c.c) onlara kıyâmet gününde aynısını yapacaktır. Zira, O (c.c) şöyle buyurur: *"Münafıklar onlara, 'Biz sizinle beraber değil miydik?' diye seslenirler. (Mü'minler de) derler ki: Evet ama, siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi, Allah hakkında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı! Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir!"* (Hadîd, 13-15)

[2309] Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bir hadisinde, *"Kim (işlediği hayrı şöhret için) insanlara duyurursa, Allah onun (gizli işlerini) duyurur. Kim de (herhangi bir hayrı) gösteriş için yaparsa Allah da onun riyakârlığını meydana çıkarır"*[882] buyurmuştur.

[2310] Başka bir hadisinde ise, *"Allah kula insanlara göründüğü hale göre cennete gitmesini emreder, sonra yolunu cehenneme çevirtir"*[883] buyurmuştur. Bundan Allah'a sığınırız.

882 Buhârî, 657; Müslim, 651, hadis no: 252; Ebû Dâvûd, 547; İbn Mâce, 791; Ahmed b. Hanbel, 2/ 424; İbn Hibbân, 1098; Beyhakî, 3/ 55. Hepsi de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir.

883 Müellif bunu mânâyla zikretmiştir. Hadis daha önce Bakara sûresi 132. âyetin tefsirinde geçti.

Scanned with CamScanner

"Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar" buyruğuyla münafıkların en şerefli, en faziletli ve en üstün amel olan namaz hakkındaki halleri anlatılmaktadır. Münafıklar namaza üşenerek kalkarlar. Çünkü namaza dair hiçbir niyetleri, imanları ve hisleri yoktur. Onun mânâsını ve hakikatini idrak etmezler. Nitekim İbn Merdûyeh'in rivayetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Kişinin namaza üşengeç halde kalkması hoş bir şey değildir. Bilakis tebessüm ederek, büyük bir istek ve sevinçle kalkmalıdır. Çünkü namazda Allah'a münacat etmekte ve O'nun huzurunda durmaktadır. Allah onu bağışlar ve dua ettiğinde kabul eder" dedi. Sonra da, *"Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar"* âyetini okudu. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan başka tariklerle de benzer rivayetler gelmiştir.

"Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar" buyruğunda onların görünüşteki halleri ifade edilmektedir. Başka bir âyette de *"Namaza ancak üşenerek gelmelerinden..."* buyurulmuştur. *"İnsanlara gösteriş yaparlar"* cümlesi ise onların bozuk kalplerinin halini bildirmektedir. Yani, onlarda ihlâs adına, Allah ile ilişki adına hiçbir şey yoktur. Onlar mü'minlerin oldukları yerlere ise riyayla ve kendilerini gizlemek için giderler. Bu yüzden de insanların kendilerini genellikle görmeyecekleri yatsı vaktindeki yatsı namazı ile alaca karanlıktaki sabah namazından geri kalırlar.

[2311] Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Münafıklara sabah ve yatsı namazından daha zor gelen bir namaz yoktur. Eğer bu namazlardaki sevabı bir bilselerdi, kuşkusuz emekleyerek ve sürünerek gelirlerdi. İçimden, müezzine ezan okuyup kamet getirmesini, sonra birine cemaate namaz kıldırmasını emredip, ardından elime bir meşale kapıp henüz namaz için evinden çıkmayanların evini yakmak geçiyor."*[884]

[2312] Başka bir rivayette de, *"Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki onlardan (münafıklar) herhangi birisi burada semiz etli bir kemik parçası yahut iki tane iyi paça bulacağını bilseydi, elbette yatsı namazına gelip hazır bulunurdu. Evlerde kadınlar ve çocuklar olmasaydı üzerlerinden evlerini yakardım."*[885] buyurmuştur.

---

884 Buhârî, 657; Müslim, 651, hadis no: 252; Ebû Dâvûd, 548; İbn Mâce, 791; Ahmed b. Hanbel, 2/ 424; İbn Hibbân, 2098. Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan.

885 Bu rivayet, son cümle hariç Buhârî'de (644) yer almaktadır. Bu cümle ise İmam Ah-

Scanned with CamScanner

[2313] Hâfız Ebû Ya'lâ, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim namazı insanların kendisini gördüğü yerde güzel, yalnız kaldığında ise kötü kılarsa bu hareketiyle Azîz ve Celîl olan Rabbini hafife almış olur."*[886]

"Allah'ı da pek az anarlar." Yani, namazlarını huşusuz, okuduklarının mânâsından habersiz, gafil ve namaz kılanlara verilecek güzelliklere yüz çevirmiş halde kılarlar.

[2314] İmam Mâlik, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Bu münafığın namazıdır, bu münafığın namazıdır, bu münafığın namazıdır; oturup Güneşi gözetler ve şeytanın iki boynuzu arasına ulaşınca kalkıp kuşun gagasıyla yem toplaması gibi dört rekât namaz kılar ve onda Allah'ı çok az anar."*[887] Bunu Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Tirmizî, "Hasen-sahih hadistir" demiştir.

"Bunların arasında bocalayıp durmaktalar; ne onlara (bağlanıyorlar) ne bunlara..." Yani, münafıklar iman ile küfür arasında bocalama halindedirler. Çünkü ne hem dış görünüşleri hem kalpleriyle mü'min, ne de hem dış görünüşleri hem kalpleriyle kâfirdirler. Zahirde mü'minlerle birliktedirler fakat kalpleri kâfirlerledir. Onlardan kimisi zaman zaman şüpheye düşer ve bazen mü'minlere bazen kâfirlere meyleder. *"(O esnada) şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir."* (Bakara, 20)

Mücâhid der ki: *"Ne onlara (geçerler) ne bunlara..."* Yani, ne Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının tarafına ne de Yahudilerin tarafına geçerler.

---

med b. Hanbel'in (2/ 367) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yaptığı bir rivayette geçmektedir.

886 Ebû Ya'lâ (5117) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın rivayeti olarak tahric etmiştir. Senedindeki İbrâhim b. Müslim el-Hicri'yi cumhur zayıf saymıştır. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid'de (17653) onun hakkında "zayıftır" demiştir. Takrib'te de (252), "Leyyindir, mevkûf rivayetleri merfû olarak rivayet eder" denmiştir. Ben derim ki: Bu daha çok İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın kendi sözü gibi gözükmektedir.

887 Mâlik, 1/ 221; Müslim, 622; Ebû Dâvûd, 413; Tirmizî, 160; İbn Hibbân, 262; Beyhakî, 1/ 443.

Scanned with CamScanner

[2315] İmam Taberî, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Münafığın durumu iki koyun sürüsü arasında otlanan koyuna benzer. Bazen sürülerden biriyle bazen diğeriyle otlanır ve hangisinin peşinden gideceğini bilemez."*[888] Bunu (Buhârî değil) sadece Müslim rivayet etmiştir. Taberî bunu İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak da rivayet etmiştir.[889] Ben derim ki: Bunu İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Şeybe ve Hammad b. Seleme de İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklettiği hadis-i şerif olarak rivayet etmişlerdir.

[2316] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ubeyd'den şöyle nakletti: Bir gün Mekke'de İbn Ömer (radıyallâhu anh) ile birlikte oturuyordum. Babam şöyle dedi: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Münafığın kıyâmet günündeki hali iki sürü (ربيضين) arasında kalmış koyun gibidir. Onlardan şu sürü gelse onu süser, diğeri gelse o da süser"* buyurdu. Bunun üzerine İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Yalan söyledin" dedi. Fakat oradakilerin babamı güzel vasıflarla ve iyilikle övmesi üzerine İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Fakat ben Allah'ın Nebîsini "iki koyun sürüsü (الغنمين) arasındaki koyun gibidir" dediğine bizzat tanık oldum" dedi. Babamsa, "İkisi de (iki kelime de, yani rabiz ile ğanem) aynı şeylerdir" dedi. İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Ben böyle işittim" dedi.[890]

[2317] İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Câfer'den şöyle nakleder: Ubeyd b. Umeyr yanında İbn Ömer (radıyallâhu anh) varken bir şeyler anlatıyordu ve şöyle dedi: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *'Münafığın misali iki sürü arasında kalan koyun gibidir; sürülerden biri geldiğinde onu süserler, diğeri geldiğinde onlar da süserler.'"* Bunun üzerine İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Öyle değil; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *'iki ğanem arasındaki bir koyun'* buyurdu" dedi. Buna Ubeyd öfkelenince İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Ben işitmemiş olsaydım bunu sana söylemezdim" dedi.[891]

---

888 Müslim, 2784; Nesâî, 8/ 124; Ahmed b. Hanbel, 2/ 102; Taberî, 10733.

889 Bunu birçok kişi Nâfi'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Nâfi' sikadır, dağ gibi sağlamdır. Dolayısıyla başkalarının mevkûf rivâyetlerinin bir zararı olmaz. Gelecek rivayetlere bk.

890 Ahmed b. Hanbel (2/ 68) rivayet etmiştir. Senedi şahitlerde hasendir. Sonraki hadise bk.

891 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel (2/ 32) ve Tayâlisî (1802) Mes'udi kanalıyla rivayet etmişlerdir. Mes'udi bunamış biri olsa da hadis İbn Hibbân'ın (264) Ebû Câfer kanalıyla rivayet ettiği hadisle mütabaa edilmiştir. Senedi sahihtir.

Scanned with CamScanner

[2318] İmam Ahmed b. Hanbel, başka bir tarikle Ya'fer b. Revzi'den şöyle nakleder: Ubeyd b. Umeyr'i konuşması esnasında şöyle derken işittim: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Münafığın misali iki koyun sürüsü arasında bulunan koyun gibidir"* buyurdu. Bunun üzerine İbn Ömer (radıyallâhu anh), "Yazıklar olsun size, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iftira atmayın. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *'Münafığın misali iki koyun sürüsünün arasındaki şaşkın koyun gibidir'* buyurdu" dedi.[892] İmam Ahmed b. Hanbel bunu Ubeyd b. Umeyr'in İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakli şeklinde de rivayet etmiştir.

İbn Ebî Hâtim, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Mü'min, münafık ve kâfirin durumu şu üç kişinin haline benzer. Bunlar bir vadiye gelirler ve içlerinden biri yürüyüp karşıya geçer. Sonra diğeri yürümeye başlar. Vadisinin yarısına vardığında vadinin başındaki ona, "Yazıklar olsun sana. Nereye gidiyorsun, helak olmaya mı? Başladığın yere geri dön" der. Vadiyi geçen ise ona, "Kurtuluşa gel!" diye seslenir. Adam bir ona bir buna bakarken bir sel gelir ve onu boğar. İşte vadiyi geçen kişi mü'min, boğulan ise münafıktır. *"Bunların arasında bocalayıp durmaktalar; ne onlara (bağlanırlar) ne bunlara..."* Olduğu yerde kalan ise kâfir kişidir.

[2319] İmam Taberî, Katâde'den şöyle nakleder: *"Bunların arasında bocalayıp durmaktalar; ne onlara (bağlanırlar) ne bunlara..."* Yani, onlar katıksız saf mü'min de değillerdir, şirki açığa vuran müşrikler de değillerdir. Bize anlatıldığına göre Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) mü'min, münafık ve kâfiri nehir kenarına gelen bir gruba benzetirdi. Bunlardan mü'min nehre girip karşıya geçer. Sonra münafık girer ve neredeyse mü'minin olduğu yere ulaşacağı zaman kâfir ona, "Yanıma gel. Senin hakkında endişeleniyorum" der. Mü'min de, "Buraya gel. Benim yanımda şunlar şunlar var" diyerek onları sayar. Münafık ikisi arasında tereddüde devam ederken sonunda gelen bir dalga gelip onu boğar. Bunun gibi münafık da ölünceye kadar şek ve şüphe için olmaya devam eder ve ölüm kendisine bu haldeyken gelir. Katâde yine şöyle der: Bize anlatıldığına göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururdu: *"Münafığın durumu iki koyun sürüsü arasında meleyen koyuna benzer. Yüksek bir yerde bir koyun sürüsü görerek yanına gelir ve*

892 Ahmed b. Hanbel (2/ 88) rivayet etmiştir. Râvilerden Osman ile hocası Ya'fer'in meçhul olmaları sebebiyle senedi zayıftır. Fakat daha önce geçtiği gibi hadisin başka tarikleri ve şahitleri vardır.

Scanned with CamScanner

tanıyabilmek için yaklaşır, fakat tanıyamaz. Sonra başka bir koyun sürüsü görür ve tanıyabilmek için yaklaşır, fakat onu da tanıyamaz."[893]

O yüzden yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir (çıkar) yol bulamazsın."* Yani, her kimi doğru yoldan saptırmışsa ona, doğru yolu gösterici bir dost bulamazsın. Çünkü, *"Allah kimi saptırırsa onu doğru yola iletecek yoktur."* (Kehf, 17) Allah'ın kurtuluş yolundan saptırdığı münafıklar için de hiçbir kılavuz ve içinde bulundukları halden çıkaracak hiçbir kurtarıcı yoktur. Çünkü Allah'ın hükmünü geri çevirecek hiç kimse yoktur. Allah yaptığından sorulmaz, onlarsa yaptıklarından sorulurlar.

Kâfirleri Dost Edinmeyin:

يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۟ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ۙ ﴿١٤٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَأُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۟ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ ۟ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

144. Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin; Allah'a, aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?

145. Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.

146. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp dinlerini (ibadetlerini) yalnız onun için yapanlar başkadır. Bunlar (gerçekte) mü'minlerle beraberdirler ve Allah mü'minlere yakında büyük mükâfat verecektir.

147. Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir.

893 Taberî (10737) Katâde'den mürsel olarak rivayet etmiştir. Katâde 'nin mürsel rivayetleri çok zayıftır. Çok her türlü kişiden rivayet eder. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan mevkûf olarak yaptığı rivayet daha önce geçmiştir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah mü'min kullarını, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmekten, yani onlarla arkadaş olmaktan, karşılıklı nasihatleşmekten, sevgi ve muhabbet duyguları beslemekten, onlara mü'minlerin sırlarını açmaktan nehyediyor. Nitekim yüce Allah başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor."* (Âl-i İmrân, 128) Yani, yasaklarını çiğnediğiniz takdirde vereceği cezaya karşı uyarıyor. Bu yüzden Allah (c.c) burada, *"Allah'a, aleyhinizde apaçık bir delil mi (سلطان) vermek istiyorsunuz?"* buyuruyor. Yani sizi cezalandırmasına haklı gerekçe teşkil edecek aleyhinizde bir delil mi veriyorsunuz? İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan "açık sultan" ifadesi hakkında şöyle nakleder: "Kur'ân'da geçen her "sultan" kelimesi hüccet mânâsına gelir." Bunun senedi sahihtir. Mücâhid, İkrime, Saîd b. Cübeyr, Muhammed b. Ka'b, Dahhâk, Süddî ve Nadr b. Arabi de böyle demiştir.

Münafıkların Cehennemdeki Yerleri:

Yüce Allah daha sonra bize şunu bildiriyor: *"Şüphesiz münafıklar"* katı küfürlerinin cezası olarak kıyâmet gününde *"cehennemin en alt katındadırlar."* Valibi'nin İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre o bunu "cehennemin en alt tarafındadırlar" diye tefsir etmiştir. Başkaları ise cennetin dereceleri olduğu gibi cehennemin de aşağıya doğru tabakalarının (derekelerinin) olduğunu söylemişlerdir. Süfyân-ı Sevrî kanalıyla gelen bir rivayette Ebû Hureyre (radıyallâhu anh), *"Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt katındadırlar"* buyruğu hakkında, "Üzeri kapatılmış tabutlardadırlar" demiştir. Bunu Taberî böyle rivayet etmiştir. İbn Ebî Hâtim ise Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan, *"Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt katındadırlar"* buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: "Cehennemin en alt tabakası, üzerinde kapatılan kapıları bulunan ve hem altlarından hem üstlerinden ateş yanan evlerdir."

Taberî de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan, *"Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt katındadırlar"* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Münafıklar üzerlerine kapatılmış tabutlardadırlar. Yani sıkıca kilitlenmiş tabutlar içindedirler.

Scanned with CamScanner

İbn Ebî Hâtim de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt katındadırlar."* Yani, üzerleri örtülmüş demirden tabutlar içindedirler. Örtülüden kastı, açacak bir yer bulamayacakları derecede sıkıca kapatılmış ve kilitlenmiş tabutlardır. İbn Ebî Hâtim, Kâsım b. Abdurrahman'dan şöyle rivayet eder: İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'a münafıklar soruldu, O (radıyallâhu anh), "Ateşten tabutlara yerleştirildikten sonra bu tabutlar kilitlenip cehennemin en altına katına konulur" dedi. *"Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın."* Yani, onları içinde bulundukları halden kurtaracak ve acıklı azaptan çıkaracak hiçbir yardımcı bulamazsın.

Tevbe Kapısı Münafıklara da Açıktır:

Yüce Allah daha sonra onlardan dünyadayken tevbe edenin tevbesini kabul edeceğini, tevbesinde samimi olup amellerini düzelttiğinde ve her işinde Rabbine tutunduğunda pişmanlığını kabul edeceğini bildirerek şöyle buyuruyor: *"Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp dinlerini (ibadetlerini) yalnız onun için yapanlar başkadır."* Yani, riyayı bırakıp ihlâslı ve samimi olurlarsa, az olsa bile sâlih amelleri kendilerine fayda verir.

[2320] İbn Ebî Hâtim, Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"İbadetini ihlaslı yaparsan sana az amel yeter."*[894] buyurmuştur. *"İşte bunlar mü'minlerle beraberdirler"* yani kıyâmet gününde mü'minler zümresinde olacaklardır. *"ve Allah mü'minlere yakında büyük mükâfat verecektir."*

Yüce Allah daha sonra kendisinin hiç kimseye muhtaç olmadığını, kullarını ancak kendi günahları sebebiyle cezalandıracağını bildirerek şöyle buyuruyor: *"Eğer siz iman eder ve şükrederseniz"*, yani hâl ve hareketlerinizi düzeltir, Allah'a (c.c) ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) iman ederseniz *"Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir."* Yani, kim şükrederse mükâfatını verir, kimin kalbi Allah'a iman ederse onu bilir ve mükâfatını en bol şekilde verir.

894 Senedi zayıftır. Senedindeki Ubeydullah b. Zuhar hakkında el-Mizan'da (5359) şöyle denmiştir: Ebû Müshir onun hakkında, "Her mu'dal rivayetin sahibidir" demiştir; Yahyâ zayıf olduğunu söylemiş, Ali b. el-Medînî, "Hadisleri münkerdir"; İbn Hibbân da, "Sağlam râvilere nispet ederek uydurma rivayetlerde bulunur" demiştir.

Scanned with CamScanner

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾

148. Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak zulme uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir.

149. Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir.

Tefsiri:

İbn Ebî Talha, *"Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez"* buyruğu hakkında İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini rivayet eder: Allah (c.c) zulme uğramamışsa bir kimsenin birine beddua etmesini sevmez. Mazlumun kendisine zulmedene (haksızlık edene) beddua etmesine ise izin vermiştir ki bunu, *"ancak zulme uğrayan başka..."* buyruğu ifade etmektedir. Fakat sabrederse bu onun için daha hayırlıdır.

[2321] Ebû Dâvûd'un Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayetine göre Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bir eşyası çalınmış ve o da hırsıza beddua etmeye başlamıştı. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Onun cezasını hafifletme"* buyurdu.[895] Hasan-ı Basrî der ki: Beddua etmeyip, "Allah'ım! Ona karşı bana yardım et, hakkımı ondan al" desin. Başka bir rivayette Hasan-ı Basrî, "Allah (c.c) mazluma, hakkına geçmeden zalime beddua etmesi için izin vermiştir. Abdulkerim b. Mâlik el-Cezeri bu âyet hakkında şöyle der: Âyette bahsedilen sana söven kimsedir ki sen de ona sövebilirsin. Ama sana iftira atarsa ona iftira atma. Zira Allah (c.c), *"Zulüm gördükten sonra hakkını alan kimselere, işte onların aleyhine bir yol yoktur"* (Şûrâ, 41) buyurur.

895 Ebû Dâvûd (1497, 4909) ve Ahmed b. Hanbel (6/ 45, 136) iki tarikle Habib b. Ebî Sabit kanalıyla Atâ'dan, o da Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayet etmişlerdir. Râvîleri sika ve meşhurlardır. Fakat Habib mürsel rivayet ve tedlisi çok yapan biridir. Onun için Elbânî, Ebû Dâvûd'un zayıf rivayetleri arasında zikretmiştir. Fakat bunu Ahmed b. Hanbel (6/ 215) başka bir tarikle, İbrâhim en-Nehaî'nin Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivayeti şeklinde tahric etmiştir ki bu da munkatı'dır.

Scanned with CamScanner

[2322] Ebû Dâvûd, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Birbirlerine sövenlerin söyledikleri her sözün sorumluluğu* -mazlum (ilk sövülen) diğerinin hakkına geçmediği sürece- *ilk başlayana aittir."*[896] Abdurrezzak, *"Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez"* buyruğuyla ilgili olarak Mücâhid'den şöyle nakleder: Bir adam birine misafir olur da ev sahibi ona misafirlik haklarını vermez. Çıkıp gidince insanlara, "Filana misafir oldum da bana misafirlik hakkımı ödemedi" der. İşte çirkin sözün açıkça söylenmesi budur. *"Ancak haksızlığa uğrayan başka"* ile ifade edilen ise misafirlik hakkını yerine getirmemesi durumudur. İbn İshâk, *"Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez"* buyruğu hakkında Mücâhid'den şöyle nakleder: Bu, birisine misafir olup ev sahibi tarafından güzel ağırlanmayan, sonra çıkıp, "Beni kötü ağırladı, ikramda bulunmadı" diyen adam hakkındadır. Bir rivayette, "Bu biniti çevrilmiş ve ev sahibine açıktan kötü söz söyleyen kişidir" demiştir. Başka birçok tarikle Mücâhid'den bunun benzerleri rivayet edilmiştir.

[2323] Nesâî dışında tüm Kütüb-i Sitte sahipleri Ukbe b. Amir (radıyallâhu anh)'tan şöyle naklederler: Biz, "Ya Rasûlallah! Sen bizi bir yere gönderdiğinde (bazen) birilerinin yanına konaklıyoruz da bizi ağırlamıyorlar. Bu konuda ne buyurursunuz?" dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Birilerinin yanına konakladığınızda size misafire vermeye elverişli ikramlarda bulunmaları için (hizmetçilerine vs.) emrederlerse onlardan kabul edin. İkram etmezlerse vermeleri gereken misafir hakkınızı onlardan alın"* buyurdu.[897]

[2324] İmam Ahmed b. Hanbel, Mikdam Ebû Kerime'den Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Bir Müslüman birilerini misafir eder de misafir ondan ikram görmezse, o geceki misafir yemeğini ev sahibinin ekininden ve malından alması hususunda misafir yardım etmek her Müslüman üzerinde bir görevdir."*[898] Bunu sadece İmam Ahmed b. Hanbel, bu tarikten rivayet etmiştir.

[2325] İmam Ahmed b. Hanbel, başka bir tarikle Mikdam Ebû Kerime'den, onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle işittiğini nak-

896 Müslim, 2587 Buhârî, el-Edebu'l-Mufred, 423; Ebû Dâvûd, 4894; İbn Hibbân, 5729; Beyhakî, 10 / 235.

897 Buhârî, 2461; Müslim, 1727; Ebû Dâvûd, 3752; İbn Mâce, 2676; Ahmed b. Hanbel, 4/ 149; İbn Hibbân, 5288; Beyhakî, 9/ 179.

898 Ebû Dâvûd, 3751; Ahmed b. Hanbel, 4/ 133; Hâkim, 4/ 132.

Scanned with CamScanner

leder: *"Yolcunun gece (ikramı) her Müslüman'a vaciptir. Eğer evin avlusunda ikram görmeden sabahlarsa, bu ev sahibinden alacağı bir hak olur; onu dilerse alır, dilerse bırakır."*[899] Bu ve benzeri hadislerden dolayı İmam Ahmed b. Hanbel ve başka âlimler, misafire ikramın vacip olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

[2326] Hâfız Bezzâr'ın rivayet ettiği şu hadis de bu kabildendir:...Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan; Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek, "Bana eziyet eden bir komşum var" dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Eşyalarını al ve yol üzerine koy"* buyurdu. Adam da eşyalarını alıp yola koydu. Oradan geçen herkes "Sana ne oldu?" diye soruyor, o da "Komşum bana eziyet ediyor" diyor, onlar da "Allah'ım! Ona lânet et. Allah'ım! Onu rezil rüsva yap" diyordu. Bunun üzerine komşusu, "Evine dön. Vallahi, bir daha sana asla eziyet etmeyeceğim" dedi.[900] Bunu Ebû Dâvûd da Edeb Kitabı'nda başka bir tarikle rivayet etmiştir. Bezzâr bu hadisi rivayet ettikten sonra, "Bu hadisin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan bundan başka bir senetle rivayetini bilmiyoruz" demiştir. Bunu Cuhayfe Vehb b. Abdullah da Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, ayrıca Yusuf b. Abdullah b. Selâm da yine Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etmişlerdir.

"Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir." Yani: Ey insanlar! Eğer bir iyiliği açığa vurur veya gizlerseniz veyahut size kötülük edeni affederseniz, bu sizi Allah'a yaklaştırmaya sebep olur ve O (c.c) sizi kendi katından bol mükâfatla ödüllendirir. Çünkü Allah'ın sıfatlarından biri ceza vermeye kâdir olduğu halde kullarını affetmesidir. O yüzden *"Şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kâdirdir"* buyurmuştur. Bu sebeple rivayette ifade edildiğine göre; Arş'ı taşıyan melekler Allah'ı tesbih ederlerken bazıları, "Bildiğin halde halim (sabırlı, yumuşak) oluşundan dolayı seni tenzih ederiz" derler. Bazıları ise, "Gücün yettiği halde affetmenden dolayı seni tenzih ederiz" derler.

899 Sahihtir. Ebû Dâvûd (3750), İbn Mâce (3677) ve Ahmed b. Hanbel (4/ 130) rivayet etmişlerdir. Senedi sahihtir, Buhârî ile Müslim'in koşullarını haizdir.

900 Hasendir. Ebû Dâvûd (5153), Buhârî, el-Edebu'l-Müfred'de (125), Bezzâr (1903) ve Hâkim (4/ 166) rivayet etmişlerdir. Bunun bir de şahidi vardır ki onu Buhârî, el-Edebu'l-Müfred'de (125), Bezzâr (1903) ve Hâkim (4/ 166) rivayet etmişlerdir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Oysa senedindeki Şerik ezberi kötü biridir.

Scanned with CamScanner

[2327] Sahih bir hadiste de şöyle buyurulmuştur: *"Hiçbir mal sadakadan dolayı eksilmez. Allah, affından dolayı kulun ancak izzet ve şerefini artırır. Kim Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir."*[901]

Allah İle Peygamberi Birbirinden Ayrı Tutanlar:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾

150. Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyenler, "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bu ikisi arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu;

151. İşte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.

152. Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince); işte Allah onlara mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

Tefsiri:

Yüce Allah Yahudi ve Hıristiyanlardan kendisini ve peygamberlerini yalanlayanları tehdit ediyor. Zira, onlar iman hususunda Allah ile peygamberleri arasında ayrım yapmışlar, hiçbir delile dayanmadan sırf kendi heva ve heveslerine, âdetlerine ve atalarından gördüklerine göre bazı peygamberlere iman edip bazılarını inkâr etmişlerdir. Bunlarda hiçbir delile dayanmamışlardır. Bu tercihlerinde onların hiçbir delil ve kılavuzları yoktur, zira böyle bir şeye sahip de değillerdir. Dolayısıyla sadece heva ve hevesleriyle taassuplarına göre iman etmektedirler. Mesela Yahudiler -Allah'ın lâneti üzerlerine

901 Müslim, 2588; Tirmizî, 1029; Ahmed b. Hanbel, 2/ 235; İbn Hibbân, 3248; Beyhakî, (4/ 187) Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

Scanned with CamScanner

olsun- diğer peygamberlere iman ederken İsa (a.s) ile Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iman etmemişler, Hıristiyanlar diğer peygamberlere iman ederken onların sonuncusu ve en üstünü olan Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iman etmemişlerdir. Samiriler Mûsâ (a.s)'ın halefi olan Yuşa (a.s)'dan sonra hiçbir peygambere inanmazlar. Mecûsîlerin de Zerdüşt adındaki peygamberlerine inanırken onun şeriatını reddetmeleri üzerine bunun onlardan alınıp kaldırıldığı söylenir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. Özetle; kim Allah'ın peygamberlerinden birini inkâr ederse diğer peygamberleri de inkâr etmiş olur. Çünkü Allah'ın (c.c) yeryüzü halklarına indirdiği her peygambere iman etmek şarttır. Kim haset, milliyetçilik ve kişisel zevk gibi sebeplerden dolayı bir peygamberin peygamberliğini inkâr ederse iman ettiği peygamberlere imanının da makbul bir iman olmayıp menfaat, heva ve milliyetçilik kaynaklı olduğu anlaşılır.

İşte Allah bunu ifade ederek şöyle buyuruyor: *"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler..."* Allah burada onları "Allah'ı ve peygamberlerini inkâr etmek" ile niteliyor. *"Ve"* iman hususunda *"Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyenler, "bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bu ikisi arasında bir yol"* ("sebil"; yol ve gidişat demektir) *"tutmak isteyenler yok mu"*

Allah (c.c) şimdi bu kimseler hakkında şunu haber veriyor: *"İşte gerçekten kâfirler bunlardır."* Yani, peygamberlere iman ettiklerini söyleyen bu kimselerin kâfirlikleri kesindir. Çünkü bu meşru ve makbul bir iman değildir. Zîra, o peygamberlere Allah'ın elçileri oldukları için iman etmiş olsalardı onun gibi olan peygamberlere, peygamber oldukları daha açık delillerle ve daha kuvvetli burhanlarla sabit olan benzer peygamberlere de iman eder veya en azından peygamber olup olmadığı üzerinde ciddi olarak durup araştırma yaparlardı. *"Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."* Yani onların inkâr ettikleri şeyleri küçümsedikleri ve horladıkları gibi, bizde kendilerine alçaltıcı bir azap hazırladık. Zira, onlardan bazıları peygamberlerin Allah (c.c) katından getirdiklerine bakmayıp ve ondan yüz çevirip kendilerini zaruri ihtiyaçları olmayan dünya malını toplamaya vermelerinden dolayı inkâr etmişlerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönemindeki Yahudi hahamlarının çoğunun yaptığı gibi bazıları ise Allah'ın Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e verdiği büyük peygamberliğin hak olduğunu bildikten sonra inkâr

Scanned with CamScanner

etmişlerdir. Bunlar Allah'ın Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vermiş olduğu büyük peygamberlik nimetini kıskanmış, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı gelmiş, yalanlamış, ona düşmanlık edip savaşmışlardır. Allah da kendilerine, âhiret zilletine ek olarak dünyevi zillet vermiştir: *"Onların üstüne horluk ve yoksulluk vuruldu. (Dünyada ve âhirette) Allah'ın gazabına uğradılar."* (Bakara, 61)

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince)..."* Bununla Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmeti kastedilmektedir. Çünkü, Allah'ın buyurduğu gibi bu ümmet Allah'ın indirdiği her kitaba ve gönderdiği her peygambere iman eder: *"Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız...' derler."* Yüce Allah şimdi onlar için hazırladığı bol mükâfatı, kıymetli ödülleri ve güzel ihsanları haber vererek şöyle buyuruyor: *"İşte Allah onlara"*, Allah'a ve peygamberlerine imanlarının *"mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."* Yani, bazılarının günahları varsa onların günahlarını bağışlar.

Kitap Ehlinin Mucize İstemesi:

يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَآتَيْنَا مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

153. Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar Mûsâ'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de, "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Zulümleri sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı. Bilahare kendilerine açık deliller geldikten sonra bu-

Scanned with CamScanner

zağıyı (ilâh) edindiler. Biz bunu da affettik. Ve Mûsâ'ya apaçık delil (ve yetki) verdik.

154. Söz vermeleri(ni takviye) için Tûr'u başlarına diktik de onlara, "Baş eğerek kapıdan girin" dedik, "Cumartesi günü sınırı aşmayın" dedik. Kendilerinden sağlam söz aldık.

Tefsiri:

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, Süddî ve Katâde şöyle demişlerdir: Yahudiler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, Tevrat Mûsâ (a.s)'a yazılı kitap şeklinde indiği gibi, kendilerine de gökten bir kitap indirmesini istediler. İbn Cüreyc der ki: Yahudiler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, içindekilerin hakikat olduğunu onaylayıcı, "Filan, filan, filanadır" gibi yazılar bulunan Allah (c.c) katından gelmiş sahifeler istediler. Bunu sadece düzenbazlık, inatçılık, küfür ve inkârla yaptılar. İsra sûresinde anlatıldığı gibi daha önce de müşrikler benzer şeyler istemişlerdi: *"Onlar, 'Sen, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız. Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın. Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin' dediler."* (İsrâ, 90-92)

O yüzden yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Onlar Mûsâ'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de, "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. "Zulümleri", yani taşkınlıkları, zulümleri, azgınlıkları ve inatları "sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı."* Bu olay Bakara sûresinde açıklamalı olarak yer almaktadır: *"Bir zamanlar, 'Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe asla sana inanmayız' demiştiniz de bakıp durur olduğunuz halde hemen sizi yıldırım çarpmıştı. Sonra ölümünüzün ardından sizi dirilttik ki şükredesiniz."* (Bakara, 55-56)

Yüce Allah burada devamla şöyle buyuruyor: *"Kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı (ilâh) edindiler."* Yani Mısır'da Mûsâ (a.s)'ın elinde bulunan açık mucizeleri ve karşı konmaz delilleri, düşmanları Firavun ile tüm ordusunun denizde helâk olmasını gördükten sonra, fazla geçmeden puta tapan bir topluluğa rastladılar ve "Mûsâ (a.s)'a, *'Ey Mûsâ! Onların ilâhları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilah yap!' dediler."* (A'râf, 138) Allah (c.c) A'râf ve Taha sûrelerinde daha sonra, Mûsâ (a.s) Rabbi'yle konuşmaya gittikten

Scanned with CamScanner

sonra kavminin put edinmesini uzun uzadıya anlatmaktadır. Mûsâ (a.s) kavmine dönüp olanlar olduktan sonra Allah (c.c), yaptıklarının ve türettiklerinin affının ancak buzağıya tapmayanların tapanları öldürmesiyle olacağını bildirdi. Onlar da birbirlerini öldürmeye başladılar. Daha sonra Allah (c.c) ölenleri diriltti. Yüce Allah burada şöyle buyuruyor: *"Biz bunu da affettik. Ve Mûsâ'ya apaçık delil (ve yetki) verdik."*

"Vaadlerine uymaları için Tûr'u başlarına diktik de..." Bu da Tevrat hükümlerine uymak istememeleri ve kimilerinin Mûsâ (a.s)'ın getirdiklerine karşı gelmesi üzerine olmuştur. Allah (c.c) dağı başlarının üzerine kaldırarak onları itaate zorlamış, onlar da uyarak secde etmişlerdi. Üzerlerine düşecek korkusu içinde başlarının üzerindeki dağa bakıyorlardı. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Bir zamanlar dağı İsrâiloğullarının üzerine gölge gibi kaldırdık da üstlerine düşecek sandılar."* (A'râf, 171)

"Onlara, 'Baş eğerek kapıdan girin' dedik", yani onlar ise emrolundukları söz ve fiili yapmadılar. Çünkü Beyt-i Mukaddes'e secde ederek ve "hıtta", yani "Allah'ım! Cihadı terk etmemiz ve ondan kaçmamızın -ki bundan dolayı Tih çölünde kırk yıl şaşkın şaşkın kalmıştık- bunların günahını üzerimizden indir" diyerek girmeleri emredilmişti. Onlar ise arkaları üzeri sürünerek ve "arpa içinde buğday" diyerek girdiler.

"Cumartesi günü sınırı aşmayın, dedik." Yani, onlara Cumartesi yasağına uymalarını, hükmü kalkmadığı sürece Allah'ın haramlarına riayet etmelerini emir ve tavsiye ettik. *"Kendilerinden sağlam söz aldık."* Yani kuvvetli ve sağlam bir söz aldık. Onlar ise emre karşı geldiler, âsi oldular ve Allah'ın (c.c) yasağını işlemek için hilelere kaçtılar. Bu olay da A'râf sûresinde, *"Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar Cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü Cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk"* (A'râf, 163) ve sonraki âyetlerde detaylıca anlatılır.

[2328] Safvân b. Assâl'ın hadisi de İsra sûresindeki, *"Andolsun biz, Mûsâ'ya açık açık dokuz âyet verdik"* (İsrâ, 101) âyetinin tefsirinde gelecek. Orada şu ifade yer alır: "Ey Yahudilerin önde gelenleri, Cumartesi günü haddi aşmamanız gerekmektedir."

Scanned with CamScanner

Yahudilerin Lanetlenmesi:

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِآيَاتِ اللهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ
وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾
وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا
صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ
بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللهُ إِلَيْهِ
وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ
قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾

155. Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve "Kalplerimiz perdelidir" demeleri sebebiyle (onları lânetledik, türlü belâlar verdik. Onların kalpleri perdeli değildir;) tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur; pek azı müstesna artık iman etmezler.

156. Bir de inkâr etmelerinden ve Meryem'in üzerine büyük bir iftira atmalarından;

157. Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.

158. Bilakis Allah onu (İsa'yı) kendi katına kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

159. Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

"Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri", "haksız yere peygamberleri öldürmeleri" ve "Kalplerimiz perdelidir" demeleri sebebiyle (onları) lânetledik, türlü belâlar verdik." Bunlar onların lanetlenmelerine, hidâyet yolundan kovulmalarına ve uzaklaştırılmalarına yol açan cürümlerindendir. Zira, kendilerinden alınan misak ve ahitleri bozmuşlar, Allah'ın âyetlerini, yani hüccetlerini, burhanlarını ve peygamberlerde bizzat gördükleri mucizeleri inkâr etmişlerdir.

"Haksız yere peygamberleri öldürmeleri..." Bu ifade onların ne kadar cani ve peygamberlere karşı ne kadar cür'etkâr olduklarını gösteriyor. Zira Yahudiler çok sayıda peygamber öldürmüşlerdir.

"Kalplerimiz perdelidir, demeleri sebebiyle" İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Mücâhid, Saîd b. Cübeyr, İkrime, Süddî, Katâde ve pek çok kişi buradaki "غُلْف" kelimesini örtü-perde ile tefsir etmişlerdir. Bu, müşriklerin, *"Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır"* (Fussilet, 5) sözüne benzemektedir. Yahudilerin bu sözünün, "kalbimiz ilim kabıdır", yani içerdiği ve kapsadığı çok ilimden dolayı adeta ilmin kabıdır, mânâsına geldiği de söylenmiştir. Kelbî, Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan böyle rivayet etmiştir. Bunun benzeri Bakara sûresinde de geçti.

Allah (c.c) daha sonra, *"Tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur"* buyuruyor. Birinci tefsire göre sanki Yahudiler Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediklerini kavrayamamakta mâzur olduklarını, çünkü kalplerinin perdeli ve kapalı olduğunu söylemişler, Allah da, "Bilakis (bundan da öte) küfürleri sebebiyle kalpleri mühürlenmiştir" buyurmuş, (söylediklerinden daha kötü olduğunu ifade etmiştir). İkinci tefsire göre ise bu cümle iddialarını her yönden reddetmektedir. Bakara sûresinde de buna benzer bir konuda konuşulmuştu.

"Pek azı müstesna artık iman etmezler." Yani, artık kalpleri küfür, taşkınlık ve iman azlığına alışmıştır.

"Bir de inkâr etmelerinden ve Meryem'in üzerine büyük bir iftira atmalarından (dolayı lanet ettik)." Ali b. Ebî Talha'nın rivayetine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) bunu, "Yani Meryem (a.s)'a zina ithamında bulunmalarından dolayı" diye tefsir etmiştir. Süddî, Cüveybir, Muhammed b. İshâk ve birçok

Scanned with CamScanner

kişi de böyle demişlerdir. Âyetin zahirinden anlaşılan mânâ da budur. Onlar Meryem (a.s)'a ve oğluna iftira atmışlar, onun zani olup İsa (a.s)'a zinadan hamile kaldığını söylemişlerdir. Bazıları daha fazlasını söyleyerek onun hayızlı iken zina ettiğini söylemişlerdir. Allah'ın kesintisiz lâneti kıyâmet gününe kadar onların üzerine olsun.

Ehl-i kitab'ın, "İsa (a.s) Öldürüldü" İddası:

"Ve 'Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük' demeleri yüzünden (onları lânetledik)." Yani, kendisinin bu makamda olduğunu iddia eden bu adamı öldürdük. Bu sözleriyle Yahudiler onunla alay etmekte ve dalga geçmektedirler. Bu sözleri müşriklerin Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, *"Ey kendisine Kitap indirilen! Sen delisin"* (Hicr, 6) sözüne benzemektedir. Yahudilerin -Allah'ın lâneti, öfkesi, gazabı ve cezası onlara olsun- yaptıklarından bazıları şunlardır. Allah (c.c) İsa (a.s)'ı açık delillerle ve doğru yolu gösteren kılavuzla peygamber olarak gönderince Allah'ın (c.c) ona verdiği peygamberlikten ve müthiş mucizelerden dolayı onu kıskandılar. Zira, İsa (a.s) anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyor, Allah'ın izni ile ölüleri diriltiyordu. Çamurdan kuş sûretinde bir şey yapıp üflüyor ve o şey -Allah'ın izniyle- uçan, gözle görülebilen bir kuş oluyordu. Allah'ın (c.c) ona ikram ettiği ve elinde gerçekleştirdiği daha pek çok mucize vardı. Bunlara rağmen Yahudiler onu yalanladılar, karşı çıktılar ve ellerinden gelen her türlü eziyeti yaptılar. Öyle ki İsa (a.s) onlarla aynı belde kalamadı; annesiyle birlikte sürekli yolculuk halindeydiler ve oradan oraya gidiyorlardı. Yahudiler bununla yetinmeyip bir süre sonra dönemin Şam kralını ona karşı kışkırttılar. Kral yıldızlara tapan bir müşrikti ve o dinden olanlara Yunan denirdi. Yahudiler ona "Beyt-i Makdis'te insanların kafasını karıştıran ve yoldan çıkaran, halkı krala karşı kışkırtan bir adam var" diye haber gönderdiler. Buna öfkelenen kral Beyt-i Makdis'deki yardımcısına "Söz konusu adama karşı dikkatli olması, çarmıha gerip başına diken batırması ve insanları onun şerrinden koruma emri verdi. Bu mektup kendisine ulaşınca zamanın Beyt-i Makdis (Kudüs) valisi harekete geçti. Bir grup Yahudiyle İsa (a.s)'ın bulunduğu eve gitti. On iki veya on üç -on yedi olduğu da söylenmiştir - arkadaşıyla birlikteyken Cuma günü ikindiden sonra ve Cumartesi akşamı onu kuşattılar. Onların geldiğini hissedip yanlarına çıkmasından veya onların yanına girmelerinden başka ihtimal kalmadığını görünce, "Mükâfatı cennette benim arkadaşım olmak üzere sizden kim bana benzer

Scanned with CamScanner

hale getirilmek ister?" dedi. Onlardan bir genç atılarak bunu kabul ettiğini söyledi. Fakat İsa (a.s) sanki onu küçük buldu ve sözünü iki ve üç defa tekrarladı. Hepsinde de sadece bu genç icabet ediyordu. İsa (a.s), "Tamam, sen o kimse olacaksın" dedi. Kendisine İsa (a.s)'ın şekli verilen genç aynen onun gibi oldu. Sonra evin tavanından bir pencere açıldı. İsa (a.s)'ı uyku hali kapladı ve *"Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettirecek ve katıma yükselteceğim"* (Âl-i İmrân, 55) buyruğunda ifade edildiği gibi o haliyle göğe yükseltildi. Yükseltildikten sonra İsa (a.s)'ın adamları dışarı çıktılar. Genci görünce onu İsa (a.s) sandılar. Hemen tutuklayıp o gece çarmıha gerdiler ve başına diken koydular. Yahudiler kendilerinin onu öldürmeye çalıştıklarını açığa vurdular ve buna sevinip övündüler. Cehaletlerinden ve kıt akıllarından dolayı bazı Hıristiyan gruplar da bunu kabul ettiler. Buna sadece İsa (a.s) ile birlikte evde olanlar inanmadı. Çünkü onun göğe yükseltildiğine bizzat şahit olmuşlardı. Diğerleri ise Yahudilerin sandığı gibi çarmıha gerilenin Meryem oğlu İsa (a.s) olduğunu sandılar. Hatta Meryem (a.s)'ın, çarmıha gerilmiş oğlunun altına oturup ağladığını söylediler. Çarmıha gerilenin Meryem (a.s) ile konuştuğu bile söylenmiştir.

Bunların hepsi Allah'ın, yüce hikmeti gereği kullarını imtihanıdır. Allah (c.c) mucizeler, beyyineler ve açık delillerle desteklediği değerli peygamberine (sallallâhu aleyhi ve sellem) indirdiği Kur'ân-ı Kerim'de bu hakikati açıklamış, beyan etmiş ve açığa çıkarmıştır. Konuşanların en doğrusu ve âlemlerin rabbi olan, gizliliklerden ve kalplerden haberdar olan, göklerde ve yerdeki gizlilikleri, geçmişte ve şu anda olan ile olmamış şey olmuş olsaydı nasıl olacaktıysa onu bilen yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar, fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi."* Yani, benzeyeni görüp o sandılar. O yüzden yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur"* Bunlar İsa (a.s)'ı öldürdüklerini iddia eden Yahudilerle bunu kabul eden cahil Hıristiyanlardır. Hepsi de bu konuda şüphe şaşkınlık, sapkınlık ve çılgınlık içindedirler. O yüzden yüce Allah daha sonra *"Ve kesin olarak onu öldürmediler"* buyurmuştur. Yani, onu İsa olduğundan emin olarak öldürmediler; bilakis öldürürken o olduğundan şek ve şüphe içindeydiler.

Scanned with CamScanner

"Bilakis Allah onu (İsa'yı) kendi katına kaldırmıştır. Allah izzetlidir." Tarafı sağlamdır, ulaşılamaz. Kapısına varıp sığınana kimse ilişip zulmedemez. *"Büyük hikmet sahibidir."* Yaratıklarına belirlediği kader ve kazasının tamamında büyük hikmet sahibidir. Sonsuz hikmet, kesin delil, büyük hüccet ve ezeli emir yalnız O'na (c.c) aittir.

İbn Ebî Hâtim, Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah (c.c) İsa (a.s)'ı göğe yükseltmeyi murad ettiğinde İsa (a.s) havarilerinin yanına evde bulunan bir pınardan, başından su damlayarak çıktı. "Sizden biri bana iman ettikten sonra on iki defa inkâr etmiş" dedi. Sonra, "Sizden kime benim şeklim verilsin de benim yerime o öldürülsün ve (cennette) benimle aynı derecede olsun?" dedi. Yaşça en küçükleri olan genç kendisini söyledi. İsa (a.s) ona, "Otur" dedi. Sonra sözünü yineledi ve bu defa da aynı genç kalktı. Ona tekrar "Sen otur" dedi. Sonra sözünü tekrar yineledi. Bu defa da genç kalkıp "Ben" deyince İsa (a.s) ona "Sen o kimsesin" dedi. Gence İsa (a.s)'ın şekli verildi ve İsa (a.s) evin bir penceresinden göğe yükseltildi. Yahudilerden gelen istek üzerine oradakiler havarilerden İsa (a.s)'a benzeyenini alıp öldürdüler, sonra çarmıha gerdiler. Bunun üzerine birisi iman ettikten sonra on iki defa kâfir oldu. Hıristiyanlar bu olayda üçe bölündüler. Bir grup, "Allah aramızdaydı ve göğe çıktı" dediler ki bunlar Yakûbilerdir. Bir grup, "Allah'ın oğlu aramızdaydı, sonra Allah onu yanına aldı." Dediler ki onlar Nasturilerdir. Bir grup da, "Allah'ın kulu ve elçisi Allah'ın dilediği kadar aramızda kaldı, sonra Allah (c.c) onu katına yükseltti." Dediler ki bunlar da Müslümanlardır (o zamanın gerçek mü'min ve Müslümanları). İki kâfir grup birbirlerine destek vererek Müslümanları öldürdüler ve Allah (c.c) Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i peygamber gönderene kadar İslâm sönük kaldı. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan bu rivayetin senedi sahihtir. Bunu Nesâî de rivayet etmiştir. Seleften birçoğunun zikrettiğine göre İsa (a.s) onlara, "Sizden kim benim şeklimi alıp benim yerime öldürülmek isterse cennette benimle olacaktır" dedi.

Taberî, Vehb b. Münebbih'ten şöyle nakleder: İsa (a.s) beraberindeki on yedi havariyle bir eve girdiğinde onları kuşattılar. Allah (c.c) havarilerin hepsini İsa şekline soktu. Yahudiler, "Bize büyü yaptınız. Ya İsa karşımıza çıkar veya hepinizi öldürürüz" dediler. İsa (a.s) havarilerine, "Bugün sizden kim canını cennet karşılığında satmak ister?" dedi. Onlardan biri, "Ben" diyerek

Scanned with CamScanner

yanlarına çıktı ve "Ben İsa'yım" dedi. Oysa Allah (c.c) onu İsa (a.s)'ın şekline sokmuştu. Onu alıp öldürdüler ve çarmıha gerdiler. İşte öldürdüklerinin kendilerine İsa (a.s) gibi gösterilmesi budur. Onlar da İsa (a.s)'ı öldürdüklerini sanmışlardır. Hıristiyanlar da aynı şekilde onun İsa (a.s) olduğunu sandılar. İşte Allah (c.c) İsa'yı (a.s) göğe o günde yükseltti. Bu rivayet üslup bakımından çok gariptir.

Taberî der ki: Vehb'ten de bunun benzeri rivayet edilmiştir ki o bize Vehb'den işittiğini söyleyen Abdussamed kanalıyla gelen şu rivayettir: Hz. İsa (a.s), Allah (c.c) kendisine dünyadan ayrılacağını bildirince ölümden korktu ve bu ona zor geldi. Havarileri yanına çağırdı ve bu arada onlara yemek yaptı. "Bu gece bana gelin. Çünkü size ihtiyacım var. Geceleyin gelip evinde toplandıklarında onlara akşam yemeği yedirdi ve hizmetlerini yaptı. Yemeyi bitirince onların ellerini yıkamaya, kendi eliyle abdest aldırmaya ve ellerini elbisesiyle kurulamaya başladı. Onlar ona yakıştırmayarak bundan hoşlanmadılar. İsa (a.s), "Bu gece yaptıklarımdan birini bana iade eden benden değildir, ben de ondan değilim. Ellerinizi kendi elimle yıkadım. Bu size örnek olsun. Çünkü Siz beni en hayırlınız gördüğünüze göre birbirinize karşı kibirlik yapmayın, benim size yaptığım gibi birbirinize fedakâr davranın. Bu gece yardımınızı isteyeceğim şey ise Allah'a benim için dua etmeniz, ecelimi geciktirmesi için yalvarmanızdır. Çokça dua etmek niyetiyle duaya oturduklarında onları uyku bastı ve dua edemediler. İsa (a.s) onları uyandırdı ve 'Sübhanallah, bana yardım etmek için bir gece sabredemiyor musunuz?' dedi. 'Vallahi bizde ne hal var bilemiyoruz. Biz geceleri uzun uzadıya sohbet ederdik, bu gece ise uyanık duramıyoruz. Her dua etmek istediğimizde bundan engelleniyoruz' dediler. İsa (a.s), "Çoban götürülecek ve sürü dağılacak" dedi ve buna benzer şeyler söyledi. Sonra, "Hakikat şu ki horoz üç defa ötmeden sizden biri beni inkâr edecek. Biriniz beni birkaç dirheme satacak ve parasını yiyecek" dedi. Sonra çıkıp dağıldılar. Yahudiler de İsa (a.s)'ı arıyorlardı. Havarilerden Şem'un'u yakaladılar ve "Bu onun arkadaşlarındandır" dediler. O ise inkâr edip, "Ben onun arkadaşı değilim" deyince serbest bıraktılar. Sonra onu başkaları yakaladı. Yine inkâr etti. Sonra bir horozun sesini işitince ağlayıp hüzünlendi. Sabah olunca havarilerden biri Yahudilere gelerek, "Size Mesih'in yerini söylersem bana ne verirsiniz?" dedi. Ona otuz dirhem vereceklerini söyledi. O da parayı alıp onlara yerini gösterdi. Daha önce bu onlara İsa (a.s) sûretinde gösterilmişti. Onu yakalayıp iple bağladılar. "Sen ölüleri

Scanned with CamScanner

diriltir, şeytanı kovalar, deliyi iyileştirirdin. Kendini bu bağdan kurtarsana" diyerek onu sürüklüyor, üzerine tükürüyor ve üzerine dikenler atıyorlardı. Sonunda onu çarmıha germek istedikleri ağacın yanına getirdiler. Allah İsa (a.s)'ı kendi katına yükseltti, kendilerine İsa (a.s) gibi gösterileni ise öldürdüler. Kendilerine İsa (a.s) gibi gözüken Zekeriya Yuta idi. Onu asarlarken, "Ben aradığınız kimse değilim, onun yerini size gösteren kişiyim" diyordu. Bu haberlerden hangisinin gerçekleştiğini ancak Allah bilir.

Taberî, Mücâhid'den şöyle nakleder: Yahudiler İsa (a.s)'a benzeyen bir genci astılar. Allah (c.c) İsa (a.s)'ı diri halde göğe yükseltti. Taberî, İsa (a.s)'ın şeklinin hepsine verildiği görüşünü tercih etmiştir.

"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır." Taberî der ki: Müfessirler bunun mânâsı hakkında ihtilaf etmişlerdir. *"Ehl-i kitap'tan her biri ölümünden önce"*, yani İsa (a.s)'ın ölümünden önce *"ona"* yani İsa (a.s)'a *"muhakkak iman edecektir."* Deccal'i öldürmek için indiğinde Ehl-i kitap'tan herkesin iman edeceği, böylece tüm dinlerin tek dinde, yani İbrâhim (a.s)'ın dini olan Hanif İslâm dininde birleşeceği hususu bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

Şimdi bu görüşte olanları zikredelim: Saîd b. Cübeyr'in nakline göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce"*, yani İsa (a.s) vefat etmeden *"ona muhakkak iman edecektir."*

Ebû Mâlik *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* âyeti hakkında, "Bu Meryem oğlu İsa (a.s) yeryüzüne indiğinde gerçekleşecek, Kitap ehlinin istisnasız hepsi ona iman edecektir" demiştir. Dahhâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* âyetinde kastedilenler sadece Yahudilerdir. Hasan-ı Basrî, "Burada kastedilenler Necâşî ile adamlarıdır" demiştir. Son ikisini İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir. Taberî, Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir."* Yani, İsa (a.s) vefat etmeden önce iman edeceklerdir. Vallahi İsa (a.s) şu anda diridir, Allah katındadır. Fakat yeryüzüne indiğinde hepsi ona iman edecektir. İbn Ebî Hâtim, Cüveyriye b. Beşir'den şöyle nakleder: Bir adamı Hasan-ı Basrî'ye, "Ey Ebû Saîd, Allah'ın (c.c), *'Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"*

Scanned with CamScanner

buyruğunun mânâsı nedir?" derken işittim. Şöyle dedi: "Yani, İsa (a.s) vefat etmeden önce hepsi iman edecek. Allah (c.c) O'nu (a.s) katına yükseltti ve kıyâmet kopmadan önce geri gönderecek, sâlih ve facir herkes ona iman edecek." Katâde, Abdurrahman b. Zeyd ve daha birçok kimse de böyle demiştir. Allah'ın izniyle kesin delillerle açıklayacağımız gibi doğru görüş de budur. Ancak Allah'a güvenir, yalnız O'na dayanırız.

Taberî der ki: Bazıları ise, *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* âyetinde "ölümünden önce" diye bahsedilen kişinin kitap ehli kişiler olduğunu söylemişlerdir. Bunu güçlendirici delil olarak ise onlardan her birinin öleceği zaman hakla bâtılı bilmesini göstermiştir. Çünkü ölümü gelen herkesin canı dininin hak mı bâtıl mı olduğunu bilmeden çıkmaz. Bize kadar gelen haberde Ali b. Ebî Talha, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan, *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* buyruğu hakkında şöyle nakleder: Hiçbir Yahudi İsa (a.s)'a iman etmeden ölmez. Bize Mücâhid'in bu âyet hakkında şöyle dediği nakledildi: Her kitap ehli ölmeden önce İsa (a.s)'a iman edecek. İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Boynu vurularak ölse bile İsa (a.s)'a iman etmeden ölmez" demiştir. Bize İkrime'den nakledildiğine göre İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle demiştir: Silahla öldürülmüş olsa bile hiçbir Yahudi İsa (a.s)'ın Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahit olmadan ölmez. Bize Saîd b. Cübeyr'den gelen rivayete göre o İbn Abbâs'tan (radıyallâhu anh) şöyle rivayet etmiştir: *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* âyeti Übeyy b. Ka'b'ın kıraatinde "قبل موتهم (ölmelerinden önce)'dir. Yahudi asla İsa (a.s)'a iman etmeden ölmez" dedi. Ona, "Peki bir evin damından düşerse?" diye soruldu. "Aşağı düşerken onu söyler" dedi. "Peki, onlardan birinin boynuna (kılıç vs.) vurulmuşsa?" denildi, İbn Abbâs (radıyallâhu anh), "Dili onu tekrarlar durur" dedi. Süfyân-ı Sevrî'nin Huseyf'ten, onun İkrime'den, onun da İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı rivayette de İbn Abbâs (radıyallâhu anh) yine şöyle demiştir: *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir."* Ölen her Yahudi mutlaka İsa (a.s)'a iman eder. Kılıçla vurulmuş olsa bile bunu diliyle söyler. Bir uçurumdan yuvarlanarak ölse bile yuvarlanırken bunu söyler. Ebû Dâvûd Tayalisî de başka kanalla İkrime'den İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'in böyle dediğini rivayet etmiştir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yapılan bu rivayetlerin hepsinin senedi sahihtir. Mücâhid, İkrime ve Muhammed b. Sirin'den gelen sahih rivayetlerde de

Scanned with CamScanner

onların böyle dedikleri sabittir. Dahhâk, Cüveybir ve Süddî de bu görüştedirler. Süddî bunu İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan da rivayet etmiştir. Übeyy b. Ka'b'ın "ölümlerinden önce" kıraatini de o rivayet etmiştir. Abdurrezzak, *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* buyruğu hakkında Hasan-ı Basrî'den şöyle nakleder: Yahudilerden hiçbiri, İsa (a.s)'a iman etmeden ölmez.

İmam Taberî der ki: Bazıları ise âyetin şu mânâya geldiğini söylemişlerdir: Her kitap ehli ölmeden önce Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mutlaka iman eder. Şimdi bu görüştekilerden gelen rivayetleri zikredelim. Bize Humeyd'den gelen habere göre İkrime, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediğini söylemiştir: "Yahudi ve Hıristiyanlardan hiçbiri Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e inanmadan ölmez." İkrime İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın kastının, *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* âyeti olduğunu söylemiştir. Taberî, daha sonra şöyle demiştir: İlk görüş doğruya daha yakındır. Yani İsa (a.s) yeryüzüne indikten sonra Kitap ehli ölümünden, yani Hz. İsa (radıyallâhu anh)'ın vefatından önce ona iman edecektir. Şüphesiz İmam Taberî'nin söylediği asıl doğru olandır. Çünkü âyetlerin akışına göre asıl anlatılmak istenen Yahudilerin iddia edip cahil Hıristiyanlardan kabul edenlerin de tasdik ettiği İsa (a.s)'ın öldürüldüğüne ve çarmıha gerildiğine dair inancın yanlışlığını ortaya koymaktır. İşte yüce Allah hakikatin öyle olmadığını, öldürmek isteyenlere başkasının İsa (a.s) sûretinde gösterildiğini, onların da iyice araştırıp emin olmadan İsa (a.s)'a benzeyeni öldürdüklerini, daha sonra İsa (a.s)'ı katına yükselttiğini, şu anda hayatta ve yaşamakta olup İnşallah birazdan zikredeceğimiz mütevatir hadislerde ifade edildiği gibi kıyâmet kopmadan önce ineceğini ortaya koymaktadır. Hadislerde ifade edildiği gibi indikten sonra sapıklık önderini (Deccal'i) öldürecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi kaldıracak, yani hiçbir din mensubundan cizye kabul etmeyip aksine İslâm veya kılıç seçeneğinden başkasını kabul etmeyecektir. Bu âyet-i kerime o vakit Ehl-i kitabın tamamının ona iman edip hiçbirinin bundan geri kalmayacağını ifade etmektedir. Bu yüzden, *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir"* buyurulmuştur. Yani, Yahudilerle onlarla aynı görüşü paylaşan Hıristiyanlar, öldürüldüğünü ve çarmıha gerildiğini iddia ettikleri İsa (a.s) vefat etmeden önce bu hakikate iman edecekler.

Scanned with CamScanner

"Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır." Yani göğe çıkarılmadan önce ve yeryüzüne indikten sonra onlarda şahit olduğu davranışlara şahitlik edecektir.

Bu âyeti, "Her bir Kitap ehli ölmeden önce İsa (a.s)'a ve Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e iman edecek" diye tefsir edenlerin söyledikleri vakıayla uyuşmaktadır. Çünkü herkese ölürken bilmediği şeyler belirecek ve o da inanacaktır. Fakat ölüm meleğini gördükten sonra iman etmişse, bu ona fayda veren bir iman olmayacaktır. Zira yüce Allah bu sûrenin başında, *"Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca 'Ben şimdi tevbe ettim' diyenler ile kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur"* (Nisâ, 18) buyurur. Yine *"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, 'Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik' derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır"* (Mü'min, 84) buyurur. Bu ise İmam Taberî'nin bu görüşü reddederken getirdiği delilin zayıflığını göstermektedir. Zira o şöyle demiştir: "Âyette kastedilen bu (şekildeki iman) olsaydı dünyadayken Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ve Mesih (a.s)'ı inkâr eden her bir kimsenin, (son andaki bu imanlarıyla) onların dininden olması gerekirdi. O durumda ise kendi dininden olan akrabalarının ona varis olmaması lazım gelirdi. Çünkü yüce Allah onun ölmeden evvel iman edeceğini haber vermiştir.

İmam Taberî'nin sözü güzel değildir. Çünkü bu, fayda vermeyecek vakitteki imanla kişinin Müslüman olmasını gerektirir. İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'a baksana, ne diyor: "Uçurumdan yuvarlansa veya kılıçla vurulsa veyahut onu yırtıcı bir hayvan parçalasa da o mutlaka İsa (a.s)'a inanacaktır." Bu durumlardaki iman ise faydasızdır, biraz önce söylediğimiz sebeplerden dolayı sahibini küfürden çıkarmaz. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

İyice düşünen ve dikkatle bakan kimse vakıa böyle olsa da âyetten bunun kastedilmiş olmasının şart olmadığını anlar. Bilakis âyette daha önce söylediğimiz gibi İsa (a.s)'ın hayatta olup gökte bulunduğu, kıyâmet gününden önce yeryüzüne inip hem Yahudilerin hem Hıristiyanların çelişkili, zıt ve gerçekten uzak görüşlerini yalanlayacağı anlatılmak istenmiştir. İsa (a.s) hakkında Yahudiler tefrite, Hıristiyanlar ise ifrata kaçmışlardır. Yahudiler ona

Scanned with CamScanner

ve annesine büyük iftiralar atarken, Hıristiyanlar da aşırı giderek onda bulunmayan vasıfları iddia etmişler, Yahudilerin mukabilinde bunlar da onu peygamberlik makamından rabblik makamına çıkarmışlardır. Allah (c.c) herikisinin söylediğinden uzak, pak ve münezzehtir. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur.

Meryemoğlu İsa (a.s)'ın Kıyâmet Gününden Önce Gökten İnip, Sadece Hiçbir Ortağı Bulunmayan Allah'a İbadete Çağıracağına Dair Hadisler:

[2329] İmam Buhârî'nin Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre o şöyle der; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Canım kudretinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, Meryem'in oğlunun (İsa) âdil bir hakem olarak aranıza inip haçı kıracağı, domuzu öldüreceği, cizyeyi kaldıracağı*[902] *ve malların iyice çoğalıp mal kabul edecek kimsenin bulunmayacağı zaman yakındır. Nihayet, tek bir secde dünyadan ve dünyadaki şeylerden daha hayırlı olacak."* Daha sonra Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle dedi: Dilerseniz Allah'ın (c.c) *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona mutlaka iman edecektir. Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır"* âyetini okuyun.[903] Hadisi aynı tarikle İmam Müslim de rivayet etmiştir. Buhârî ile Müslim bunu iki tarikle daha rivayet etmişlerdir.

[2330] Bunu İbn Merdûyeh de Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şu lafızla rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Meryem'in oğlunun âdil bir hakem olarak aranıza inmesi yakındır. O Deccal'ı bitirir, domuzu öldürür, haçı kırar, cizyeyi kaldırır. O dönemde mal çoğalıp taşar ve secde sadece âlemlerin Rabbine yapılır."* Daha sonra Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Dilerseniz Allah'ın (c.c) *"Ehl-i kitap'tan her*

902 "ويضع الجزية" ifadesi "İsa (a.s)'ın cizyeyi kaldıracağı, kâfirlere İslâm'dan başka bir seçenek bırakmayacağı, cizye karşılığında dinlerinde kalmalarına izin vermeyeceği" şeklinde açıklanmıştır. Bu durumda Hz. İsa (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şeriatındaki cizye hükmünü neshetmiş olmayacaktır. Bilakis, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Muhammedî şeriatın bu hükmünün Hz. İsa (a.s)'ın dönemine kadar geçerli olduğunu o zamandan açıklamış bulunmaktadır. Bazılarına göre ise hadisin ifade ettiği şey "Müslümanlarda fiili olarak yürürlükten kalkmış olan bu hükmü İsa (a.s)'ın tekrar yürürlüğe sokacağı"dır. Bk. Sünen-i İbn Mâce üzerine Sindi Haşiyesi, 7/440 (çevirmenin notu).

903 Buhârî, 2222, 2476; Müslim, 155; Tirmizî, 2233; İbn Mâce, 4078; Ahmed b. Hanbel, 2/240; İbn Hibbân, 6817.

Scanned with CamScanner

biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır" âyetini okuyun." Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) âyeti üç defa okumuş, âyetteki "ölümünden önce" ifadesinin ardından "Meryem oğlu İsa ölmeden önce" demiştir.[904]

[2331] Hadisi başka bir kanalla İmam Ahmed b. Hanbel Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Meryem oğlu İsa mutlaka Fecc-i Revha denen yerde*[905] *hac veya umre veyahut her ikisi için ihrama girecektir."*[906] Bunu İmam Müslim de rivayet etmiştir.

[2332] İmam Ahmed b. Hanbel başka bir tarikle Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Meryem oğlu İsa (a.s) iner ve domuzu öldürür, haçı ortadan kaldırır. Namaz onun için cem edilir.* (يجمع له الصلاة). *Mal verir, fakat kimse almaz. Haracı kaldırır. Revha'ya inip oradan hac veya umre veyahut her ikisini yapar."* Ebû Hureyre (radıyallâhu anh) daha sonra, *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır"* âyetini okudu. Bunu Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan nakleden Hanzala der ki: "Ebû Hureyre (radıyallâhu anhâ) daha sonra, "İsa ölmeden önce inanır" dedi. Bu kısım Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü müydü, yoksa Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın söylediği bir şey miydi, bilmiyorum."[907] Bunu İbn Ebî Hâtim de rivayet etmiştir.

[2333] Hadisin başka tariki: İmam Buhârî, Nâfi' kanalıyla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İmamınız (yöneticiniz) sizden biri iken Meryem'in oğlu aranıza indiğinde siz ne halde olacaksınız?"*[908] Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ile İmam Müslim de rivayet etmişlerdir.

---

904 Sahih hadistir. Muhammed b. Ebî Hafsa ile yukarısındaki râviler Buhârî ve Müslim'in râvileridir. Sonraki hadise bk.

905 Medine ile Mekke arasında, Medine'ye 30 veya 40 mil uzaklıkta bir mevkidir.

906 Müslim, 1252; Ahmed b. Hanbel, 2/240; İbn Hibbân, 6820; Beyhakî, 5/2.

907 Ahmed b. Hanbel, 2/290. Süfyân b. Hüseyin, Zührî'den yaptığı rivayetlerde zayıf olduğundan senedi zayıftır. Fakat bunu sadece o rivayet etmemiştir; başka tarikleri ve şahitleri vardır.

908 Buhârî, 3449; Müslim, 155; Abdurrezzak, 20841; Beyhakî, el-Esmâu Ve's-sıfât, 895.

Scanned with CamScanner

[2334] Hadisin başka tariki: İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman kanalıyla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Peygamberler üvey kardeştirler; anneleri ayrı, dinleri ise tektir. Meryem oğlu İsa (a.s)'a en yakını ise benim. Çünkü benimle onun arasında hiçbir peygamber yoktu. O mutlaka inecektir; gördüğünüzde tanıyın. Orta boylu, kırmızı ve beyaza çalan renktedir. Üzerinde iki sarı elbise vardır. Yaşlık değmese bile başından su damlar gibidir. Yeryüzüne inip haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi yürürlükten kaldıracak, insanları İslâm'a çağıracaktır. Onun zamanında Allah (c.c) İslâm dışındaki bütün dinleri yok edecektir. Allah (c.c) Deccal'ı da onun zamanında öldürecektir. Sonra yeryüzünde (büyük) bir emniyet ortamı olur. Öyle ki aslanlar develerle; kaplanlar ineklerle; kurtlar koyunlarla birlikte otlanırlar. Çocuklar yılanlarla oynarlar da yılanlar onlara bir zarar vermezler. İsa (a.s) yeryüzünde kırk yıl kalır ve cenaze namazını Müslümanlar kılarlar."*[909] Bunu Ebû Dâvud da rivayet etmiştir. Aynı tarikle Taberî de rivayet etmiş ve bu âyetin tefsirinde başka bir hadis zikretmemiştir. Taberî'nin rivayetinde: İnsanlarla İslâm'a girmeleri için savaşır, ifadesi yer almaktadır.

[2335] İmam Buhârî, Ebû Seleme kanalıyla Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Ben insanların Meryemoğlu İsa'ya en yakınlarıyım. Peygamberler üvey annelerin çocukları gibidirler. Benimle onun arasında hiçbir peygamber yoktur."*[910]

[2336] İmam Buhârî daha sonra Abdurrahman b. Ebû Umre'den, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'ın şöyle rivayet ettiğini nakletmiştir. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben dünyada ve ahirette İsa (a.s)'a en yakın kişiyim. Peygamberler üvey annelerin çocukları gibidirler; anneleri farklı, dinleri ise birdir."*[911]

[2337] İmam Müslim, Sahih'inde, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rumlar A'mak'a (Amik ovasına) veya Dâbık'a (oraya yakın bir yer) inmedikçe*

909 Sahihtir. Ebû Dâvud, 4324; Ahmed b. Hanbel, 2/406; Hâkim, 2/595. Hâkim bunun sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

910 Buhârî, 3442; Müslim, 2365; Ahmed b. Hanbel, 2/463; İbn Hibbân, 6195.

911 Buhârî, 3443.

Scanned with CamScanner

kıyâmet kopmayacak. Onların karşısına Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu çıkacak. Askerler saf bağladıkları vakit Rumlar 'Bizimle bizden esir alınanların arasından çekilin de onlarla savaşalım' diyecekler. Müslümanlar da, 'Hayır! Vallahi sizinle din kardeşlerimizin arasından çekilmeyiz' cevabını verecekler. Müteakiben onlarla savaşacaklar. Müslümanların üçte biri firar edecek ve Allah ebediyen tevbelerin kabul etmeyecek (veya, onlara tevbe nasip etmeyecek). Üçte biri de öldürülecek ki bunlar Allah katında şehitlerin en faziletlisidir. Üçte biri ise galip gelecekler ve ebediyen fitneye duçar olmayacaklar. Ardından İstanbul fethedilecek. Mücahitler kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış, ganimetleri taksim ederken aniden aralarında şeytan, "Gerçekten Mesih (Deccal) aileleriniz yanında sizin yerinizi aldı" diye nâra atacak. Asılsız olan bu haber üzerine oradan ayrılacaklar. Şam'a geldikleri vakit ise gerçekten de Deccal çıkacak. Mücahitler savaş için hazırlanıp saf tuttukları vakit namaz için kamet getirilecek ve o esnada Meryem'in oğlu İsa (a.s) inip onlara imamlık yapacak. Allah'ın düşmanı da (Deccal) onu gördüğünde tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Onu bıraksa kendiliğinden eriyerek yok olacak iken Allah onu kendi eliyle öldürecek ve süngüsündeki kanını onlara gösterecek."[912]

[2338] İmam Ahmed b. Hanbel'in İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayetine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Miraç gecesinde İbrâhim (a.s), Mûsâ (a.s) ve İsa (a.s) ile karşılaştım. Kıyâmetin kopması hakkında konuşmaya başladılar. Önce sözü İbrâhim (a.s)'a bıraktılar. İbrâhim, "Benim bu konuda hiçbir bilgim yoktur" dedi. Bunun üzerine sözü Mûsâ (a.s)'a bıraktılar. O da, "Benim bu konuda hiçbir bilgim yoktur" dedi. Sonra İsa (a.s)'a bıraktılar. İsa (a.s) şöyle dedi: "Gerçekleşmedikçe kıyâmetin ne zaman kopacağını Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Azîz ve Celîl olan Rabbimin bana bildirdiğine göre Deccal çıktığında elimde iki sopa olacak. Deccal beni gördüğünde kurşunun erimesi gibi eriyecek ve Allah onu bu şekilde yok edecek. Hatta taş ve ağaç, 'Ey Müslüman, benim altımda (arkamda) bir kâfir var; gel de öldür' diyecek. Nihayet Allah (c.c) onu yok edecek. Sonra insanlar yurtlarına ve vatanlarına dönecekler. İşte o anda da Ye'cuc ve Me'cuc zuhur edecek ve her bir tepeden inecekler. İnsanların beldelerini istila edecek; nereden geçseler oradaki her şeyi yok edecek, hangi sudan*

912 Müslim, 2897; İbn Hibbân, 6813.

Scanned with CamScanner

geçseler onu içip bitirecekler. Sonra insanlar yanıma gelerek onlardan dert yanacaklar. Ben de dua edeceğim ve Allah (c.c) onları öldürüp yok edecek. Yeryüzü onların pis kokusuyla kirlenince Allah (c.c) yağmur indirecek ve su onların cesetlerini alıp denize atacak. Rabbimin bana bildirdiğine göre bunlar vuku bulduğunda kıyâmetin kopması; gününü dolduran ve ailesinin haberi olmadan gece veya gündüzün bir vaktinde aniden doğum yapan hamile kadın gibi olacak (bu kadar yakın olacak)."[913] Bunu İbn Mâce de İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan benzer lafızla rivayet etmiştir.

[2339] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Nadra'dan şöyle nakleder: Bir mushafımızı mushafıyla karşılaştırmak için bir Cuma günü Osman b. Ebî As'ın yanına gittik. Cuma namazı vakti yaklaşınca bize gusletmemizi emretti; biz de guslettik. Sonra bize güzel koku getirdi ve üzerimize sürdük. Sonra camiye gidip bir adamın yanına oturduk. Adam bize Deccal'den bahsetti. Bir süre sonra Osman b. Ebî Âs geldi. Ona hürmeten kalkıp geri oturduk. Şöyle konuştu: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Müslümanların üç ülkesi olacak. İki denizin buluştuğu yerde bir ülke, Hire'de bir ülke ve de Şam'da bir ülke. İnsanlar üç defa büyük korku yaşayacaklar ve Deccal insanların arasına çıkacak. O doğuda bir yenilgiye uğrayacak. Onu ilk püskürtecek ülke iki denizin buluştuğu yerdeki ülke olacak. İnsanlar üçe ayrılacaklar. Birinci bölüm, "Biraz bekleyip gözetleyelim de kim olduğunu anlayalım" diyecek. Diğer bölümü bedevilere katılacaklar. Üçüncü bölümü ise Şam'ın batısındaki ülkeye gidecek. Müslümanlar Efik*[914] *kıyısına yığılacaklar. Bir sürüyü salıverecekler ve o ele geçirilecek. Bu onları zor duruma sokacak. Büyük açlık çekecek, bitkin düşecekler. Hatta kimisi yayının ipini yakıp yiyecek. Onlar bu haldeyken bir seher vakti birisi, "Ey insanlar, size imdat geldi" diyecek. "Bu tok birinin sesi" diyecekler. Sabah namazı vaktinde İsa (a.s) inecek. Müslümanların önderi, "Ey Allah'ın ruhu, öne geç ve namaz kıldır" diyecek. O ise, "Bu ümmet birbirlerinin emiridirler" diyecek. Bunun üzerine Müslümanların önderi öne geçip namaz kıldıracak. Namazını*

913 İmam Ahmed b. Hanbel (1/375), İbn Mâce (4081) ve Hâkim (4/488) rivayet etmiştir. Hâkim sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır. Busayri de, "Bunun senedi sahih, râvileri sikadır. Müessir'i de İbn Hibbân 'es-Sikat' kitabında zikretmiştir. Diğer râvileri de sikadır" demiştir. Ben derim ki: Müessir meçhuldür. Bu rivayetin baş tarafını sadece o rivayet etmiştir ve rivayet münkerdir. Son kısmının ise şahitleri vardır.

914 Şam ile Taberîyye arasında bir yer. Buranın adı bugün Fik'tir.

Scanned with CamScanner

bitirince İsa (a.s) mızrağını alıp Deccal'a doğru yola çıkacak. Deccal onu görünce kurşunun eriyişi gibi eriyecek. İsa (a.s) mızrağını onun göğsünün tam ortasına saplayıp öldürecek. Deccal'ın adamları da yenilgiye uğrayacaklar. O gün onları hiçbir şey gizlemeyecek. Hatta ağaç, "Ey mü'min, bu kâfirdir", taş "Ey mü'min, bu kâfirdir" diyecek."[915] Hadisi bu senetle sadece İmam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

[2340] İmam İbn Mâce meşhur Sünen kitabında Ebû Ümâme el-Bahili'den şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize bir hutbe verdi ve çoğunu Deccal konusuna ayırdı. Ondan bahsetti ve bizi ona karşı uyardı. Söylediklerinden bazıları şöyledir: *"Allah (c.c) Âdem (a.s)'ı yaratıp yeryüzüne gönderdiğinden itibaren yeryüzünde Deccal'dan büyük bir fitne olmamıştır. Allah (c.c)'ın gönderdiği her peygamber mutlaka ümmetini ona karşı uyarmıştır. Ben peygamberlerin sonuncusuyum, siz de ümmetlerin sonuncususunuz. O kesinlikle sizde çıkacaktır. Eğer ben aranızdayken çıkarsa ben her Müslüman için ona karşı mücadele veririm. Benden sonra çıkarsa da her Müslüman kendisini korumak için onunla kendisi mücadele eder. Benim her Müslüman hakkındaki halifem ve vekilim de Allah'tır. Deccal Şam ile Irak arasında bir yoldan çıkıp sağa sola bozgunculuk saçacak. Ey Allah'ın kulları, ey insanlar! Sebat edin. Onu vasıflarını size benden önce hiçbir peygamberin ümmetine anlatmadığı şekilde (detaylı olarak) anlatacağım. O önce, "Ben peygamberim" diye başlayacak. Oysa benden sonra hiçbir peygamber yoktur. Sonra, "Ben Rabbinizim" diyecek. Oysa siz ölmeden (bu hayatta) Rabbinizi görmeyeceksiniz. Bir de onun tek gözü kördür, Rabbiniz ise tek gözü kör değildir. Alnının ortasında "kâfir" yazılıdır ve onu okuma yazma bilen veya bilmeyen her mü'min okuyacak. Fitnelerinden (ayartıcı özelliklerinden) biri cennet ve cehenneminin olmasıdır. Aslında ise cehennemi cennet, cenneti cehennemdir. Kim cehennemine düşerse Allah'tan yardım istesin ve Kehf sûresinin baş tarafını okusun; orası kendisine İbrâhim (a.s)'a olduğu gibi serinlik ve selamet yeri olur. Onun bir fitnesi de bedevi birine, "Eğer babanı*

915 İmam Ahmed b. Hanbel (3/216) ve Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr 'de (8392) rivayet etmişlerdir. Heysemî Mecmau'z-Zevâid'de (7/342) şöyle demiştir: Senedindeki Ali b. Zeyd bazıları tarafından sika sayılmış olsa da onda biraz zayıflık vardır. Diğer râviler ise Buhârî'nin râvileridir. Ben derim ki: Hadisin baş tarafı birçok tarikle bundan ayrı bir kıssa şeklinde, son tarafı da ondan bağımsız başka bir kıssa olarak rivayet edilmiştir. Bu şekilde baştan sona rivayeti ise zayıftır.

Scanned with CamScanner

ve anneni sana geri getirirsem benim senin Rabbin olduğuna şahitlik eder misin?" der. O da "Evet" der. Birden anne ve babasının şeklinde iki şeytan görünür ve bunlar ona, "Ey oğlum! Ona uy; zira o Rabbindir" derler. Bir fitnesi de kendisine bir insan üzerinde tasarruf yetkisi verilir ve kılıçla ikiye bölerek öldürür. Sonra, "Bu kuluma bakın. Ben şimdi onu dirilteceğim, sonra kendisinin benden başka bir Rabbinin olduğunu söyleyecek." Der. Allah onu diriltir ve bu pis ona "Rabbin kimdir?" der. O, "Rabbim Allah'tır, sen de Allah'ın düşmanı Deccal'sın. Vallahi, senin hakkında hiç bugünkü kadar net bir kanaatim olmamıştı" der."

Râvilerden Ebû Hasan Tanafisi burada Muharibi'den...onun da Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayeti zikretmiştir; Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bu adam ümmetimden cennetin en yüksek makamındaki kişi olacak."* Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh) der ki: Vallahi, vefat edinceye kadar bu kimsenin Hz. Ömer b. Hattab'dan başkası olacağına ihtimal vermezdik."

Muharibi rivayetin devamını Ebû Râfi'den yaparak şöyle der: Deccal'ın bir fitnesi göğe emredip yağmur yağması, yere emredip yerden bitki bitmesidir. Diğer fitnesi bir beldeye uğrar ve halk onu yalanlayınca tüm hayvanları ölüp giderler. Sonra bir beldeye uğrar ve ona inanmaları üzerine göğe emreder ve yağmur yağar, yere emreder ve yerden bitki biter. Böylece hayvanları o gün her zamankinden daha semiz, sütleri daha bol ve böğürleri daha şişkin olarak dönerler. Mekke ve Medine dışında yeryüzünün her yerine ayak basar ve galip olur. Buralara ise hangi vadiden gidecek olsa karşısına kılıçlarını çekmiş melekler çıkar. Nihayet Zureyb-i Ahmer (kırmızı tepe) denen yere, çorak ve tuzlu arazinin bitim noktasına geldiğinde Medine üç defa sallanır. Bunun üzerine oradaki her erkek ve kadın münafık çıkar ve böylece demir koruğu demirin kirini ve pasını giderdiği gibi Medine de pisliğini atar. O güne kurtuluş günü adı verilir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle anlatınca Ebû Aker'in kızı Ümmü Şerik "Ya Rasûlallah! O gün Araplar nerede olacaklar?" diye sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Onların sayısı az olacak ve büyük çoğunluğu da Kudüs'te bulunacak. Onların liderleri de salih biridir. Bir sabah onlara namaz kıldırmak üzere kamet getirildiğinde Hz. İsa (a.s) yanlarına iner. Bu lider, İsa (a.s)'ın imamlığa geçmesi için geri geri yürüyerek çekilir. Ancak İsa (a.s) elini iki omzunun arasına koyar ve "Geç ve namaz*

Scanned with CamScanner

kıldır. Zira, bu kamet senin için okundu" der. O da insanlara namazlarını kıldırır. Namazı bitirince İsa (a.s), "Kapıyı açın" der ve kapı açılır. Kapının arkasında Deccal ile her birinin süslü kılıcı ve yeşil şalı bulunan yetmiş bin Yahudi vardır. Deccal İsa (a.s)'a bakar bakmaz tuzun suda eriyişi gibi erir (enerjisi tükenir) ve kaçıp gider. İsa (a.s), "Beni engelleyemeyeceğin sana indirecek bir vuruşum var" der ve ona Doğu Lüdd kapısında yetişip öldürür. Böylece Allah (c.c) Yahudileri yenilgiye uğratır ve Allah (c.c) Yahudi'nin arkasına saklandığı her mahlukunu dile getirtip konuşturur. Her taş, her ağaç, her duvar ve her hayvan, "Ey Allah'ın Müslüman kulu! İşte Yahudi; gel de öldür" der. Ancak Garkada ağacı müstesna; zira o Yahudilerin ağacıdır ve böyle demeyecektir."

Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuşmasına şöyle devam etti: *"Deccal'ın dönemi kırk sürer. Bunların biri yarım yıl gibi, biri bir ay gibi, biri Cuma günü gibi olur. Diğer günleri ise ateş kıvılcımı gibi olur (o kadar hızlıdır). Bir kimse sabahleyin Medine kapısına varır da diğer kapısına varmadan akşam olur."* Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Ya Rasûlallah! o kısa günlerde namazı nasıl kılalım?" diye sordular. *"O uzun günlerdeki namaz vakitlerini (aralıklarını) ölçüp ona uyarlar, sonra kılarsınız"* diye cevap verdi.

Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra şöyle buyurdu: *"Meryem oğlu İsa (a.s) ümmetimde âdil bir hâkim ve adaletli bir yönetici olarak bulunur. Haçı kırar, domuzu keser, cizyeyi kaldırır ve zekât toplamayı bırakır. Artık hiçbir koyun veya devenin peşine düşülmez. Kin ve düşmanlık kaldırılır. Her zehirli hayvanın zehri çekilip atılır. Öyle ki bebek elini yılanın ağzına koyar da yılan ona bir zarar vermez, aslanı kovalar da aslan bir zarar vermez. Kurt koyun sürüsünde sürünün köpeği gibi olur. Yeryüzü bardağın suyla doluşu gibi güvenlik ve esenlikle doldurulur. İnsanlar birlik olurlar ve Allah'tan başkasına ibadet edilmez. Savaşlar durur, yönetim Kureyşlilerin elinden alınır. Yeryüzü gümüş sofrası gibi olur ve bitkisini Âdem (a.s) zamanındaki gibi bitirir. Hatta bir salkım üzümün başına bir grup insan toplanıp yer de bir salkım üzüm onları doyurur ve bir üzüm salkımının başına bir grup insan toplanır da onları doyurur. Öküzün fiyatı şu kadar pahalı, at ise birkaç dirheme satılır."* Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle deyince oradakiler, "Ya Rasûlallah! Atı bu kadar ne ucuzlatacak?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ona hiçbir savaş için binilmeyecek (de on-*

Scanned with CamScanner

dan)" buyurdu. "Peki öküz neden bu kadar pahalanır?" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Toprakların tamamı sürülür (tarım yapılır). Deccal'ın çıkışından önce üç yıl darlık görülür ve insanlar açlık çekerler. Allah (c.c) ilk yıl göğe yağmurunun üçte birini tutmasını emreder. Yere de emreder ve yer bitkilerinin üçte birini vermez. Yüce Allah sonra ikinci yılda göğe emreder ve yağmurunun üçte ikisini tutar, yere emreder ve yer de bitkisinin üçte ikisini tutar. Daha sonra üçüncü yılda göğe emreder ve gök yağmurlarının tamamını tutar ve bir damla yağmur yağmaz. Yere tüm bitkilerini tutmasını emreder ve yeşil tek bir bitki kalmaz. Allah'ın dilediği hariç tırnaklı hayvanların hepsi helâk olup giderler."* Sahabiler, "Ya Rasûlallah! O zamanda insanları hayatta tutacak şey nedir?" diye sordular. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Kelime-i Tevhid, tekbir, tesbih ve hamd zikirleridir. Bunlar, onlar için yemek vazifesini görecekler"* buyurdu. İbn Mâce der ki: Ebû Hasan et-Tanafisi'yi şöyle derken işittim: Abdurrahman el-Muharibi'yi işittim, şöyle diyordu: "Bu hadis mektepte öğrencilere öğretmesi için öğretmene verilmelidir."[916] Hadis bu tarikle çok gariptir. Bazı kısımlarının, şahidi olan başka hadisler vardır.

[2341] Bunlardan biri İmam Müslim'in İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği şu hadistir; Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz mutlaka Yahudilerle savaşacak ve onları öldüreceksiniz. Hatta taş, 'Ey Müslüman! Bu Yahudi'dir; gel de öldür' diyecek"*[917]

[2342] İmam Müslim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan da şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müslümanlar Yahudilerle savaşıp onları öldürmedikçe kıyâmet kopmayacak. Hatta Yahudi taşın ve ağacın arkasına saklanır ve taş ile ağaç, "Ey Müslüman, ey Allah'ın kulu! Arkamda bir Yahudi var; gel de onu öldür" der. Ancak Garkad ağacı müstesna; çünkü o Yahudi ağacıdır."*[918] Bu hadise benzediğinden dolayı burada Nevvas b. Sem'an'ın rivayet ettiği hadisini de zikredelim:

[2343] İmam Müslim, Sahih'inde, Nevvâs b. Sem'ân'dan (radıyallâhu anh) şöyle rivayet etmiştir: Bir sabah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Deccal'ı anlattı ve sesini zaman zaman alçaltıp yükselterek etkili bir konuşma yap-

916 Bu fiiller zayıftır. İbn Mâce (4077) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır.
917 Buhârî, 2925; Müslim, 2921; Tirmizî, 2237; Ahmed b. Hanbel, 2/149; Ebû Ya'lâ 5523.
918 Buhârî, 2926; Müslim, 2922.

Scanned with CamScanner

tı. Öyle ki neredeyse Deccal'i (hemen orada) hurma bahçeliğinde sandık. Akşamleyin yanına vardığımızda bizdeki bu hali anladı ve *"Neyiniz var?"* diye sordu. Biz, "Ya Rasûlallah! Sabahleyin Deccal'den bahsettiniz, onun hakkında öyle alçaltma ve yükseltme yaptınız (heyecanla ve etkili bahsettiniz) ki kendisini hurma bahçesinde zannettik" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Beni hakkınızda Deccal'den daha çok korkutan şeyler var. Eğer ben aranızda iken çıkarsa ben sizin namınıza onunla mücadele ederim. Ben aranızda yokken çıkarsa, herkes kendi adına mücadelesini verir. Allah da her Müslüman hakkında benim halifemdir (vekilimdir). Bu adam kıvırcık saçlı bir gençtir. Gözü fırlamıştır. Ben onu Abdu'l-Uzza b. Katan'a benzetiyor gibiyim. Sizden kim ona yetişirse üzerine Kehf sûresinin ilk âyetlerini okuyuversin. O, Şam'la Irak arasında bir beldeden çıkacak ve sağa sola fesad saçacak. Ey Allah'ın kulları, sebat edin!"* Biz, "Ya Rasûlallah! O yeryüzünde ne kadar kalacaktır?" dedik. *"Kırk gün. Bir günü bir sene gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü bir hafta gibi ve diğer günleri de sizin günleriniz gibi olacak"* buyurdu. Biz "Ya Rasûlallah! Bir sene gibi olacak gün boyunca bir günlük namaz bize yetecek mi?" dedik. *"Hayır! Onun için normal günlerin namaz vakitlerini tayin edip o vakitlerde namaz kılın"* buyurdu. Biz "Ya Rasûlallah! Onun yeryüzündeki hızı ne olacak?" dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Arkasından rüzgâr esen yağmur gibi olacak. Bir beldedeki insanlara uğrayıp onları dâvet edecek. Onlar da kendisine iman edecek ve icabette bulunacaklar. Bunun üzerine gökyüzüne emredecek ve o yağmur yağdıracak, yere emredecek ve o da bitki bitirecek. Akşamleyin deve sürüleri onların yanına alabildiğine uzun hörgüçlü, bol sütlü ve böğürleri dolu olarak dönecekler. Sonra bir topluluğa gelerek onları da dâvet edecek, fakat onun çağrısını reddetmeleri üzerine o da savuşup gidecek. Sonra bunlar kıtlık içinde sabahlayacaklar, ellerinde mallarından bir şey kalmayacak. Bir harabeye uğrayarak ona "Hazinelerini çıkar" diyecek. Harabenin defineleri arı kovanları gibi hemen ardına düşecekler. Sonra genç babayiğit bir adamı çağıracak ve onu kılıçla vurarak ikiye bölecek, her parçayı bir ok atımı yere fırlatacak. Sonra bu adamı çağıracak. Adam gülerek yüzü parlak halde gelecek. O bu halde iken aniden Allah, Meryem oğlu Hz. İsa (a.s)'ı Dımeşk'ın doğusundaki Akminare'ye iki boyalı elbise içinde, elini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak indirecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacak. Onun nefesinin*

Scanned with CamScanner

kokusunu duyan her kâfir ölecek. Nefesi gözünün gördüğü yere varacak. İsa (a.s) onu arayacak ve nihayet Lüdd kapısında yetişip öldürecek. Sonra Meryem oğlu İsa'ya bu adamın şerrinden kendilerini Allah'ın koruduğu topluluk gelecek. İsa (a.s) onların yüzlerini silecek, onlarla cennetteki derecelerine göre konuşacak. O bu halde iken Allah (c.c) İsa'ya (a.s), "Ben öyle kullarımı çıkardım ki, onları öldürmeye hiçbir kimsenin eli varmaz. Şimdi sen benim kullarımı Tûr'a götürerek koru!" diye vahyedecek ve Allah Ye'cuc ile Me'cuc'ü gönderecek. Bunlar her tepeden süratle süzülüp inecekler. Bu şekilde öncüleri Taberîye gölüne uğrayacak ve içindeki suyu içecekler. Son gelenleri oraya uğrayacak ve "Bu gölde bir zamanlar hakikaten su vardı" diyecekler. Allah'ın nebîsi İsâ (a.s) ile arkadaşları kuşatılacak, hatta onlardan birine bir öküz başı, sizden birinize bugün yüz altından daha makbul olacak. Bunun üzerine Allah'ın nebîsi İsa (a.s) ile arkadaşları Allah'a niyaz edecekler. Allah (c.c) da Ye'cuc ile Me'cuc'ün üzerine, boyunlarından vuran deve kurdu gönderecek ve böylece tek bir kişinin ölmesi gibi toptan helâk olmuş halde sabahlayacaklar. Sonra Allah'ın nebîsi İsa (a.s) ile arkadaşları Tur'dan inecek ve başka yerlere gidecekler. Yeryüzünde onların leşleri ve pis kokularıyla dolmadık bir karış yer bulamayacaklar. Bunun üzerine İsa (a.s) ile arkadaşları yine Allah'a niyaz edecekler. Allah (c.c) da Horasan develerinin boyunları gibi kuşlar gönderecek ve bu kuşlar onların cesetlerini alıp Allah'ın dilediği yere götürecekler. Sonra Allah (c.c) öyle bir yağmur gönderecek ki ondan ne kerpiç ev ne de çadır korunabilecek. Bu yağmur yeryüzünü yıkayacak, onu ayna gibi yapacak. Sonra yere, "Mahsulünü bitir, bereketini tekrar getir" denilecek. İşte o gün bir grup insan tek bir nar yiyecek ve onun kabuğu altında gölgelenecekler. Süte bereket verilecek, hatta yeni doğurmuş bir devenin sütü sürülerce insana yetecek. Yeni doğurmuş bir sığırın sütü bir insan kabilesine yetecek. Yeni doğurmuş bir koyun akrabadan bir oymağa kâfi gelecek. Onlar bu halde iken, Allah güzel bir rüzgâr gönderecek. Bu rüzgâr onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her mü'min ve her Müslüman'ın ruhunu kabzedecek. Geride insanların kötüleri kalarak yeryüzünde eşekler gibi alenen çiftleşecekler. İşte kıyâmet bunların üzerine kopacak."[919] Bunu İmam Ahmed ile Sünen sahipleri de rivayet etmişlerdir. Bunun İmam Ahmed yoluyla gelen başka bir rivayetini Enbiyâ sûresindeki "Nihayet Yec'uc ve Me'cuc(ün önündeki setlerin) açıldığı..." (Enbiyâ, 96) âyetinin tefsirinde zikredeceğiz.

919 Müslim, 2937; Ahmed b. Hanbel, 4/181

Scanned with CamScanner

[2344] Başka bir hadis: Yine İmam Müslim, Yakûb b. Asım es-Sekafî'den şöyle nakleder: Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'ın şu sözlerini kendim işittim. Bir adam "Rivayet etmekte olduğun bu hadis nedir böyle? Kıyâmet filân ve filân vakte kadar mutlaka kopacaktır" diyormuşsun, diyerek yanına gelmişti. Abdullah, "Sübhânallah!" veya "Lâilâheillallah" gibi sözler söyledikten sonra şöyle dedi: Hakikaten içimden asla kimseye bir şey rivayet etmemek geçti. Ben ancak, "Siz az zaman sonra büyük bir hâdise göreceksiniz. Kâbe yakılacak ve şöyle şöyle olacak" dedim, dedi. İbn Ömer daha sonra şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Deccal ümmetimin arasında çıkacak ve kırk (zaman) kalacak."* (Râvî der ki: Kırk gün mü dedi, kırk ay mı, yoksa kırk sene mi bilemiyorum.) *"Derken Allah Meryem oğlu İsa'yı (a.s) gönderecek. O Urve b. Mes'ud'a benzer. Ve Deccal'ı bulup yok edecek. Sonra yedi yıl boyunca iki kişi arasında bile düşmanlık olmayacaktır. Sonra Allah (c.c) Şam tarafından soğuk bir rüzgâr gönderecek ve yeryüzünde kalbinde zerre kadar iyilik yahut iman bulunan hiç kimse kalmayıp hepsinin ruhunu kabzedecek. Hatta biriniz bir dağın içine girmiş olsa rüzgâr üzerine girip ruhunu kabzedecek."* Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittim. Yine buyurdular ki: *"Bunun üzerine insanların kötüler takımı kuş hafifliğinde ve yırtıcı hayvan tabiatında kalacaklar. Ne bir iyiliği kabul edecek ve ne bir kötülüğe karşı çıkacaklar. Şeytan onlara gözükecek ve "Dâvetime icabet etmiyor musunuz?" diyecek. Onlar da, "Bize ne emredersin?" diyecekler. O da onlara putlara tapmayı emredecek. Onlar böyle bol nimet ve müreffeh yaşam sürerken sûra üfürülecek. Bunu işiten herkes boynunu kaldırıp kulak verecek. Onu ilk işiten develerinin havuzunu sıvayan bir adam olacak. O adam hemen ölecek, diğer insanlar da ölecekler. Sonra Allah, çiğ gibi yahut gölge gibi (şüphe eden, râvilerden Nu'man'dır) bir yağmur gönderecek (râvî şüphe ederek, yahut yağmur indirecek, demiştir.) Bundan insanların cesetleri yeşerecek. Sonra sûra bir daha üfürülecek ve (dirilerek) birden kalkıp bakacaklar. Sonra, "Ey İnsanlar, Rabbinize gelin!"; "Bunları durdurun; sorguya çekilecekler"* (Sâffât, 24) *denilecek. Sonra, "Cehennem ordusunu çıkarın" denilecek ve "Kaç kişiden?" diye sorulacak. "Her 1000 kişiden 999'u" denilecek. İşte çocukları ihtiyarlatacak gün budur, işte baldırın açılacağı gün budur."*[920] Sonra İmam Müslim ve Nesâî, Tefsir kitabında biraz farklı senetle yine İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir.

920 Müslim, 2940; Nesâî, Sünen-i Kübrâ, 11629.

Scanned with CamScanner

[2345] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel Mücemmi' b. Cariye (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Meryem'in oğlu Deccal'ı Lüdd kapısında*[921] (veya "Lüdd kapısının yanında" buyurdu) *öldürecek."*[922]

[2346] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel, Mücemmi' b. Cariye'den (radıyallâhu anh), Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Meryem'in oğlu (İsa -a.s.-) Deccal'ı Lüdd kapısında öldürecek."*[923] Bunu Tirmizî de rivayet etmiş ve "Bu sahih hadistir" demiştir. Sonra şöyle demiştir: Bu konuda İmran b. Husayn, Nâfi' b. Utbe, Ebû Berze, Huzeyfe b. Esid, Ebû Hureyre, Kiysan, Osman b. Ebî'l-Âs, Câbir, Ebû Ümâme, İbn Mes'ud, İbn Ömer, Semure b. Cündeb, Nevvâs b. Sem'ân, Amr b. Avf ve Huzeyfe b. Yeman'dan (Allah hepsinden razı olsun) hadisler rivayet edilmiştir. Tirmizî'nin kastı Deccal ile İsa (a.s)'ın birlikte zikredildiği hadislerdir. Sadece Deccal'ın zikredildiği hadisler ise yaygınlığı ve Sahih, Sünen, Müsned ve başka hadis kaynaklarındaki çok sayıda râviden gelen rivayetler nedeniyle sayılamayacak kadar çoktur.

[2347] Başka bir hadis: İmam Ahmed b. Hanbel, Huzeyfe b. Üseyd el-Gıffari (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Biz Arafat'ta aramızda kıyâmetten bahsederken Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıkageldi ve şöyle buyurdu: *"Siz şu on alameti görmedikçe kıyâmet kopmayacak: Güneş'in batıdan doğması, Duman, Dabbetu'l-arz, Ye'cuc ve Me'cuc'ün çıkması, Meryem oğlu İsa (a.s)'ın inişi, Deccal ve biri doğuda, biri batıda, biri de Arap yarımadasında olacak üç tane yere batma hadisesi, Aden'in derinlerinden çıkıp insanları sürükleyecek (veya itecek) ve nerede geceleseler orada geceleyip gündüz nerede olsalar orada olacak bir ateş."*[924] İmam Müslim ve Sünen sahipleri bunu böyle (Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak) rivayet etmişlerdir. İmam Müslim başka bir tarikle bunu Huzeyfe b. Üseyd el-Gıffârî'nin kendi sözü olarak rivayet etmiştir. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

---

921 Filistin'de bir belde.

922 Abdurrezzak, 20835; Ahmed b. Hanbel, 3/420; İbn Hibbân, 6811. Râvilerden Abdullah b. Ubeydullah b. Sa'lebe meçhuldür.

923 Ahmed b. Hanbel, 3/420; Tirmizî, 2244; İbn Hibbân, 6811.

924 Müslim, 2901; Ebû Dâvud, 4311; Tirmizî, 4/478; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 11380; İbn Mâce, 4041; Ahmed b. Hanbel, 4/6.

Scanned with CamScanner

Ebû Hureyre, İbn Mes'ud, Osman b. Ebî'l-Âs, Ebû Ümâme, Nevvâs b. Sem'ân, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Mücemmi' b. Cariye, Ebû Seriha ve Huzeyfe b. Üseyd'in (Allah hepsinden razı olsun) rivayetiyle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den gelen bu hadisler mütevatirdir. Bunda İsa (a.s)'ın nasıl ve nereye ineceği, Şam diyarına, hatta bizzat Dımeşk'te doğu minarenin olduğu yere ineceği ve bunun sabah namazı için kamet getirildiği vakitte olacağını gösteren ifadeler vardır. Bu minare sonraki asırlarda, (hicri) 441 yılında Hıristiyanların yaptığından şüphelenilen (kıyâmete kadar Allah'ın laneti üzerlerine olsun) bir yangın sonucu yıkılan minarenin yerine Emevi camisinin minaresi olarak yontulmuş taştan beyaz bir minare olarak inşa edildi. Masraflarının çoğu da onlara ödetildi. Kuvvetli ihtimalle İsa (a.s) buraya inecektir.

Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri hadiste geçtiği gibi domuzu öldürecek, haçı kıracak, cizyeyi kaldıracak, İslâm'dan başka bir din kabul etmeyecek. Bu Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o güne dair bir haberi, o zamana ait koyduğu bir dini kural, onay ve izindir. Böylece onların bahane ve içlerindeki şüpheler kalkacak, bu yüzden hepsi İsa (a.s)'a tâbi olup onun eliyle İslâm dinine girecek. O yüzden yüce Allah (bu âyette), *"Ehl-i kitap'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır"* buyurmuştur. Bu âyet aynen *"Şüphesiz ki o (İsa), kıyâmetin (ne zaman kopacağının) bilgisidir (لعِلْم للساعة)"* (Zuhruf, 61) âyeti gibidir. Buradaki kelime "ilmun" (bilgisidir) şeklinde okunduğu gibi, عَلَم "alemün" şeklinde de okunmuştur. Mânâsı, "İsa (a.s) kıyâmetin yaklaştığının alamet ve delilidir" şeklindedir. Çünkü, Deccal'ın çıkışından sonra inecek ve Allah Deccal'ı O'nun (a.s) eliyle öldürecektir.

[2348] Nitekim sahih bir hadiste, *"Allah her ne hastalık yaratmışsa ona bir şifa indirmiştir"*[925] buyurulmuştur. Allah (c.c) Ye'cuc ve Me'cuc'ü de İsa (a.s)'ın döneminde gönderecek ve duasının bereketiyle onları da helâk edecek. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Nihayet Ye'cuc ve Me'cuc (sedleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman ve gerçek vaad (ölüm, kıyâmet) yaklaşınca..."* (Enbiyâ, 96-97)

925 Bakara sûresi 102. âyetin tefsirinde g[illegible]

Scanned with CamScanner

İsa (a.s)'ın Nitelikleri:

[2349] Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan rivayet edilen şu hadis daha önce geçti: *"Gördüğünüzde onu tanıyın. Orta boylu, kırmızı ve beyaza çalan renktedir. Üzerinde iki sarı elbise vardır. Yaşlık değmese bile başından su damlar gibidir."*[926]

[2350] Nevvâs b. Sem'ân (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Meryem oğlu İsa (a.s) Dımeşk'ın doğusundaki Akminare'ye iki boyalı elbise içinde, elini iki meleğin kanatları üzerine koymuş olarak inecek. Başını eğdiği zaman su damlayacak, kaldırdığı zaman ondan inci gibi gümüş taneleri yuvarlanacak. Onun nefesinin kokusunu duyan her kâfir ölecek. Nefesi gözünün gördüğü yere kadar varacak."*[927]

[2351] İmam Buhârî ile Müslim, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) İsrâ'ya götürüldüğü gece(yi anlatırken) *"Mûsâ ile karşılaştım"* deyip onu anlattı ve zannımca şöyle dedi: *"Aşırı olmamak üzere cüsseli birisi olduğunu gördüm. Saçları hafif dalgalı idi. Sanki Şenûelilerden bir adamı andırıyordu."* (Devamla) *"İsa ile de karşılaştım"* dedi ve onun niteliklerini de anlatarak şöyle buyurdu: *"Orta boyluydu, teni kırmızıya çalıyordu. Sanki hamamdan çıkmış gibiydi. İbrâhim'i de (a.s) gördüm. Soyundan gelen çocukları arasında ona en çok benzeyen kişi benim..."*[928]

[2352] İmam Buhârî'nin Mücâhid kanalıyla İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiğine göre Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Mûsâ, İsa ve İbrâhim'i gördüm. İsa kırmızı tenli, dalgalı saçlı, geniş omuzlu idi. Mûsâ esmer, iri yapılı, saçları düz, Zut*[929] *adamlarından birisiymiş gibiydi."*[930]

[2353] Buhârî ve Müslim, İbn Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) herkesin önünde Mesih

926 2334. hadis olarak geçti.
927 2334. hadis olarak geçti.
928 Buhârî, 3437; Müslim, 168; Nesâî, 8/312; Tirmizî, 3130; İbn Hibbân, 51.
929 Zut; Hindistanlı bir millettir veya Sudanlı bir millet oldukları da söylenmiştir.
930 Buhârî, 3438.

Scanned with CamScanner

Deccâl'ı söz konusu ederek dedi ki: *"Şüphesiz Allah'ın tek gözü kör değildir. Ancak Mesih ed-Deccâl'in sağ gözü kördür. Gözü patlak bir üzüm tanesi gibidir"*[931]

[2354] Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah (c.c) bu gece rüyamda bana kendimi Kâbe'nin yanında gösterdi. Derken öyle karayağız güzeli bir zat gördüm ki erkeklerden gördüğün karayağızların en güzeli! Kulaklarına inmiş öyle saçları vardı ki gördüğün uzun saçların en güzeli! Onları taramış da (üzerlerinden) su damlıyordu. İki kişinin omzuna dayanarak Kâbe'yi tavaf ediyordu. "Bu kim?" diye sordum. "Meryem oğlu İsa'dır" dediler. Sonra arkasında son derece kıvırcık saçlı, sağ sözü şaşı birini gördüm. Gördüğüm insanlardan en çok İbn Katan'a benziyordu. Ellerini bir adamın omuzlarına koymuş Kâbe'yi tavaf ediyordu. "Bu kim?" diye sordum. "Bu da Mesih Deccal'dır" dediler."*[932] Bunu Nâfi'den Ubeydullah mütabaat etmiştir.

[2355] İmam Buhârî daha sonra Zührî'nin Sâlim'den, onun da babasından (İbn Ömer) şu rivayeti zikretmiştir: Hayır, Allah'a yemin ederim ki Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), İsa için kırmızı tenlidir demedi. Fakat şöyle dedi: *"Ben uykuda iken Kâbe'yi tavaf ettiğimi gördüm. Esmer, düz saçlı bir adam görüverdim. İki adam arasında yürüyordu. Başından su damlıyordu (yahut da başından âdeta su dökülüyordu.) "Bu kimdir?" dedim. "Meryem'in oğludur" dediler. Oradan gittim. Bu sefer kırmızı tenli, iri cüsseli, saçları kıvırcık, sağ gözü kör, adeta gözü patlak bir üzüm tanesini andıran bir adam ile karşılaştım. "Bu kimdir?" dedim, "Deccal"dır" dediler. İnsanlar arasında ona en çok benzeyen kişi de İbn Katan'dır."* Zührî dedi ki: İbn Kattan Huzaa kabilesinden cahiliye döneminde ölen bir adamdır.[933]

Bunların hepsi Buhârî'nin rivayetindeki ifadelerdir. Abdurrahman b. Âdem'in Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan yaptığı şu rivayet de daha önce geçti: *"İsa (a.s) yeryüzünde kırk yıl kalacak, sonra vefat edecek ve cenaze namazını Müslümanlar kılacak."*[934] Müslim'in Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettiği bir hadiste de, "O yedi yıl kalır" ifadesi yer almaktadır.

931 Buhârî, 3439; Müslim, 2932, (Hadis no: 100).
932 Müslim, 169, (Hadis no: 274).
933 Buhârî, 3441; Müslim, 169, (Hadis no: 275).
934 2334. hadis olarak geçti.

Scanned with CamScanner

Allahu A'lem, yeryüzünde kırk yıl kalmasından kastın göğe yükseltilmeden önce kaldığı yıllar ile oraya inişinden sonra kalacağı yılların toplamı olması mümkündür. Çünkü, sahih hadiste ifade edildiği gibi göğe yükseltilmeden önce otuz üç yıl yaşamıştır. Bu bilgi cennetliklerin sıfatları konusundaki bir hadiste de geçmiştir: *"Cennetlikler Âdem (a.s)'ın şeklinde ve İsa (a.s)'ın 33 yaşında olacaklar."*[935] İbn Asâkir'in bazılarından yaptığı İsa (a.s)'ın göğe 150 yaşındayken yükseltildiği görüşü ise çok sıra dışı ve gariptir.

Hâfız İbn Asâkir, Tarih kitabında İsa (a.s)'ın biyografisinde seleften bazılarından O'nun (a.s) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in odasında onunla birlikte defnedileceğini rivayet etmiştir.[936] Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Kıyâmet gününde de o, onlara şahit olacaktır." Katâde der ki: Kendisinin Allah'ın mesajını tebliğ ettiğine ve Allah'a kulu olduğunu ikrar ettiğine dair onlar aleyhinde şahitlik yapacaktır. Bu âyette ifade edilen Mâide sûresinin son kısmındaki,

"Allah, Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara, 'Beni ve anamı, Allah'tan başka iki ilah bilin, diye sen mi dedin?' diye sorduğu zaman o, 'Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin.Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin..." (Mâide, 116-118)

---

935 Daha önce 2344. hadis olarak geçti.

936 Tirmizî (3617) kendi senediyle Abdullah b. Selâm'dan şöyle nakletmiştir: "Muhammed'in özellikleri ile Meryem oğlu İsa'nın özellikleri ve onun Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte defnedileceği Tevrat'ta vardır." Ebû Katâde der ki: Râvilerden Ebû Mevdud dedi ki: Kabir odasında da bir kabirlik yer kalmıştır. Tirmizî daha sonra, "Bu hasen ve gariptir" demiştir. Senedindeki Muhammed b. Yusuf b. Abdullah b. Selam hakkında Takrib'de "makbuldür" ifadesi kullanılmıştır. Kasıt, "mütabaa edilmesi durumunda"dır. Burada ise mütabaa edilmemiştir. İbn Kesir, "Meryem oğlu İsa" isimli kitabında şöyle demiştir (s.93): İmam Buhârî dedi ki; "Bu hadis bana göre sahih değildir ve mütabaa da edilmez." İbn Kesir'in sözü sona erdi. Böyle yazdığı doğru olsa bile Tevrat Abdullah b. Selam'dan asırlar önce tahrif edilmiştir. İbn Kesir (92) yine şöyle demiştir: "Bu konuda İbn Asâkir'in Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan naklettiğ merfû bir hadis de vardır, fakat senedi sahih değildir."

Scanned with CamScanner

Yahudilerin Cürümleri ve Cezası:

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ
عَنْ سَبِيلِ اللهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾
لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنْزِلَ إِلَيْكَ
وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ أُولٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

160. Yahudilerin yaptıkları zulümden, bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden, menetmelerinden dolayı kendilerine (daha önce) helâl kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri haram kıldık.

161. Men edildikleri halde faizi almalarından ve haksız (yollar) ile insanların mallarını yemelerinden dolayı içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık.

162. Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'minler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler; Allah'a ve âhiret gününe inananlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz.

Tefsiri:

Yüce Allah burada büyük günahları işlemek sûretiyle yaptıkları zulümden dolayı Yahudilere daha önce helâl kıldığı bir takım şeyleri haram kıldığını bildiriyor. İbn Ebî Hâtim, Süfyân b. Uyeyne kanalıyla Amr'dan şöyle nakleder: İbn Abbâs (radıyallâhu anh), âyetin "طيبات أحلت لهم temiz şeyler ki kendilerine helâl kılındı" kısmını "طيبات كانت أحلت لهم: temiz şeyler ki kendilerine helâl kılınmıştı." şeklinde (كانت kelimesinin ziyadesiyle) okudu.

Buradaki haram kılmadan kastın kaderi yasaklama olması mümkündür. Yani, Allah (c.c) onları kitaplarını kendilerine zorluk, sıkıntı ve darlık sağlayacak şekilde tevil etmeye ve değiştirmeye yönlendirmiştir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrâil'in (Ya'kub'un) kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlüsü İsrâiloğullarına helâl idi.*

Scanned with CamScanner

De ki: Eğer doğru sözlü iseniz o zaman Tevrat'ı getirip onu okuyun" (Âl-i İmrân, 93) buyurmuştur. Bu âyet üzerinde daha önce durmuştuk. Buradaki haram kılmanın şer'î olması da mümkündür. Yani, Allah (c.c) daha önce helâl kıldığı şeyleri onlara Tevrat'ta haram kılmıştır. Zira yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında yahut bağırsaklarında taşıdıkları ya da kemiğe karışan yağlar hariç olmak üzere sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram kıldık. Bu, zulümleri yüzünden onlara verdiğimiz cezadır. Biz elbette doğru söyleyeniz."* (En'âm, 146) Yani, biz bunları onlara haram kıldık; çünkü taşkınlıkları, zulümleri, peygamberlerine karşı gelmeleri ve muhalefet etmeleri sebebiyle onlar bunu hak ediyorlardı. O yüzden yüce Allah burada şöyle buyuruyor:

"Yahudilerin yaptıkları zulümden, bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden, menetmelerinden dolayı kendilerine (daha önce) helâl kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık." Yani, onlar insanları ve kendilerini hakka uymaktan engellediler. Bunlar, onlarda eskiden beri bulunup hâlâ devam eden bir ahlâktır. Bu huylarından dolayı peygamberlerin düşmanları olmuş, çok sayıda peygamber öldürmüş ve İsa (a.s) ile Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yalanlamışlardır.

"Men edildikleri halde faizi almalarından ve haksız (yollar) ile insanların mallarını yemelerinden dolayı içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık." Yani, Allah (c.c) onlara faizi haram kılmışken faizi aldılar, çeşitli hileler ve türlü şüpheli yollarla onu elde etmeye çalıştılar. İnsanların mallarını haksız olarak yediler. *"İçlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık."*

"Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar", yani dinde sebat edenler, faydalı ilimlerde derin ve sağlam bilgileri bulunanlar. Bu konu üzerinde Âl-i İmrân sûresinde durmuştuk. *"Ve mü'minler..."* Bu ifade "içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar"a matuftur. Bu mübteda (özne) olup haberi şudur: *"Sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler..."* İbn Abbâs (radıyallâhu anh), Bu âyet İslâm'a giren ve Allah'ın Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile gönderdiklerini tasdik eden Abdullah b. Selâm, Sa'lebe b. Sa'ye, Zeyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd hakkında nazil oldu.

"Özellikle de namazı kılanlar..." İmamların hepsinin mushafında bu kelime "والمقيمين الصلاة" şeklinde yazılıdır. Übeyy b. Ka'b'ın mushafında

Scanned with CamScanner

da böyledir. Taberî ise İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın mushafında "والمقيمين الصلاة" (ي yerine و, yani mansup değil merfû) yazılı olduğunu rivayet etmiştir. Asıl doğrusu diğerlerinin kıraatidir, demiş, ardından bunun hattatların hatası olduğunu söyleyenlere cevap vermiştir. Sonra âlimlerin bunun mânâsı hakkındaki farklı görüşlerine geçerek şöyle demiştir: Bazıları bunun medih ve övgü mânâsı taşımak üzere (hele de bu kimseler, bunları özelde övüyorum, mânâsında) mansup yapıldığını söylemişlerdir. Nitekim, *"Asıl iyilik o kimsenin yaptığıdır ki...antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Hele hele sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder"* (Bakara, 177) âyetinde de aynı şey söz konusudur (sabredenlerin daha özel bir övgüye layık oldukları ifade edilmiştir).

Bu, Arapçada olan bir üsluptur. Nitekim şair de şöyle der:

لا يَبْعَدَن قومي الذين همُو... سُمّ العداة وآفة الجُزرِ

النازلين بكل مُعْتركٍ... والطَّيّبُونَ مَعَاقِدَ الأزْرِ

Uzak durmasın o milletim ki onlar,

Düşmanlarının zehiri, (misafirlerine kestikleri) develerin belasıdırlar.

Hele her bir savaşa kahramanca katılanlar (onları özellikle söylüyorum)

Ve onlar etekleri temiz (yani iffetli) kimselerdirler.

Bazıları ise *"namazı kılanlar"* ifadesinin, *"sana indirilene ve senden önce indirilene"* üzerine matuf olduğunu söylemişlerdir. Yani, onlar bunlara iman ettikleri gibi namazın bir dinî vecibe olduğunu ve kendilerine farz kılındığını da itiraf ederler. Veya *"namazı kılanlar"*dan kasıt meleklerdir ki bu Taberî'nin tercihidir. Yani, onlar sana indirilene, senden önce indirilene ve meleklere iman ederler. Bu su götürür bir iddiadır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

"Zekâtı verenler" ifadesinden kasıt mallarının zekâtı da olabilir, nefislerini zekât etmeleri, yani tezkiye ve terbiye etmeleri de olabilir, her ikisi birlikte de olabilir.

"Allah'a ve âhiret gününe inananlar..." Yani, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığını tasdik edenler, ölümden sonra dirilmeye, insanların iyi ve kötü amellerinin karşılığını göreceklerine iman edenler *"var ya"; âyetin* başından

Scanned with CamScanner

buraya kadar kısım mübteda (özne), bundan sonrası ise haberidir. *"İşte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz."*

Peygamberler Kafilesi:

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَ ۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ۚ ﴿١٦٤﴾ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

163. Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrâhim'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakûb'a, esbâta (torunlara), İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik.

164. Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu.

165. (Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Sükeyn ve Adiyy b. Zeyd: "Ey Muhammed! Allah'ın Mûsâ (a.s)'dan sonra hiçbir beşere hiçbir şey indirdiğini bilmiyoruz" dediler. Bunun üzerine yüce Allah, *"Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrâhim'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakûb'a, esbâta (torunlara), İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik..."* (Nisâ: 163-165) âyetlerini nazil etti. Taberî, Muhammed b. Ka'b'dan şöyle nakleder: Allah (c.c) *"Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor..."* (Nisâ:153-156) âyetlerini nazil edip Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve

Scanned with CamScanner

sellem) bunları onlara yani Yahudilere okuyunca ve bu çirkin amellerini kendilerine haber verince, bu defa Allah'ın indirdiği her şeyi inkâr ederek, "Allah ne Mûsâ'ya, ne İsa'ya, ne de başka hiçbir peygambere hiçbir şey indirmiş değildir" dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunu duyunca dizinde bağlı duran elini çözdü ve "Tek bir kimseye dahi mi indirmedi?" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c), *"(Yahudiler) Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü, 'Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi' dediler"* (En'âm, 91) âyeti nazil oldu.

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin sözü isabetli değildir. Çünkü En'âm sûresindeki âyet Mekke'de inen âyetlerden, Nisâ sûresindeki âyet ise Medine'de inen âyetlerdendir. Buradaki âyet onlar Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendilerine gökten bir kitap indirmesini istediklerinde inmiş; Allah (c.c), *"Onlar Mûsâ'dan bundan daha büyüğünü istemişlerdi"* buyurmuştur. Sonra onların kusurlarını, ayıplarını, daha önceki hallerini ve şu anda da içinde bulundukları yalan ve iftiralarını dile getirmiştir. Ardından da daha önce geçen peygamberlere vahyettiği gibi kulu ve elçisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de vahyettiğini bildirmiş, *"Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik... Dâvûd'a da Zebûr'u verdik"* (163. âyet) buyurmuştur.

Zebur Allah'ın (c.c) Dâvûd (a.s)'a vahyettiği kitabın adıdır. İnşallah bu peygamberlerin her birini Enbiyâ sûresindeki kıssalarında teker teker ele alacağız. Yalnız Allah'a güvenir ve ancak O'na tevekkül ederiz.

"Bir kısım peygamberleri sana daha önce", yani bu âyetten önce inen Mekkî ve başka sûrelerde *"anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu."*

Allah (c.c)'nun Kur'ân'da adlarını zikrettiği peygamberler şunlardır: Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhim, Lût, İsmail, İshâk, Yakûb, Yusuf, Eyyûb, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Yûnus, Dâvûd, Süleyman, İlyas, el-Yesâ', Zekeriyyâ, Yahyâ, İsâ, müfessirlerden bir çoğuna göre Zülkifl ve hepsinin efendisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem).

"Bir kısmını ise sana anlatmadık." Yani, Allah Kur'ân'da zikredilmeyen başka peygamberler de göndermiştir. Nebîlerin ve rasûllerin sayısı hakkında farklı görüşler olup bunların en meşhuru şu uzun Ebû Zerr hadisidir:

Scanned with CamScanner

[2356] İbn Merdûyeh, tefsir kitabında Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: Ben, "Ya Rasûlallah! Nebîlerin sayısı kaçtır?" diye sordum. "*124 bindir*" buyurdu. "Bunlardan ne kadarı rasûldür?" dedim. "*313 gibi büyük bir kalabalık*" buyurdu. "Ya Rasûlallah! Bunların ilki kimdir?" dedim. "*Âdem'dir*" buyurdu. "Ya Rasûlallah! O peygamber olarak gönderilmiş bir rasûl müydü?" dedim. "*Evet. Allah (c.c) onu kendi eliyle yarattı. Sonra ona ruhundan üfledi. Sonra da ilk mükemmel insan haline getirdi*" buyurdu. Sonra şöyle buyurdu: "*Ey Ebû Zerr! Bunların dördü Süryanîdir; Âdem, Şit, Nûh ve Hanuh. Hanuh, kalemle ilk kez yazı yazan İdris'tir. Bunların dördü de Araptır: Hûd, Sâlih, Şuayb ve senin peygamberin ey Ebû Zerr! İsrâiloğullarının ilk nebîsi Mûsâ, son nebîsi ise İsa'dır. Nebîlerin ilki Âdem, sonuncusu ise senin nebîndir.*"[937]

Bu hadisi uzunca şekliyle İbn Ebî Hâtim de "el-Envau ve't-Tekasim" kitabında zikretmiş ve sahih işareti koymuştur. İbnu'l-Cevzî ise onun tersine bunu "el-Mevzuat" (Uydurma Hadisler) kitabında zikretmiş, râvilerden İbrâhim b. Hişam'ı yalancılıkla suçlamıştır. Şunda şüphe yok ki cerh ve ta'dil âlimleri bu hadis üzerinde konuşmuşlardır. Doğrusunu ise en iyi Allah bilir. Bu hadis başka bir tarikle başka bir sahabiden rivayet edilmiştir:

[2357] İbn Ebî Hâtim Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Ben "Ya Rasûlallah! Peygamberlerin sayısı kaçtır?" diye sordum. "*Yüz yirmi dört bindir. Bunların büyük bir kalabalık olarak 305'i rasûldür*" buyurdu.[938] Râvilerden Mean b. Rifaa es-Selami zayıftır. Ali b. Zeyd ile Kâsım Ebû Abdurrahman da zayıftır.

---

937 İbn Hibbân (361) ve Ebû Nuaym (1/166-168) rivayet etmişlerdir. Bu, İbn Hibbân'da, İbn Kesir'in zikrettiğinden daha uzun şekilde yer almaktadır. Senedindeki İbrâhim b. Hişam el-Gassani hakkında Ebû Hâtim, "Yalancıdır"; Zehebî, "Metruktur" demiş, Ebû Zür'a da yalancılıkla suçlamıştır. Bk. el-Cerhu ve't-ta'dil, 2/142; el-Mizan, 1/73, 4/378. İbn Hibbân bunu sahih sayarken isabet etmemiştir. Zira, her biri ondan daha sağlam olan iki imama muhalefet etmiştir. Bu hadis birazdan uzun şekliyle de gelecek. Sonraki hadise bk.

938 Ahmed b. Hanbel, (5/263, hadis no: 21785.) Senedi çok zayıftır. Üç illeti vardır. Râvilerden Mean b. Rifaa birçok muhaddis tarafından zayıf kabul edilmiştir. Ondan daha zayıfı Ali b. Yezîd'dir. Buhârî onun için "Rivayetleri münkerdir"; Nesâî, "Sika değildir" demiştir. Hocası Kâsım hakkında da İmam Ahmed b. Hanbel, "Ali b. Yezîd, Kâsım'dan bazı rivayetlerde bulunmuştur ki, bana göre tek ihtimal bunlar Ali b. Yezîd'in kendisindendir" demiştir. Heysemî ise Mecmau'z-Zevâid'de (725) sadece Ali b. Yezîd [illegible] illetli bulmuş ve hadisi za[illegible]

Scanned with CamScanner

[2358] Hâfız Ebû Ya'lâ, Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi'nin Yezîd b. er-Rakkâşî'den, onun da Enes (radıyallâhu anh)'tan naklettiğine göre o şöyle demiştir; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah sekiz bin nebî gönderdi; bunların dört bini İsrâiloğullarına, dört bini ise diğer insanlaraydı."*[939] Bunun senedi de zayıftır. Çünkü er-Rebezi zayıftır. Rivayet ettiği Yezîd er-Rakkâşî ise daha zayıftır. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2359] Ebû Ya'lâ, Yezîd er-Rakkâşî kanalıyla Enes (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu. *"Benden önce gelen nebî kardeşlerimin sayısı sekiz bindir. Sonra İsa (a.s), daha sonra ise ben geldim."*[940]

[2360] Bu hadis bize Enes (radıyallâhu anh)'tan başka bir tarikle şöyle geldi: ...Ziyad b. Sa'd'dan, o Safvân b. Süleym'den, o da Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletti; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben dört bini İsrâiloğullarına gönderilmiş sekiz bin nebînin ardından geldim."*[941] Hadis bu vecihle gariptir. Senedi fena değildir. Ahmed b. Târık dışında tüm râvileri bilinen kimselerdir. Onun hakkında ise cerh ve ta'dile dair bir şey bilmiyorum. Doğrusunu en iyi Allah bilir.

[2361] Muhammed b. Hüseyin el-Acurri kendi senediyle Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet eder: Bir defasında camiye girdiğimde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yalnız başına oturuyordu. Yanına oturup, "Ya Rasûlallah! Sen bana namazı emrettin, namaz nedir?" diye sordum. *"Namaz konulmuş en hayırlı ibadettir"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Peki, en faziletli (en üstün, sevabı en büyük) amel hangisidir?" dedim. *"Allah'a iman ve Allah*

---

939 Çok zayıf Ebû Ya'lâ (4132) rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (13808), "Senedindeki Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi çok zayıftır" demiştir. Yezîd er-Rakkâşî vahidir, Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan diyerek çok sayıda münker rivayetlerde bulunmuştur. Bu önceki hadisle çelişmektedir. Çünkü orada nebîlerin sayısının 124 bin olduğu ifade edilmiştir.

940 Ebû Ya'lâ (4092) tahric etmiş, Heysemî (13814) Muhammed b. Sabit el-Abdi'den dolayı hadisi zayıf görmüştür. Aynı zamanda hocası Muabbed b. Halid el-Ensârî de meçhuldür. Yezîd er-Rakkâşî de metruktur.

941 Çok zayıftır. Müellif hocası Zehebî kanalıyla muttasıl olarak rivayet etmiştir. Ben derim ki: Hadisin asıl illeti onu söylediği Ahmed b. Târık değildir. Çünkü o mütabaa edilmiştir. Asıl illeti Müslim ez-Zenci'dir. Zira onu Buhârî, Ebû Dâvud ve Ebû Hâtim zayıf olarak zikretmiş, İbn Maîn ise bir defa sika derken, bir defasında zayıf olduğunu söylemiştir. İmam Buhârî bunu "ez-Zuafa" (Zayıf râviler) kitabında, bu hadisten dolayı zayıf bir râvi olarak zikretmiştir.

Scanned with CamScanner

yolunda cihad etmektir" buyurdu. "Ya Rasûlallah! Mü'minlerin en üstünü kimdir?" dedim. *"Ahlâkları en güzel olanlarıdır"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! En selâmette olan Müslümanlar hangileridir?" dedim. *"İnsanların elinden ve dilinden bir zarar görmediği kimsedir"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! En faziletli hicret hangisidir?" dedim. *"Kötülükleri terk edenin hicretidir"* buyurdu. "En faziletli namaz hangisidir?" dedim, *"Kıyamı uzun olan namazdır"* buyurdu. "En faziletli oruç hangisidir?" dedim. *"Farz olanı sorumluluktan kurtarır. Allah katında kat kat mükâfatı vardır"* buyurdu. Ben, "Ya Rasûlallah! En üstün cihad hangisidir?" dedim. *"Atı yaralanan ve kanı akıtılan kimsenin cihadıdır"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! En faziletli köle azadı hangisidir?" dedim, *"En pahalı ve sahibi katında en değerli olanının azattır"* buyurdu. "En faziletli sadaka hangisidir?" dedim. *"Elinde fazla olmayan kimsenin fedakârlıkla ve gizlice fakire verdiği sadakadır"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Sana indirilen en büyük âyet hangisidir?" dedim, *"Âyetel-kürsi'dir"* diye cevap verdi. Sonra, *"Ey Ebû Zerr, Yedi gök, Kürsi'ye oranla ancak çöle atılmış bir yüzük gibidir. Arş'ın Kürsi'ye göre büyüklüğü de Kürsi'nin Arş'a göre büyüklüğü gibidir"* buyurdu. Ben, "Ya Rasûlallah! Peygamberlerin sayısı kaçtır?" dedim, *"124 bindir"* buyurdu. "Ya Rasûlallah! Bunların ne kadarı rasûldür" dedim. *"313 kişilik kalabalık ve temiz bir topluluk"* buyurdu. "Bunların ilki kimdi?" dedim. *"Âdemdi"* buyurdu. "O rasûl olarak gönderilmiş bir nebî midir?" dedim. *"Evet. Allah onu kendi eliyle yarattı, ona ruhundan üfledi ve ilk mükemmel insan olarak meydana getirdi"* diye cevap verdikten sonra şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Zerr, bunların dördü Süryanidir; Âdem, Şit, Hanun (yani İdris ki kendisi kalemle yazı yazanların ilkidir) ve Nûh. Dördü de Araptır: Hûd, Şuayb, Sâlih ve senin peygamberin ey Ebû Zerr! İsrâiloğulları nebîlerinin ilki Mûsâ (a.s), sonuncusu ise İsa (a.s)'dır. Rasûllerin ilki Âdem, sonuncusu ise Muhammed'dir."* Ben, "Ya Rasûlallah! Allah kaç kitap indirdi?" diye sordum. *"Yüz dört kitap indirdi. Allah (c.c) Şit (a.s)'a 50 sahife, Hanuh (İdris) (a.s)'a 30 sahife, İbrâhim (a.s)'a 10 sahife, Mûsâ (a.s)'a da Tevrat indirmeden önce 10 sahife indirdi. Tevrat, İncil, Zebur ve Furkân'ı indirdi"* buyurdu. Ben, "Ya Rasûlallah! İbrâhim (a.s)'ın sahifeleri nelerden ibaretti?" dedim. *"Hepsi misal olup onlardan biri şuydu: Ey zorba, zalim ve mağrur kral! Ben seni dünya malını üst üste yığmak için göndermedim. Bilakis benden mazlumun duasını çevirmen (dua etmesine yol açan sebepleri ortadan kaldırman) için gönderdim. Çünkü kâfir de olsa ben mazlumun duasın geri çevirmem. Bir misalde*

Scanned with CamScanner

de şöyle deniyordu: Akıllı kişinin (belli işler için) belli vakitleri olmalıdır; biri Rabbine yalvardığı vakit, biri kendisini hesaba çektiği vakit, biri Allah'ın sanatı üzerinde tefekkür ettiği vakit ve bir de giyecek ve yiyecek ihtiyaçlarını görmek için ayırdığı vakit. Akıllı kimsenin şu üç şeyden başkasına meyletmemesi gerekir: Âhiret için azık toplamak, yaşamı ve geçimi için gerekli dünyevi işlerini düzenlemek ve haram olmayan zevkleri yaşamak. Akıllı kimsenin zamanını değerlendirme hususunda basiretli ve uyanık olması, kendi işiyle ilgilenmesi ve diline sahip çıkması gerekir. Kim sözünü amellerine göre hesap ederek söylerse ancak kendisini ilgilendiren şeylerde konuşur." buyurdu. Ben, "Ya Rasûlallah! Mûsâ (a.s)'ın sahifeleri neydi?" dedim. "Hepsi ibret verici şeylerdi. (Mesela;) Ölümün geleceğini kesin olarak bilip sonra gülen kimseye şaşarım. Kadere yakinen iman ettikten sonra kendisini yorup bitirene şaşarım. Dünyayı ve dünyadakiler sebebiyle onun sürekli değişmesini görüp sonra onunla tatmin olup rahatlayana şaşarım. Yarınki hesabı kesin olarak bilip de sonra amel etmeyene şaşarım." buyurdu. Ben, "Ya Rasûlallah! Elimizde İbrâhim (a.s) ile Mûsâ (a.s)'ın elinde olanlardan ve Allah'ın sana indirdiklerinden bir şey var mı?" dedim. Buyurdu ki: "Evet! Ey Ebû Zerr, 'Doğrusu, arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kurtuluşa ermiştir. Ama aksine siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Halbuki âhiret, daha hayırlı ve daha bakîdir. Şüphesiz ki, bu ilk sahifelerdedir. İbrâhim'in ve Mûsâ'nın sahifelerinde.'" (A'lâ, 14-19) Ben, "Ya Rasûlallah! Bana tavsiyede bulun" dedim. "Sana Allah'tan korkmayı tavsiye ediyorum. Zira her işin başı odur" buyurdu. "Ya Rasûlallah! Daha fazla tavsiye et!" dedim. "Kur'ân okumaya ve Allah'ı zikre sarıl! Zira bu senin gökte anılmana, yeryüzünde nuruna sebeptir" buyurdu. "Ya Rasûlallah! Daha fazlasını söyle" dedim. "Çok gülmekten sakın; çünkü o kalbi öldürür ve yüzün nurunu giderir" buyurdu. "Ya Rasûlallah! Daha fazla tavsiye et!" dedim. "Cihada tutun; çünkü o ümmetimin ruhbanlığıdır" buyurdu. "Ya Rasûlallah! Daha fazla tavsiye et!" dedim. "Hayır söz dışında susmayı tercih et. Çünkü o şeytanı kovucu ve dininde yardımcındır" buyurdu. "Bana daha fazla tavsiye et!" dedim. "Senden yukarıda olana değil aşağıda olana bak. Zira, bu Allah'ın sendeki nimetini küçümsememen için daha uygundur" buyurdu. "Bana daha fazla tavsiye et!" dedim. "Akrabaların bağları koparsalar bile sen onlarla ilişkilerini devam ettir" buyurdu. "Bana daha fazla tavsiye et!" dedim. "Acı da olsa hakkı söyle" buyurdu. "Bana daha fazla tavsiye et!" dedim. "Allah hakkında hiçbir kınayıcının kınamasından korkma!" buyurdu.

Scanned with CamScanner

"Bana daha fazla tavsiye et!" dedim. *"Nefsin (in kusurları) hakkındaki bilgilerin seni insanlardan (onların kusurlarıyla uğraşmaktan) alıkoysun. Nefsinin sevdiği (ve yaptığı) konularda insanlara kızma. Kendindeyken görmediğin kusuru başkasında (olduğunda) görmen veya aynısını senin de yaptığın şeylerde onlara kızman sana kusur olarak yeter"* buyurdu. Sonra elini göğsüme vurdu ve *"Tedbir gibi akıllılık, haramdan korunmak gibi vera ve güzel ahlâk gibi bir şeref yoktur"* buyurdu.[942]

[2362] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Ümâme (radıyallâhu anh)'tan, Ebû Zerr (radıyallâhu anh)'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geçen hadistekine benzer sorular sorduğunu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona namaz, oruç, sadaka, âyete'l-kürsî ile Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azim'in fazileti, en üstün şehid, Âdem (a.s)'ın peygamberliği ve Allah'ın onunla konuşması, nebî ve rasûllerin sayısı hakkında bazı şeyler söylediğini rivayet etmiştir.[943]

[2363] İmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Veddak'tan şöyle nakleder: Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh), "Hariciler Deccal'ın varlığına inanıyorlar mı?" dedi. Ben, "Hayır" deyince şöyle anlattı: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben bin veya daha fazla peygamberin sonuncusuyum. Gönderilen her peygamber ümmetine onun hakkında mutlaka uyarı yapmıştır. Bana hiçbirine bildirilmeyen şeyler bildirildi. Onun tek gözü kördür, Rabbiniz ise kör değildir. Sağ gözü kör ve gizlenemeyecek şekilde patlaktır. Kireçle sıvalı bir duvardaki tükrük gibidir. Sol gözü ise parlak yıldız gibidir. Her dili bilir. Onun, içinde nehirler akan yeşil bir cennet resmi ile duman çok çıkan siyah şeklinde bir cehennem resmi vardır."*[944]

---

942 Râvilerden İbrâhim b. Hişam el-Gasani'den dolayı senedi çok zayıftır. Bazı bölümler uydurma gibidir. Bazı bölümlerin ise şahitleri vardır. Bunun hakkında daha önce (2356. hadis) konuşuldu.

943 Bu öncesi gibi çok zayıftır. Tahrici için 2357 numaralı hadisin dipnotuna bk.

944 Zayıftır. Ahmed b. Hanbel (3/79, hadis no: 11343) Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan diye rivayet etmiştir. Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (12533): "Senedinde Mücalid b. Saîd vardır. Bunu İbn Hibbân bir rivayette sika, başka bir rivayette ise "Kuvvetli değildir." demiştir. Bir grup âlim de zayıf olduğunu söylemiştir. el-Mizan'da (7070) şöyle denilmektedir: Yahyâ ve başkaları "Onun hadisleri delil olmaz" demişlerdir. Ahmed b. Hanbel, İnsanların Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü olarak rivayet etmedikleri birçok sözü O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözü olarak rivayet etmiştir." Böylece adam zayıftır ve bunu sadece o rivayet ettiğinden hüccet olmaz.

Scanned with CamScanner

[2364] Ebû Ya'lâ el-Mevsılî'nin rivayetlerini içeren bir kitaptan bize ulaşan şu rivayet bulunuyor; Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallâhu anh)'tan: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ben bin kere bin (bir milyon) veya daha çok peygamberin sonuncusuyum. Allah hangi peygamberi göndermişse mutlaka kavmini Deccal'e karşı uyarmıştır...."* buyurdu.[945] Bu rivayette (tekrar eden ikinci) bin kelimesi diğerlerinden fazlalık olarak vardır. Muhtemelen eklemedir. Doğrusunu en iyi Allah bilir. İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayeti daha sağlamdır, sahih olmaya daha yakındır.[946] Bu hadisin senedindeki râviler ise fena değillerdir. Bu, Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan da rivayet edilmiştir.

[2365] Hâfız Ebû Bekir el-Bezzâr, Câbir (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz ben bin, hatta daha çok nebînin sonuncusuyum. Onlardan kavmini Deccal'e karşı uyarmayan hiçbir nebî yoktur. Bana da onlara açıklanmayan bir şey açıklandı ki o da tek gözünün kör olduğudur. Oysa Rabbinizin tek gözü kör değildir."*[947]

"Ve Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu" buyruğu Mûsâ (a.s)'ın şereflenişini ifade etmektedir. Bu yüzden ona "kelîm" (kendisiyle konuşulan, yani Allah'ın kendisiyle konuştuğu kişi) adı verilmiştir.

[2366] Hâfız İbn Merdûyeh, Abdulcebbar b. Abdullah'tan şöyle nakleder: Bir adam Ebû Bekir b. Ayyaş'a gelerek, "Bir adamı ("Allah Mûsâ ile konuştu" âyetini) 'Mûsâ Allah'la konuştu' şeklinde (yani Allah lafzını Allahu yerine Allahe şeklinde mansup) okurken işittim" Deyince, Ebû Bekir, "Kim bunu böyle okursa kâfir olur;[948] zira ben bu âyeti A'meş'ten, "Allah Mûsâ ile konuştu" şeklinde işittim; o Yahyâ b.Vesap'tan, o Abdurrahman b. Sülemi'den, o Abdurrahman b. Silmi'den, o Hz. Ali'den, o da Rasûlullah

945 Öncesi gibi senedi zayıftır. Üstelik burada hiçbir rivayette bulunmayan "bin kez bin" ziyadesi vardır.

946 Her iki rivayet de sahih değildir. Çünkü hepsinde Mücalid isimli bir râvi bulunmaktadır ki bu biraz önce geçtiği gibi zayıftır.

947 Zayıftır. Bezzâr (3380) Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiş, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid'de (12536): Mücalid b. Saîd cumhura göre zayıftır, fakat sika sayanlar da olmuştur.

948 Çünkü bu adam Allah'ın konuşmasını mümkün görmemektedir. Dolayısıyla o Mutezilidir veya Allah'ın sıfatlarını yok sayan Cehmiyye fırkasındandır.

Scanned with CamScanner

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'den böyle işitmiş."[949] Ebû Bekir Ayyaş'ın (rh.a) âyeti bu şekilde okuyan kimseye öfkesinin nedeni, adamın âyeti tahrif ve te'vil etmesidir. O adam Allah'ın Mûsâ (a.s) ile veya başka herhangi bir kuluyla konuşmasını inkâr eden Mutezile fırkasındandır. Nitekim daha önce zikrettiğimiz gibi Mutezili birisi bu âyeti bir âlime, "Mûsâ Allah ile konuştu" şeklinde okuyunca ona, "Ey pis kokan kadının oğlu! Peki, *'Mûsâ bizimle buluşmaya gelip Rabbi onunla konuşunca...'* (A'râf, 143) âyetine ne diyeceksin?" demiştir. Çünkü bu, lafzında oynamak ve mânâsını tevil etmek imkânsız bir âyettir.

[2367] İbn Merdûyeh, Ebû Hureyre (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir; Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah Mûsâ (a.s) ile konuşurken karanlık gecede siyah taşın üzerindeki karıncanın adımları görülüyordu."*[950] Bu garip bir hadistir. Senedi sahih değildir. Mevkûf olarak sahih olsaydı iyi sayılabilirdi.

[2368] Hâkim, Müstedrek'inde ve İbn Merdûyeh İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah Mûsâ (a.s) ile konuştuğu gün Mûsâ (a.s)'ın üzerinde yünden bir cübbe, yünden bir örtü ve yünden bir şalvar vardı. Ayağında da boğazlanmamış merkep derisinden bir çift nalın vardı."*[951] İbn Merdûyeh İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: "Allah (c.c) üç günde Mûsâ (a.s)'a 140 bin kelime ile seslendi. Bunların hepsi tavsiyelerdi. Mûsâ (a.s) Rabbinin kulağında kalan sesinden dolayı daha sonra insanları işittiğinde seslerinden nefret

949 Zayıftır. Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta (8603) rivayet etmiştir. Heysemî de Mecmau'z-Zevâid'de (7/12) zikretmiş ve "Abdulcebbar b. Abdullah'ı tanımıyorum. Diğer râvileri ise sikadır" demiştir. Ebû Bekir b. Ayyaş'tan rivayet eden kimsenin Ahmed b. Abdulcebbar b. Meymun olduğunu tespit ettim ki o zayıf biridir.

950 Hasan b. Ebû Câfer el-Cu'fi'den dolayı senedi zayıftır. Cumhur onun zayıf olduğunu söylemiştir. Buhârî onun hakkında, "Rivayetleri münkerdir" demiştir. Bk. el-Mizan, 1826.

951 Senedi çok zayıftır. Acurri, eş-Şeria'da (326) ve Hâkim, Müstedrek'te (2/379) İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmişlerdir. Hâkim, "Buhârî'nin koşullarını taşıyan sahih bir hadistir" demiştir. Zehebî ise buna şu sözüyle itiraz etmiştir: "Buhârî'nin şartlarında değildir. Onu yanıltan senedindeki Humeyd b. Kays olmuştur. Bu hatadır. Zira senetteki kişi metruklardan biri olan Kufe'li Humeyd el-A'rac'tır. Hâkim ise onu doğru sözlü olan Mekke'li Humeyd sanmıştır." Onu İmam Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a zayıf görmüş, Dârekutnî metruk olduğunu söylemiş, İbn Hibbân da, Bir kağıttan "İbn Haris'tan, o da İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet etti ki" diyerek hepsi uydurma gibi olan sözler rivayet eder, demiştir.

Scanned with CamScanner

etti." Bunun senedi de zayıftır. Çünkü râvilerden Cüveybir zayıftır. Dahhâk da İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ile buluşmamıştır.[952]

[2369] İbn Ebî Hâtim, İbn Merdûyeh ve başkaları Muhammed b. Münkedir kanalıyla Câbir b. Abdullah (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah (c.c) Tur gününde Musayla (a.s) ona (uzaktan) nidasından farklı konuşunca Mûsâ, "Ey Rabbim, benimle yaptığın bu konuşma senin asıl konuşman mıdır?" dedi. Allah (c.c), "Hayır ey Mûsâ, ben on bin dilin kuvvetiyle konuştum. Oysa dillerin tamamıyla konuşma gücüm vardır. Ben bundan daha kuvvetliyim." dedi. Mûsâ (a.s) İsrâiloğullarının yanına dönünce ona, "Ey Mûsâ, bize Rahmân'ın konuşmasının nasıl olduğunu anlat" dediler. Mûsâ (a.s), "Size onu tarif edemem" deyince, "Bizim için bir şeye benzet" dediler. Mûsâ (a.s), "Siz yıldırım sesini duymadınız mı? İşte onun gibi değil fakat ona yakın bir ses" dedi.[953] Bunun senedi zayıftır. Çünkü Fadl er-Rakkâşî tamamen zayıf bir râvidir.

Abdurrezzak, Ka'b'dan şöyle nakleder: "Allah (c.c) Mûsâ (a.s) ile konuşmasında kendi dili dışında tüm dillerle konuştu. Mûsâ (a.s), "Ey Rabbim, bu senin konuşman mıdır?" diye sordu. Allah (c.c), "Hayır. Kendi dilimde konuşsaydım karşısında dayanamazdın" buyurdu. Mûsâ (a.s), "Rabbim, kullarından senin sesine benzeyen bir şey var mıdır?" dedi. Allah (c.c), "Hayır. Fakat duyduğunuz seslerin sesime en çok benzeyeni en kuvvetli yıldırım sesidir" buyurdu. Bu Ka'b el-Ahbar'ın sözü olarak rivayet edilmiştir. O ise İsrâiliyat haberlerinin bulunduğu eski kitaplardan nakleder. Onlarda da zayıf-kuvvetli her şey vardır.

"(Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki..." Yani, peygamberler Allah'a itaat eden ve rızasını kazanma peşinde olan kullarını nimetlerle müjdeler, emirlerine karşı gelen ve peygamberlerini yalanlayanları ise ceza ve azaptan sakındırır ve uyarırlar.

952 İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'ın sözü olarak yapılan bu rivayet tamamen zayıftır. Cüveybir metruktur, bazıları onu yalancılıkla suçlamıştır. Hem de senette kopukluk vardır.

953 Asılsızdır. Müellif bu şekilde mevkuf olarak zikretmiştir. Bunu Acurri, eş-Şeria'da (326), İbnu'l-Cevzî de el-Mevzuât'ta (e 112) merfû olarak zikretmişlerdir. Hem merfû hem mevkuf rivayetin senetlerin tümünde bulunan râvî Fadl b. İsa er-Rakkâşî'yi İbn Kesir çok zayıf biri olarak zikretmiştir. Onun hakkında İbn Uyeyne, "Hiçbir şey değildir; Nesâî, "Metruktur" demiştir. Bu daha çok Ka'b el-Ahbar'dan yapılmış bir rivayete benzememektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözü olarak da Câbir'in sözü olarak da asılsızdır.

Scanned with CamScanner

"Tâ ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir." Yani, yüce Allah müjde ve uyarılarla kitaplarını göndermiş ve peygamberlerini göndermiş, sevdiği ve hoşnut olduğu şeylerle sevmediği ve hoşnut olmadığı şeyleri açıklamıştır ki, mâzeret öne sürmek isteyen hiç kimsenin böyle bir şey yapabilecek durumu kalmasın. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: *"Eğer biz, bundan (Kur'ân'dan) önce onları bir azapla helâk etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık!"* (Taha, 134) Yüce Allah yine şöyle buyurur: *"Yaptıklarından dolayı, başlarına bir musibet geldiğinde, 'Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de âyetlerine uysak ve mü'minlerden olsaydık olmaz mıydı?' derler."* (Kasas, 47)

[2370] Nitekim Buhârî ve Müslim'in İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan rivayet ettikleri bir hadiste Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kötülüğün işlenmesinden Allah'tan daha çok rahatsız olan yoktur. Nitekim açık ve gizli fuhşiyatı bu yüzden haram kılmıştır. Övülmeyi Allah'tan daha çok seven yoktur; Allah (c.c) kendisini bu yüzden övmüştür. Mâzerete yer bırakmamayı ondan daha çok seven yoktur. Peygamberleri müjdeleyici ve uyarıcı olarak da bu yüzden göndermiştir."*[954] Başka bir rivayetteki ifade şöyledir: *"Peygamberlerini bu yüzden göndermiş ve kitaplarını bu sebeple indirmiştir."*[955]

Şahidi Allah ve Melekler Olan Bu Hakikati İnkâr Büyük Sapıklıktır:

لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِۦ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَىٰ
بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا
ضَلٰلًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ
لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ
أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ

954 Buhârî, 4634; Müslim, 2760; Tirmizî, 3530; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 11172; Ahmed b. Hanbel, 1/381; İbn Hibbân, 294.

955 Bu rivayet Sahih-i Müslim'dedir (2760, no: 30).

Scanned with CamScanner

الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

166. Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de şahitlik ederler. Esasen şahit olarak Allah yeter.

167. İnkâr eden ve (başkalarını da) Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır.

168. İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onları (başka) bir yola iletecek de değildir.

169. Ancak orada ebedî kalmak üzere cehennem yoluna (iletecektir). Bu da Allah'a çok kolaydır.

170. Ey insanlar! Rasûl size Rabbinizden gerçeği getirdi. Şu halde kendi iyiliğinize olarak hemen iman edin. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). Allah çok iyi bilendir ve büyük hikmet sahibidir.

Tefsiri:

Yüce Allah'ın, *"Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik..."* âyetleri Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in peygamberliğini ispat etme ve onu inkâr eden müşriklere ve kitap ehline cevap verme mânasını içerdiğinden, Allah (c.c) ardından, *"Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder"* buyuruyor. Yani, seni yalanlayan ve karşı çıkan kâfirler seni inkâr ve red etseler de Allah (c.c) senin, kitabı Kur'ân-ı Azim ile gönderdiği elçisi olduğuna şahitlik eder. O kitap ki, *"Ona önünden de ardından da bâtıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir."* (Fussilet, 42) O yüzden yüce Allah burada, *"Onu kendi ilmi ile indirdi"* buyuruyor. Yani onda Allah'ın kullarını haberdar etmek istediği bilgileri vardır; açık deliller, hidayet, hak ile bâtılı ortaya koyan bilgiler, Allah'ın sevdiği ve razı olduğu ile sevmediği ve razı olmadığı şeyler, geçmişe ve geleceğe dair gaybi bilgiler vardır. Allah bildirmeden hiçbir peygamberin ve yakınındaki hiçbir meleğin dahi bilemeyeceği Allah'ın pak ve münezzeh sıfatları anlatılmaktadır. Nitekim yüce Allah, *"Dilediği kadarı dışında O'nun ilminden hiçbir şey kavrayamaz-*

Scanned with CamScanner

lar" (Bakara, 255) buyurur. Yine, *"Onların hiçbirinin bilgisi asla bunu kavrayamaz"* (Taha, 110) buyurur. İbn Ebî Hâtim, Atâ b. Saib'den şöyle nakleder: Ebû Abdurrahman es-Silmi bana Kur'ân okutup dinledi. Bizden biri ona Kur'ân okuduğunda: "Allah'ın bilgisini almış bulunmaktasın. Ameli ile üstünlük dışında bugün senden daha üstün kimse yoktur." Der, sonra *"Melekler de şahitlik ederler. Esasen şahit olarak Allah yeter."* âyetini okurdu.

"Melekler de şahitlik ederler." Yani, sana geleni, Allah'ın sana vahyettiğini ve indirdiğini tasdik ederler. *"Esasen şahit olarak Allah yeter."*

[2371] Muhammed b. İshâk, İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna bir grup Yahudi girdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara, *"Ben de çok iyi biliyorum, siz de çok iyi biliyorsunuz ki ben Allah'ın elçisiyim"* buyurdu. Onlarsa, "Biz bunu bilmiyoruz" dediler. Bunun üzerine yüce Allah, *"Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi..."* âyetini nazil etti.[956]

"İnkâr eden ve (başkalarını da) Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır." Yani, kendisi inkâr edip hakka tâbi olmayan, insanları da ona tâbi olmak ve uymaktan alıkoymaya çalışan kimse haktan çıkmış, sapmış, ondan büsbütün uzaklaşmışlardır.

Yüce Allah daha sonra âyetlerini ve peygamberlerini yalanlayan, bununla, Allah'ın yolundan alıkoymakla, günahları işleyip haramlarını çiğnemekle kendilerine zulmeden kimseleri bağışlamayacağını bildiriyor: *"Asla bağışlayacak değildir. Onları hiçbir bir yola"*, hiçbir hayırlı ve güzel yola *"iletecek de değildir."*

"Ancak orada ebedî kalmak üzere cehennem yoluna (iletecektir)." Buradaki istisna munkatı'dır. *"Bu da Allah'a çok kolaydır."*

Yüce Allah daha sonra şöyle buyuruyor: *"Ey insanlar! Rasûl size Rabbinizden gerçeği getirdi. Şu halde kendi iyiliğinize olarak hemen iman edin..."* Yani, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) size Allah'tan hidayeti, hak dini ve size şifa olacak açıklamayı getirdi. Şu halde ona iman edin ve tâbi olun. Böyle yapmanız sizin için daha hayırlıdır. *"Eğer inkâr ederseniz, göklerde*

956 Taberî (10854) İbn İshâk kanalıyla rivayet etmiştir. Tüm rivayetlerdeki Muhammed b. Ebî Muhammed meçhul biridir. el-Mizan kitabına bk. İbn İshâk ondan çok rivayette bulunmuş ve her rivayetinde de "İkrime'den" veya "Saîd b. Cübeyr'den" demiştir.

Scanned with CamScanner

ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır." Yani, dolayısıyla size ve sizin imanınıza ihtiyacı yoktur. Sizin inkâr ve reddinizin O'na hiçbir zararı dokunmaz. Nitekim yüce Allah başka bir âyette şöyle buyurur: *"Mûsâ dedi ki: Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamdedilmeye lâyıktır."* (İbrâhim, 8)

Yüce Allah burada daha sonra, *"Allah çok iyi bilendir ve büyük hikmet sahibidir"* buyuruyor. *"Çok iyi bilendir"*; sizden kimlerin hidayet nimetini hak ettiğini bilip onları doğru yola ulaştırır, kimlerin azgınlık ve sapkınlığı hak ettiğini bilir ve onları sapkınlığa ve azgınlığa düşürür. *"Büyük hikmet sahibidir"*; yani, söz ve fiillerinde, şeriat ve kaderinde büyük hikmet sahibidir.

Hıristiyanların İsa (a.s) Hakkındaki Sapkın İnançları:

يَآ أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ ۚ أَلْقَاهَآ إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ ۖ فَآمِنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ ۚ إِنَّمَا اللهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهُ ۖ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ ۘ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا ۚ ﴿١٧١﴾

171. Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın Rasûlüdür, (o) Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı "kün" (Ol) kelimesi(nin eseri)dir, O'ndan bir ruhtur. (O'nun tarafından gönderilmiş yahut teyit edilmiş, yahut da Cebrâil tarafından üfürülmüş bir ruhtur). Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "(Allah) üçtür" demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

Tefsiri:

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin..." Yüce Allah kitap ehlini taşkınlık ve aşırılıktan men ediyor. Bu Hıristiyanlarda çoktur. Zira, onlar İsa (a.s) hakkında haddi aşarak onu Allah'ın (c.c) koyduğu makamdan daha yükseğe

Scanned with CamScanner

çıkardılar. Peygamberlik konumundan çıkarak Allah'la birlikte ibadet ettikleri ikinci bir ilâh haline getirdiler. Hatta onun dininden olduğunu iddia eden taraftar ve takipçileri hakkında da aşırıya giderek onların hatadan korunmuş olduklarını iddia ettiler. Hak veya bâtıl, düzgün veya eğri, doğru veya yalan olduğuna bakmaksızın söyledikleri her şeyde onlara uydular. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (Hıristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i (İsa'yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu"* (Tevbe, 31) buyurmuştur.

[2372] İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbâs (radıyallâhu anh) kanalıyla Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Hıristiyanların İsa (a.s) hakkında aşırıya gittikleri gibi sizler de hakkımda aşırıya gitmeyin. Ben sadece bir kulum. Onun için, (hakkımda ancak) "Allah'ın kulu ve rasûlü" deyin."*[957] İmam Ahmed bunu daha sonra başka bir tarikle ve şu lafızla rivayet etmiştir: *"Ben sadece bir kulum; o yüzden "Allah'ın kulu ve rasûlü" deyin."* Râvilerden Ali b. el-Medînî, "Bu, senedi sahih bir hadistir" demiştir. Bunu İmam Buhârî de Humeydi'nin Süfyân b. Uyeyne'den, onun Zührî'den nakliyle ve şu lafızla rivayet etmiştir: "Ben sadece bir kulum; öyleyse, 'Allah'ın kulu ve elçisi' deyin."

[2373] İmam Ahmed b. Hanbel Enes b. Mâlik (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Bir adam, "Ey Muhammed! Ey efendimiz ve efendimizin oğlu, ey en faziletlimiz ve en faziletlimizin oğlu" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Ey insanlar! Sözlerinize sahip çıkın ve şeytan sizi aldatmasın. Ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im, Allah'ın kulu ve elçisiyim. Vallahi sizin, Allah'ın beni koyduğu makamdan daha yükseğe çıkarmanızı istemem"*[958] buyurdu. Hadisi bu vecihle sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir.

"Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin." Yani, Allah (c.c)'ya iftira atarak ona eş ve çocuk isnat etmeyin. Yüce Allah bunlardan münezzehtir, tamamen uzaktır. Hükümranlığı, büyüklüğü ve azametinde pak, münezzeh,

957 Buhârî, 3445; Humeydi, 27; Ahmed b. Hanbel, 1/23; Ebû Ya'lâ, 153; İbn Hibbân, 6239.

958 Sahihtir. Ahmed b. Hanbel, 3/153; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 10078; İbn Hibbân, 6240. Senedi sahihtir, İmam Müslim'in şartlarına uygundur.

Scanned with CamScanner

mukaddes ve tektir. Ondan başka hiçbir ilâh, O'nun dışında hiçbir Rab yoktur. Yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın Rasûlüdür, (o) Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı 'kün' (Ol) kelimesi(nin eseridir, O'ndan bir ruhtur."* Yani, O (a.s) sadece, Allah'ın kullarından bir kuldur. Yaratıklarından biri olup, ona "Ol" der demez oluvermiştir. Elçilerinden bir elçi, Meryem (a.s)'a attığı bir sözdür. Cebrâil (a.s) ile Meryem (a.s)'a gönderdiği "Ol" kelimesiyle yaratmıştır. Cebrâil (a.s), Rabbinin izniyle ona ruhundan üfleyince Allah'ın izniyle meydana gelmiştir. Elbisesinin yenine üflediği bu kelime babanın anneyle çiftleşmesi misali cinsel organına kadar ulaşmıştır. Bunların hepsi Allah'ın yaratıklarıdır. İsa (a.s)'a işte bu yüzden, "O Allah'ın kelimesi ve ruhudur" denmiştir. Çünkü, doğmasına sebep olmuş bir babası yoktu. Sadece Cebrâil (a.s)'ın ona söylediği "Ol" kelimesiyle yaratılmıştır; bu sözle ve Cebrâil (a.s) ile gönderdiği ruh ile meydana gelmiştir. Nitekim yüce Allah başka âyetlerde şöyle buyurur: *"Meryem oğlu Mesîh ancak bir Rasûldür. Ondan önce de (birçok) Rasûller gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi."* (Mâide, 75) *"Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona 'Ol!' dedi ve oluverdi."* (Âl-i İmrân, 59) *"Irzını iffetle korumuş olanı (Meryem'i de an.) Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu cümle âlem için bir ibret kıldık."* (Enbiyâ, 31) *"İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi..."*[959] *"O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrâiloğullarına örnek kıldığımız bir kuldur."* (Zuhruf, 59)

Abdurrezzak, Katâde'den şöyle nakleder:

*"Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı 'kün' (Ol) kelimesidir"*den kasıt Allah'ın "ol" sözüdür ve o da hemen oluvermiştir. İbn Ebî Hâtim, Ahmed b. Sinan el-Vasıti'den şöyle nakleder: Şazz b. Yahyâ'yı, *"Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı 'kün' (Ol) kelimesidir", O'ndan bir ruhtur"* buyruğu hakkında şöyle derken işittim: Bu kelime İsa (a.s)'a dönüşmemiştir, bilakis bu kelimeyle İsa (a.s) meydana gelmiştir. Bu, Taberî'nin (aynı kökten gelme fiilin kullanıldığı) *"Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı 'kün' (Ol) kelimesidir"* buyruğu hakkındaki "ilka etti, ulaştırdı" kelimesini "öğretti" şeklinde tefsirinden daha iyidir. Nite-

959 Tahrîm sûresinin 12. âyetinden sûrenin sonuna kadarki âyetler.

Scanned with CamScanner

kim aynı şekilde *"Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir Kelime'yi müjdeliyor"* (Âl-i İmrân, 45) âyetinin de "kelime'yi öğretiyor" mânâsına geldiğini iddia etmiştir. Buradaki ilka'nın şu âyetteki mânâda olduğunu söylemişlerdir: *"Sen, sana bu Kitap'ın verileceğini (öğretileceğini) ummazdın."* (Kasas, 86) Fakat asıl doğrusu, bundan kasıt, Cebrâil (a.s)'ın Meryem (a.s)'a getirdiği ve Allah'ın izniyle ona üfleyip İsa (a.s)'ın olduğu kelimedir.

[2374] İmam Buhârî, Ubâde b. Sâmit (radıyallâhu anh)'tan, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Kim Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, onun bir ve tek olduğunda, ortağının bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Rasûlü olduğuna, İsa'nın Allah'ın kulu, Rasûlü, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna, cennetin hak, cehennemin de hak olduğuna şehadet ederse, ameli ne olursa olsun Allah (c.c) onu cennete girdirir."*[960] Râvilerden Evzâî yerine İbn Câbir'in kanalıyla gelen rivâyetteki ifade ise, *"Cennetin yedi kapısından hangisinden girmek isterse oradan cennete girdirir"* şeklindedir.[961] Bunu Müslim de böyle rivayet etmiştir.

Âyette ve hadiste geçen "kendinden bir ruh" ifadesindeki "min" (den) ifadesinin mânâsı, *"O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendinden (kendi katından bir lütuf olarak) size boyun eğdirmiştir" âyet*indeki "min" gibidir. Mânâsı, "Allah'ın yaratıklarından ve katından biri olarak"tır. Yoksa Hıristiyanların (Allah'ın kesintisiz lâneti üzerlerine olsun) inancında olduğu gibi, "Allah'tan bir parça olarak" mânâsında değildir. Bilakis diğer âyette olduğu gibi bir şeyin kaynağı ve başlangıcı mânâsındadır. Mücâhid, "kendinden bir ruh"u "kendinden bir rasûl" diye tefsir etmiştir. Başka biri de, "kendinden bir sevgi" diye tefsir etmiştir. En kuvvetli olan görüş ise birincisidir; yani Allah'ın yarattığı bir ruhtan yaratılmış olmasıdır. Ruhun Allah'a isnad edilmesi ise onu şereflendirme ve onurlandırma maksatlıdır. *"Şuayb, 'Bu Allah'ın devesidir...' dedi"* (Hûd, 64) ile *"Tavaf edenler... için evimi temizle"* (Hacc, 26) âyetlerinde (Allah'ın devesi ve Allah'ın evi tamlamalarında) olduğu gibi.

[2375] Sahih bir hadiste de, *"Rabbimin evinde Rabbimin huzuruna girerim"* buyurulmuştur. Burada da şereflendirme maksadıyla ev Rabbe isnad edilmiştir. Bunların hepsinde tek bir üslup ve tarz vardır.

960 Buhârî, 3435; Müslim, 28; Ahmed b. Hanbel, 5/313.
961 Müslim, 28; Nesâî, Amelu'l-yevmi ve'l-leyle, 1130; İbn Hibbân, 207.

Scanned with CamScanner

"Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin." Yani, Allah'ın tek ve bir olduğunu, çocuk ve eşinin bulunmadığını tasdik edin. İsa (a.s)'ın Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu kesin olarak ve yakinen bilin. O yüzden Allah (c.c) *"(Allah) üçtür, demeyin"* Yani, İsa (a.s) ile annesini Allah'ın iki ortağı yapmayın. Allah (c.c) yüceliği ve azametiyle bundan münezzehtir. Bu âyet Mâide sûresindeki gibidir. Zira orada şöyle denilmektedir: *"Andolsun 'Allah, üçün üçüncüsüdür' diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur."* (Mâide, 73) Yüce Allah bu sûrenin sonlarında şöyle buyurur: *"Allah, Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, 'Beni ve anamı, Allah'tan başka iki ilah bilin' diye sen mi dedin, buyurduğu zaman o, 'Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zâtında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin."* (Mâide, 116) Sûrede daha önce geçen bir âyette de, *"Andolsun ki, 'Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh'tir' diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesîh, 'Ey İsrâiloğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur' demişti."* (Mâide, 73) buyurmuştur. İşte Hıristiyanların cehaletinin bir ölçüsü ve küfürlerinin bir sınırı yoktur. Bilakis görüş ve sapıklıkları karmakarışıktır. Zira, bazıları İsa (a.s)'ın ilâh olduğuna, bazıları Allah'ın ortağı olduğuna, bazıları ise Allah'ın oğlu olduğuna inanırlar. Onların birbirinden çok farklı görüşlere ve bir araya getirilemeyecek zıt inançlara sahip birçok grupları vardır. Kelam âlimlerinden biri ne kadar güzel söylemiş: "On Hıristiyan bir araya gelse on bir görüşleri olur!" Onların meşhur din adamlarından İskenderiye Patriği Saîd b. Batrik, hicretten sonra 400 yıllarında Hıristiyan din adamlarının kendi ifadesiyle büyük -hakikatte ise alçak ve hakir- konsilinde toplandılar. Bu Kostantin şehrinin kurucusu Kostantin'in krallığı dönemindeydi. Bunlar İsa (a.s) hakkında sınırsız ve ölçüsüz bir yığın farklı görüş öne sürdüler. Din adamı sayısı iki bin idi. Birçok grupları vardı. 50 kişi bir görüşte, 20 kişi bir görüşte, 100 kişi bir görüşte, 70 kişi bir görüşteydi, daha fazla ve daha az sayıda kişilerin oluşturduğu başka gruplar farklı farklı görüşteydiler. Kral onlardan 318'inin bir görüşte buluştuğunu görünce onu benimseyip destekledi. Onlara kiliseler inşa edildi, kitaplar ve kurallar yazdılar, küçük çocuklara bunu telkin ettiler. İman ederken ve çocukları vaftiz ederken söylenecek bir amentü ortaya çıkardılar. Bunların takipçilerine Melikiyye denir. Sonra bunlar konsilde bir daha toplandılar ve

Scanned with CamScanner

bundan Yakûbiyye denilen bir grup türedi. Sonra üçüncüsü yapıldı ve bundan da Nasturiyye fırkası doğdu. Bu grupların tamamı Hz. İsa (a.s) hakkında teslisi kabul etmekte müttefiktirler. Fakat onun niteliği ile kendi iddialarına göre Lahut ve Nasut'un birbiriyle birleşip tek bir şey oluşturduğu veya birleşmediği veya onunla mezcolduğu veyahut ona hülul ettiği konularında ihtilaf ederek üç gruba ayrıldılar. Bunların her biri diğerini kâfir sayar, biz ise hepsini kâfir kabul ederiz.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin."* Yani, bundan vazgeçin ki sizin için daha hayırlı olsun. *"Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir."* Yani, Allah (c.c) bundan uzak ve paktır, bununla vasıflanamayacak kadar yüce ve büyüktür. *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter."* Yani, bunların hepsi Allah'ın mülkü ve yaratığıdır. Bunların içindeki her şey Allah'ın kuludur, onun yönetim ve tasarrufu altındadır. O her şeyde vekildir. Böyle iken nasıl bir eşi ve çocuğu olabilir? Nitekim başka âyetlerde şöyle buyurulmuştur: *"O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O'nun eşi olmadığı halde nasıl çocuğu olabilir! Her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi hakkıyla bilen O'dur."* (Bakara, 117) *"Rahmân çocuk edindi" dediler. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir! Rahmân'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden. Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz. Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir. O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tespit etmiştir. Bunların hepsi de kıyâmet gününde O'nun huzuruna tek başına (yapayalnız) gelecektir."* (Meryem, 88-95)

İsa (a.s) Allah'a Kulluktan Kaçınmaz:

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَآئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

Scanned with CamScanner

172. Ne Mesîh ve ne de Allah'ın gözde melekleri, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar. Her kim O'na kulluktan geri durup büyüklenirse (Allah) onların hepsini yakında huzuruna toplayacaktır.

173. İman edip iyi işler yapanlara (Allah) ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir. Kulluğundan yüzçeviren ve kibirlenenlere gelince, onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar.

Tefsiri:

İbn Ebî Hâtim'in Atâ kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan yaptığı rivayete göre, o (radıyallâhu anh), âyetteki, *"Allah'ın kulu olmaktan geri durmazlar"* (لن يستنكف) ifadesini "büyüklenmezler ve kibirlenmezler" diye tefsir etmiştir. Katâde ise "utanmazlar" diye tefsir etmiştir. Meleklerin insanlardan daha üstün olduklarını söyleyenler ona bu âyeti getirirler. Çünkü âyette, *"Allah'ın gözde melekleri"* denilmiştir. Fakat bunda söylediklerine delil yoktur. Çünkü meleklerin Hz. İsa (a.s)'a atfedilmesinin sebebi şudur: Âyete geçen ifade geri durmak, yapmamak ve yanaşmamak mânâsına gelir. Melekler ise buna İsa (a.s)'dan daha muktedirler. O yüzden, *"Ve ne de Allah'ın gözde melekleri"* denilmiştir. Fakat, onların bundan uzak durma hususunda daha kuvvetli ve daha muktedir olmaları ondan daha faziletli olmalarını gerektirmez. Başka bir görüşe göre ise burada meleklerin zikredilmesinin sebebi Hz. İsa (a.s) gibi onların da bazı insanlar tarafından Allah'la birlikte ilâh edinilmeleridir. Onun için yüce Allah onların da kendisinin kullarından ve mahlukatından olduklarını ifade etmiştir. Nitekim başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Rahmân (olan Allah, melekleri) evlât edindi, dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Bilakis (melekler), lütuf ve ihsana mazhar olmuş kullardır."* (Enbiyâ, 26)

"Her kim O'na kulluktan geri durup büyüklenirse (Allah) onların hepsini yakında huzuruna toplayacaktır." Yani, kıyâmet günü onları huzurunda toplayacak, hiçbir zulüm ve haksızlık bulunmayan adaletiyle aralarında hüküm verecektir.

Yüce Allah ardından şöyle buyuruyor: *"İman edip iyi işler yapanlara (Allah) ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir."* Yani, onlara sâlih amelleri miktarınca ecir ve mükâfatlarını verecek, lütfu, ihsanı, geniş rahmeti ve keremiyle de fazladan ikramda bulunacaktır.

Scanned with CamScanner

[2376] Nitekim İbn Merdûyeh, İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir." Ecirleri onları cennete koyar. "lütfundan daha fazlasını" ise cehennemi hak ettiği halde dünyada iyilik yaptıkları kimselerin kendilerine şefaatte bulunmalarıdır."*[962] Bunun senedi sabit değildir. İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'tan mevkuf olarak rivayet edilseydi iyi sayılırdı.

"Kulluğundan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince..." Yani, kibirlenerek ve büyüklenerek Allah'a itaat ve ibadetten geri duran ve çekinenlere gelince; *"onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar."* Yüce Allah başka bir âyette de şöyle buyurur: *"Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler hor ve hakîr olarak cehenneme gireceklerdir"* (Mü'min, 60) Yani, burada büyüklenip ibadet yapmadıkları gibi orada da (Allah'ın misliyle cezalandırılma kanunu uyarınca) küçük, hakir ve zelil olarak cehenneme gireceklerdir.

Allah'tan Bir Nur:

يَآ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَآ إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾

174. Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.

175. Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf (deryası) içine daldıracak ve onları kendisine götüren doğru bir yola eriştirecektir.

962 Bunu İbni Ebî Asım, es-Sünne'de (846), Taberânî (10462) ve Mecmau'z-Zevâid'de (10960)'da ifade edildiği gibi el-Mu'cemu'l-Evsat'ta İbn Mes'ud (radıyallâhu anh)'ın rivayeti olarak rivayet etmişlerdir. Heysemî, "Senedindeki İsmail b. Abdullah el-Kindi'yi Zehebî kendinden zayıf biri olarak değerlendirmiş ve "Münker bir haber rivayet etmiştir." demiştir. Diğer râviler ise sika kabul edilmiş kimselerdir" demiştir. Hadisi Suyutî de zayıf kabul ederek ed-Durru'l-Mensur'da (2/440), "Zayıf senetle rivayet edilmiştir" demiştir.

Scanned with CamScanner

Tefsiri:

Yüce Allah tüm insanlara hitap ederek, onlara kendi katından büyük bir burhan geldiğini bildiriyor ki, burhan, bahane ileri sürme imkânını ortadan kaldıran delil ve şüphe giderici hüccet demektir: *"Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi."* Ardından şöyle buyuruyor: *"Ve size apaçık bir nur indirdik."* Yani, hakikat üzerinde bulunan açık ve aşikâr bir ışık indirdik. İbn Cüreyc ve başkaları bunu Kur'ân-ı Kerîm ile tefsir etmişlerdir.

"Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince..." Yani, her işlerinde "Allah'a ibadet" makamı ile "O'na tevekkül" makamında hareket edenler. İbn Cüreyc burayı, "Allah'a iman eden ve Kur'ân'a tutunanlar" diye tefsir etmiştir. Bunu İmam Taberî rivayet etmiştir. *"Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf (deryası) içine daldıracak."* Yani, onlara merhamet edip Cennet'e koyacak, amellerini kat kat fazlasıyla mükâfatlandıracak, lütuf ve ihsanıyla derece ve makamlarını yükseltecektir. *"ve onları kendisine götüren doğru bir yola eriştirecektir."* Hiçbir eğrilik ve sapmanın bulunmadığı dümdüz ve dosdoğru, dengeli ve açık bir yola ulaştıracaktır. Bu, mü'minlerin dünya ve âhiretteki vasfıdır. Zira, onlar dünyada iken tüm inanç ve eylemlerinde istikamet çizgisi ve selamet yolu üzeredirler. Âhirette ise cennet bahçelerine götüren Allah'ın dosdoğru yolunda olacaklardır.

[2377] Hz. Ali (radıyallâhu anh)'tan yapılan bir rivayette o Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle nakletmiştir: *"Kur'ân Allah'ın dosdoğru yoludur, Allah'ın sağlam ipidir."*[963] Bu hadis, tefsir kitabının başlarında geçti. Allah'a hamd ve senalar olsun!

Kelalenin Mirası:

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ
أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا
اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ
حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

963 Buhârî, 4605, 4654; Müslim, 1618; Ebû Dâvud, 2888; Tirmizî, 3044; Ebû Ubeyd, Fezailu'l-Kur'ân, 223; Ebû Ya'lâ, 1743.

Scanned with CamScanner

176. Senden fetva isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırırsınız diye Allah size açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Tefsiri:

[2378] İmam Buhârî, Ebû İshâk'tan şöyle nakleder: Bera'yı şöyle derken işittim: "İnen son sûre Tevbe sûresi, son âyet ise "Senden fetva isterler" âyetidir."[964]

[2379] İmam Ahmed b. Hanbel Câbir b. Abdullah'tan şöyle nakleder: Ben şuurumu kaybetmiş bir halde hasta iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma geldi. Abdest aldıktan sonra abdest suyundan üzerime serpti (başka bir rivayette, "üzerine su serpin" buyurdu) ve bunun üzerine kendime geldim. "Bana kelale (babam ve çocuğum dışında kimseler) varis olacak. Bu miras nasıl paylaştırılacak?" dedim. Bunun üzerine Allah (c.c) feraiz (miras) âyetini nazil etti.[965] Bunu Buhârî ile Müslim Şu'be 'nin nakliyle, (Nesâi dışındaki) Kütüb-i Sitte sahiplerinin tamamı Süfyân b. Uyeyne'nin Muhammed b. Münkedir'den nakliyle rivayet etmişlerdir. Bazı rivayetlerdeki ifade şöyledir: "Bunun üzerine miras âyeti, "Senden fetva isterler" buyruğu nazil oldu."[966]

İbn Ebî Hâtim, Câbir'den şöyle nakleder: "Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor" âyeti benim hakkımda nazil oldu. En doğrusunu Allah bilir ya, sanki mânâ şöyledir: "Senden babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkında fetva isterler." Yani, dile getirilen husus (oğlunun olmaması) getirilmeyen hususa (babasının olmaması) delalet etmektedir. Kelale kelimesi ve köküne daha önce değinmiş, başı dört taraftan kapatan taç mânâsına gelen "iklil"den türeme olduğunu söylemiştik. Bu yüzden âlimlerin çoğu bunu

964 Buhârî, 149, 5676; Müslim, 1616; Ahmed b. Hanbel, 3/298; Taberî, 8732.
965 Buhârî, 149, 5676; Müslim, 1616, hadis no: 8; Ahmed b. Hanbel, 3/298; Taberî, 8732.
966 Müslim, 1616, hadis no: 5.

Scanned with CamScanner

"hiçbir evladı ve babası yok iken ölen kimse" diye tefsir etmişlerdir. Bazıları ise, "Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de" buyruğundaki gibi onun, sadece evladı yok iken ölen kimseye denildiğini söylemişlerdir. Kelalenin mirası meselesi konusu mü'minlerin emiri Hz. Ömer'in de kafasını karıştırmış bir meseledir.

[2380] Nitekim Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde rivayet ettiklerine göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: "Şu üç konuda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başvuracağımız bir emir bırakmasını çok arzulardım: Dedenin mirası, kelalenin mirası ve faizin bazı çeşitleri."[967]

[2381] İmam Ahmed b. Hanbel Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kelale hakkında sorduğum kadar hiçbir konuda sormadım. Sonunda eliyle göğsüme vurdu ve *"Nisâ sûresinin sonundaki yaz âyeti sana yeter"* buyurdu.[968] İmam Buhârî bunu bu lafızla böyle kısa rivayet etmiştir. İmam Müslim'in rivayeti ise daha uzundur.

[2382] İmam Ahmed bu hadisi başka bir kanalla Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakletmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kelaleyi sordum. *"Yaz âyeti senin için yeterlidir."* buyurdu. Hz. Ömer der ki: "Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sormuş olmayı kırmızı develerimin olmasından daha çok isterdim."[969] Bunun senedi ceyyittir, fakat İbrâhim ile Hz. Ömer (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Çünkü İbrâhim en-Nehaî'nin onunla buluşmuşluğu yoktur.

[2383] İmam Ahmed b. Hanbel Berâ b. Âzib (radıyallâhu anh) şöyle nakleder: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek kelaleyi sordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Yaz âyeti senin için yeterlidir"* diye cevap verdi.[970] Bunun senedi de ceyyittir ve Ebû Dâvud ile Tirmizî, Ebû Bekir el-Ayyaş'ın nakliyle rivayet etmişlerdir. "Yaz âyeti"nden kasıt sanki yaz ayında nazil olan âyettir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) yeterli olacağından dolayı Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'ı âyetin mânâsı üzerinde düşünmeye

967 Buhârî, 5588, 7337; Müslim, 3032; İbn Hibbân, 5353.

968 Müslim, 567; Nesâî, Sünen-i Kübrâ 11135; Ahmed b. Hanbel, 1/15; Ebû Ya'lâ, 184; İbn Hibbân, 2091. Bunlardan bazılarının rivayeti uzun, bazılarınınki kısadır.

969 Ahmed b. Hanbel (1/38). İbn Kesir'in söylediği gibi munkatı'dır. Fakat İbrâhim en-Nehaî'nin mürsel rivayetleri kuvvetlidir. Bunun muttasıl rivayeti daha önce geçti.

970 Ceyyittir. Ebû Dâvud, 2889; Tirmizî, 3045; Ahmed b. Hanbel, 4/293.

Scanned with CamScanner

ve anlamaya çalışmaya yönlendirmiş, o da daha sonra mânâsını sormayı unutmuştur. Bu yüzden de "Onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sormuş olmayı kırmızı develerimin olmasından daha isterdim" demiştir.

[2384] İmam Taberî, Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kelaleyi sordu. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah bunu açıklamadı mı ki?"* buyurdu. Bunun üzerine, *"Senden fetva isterler"* âyeti nazil oldu.[971]

Katâde der ki: Bize anlatıldığına göre Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) bir hutbesinde şöyle dedi: "Şunu bilin ki Allah, Nisâ sûresinin başında miras hakkında indirdiği âyeti çocuk ve baba hakkında indirdi. İndirdiği ikinci âyet koca, karı ve anne bir kardeşler hakkındadır. Nisâ sûresinin son âyetini anadan ve babadan kız ve erkek kardeşler hakkında indirdi. Enfâl sûresinin son âyetini ise asabe yoluyla akrabalıkları olanlardan Allah'ın kitabında bazısı bazısından üstün tutulan akrabalar hakkında indirdi. Bunu Taberî rivayet etmiştir.

Şimdi Allah'ın yardımına başvurarak ve O'na tevekkül ederek âyetin mânâsını açıklamaya geçelim:

"Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de..." Âyette ölmek helâk olmak ile ifade edilmiştir. Nitekim yüce Allah başka bir âyette, *"Allah'ın yüzü dışında her şey helâk olur"* (Kasas, 88) buyurmuştur. Yani, her şey yok olur ve yalnız Allah kalır. Bir âyette de *"Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak"* (Rahmân, 26-27) buyurmuştur.

"Çocuğu olmayan kimse..." Bir kimsenin kelale olması için babasının bulunmamasının şart olmayıp çocuğunun bulunmamasının yeterli olduğu görüşünde olanlar, âyetteki bu ifadeyi delil göstermişlerdir. Bu Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan bir rivayet olup ondan İmam Taberî ona kadar ulaşan sahih bir senetle rivayet etmiştir. Fakat esas alınacak görüş cumhurun görüşüdür, bu da onun oğlu ve babası olmayan kimse mânâsında olduğu şeklinde Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh)'ın hükmüdür. Buna da âyetteki, *"onun*

971 Taberî, 10870, İbn Müseyyeb'den rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Çünkü İbn Müseyyeb, Hz. Ömer'den bir şey işitmemiştir. Hadis buna yakın lafızla daha önce 2381 sayılı hadis olarak geçti.

Scanned with CamScanner

bir kızkardeşi bulunursa" ifadesi delalet etmektedir. Çünkü baba kızkardeşle birlikte olsaydı kızkardeş mirastan hiçbir şey alamazdı. Çünkü, icmayla, baba kızkardeşi mirastan engeller (hacb). Böylece kelaleden kastın oğlu olmayan kimse mânâsına geldiği Kur'ân'ın direk ifadesinden, babası olmayan kimse olduğu da biraz düşünmeyle yine Kur'ân'ın ifadesinden anlaşılmaktadır. Çünkü, baba varken kızkardeş mirasın yarısını, hatta ondan hiçbir şey alamaz.

[2385] İmam Ahmed b. Hanbel, Mekhul, Atiyye, Damure ve Raşid'den şöyle naklederler: Zeyd b. Sabit'e bir kimsenin karısı ile öz kızkardeşinin olup mirasın yarısının karıya, diğer yarısının kızkardeşe verilmesi hususu soruldu ve konu üzerinde konuşuldu. Zeyd (radıyallâhu anh), "Ben bizzat yanında iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu şekilde hüküm verdi" dedi.[972] Bunu bu tarikle sadece İmam Ahmed rivayet etmiştir. Nitekim Taberî ve başkaları İbn Abbâs (radıyallâhu anh) ve Abdullah b. Zübeyr (radıyallâhu anh)'tan, ardında kızıyla kızkardeşini bırakan ölü hakkında, "Onun kızkardeşi hiçbir şey alamaz" dediklerini rivayet etmişlerdir. Zira Allah (c.c), *"Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur"* buyurmaktadır. Taberî der ki: Vefat edenin bir kızı varsa ardında bir çocuk bırakmış olur ki, öylesi durumda kızkardeş bir şey alamaz. Cumhur onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Kızçocuğu farz yoluyla mirasın yarısını alır. Kızkardeş de asabe yoluyla diğer yarısını alır. Bunun delili bu âyetten başka bir delildir. Bu âyet sadece bu durumda ona da miras verileceğini ifade etmiştir.

[2386] Onun asabe yoluyla miras almasının delili İmam Buhârî'nin Süleyman'dan, onun İbrâhim en-Nehaî'den, onun da Esved'den yaptığı şu rivayettir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) aramızda "mirasın yarısının ölenin kızına, diğer yarısının kızkardeşine kalacağına" hükmetti. Râvilerden Süleyman'ın rivayetinde "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında" ifadesi yoktur, sadece "aramızda hükmetti" ifadesi vardır.[973]

---

972 Ahmed b. Hanbel (5/188) rivayet etmiştir. Senedi zayıftır. Senedinde kopukluk vardır. Hadis zayıf bulunmuştur.

973 Buhârî, 6741.

Scanned with CamScanner

[2387] Yine Sahih-i Buhârî'de şöyle geçmektedir: Hüzeyl b. Şurahbil şöyle dedi: Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye ölenin kızı, oğlunun kızı ve kızkardeşi birlikte bulunduklarında miras payları soruldu. Ebû Mûsâ (radıyallâhu anh), "Miras malının yarısı ölen kişinin kızına, bir yarısı da kızkardeşine aittir" dedi. Ardından, "Abdullah b. Mes'ud'a git (bu meseleyi ona da sor). Zannediyorum o da benim görüşüme uygun cevap verecektir" dedi. Mesele İbn Mesud'a sorulup, Ebû Mûsâ'nın verdiği cevap ve onun tarafından gönderildiği haber verilince Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: "Eğer oğulun kızını mirastan mahrum edersem elbette dalalete düşmüş kimselerden olurum. Hidayete erenlerden olmam. Bu meselede ben Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmettiği gibi hükmederim (ki o da şudur): Ölünün kızı mirasın yarısını alır, oğlunun kızı da üçte ikiyi tamamlamak üzere altıda bir alır. Geri kalan (üçte bir) de kızkardeşin payı olur" dedi. Hüzeyl der ki: Ebû Mûsâ'ya gelip, İbn Mes'ud'un fetvasını kendisine haber verdik. Bize, "Aranızda bu allâme bulunduğu sürece bana bir şey sormayın" dedi.[974]

"Çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur." Çocuğu olmayan yani, çocuğu ve babası olmayan kelale öldüğünde malının tamamına kardeşi varis olur. Kasıt babası da olmadığındadır; çünkü babası varsa kardeş mirastan hiçbir şey alamaz. Sadece kardeşi kaldığında eş ve anne bir kardeş gibi pay sahibi kimseler olduğu varsayılırsa onlara payları verilir, sonra kalanı kardeşe verilir.

[2388] Zira Buhârî ve Müslim'in İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan rivayetlerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Payları sahiplerine verin. Ondan bir şey artarsa onu ilk erkek adama verin"*[975] buyurmuştur. İşte cumhur iki kızçocuğunun hükmünü de bundan almıştır.

Kızçocuklarıyla birlikte kızkardeşlerin hükmü ise, *"Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır"* buyruğundan alınmıştır. *"Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır"* buyruğu da çocuklardan ve çocukların çocuklarından bazıları ile kardeşlerden bazılarının olması durumunda erkeğe kadının iki katı verileceğini ifade etmektedir.

974 Buhârî, 6736; Ebû Dâvud, 2890; Tirmizî, 2093; İbn Mâce, 2721; Ahmed b. Hanbel, 1/389; İbn Hibbân, 6034.

975 Sûrenin 33. âyetinde geçti.

Scanned with CamScanner

"Şaşırırsınız diye", yani, size açıklandıktan sonra haktan sapmamanız için *"Allah size açıklıyor."* Yani, size mirastan alacak kimseleri bildiriyor, sınırlarını çiziyor ve hükümlerini açıklıyor. *"Allah her şeyi hakkıyla bilendir."* Yani, her şeyin sonunu, faydalarını, kullar için içerdiği faydalarını, her bir akrabanın ölüye yakınlığına göre hak ettiği mal miktarını bilir.

[2389] İmam Taberî, Muhammed b. Sirin'den şöyle nakleder: Sahabeler bir yolculuktaydılar. Huzeyfe'nin binitinin başı Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in binitinin terkisi yanında, Ömer'in binitinin başı da Huzeyfe'nin binitinin terkisi yanındaydı. Bu yolculukta, *"Senden fetva isterler"* âyeti nazil oldu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu Huzeyfe'ye, o da Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'a okudu. Daha sonra Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bunu Huzeyfe'ye sorduğunda Huzeyfe (radıyallâhu anh), "Vallahi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana naklettiğini aynen sana nakletmediğimi düşünüyorsan sen ahmağın birisin. Ben onu bana öğrettiği gibi aktardım, asla hiçbir şey eklemedim" dedi. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Allah'ım! Sen bunu açıklamış olsan da bana açık değil" dedi.[976] Bunu Taberî rivayet etmiştir. Başka bir kanalla daha benzer bir lafızla yine İbn Sirin'den rivayet etmiştir. Bunda İbn Sirin ile Huzeyfe arasında kopukluk vardır.

[2390] Hâfız Bezzâr, Huzeyfe (radıyallâhu anh)'tan şöyle nakleder: Kelale âyeti Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e o yolculukta seyir halindeyken nazil oldu. Vahiy indikten sonra Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) durduğunda Huzeyfe'nin bineğinin boynunun kendisinin bineğinin hemen arkasında olduğunu görünce âyeti ona okudu. Huzeyfe (radıyallâhu anh) da Ömer (radıyallâhu anh)'ın bineğinin hemen arkasında olduğunu gördü ve o da ona okudu. Hilafeti döneminde Hz. Ömer (radıyallâhu anh) kelale meselesini araştırırken Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ı çağırdı ve ona bu âyeti sordu. Huzeyfe (radıyallâhu anh), "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bana böyle okudu ve (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana nasıl okuduysa sana da aynısını okudum. Vallahi ben doğruyum, Vallahi sana bundan başka hiçbir şey demeyeceğim" dedi.[977] Sonra Bezzâr şöyle demiştir: Bu hadis sadece Huzeyfe (radıyallâhu

976 Taberî (10878) iki tarikle İbn Sirin (radıyallâhu anh)'tan rivayet etmiştir. Onda, "Sen ahmaksın" ifadesi yoktur. Bu, sadece 10789 numaralı rivayette vardır. İbn Sirin ile Huzeyfe arasında kopukluk vardır, fakat sonraki hadis bunun bir aslının olduğunu desteklemektedir.

977 Bezzâr (2206) Ebû Ubeyde b. Huzeyfe kanalıyla babasından rivayet etmiştir. Râvilerden

Scanned with CamScanner

anh)'tan rivayet edilmiştir ve ondan da sadece bu tarikle nakledilmiştir. İbn Merdûyeh de aynı tarikle rivayet etmiştir.

[2391] Osman b. Ebî Şeybe, Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, "Kelalenin mirası nasıldır?" diye sordu. Bunun üzerine Allah (c.c), *"Senden fetva isterler..."* âyetini nazil etti. Sanki Ömer (radıyallâhu anh) bunu pek anlamamıştı ki kızı Hafsa (radıyallâhu anhâ)'ya, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i mutlu halde gördüğünde bunu O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir sor" dedi. Hafsa da sevinçli gördüğü bir günde bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordu. *"Bunu sana baban mı söyledi? Babanın bunu bildiğini sanmıyorum"* buyurdu. Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Ben bu âyeti bildiğimi sanmıyorum. Zaten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de o zaman buna dair söylediğini söylemişti" derdi.[978] Bunu İbn Merdûyeh rivayet etmiştir.

[2392] İbn Merdûyeh daha sonra bunu Tâvûs'tan şöyle rivayet etmiştir: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Hafsa (radıyallâhu anhâ)'ya, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kelaleyi sormasını istedi ve bunu bir kürek kemiğine yazdı. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Bunu senden kim istedi? Ömer mi? Onun bu âyeti doğruca anlayacağını sanmıyorum. Ona yazın inen âyet yetmiyor mu?"* buyurdu. Yaz âyeti Nisâ sûresindeki (12. âyet), *"Eğer bir erkek veya kadının, anababası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı mirasçılara kalırsa..."* âyetidir. Onlar bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorunca Nisâ sûresinin son âyeti nazil oldu. Ömer (radıyallâhu anh) da bunu (kızının Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorması için) kürek kemiğine attı. Rivayette aynen böyle denmiştir. Hadis mürseldir.

[2393] İmam Taberî, Târık b. Şihab'dan şöyle nakleder: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir kürek kemiği alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sahabilerini topladı ve *"Kelale konusuna öyle bir açıklama getireceğim ki onu kadınlar evlerinde konuşacaklar"* dedi. Tam o sırada evde bir yılan çıkınca toplanan kalabalık dağıldı ve insanlar, "Bunun gerçekleşmesinde bir hayır olsaydı Allah tamamlardı" dediler.[979] Bunun senedi de sahihtir.

Huzeyfe'nin oğlunu sadece İbn Hibbân sika kabul etmiştir. İbn Hacer, Takrib'de: Makbul biridir, demiştir. Kastı mütabaa edildiğindedir ki İbn Sirin'den gelen mürsel rivayette de mütabaa edilmiştir.

978 İbn Müseyyeb ile Ömer (radıyallâhu anh) arasında kopukluk vardır. Fakat İbn Müseyyeb'in mürsel rivayetleri kuvvetlidir.

979 Mevkuftur. Taberî (10886) rivayet etmiş, Müellif senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

Scanned with CamScanner

[2394] Hâkim'in Talha b. Yezîd b. Rükane'den naklettiğine göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh), "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şu üç şeyi sormuş olmam benim için kırmızı develere sahip olmaktan daha sevimlidir: Kendinden sonra kimin halife olacağı; bir topluluk "mallarımızda zekâtın farz olduğunu ikrar eder, ancak onu sana vermeyiz" derse onlarla savaşmak helâl midir? Bir de kelale konusu."[980] Hâkim daha sonra, "Senedi sahihtir, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur, fakat tahric etmemişlerdir" demiştir.

[2395] Hâkim daha sonra buna yakın bir senetle Hz. Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet etmiştir: "Üç mesele var ki, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlarda (aramızda) bulunması bize dünyadan ve dünyadakilerden daha sevimli olurdu: Hilafet, kelale ve faiz."[981] Hâkim daha sonra "Senedi sahihtir, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur, fakat tahric etmemişlerdir" demiştir.

Süfyân b. Uyeyne'ye kadar ulaşan aynı senetle de İbn Abbâs (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Ben hayattayken Ömer (radıyallâhu anh) ile en son görüşen kişiydim. Hz. Ömer (radıyallâhu anh) bir ara, "Doğru olan, benim söylediğimdir" dedi. "Hangi sözün?" dedim. "Ben, kelale çocuğu olmayan ölüye denir, diyorum" dedi. Hâkim daha sonra, "Senedi sahihtir, Buhârî ve Müslim tahric etmemiş olsalar da onların şartlarına uygundur" demiştir. İbn Merdûyeh de Süleyman b. Ahvel'in Tâvûs'tan, onun İbn Abbâs'tan (radıyallâhu anh) nakliyle şöyle rivayet etmiştir: Ben hayatında Hz. Ömer'le son görüşen kişiydim. Dedi ki: "Ben ve Ebû Bekir kelale hususunda ihtilaf ettik. Ama asıl doğrusu benim görüşüm" dedi. İbn Abbâs (radıyallâhu anh) der ki: Söylenildiğine göre Hz. Ömer (radıyallâhu anh) birlikte Ebû Bekir'le birlikteyken ana baba bir kardeşlerle ana bir kardeşlerin mirastan alacaklarını söylemiş, Ebû Bekir ise ona katılmayıp farklı söylemiştir.

---

980 Hâkim (2/303, hadis no: 3186) Muhammed b. Talha'nın Ömer (radıyallâhu anh)'tan nakliyle rivayet etmiş, Buhârî ve Müslim'in koşullarını haiz sahih bir rivayet olduğunu söylemiştir. Fakat Zehebî bunu eleştirerek şöyle demiştir: Bilakis, râvilerden Muhammed'den Buhârî ve Müslim'den hiçbiri hadis rivayet etmemiştir ve o Ömer (radıyallâhu anh) ile hiç karşılaşmış değildir.

981 Mevkuftur. Hâkim, 2/304; Abdurrezzak, Musannaf, 10/302; Beyhakî, 6/225. Hâkim bunun Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun sahih bir rivayet olduğunu söylemiş, Zehebî de görüşüne katılmıştır.

Scanned with CamScanner

İmam Taberî der ki: Bize İbn Vekî'... Saîd b. Müseyyeb'den şöyle nakletti: Hz. Ömer (radıyallâhu anh) dede ve kelale hakkında bir kâğıda bir şeyler yazdı. Sonra, "Allah'ım! Bunda bir hayır görüyorsan gerçekleştir" diyerek Allah'tan hayırlısını diledi ve bir süre böyle bekledi. Yaralandığında o kâğıdın getirilmesini emretti ve onu sildirip şöyle dedi: "Ben dede ve kelale (bunların mirası) hakkında bir kâğıt yazmıştım ve Allah'tan hayırlı olanı nasip etmesini niyaz etmiştim. Sonunda sizi olduğunuz hal üzere bakmaya karar verdim." Taberî der ki: Ömer (radıyallâhu anh)'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Bu konuda Ebû Bekir'e muhalefet etmekten Allah'tan utanırım. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), "Kelale çocuk ve baba dışındaki kimselerdir" derdi. Ebû Bekir Sıddîk'ın bu görüşü aynı zamanda sahabe, tabiinin, eski ve yeni imamların ezici çoğunluğunun görüşüdür. Dört mezhep imamı, yedi Medine imamı, tüm İslâm ülkelerindeki âlimlerin görüşü de böyledir. Bu aynı zamanda Kur'ân'ın da delalet ettiği bir husustur. Nitekim yüce Allah daha sonra bunu açıkladığına ve beyan ettiğine işaret ederek şöyle buyuruyor: "*Şaşırırsınız diye Allah size açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*" Doğrusunu en iyi Allah bilir.

Nisâ sûresinin tefsiri sona erdi.

Scanned with CamScanner